

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Programı

YETİŞKİN SUÇLULUĞUNA NEDEN OLAN SOSYOEKONOMİK FAKTÖRLER

Püren Demirel

Doktora Tezi

Ankara, 2017

YETİŞKİN SUÇLULUĞUNA NEDEN OLAN SOSYOEKONOMİK FAKTÖRLER

Püren Demirel

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Programı

Doktora Tezi

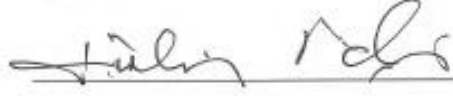
Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Püren DEMİREL tarafından hazırlanan "Yetişkin Suçluluğuna Neden Olan Sosyoekonomik Faktörler" başlıklı bu çalışma 05 Ocak 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Emine Feryal TURAN (Başkan)

Prof. Dr. Tülin İÇLİ (Danışman)

Doç. Dr. Abdulkerim SÖNMEZ

Doç. Dr. Tuğça POYRAZ TACOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Rahşan BALAMİR BEKTAŞ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

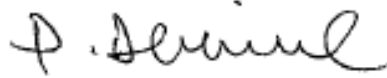
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ...1... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

5/1/2017

Püren DEMİREL

Íncim'e..

TEŞEKKÜR

Doktora çalıőmalarımın baőından itibaren bana destek veren danışmanım Prof. Dr. Tülin İçli'ye teşekkür ederim.

Çalıőmalarımın devamında destek olan aileme, cezaevlerindeki anket çalıőmalarımda yardımlarını esirgemeyen cezaevi sosyolog ve sosyal araőtırmacılarına, tezimi geliőtirmeme katkıda bulunan, Tez İzleme Komitesindeki hocalarıma ve değerli jüri üyelerine teőekkürlerimi sunarım.

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır. Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

o Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

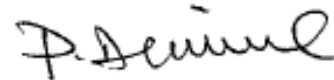
● Tezimin/Raporumun 1/3/2018 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

o Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

o Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

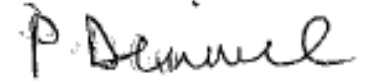
1/2/2017

Püren Demirel

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Tülin İÇLİ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Püren DEMİREL

ÖZET

DEMİREL, Püren. *Yetişkin Suçluluğuna Neden Olan Sosyoekonomik Faktörler*, Doktora Tezi, Ankara, 2017.

Yetişkin suçluluğuna neden olan sosyoekonomik faktörlerin tespiti ve ülkemiz yetişkin suçluluğunu analizde hangi suç sosyolojisi teorisinin/teorilerinin daha açıklayıcı olacağını tespit etmek amacıyla Ankara'da bulunan, 1 no'lu F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, 1 no'lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Ankara Sincan Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda 160 kişiye anket yapılmıştır. Sosyal Kontrol Teorisi, Sosyal Düzensizlik Teorisi, Suçun Ekonomik Teorisi, Sosyal Bağ Teorisi, Sosyal Öğrenme Teorileri, Gerilim Teorisi, Göreli Yoksunluk Teorisi ve Caydırıcılık Teorisi kapsamında hazırlanan soruların yer aldığı 127 soruluk bir anket aracılığıyla suç bazında suçluluk nedenlerinin tespit edilmiş ve suç sosyolojisi teorileri bağlamında tartışılmıştır. Çalışmada yer verilen gerilim, sosyal kontrol ve sosyal öğrenme teorileri ile suçun ekonomik teorisinin mala karşı suç davranışını analizde açıklayıcı olabildiği tespit edilmiştir. Cana karşı suç davranışının açıklanmasında bireysel özelliklerin etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler

Sosyal kontrol, sosyal düzensizlik, caydırıcılık, göreli yoksunluk, gerilim, göç, mala karşı suç, cana karşı suç

ABSTRACT

DEMİREL, Püren. *Socioeconomic Factors Affecting Adult Criminality*, Phd Thesis, Ankara, 2017.

A survey was conducted with 160 people in Sincan F Type High Security Prison, Sincan L type Closed Prison and Sincan Open prison in order to determine the socioeconomic factors that affecting adult criminality and to investigate the reliability of criminological theories in terms of explaining motivations of criminals. The survey includes 127 questions that are prepared within the framework of Social Control Theory, Social Learning Theory, Strain Theory, Social Disorganization Theory, Relative Deprivation Theory, Deterrence Theory and Economic Theory of Crime. Social control theory, social learning theory, strain theory and economic theory of crime were found to be valid in explaining property crime. It was also found that individual features are illustrative in explaining violent crime.

Key Words

Social control, social disorganisation, deterrence, relative deprivation, strain theory, property crime, violent crime

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iv
ETİK BEYAN	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xix
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu	4
Araştırmanın Amacı	5
Araştırmanın Önemi	5
1.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	7
1.1.ÖRNEKLEM	7
1.2.VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ	8
1.2.1.Veri Toplama Süreci Hakkında Bilgiler	8
1.2.2.Anket	9
1.3.HİPOTEZLER	10
1.4.VERİ ANALİZ TEKNİĞİ	16
1.5.ARAŞTIRMA SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SIKINTILAR VE ARAŞTIRMANIN SINIRLI YÖNLERİ	17
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	20
2.1.SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ	21
2.1.1.Gerilim (Strain) ve Anomi (Anomie) Teorileri	25
2.1.1.1.Gerilim Teorisine Yönelik Eleştiriler	28
2.1.2.Görelî Yoksunluk Teorisi	30
2.1.4.Şikago Okulu ve Sosyal Düzensizlik Teorisi (Social Disorganization Theory)	33

2.1.4.1.Sosyal Düzensizlik Teorisine Yönelik Eleştiriler	36
2.1.5.Sosyal Kontrol Teorisi (Social Control Theory)	36
2.1.5.1.İlk Sosyal Kontrol Teorileri	37
2.1.5.2.Yakın Dönem Sosyal Kontrol Teorileri	39
2.1.5.3.Suçluluğun Genel Teorisi (General Theory of Crime)	40
2.1.5.4.Sosyal Kontrol Teorilerine Yönelik Eleştiriler	42
2.1.6.Sosyal Öğrenme Teorisi (Social Learning Theory)	43
2.1.6.1.Ayırıcı Birleşimler Teorisi (Differential Association Theory)	43
2.1.6.2.Ayırıcı Güçlendirme Teorisi (Differential Reinforcement Theory)	44
2.1.6.3.Nötrleştirme (Neutralization)	45
2.1.6.4.Sosyal Öğrenme Teorilerine Yönelik Eleştiriler	45
2.1.7.Suçlu Altkültür Teorileri (Delinquent Subculture Theory)	46
2.1.7.1.Suçlu Altkültür Teorisine Yönelik Eleştiriler	47
2.1.8.Yaşam Boyu Suçluluk Teorisi (Life-Course Crime Theory)	47
2.1.9.Etiketleme Teorileri (Labelling Theories)	50
2.1.9.1.Damgalama Teorisine Yönelik Eleştiriler	51
2.1.10.Caydırıcılık (Deterrence) Teorisi	51
2.1.10.1.Şiddetlilik-Hapishane Cezalarının Caydırıcı Etkisi	55
2.1.10.2.Kesinlik	62
2.1.10.3.Algisal Caydırıcılık (Perceptual Deterrence) Ve Suç	67
2.1.10.4.Caydırıcılık Teorisine İlişkin Eleştiriler	69
3.BÖLÜM: YETİŞKİN SUÇLULUĞUNA NEDEN OLAN FAKTÖRLER	74
3.1.SUÇ DAVRANIŞININ OLUŞMASINDA AİLENİN ETKİSİ	75
3.1.1.Ergenlik Dönemi Suçluluğu ve Yetişkinlik Dönemi Suçluluğu	75
3.1.2.Ailenin Suç İşleme Eğilimi Üzerindeki Etkisi	78
3.1.2.1.Suçlu / Antisosyal Ebeveyn / Kardeşlerin Varlığı	81
3.1.2.2.Ailenin Kalabalık Olması	83
3.1.2.3.Çocuk Yetiştirme Yöntemi	84
3.1.2.4.Çocuğun İstismarı ve İhmal Edilmesi	86
3.1.2.5.Ebeveynler Arasında Çatışma Ve Geleneksel Aile Yapısının Bozulması	88
3.1.2.6.Ebeveynlere ve Aileye İlişkin Diğer Özellikler	98
3.1.2.7.Aileye İlişkin Faktörler ve Çevresel Faktörlerin Etkileşimi	99

3.2.SUÇ EĞİLİMİNE ETKİDE BULUNAN EKONOMİK FAKTÖRLER	100
3.2.1.Ekonomik Göstergelerle Suç Davranışı Arasındaki İlişkiye Ekonomik Açıdan Bakış	101
3.2.2.Ekonomik Göstergelerle Suç Davranışı Arasındaki İlişkiye Sosyolojik Açıdan Bakış	103
3.2.3.Suç Eğilimi Üzerinde Etkili Olan Ekonomik Değişkenler	108
3.2.3.1.İşsizlik	108
3.2.3.2.İşsizlik Ve Suç Eğilimi Arasındaki Aktarım Mekanizması	111
3.2.3.3.Gelir Eşitsizliği	113
3.3.KENTLEŞME VE GÖÇ	118
3.3.1.Kentleşme	118
3.3.2.İç Göç	121
3.4.SUÇLU ARKADAŞ ETKİSİ	126
3.4.1.Teorik Çerçeve	127
3.4.2.Ampirik Çalışmaların Sonuçları	129
4.BÖLÜM: TÜRKİYE'DE YETİŞKİN SUÇLULUĞU	134
4.1.MEVCUT DURUM	135
4.2.TÜRKİYE'DE SUÇ İŞLEME NEDENLERİ	139
5.BÖLÜM : ANALİZLER	143
5.1.BETİMSEL ANALİZLER	143
5.1.1.Katılımcılara İlişkin Göstergeler	144
5.1.1.1.Yaş	145
5.1.1.2.Medeni Durum-Çocuk Sahipliği	146
5.1.1.3.Madde Kullanımı-Akıl Sağlığı	146
5.1.1.4.Karakter Özellikleri	147
5.1.1.5.Eğitim durumu	147
5.1.2.Aileye İlişkin Göstergeler	147
5.1.2.1.Anneye İlişkin Bilgiler	148
5.1.2.2.Babaya İlişkin Göstergeler	150
5.1.2.3.Aile İçi İlişkiler	153
5.1.2.4.Çocukluk Ve Ergenlik Dönemi	155
5.1.2.5.Aile Bütünlüğünün Bozulması	157
5.1.2.6.Aile Bireylerinde Suç Geçmişi	160

5.1.2.7.Şiddet Görme	161
5.1.2.8.Çocukluk/Ergenlik Döneminde Sapkın Davranış	162
5.1.3.Okul Hayatı	166
5.1.3.1.Okul-Öğretmen Algısı Ve Arkadaş İlişkileri	168
5.1.4.Ekonomik Göstergeler	169
5.1.4.1.İstihdam durumu ve meslek	169
5.1.4.2.Aylık Kazanç Ve Ekonomik Sıkıntı	170
5.1.4.3.İşe İlişkin Algı	172
5.1.5.Göç	173
5.1.5.1.Göçün nedenleri ve ne zaman göç edildiği	173
5.1.5.2.Göç Etme Nedeni	174
5.1.5.3.Göç Öncesi Ve Sonrası Hayatın Karşılaştırılması	174
5.1.5.4.Göç Sonrası Yaşanılan Muhitin Özellikleri	174
5.1.4.5.Göç Sonrasında Yaşanılan Muhitte Uyum Sıkıntıları	176
5.1.6.Görelili Yoksunluk	176
5.1.6.1.Meslek Hayatı Ve Elde Edilen Gelir	176
5.1.6.2.Gelir, Eğitim Ve Mutluluk	177
5.1.7.Caydırıcılık	180
5.1.7.1.Emniyet Güçlerinin Etkinliğine/Yeterliliğine İlişkin Algı	181
5.1.7.2.Suç Anında Akılcı Düşünme Yetisi	182
5.1.7.3.Ceza İnfaz Sisteminin Caydırıcılığı	184
5.1.8.Sosyal Çevre	187
5.1.9.Suç Nedenlerine İlişkin Katılımcının Görüşü	189
5.2.HİPOTEZ TESTLERİ	190
5.2.1.Aile Yapısı ve Suç İlişkisi	191
5.2.1.1.Suçlu Ebeveyn/Kardeşin Varlığı	191
5.2.1.2.Kardeş Sayısının Fazla Olması Ve Suç Arasındaki İlişki	194
5.2.1.3.Anneye İlişkin Faktörler	197
5.2.1.4.Babaya İlişkin Faktörler	202
5.2.1.5.Ebeveynler Arası İletişim Ve Suç İlişkisi	208
4.2.1.6.Ebeveynlerin Eğitim Düzeyi, ebeveyn sağlık koşulları, ebeveyn madde kullanımı ve suç ilişkisi	210
5.2.1.7.Geleneksel Aile Yapısının Bozulması Ve Suç Arasındaki İlişki	212

5.2.1.9.Aileye İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi	221
5.2.2. Ekonomik Değişkenler: İşsizlik, Gelir Düzeyi Ve Yoksulluk	225
5.2.2.1. İşsizlik Ve Suç Arasındaki İlişki	226
5.2.2.2. Düşük Gelir Elde Etme/Yoksulluk Ve Suç Arasındaki İlişki	227
5.2.3.3. Ekonomik Değişkenlere İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi	231
5.2.3. Göç	234
5.2.3.1. Göç Sonrası Hayat İle Suç Arasındaki İlişki	234
5.2.3.2. Göç Olgusu ve Suç Davranışına İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi	238
5.2.4. Sosyalleşme Süreci-Sosyal Öğrenme	239
5.2.4.1. Çete Türü Oluşumlara Katılım Ve Suç Arasındaki İlişki	240
5.2.4.2. Arkadaş Çevresi Ve Suç Arasındaki İlişki	241
5.2.4.3. Bireye İlişkin Olumsuz Önyargı Ve Suç Arasındaki İlişki	244
5.2.4.4. Bireyin Suç Davranışını Rasyonalize Etmesi Ve Suç Arasındaki İlişki	245
5.2.4.5. Sosyalleşilen Ortam ve Arkadaş Çevresine İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi	248
5.2.5. Bireye İlişkin Göstergeler	250
5.2.5.1. Bireyin Kişilik Algısı İle Suç Eğilimi Arasındaki İlişki	250
5.2.5.2. Okul Başarısı Ve Suç Arasındaki İlişki	253
5.2.5.3. Bireyin Psikolojik Rahatsızlıkları Ve Suç Arasındaki İlişki	257
5.2.5.4. Bireyin Uyuşturucu/Alkol Kullanımı İle Suç Arasındaki İlişki	257
5.2.5.5. Bireyin Çocukluk Dönemi Sapkın Davranışları İle Suç Arasındaki İlişki	258
5.2.5.6. Bireysel Göstergelere Yönelik Hipotezlerin Değerlendirilmesi	264
5.2.6. Bireyin Sosyal Bağları	266
5.2.6.1. Evli Olma İle Suç Arasındaki İlişki	267
5.2.6.2. Bireyin Yaşamındaki Sosyal Bağlarla İlişkisinin Suç Davranışına Etkisine Yönelik Hipotez Sonuçlarının Değerlendirilmesi	274
5.2.7. Caydırıcılık Teorisi	275
5.2.7.1. Suç İşleme Anında Karar Alma Yetisi İle Suç Arasındaki İlişki	276
5.2.7.2. Ceza Rejiminin Caydırıcılığına İlişkin Bilgi/Algı Ve Suç Arasındaki İlişki	278
5.2.7.3. Daha Önce Suç İşlemiş Olma Ve Suç Arasındaki İlişki	280
5.2.7.4. Bireyin Daha Önceki Yakalanma/Ceza Almama Deneyimleri İle Suç Arasındaki İlişki	282
5.2.7.5. Bireyin Daha Önceki Hapis Deneyimi İle Suç Arasındaki İlişki	282
5.2.7.6. Daha Önceden Ceza Almış Bireyin Yakalanma Algısı İle Suç Arasındaki İlişki	283
5.2.7.7. Bireyin Yakalanacağına İlişkin İnancı İle Suç Arasındaki İlişki	283

5.2.7.8.Suç Anında Kontrolünü Kaybetme Ve Suç Arasındaki İlişki	284
5.2.7.9.Emniyet Güçlerine İlişkin Algı Ve Suç Arasındaki İlişki	285
5.2.7.10.Caydırıcılık Hipotezleri Sonuçlarının Değerlendirilmesi	286
5.2.8.Görelî Yoksunluk Ve Gerilim Teorisine Yönelik Hipotezler	288
5.2.8.1.Parasal Hedeflere Ulaşabilme Kapasitesi Ve Suç Arasındaki İlişki	289
5.2.8.2.Statü Hedeflerine Ulaşabilme Kapasitesi Ve Suç Arasındaki İlişki	291
5.2.8.3.Bireyin Çevresine Göre Kendisini Daha Fakir/Eğitimsiz/Mutsuz Algılaması Ve Suç Arasındaki İlişki	292
5.2.8.4.Görelî Yoksunluk Teorisi Ve Gerilim Teorisi Hipotezlerine İlişkin Değerlendirmeler	295
6.BÖLÜM : SONUÇ VE TARTIŞMA	298
KAYNAKLAR	308
EK-1: HİPOTEZ TESTLERİNİN SONUÇLARI ÖZET TABLOLARI	328
EK-2: ANKET	332
EK-3: ORİJİNALLİK RAPORU	346
EK-4: ETİK KURUL ONAYI	347

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1, Araştırmadaki katılımcı sayısına ilişkin bilgiler	7
Tablo 2: Hükümlülerin suç ayırımında dağılımı (yüzde)	18
Tablo 3, Katılımcıların suç ayırımında dağılımı	144
Tablo 4: Katılımcılara ilişkin göstergeler (N=160)	145
Tablo 5, Anneye ilişkin göstergeler	148
Tablo 6, Babaya ilişkin göstergeler	151
Tablo 7, Aile içi iletişime ilişkin göstergeler	154
Tablo 8, Çocukluk/ergenlik dönemine ilişkin göstergeler	156
Tablo 9, Aile ortamında istikrar	158
Tablo 10, Aile bireylerinde cezaevi deneyimi	160
Tablo 11, Çocukluk/ergenlik döneminde şiddet	161
Tablo 12, Çocukluk /Ergenlik Dönemi sapkın davranış	163
Tablo 13, Çocuklarla ilişkiler	165
Tablo 14, Okul yaşamı	167

Tablo 15, İstihdam durumu-meslek	169
Tablo 16, Gelir düzeyi ve yoksulluk	171
Tablo 17, İş hayatına ilişkin göstergeler	172
Tablo 18, Göç sürecine ilişkin bilgiler	173
Tablo 19, Göç sonrası yaşam	175
Tablo 20, Meslek ve gelirden memnuniyet	177
Tablo 21, Çevredeki insanlarla gelir/eğitim/mutluluk düzeyi karşılaştırması	178
Tablo 22, Göreli yoksunluk durumuna ilişkin rahatsızlık	179
Tablo 23, Cezaevi deneyimi	181
Tablo 24, Emniyet güçlerinin caydırıcılığı	182
Tablo 25, Rasyonel karar alabilme yetisi	183
Tablo 26, Ceza infaz rejiminin caydırıcılığına ilişkin algı	185
Tablo 27, Arkadaş çevresi ve çevrenin tutumu	188
Tablo 28, Suç işleme nedenine ilişkin olarak katılımcının görüşü	189
Tablo 29, Suçlu ebeveyn/kardeş varlığı ile suç grupları arasındaki anlamlılık ilişkisi	192
Tablo 30, Uyuşturucu suçu ile çekirdek ailede cezaevi deneyimi arasındaki çapraz ilişki	192
Tablo 31, Cana karşı suç grubu ile çekirdek ailede cezaevi deneyimi arasındaki çapraz ilişki	193
Tablo 32, Eski dönem toplam suç eğilimi ile çekirdek ailede cezaevi deneyimi arasındaki çapraz ilişki	193
Tablo 33, Kardeş sayısı ile suç grupları arasındaki anlamlılık ilişkisi	195
Tablo 34, Ailede maruz kalından şiddetin aşırı olduğu algısı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	196
Tablo 35, Mala karşı suç grubu ile ailede şiddet görme arasındaki çapraz ilişki	196
Tablo 36, Annenin ilgili olduğu algısı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	197
Tablo 37, Mala karşı suç grubu ile annenin ilgili olduğu algısı arasındaki çapraz ilişki	198
Tablo 38, Mala karşı suç grubu ile annenin ilgili olduğu algısı arasındaki çapraz ilişki	198
Tablo 39, Annenin sert olduğu algısı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	199
Tablo 40, Hırsızlık suçu ile annenin sert olduğu algısı arasındaki çapraz ilişki	199
Tablo 41, Yaralama suçu ile annenin sert olduğu algısı arasındaki çapraz ilişki	200
Tablo 42, Anneden korkma ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	201
Tablo 43, Cana karşı suçlar ile anneden çekinme arasındaki anlamlılık ilişkisi	201
Tablo 44, Mala karşı suçlar ile anneden çekinme arasındaki anlamlılık ilişkisi	202
Tablo 45, Babanın sert olduğu algısı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	203
Tablo 46, Dolandırıcılık suçu ile baba şiddeti arasındaki anlamlılık ilişkisi	203

Tablo 47, Geçmiş dönem mala karşı suç ile baba şiddeti arasındaki arasındaki çapraz ilişki	204
Tablo 48, Geçmiş dönem cana karşı suç ile baba şiddeti arasındaki arasındaki çapraz ilişki	204
Tablo 49, Babanın sevecen ve ilgili olduğu algısı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	205
Tablo 50, Geçmiş dönem toplam suç davranışı ile babanın ilgili olduğu algısı arasındaki arasındaki çapraz ilişki	206
Tablo 51, Babadan korkma ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	207
Tablo 52, Ebeveynler arası çatışma ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	208
Tablo 53, Ebeveynler arası olumlu ilişki ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	209
Tablo 54, Ebeveynler arası olumlu iletişim ile geçmiş dönem suç eğilimi arasındaki çapraz ilişki	209
Tablo 55, Annenin ilköğretim ve altı eğitimi olması ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	210
Tablo 56, Annenin eğitim düzeyinin düşük olması ve yaralama suçu arasındaki çapraz ilişki	211
Tablo 57, Babanın alkol kullanımı ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	212
Tablo 58, Aile bütünlüğündeki bozulma ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	213
Tablo 59, Geçmiş dönem toplam suç davranışı ile aile yapısının bozulması arasındaki arasındaki çapraz ilişki	213
Tablo 60, Üvey ebeveynle ilişkinin kötü olması ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	215
Tablo 61, Mevcut dönem yaralama suçu ile üvey ebeveynle olumsuz ilişki arasındaki çapraz ilişki	215
Tablo 62, Aile bütünlüğünün bozulması sonrası maddi sıkıntı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	216
Tablo 63, Aile bütünlüğü bozulması sonrası maddi sıkıntı ve geçmiş dönem suç davranışı arasındaki çapraz ilişki	217
Tablo 64, Aile yapısının bozulması sonrası birlikte yaşanan ebeveynin ilgi yetersizliği ve suç arasındaki anlamlılık ilişki	218
Tablo 65, Aile bütünlüğü bozulması sonrası ebeveyn ilgi yetersizliği ve mala karşı suç davranışı arasındaki çapraz ilişki	218
Tablo 66, Aile bütünlüğü bozulması sonrası maddi sıkıntı ve cinayet suçu arasındaki çapraz ilişki	219
Tablo 67, Ergenlik problemlerinde aileden destek görme ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	220
Tablo 68, Ergenlik dönemi süresince aileden destek görme vecana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	220
Tablo 69, Ergenlik dönemi süresince aileden destek görme ve mala karşı suç arasındaki çapraz ilişki	221
Tablo 70, 6 ay-1 yıl arası işsiz kalma ve suç arasındaki ilişki	226
Tablo 71, 1 yıldan kısa süredir işsiz kalma süresi ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	227
Tablo 72, 1 yıldan kısa süredir işsiz kalma süresi ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	227

Tablo 73, Asgari ücretin altında gelir elde etme ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	228
Tablo 74, Düşük gelir elde etme ile hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	228
Tablo 75, Düşük gelir elde etme ile cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	229
Tablo 76, Düşük gelir elde etme ile uyuşturucu suçu arasındaki çapraz ilişki	229
Tablo 77, Yoksulluk ve suçlar arasındaki anlamlılık ilişkisi	230
Tablo 78, Yoksulluk ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	230
Tablo 79, Yoksulluk ve yağma suçu arasındaki çapraz ilişki	231
Tablo 80, Yoksulluk ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	231
Tablo 81, Göç sonrası güvensiz bir bölgede yaşamak ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	235
Tablo 82, Yaşanılan yere ilişkin olumsuz koşullar ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	235
Tablo 83, Yaşanılan yere ilişkin olumsuz koşullar ve cinayet suçu arasındaki çapraz ilişki	236
Tablo 84, Yaşanılan yerde suç oranının yüksek olması ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	237
Tablo 85, Göç sonrası yaşanılan yerde suç oranının yüksek olması ve hırsızlık	237
Tablo 86, Çete üyeliği ve suç arasındaki ilişki	240
Tablo 87, Çete üyesi olma ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	240
Tablo 88, Arkadaş suçluluğu ve suç arasındaki ilişki	241
Tablo 89, Arkadaş suçluluğu ve hırsızlık arasındaki ilişki	241
Tablo 90, Arkadaşların suç motivasyonunu artırması ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	242
Tablo 91, Arkadaş çevresinin suç motivasyonunu artırması ve yağma suçu arasındaki ilişki	242
Tablo 92, Arkadaş çevresinin suç motivasyonunu artırması ve cana karşı suçlar arasındaki ilişki	243
Tablo 93, Çevredeki insanların güvenini sağlamak ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	244
Tablo 94, Çevredeki insanların güveni ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	244
Tablo 95, Suç işlemekte haklı olduğunu düşünmek ile suç arasındaki ilişki	246
Tablo 96, Suç işlemekte haklı olduğunu düşünme ve yaralama suçu arasındaki çapraz ilişki	246
Tablo 97, Suç işlemekte haklı olduğunu düşünme ve mala karşı suçu arasındaki çapraz ilişki	246
Tablo 98, Suç davranışının sorumluluğunu mağdura yükleme ve suç arasındaki ilişki	247
Tablo 99, Suç davranışının sorumluluğunu mağdura yükleme ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	247
Tablo 100, Aşırı özgüven ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	251
Tablo 101, Özgüven ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	252
Tablo 102, Özgüven ve mala karşı suç arasındaki çapraz ilişki	252
Tablo 103, Düşük eğitim ve suç arasındaki ilişki	253
Tablo 104, Düşük eğitim ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	254

Tablo 105, Düşük eğitim ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	254
Tablo 106, Okul başarısı ve geçmiş dönem suç davranışı arasındaki ilişki	255
Tablo 107, Öğretmene ilişkin olumsuz algı ve geçmiş dönem suç davranışı arasındaki ilişki	255
Tablo 108, Öğretmene ilişkin olumsuz algı ve eski dönem cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	256
Tablo 109, Öğretmene ilişkin olumsuz algı ve eski dönem mala karşı suç arasındaki çapraz ilişki	256
Tablo 110, Uyuşturucu kullanımı ve suç arasındaki ilişki	257
Tablo 111, Uyuşturucu kullanımı ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	258
Tablo 112, Çocukluk/ergenlik dönemi şiddet eğilimi ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	259
Tablo 113, Çocukluk dönemi şiddet eğilimi ve yağma suçu arasındaki çapraz ilişki	259
Tablo 114, Çocukluk/ergenlik dönemi suç davranışı ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	260
Tablo 115, Çocukluk dönemi suç davranışı ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	260
Tablo 116, Çocukluk dönemi suç davranışı ve uyuşturucu suçu arasındaki çapraz ilişki	261
Tablo 117, Çocukluk dönemi suç davranışı ve dolandırıcılık suçu arasındaki çapraz ilişki	261
Tablo 118, Çocukluk/ergenlik dönemi hayvanlara zarar verme ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	262
Tablo 119, Çocukluk dönemi suç davranışı ve dolandırıcılık suçu arasındaki çapraz ilişki	262
Tablo 120, Hayvanlara zarar verme ve geçmiş dönem toplam suç davranışı arasındaki çapraz ilişki	263
Tablo 121, Hayvanlara zarar vermeye tepki gösterilmemesi ve suç arasındaki ilişki	264
Tablo 122, Evliliğin suç işleme nedeni olması ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	267
Tablo 123, Suç işleme nedeni olarak evlilik ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	268
Tablo 124, Çocuk sahibi olma ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	268
Tablo 125, Çocuk sahibi olma ve dolandırıcılık suçu arasındaki çapraz ilişki	269
Tablo 126, Çocuk sahibi olma ve yağma suçu arasındaki çapraz ilişki	269
Tablo 127, İşe ilişkin olumlu algı ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	270
Tablo 128, İşe ilişkin olumlu algı ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	270
Tablo 129, İşe ilişkin olumlu algı ve mala karşı suç arasındaki çapraz ilişki	271
Tablo 130, Uzun süreli arkadaşlık ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	272
Tablo 131, Uzun süreli arkadaşlık ve hırsızlık arasındaki ilişki	272
Tablo 132, Uzun süreli arkadaşlık ve dolandırıcılık arasındaki ilişki	273
Tablo 133, Suç işleme anında herhangi bir uyarının etkisinde olmama ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	276
Tablo 134, Suç işleme anında uyarın etkisinde olmama ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	277

Tablo 135, Suç işleme anında uyaran etkisinde olmama ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	277
Tablo 136, Cezaya dair bilgi sahibi olma ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	278
Tablo 137, Ceza hakkında fikir sahibi olma ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	278
Tablo 138, Ceza hakkında fikir sahibi olma ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	279
Tablo 139, Bireyin daha önce cezaevi deneyimi olması ve suç davranışı arasındaki çapraz ilişki	280
Tablo 140, Daha önceden cezaevi deneyiminin olması ve mala karşı suçu arasındaki çapraz ilişki	281
Tablo 141, Daha önceden cezaevi deneyiminin olması ve cana karşı suçu arasındaki çapraz ilişki	281
Tablo 142, Ceza verilmeyeceğini düşünme ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	283
Tablo 143, Ceza verilmeyeceğini düşünme ve dolandırıcılık suçu arasındaki çapraz ilişki	284
Tablo 144, Bireyin kontrolünü kaybetmesi ve suç davranışı arasındaki çapraz ilişki	284
Tablo 145, Polisin yakalayamayacağını düşünme ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi	285
Tablo 146, Polisin yakalayamayacağını düşünme ve dolandırıcılık suçu arasındaki çapraz ilişki	285
Tablo 147, Parasal hedeflere ulaşma sıkıntısının olmaması ile suç davranışı arasındaki ilişki	290
Tablo 148, Parasal hedeflere ulaşma sıkıntısının olmaması ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	291
Tablo 149, Parasal hedeflere ulaşma sıkıntısının olmaması ve cinayet suçu arasındaki çapraz ilişki	291
Tablo 150, Yaptığı iş ve gelirinden memnuniyet ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki	292
Tablo 151, Daha varlıklı insanlarla karşılaşmaktan rahatsızlık ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	293
Tablo 152, Kendisinden varlıklı insanlarla karşılaşmaktan rahatsız olma ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki	293
Tablo 153, Daha mutlu insanlarla karşılaşmaktan rahatsızlık duymama ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi	294
Tablo 154, Daha mutlu insanlarla karşılaşmaktan rahatsızlık duyma ve mala karşı suç arasındaki çapraz ilişki	295
Tablo 155, Sosyal Kontrol Teorisi Kapsamında Aile Yapısı ve Suç Arasındaki İlişkiye Yönelik Hipotez Testlerinin Sonuçları	328
Tablo 156, Suçun Ekonomik Teorisi Kapsamında Ekonomik Göstergeler ve Suç Arasındaki İlişkiye Yönelik Hipotez Testlerinin Sonuçları	329
Tablo 157, Sosyal Düzensizlik Teorisi Kapsamında Göç ve Suç Davranışı Arasındaki İlişkiye Yönelik Hipotez Testlerinin Sonuçları	329
Tablo 158, Sosyal Öğrenme Teorileri Kapsamında Yapılan Hipotez Testlerinin Sonuçları	329

Tablo 159, Bireye İlişkin Göstergeler ve Suç Davranışı Arasındaki İlişkiye Yönelik Hipotez Testlerinin Sonuçları	330
Tablo 160, Sosyal Bağ Teorisi Kapsamında Yapılan Hipotez Testlerinin Sonuçları	330
Tablo 161, Caydırıcılık Teorisi Kapsamında Yapılan Hipotez Testlerinin Sonuçları	331
Tablo 162, Gerilim Teorisi ve Görelî Yoksunluk Teorisi Kapsamında Yapılan Hipotez Testlerinin Sonuçları	331

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Türkiye’de 2001-2015 döneminde boşanma sayısı ve boşanma oranı.....	92
Şekil 2: Hükümlülerin Yerleşim Yerine Göre Dağılımı (%)	124
Şekil 3:Şekil 3: Türkiye’de cezaevine giren tutuklu ve hükümlülerin seyri	136
Şekil 4: Türkiye’de hükümlülerin eğitim durumu	137
Şekil 5: Yıllar itibariyle cezaevine giren hükümlülerin suç ayrımında dağılımı	139

GİRİŞ

Bireylerin neden suç davranışında bulunduğu konusu, kriminoloji alanı araştırmacılarının en önemli ilgi alanıdır. Suç davranışı, bireye özgü koşulların ve çevresel koşulların bir araya gelmesiyle oluşan, birçok değişkeni bünyesinde barındıran karmaşık bir olgudur. Suç davranışını çözmeye odaklı hiçbir çalışmanın, bu davranışı sistematik olarak analiz etmeye yönelik hiçbir kuramın, suçun nedenlerini tam olarak tespit etmesi mümkün görünmemektedir. Zira tarihsel süreç içerisinde, devletler tarafından öngörülen cezanın şiddeti her ne olursa olsun, suç davranışı her koşulda ve her dönemde görülen bir olgu olmuştur.

Weatherburn (2001:8), suçun nedenlerini sorgulamanın, kaçınılmaz olarak, bireyleri suç işlemeye iten nedenlerin neler olduğunun yanısıra, neden bazı bireylerin diğer bireylere göre daha sık suç işlediği, neden bazı suçluların suç kariyerinin diğer bireylere göre daha uzun olduğu, neden bazı bölgelerde daha fazla suç işlendiği, neden bazı dönemlerde diğer dönemlere göre suç sayısının fazla olduğu gibi hususları sorgulamakla eşdeğer olduğu ifade edilmektedir. Bu sorular, suç olgusunun karmaşık ve çok boyutlu yapısını ifade etmektedir.

Suç olgusu, birden fazla parametrenin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Zira, benzer yaşamlara (benzer ekonomik koşullara, benzer aile yapılarına, benzer kişisel özelliklere, benzer eğitim ve başarı düzeyine, benzer mesleklere ...) sahip bireylerin tümünün değil, sadece bir kısmının suç işliyor oluşu, suç davranışının oluşması için birden fazla faktörün bir araya gelmesi gerektiğini ifade etmektedir. Örneğin, bu çalışmanın ileriki bölümlerinde üzerinde durulacağı gibi, tek ebeveynli, ebeveyninden ilgi ve sevgi göremeyen ve ebeveyniyle bağ kuramayan bir çocuk, okuluyla bağ kurabilirse, suç davranışına yönelmeyebilir. Ancak hem ebeveyniyle hem çevresiyle herhangi bir bağ oluşturamayan bir çocuğun, eğer arkadaş çevresi de sapkın bir grupsa, suç davranışında bulunma eğilimi yüksek olabilir. Böylece, bu örnekte de görüldüğü gibi, tek ebeveynli olan ve ebeveyniyle bağ kuramayan bir çocuğun suç işlemesi için gerekli koşulların oluşması, birden fazla faktörün etkileşimini gerektirebilir.

Bu çalışmada, ülkemizde suç ayırımında yetişkin suçluluğunun nedenlerinin ve suç sosyolojisi teorilerinin açıklayıcılığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda ergen ve yetişkin suçluluğuna ilişkin olarak literatürde suç davranışıyla ilişkisi test edilip anlamlı bulunan değişkenlerin, suç ayırımında suç davranışıyla anlamlılık ilişkisi, seçilmiş suç sosyolojisi kuramları çerçevesinde analiz edilmiştir.

Suç davranışının nedenlerine yönelik araştırmalar ve teoriler, bir takım değişkenlere odaklanmıştır. Bu değişkenler, bireysel faktörler, çevresel-sosyal faktörler ve ekonomik faktörler olarak sıralanabilir.

Literatürde bireysel özellikler ve suç davranışının analizinde cinsiyet, yaş, fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar, zeka düzeyi gibi değişkenlerin kullanıldığı görülmektedir. Çevresel faktörler arasında, en başta aile olmak üzere, arkadaş çevresi ve (yakın komşuluk da dahil olmak üzere) yaşanan yer bulunmaktadır.

Literatürde aileye ilişkin faktörlerle suç davranışının analizinde, ebeveynlere ilişkin hususlar, ebeveynlerin karakter özellikleri ve ebeveynlerle ilişkiler, aile ortamında istikrar gibi değişkenler ele alınmaktadır. Sosyalleşilen ortama dair diğer önemli bir öge, arkadaş çevresidir. Literatürde arkadaş çevresinin suç davranışıyla ilişkisinin analizinde suçlu arkadaş ve sapkın gruplara katılım değişkenleri ele alınmaktadır.

Suç davranışı ile ekonomik faktörler arasındaki ilişkinin analizinde, işsizlik, gelir düzeyi, yoksulluk gibi ekonomik yoksunluk göstergelerinin kullanımı yaygındır.

Suç ile ilişkisi analiz edilen diğer bir gösterge, göç olgusudur. Bu ilişki, makro verilerle yapılan çalışmalarda genel olarak göç etmiş olma ve suç arasındaki ilişkiyi analiz ederken, mikro düzeyde yürütülen çalışmalarda daha ziyade göç sonrası yaşanan problemler ve suç arasındaki ilişkinin analiz edildiği görülmektedir.

Bireyin referans aldığı bir grupta kendi durumunu karşılaştırmak suretiyle (aslında yoksun olmasa dahi) kendisini görece yoksun hissetmesi ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmalar da yaygındır. Bu çalışmalarda ele alınan göstergeler, refah düzeyi gibi ekonomik göstergelerin yanısıra, belli bir refah düzeyini işaret eden, (yaşanılan evin büyüklüğü gibi) vekil göstergeler de olabilmektedir.

Dünyada (ve ülkemizde) ceza rejimlerinin giderek ağırlaştırılmasına rağmen suç davranışının artarak devam etmesi neticesinde literatürde ceza infaz rejimlerinin ve emniyet güçlerinin caydırıcılığı (ya da caydırıcılığına ilişkin algı) ve suç davranışı arasındaki ilişkiye yönelik analizlerin de yaygın olduğu izlenmektedir.

Sıralanan değişkenlerin suç davranışıyla analizinde literatürde genel eğilim, aile yapısına ilişkin faktörlerin suç davranışıyla analizinde Sosyal Kontrol Teorisi, arkadaş çevresine ilişkin değişkenler

ve suç arasındaki ilişkinin Sosyal Öğrenme Teorileri, ekonomik değişkenler ve suç arasındaki ilişkinin Suçun Ekonomik Teorisi, göç ve suç arasındaki ilişkinin Sosyal Düzensizlik Teorisi, bireyin mevcut durumu veri iken toplumsal olarak önem atfedilen hedeflere ulaşma kapasitesine ilişkin yetersizliğinden kaynaklı sıkıntılar ve suç arasındaki ilişki Gerilim Teorisi, bireyin referans aldığı grup ve kendisi arasındaki karşılaştırmalarından kaynaklı yoksunluk hissi ve suç arasındaki ilişkinin Göreli Yoksunluk Teorisi, ceza infaz rejiminin caydırıcılığına ilişkin algı ve suç arasındaki ilişkinin ise Caydırıcılık Teorisi çerçevesinde analiz edildiği görülmektedir.

Suç olgusunun karmaşık yapısından hareketle, bu çalışmada, literatürde yer alan, yukarıda sıralanan faktörlerin tümü ele alınmış, her bir değişken ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi analiz edilmiştir. Bu kapsamda 2015 yılı Aralık ayında Ankara’da bulunan, 1 no’lu F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, 1 no’lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Ankara Sincan Açık Ceza İnfaz Kurumu’nda anket çalışması yürütülmüştür. 160 hükümlünün katılım sağladığı bu anket çalışması sonrası elde edilen veriler çerçevesinde oluşturulan cinayet, yaralama, hırsızlık, dolandırıcılık, yağma, uyuşturucu, çete ve bu suç gruplarının hiçbirine dahil edilemeyen “diğer” suçlar grubu ayırımında, suç nedenlerinin sorgulanmasına çalışılmıştır. Suç davranışı ve ilgili değişkenler arasındaki ilişkinin analizine çerçeve olacak suç sosyolojisi teorisinin seçiminde de, yine literatürdeki genel eğilim esas alınmıştır. Bununla birlikte, suç sosyolojisi teorileri birbirine rakip değil, aksine tamamlayıcı olduğundan, bir değişkenin birden fazla teorik çerçevede incelendiği durumlar da olmuştur. Yapılan analizler ile, suç işleme süreçlerinin suç ayırımında farklılık gösterdiği, suç sosyolojisi teorilerinin açıklayıcılığının suç ayırımında değişkenlik gösterdiği görülmüştür.

Çalışmada giriş, araştırmanın yöntemi, kuramsal çerçeve, suçun nedenlerine ilişkin literatür bilgisi, Türkiye’de yetişkin suçluluğu, analizler ve genel değerlendirme ve sonuç bölümleri yer almaktadır. Bu bölümde araştırmanın konusu, yöntemi ve önemi üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde, çalışmanın metodolojisinden bahsedilmektedir. Bu kapsamda, örneklem seçimi, veri toplama tekniği, veri analiz stratejisi ve yapılan anket hakkında bilgi verilmekte ve çalışmanın hipotezleri sıralanmaktadır. Üçüncü bölümde, bu çalışmada suç davranışının analizinde referans alınan suç sosyolojisi teorilerine yer verilmektedir. Bu bölümde yer alan teoriler, Sosyal Kontrol Teorisi, Sosyal Bağ Teorisi, Gerilim Teorisi, Caydırıcılık Teorisi, Suçun Ekonomik Teorisi, Göreli Yoksunluk Teorisi, Sosyal Öğrenme Teorileri ve Yaşam Döngüsü Teorisidir. Çalışmanın dördüncü bölümünde, suç ile ilişkisi analiz edilen tüm değişkenler tanıtılmakta ve bu değişkenler kullanılarak yapılan çalışmalar hakkında literatür bilgisi verilmektedir. Çalışmanın beşinci bölümünde

Ülkemizde mevcut durum suç istatistikleri hakkında bilgiler verilmekte ve ülkemizde yetişkin suçluluğuna ilişkin olarak yapılmış çalışmalardan bahsedilmektedir. Çalışmanın altıncı bölümünde elde edilen verilerin tablolatırılarak sunulduğu betimsel analizler ve tespit edilen değişkenler ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisinin analiz edildiği hipotez testleri yer almaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise hipotez testlerinin sonuçları tartışılmakta ve çalışmanın genel değerlendirmesi yapılmaktadır.

Araştırmanın Konusu

Cezaevi nüfusu dendiğinde oluşan genel algı, “suçlu” bireyler olması nedeniyle homojen bir topluluk olduğu yönünde olmakla beraber, aslında suç işleyen bireyler, birbirinden farklı koşulların etkisiyle motive olan ve birbirinden apayrı özellikler gösteren, heterojen bir gruptur. Suç sosyolojisi teorilerinin suçun ortaya çıkışını tam olarak aıklayamamasının nedeni de budur.

Her birey kendine özgü kişisel özellikler ve sosyal koşullarla var olmakla birlikte, suç davranışına neden olan faktörleri anlamak adına, en azından suç ayırımında bireyleri suça iten faktörlerin bir değişkenlik gösterip göstermediğini tespit etmenin gerek mikro düzeyde suçun ortaya çıkmasının engellenmesinde, gerek makro düzeyde suçla mücadele programlarının yürütülmesinde önem arzettiği düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle, bu araştırmanın konusu, literatürde yetişkin suçluluğuna etkisi incelenen, kişisel özellikler, aile yapısı ve sosyal çevreye ilişkin faktörler, ekonomik faktörler ve ceza rejiminin caydırıcılığı türü değişkenler ile suç davranışı arasındaki ilişkisinin analiz edilerek, hangi suç türünde hangi faktörlerin daha etkin rol oynadığının sorgulanmasıdır. Değişkenlerin seçimi, Sosyal Kontrol Teorisi, Sosyal ğrenme Teorileri, Sosyal Düzensizlik Teorisi, Suçun Ekonomik Teorisi, Sosyal Bağ Teorisi, Göreli Yoksunluk Teorisi, Gerilim Teorisi ve Caydırıcılık Teorisi çerçevesinde yapılmıştır. Böylece literatürde suç davranışına neden olarak değerlendirilen hemen hemen tüm faktörler, seçilmiş suç sosyolojisi teorileri kapsamında, veri kısıtları çerçevesinde mümkün olan en detaylı suç ayırımında analiz edilerek yetişkin suçluluğunun nedenlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Suç davranışının nedenlerini analize yönelik literatürde, bu analizlerin ulusal veri tabanı türü toplam değişkenler kullanılarak makro düzeyde ya da görüşme türü araçlarla elde edilen verileri kullanılarak mikro düzeyde yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada suça iten nedenler anket çalışması yoluyla elde edilmiştir. Bu kapsamda Sincan 1 no’Lu F Tipi Yüksek Güvenlik Cezaevi, Sincan 1 no’Lu L Tipi Kapalı Cezaevi ve Ankara Açık Cezaevi’nde ulaşılması mümkün olan sayıda

katılımcıya anket iletmek suretiyle, suçun nedenleri ve suçu açıklamada hangi faktörlerin ve dolayısıyla hangi suç sosyolojisi teorisinin daha açıklayıcı olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Suç olgusuna ilişkin araştırmalar çok eskiye gitmektedir. Suçla mücadele kapsamında suç işleyen bireye en ağır cezaların uygulandığı dönemlerde bile suçun önüne geçilememesi, suç olgusunu önlemede bireyi suça iten nedenlerin ortadan kaldırılmasının yaşamsal öneme sahip olduğunu göstermektedir. Suçun nedenlerinin ortadan kaldırılması ise, suçun nedenlerini doğru tespit etmekle mümkün olacaktır. Suçun nedenlerini doğru tespit edemeden yapılan çalışmalar zaman kaybına ve mali kaynakların tüketilmesine yol açmaktadır.

Bu çalışmada, ülkemizde suça iten nedenlerin suç ayırımında tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Suça iten nedenlere ilişkin değişkenler, seçilmiş suç sosyolojisi teorileri çerçevesinde oluşturulmuştur. Suça iten nedenlerin tespit edilmesi, seçilmiş teorilerin suç türü ayırımında suç davranışını açıklayıcılığının da görülmesini sağlayacaktır. Öte yandan suça iten nedenlerin suç türü ayırımında analiz edilmesi, her suç türünde farklı değişkenlerin daha baskın rol oynadığının izlenebilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede bu çalışmanın amaçları; ülkemizde yetişkin suçluluğuna neden olan sosyoekonomik faktörlerin suç ayırımında tespiti ve seçilmiş suç sosyolojisi teorilerinin yine suç ayırımında yetişkin suçluluğunu açıklama kapasitesinin sorgulanmasıdır.

Araştırmanın Önemi

Cezaevi nüfusunun dünyada 1970’li yıllar, ülkemizde ise 1990’lı yıllardan sonra hızlı bir şekilde artarak cezaevlerinin mevcut kapasitesinin üzerinde seyrediyor olması ve ülkemizde cezaevi nüfusunu azaltmaya yönelik “af” türü uygulamalara karşın kısa bir süre içerisinde cezaevlerinin eski doluluk oranlarına ulaşıyor olması, geçici çözümler yerine suç işlemeyi engelleyici kalıcı çözümler üzerinde çalışılmasını zorunlu kılmaktadır. Toplumdaki suç oranını azaltmaya yönelik önlemlerin/politikaların ise ancak, suçun nedenlerinin ve suçlu profilinin iyi analiz edilmesi ile oluşturulabileceği açıktır. Suç davranışına neden olan faktörlerin yetersiz analizi, suçla mücadele programlarının yanlış temellendirilmesine, maddi kaynak ve zaman kaybına neden olacaktır.

Yapılan çalışmada, suç işlemeye neden olan faktörlerin suç ayırımında detaylı bir biçimde incelenmesi hedeflenmektedir. Böylece suça özgü süreçlerin ortaya çıkarılması suretiyle, suçu önlemeye yönelik spesifik önlemlerin tesisinde bilgi vereceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada, suç davranışının oluşum sürecinin analizi sekiz adet suç sosyolojisi teorisi çerçevesinde yapılmaktadır. Suç davranışı analizinde zengin bir perspektif sunması itibariyle, çalışmanın ülkemiz suç sosyolojisi literatürüne katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın nasıl yürütüldüğü, örneklem seçimi, anket içeriği ve hipotezler hakkında bilgi verilmektedir.

1.1.ÖRNEKLEM

Çalışmanın konusu ülkemizde yetişkin suçluluğunun nedenleridir. Bu çerçevede aslında ülkemizdeki toplam yetişkin hükümlülere yönelik analiz yapılması hedeflenmiştir. Ülkemizde bu çalışmanın yapıldığı 2015 yılı Aralık ayı itibariyle hükümlü sayısı 152.140 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu sayının 146.767 tanesi erkek, 5.373 tanesi kadındır.¹ Bununla birlikte, ulaşabilme ve izin kısıtları çerçevesinde çalışmanın evreni anketin yapıldığı tarih olan 2015 yılı Aralık ayında Ankara’da Ankara’da bulunan, 1 no’lu F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, 1 no’lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Ankara Sincan Açık Ceza İnfaz Kurumu’nda bulunan hükümlü sayısıdır. Bu sayı, anketin yapıldığı tarihte, Sincan 1 no’lu F Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda 270, Sincan 1 no’lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda 600 ve Sincan Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu’nda 680 olmak üzere toplam 1550 kişidir. Örneklemin basit tesadüfi örnekleme yoluyla oluşturulması tasarlanmıştır. Basit tesadüfi örnekleme yönteminin, herhangi bir kısıt içermemesi nedeniyle, cezaevinde yapılacak bir araştırma için uygun bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, F Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu için bu yöntem, aşağıda ifade edileceği gibi, elde olmayan nedenlerle mümkün olamamıştır. Diğer iki cezaevi için ise bu yöntemle örneklem seçilmiştir.

Araştırma kapsamında, sıralanan üç cezaevinin her birinden en az ilgili cezaevinin yüzde 10’u oranında olmak üzere, 210 kişiye anket verilmiş, 160 kişi anketi doldurmayı kabul etmiştir. Verilen anket sayısı F tipi İnfaz Kurumu için 40, L tipi İnfaz Kurumu için için 90, Açık Ceza İnfaz Kurumu için 80 iken, doldurulan anketlerin sayısı aynı sırayla 21, 76 ve 63 kişi olarak gerçekleşmiştir. Böylece örneklem büyüklüğü 160 kişi olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1, Araştırmadaki katılımcı sayısına ilişkin bilgiler

	Araştırmanın evreni (Aralık 2015 itibariyle)	Verilen Anket Sayısı	Çalışılan grup
1 no’lu F Tipi Ceza İnfaz Kurumu	270	40	21
1 no’lu L tipi Ceza İnfaz Kurumu	600	90	76
Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu	680	80	63
Toplam	1550	210	160

¹ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan hükümlü sayıları için, <http://www.cte.adalet.gov.tr/>

1.2.VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Araştırma nicel bir çalışma olup, katılımcılara 127 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Cezaevlerinde anket uygulaması yapılmadan önce, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu beşer kişiye anket verilerek doldurulması istenmiş, böylece ankete ilişkin anlaşılamayan/net olmayan yerler her eğitim grubundan bireylerin deneyimleri çerçevesinde düzeltilmiştir.

Anketin içeriği ve uygulanaşına yönelik ayrıntılı bilgiler aşağıda verilmektedir.

1.2.1.Veritoplama Süreci Hakkında Bilgiler

Ankara'da bulunan, 1 no'lu F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, 1 no'lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda anket çalışması tasarlanmıştır. Bu çerçevede gerekli izinler alınarak ilgili cezaevleri ile görüşmeler yapılmıştır. Anketler 2015 yılı Aralık ayında yapılmıştır. Üç cezaevinde de anket çalışması sosyolog ve sosyal çalışmacıların yardımıyla yapılmıştır.

Sincan 1 no'lu F tipi cezaevinde anket için gidilen tarihte 270 kişi olduğu, bu nüfusun yarısı kadarının terör suçu nedeniyle cezaevinde bulunduğu ve ankete katılma yönünde isteksiz olabileceği, yaklaşık 50 tanesinin yabancı olduğu ve ankete katılmasının mümkün olmadığı belirtilmiş, aynı anda belli sayıda hükümlünün, tehlike arzemesi nedeniyle bir araya getirilmelerinin mümkün olmaması nedeniyle sadece 40 kişiye anket yapılabileceği ifade edilmiştir. Bu cezaevine anket yapmak için girmenin mümkün olmadığı, bu nedenle anketin sosyologlar tarafından yapılabileceği belirtilmiştir. Bu nedenle söz konusu cezaevine 40 adet anket verilmiş, anket cezaevindeki sosyologlar tarafından yapılmıştır. Cezaevindeki katılımcıların yalnızca 21 tanesi anketi doldurmayı kabul etmiştir.

Ankara Açık Cezaevinde ise daha farklı bir durum söz konusudur. Bu cezaevindeki hükümlüler meslek edindirme kapsamında gündüzleri çalışmakta, sadece akşamları cezaevine gelmektedirler. Bu durum, cezaevinde anket yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle söz konusu cezaevinde anket, cezaevinde çalışan görevliler tarafından yapılmıştır.

Ankara L tipi cezaevinde, hükümlülerin ancak belli bir sayıda bir araya gelebilmesine izin verildiğinden, anket yapma konusunda yine cezaevi sosyologları ve diğer çalışanlarından yardım alınmıştır.

Cezaevlerinde anket çalışmasını yürütecek olan sosyolog ve diğer görevlilere ankete ilişkin bilgiler verilmiş, anket çalışması öncesinde yanlış anlaşıldığı/açık olmadığı tespit edilen sorulara ilişkin bilgilendirme yapılmıştır.

1.2.2.Anket

Katılımcılara 127 soruluk bir anket uygulanmıştır. Bazı sorularda tek bir seçeneği, bazı sorularda birden fazla seçeneği işaretleme şansı olan anket, kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır.

Ankette yer alan sorular temel olarak birey, aile, sosyal çevre, ekonomik koşullar, görelî yoksunluk, göç ve ceza infaz rejiminin yeterliliğine ilişkin görüşler başlıkları altında incelenebilir.

Bireye ilişkin sorular: demografik değişkenler, suç geçmişi, karakter özellikleri, sorun çözme becerileri, uyuşturucu/alkol kullanma alışkanlığı, çocukluk/ergenlik döneminde antisosyal davranış ve şiddet eğilimi, eğitim düzeyi, okul başarısı, çocukluk/ergenlik dönemi sosyalleşme süreci hakkında bilgi almayı amaçlamaktadır.

Aileye ilişkin sorular: kardeş sayısı, annenin eğitim durumu ve mesleği, babanın eğitim durumu ve mesleği, annenin ve babanın karakter özellikleri, anne ve babayla kurulan ilişkiler, aile içi şiddete maruz kalma, ebeveynler arası şiddet, aile bütünlüğünün seyri konularına ilişkin soruları içermektedir.

Sosyal çevreye ilişkin sorular, katılımcının arkadaş çevresinde sapkın/suç işlemiş/madde kullanan/cezaevine giren arkadaşlarının olup olmadığı, arkadaşlarının kendisine yaklaşımı hakkında bilgi almaya yöneliktir.

Ekonomik koşullara ilişkin sorular, bireyin istihdam durumu, son işinde aldığı ücret, maddi sıkıntılarının boyutu konularında sorular içermektedir.

Görelî yoksunluğa ilişkin sorular, bireyin yaşadığı yerde ve gün içinde karşılaştığı insanlar arasında kendisinden daha varlıklı/eğitimli/mutlu insanları görme sıklığı ve bu durumdan yaşadığı rahatsızlık, bireyin kendi halinden memnuniyeti konularına ilişkin sorular yer almaktadır.

Parasal hedeflere ve statü hedeflerine ilişkin sorular, katılımcıların parasal ve statü dilekleri ve bu dileklerine kavuşabilme yetersizliğinin suç eğilimine etkisine yönelik sorular yer almaktadır.

Göç kısmında, göç eden bireyin yaşadığı yere uyum sıkıntıları, göç sonrası yaşadığı yaşadığı muhitin sosyal-ekonomik özellikleri, komşularıyla ilişkileri hakkında sorular yer almaktadır.

Ceza infaz rejiminin caydırıcılığı bölümünde, katılımcıların ceza infaz rejiminin “caydırıcılık” kapasitesine ilişkin algısı ve bilgi düzeyi sorgulanmaktadır.

1.3.HİPOTEZLER

Çalışmada yer alan hipotezler aşağıdaki gibidir.

Aileye yapısına ilişkin hipotezler

Hipotez 1: Aile yapısının yetişkinlik dönemi suç eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Hipotez 1.1: Suçlu ebeveyn ve kardeşin varlığı ile bireyin yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.2: Kardeş sayısının fazla olmasının bireyin suç işleme eğilimi ile anlamlı ve pozitif bir ilişkisi vardır.

Hipotez 1.3: Bireyin maruz kaldığı çocuk yetiştirme yönteminin bireyin yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır

Hipotez 1.3.1: Çocukluk döneminde aşırı şiddet görme ile bireyin yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.3.2: Annenin annelik yöntemi ve suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 1.3.2.1: Annenin ilgili olması ve suç davranışı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.3.2.2: Annenin şiddetli cezalar veren/sert bir anne olması ve suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.3.2.3.: Anneden çekinme ve suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.3.3: Babayla kurulan ilişki ile yetişkinlik dönemi suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 1.3.3.1: Babanın aşırı sert olması ve suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 1.3.3.2: Babanın ilgili olması ile suç davranışı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.3.3.3: Babadan korkma ve suç davranışı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.4.: Ebeveynler arasındaki sorun çözme yöntemlerinin çocuğun yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Hipotez 1.4.1: Çocuklukta ebeveynleri arasındaki çatışmaya şahit olmanın yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi ile anlamlı ve pozitif bir ilişkisi vardır.

Hipotez 1.4.2: Ebeveynlerin olumlu bir ilişkiye sahip olduğu bir ailede yetiştirme ile suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.5: Ebeveynlerin eğitim düzeyi ile bireyin suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.6: Ebeveynlerin sağlık sorunları ile bireyin yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 1.7: Ebeveynlerden birisinin ya da her ikisinin uyuşturucu madde/alkol kullanımının bireyin suç davranışı eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Hipotez 1.8: Geleneksel aile yapısındaki bozulma ile yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.8.1: Aile bütünlüğünün bozulması sonrasında birlikte yaşanan üvey ebeveyn ile ilişkinin kötü olması ile suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.8.2: Aile bütünlüğünün bozulması sonrasında birlikte yaşanan ebeveynin maddi açıdan yetersiz olması ile suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.8.3: Aile yapısının bozulması sonrasında birlikte yaşanan ebeveynin ilgi yetersizliği ile suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.9: Ergenlik döneminde aile ile kurulan olumlu ilişkiler ile yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasında negatif bir ilişki vardır.

Ekonomik koşullara yönelik hipotezler

Hipotez 2: Bireyin sahip olduğu ekonomik koşulların bireyin suç eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Hipotez 2.1: İşsizlik ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 2.2: Maddi yetersizlikler ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Göç olgusuna yönelik hipotezler

Hipotez 3: Göç sonrası yaşanan yere ilişkin olumsuz koşullar ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Arkadaş çevresi/sosyal çevreye yönelik hipotezler

Hipotez 4: Sosyalleşilen ortam ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 4.1: Arkadaş çevresinde ağırlıklı olarak sapkın bireylerin olmasının suç eğilimiyle anlamlı ve pozitif bir ilişkisi vardır.

Hipotez 4.2: Çevresinin bireye olan olumsuz yargısı ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 5: Bireyin işlediği suçun sorumluluğunu reddetmesi ile suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 5.1: Bireyin işlediği suçun haklı bir davranış olduğunu düşünmesiyle suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 5.2: Bireyin işlediği suçun sorumluluğunu almamasıyla suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Bireysel özellikler ve suç ilişkisi

Hipotez 6: Bireyin kendine ilişkin gerçekçi olmayan algısı ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 6.1: Bireyin kendine güvenli bir birey olması ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 7: Okul başarısı ve suç davranışı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 7.1: Eğitim düzeyi ile suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 7.2: Okulda sürekli başarısızlık durumu ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 7.3: Okulda öğretmenlerle yaşanan ilişki problemlerinin ve öğretmene ilişkin olumsuz algının yetişkinlik dönemi suçluluğuyla ilişkisi vardır.

Hipotez 8: Bireyin akıl ve ruh sağlığı problemleri ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 9: Bireyin çocukluk dönemi sapkın davranışları ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 9.1: Çocukluk döneminde şiddet eğilimi ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 9.2: Çocukluk döneminde suç işleme ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 9.3: Çocukluk döneminde hayvanlara zarar verme ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Sosyal Bağlar

Hipotez 10: Bireyin yaşamındaki sosyal bağlarla kurduğu ilişki ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 10.1: Bireyin evli olmasının bireyin suç eğilimi ile anlamlı ve negatif bir ilişkisi vardır.

Hipotez 10.2: Bireyin çocuk sahibi olmasıyla suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 10.3: Bireyin işine ilişkin algısı ve işinin niteliği/sürekliliği ile suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 10.4: Uzun süreli arkadaşlıklar ile suç davranışı arasında anlamlı ve negative bir ilişki vardır.

Ceza infaz rejiminin caydırıcılığı

Hipotez 11: Suç işleme anında rasyonel ve tam bilgi sahibi olma ile suç davranışı arasında negatif ilişki vardır.

Hipotez 11.1: Katılımcıların suç işleme anındaki karar alma yetisi (rasyonellik derecesi) ile suç davranışı arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 11.2: Bireyin ceza rejiminin caydırıcılığına ilişkin bilgi ve algısının suç eğilimiyle anlamlı bir ilişkisi vardır.

Hipotez 11.2.1: Bireyin alacağı cezaya ilişkin bilgi sahibi olması ile suç davranışı arasında anlamlı ve negaif bir ilişki vardır.

Hipotez 11.2.2: Bireyin önceki suç işleme deneyimleri ile mevcut dönem suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 11.2.3: Bireyin daha önce suç işleyip yakalanmaması/ceza almaması ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 11.2.3: Bireyin daha önce suç işleyip yakalanmaması/ceza almaması ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 11.2.4: Bireyin daha önce yaşadığı hapis deneyiminin rahat olması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 11.2.5: Daha önce yakalanmış ve yargılanmış olan bireyin yeniden yakalanacağına/yargılanacağına ilişkin algısı yakalanmayacağı yönündedir.

Hipotez 11.3: Bireyin yakalanacağına ilişkin inancı ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 11.4: Cinnet türü akılcı düşünme yetisini ortadan kaldıran anlık psikolojik durum bozukluğunun suç eğilimi ile anlamlı ve pozitif ilişkisi vardır.

Hipotez 11.5: Bireyin polisin etkinliğine ilişkin olumlu algısı ile suç davranışı arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 11.6: Bireyin emniyet güçlerinin yeterliliğine ilişkin algısı ile suç işleme eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Görelî Yoksunluk Ve Gerilim Teorisi

Hipotez 12: Bireyin toplumca kabul gören hedeflere/değerlere ulaşma isteği ile ulaşanbilem becerisi arasındaki fark ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 12.1: Bireyin elde etmek istediği parasal hedeflerle bu hedeflere ulaşmada sıkıntı yaşaması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 12.2: Bireyin elde etmek istediği statü hedeflerine ulaşmada sıkıntı yaşaması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 13: Bireyin kendisini, sosyal çevresindeki insanlarla karşılaştırarak daha fakir/ eğitimsiz/ mutsuz algılayarak rahatsız olması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 13.1: Bireyin kendisini çevresine göre daha fakir algılayarak rahatsızlık duyması ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Hipotez 13.2: Bireyin kendisinin çevresine göre daha düşük eğitilmiş olmasından rahatsızlık duyması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 13.3: Bireyin çevredeki insanların kendisinden daha mutlu olmasından rahatsızlık duyması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki mevcuttur.

1.4.VERİ ANALİZ TEKNİĞİ

Anket çalışmasına katılan katılımcıların suç türlerine göre ayrıştırılarak analiz edilen bu çalışmada, olabildiğince fazla kişiyi analiz kapsamına alabilmek için benzer suçlar toplulaştırılmıştır. Bu kapsamda, 3 adet adam öldürmeye teşebbüs suçu cinayet suçuna eklenmiş, 3 adet resmi evrakta sahtecilik suçu dolandırıcılık suçuna eklenmiş, çete ve suç işleme amacıyla örgüt kurma suçları birleştirilmiş (2 adet suç örgütü kurma ve 3 adet çete suçu, çete suçuna eklenmiştir), 2 adet nitelikli yağma suçu yağma suçuna eklemiştir. Bu çerçevede çalışmada ele alınan suç grupları, cinayet, yaralama, hırsızlık, dolandırıcılık, yağma, tecavüz, kaçırma, trafik, uyuşturucu, çete ve bu grupların hiçbirine girmeyen suçların yer aldığı “diğer” suç gruplarıdır.

Diğer suçlar kapsamında, 1 adet kamu malına zarar verme nedeniyle para cezası, 2 adet mala zarar verme, 3 adet kaçak sigara suçu, 2 adet hakaret, 1 adet neden olduğu belirtilmeyen para cezası, 3 adet ruhsatsız silah taşıma, 1 adet korsan cd satmak, 1 adet ateşli silah bulundurmak, 1 adet vergi suçu, 1 adet korku ve panik yaratacak şekilde ateş etmek, 1 adet kaset satmak, 2 adet hakaret, 1 adet silahlı tehdit, 2 adet memura mukavemet, 1 adet taahhüdü ihlal, 1 adet emre itaatsizlik, 1 adet konut dokunulmazlığı, 1 adet emre itaatsizlik, 1 adet görevi kötüye kullanma suçu bulunmaktadır.

Suç davranışına neden olan faktörlerin analizinde bu çalışmada izlenen temel strateji, sapkın davranışın arkasında yatan motivasyonu suç özelinde ortaya çıkarmaktır. Bu çerçevede suç davranışıyla ilişkisi olabileceği tespit edilen tüm değişkenler, tüm suç gruplarıyla tek tek analiz edilip, suç özelinde sapkın davranışın nedeni araştırılmıştır. Bir sonraki aşama suçun yöneldiği nesnenin aynı/benzer olması çerçevesinde yapılan “mala karşı suçlar” ve “cana karşı suçlar” (şiddet suçları) ayırımında bu ilişkilerin sorgulanmasıdır. Üçüncü aşama ise, toplam suç davranışı ile seçilen değişkenlerin ilişkisinin analiz edilmesidir. Yani, suçun nedenlerinin ortaya çıkarılmasında özelden genele doğru bir sorgulama yapılmaktadır.

Literatürde geçen ve ülkemiz Ceza Kanunu’nda yer alan tanımı çerçevesinde, mala karşı suçlar sınıflandırılması, hırsızlık, yağma ve dolandırıcılık suçlarının toplulaştırılması suretiyle, cana karşı suçlar ise cinayet, yaralama, adam kaçırma ve tecavüz suçlarının toplulaştırılmasıyla elde edilmiştir.

Çalışmanın özelden genele doğru şekillenen stratejisinin iki türlü fayda sağlayacağı düşünülmektedir. İlki, suç ayırımında belirlenen ilişkilerin suçun yer aldığı grupta geçerliliğinin tespiti, böylece daha büyük bir suçlu grubunun suç işleme nedeninin ortaya çıkarılarak suç davranışının oluşumunda makro düzeyde bilgi sağlanmasıdır. İkinci faydası, aynı suç grubunda yer

alan bireylerin aynı değişkene farklı tepkiler vermesinin tespiti, suç işleyen bireylerin aynı grupta olsalar dahi farklı profillere sahip olduklarının ve dolayısıyla farklı farklı motivasyonlarının olduğunun tespitidir ki, bu durum, suçla mücadele politikalarının neden sonuç vermediğini de gösterecektir.

Çalışmada ele alınan değişkenlerin suç davranışıyla anlamlılık ilişkisinin etki süresini ölçmek amacıyla, uygun olan durumlarda, katılımcıların daha önce işledikleri suç ile ilgili (ve geçmiş dönem suç eğilimiyle ilişkisi olabilecek) değişken arasındaki ilişki de analiz edilmiştir. Böylece ele alınan değişkenlerin suç davranışı ile kısa ve uzun vadeli ilişkilerinin de ortaya çıkması hedeflenmiştir.

1.5.ARAŞTIRMA SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SIKINTILAR VE ARAŞTIRMANIN SINIRLI YÖNLERİ

Ülkemizde cezaevlerine yönelik araştırmalarda sıklıkla dile getirilen veri yetersizliği problemi, bu çalışmada da öne çıkan bir problemdir. Özellikle örneklem belirlenmesine ve cezaevi seçimine yönelik süreçte, hangi cezaevinde ne kadar yetişkin hükümlü olduğu ve hükümlülerin cezaevi bazında suç ayırımında dağılımına ulaşmak ne yazık ki mümkün olmamaktadır. Cezaevlerinin kapasitesinin üzerinde seyrettiği bilgisinden hareketle, cezaevlerinin kapasite bilgileri alınarak cezaevi seçimi yapılmış, ancak cezaevlerinde tutukluların sayısının da (ülkemiz cezaevlerinde en önemli problemlerden bir tanesi olarak) neredeyse hükümlü sayısına ulaşması nedeniyle istenen evren oluşturulamamıştır.

Cezaevlerinde araştırma sürecinde ortaya çıkan diğer bir sorun, anket için başvurulmuş üç cezaevinde de anket yapabilmeyen pratik koşullar nedeniyle mümkün olmamasıdır. Katılımcılara anketin bizzat yapılamayarak dolaylı yoldan elde edilmesinin, anket doldurma sürecinde katılımcıların birbirini etkileyebilmesine, anketi yapan kişilerin cezaevi çalışanları olması nedeniyle ve katılımcıların cevaplarının diğer kişiler tarafından görülebileceği endişesiyle bazı sorulara doğru cevap alınamamasına yol açmış olabileceği düşünülmektedir.

Anket yapma sürecinde yaşanan sıkıntılar, anket sorularına ilişkin sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Anket sorularının karmaşık ve zor olması pahasına olabilecek en detaylı bilgiye ulaşmak adına sorular çok seçimli ve ayrıntılı olarak hazırlanmış, ancak anketin beklenen şekilde yapılamaması sonucu bu soru tarzının analizinde sıkıntılar yaşanmıştır. Kontrol niteliğindeki sorularla durum aşmaya çalışılsa da, bazı katılımcıların soruları tek seçimli zannederek sadece bir

seçeneği işaretlediği, bazı katılımcıların en önemli soruları (örneğin işlediği suç.. gibi) atlaması ve bu durumlara müdahale edilememesi, elde edilen cevapların analizinde sıkıntı yaratmıştır.

Cezaevi bazında suç ayırımında hükümlü sayısının elde edilememesi, anketler aracılığıyla suç ayırımında edinilen verilerin örneklem teşkil etme kapasitesinin bilinmemesine neden olmaktadır. Örneğin, cinayet suçundan hükümlü 23 katılımcının evreni temsil edip etmediği sorgulanamamaktadır. Benzer şekilde, dolandırıcılık suçu ve uyuşturucu suçu hükümlülerinde de aynı problemler geçerlidir. Örneklem boyutunun küçük olması nedeniyle bu suç gruplarına ilişkin analizlerde çok temkinli olmak gerekmektedir.

Tabloda, suçların toplam içindeki payına ilişkin olarak, Ceza ve tevkifevleri Genel Müdürlüğü 2016 yılı Kasım ayı cezaevi nüfusuna dair veriler, TÜİK tarafından yayınlanan 2014 yılına dair veriler ve bu çalışmada elde edilen veriler sunulmaktadır. Görüldüğü gibi, sözü edilen iki Kurumun rakamları tamamen farklıdır. Dolayısıyla bu çalışmada evrenle uyumlu bir suç oranı dağılımına sahip olunup olunmadığı bilinmemektedir.

Tablo 2: Hükümlülerin suç ayırımında dağılımı (yüzde)

	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2016 Kasım)	TÜİK (2014)	Katılımcılar arasındaki oran
Cinayet	16,5	5,2	12,5
Yaralama	12,6	14,6	21,7
Hırsızlık	22,6	17,6	27,7
Yağma	12,2	4,7	7,6
Dolandırıcılık	3,2	2,1	8,2
Uyuşturucu	18,9	8,4	4,9

Anketlerin birebir yapılma ihtimali çerçevesinde hazırlanan sorular, birebir yapılamadığından, her seçeneğin ne anlama geldiği ifade edilememiştir. Bu çerçevede daha doğru analiz yapabilmek adına, bazı seçenekler birleştirilerek analiz edilmiştir. Örneklem büyüklüğünün sınırlılığı çerçevesinde, kimi sorularda birleştirme yapmak zorunluluk arz etmiştir. Örneğin aile bütünlüğünün bozulmasına ilişkin verilen cevaplar, ebeveynleri boşanan katılımcı sayısı çok az olduğundan, hem vefat hem de boşanma verileri toplulaştırılarak analiz edilmiştir. Oysa boşanma nedeniyle aile bütünlüğü bozulan bireyin ebeveyn vefatı nedeniyle bozulan bireye göre suç işleme nedeni, karşılaştığı (suça itici) risk faktörleri tamamen farklı olabilir.

Suç davranışının suç özelinde analiz edilmesinin bir dezavantajı vardır. Çete, trafik gibi suçlardan hükümlü katılımcı sayısı çok düşüktür. Bu nedenle suç davranışı analizinde bu suçlara ilişkin sorgulama yapılamamıştır. Yine suç sınıflaması kapsamında hiçbir sınıfa girmeyen 22 hükümlünün

yer aldığı “diğer” suçlar grubunun da, suç davranışına neden olan faktörler analiz edilememiştir. Bu suç grupları ne mala karşı ne de cana karşı suç gruplarına dahil edilemediğinden, sadece toplam suç davranışı ile yapılan analizlerde dikkate alınabilmiştir.

Örneklem boyutunun küçük olması nedeniyle, bazı suç gruplarına ilişkin analizlerin anlamlı bir sonuç vermediği görülmüştür. Özellikle uyuşturucu suçlarında bu durumla sıklıkla karşılaşmıştır. Bu çerçevede örneklem boyutunun artırılmasıyla anlamlı bir ilişkiye evrileceği düşünülen durumlarda muhakkak bilgi verilmiştir. Yine örneklem boyutunun küçük olması nedeniyle, kimi durumlarda p değerinin 0,05 anlamlılık düzeyi üzerinde olduğu durumlar da değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmada aile yapısı, sosyal çevre, ekonomik göstergeler, görelî yoksunluk, caydırıcılık, göç ve bireysel özelliklere yönelik sorularla oluşturulan bağımsız değişkenler ile suç davranışı arasındaki ilişki kay kare analiziyle ölçülmüştür. Araştırmanın verileri kategorik veri olduğundan (ölçek türü sorular yer almadığından), faktör analizi ve regresyon türü analizler yapılamamıştır. Bağımsız değişkenlerle suç bağımlı değişkeni arasındaki ilişkinin analizinde kay kare değerleri ve çapraz tablolardan yararlanılmıştır.

2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Bireylerin suç işleme güdüsünü anlamaya yönelik çalışmaların 18. yüzyılın sonlarında başladığı söylenebilir. Suçun nedenlerini sorgulamaya yönelik ilk çalışmalar, suçluluğun biyolojik nedenlerini irdelemeye yönelik çalışmalar olmuştur. Biyolojik sebepleri sorgulayan kuramları, psikolojik nedenleri sorgulayan kuramlar takip etmiş, sonrasında özellikle yirminci yüzyıl itibariyle sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin hız kazanması ve beraberinde yeni sosyal problemler oluşturmasıyla birlikte, suçun nedenlerini araştırmaya yönelik teorilerde, psikolojik ve biyolojik nedenlere odaklı çalışmalardan sosyal çevreye yönelik çalışmalara geçiş olmuş, bu teoriler, suç sosyolojisi alanında oldukça etkili olmuştur. Öyle ki, Zembroski (2011:240), günümüz modern teorilerinin aslında sözkonusu dönemde ortaya çıkan teorilerin bir versiyonu olduğunu ifade etmektedir.

1950'li yıllara kadar kriminoloji literatürüne hakim olan görüş, ağırlıklı olarak, suçun ekonomik yoksunluklar nedeniyle oluştuğunu yönünde olmuştur. Bu çerçevede sözkonusu dönemde işsizlik, yoksulluk gibi etkenlerle suç davranışı arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik çalışmalara rastlamak mümkündür. Ancak ekonomik açıdan dezavantajlı grupların hepsinin suça iştirak etmediği gözönünde bulundurulduğunda, suç davranışında tek etkenin ekonomik koşullar olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede suç davranışında aile yapısındaki düzensizlik, sosyal kontrol eksikliği, sosyal çevre gibi faktörleri analiz eden suç teorileri ortaya çıkmıştır. Aslında, daha ileriki bölümlerde de görülebileceği gibi, suç davranışının oluşmasında salt bir teorinin geçerli olduğunu söylemek mümkün olamamaktadır. Bunun yerine, suç davranışını açıklamada teorilerin birbirini tamamlayıcı olduğunu ifade etmek daha doğru olacaktır.

Dinamik bir olgu olarak suç ve bu dinamik olguyu irdeleyen suç sosyolojisi, her geçen gün yeni tanımlar ve tekniklerle gelişim göstermektedir. Bu gelişime paralel olarak suç sosyolojisi literatüründe suçun nedenlerine ilişkin olarak yeni yaklaşımlara rastlamak mümkündür. Ancak genel anlamda ifade etmek gerekirse, bugün hala literatürde üç temel suç kuramının hakimiyeti söz konusudur. Bunlar, Gerilim Teorileri, Sosyal Öğrenme Teorileri ve Sosyal Kontrol Teorileridir. Yeni dönemde suç davranışının bu teorilerin bir araya getirilmek suretiyle analiz edildiği ya da bu teorilerin uzantısı olarak yeni bakış açılarının ortaya atıldığı görülmektedir.

Sosyolojik suç teorilerinin farklı farklı sınıflandırılmalarına rastlamak mümkündür. Bu sınıflandırmalar, Sosyal Yapı Kuramları, Sosyal Süreç Kuramları ve Sosyal Tepki Kuramları;² Yapısal Teoriler ve Sosyalleşme Teorileri³; “rasyonel aktör” (rational actor) teorileri ve “muktedir aktör” (predestined actor) teorileri⁴; kişisel düzeydeki teoriler, yaşam döngüsü teorileri, suç oranındaki değişimi açıklamaya yönelik teoriler ve suç davranışlarındaki farklılıklara ilişkin teoriler⁵ gibi şekillerde olabilmektedir. Bu çalışmada, çalışmanın konusu açısından önem arzeden teorilerin kronolojik sıraya göre sınıflandırılmasına çalışılmıştır.

2.1.SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ

Aydınlanma çağının suç ve ceza da dahil olmak üzere birçok alanı kapsayan ve değiştiren “klasik okul” bakış açısı, insanı, özgür iradesiyle düşünebilen, karar alabilen ve dolayısıyla kendi eylemlerinden sorumlu bir varlık olarak ele almıştır. Aslında, “modern çağ” ceza kavramının modern-öncesi ceza kavramından farklı en önemli tarafı, işte bu anlayış değişikliğidir: birey, kararlarını sonuçlarını düşünerek veren, “rasyonel” bir varlıktır. Bu “rasyonellik” varsayımının temelinde ise, “toplum sözleşmesi” (social contrat) ve “faydacılık” kavramları yatmaktadır.

Toplum sözleşmesi kavramı, kilisenin kararlarının sorgulanamadığı, monarşik yapının hakim olduğu modern öncesi dönemin eleştirisini içeren, Thomas Hobbes, John-Jack Rousseau ve John Locke tarafından farklı şekillerde ortaya atılan ancak aynı temele dayanan bir düşünce üzerine şekillenmektedir: bireyler, güven içinde yaşayabilmek için, sınırsız özgürlüklerinden ve bağımsızlıklarından özgür iradeleriyle gönüllü olarak fedakarlıkta bulunup bir sosyal kontrat aracılığıyla, bir otoriteye, “devlete” bağlanmaya karar vermişlerdir. Bu otoritenin, yani devletin üstünlüğü, hukukun üstünlüğüne, yani kanunlara dayanmalıdır. Devletin/otoritenin meşruluğu, bireylerin özgür iradeleriyle yaptığı seçimlere dayanırsa mümkündür. Dolayısıyla, bireyin bağımsızlığından vazgeçerek bir toplum oluşturmayı ve bu toplumda görevler üstlenmeyi kabul ettiğini ifade eden toplumsal sözleşme çalışmalarının, bireyin rasyonel karar alma sürecine vurgu yapması nedeniyle, rasyonel birey kavramının gelişmesine katkıları olmuştur.

18. yüzyıla özgü rasyonel birey kavramının gelişmesinde etkili olan diğer anlayış ise, “faydacılık” yaklaşımıdır. Öncülüğünü Jeremy Bentham’ın yaptığı bu anlayış, bireyin doğası itibariyle acıdan

² Kaner, 1978

³ Yıldırım, 2004

⁴ Burke, 2009

⁵ Tittle, 2000

(pain) kaçıp hazzı (pleasure) yönelen, mutluluğunu/faydasını artırmaya eğilimli olduğu görüşüne dayanmaktadır.

Klasik kriminoloji, 18. yüzyıla hakim olan bu ortamda, Cesare Beccaria öncülüğünde ortaya çıkmıştır. Beccaria, suçun toplumsal sözleşmeye aykırı bir davranış olduğu ve tüm bireylere zarar verdiğinden hareketle cezalandırılmasının doğru olduğunu, ancak cezanın işlenen suç ile orantılı olmasının gerektiğine inanmıştır. Cezaların yoruma yer bırakmayacak kadar açık ve net olarak yazılmasının önemli olduğunu ifade eden Beccaria, suça verilen cezanın suç ile sağlanacak faydadan fazla olmasının önemli olduğunu, böylece suç davranışının caydırıcı olacağını belirtmiştir. Cezaların açık bir şekilde yazılı, caydırıcı, hızlı ve kesin olmasının suç davranışını engellemede ve ceza rejiminin etkinliğini sağlamada en önemli unsur olduğunu ifade eden ilk düşünür olarak, klasik kriminolojinin yanısıra, modern kriminolojide de hala geçerli olan birçok önemli unsurun temelini atmıştır. Bu çerçevede kısaca belirtmek gerekirse, klasik kriminolojide suç rasyonel bir tercih olarak görülmüş, suç işlemenin önüne geçilmesi için cezalandırma yöntemi benimsenmiştir. Günümüz modern ceza adalet anlayışının da temelini teşkil eden bu yaklaşımla amaçlanan, toplumsal düzeni tehdit eden suç davranışının ve potansiyel suçluların önlenmesi için, suçtan caydırıcı önlemlerin alınmasıdır.

19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan pozitivist ekol, bilimsel metod ve deneyler yapmak suretiyle, pozitif yöntemlerle çalışmalar yaparak suçun nedenlerini incelemeye odaklanmıştır. Suçu bireyin tercihi olarak görmeyip, suç davranışında bireyin kontrolünde olmayan psikolojik, biyolojik ve toplumsal faktörlerin de gözönüne alınması gerektiğini ileri süren pozitivist yaklaşım, biyolojik determinizmle başlayıp psikoloji alanında çalışmalarla devam etmiştir.

1900'lu yılların başlarında ortaya çıkan suçu açıklamaya yönelik sosyolojik teoriler ise, suç olgusunu birey odaklı incelemekten ziyade sosyal yapı ekseninde incelemektedir. Suç sosyolojisi teorilerinin ortaya çıktığı İngiltere ve ABD gibi ülkelerin toplumsal yapılarındaki radikal değişiklikler, üretim yöntemlerinin değişmesi sonucu tarım işgücünün sanayi kesimine akması ve buna paralel olarak kentlere olan göç, sosyolojik yapının değişmesine, suç sayı ve çeşidinin artmasına neden olmuştur. O dönemde özellikle genç erkeklerde yaygın olduğu gözlenen suç eğiliminde, bireysel özelliklerin değil, içinde bulunulan sosyal koşulların belirleyici olduğu görüşü hakim olmaya başlamıştır. Bu ortamda ortaya çıkan sosyolojik teoriler, suçun nedenini toplumsal yapı, kültürel farklılıklar, coğrafi yapı, siyasi sistem gibi dış etmenlerde arar.

Yirminci yüzyılda, suç davranışında sosyal çevre faktörünün etkisine yönelik araştırmalar önem kazanmış, hızlı nüfus hareketlerinin yaşandığı, kentleşmenin hız kazandığı bu süreçte sosyal düzensizlik kuramları öne çıkmıştır. Bu dönemde Durkheim tarafından ortaya atılan anomi kuramı, kendisinden sonraki kuramları da etkilemesinden hareketle, önem arz etmektedir. Durkheim, geniş, kentli ve organik topluma doğru geçiş sürecinin anomi ya da toplumsal gerginlik yarattığını ifade etmiştir (Hall 2007:4). Durkheim'in bu görüşü, kendisinden sonra gelen Çatışma Teorilerine etkide bulunmuştur. Çatışma Teorileri, kanunların, varlıklı olmayanlara karşı kendilerini korumaları için varlıklı olanlar tarafından oluşturulduğunu ifade etmektedir. Nitekim sokak suçlarına verilen cezaların vergi kaçırma suçundan (crime in the suit) daha fazla olması ya da genelde fakirlerin zenginlere göre çok daha fazla ceza alması, çatışmacı teorilerle tutarlı görünmektedir (Hall 2007:4).

Yoğun göç alması, kentleşme hızı ve nüfus artışının fazla olmasının yanısıra, etnik köken farklılığının da görülmesi nedeniyle Şikago, sosyal araştırmacıların ilgisini çekmiş, bu bölgeye ilişkin suç çalışmaları yapılmıştır. Bugün kriminoloji literatüründe hala önemli bir yeri olan Şikago Okulu çalışmaları neticesinde, suç davranışının sosyal ve fiziksel çevre koşullarından etkilendiği, kentleşmenin suç davranışının en önemli nedenlerinden bir tanesi olduğu, suçun en çok yoksul semtlerde işlendiği gibi sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar arasında yer alan, suç olgusuna ilişkin olarak geliştirilen sosyolojik kuramlar arasında sosyal düzensizlik kuramı önemli bir yer tutmaktadır.

20. yüzyılın ortalarında hakim olmaya başlayan neoklasik okul, “suç” davranışından ziyade “suçlu birey” üzerine odaklanmıştır. Klasik okulun bireylerin tüm davranışlarını farkında olarak ve sonuçlarını bilerek ifa ettiği yolundaki varsayımlarının modifiye edildiği bu yaklaşımda, bireylerin doğuştan getirdiği kimi farklılıkların suç davranışında bulunmalarında etkili olduğu görüşü ilk kez ortaya çıkmıştır. Bireylerin farklılık gösterebileceği görüşü ile birlikte, suç tayininde doktorların ve psikiyatristler gibi uzmanların da görüşleri alınmaya başlanmış, klasik döneme has olan, herkesin aynı olduğu ve aynı cezayı alması gerektiği görüşünün aksine, bireylerin farklı olabileceği görüşü ortaya çıkmış ve cezaların kişiselleştirilmesi uygulamaları başlamıştır. Bununla birlikte, neoklasik kriminolojide de gene “rasyonel birey” varsayımı hakimdir (Burke, 2009:45).

Suç istatistiklerinin düzenli bir seyir izlememesi ve bazı bölgelerin suçluluk oranının diğer bölgelere göre daha yüksek olması gibi unsurlar, “rasyonel birey” varsayımının yeterli olmadığını, suça neden olan, bireyin kontrolü dışında başka faktörlerin de olabileceğini gündeme getirmiştir. Bu durum, “mukadder insan” (predestined actor) modelini ya da pozitivist ekolü gündeme getirmiştir

(Burke, 2009:62,63). Böylece sosyolojinin ve suç sosyolojisinin seyrinde bu ekolün etkili olduğu bir dönem başlamıştır. Böylece suç davranışının oluşumunda biyolojik, psikolojik ve sosyolojik pozitivizmin hakim olduğu dönem başlamış, bu süreçte rasyonel birey varsayımı etkinliğini kaybetmiştir. Biyolojik ve psikolojik pozitivizm yaklaşımı, bireyin suç işlemesine neden olabilecek, fiziksel ya da zihinsel anormalliği sorgulanırken, sosyolojik pozitivizmde, suç davranışının oluşumunda birey odaklı açıklamalardan ziyade, bireyin içinde bulunduğu sosyal koşullara vurgu yapan bir yaklaşım hakimdir.

Şikago Okulu'na mensup Sutherland'in ortaya attığı, ilk öğrenme teorilerinden olan Ayırıcı Birleşimler teorisi, sapmış değer ve kuralları benimseyen bireylerin oluşturduğu gruplara odaklanırken, suç davranışının ve suç işleme tekniklerinin sosyalleşme sürecinde öğrenildiğini ifade eder.

Merton tarafından geliştirilen ve özellikle 1950'lerden sonra kriminolojiye önemli katkıları bulunan Gerilim Teorisine göre, suç eğiliminin temel nedeni toplumsal olarak kabul edilen amaçlara ulaşmada kullanılacak meşru araçların dağılımındaki adaletsizliktir. Merton'a göre gelir adaletsizliğinin hakim olduğu, gelir grupları arasında derin farklılıklar olan toplumlarda fırsat eşitliği olmamakta ve toplumsal olarak değer atfedilen amaçlara ulaşmada kullanılacak araçların eşit dağıtılmıyor olması, özellikle alt gelir gruplarında bu amaçlara ulaşmak adına gayrimeşru araçlara yönelime, dolayısıyla suça neden olmaktadır.

Albert Cohen, Gerilim Teorisi ve Şikago Okulu araştırmalarının sonuçlarını bir araya getirerek, maddi açıdan dezavantajlı olan ve orta sınıf tarafından kabul edilmeyen, dışlanan bireylerin şehirlerin varoş bölgelerinde yaşadıklarını ve burada orta sınıf değerlerini reddeden değer ve kurallar çerçevesinde bir altkültür teşkil ettiklerini ifade eden Altkültür Teorisini oluşturmuştur (Hall, 2007:4). Alt kültür teorileri, alt sınıfta bulunan genç erkeklerin suç işleme eğilimini açıklamak üzere ortaya atılmış teorilerdir. Cohen, Clowerd, Ohlin gibi teorisyenlerin öncülük ettiği bu kuramlar da, gerilim teorisine benzer şekilde, suçun genelde bir alt sınıf eylemi olduğunu ifade etmektedirler.

1960 ve 1970'li yıllarda, çatışma ve etiketleme teorileri ortaya konmuştur. Sosyal çatışma teorileri, suçun ortaya çıkmasında homojen bir yapı göstermeyen toplumlar içerisindeki karşıt değerlerin ve grupların çatışmasının etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu teoriler bireysel ve toplumsal nedenli çatışmalar olarak ikiye ayrılmaktadır. Bireysel nedenli çatışmalar, çatışma olgusunun bireyde

içgüdüsel bir özellik göstermesine vurgu yaparken, toplumsal nedenli çatışmalar ise toplumda çıkarları birbirine zıt olan grupların çatışması üzerine odaklanmaktadır.

Becker ve Lemert'in temsilcilerinden olduğu Etiketleme Teorisi ise, bir bireyin sapkın veya suçlu olarak etiketlenmesi ve dışlanmasının, bireyin bu etiketlemeye konu olacak davranışlara daha fazla yönelmesine ve suç işlemesine neden olduğunu ileri sürmektedir. Bu teori, aslında bireylerin suç işleme nedenlerinden ziyade neden bazı davranışların suç olarak tanımlandığı sorusuna cevap aramaktadır.

1970 ve 1980'li yıllarda suç sosyolojisine yön veren teoriler ise, Sosyal Kontrol ve Sosyal Öğrenme teorileri olmuştur.

Sosyal Kontrol Teorisi, insan davranışlarının denetimi üzerine odaklanmaktadır. Hirschi'nin önemli temsilcilerinden bir tanesi olduğu bu teoriye göre, bireylerin toplumdaki geleneksel kurumlarla olan güçlü bağı, bireylerin suç işlemesini engellemektedir. Böylece suç, bireylerin aile, okul gibi geleneksel kurumlara olan bağlılıklarının azalması ile açıklanmaktadır.

Robert Burgess and Ronald Akers tarafından Sutherland'in teorisinin "etkin öğrenme" (operant learning) kavramını içerecek şekilde geliştirilmesi suretiyle ortaya konulan Sosyal Öğrenme Teorisi ise, bireylerin diğer suçluları izleyerek ya da televizyon gibi araçlar yoluyla suç davranışını öğrendiğini, özellikle çocukların yaşadıkları sosyal çevrede suçlu insanlar varsa, her gün bu insanları görerek ileride o insanlar gibi davranacaklarını ileri sürmüşlerdir. Kriminolojide önemli yer tutan Sosyal Öğrenme Teorisi, bireylerin (özellikle çocukların) suç davranışını sosyalleşme sürecinde taklit ederek öğrendiklerini ifade etmektedir. Yani aslında "normal" olarak doğan birey, sosyal çevresi sayesinde suç davranışını öğrenmektedir.

2.1.1.Gerilim (Strain) ve Anomi (Anomie) Teorileri

Gerilim ve Anomi teorileri, kendilerinden sonra gelen suç teorilerinin temellerini atan ve bugün hala sıklıkla atıfta bulunulan teoriler olarak, suç sosyolojisinin temel kuramları arasında yer almaktadırlar.

Zembroski (2011), çağdaş suç teorilerinin birçoğunun Durkheim'in İntihar (1897) isimli çalışmasında ortaya atılan ve daha sonra Merton'un gerilim (strain) teorisine ilham kaynağı olan anomi (kuralsızlık) teorisinden etkilendiğini ifade etmektedir.

Durkheim, suçun nedenlerinin bireyin psikolojisi veya biyolojik özelliklerinde saklı olduğu düşüncesinin hakim olduğu 1800’lu yıllar döneminde, suçun nedeninin bireyin psikolojik ve biyolojik özelliklerinde değil, içinde bulunduğu grup ve sosyal organizasyonda aranması gerektiğini ifade etmiştir (Zembroski, 2011:242). Bu çerçevede Durkheim’in çalışmaları, Quetelet ve Guerry tarafından öncülüğü yapılan istatistiki ve ekolojik çalışmalara hakim olan düşünce şeklinin yeniden canlandırılması olarak görülebilir. Durkheim, kentleşme sürecinin suçu artırdığını ileri süren ilk sosyal bilimcilerden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyolojinin kurucularından olan Durkheim’a göre, sanayileşme ile birlikte toplumsal dinamiklerde gerçekleşen değişimler, geleneksel bağları (mekanik bağlılık-mechanic solidarity) zedelemekte, belki “bireyselleliği” (individualism) artırarak daha fazla özgürlük alanı sağlamakta, ancak kentleşmenin hızlanması, kentlere göç türü eğilimler, birbiriyle ortak geçmişi, birlikte yaşayarak oluşturdukları ortak değerleri olmayan, farklı sosyal çevrelerde yetişen ve farklı etnik kökenlere, kültürlere sahip bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan kentsel yaşama (organic solidarity-organik bağlılık), kuralsızlık ve kontrolsüzlüğe ortam hazırlamaktadır. Böyle bir ortam, özellikle siyasi istikrarsızlık ve ekonomik kriz gibi toplumsal yapının derinden etkilendiği dönemlerde, grupların/bireylerin bir arada yaşamasını sağlayan değer ve normların etkinliğini yitirmesine ve böylece bir sosyal düzensizlik ortamının, yani anominin oluşmasına neden olmaktadır. Durkheim, böyle dönemlerde üzerinde uzlaşılan değerlerin değişmesi ve/veya etkinliğini yitirmesi nedeniyle toplumda suç oranlarının artabileceğini ifade etmiştir. Böylece suça yapısal fonksiyonalist yaklaşımı da ortaya koymuş olmaktadır: insan davranışı, insanın içinde yaşadığı sosyal yapının bir ürünüdür, buna göre suç davranışının oluşmasında da belirleyici olan toplumsal yapıdır. Toplumlar modernleştikçe, kentleştikçe ve değiştikçe, küçük gruplara has geleneksel yakınlık kaybolmakta, insanlar arasındaki yakın ilişkinin azalması ile birlikte ortak değerler de yok olmakta, toplumda bireylerin birbirinden farklı ve zıt çıkarlarının çatışması sebebiyle oluşan çelişkiler insanların hayatlarının öngörülemez olmasına ve grupların çıkarlarının çatışmasına neden olmaktadır. Nüfus yapısındaki değişimler nedeniyle köklü kuralların varlığını yitirmesi, toplumlarda kuralsızlığın ve anomi durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Zembroski 2011:243).

Merton, 1930’lu yıllardaki büyük bunalım sırasında ve sonrasında 1960’lı yıllarda halk arasındaki hareketliliği açıklamada Durkheim’in “anomi” teorisini ödünç almıştır (Burke, 2009:119). Bu ifadeyle endüstrileşmiş toplumlarda sosyal normların insan davranışlarını düzenleme kabiliyetini kaybettiği ifade edilmektedir (Pratt, 2001:64). Durkheim’in anomi teorisini geliştirerek değişik sapmış davranışları açıklayan bir teori olarak genelleştiren Merton, suçun nedenlerinin biyolojik

özelliklerde aranmaması gerektiği konusunda Durkheim'le hemfikir olmakla birlikte, onun ortaya attığı “anomi” fikrinin oluşması için ani sosyal değişimlere gerek olmadığını ifade etmektedir. Durkheim gibi fonksiyonalist olan Merton'un temel argümanı, sosyal yapıların bazı bireyler üzerinde uyumsuz davranışa yol açacak şekilde baskı uyguladığı yönündedir (İçli, 2013:101).

Sosyal düzensizlik teorisinin, kentlerdeki gecekondu (slum) bölgelerinde geleneksel orta sınıf değerlerinin reddedilmesi nedeniyle suçluluk oranlarının yüksek olduğu varsayımı hakimken, Merton'un gerilim teorisinde, bu görüşün aksine, geleneksel orta sınıf değerlerine bağlılığın yüksek olmasının suçları artırdığı varsayımı hakimdir (Pratt, 2001:63). Amerikan toplumunda bireylerin başarı odaklı değerlerin öğretildiği güçlü bir sosyalizasyon sürecinden geçtiğini tespit eden Merton, toplumun avantajlı bazı kesimlerinin bu amaçlara ulaşma konusunda yetersiz olduklarını, ekonomik başarının, zenginliğin kutsandığı ancak her bireyin bu kutsanmış hedeflere ulaşma şansının eşit olmadığı bir toplumsal yapıda, bu eşitsizliğin yaratacağı gerilimin bireyleri sapmış davranışa itebileceğini ifade etmektedir. Toplumsal yapının özendirilen hedeflere ulaşma konusunda bazı kesimlere kısıtlar getirmesi, bireylerin sözkonusu hedeflere ulaşmada alternatif ve çoğunlukla illegal yollar bulmasına neden olabilir. “Bir başka ifade ile kültürün istedikleri ile yapının izin verdikleri arasındaki bütünleşme eksiklikleri olması, örneğin, kültür başarıyı teşvik ederken yapının onu önlemesi, normların bozulmasına neden olur, çünkü normlar artık bu davranışı yönlendirmede etkin değillerdir” (İçli, 2013:102).

Toplumsal yapının fırsat eşitsizliği görünümü veri iken, ekonomik kriz gibi dönemlerde gerçekten de suç oranının arttığı gözlenmiştir (Hall, 2007:6). Böylece, Durkheim tarafından ortaya atılan anomie neden bazı dönemlerde suç oranının arttığını, Merton'un ABD örneğinde analiz ederek ortaya koyduğu gerilim teorisi ise neden bazı bireylerin suç işlediğini açıklamaya çalışmaktadır.

Sosyal gerilim teorileri, sapmış davranışın içinde bulunulan toplum yapısının bir sonucu olduğunu vurgular. Suç davranışının çözümlenmesinde, sosyoekonomik statü, içinde yaşanılan muhit ve sosyal yapıya adaptasyon süreci üzerinde durur. Merton, araç amaç dengesizliği gerilimi içinde bulunan bireyin beş farklı adaptasyon süreci yaşayabileceğini öngörmektedir. Bunlar, uyum (conformity), geri çekilme (retreatism), şekilcilik (ritualizm), yenilikçilik (innovation) ve isyan (rebellion) olarak sıralanabilir.

Uyum, bireyin amaçlarına ulaşmada imkanlarının kısıtlı olduğunu farketmesine rağmen sapkın davranışta bulunmamasını, ya amacını ya da araçlarını mevcut durumuna göre revize etmesini ifade

etmektedir. Merton, insanların büyük bölümünün bu adaptasyon sürecinden geçtiğini, aksi takdirde birçok bölgede isyanların olmuş olacağını ifade etmektedir (Burke, 2009:120).

Geri çekilme, bireyin hem amaç ve hem de araçlardan kopmasını ifade etmektedir. Çekilenler, yaşadıkları topluma yabancılaşan, genellikle uyuşturucu ve alkol türü maddelerle yaşadıkları toplumdan kopan bireyler olarak tarif edilmektedir. Şekilcilik de, yine amaçlara ulaşma sıkıntısı yaşayan bireylerin, daha kolay amaçlar belirlemesi ve içinde buldukları koşulları neyse o koşullara göre davranmasıdır. Yenilikçilik sürecinde birey amaçlarına sadıktır ancak amaçlarını gerçekleştirebilmek adına, kendince uygun olan ama kanunen uygun olmayan, suç teşkil edebilecek yollara başvurmaktadır. Sapkın davranışla sonuçlanan süreç, bu süreçtir. İsyen sürecinde ise bireyler, hem kendilerin dayatılan hedefleri ve hem de bu hedeflere ulaşmak için sunulan yollara karşı isyan ederler.

Gerilim teorisinin diğere bir önemli ismi olan Robert Agnew, gerilimin, insanların incitildiğini düşündüğü negatif ilişkiler sonucunda ortaya çıktığını ifade etmektedir. Genel Gerilim Teorisi adını verdiği teoride salt beklenti/araç uyumsuzluğunun değil diğere negatif ilişkilerin de gerilime ve bireyde suç işleme güdüsünün artmasına neden olacağını ifade eder. Bu negatif ilişkiler, parasal amaçlara ulaşmada engellendiğini hissetme şeklinde olabileceği gibi, kötü ebeveynliğe maruz kalmak, sevdiği birisini kaybetmek, parçalanmış bir ailede büyüme ,fiziksel ya da psikolojik tacize uğramak, öğretmenleriyle sorun yaşamak gibi değişik şekillerde olabilir. Bu tür deneyimlere maruz kalan insanların muhakkak suç işleyeceği söylenemez ama bu tür deneyimlerin bazı kişilerde suç işleme eğilimini artırdığı söylenebilir.

Zembroski (2011:250), gerilim teorilerinin uzun bir dönem boyunca, anomi ve sosyal düzensizliğe ilişkin güçlü önermeleri ile sapsmış ve suçlu davranışa yönelik sosyolojik bakış açısını etkisi altında tuttuğunu ifade etmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalarda bu teorinin açıklayıcılığının yüksek olduğu görülmüştür. Gerilim teorilerinin en büyük katkısının çete suçlarına ilişkin olduğu söylenebilir.

2.1.1.1.Gerilim Teorisine Yönelik Eleştiriler

Merton'un gerilim teorisine ilişkin olarak, kültürel değere ve hedeflerin toplumun tümü tarafından bilindiği ve paylaşıldığı varsayımı üzerine eleştiriler bulunmaktadır. Oysa toplum içindeki grupların hedefleri ve değereeri arasında farklılıklar bulunabilir. Merton, hedeflerin ve değereeri farklılıklarını gözönüne almadığı için eleştirilmektedir. (Burke 2009:122).

Gerilim teorisi ve türevlerine ilişkin eleştiriler arasında, bir önceki eleştiriyle bağlantılı olarak, alt sınıfa mensup bireylerin suç işleme eğilimi göstereceği tespitine ilişkin eleştiriler bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar, alt sınıfa mensup bireylerin genellikle mevcut durumlarını kabullendikleri ve beklentilerini buna göre ayarladıklarını ortaya koymuştur. Bu çerçevede gerilim teorilerine ilişkin en önemli eleştirilerden bir tanesi orta ve üst sınıf mensuplarınca işlenen suçları açıklamakta yetersiz olmasıdır. Robert Agnew, gerilim teorisinin makro sosyokültürel hedefler ve mikro olanaklar arasındaki çatışmaya dayalı suç süreci öngörüsünün belli bir sınıfa özgü suç davranışını açıklama sınırlılığında kaynaklı zayıflığını gidermek üzere daha sonra teoriyi geliştirmiştir.

Gerilim teorisi, bireylerin aslında “iyi” olduğunu (inherent goodness) ve bireyin maruz kaldığı çevresel faktörler nedeniyle suç davranışında bulunduğu varsayar. Bu bakış açısı, teorinin, özellikle mala karşı suçlarda alt (ekonomik) sınıfa mensup bireylerin suç davranışını açıklayıcı olmasını sağlarken, üst gelir gruplarında suç davranışını açıklayamamasına neden olmaktadır. Bu noktada, Kontrol Teorisi zıddı bir varsayımla suç davranışının analizinde tamaamlayıcı bir perspektif sunabilir; Kontrol Teorisinde, Gerilim Teorisinin aksine temel varsayım, bireyin aslında kötü olduğu ve kontrol edilmezse suç işleyeceği yönündedir (Plum, 2016). Bu bakış açısıyla üst (ekonomik) sınıfa özgü (özellikle mala karşı) suçları da açıklayabilmek daha mümkün olabilmektedir. Sosyal öğrenme teorisi de, bireyin sosyalleşme süreci içerisinde sapkın grupların değerlerine maruz kalma eğiliminin bireyde suç davranışına yol açabileceği öngörüsüyle sadece alt sınıfta değil, diğer kesimlerde de suç davranışının açıklanabilmesine olanak sağlamaktadır.

Hirschi, Kontrol Teorisini anlattığı 1969 tarihli çalışmasında, suçlu gençlerin büyüdüklerinde kanunlara uyan yetişkinler olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, gerilim teorisinin tespitlerine ters düşmektedir. Bu çerçevede suç davranışı üzerinde sosyal denetimin etkisini gözardı etmesi ve suçluların bir çoğunun sosyal koşulları fazlaca değişiklik göstermese de yetişkinlik döneminde suç davranışını terk etmesini açıklayamaması yer almaktadır (Kızmaz 2005b:157).

Gerilim teorisi genel olarak mala yönelik suçları açıklamaya yönelmiştir, şiddet içeren suçları dikkate almamaktadır. Gerilim teorilerinin ayrıca kadın suçluluğunun düşük olmasına ilişkin açıklaması da bulunmamaktadır (Sociological Explanations of Juvenile Delinquency, 13).

Merton'un gerilim teorisine yönelik eleştiriler bulunmakla birlikte, gerilim teorisi kriminoloji alanına önemli katkıları olan, kendisinden sonraki suç teorilerini etkileyen bir teoridir. Gerilim teorisinin kriminoloji alanına en önemli katkılarından bir tanesi, insanların yaptıkları seçimlerde içinde buldukları sosyal yapının önemini vurgulamasıdır (Burke 2009: 124).

2.1.2.Görelî Yoksunluk Teorisi

Savaş sonrası dönemde, endüstriyel toplumların genelinde “mutlak yoksunluk” düşüyor olmasına ve yaşam standartları yükseliyor olmasına karşın suç davranışının hala artıyor olması, kriminolojide dek suç davranışında mutlak yoksunluk faktörünün etkili olduğu, dolayısıyla yoksulların daha fazla su işlediği görüşünün suç davranışını açıklamada yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu dönemde suç davranışına neden olarak ağırlıklı olarak sol gerçekçiler (left realist) tarafından kullanılan görelî yoksunluk kavramı, Walter Runciman tarafından 1966 yılında yapılmıştır.

Runciman’ın tanımına göre, görelî yoksunluk durumunun oluşması için, dört koşul gereklidir. Bu koşullar; bir bireyin bir “şey”den yoksun olması, diğer bireyin/bireylerin bu “şey” e sahip olması ve bireyin bunu bilmesi, bireyin “şey”e sahip olmak istemesi ve bireyin bu “şey” e sahip olmayı gerçekçi bulması şeklinde sıralanabilir.⁶ Bu çerçevede, diğer birey ya da grubu referans alarak hissedilen öfke ve tatminsizlik duygusu, diğer çevresel, psikolojik ve sosyal koşullar da uygunsa, bireyin suç işlemesine neden olabilir.

Görelî yoksunluk, mutlak yoksunluk durumundan farklı olarak, bireyin içinde bulunduğu durumu çevresinde referans aldığı gruplarla karşılaştırma yaparak hissettiği öfke ve tatminsizlik duygusunu ifade etmektedir. Home (2007), görelî yoksunluk teorisinin, literatürde öyle kullanılsa da, salt kısıtlı ekonomik kaynakları değil, parasal olmayan diğer kaynakların da yoksunluğunu ifade eden, daha geniş bir kavram olduğunu ifade etmektedir. Bireyler, içinde buldukları grupla referans aldıkları bir grup arasında çeşitli karşılaştırmalarda bulunabilirler. Bu karşılaştırmalar, ekonomik durum ve yaşam standartları, siyasi güç ve statü alanlarında olabilir (Seepersad, 2009:12). Bernburg ve diğerleri (2009:8), bireyin görelî yoksunluk durumunun ortaya çıkışında kültürel faktörlere de vurgu yapmaktadırlar: (örneğin) bireyin içinde yaşadığı kültürel ortam eşitlik anlayışını öne çıkarıyorsa, bireyin görelî yoksunluk nedeniyle hayalkırıklığı ve adaletsizlik duygularının daha da artacağını öne sürmektedirler.

Siyasi çatışmalar, kadın hareketi gibi alanlarda da modellenen görelî yoksunluk teorisinin değişmeyen fikri, bireyin kendisini ya da içinde bulunduğu grubu, referans aldığı diğer birey/gruplarla karşılaştırarak “yoksun” olduğunu düşünmesi ve memnuniyetsizlik duymasıdır.

⁶ (<http://relativedeprivation.blogspot.com.tr>)

Görelî yoksunluk teorisi, teori olarak ifade edilse de, aslında daha çok bir yaklaşım olarak düşünülebilir. Webber (2008:2), görelî yoksunluk yaklaşımının suç davranışının altında yatan psikolojik faktörleri analize yarayan bir katalizör olarak görülebileceğini ifade etmektedir.

Görelî yoksunluk teorisi, 1950’li yıllardan itibaren çeşitli akademisyenler tarafından geliştirilmiş çeşitli modellerde incelenmiştir.⁷ Literatürde görelî yoksunluk yaklaşımı ile Merton’un gerilim teorisinin birlikte ele alındığı çalışmalara rastlamak mümkündür. Merton’un teorisi, parasal hedefleri (aspirations) olan bireyin bu hedefleri gerçekleştirme potansiyelinin düşük olması nedeniyle yaşayacağı gerilimin bireyde sapkın davranış eğilimine yol açacağını ifade etmektedir. Runciman’ın görelî yoksunluk yaklaşımı, hedefler ve mevcut potansiyel arasındaki zıtlığa vurgu yapmak suretiyle gerilim teorisine benzemekle birlikte, “karşılaştırma” sürecine ve bireyin bu süreç sonrası bilişsel olarak yoksunluk yaşamasına vurgu yapması, öte yandan salt ekonomik unsurlara değil diğer göstergelere de eğilmesi nedeniyle daha farklı bir yaklaşımdır. Nitekim Weber (2008:4), Merton’un genelde yoksullar arasında suç eğiliminin yüksek olmasını açıklayabilmesini, ancak Runciman’ın hem yoksullar ve hem de üst gelir gruplarında suç davranışının nedenlerini açıklayabilmesini, bu farklılığa bağlamaktadır. Zira bireyin yoksunluk hissini yaşaması için mutlak anlamda yoksun olması gerekmemektedir

Yapılan araştırmalar, görelî yoksunluk duygusuna verilen tepkinin çeşitli şekillerde ortaya çıkabileceğini göstermektedir. Seepersad (2009:1), bunlar arasında akıl sağlığı problemleri, intihar, depresyon, kabullenme ve kayıtsızlık, başarı odaklı davranış gibi sonuçlar sıralamaktadır.

Görelî yoksunluk teorisi sapkın davranış analizinde kullanılan bir teori olmakla birlikte, görelî yoksunluk ile suç davranışı arasındaki ilişki, literatürde üzerinde uzlaşamayan bir konudur. Horne (2007), bunun nedeninin metodoloji, tanım ve veriler nedeniyle oluştuğunu ifade etmektedir. Literatürde salt ekonomik değil sosyal yoksunluk göstergelerini de kapsayan, böylece psikolojik öğeleri de kapsayan görelî yoksunluk yaklaşımının şiddet suçlarını açıklamada kullanıldığı görülmektedir.

Bernburg ve diğerleri (2009:1224), bireyin yaşadığı görelî yoksunluk hissini referans aldığı grubun yaşam standartları ve kendi yaşam standartları arasındaki farklılıkla orantılı olduğunu ileri sürmektedirler. Buna göre, zengin bir grubu referans alan yoksul bireyin hissettiği görelî yoksunluk hissi, zengin olmayan bir grubu referans alan bireye göre daha yüksek ve şiddetli olacaktır. Benzer

⁷ Görelî yoksunluk teorisinin gelişimine ilişkin ayrıntılı bilgi için, Seepersad, R., 2009:14-38.

şekilde, ekonomik yoksunluk olgusunun yaygın olduğu bölgelerde nadir olduğu bölgelere göre görelî yoksunluk hissi daha güçlü ve yaygın olacaktır.

Bernburg ve diğêrleri (2009) tarafından ergenler üzerinde yapılan çalışmada, görelî yoksunluğun ergenlerin sapkın davranış eğiliminde etkili olduğu gözlenmiş, öte yandan ekonomik yoksunluğun bireyin tepkilerine yansıma derecesinin referans alınan grubun ekonomik durumuyla doğrudan bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik (mutlak) yoksunluğun yaygın olduğu bölgelerde, görelî yoksunluk hissi nedeniyle ergenin kurallara uymama gibi sapkın davranışlarının daha az olduğu görülmüştür.

Horne (2007) tarafından ergenler üzerinde yapılan çalışmada, aile ve okul alanlarında yaşanan görelî yoksunluğun ergenin sapkın davranışını öncelediği gözlenmiştir.

Kawachia ve diğêrleri (1999) tarafından yapılan çalışmada, görelî yoksunluk ve sosyal kontrol değişkenleri ile suç davranışı arasındaki ilişki incelenmiştir. Her iki bağımsız değişken için birer indeks oluşturulmuş, böylece oluşturulan indeks ile suç arasındaki ilişkinin analizi neticesinde, görelî yoksunluğun özellikle şiddet suçunu açıklamada etkili olduğu, sosyal kontrol indeksinin ise hem şiddet suçu ve hem de mala karşı suç davranışını açıklamada etkili olduğu tespit edilmiştir.

Baron (2006) tarafından evsizler üzerinde yapılan, suç davranışının gerilim teorisi ve görelî yoksunluk çerçevesinde analiz edildiği çalışmada, gerilim teorisinin temel önermelerinden olan parasal tatminsizliğin suç davranışı eğilimini etkilediği ancak bireyin kendi durumuna ilişkin algısı, tatminsizliği, yani görelî yoksunluk durumunun suç davranışını açıklayıcılığının yüksek olduğu, parasal hedeflerle bu hedeflere ulaşabilme yeteneği arasındaki fark arttıkça suç davranışının arttığı tespit edilmiştir. Bu çalışma, salt mutlak ya da görelî maddi yetersizliğin suç davranışına etkisini incelemek yerine, bu yetersizliğin bir başka faktörle, örneğin yoksulluk ya da sapkın arkadaş gibi bir değişkenle etkileşiminin suç davranışı eğilimine etkisini modellemiş, bu şekilde daha açıklayıcı bir model elde etmiştir. Çalışmada maddi hedefleri yüksek olan bireylerin sapkın davranış eğiliminin daha fazla olduğu görülmüş, Bbu çerçevede Merton'un gerilim ve anomi teorisinin de geçerli olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada ayrıca sapkın arkadaşların bağımsız olarak da suç davranışını pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Balsa ve Gandelman (2010), Uruguay'da özel okul öğrencileri arasında yaptıkları çalışmada, görelî yoksunluk ile kurallara uymama/sapkın davranış arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Görelî yoksunluk teorisinin suç davranışını açıklayıcılığı üzerinde literatürde net bir görüş yoktur. Bazı çalışmalarda, görelî yoksunluk teorisinin, aracı (moderator) değişkenlerle bir araya geldiğinde suç davranışını açıklayıcılığının arttığı görülmüştür. Bu açıklayıcı değişkenler arasında, suçlu arkadaşı, düşük öz kontrol, suça itici değerlere maruz kalma gibi değişkenler sayılabilir (Seepersad, R., 2009).

2.1.4.Şikago Okulu ve Sosyal Düzensizlik Teorisi (Social Disorganization Theory)

ABD’de tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde 1860 yılında nüfusu 10 bin olan Şikago’nun 1910 yılına gelindiğinde nüfusu 2 milyonun üzerine çıkmıştır (Burke 2009:116). Sanayileşme sürecinin tüm sosyal sıkıntılarının yaşandığı Şikago, bu anlamda sosyal araştırmacılar için de önemli bir örnek oluşturmuş, Şikago Üniversitesi’nde 1892 yılında kurulan Sosyoloji Bölümü araştırmacılarının Şikago eyaletinin dinamik sosyal yapısına ilişkin detaylı araştırmaları, kriminolojinin de aralarında bulunduğu sosyal bilimlerde hala etkisini sürdüren önemli teorilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁸

Şikago Okulunun suç sosyolojisine en önemli katkılarından bir tanesi, “suç ekolojisi” çalışmasıdır. Bu çalışmaya göre, şehirlerin oluşum sürecinin diğer herhangi bir ekolojik sistemden farkı yoktur: insan toplulukları, aynı bitkiler gibi, birbirlerinden farklı olsalar da birlikte yaşarlar, ortak bir çevreyi paylaşırlar ve birbirlerine ihtiyaç duyarlar. Park, kırsal kesimden göç edenlerin yoksul kesimlere yerleştiği, bu yerlerde daha önce yaşayan yoksulların ise zaman içerisinde durumlarındaki iyileşme ile birlikte şehrin görece daha iyi yerlerine yerleştiğini gözlemlemiş ve bu dinamik sürecin insan üzerinde, suç eğiliminin artması/azalması gibi, etkilerde bulunduğunu farketmiştir. (Burke, 2009:116). Burgess Şikago’yu beş bölgeye ayırarak, merkez birinci bölge ve en dış beşinci bölge arasında suç oranlarının merkezden çevreye gidildikçe azaldığını gözlemlemiştir. Bu çalışmayla, araştırmacılar, “ suçun coğrafi dağılımını, okur-yazarlık, nüfus yoğunluğu, zenginlik, meslek ve uyukluk gibi hem geleneksel nitelikteki özellikler ve hem de çevrenin fiziksel özellikleri ile ilişkilendirmişlerdir.” (Beşe, 2006:5). Böylece Şikago’nun suç haritasını çıkaran Park ve Burgess, iş merkezine yakın bölgelerde yaşayan ve “geçiş” niteliği gösteren, düşük nitelikli barınma ve sosyal imkanlar sunan iş bölgelerinin suçluluk oranlarının en yüksek olduğu bölgeler olduğunu saptamışlardır. Bu çalışmada ayrıca Henry Shaw ve Clifford McKay isimli araştırmacıların da

⁸ Literatürde Sosyal Düzensizlik Teorisinin temellerinin 19. yüzyılda Belçikalı sosyolog Adolphe Quetelet tarafından atıldığı belirtilmektedir. Quetelet, kentsel suç istatistiklerini toparlamış ve şehrin belli bölgelerinde suç olgusunun sözkonusu bölgede yaşayanların etnik kökeni ve geldiği ülkeden bağımsız olarak istikrarlı bir şekilde devam ettiğini göstermiştir.

önemli katkıları olmuş, çevrenin insan davranışları üzerinde etkisine yönelik araştırmalarda bulunmuşlardır.

Suç ekolojisi çalışmasının temel ilgi alanı, “geçiş bölgesi” (zone in transition) adı verilen, fabrikaların dibinde, yaşamak için en az tercih edilen ancak yoksul göçmenlerin başka yerde yaşama şansı olmadığı için seçmek zorunda kaldıkları bölgedir. (Burke 2009:117). Burgess, yoksul göçmenlerin yaşadıkları bu tür yerlerin dinamik yapısı ve niteliğinin aile ve toplumsal bağları zayıflattığını ve bunun da “sosyal düzensizliğe” (social disorganization) yol açtığını ifade etmiştir. (Burke 2009:117).

Şikago Okulu, yoksul göçmenlerin yaşadığı ve nüfus hareketliliğinin fazla olduğu sözü edilen bölgelerde gençlerin sosyal denetimden uzak, kendi hallerine bırakılması gibi nedenlerle suç oranının daha yüksek olduğunu ifade eder. Şikago’da, fabrika çalışanlarının yaşadığı ve suçlu kültürünün yaygın olduğu yerlerde suç oranlarının yüksek olmasından hareketle, değişik etnik kökene sahip ve düşük ücretle çalışan bireylerin buldukları ortamda suç kültürünü öğrendiği ve suçlu hale geldiğini ileri sürerler. Böylece bu teoriye göre, bireyin suç davranışında bireysel özellikler değil, bireyin içinde bulunduğu ortam etkilidir. Şikago Okulu’na göre, suçun kökenleri Amerikan toplumun belli bir kesiminde (yoksul bölgelerde) sabittir ve insanlar buradaki sapmış kültürü ve değerlerini öğrenerek suçlu durumuna gelmektedirler (Zembroski, 2011:243). Bu görüş, söz konusu bölgede yaşayanların maddi durumları düzeldikçe şehrin iç taraflarına göç etmeleri, bu çerçevede söz konusu bölgede yaşayanlar sürekli değişmesine karşın suçlu kültürünün, çevre tarafından gelecek nesillere de aktarıldığını (transmission) öngörmesi açısından da önem arz etmektedir. Shaw ve McKay, bu durumu “kültürel aktarım” (cultural transmission) olarak ifade etmektedirler (Zembroski, 2011:244). Shaw ve McKay’in yaptıkları çalışmada ortaya çıkan diğer önemli bir sonuç, belirli bir bölgede nüfus istikrarı olmasının o bölgede suç oranlarını düşürdüğü yönündedir (Beşe, 2006:6). Kent yaşamının yüzeyselliği, Şikago’nun göçün en yoğun olduğu geçiş yeri olan merkez bölümünde nüfus hareketliliği ve heterojen yapının hakim olması, bu bölgelerde ortak yaşama kültürünün, sosyal bağların ve kontrolün oluşamamasına neden olmaktadır. Sosyal bağ ve sosyal kontrol eksikliği, suç davranışına ortam hazırlayan unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Maddi durumu düzelen bireyler, çevre bölgelere göç etmekte ve bu grubun hareketliliği azalmakta, çevre bölgelerde daha istikrarlı bir toplumsal yapı oluşmakta, sosyal bağlar tesis edilebilmekte ve bu ortam suç olgusunun çevre bölgelerde daha az olmasına neden olmaktadır.

Şikago Okulu akademisyenlerinden Thomas ve Znaniecki (1958), Şikago örneğinde, sosyal bağların, sosyal örgütlenmelerin, ailenin, sosyal kontrolün ve geleneksel değerlerin etkisini yitirdiği duruma “sosyal düzensizlik” (social disorganization) adını vermektedirler (Zembroski, 2011:244). Şikago Okulu temsilcileri, mevcut değerlerin homojen olduğu, nüfus istikrarının olduğu bölgelerde suç davranışının daha az olduğunu gözlemlemişlerdir.

Sosyal Düzensizlik Teorisi, suçluluğun oluşumunda çevresel faktörlere vurgu yapmaktadır. Bu çevresel faktörler arasında, komşular, işsizlik, ailenin yapısı, sosyal kontrol, tek ebeveynli aileler sayılabilir. Bu teoriye göre, suç izleme grupları, bireylere yardım edecek oluşumlar, evde ve dışarıda disiplin gibi yollarla oluşturulacak sosyal kontrol, suç davranışının azaltılmasında en önemli role sahiptir (Zembroski, 2011:244). Aslen bu teorinin ortaya çıkardığı en önemli tespitlerden bir tanesi, bireyin büyüdüğü yerin (ve birlikte sosyalleştiği kişilerin) bireyin suçluluk eğilimini etkileyebileceğidir. (Burke 2009:118). Bu çerçevede Sosyal Düzensizlik Teorisi’nde suçluğun ortaya çıkmasında yaşanan yere ilişkin karakteristik özelliklerdir: yaşanan yerde bulunan insanlar ağırlıklı olarak farklı yerlerden göç etmiş, etnik kökeni ve değerleri farklı olan insanlardır, bu insanlar sürekli değişmektedir, sürekli değiştikleri için çoğunlukla birbirleriyle arkadaşlık kurma ve sürdürme olanakları sınırlıdır, ya da nasıl olsa devam etmeyeceği için arkadaşlık ilişkisi kurmazlar, bazen bir kaç aile aynı evi paylaşırlar, farklı etnik kökene ve geçmişe sahip bu insanlar arasında değerler birliği kurmak zordur, çoğunlukla birbirlerine güvenleri azdır, bu insanlar çoğunlukla işsizdir ya da düzenli işleri yoktur, gelir düzeyleri düşüktür. Tüm bu unsurlar bir araya geldiğinde, insanların içinde buldukları çevreye yönelik ortak duyarlılıklarının az olduğu, insanları bir arada turacak değerlerin olmadığı, böylece ortak değer ve ortak menfaat noktasında buluşamayan insanların bir sosyal kontrol mekanizması teşkil etme yeteneğinin olmadığı bir çevre oluşmakta, okul türü sosyal kurumlar zayıf ve etkisiz olmakta, sosyal kontrolün olmadığı bu ortamda sapkın örgütlerin faaliyeti artmakta, suça itici bu ortamın değerleri de eski suçlular ile yeni gelenler arasındaki etkileşimin sonucu bir nesilden diğerine aktarılmaktadır. Böylece Sosyal Düzensizlik Teorisinde, sosyal kontrol, kültürel çatışma ve gerilim unsurlarını da görmek mümkündür.

Sosyal Düzensizlik Teorisi, 1950 sonları ve 1960’ların ilk yıllarına değin suç analizinde an fazla rol oynayan teori olmakla birlikte, diğer suç teorilerinin ortaya çıkışıyla 1960’lı yıllarda popülaritesini kaybetmiştir. 1980’lerde Bursik (1988), Stark (1987) gibi akademisyenlerin çalışmalarıyla, ABD’de

kimi bölgelerde suç oranının daha yüksek artması nedeniyle Modern Sosyal Düzensizlik Teorisi olarak yeniden gündeme gelmiştir.⁹

Bu çalışmada sosyal düzensizlik teorisi kapsamında, göç eden katılımcıların göç sonrası yaşadıkları yerin suça itici özellikleri ve uyum problemleri ile suç davranışındaki ilişki analiz edilecektir.

2.1.4.1.Sosyal Düzensizlik Teorisine Yönelik Eleştiriler

Ekolojik determinizmin hakim olduğu bir dönemde ortaya atılan bu teorinin coğrafi yerleşime fazla odaklandığı, böylece sosyal yapı ve kurumları ikinci planda bıraktığı eleştirileri bulunmaktadır. Bu teoriye yönelik diğer bir eleştiri, teorinin kentleşmenin özellikle II. Dünya Savaşı sonrası çok hızlı seyrettiği Şikago eyaletine uygun olmakla beraber diğer eyaletlere uygun olamayabileceği yönündedir.

Bu teori, neden suçluluk bölgelerindeki herkesin değil bazı grupların suç işlediğini açıklayamamaktadır (Kızmaz, 2005:153). 1960'lı yıllarda bireysel faktörlere vurgu yapan suç sosyolojisi teorilerinin gündeme gelmesi, Sosyal Düzensizlik Teorisi'nin bireysel farklılıkları gözönüne almaması yönünde eleştirilmesine neden olmuştur.

Bu teorinin suç sosyolojisine önemli bir katkısı, resmi istatistikler üzerinden analiz yapmasıdır. Bu durum katkı sağlamış olmakla birlikte, suçluluğun boyutunun sadece polis istatistikleri ve mahkeme kayıtları ile ölçülemeyeceği noktasında eleştirilmektedir. (Kızmaz, 2005:153)¹⁰

Sosyal Düzensizlik Teorisine yönelik diğer bir eleştiri, çevrenin bireyi alıkoyma becerisinin düşük olması durumunda bireyin suç işleyeceği varsayımıdır. Bu varsayımın doğru olduğuna dair bir çalışmaya rastalamamıştır. (Sampson ve Groves, 1989)

2.1.5.Sosyal Kontrol Teorisi (Social Control Theory)

Kontrol teorileri, yukarıda sayılan suç teorilerinden farklı olarak, bireylerin neden suç işlediği konusunu değil, neden suç işlemediği konusunu inceler. Çünkü daha önceki teoriler, birey için "uyum" (conformity) kavramının önemli olduğunu varsayar ve suç davranışını anormal olarak değerlendirirken, Sosyal Kontrol Teorisine göre, insanların doğuştan gelen bir özelliği, her an suç işlemeye müsait bir yapıları olmasıdır. Dolayısıyla, daha önce değinilen teorilerin temel sorusu

⁹ Sosyal Düzensizlik Teorisinin 1980'li yıllarda ortaya çıkan bir versiyonu "kırık pencereler teorisi" 'dir. Kırık Pencereler Teorisine İlişkin ayrıntılı bilgi için, Beşe, 2006.

¹⁰ Sosyal Düzensizlik Teorisine yönelik eleştiriler için, Bursik, 1998.

“neden bazı insanlar suç işlerler” iken, kontrol teorisinin temel sorusu “neden insanların çoğunluğu kurallara uyar” şeklindedir (Burke, 2009). Sosyal kontrol teorisine göre, bireyleri suç işlemekten alıkoyan bir takım mekanizmalar, suç işleme güdüsünün önüne geçmektedir. Jensen (2003), sosyal kontrol teorilerinin, bireyi suç işlemekten alıkoyan ilişkiler, taahhütler, değerler, kurallar ve inançlara öncelik verirken, önceki teorilerin bireyi suç işlemeye sevkeden faktörlere öncelik verdiğini ifade etmektedir. Kontrol teorisyenleri arasında önemli yer tutan Hirschi, bireylerin suç işleme güdüsünü çok doğal karşıladığı için, suça neden olan faktörler üzerinde durmak yerine, bireylerin neden suç işlemedikleri üzerine odaklanmıştır.¹¹ Yani bu teori, şu ana kadar değinilen sosyolojik suç teorilerinin, bireyin aslen sosyalleşme sürecinde sosyal değerleri öğrendiği ve ahlaki açıdan düzgün olduğu temel varsayımını reddetmektedir. Böylece suç, toplumda bireyi “dizginleyici” güçlerin zayıflığının bir sonucu olarak görülmektedir. (Burke, 2009:246)

2.1.5.1. İlk Sosyal Kontrol Teorileri

Burke (2009:247), aslında Durkheim’in ilk sosyal kontrol teorisyenlerinden bir tanesi olabileceğini ifade etmektedir. Çünkü Durkheim’e göre, bireyin yapısı itibariyle doğuştan gelen sınırsız istekleri bulunmakta ama bireyi içinde bulunduğu sosyal ortama bağlılık duygusu ve yaşadığı kültürün sosyal değerlerine olan saygısı dizginlemektedir. Ancak özellikle toplumsal dönüşüm/kriz dönemlerinde, güç kaybeden sosyal bütünleşme (integration) olgusunu ikame edecek yeni sosyal düzenin teşkili zaman almakta, sosyal kontrol düzeyi ve biçimi (hızlı modernleşme gibi) sosyal değişim dönemlerinde yetersiz kalmakta, bu durum anomiyeye neden olmaktadır. Bu çerçevede Şikago Okulu çalışmalarında da, özellikle “sosyal düzensizlik” kavramı kapsamında, kontrol teorisinin izlerini görmenin mümkün olduğunu ifade etmektedir.

Jensen (2003:2), ilk sosyal kontrol teorisyenlerinin suç eğilimini analizlerinde psikolojik faktörlere daha fazla yer verdiklerini ifade etmektedir. İlk kontrol teorisyenlerinden Albert Reiss (1951), bireysel ve sosyal kontrol kavramlarını ayırmış, bireysel kontrolü “bireyin ihtiyaçlarını içinde yaşadığı toplumun kural ve kanunlarına aykırı yollarla karşılaşmaktan kaçınma becerisi” olarak açıklarken, sosyal kontrolü “sosyal grup veya kurumların kuralları ve kanunları daha etkin kılma becerisi” şeklinde açıklamıştır. Reiss bu beceriler ve kurallara uymayı sağlayan kontrol

¹¹ Hirschi, 1969 tarihli Causes of Delinquency isimli doktora tezinde, kontrol teorisinin önceki teorilerden farklarını, kontrol teorisine ilişkin temelleri derli toplu ve sistematik bir biçimde ifade etmesi nedeniyle, kontrol teorisi denilince akla gelen isimdir. Literatürde kontrol teorisini ortaya atan kişi olarak Hirschi’ye atıfta bulunulsa da, Hirschi’den önce suç davranışını kontrol teorisi perspektifinden ele alan araştırmacılara rastlamak mümkündür. Bunlar arasında, Jensen (2003); Albert Reiss (1951), Walter Reckless et al (1961), Toby (1957) ve F. Ivan Nye (1958), Scott Briar ve Irving Piliavin (1965) gibi isimleri saymaktadır. Hatta, Burke (2009:245), sosyal kontrol teorisi temel varsayımlarının Hobbes (1651)’un rasyonel birey geleneğinde, Freud’da (1927) ve Durkheim’de (1897) görülebileceğini ifade etmektedir.

mekanizmaları hakkında bilgi vermemiş, ancak özellikle aile gibi birincil sosyal grupların suç olmayan davranış kalıplarını güçlendirme becerisi eksikliğinin suç eğilimine etkisini gösterebilmiştir.

İlk sosyal kontrol teorisyenlerinden bir tanesi olan Jackson Toby (1957), bulunduğu toplumla bağları olmayan ergenin suç işlemeye aday olduğunu ifade etmiştir. Özellikle çeteler yoluyla sosyalleşme üzerinde duran Toby, toplumla birçok ve güçlü bağları olan ergenlerin, çete türü organizasyonlara katılarak suç işleme eğiliminin, toplumla az ve güçsüz bağları olan ergenlere göre daha fazla olduğunu ifade etmektedir (Burke, 2009:247).

Ivan Nye (1958), sosyal kontrol teorisini daha sistematik bir hale getirmiş ve sosyal kontrolün en önemli unsuru olarak aile kurumuna vurgu yapmıştır. Nye, içsel, doğrudan, dolaylı kontrolleri içeren değişik kontrol tanımları yapmıştır. Buna göre, birey ailesi aracılığıyla, gözlemlenerek, ceza ve ödül verilerek doğrudan kontrol edilebilir. Bunun yanısıra, birey, ailesinin doğrudan gözetiminde olmadığı zamanlarda, içselleştirdiği kontrol yöntemleriyle, dolaylı olarak da kontrol edilebilir.¹² Nye'nin suç eğiliminde aileyi en önemli kontrol unsuru olarak öne çıkarması, suçluluğun temel nedeninin ekonomik koşullar olduğu kabulünün hakim olduğu dönem anlayışından farklılık göstermiştir (Jensen, 2003:4, Burke, 2009:248).

Reckless, bireyin suç davranışında bulunmamasında en önemli mekanizmanın içsel kontrol mekanizması olduğunu ifade etmektedir. Reckless'e göre, benlik algısı (self concept) güçlü ve olumlu olan bireyler, koşullar ne olursa olsun suç davranışında bulunmaktan kaçınacaktır. Bireyleri suç davranışından alıkoyacak diğer özelliklerini ise, hedef odaklı (goal oriented) olmak, hayalkırıklığıyla başedebilme (frustration tolerance) ve kuralları dikkate alma (norm retention) olarak ifade etmektedir (Burke, 2009:249).

Sosyal kontrol teorisini "Delinquency, situational inducements and commitments to conformity" isimli çalışmalarıyla 1965 yılında net bir biçimde açıklayan Briar ve Irving Piliavin, dönemin suç teorilerinden farklı olarak, suç davranışında sapmış altkültür ya da zıt kültür değerleri gibi motive edici unsurlar üzerinde durmak yerine, sosyal kontrol değişkenleri üzerinde durmuşlar, bireylerin suç işleme eğiliminde toplumsal kurallara uyum ve çevrelerine bağlılık değişkenlerinin belirleyici olduğunu ileri sürmüşlerdir (Burke, 2009:249).

¹² Hirchi, Gottfredson ile birlikte, Nye'nin içsel kontrol kavramına benzeyen "öz kontrol" kavramını yıllar sonra ortaya atacaktır.

2.1.5.2.Yakın Dönem Sosyal Kontrol Teorileri

Sosyal kontrol teorileri arasında, Hirschi'nin 1969 yılında yayınladığı Sosyal Bağ Teorisi (Social Bond Theory) önemli yer tutmaktadır. Sosyal bağ teorisine göre, suç davranışı, bireyin içinde bulunduğu toplumla olan bağları zayıf olduğunda gerçekleşmektedir.

Hirschi, söz konusu çalışmasında, bireyin suç işleme güdüsünü engelleyen içsel kontrol mekanizmaları yerine, bireyi suç işlemekten alıkoyan dışsal mekanizmalar olarak “sosyal bağlar” üzerinde durmuştur. Hirschi'ye göre, bireyi durduran dışsal mekanizmalar, bağlılık (attachment), adanmışlık (commitment), meşguliyet (involvement) ve inanç (belief) olmak üzere dört tanedir. Bağlılık, aile, okul, arkadaşlar gibi sosyal çevre unsurlarıyla kurulan bağı ifade etmektedir. Özellikle ailelerde, ebeveyn ve çocuk arasında kurulan güçlü bağların çocuğun ileriki dönem suçluluk eğilimini etkileyen en önemli unsur olduğu ifade edilmektedir. Adanmışlık, bireyin toplumla ilişkisine esas oluşturan aktivitelerdir. Örneğin çalışıyor olmak, eğitim alıyor olmak gibi aktiviteler, bireyin toplumla olan bağlarını güçlendirecektir. Meşguliyet ile, toplumsal değerleri yansıtan aktivitelere ayrılan enerji ve zamanı ifade etmektedir. Özellikle çocuklar için enerjinin faydalı alanlara aktarılması önem taşımaktadır. İnanç ise, toplumsal kural ve değerlerin benimsenmesini, kabul edilmesini ifade etmektedir (Zembroski, 2011:249).

Hirschi'nin yukarıda sözü edilen ilk çalışması, bugün bilinen şekliyle kontrol teorisinden farklıdır. Hirschi, ilk çalışmasında “sosyal bağ” kavramını geliştirmiştir. Sosyal bağ, sosyal kontrolün kurulmasında kolaylaştırıcı bir araçtır (Jensen, 2003:9).

Hirschi, sosyal bağ teorisini ampirik olarak da güçlü olarak ortaya koyabildiği 1969 tarihli çalışmasıyla sosyal kontrol teorisi temsilcileri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Hirschi, değişik etnik köken ve sosyal kesime mensup 4000 ergenle yaptığı çalışmada gerilim, kontrol ve kültürel farklılık teorilerini test etmiş ve ebeveynleriyle olumlu ve yakın ilişkisi olan ergenlerin ebeveynlerine daha bağlı olduğu, ebeveynleriyle güçlü bağları olan ergenlerin suç işleme eğiliminin az olduğunu tespit etmiş, böylece sosyal bağ teorisinin açıklayıcılığı en yüksek olan teori olduğunu gözlemlemiştir (Burke, 2009:250).

Jack Gibbs, 1981 yılında yayınladığı çalışmasıyla sosyal kontrol teorisini geliştirmiş, diğer kavramlardan ayırarak kavramın netleşmesini sağlamıştır. Gibbs'e göre, bir bireyi bir davranışta bulunmaktan alıkoyan şey, kişisel “kontrol”dür. “Sosyal kontrol” tabirini kullanabilmek için, “üçüncü bir unsur” (third party) sözkonusu olmalıdır. Bu üçüncü unsur, gerçek bir kişi olabileceği

gibi, “toplum”, “beklentiler” ya da “kurallar” olabilir. Bu üçüncü unsurun otorite olduğu kabul edilebilir. (Örneğin, çocuklar arasındaki “seni anneme söylerim” türü savunma mekanizmaları, “anne”nin kendisi orada olmasa bile bir otorite figürü olarak kontrol sürecinin devam etmesini sağlayabilir) (Jensen, 2003:10). Bu çerçevede Hirschi’nin teorisi “sosyal bağ teorisi”, Gibbs’in teorisi “sosyal kontrol teorisi” olarak tanımlanabilir.

Hirschi’nin “sosyal bağ teorisi”, bireyin dışsal unsurlarla kontrol edilmesine vurgu yaptığı için eleştirilmiştir. Hirschi kendisi de sapkın arkadaşların etkisini azımsadığı ve sosyal aktivitelerin etkisini abarttığını ifade ederek kendisini eleştirmiştir (Burke, 2009:253). Hirschi’nin çalışmasından sonra yürütülen kimi çalışmalarda sosyal bağların suç eğilimine etkisinin olduğu tespit edilmiş ancak sapkın arkadaş grubunun suç eğilimini açıklayıcılığının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Hirschi de, suç eğiliminde çevre faktörünün önemini kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu gelişmeler üzerine Hirschi ve Gottfredson tarafından 1990 yılında yayınlanan “Suçluluğun Genel Teorisi” (“A General Theory of Crime”) isimli çalışmada, “öz kontrol” (self kontrol) kavramı üzerinde durulmuştur.

2.1.5.3.Suçluluğun Genel Teorisi (General Theory of Crime)

Gottfredson and Hirschi (1990) tarafından geliştirilen, bazı akademisyenler tarafından toplulaştırılmış olarak ifade edilen Genel Teori, köklerini kontrol teorisinden almakta, ancak kontrol teorisinden farklı olarak bu teori, “öz kontrol” (self control) faktörü üzerinde odaklanmaktadır (Wilkins, 2006:5). Burke (2009:254), bu teorinin hem rasyonel aktör modelini, hem de muktedir aktör (predestined actor) modelini bir araya getirdiğini ifade etmektedir: faydacı yaklaşıma paralel olarak suç, bireyin kendi faydası için güç kullanması ve sahtekarlık yapmasıdır, muktedir aktör modeliyle paralel olarak, birey yetersiz ebeveynliğin sonucu olarak düşük kontrole sahiptir ve yetersiz ebeveynliğin bireyinkişisel kontrolü üzerindeki etkisini geri almak mümkün değildir. Jensen (2003), öz kontrolün çok küçük yaşlarda, ebeveynler ve yakın çevrede bulunan diğer bireylerle iletişim içerisinde tesis edildiğini ifade etmektedir.

Genel teoriye teoriye göre, bireylerin suç eğiliminde etkili olan unsur, bireyin kendisini kontrol etmedeki yetersizliğidir. Bireyin kendisini kontrol etmedeki yetersizliği ise, çocukluk döneminde maruz kaldığı yetersiz ebeveynliğin sonucudur. Çocuğun ilk sekiz yıllık döneminde ailesi tarafından yeterince gözetlenmemesi, sapmış davranışlarının önüne geçilmemesi ve bu davranışlara gerekli yaptırımların uygulanmaması, çocukta ileriki dönemde suç davranışı oluşmasına neden olmaktadır (Wilkins, 2006:5).

Gottfredson ve Hirschi'ye göre, kendisini kontrol etmede başarısız olan, düşük öz kontrollü bireyler, düşünmeden hareket eden (impulsive), risk almayı seven, zihinsel çaba gerektiren aktiviteler yerine fiziksel aktiviteleri tercih eden, bencil ve tahammülsüz, basit işleri karmaşık işlere tercih eden, sözel kabiliyeti zayıf ve problemlerini güç kullanarak çözmeyi seven bireylerdir. Onlara göre, doğru yapılandırılmamış çevrelerde büyüyen çocuklar, kendi davranışlarını kontrol etmeyi öğrenememekte, böylece kendilerine kısa dönemli tatmin sağlamak ya da anlık sıkıntılarını bastırmak üzere riskli davranışlarda bulunabilmektedirler. Bu teoriye göre, bireyler kendi davranışlarını kontrol etmedeki yetersizliklerini ailelerinden ya da öğretmenlerinden öğrenmemektedirler, yetiştikleri ortamdaki disiplin ve eğitim yetersizliği, evdeki kaotik ortam, çocukların bu şekilde davranmasına yol açmaktadır, yani öğrenilmiş (ve güçlendirilmiş) bir davranış değildir (Unnever ve diğerleri, 2006:5).

Genel Suç Teorisine göre, öz kontrolü düşük bireyler, suç işlemeseler bile sapmış davranışa meyillidirler. Öz kontrol eksikliğinin suç işlemede temel belirleyici olmadığı, ancak koşulların tetiklemeyle etken olabileceğini ifade etmekle birlikte, öz kontrol eksikliğinin suç işlemede temel faktörlerden bir tanesi olduğu ifade edilmektedir. Öz kontrolü düşük olan bireyler, tahammül düzeyleri düşük olduğu için, içinde buldukları durumdan bir an önce kurtulma güdüsüyle hareket ederler, örneğin maddi sıkıntıları varsa, bu durumdan bir an önce kurtulabilmek için illegal yollara başvurabilirler. Uyuşturucu kullanımı, gayrimeşru çocuk sahibi olma gibi kabul görmeyen davranışlarda bulunabilirler. Suç işlemek fazla yetenek ve planlama gerektirmez, zaten eğitim benzeri aktivitelere ilgileri azdır ve tahammülleri yoktur. Suç işledikleri zaman zarar verdikleri bireylerin hisleriyle ilgilenmezler, empati duyguları yoktur ve antisosyal davranışlar sergilemektedirler (Jensen, 2003:12).

Genel suç teorisinin önemli bir tezi, yetersiz ebeveynliğin suç davranışı üzerindeki etkisinin, düşük öz kontrol davranışı aracılığıyla olduğu yönündedir. Kriminoloji literatüründe, ailenin suçluluk eğilimi üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik çalışmalarda, bu tezinin güçlü olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar, çocukluk döneminde ebeveynin kontrol ve gözleminin ve çocuğun ebeveyne bağlılığının çocukların öz kontrol becerisini geliştirmelerini sağlayarak suçluluk eğilimlerini azalttığını göstermektedir (Wilkins, 2006:5).

Kısaca ifade etmek gerekirse, Hirschinin sosyal kontrol teorisi, dışsal kontrol mekanizmalarını ifade eden “dolaylı kontrol” ve içsel kontrol mekanizmalarını ifade eden “doğrudan kontrol” kavramları çerçevesinde şekillenmiştir. “Öz kontrol” düzeyi düşük olan bireylerin sapmış davranışa daha

yatkın olacağı, öz kontrol düzeyi yüksek olan bireyin kendisini durdurabileceği, öz kontrol düzeyinin ise çocukluk döneminde, ebeveyn-çocuk bağlanma düzeyi, çocuğun gözlenmesi ve uygun ceza-ödül sisteminin uygulanabilmesiyle, yani “etkin” ebeveynlik yoluyla tesis edilebileceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede ebeveynler tarafından sağlanacak olan “sosyal kontrol” ile çocukta gelişmesi beklenen “öz kontrol” birbirine paralel kavramlardır.

Bu çalışmada sosyal kontrol teorisi kapsamında anne ve babaya ilişkin özellikler, ebeveynler arasındaki sorun çözme yöntemleri, ailede şiddet görme, aile yapısının bozulması gibi aile yapısına ilişkin değişkenlerle suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi incelenecektir.

2.1.5.4.Sosyal Kontrol Teorilerine Yönelik Eleştiriler

Sosyal kontrol teorilerine ilişkin eleştiriler arasında, suçlunun motivasyonunun gözardı edilmesi, yetişkin suçluluğunun açıklanmasında yetersiz olması, bireyin kriminalleşme sürecini ihmal etmesi, çocukların yetişkinlik döneminde suç davranışını terketmesini açıklayamaması, çocukların nasıl sosyalleşmesi gerektiğini açıklamaması gibi eleştiriler yer almaktadır (Kızmaz, 2005:167).

Sosyal kontrol teorisi, özellikle ailenin bireyin suçluluk eğilimi üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar için önemli bir teorik altyapı sunmaktadır. Özellikle Hirschi ve Gottfredson’un 1990 yılında Hirschi’nin 1969 yılında ortaya attığı kontrol teorisini geliştirmek üzere ekledikleri “öz kontrol” unsuru, çocukluk döneminin yetişkinlik dönemi suç işleme eğilimine etkisi açısından önemli açıklamalar sunmaktadır.

Literatürde öz kontrol teorisini test eden çalışmalara göre, ailenin suç davranışı üzerine etkisini açıklamada kontrol teorisinin açıklayıcılığının yüksek olduğu gözlenmektedir. Öyle ki, Fry’a (2010:19) göre, öz kontrol teorisi, “aile yapısında, boşanma oranlarının artması, kadının aile reisi olması, kadının çalışıyor olması gibi unsurların suçluluğu nasıl etkilediğini tamamiyle açıklayabilmektedir: eğer çocuk yeteri derecede gözlemlenmezse, rehberlik edilmezse ve disipline edilmezse, suç eylemine katılması mümkündür”. Bununla birlikte Sosyal Kontrol Teorisi, suçlu arkadaş etkisini gözardı etmiştir.

Sosyal kontrol teorisinin özellikle aile tutumuyla ilişkili olarak en fazla referans alınan ve test edilen teori olmasının en önemli nedeni, anlaşılabilir ve test edilmesi kolay bir teori olmasıdır. Bununla birlikte Burke (2009:260), bu teorinin Amerika Birleşik Devletleri’nde özellikle sağ kesim arasında popüler olmasının önemli bir nedeninin, bu teorinin işsizlik, yoksulluk gibi sosyal eşitsizlikleri gözönüne almaması olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede aslında Sosyal Kontrol Teorisi, sosyal

devlet anlayışının ortadan kalkmasının doğrudan ve dolaylı etkileriyle sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı kesimlerin marjinalleşerek suça itilmesi sürecini, yani devletin sorumluluğunu gözardı ederek suçun nedenini sadece aile gibi yakın çevreye ilişkin faktörlere bağlamaktadır.

2.1.6.Sosyal Öğrenme Teorisi (Social Learning Theory)

Suç davranışını açıklamaya psikolojik yaklaşımı içeren sosyal öğrenme teorileri, sapmış davranışın sosyalleşme sürecinde edinildiğini ifade etmektedir. “Kriminoloji literatüründe en etkili ve yaygın teorilerden bir tanesi olan sosyal öğrenme kuramı özellikle, bireylerin anti-sosyal akran grubu ile etkileşime girmelerini, onların suç işlemeye eğilimli hale gelmelerinde temel bir risk faktörü olarak görmektedir” (Kızmaz, 2005b:161). Bu çerçevede, sosyal etkileşimin gerçekleştiği, aile, ebeveyn tutumları, arkadaş çevresi, medya gibi tüm unsurlar, suçluluk davranışının öğrenilmesine etkide bulunmaktadır.

Temelleri aslen Fransız sosyolog Gabriel Tarde’ın (1843-1904) taklit (imitation) teorisine dayanan sosyal öğrenme teorileri, ayırıcı birleşimler, ayırıcı güçlendirme ve nötrleştirme olmak üzere üç ekseninde gelişmiştir.

2.1.6.1.Ayırıcı Birleşimler Teorisi (Differential Association Theory)

Suçluluğu açıklayan en kapsamlı ve etkili teorilerden bir tanesi, Sutherland tarafından ortaya atılan ayırıcı birleşimler teorisidir. Sutherland’ın ayırıcı birleşimler teorisinin oluşumunda sosyal düzensizlik teorisinin öncülerinden Shaw ve McKay’ın suçun kültürel aktarımı görüşü etkili olmuştur.

Sutherland’ın (1947) öncüsü olduğu ayırıcı birleşimler teorisinin temel önermeleri, suç davranışının sosyalleşme sürecinde diğer bireylerle etkileşim yoluyla öğrenildiği, sadece suç davranışı değil, suç işleme yöntemlerinin de bu süreçte öğrenildiği, bireyin sosyalleşme sürecinde kanuna aykırı davranış ve tutumlara kanuna uygun davranış ve tutumlardan daha fazla maruz kalması nedeniyle suçlu hale geldiği, suç davranışını öğrenme sürecinin aslen diğer davranışlar için geçerli olan öğrenme sürecinden fazlaca farklı olmadığı şeklindedir (Akers ve Jennings, 2009:323).

Sutherland’a göre, sapmış davranış, sosyalleşmeyle birlikte, anaakım (mainstream) kültürü reddeden davranış ve eğilimleri destekleyen altkültürün değerlerinin öğrenilmesi süreci sonrasında oluşmaktadır. “Sutherland’e göre bireysel suçlu nadiren suç icat eder” (İçli, 2013:128). Yani

suçluluk, öğrenilen bir davranıştır. Böylece bu teori neden Amerikan toplumunun bazı kesimlerinde suçluluk oranlarının daha yüksek olduğu açıklanmaktadır. (Zembroski, 2011:5).

Sutherland'a göre, sapmış davranış eğiliminin oluşmasında salt antisosyal unsurlarla sosyalleşmek değil, bu unsurlarla geçirilen süre, görüşme sıklığı gibi faktörler de etkili olmaktadır. Kısaca, “.. ayırıcı birleşimler kuramı, bireyin suçlu yapısını, çevresel bir bağlamda gelişen ilişki nitelik ve nicelik biçimi ile açıklamaktadır” (Kızmaz, 2005:162).

Ayırıcı birleşimler teorisi, suçun nasıl “aktarıldığına” odaklanmaktadır. Bu çerçevede iletişim içerisinde bulunan aktörler (bireyler/gruplar), bu aktörlerin sahip olduğu değerler ve bu aktörlerle olan iletişimin sıklığı ve süresi, bu aktörlerin bireyin yaşamındaki önemi gibi unsurlar, bireyin suç davranışına eğiliminde etkili olmaktadır. Örneğin, suçlu bireylerin sayıca fazla olduğu bir ortamda sosyalleşen bir çocuğun suç eğiliminin olmaması, çocuk için önem taşıyan anne, öğretmen gibi modellerin (significant others) suçlu değerlerini özümsememiş olmaları, çocuğun suçlu kültürü değerlerini özümsemesini engelleyebilecektir.

2.1.6.2. Ayırıcı Güçlendirme Teorisi (Differential Reinforcement Theory)

Sutherland'in ayırıcı birleşimler teorisinin uygulamada yarattığı tutarsızlıklar ve teorisinin bazı kavramlarının net olarak ölçülememesi nedeniyle, Burgess ve Akers (1966) ayırıcı birleşimler-güçlendirme teorisini geliştirmişlerdir. Bu teoriye göre, “.. insanlar hem sapkın davranışları, hem de bunlara ilişkin tanımları, koşullanma aracılığıyla doğrudan veya taklit yoluyla dolaylı yollardan öğrenmektedirler. Aynı şekilde öğrenilen davranış, güçlendirme ile pekiştirilebilir veya ceza ile zayıflatılabilir” (Aktaran, Kızmaz, 2005b:162).

Akers ve Burgess'in bu alanda tanıttıkları önemli bir kavram, taklittir. Onlara göre, birey doğrudan ya da dolaylı olarak (örneğin medya aracılığıyla) suç davranışını gözlemleyebilir ve davranışın çeşidine, davranışta bulunan kişinin karakteristik özelliklerine ve davranışın sonuçlarına göre taklit edebilir. Bu durumu Akers ve Burgess “temsili güçlendirme” (vicarious reinforcement) olarak ifade etmektedirler (Akers ve Jennings, 2009:327).

Akers, insanların sosyal davranış doğrudan şartlanma yoluyla öğrendiğini, yani davranış takip eden olumlu ödüllerin davranış güçlendirdiğini, negatif uyarıcıların ise davranış zayıflattığını ifade etmektedir. “İnsanlar, davranış hakkında ne kadar çok olumlu tanıma sahip olurlarsa, o tür davranışta bulunmaları da o kadar sıklaşır” (İçli, 2013:134).

Akers ve öğrenme teorilerine katkıda bulunan diğer bir sosyolog olan Conkin'e göre, bireyler suç davranışını salt birincil gruplardan, yani arkadaşlarından ve ailelerinden, yakın çevrelerinden değil, yazılı ve görsel medya, kamuyou, ıslahevleri gibi dış kaynaklardan da öğrenebilir. (İçli, 2013:134).

2.1.6.3.Nötrleştirme (Neutralization)

Bu teori, bireyin suç işleme davranışını rasyonalize etme davranışını ifade etmektedir. Bu teori, suçun oluşumunda bireylerin başvurdukları haklılaştırma veya rasyonelleştirme tekniklerini/stratejilerini içermektedir. Buna göre bireyler aslında yaptıklarının doğru olmadığını bilmekte ancak bu histen kurtulmak için kimi teknikler kullanarak suç nedeniyle oluşan rahatsızlık hissi ve vicdan azabı bertaraf edilmeye çalışılmaktadır.

Nötrleştirme teknikleri arasında, sorumluluğun reddedilmesi (içinde bulunduğu koşulların suç işlemesine neden olduğu), zararın reddedilmesi (yapıldığı davranışın kimseye zarar vermediğini düşünmek), mağdurun varlığının reddedilmesi (mağdurun hakettiği düşüncesi), suçlayanları kınama (suça neden olanın kendisi değil çevresel koşullar olduğu), kendini diğerlerinden yüksek görme (kendisine ait değerlerin toplumsal değer/kurallardan yüksek görülmesi), karşılaştırmalı mazeret (işlenen suçun daha ciddi suçlarla karşılaştırılarak daha hafif gösterilmesi) teknikleri vardır.

Genel suç teorisi gibi, sosyal öğrenme teorileri de yetersiz ebeveynliğin yetişkinlik dönemi suç eğilimine etkisini incelemekte olup, çocuğun suça yönelik bazı davranış modellerini ebeveynlerinden öğrendiğini, ya da ebeveynlerin farkında olmadan çocukta suça evrilebilecek bazı davranışları pekiştirdiğini ifade etmektedir. Yani bu teoriye göre, çocuk suç teşkil edebilecek davranış kalıplarını ebeveynlerinden öğrenmekte, çocukların davranışının ebeveynlerin ödül ve ceza yöntemi paralelinde ve ebeveynlerin davranışı model alınarak şekillendiği ifade edilmektedir. (Farrington, 2010).

Sosyal öğrenme teorileri kapsamında, sapkın gruplara üyelik, suçlu arkadaş, arkadaş çevresinin suç motivasyonunu artırması, işlenen suçun sorumluluğunu almama türü değişkenlerle suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi analiz edilecektir.

2.1.6.4.Sosyal Öğrenme Teorilerine Yönelik Eleştiriler

Sosyal öğrenme teorileri, kısaca belirtmek gerekirse, suç davranışının belli sınıfa ya da gruba ilişkin bir davranış olmayıp sosyalleşilen süreçte sapkın değerlere maruz kalmayla oluştuğu görüşünden

hareketle, suç davranışının oluşumuna ilişkin daha geniş bir perspektif sunmaktadır. Bununla birlikte bu teorilere yönelik eleştiriler de vardır.

Sosyal öğrenme teorisine yönelik eleştirilerden bir tanesi, aynı sosyal ve kültürel ortamda yetişen bireylerin tümünün suç davranışında bulunmamasıdır. Bu durum tüm suç türlerinin taklit ya da etkileşim yoluyla edinilemeyeceğini göstermektedir. Öte yandan mağdurun rolünü de göz ardı etmektedir. (Kızmaz, 2005b:164).

Teoriye yönelik diğer bir eleştiri, ilk suçlunun suç davranışını ve suç işleme tekniklerini nasıl öğrendiğini açıklayamamasıdır (Kızmaz, 2005b:164). Bu duruma örnek olarak, günümüzde teknolojinin de gelişimiyle birlikte şiddet davranışına ilişkin olarak medyada ve çeşitli yayın organlarında bombardıman altında olmakla birlikte, yüzyıllar önce bir seri katilin bu suçu nasıl işleyebileceğine dair bilgi ve donanımdan yoksun olduğu ve öğreneceği iletişim olanaklarından yoksun olduğu gerçeği gözönünde bulundurulduğunda, öğrenme teorisinin bu durumu açıklamakta yetersiz kaldığı söylenebilir (Inderbitzin ve arkadaşları, 2015).

2.1.7.Suçlu Altkültür Teorileri (Delinquent Subculture Theory)

Özellikle 1940'lı ve 1950'li yıllarda popülerlik kazanan altkültür teorileri, o döneme kadarki teorilerden beslenmektedir. Sutherland'ın Ayrımcı Birleşimler, Durkheim'in Anomi ve Merton'un Gerilim teorileri üzerinde şekillenen alt kültür teorileri, toplum içerisinde bazı grupların suça neden olan değerlere sahip olduğu savını ileri sürer. Merton'un amaçlarına legal yollardan erişemeyen bireylerin illegal yolları denemek şeklinde sapkın davranış eğilimi gösterebileceğine ilişkin açıklamaları, Şikago Okulu tarafından öngörülen, sosyal düzensiz bölgelerde yaşayan bireylerin diğer bölgelerde yaşayan bireylerden daha farklı bir sosyalleşme sürecine tabi oldukları ve bu sürecin onların suçluluk eğilimini artırdığına ilişkin tespitler, Parsons tarafından öne sürülen, babası iş odaklı olduğu için baba modelini benimseyemeyen rol arayışındaki erkek çocuğun sapkın davranışlarına annesinin tepki göstermesinden yola çıkarak "erkek" davranışının bu olduğuna kanaat getirmesi sürecini anlatan "eril kimlik krizi teorisi" (masculine identity crisis theory) ve yukarıda değinilen, Sutherland'ın Şikago Okulu'ndan etkilenecek geliştirdiği sosyal öğrenme teorisi, sapkın altkültür kavramını besleyen açıklamalar arasında yer almaktadır. (Burke 2009:126).

Bu teorilerin öncülleri arasında yer alan Cohen (1955), suçlu altkültürün genellikle kentlerin yoksul kesimlerinde ortaya çıktığını ve kökenlerinin ailenin çocuk yetiştirme yöntemlerinde yattığını ifade etmektedir. (Zembroski 2011:247). Cohen'e göre, alt sınıfa mensup gençler, aynı orta ve üst sınıfa

mensup gençler gibi, zengin olmak, başarılı olmak, yüksek bir statü elde etmek gibi amaçlara sahiptir. Ancak diğer sınıflarla karşılaştırıldığında, bu sınıfa mensup gençlerin bu amaçlarına ulaşma konusunda sıkıntıları bulunmaktadır. Yaşadıkları engellere ilişkin olarak bu grup gençlerin bir kısmı, orta sınıf değerlerine karşıt değerler geliştirerek bir suçlu altkültürü oluşturmaktadırlar (“Sociological Explanations of Juvenile Delinquency”, 6).

Cohen, Merton’un gerilim teorisini çocuk suçluluğu ile ilişkilendirmeye yönelik çalışmalar yapmış, gerilimin alt sınıfa mensup çocuğun suç eğilimine olan etkisini açıklamıştır. (İçli, 2013). Cohen’e göre, çocuğun yetiştiği ailenin sosyal hiyerarşi içerisindeki yeri aşağıya indikçe, çocuğun ilerki dönemlerde karşılaçağı sorunlar artmaktadır. Cohen, fakir ailelerden gelen ve orta sınıfa özgü değer ve hedeflere uzak bulunduğu için dışlanan bireylerin, sözü edilen hedeflere ulaşmak ve bu şekilde kendilerinden esirgenen saygıyı elde etmek güdüsüyle suç işlediklerini ifade etmektedir. Aynı şekilde bu alt kültürlerden gelen bireylerin çocukluk ve sosyalleşme sürecinde kendilerini dışlayan değerler kümesini reddetmeyi ve yerine suçlu altkültürüne özgü değerler, kurallar ve hedefler koymayı öğrendiğini belirtmektedir. Cohen’e göre, bu suçlu altkültürü oluşturan kurallar ve hedefler bütünü nesiller arasında geçişlilik gösterebilmektedir, mevcut durumundan memnun olmayan ve dışlanan bireyler bu değerleri sahiplenmekte, sürdürebilmekte ve sapmış davranışta bulunabilmektedir.

2.1.7.1.Suçlu Alt kültür Teorisine Yönelik Eleştiriler

Cohen’in alt sınıfa mensup gençlerin orta sınıf değerlerine ilgisi olduğu varsayımı eleştirilmiştir. Suç davranışında faydacı güdülerini hesaba katmaması da eleştiri konusu olmuştur.

Cohen’in suçlu alt kültür teorisi ampirik dataya dayanmadığından eleştirilmesinin yanısıra, bu teoriyi test etmeye yönelik tüm yaklaşımlar da sonuca ulaşamamıştır.

2.1.8.Yaşam Boyu Suçluluk Teorisi (Life-Course Crime Theory)

Yaşam boyu suçluluk teorileri, şimdiye kadar sayılan teorilerden farklı olarak, suçun belli bir zaman diliminde statik olarak incelenmesinden ziyade, suçu dinamik bir kavram olarak ele almakta, yaşam içerisinde karşılaşılan, sapmış davranışa neden olan unsurların dinamik bir döngü çerçevesinde incelenmesine olanak tanımaktadır. Sampson ve Laub’un öncülüğünü yaptığı bu teori, gelişimsel kriminoloji (developmental criminology), gelişimsel yaşam döngüsel kriminoloji (developmental life course criminology) gibi isimlerle de anılmaktadır.

Muş ve Eker (2011), yaşam boyu suçluluk teorisyenlerinin temel ilgi alanının suç işleme davranışının bireyde yaşam süresi boyunca ne yönde evrildiği hususu olduğunu ifade etmektedirler.

Kriminoloji literatürüne hakim olan çalışmalar, özellikle 1980'li yıllara kadar, ergen suçluluğunu incelemeye yönelmiş, suç teorileri ergen suçlunun sapma davranışının nedenlerini çözümlemeye odaklanmıştır (Muş ve Eker, 2011). Kriminologların odak noktasının bu grup olmasının nedeni, sapmış davranışın en fazla bu yaş grubunda görülüyor olmasıdır. Ancak bireyde antisosyal davranışın sabit değil, ergenlik dönemi sonrasında azalış gösteren bir eğilim olması, bazı bireylerin ise suç kariyerlerinin devam etmesi, 1980 sonrasında akademik ilginin yaşam boyu suçluluk teorilerine yönelmesine neden olmuştur.

Yaşam boyu suçluluk teorisinin öncülerinden olan Sampson ve Laub (1990), 1993 yılında yayınladıkları çalışmalarında yaşam boyu suçluluk kavramını kontrol teorisine dayandırmışlardır. Buna göre, yaşamlarında toplumsal kurumlarla (evlilik, istihdam... gibi) bağları güçlü olmayan yetişkinlerin suç işleme eğiliminin yüksek olduğunu ifade etmektedirler. Çünkü toplumsal kurumlar, birey üzerinde informal kontrol oluşturarak bireyin suç davranışında bulunmasını engelleyebilir.

Sampson ve Laub (2005:10) yaşam boyu suçluluk teoreminin iki temel kavramı olduğundan bahsetmektedirler. Bunlardan ilki, tüm hayatı kapsayan gelişmeleri ifade eden yaşam eğrisidir (trajectory). Yaşam eğrisi uzun dönemi ifade eden bir kavram olup, yaşam sürecindeki dönüşümler (transitions), yaşamdaki dönüm noktalarını ifade etmektedir. Dönüşümler (transitions), kısa dönemli ve zaman içerisinde değişim gösterebilen spesifik durumları ifade etmektedir. (örneğin ilk evlilik ya da ilk iş gibi). Dönüşümler, yaşam eğrisinin seyrini önemli ölçüde değiştirebilirler. Yaşam eğrisi ve değişiklikler birbirlerine bağlı kavramlardır. Bu iki kavramı ilişkilendiren unsur ise, bireyin yaşamındaki değişime ilişkin uyum sağlama yeteneği (adaptasyon) sürecidir. Aynı olaya farklı şekillerde sağlanan adaptasyon, bireyin yaşam eğrisini de önemli ölçüde değiştirebilir (Sampson ve Laub, 1990:610). İşte yaşam döngüsü teorisinin bu yaklaşımı, bireyin çocukluk dönemi deneyimleri ve yetişkinlik dönemi deneyimleri arasındaki güçlü bağlantıyı ortaya koymakta ve hayattaki değişim ve dönüm noktalarının (verilen tepkiler, adaptasyon süreci aracılığıyla) yaşam eğrisini (trajectory) değiştirip başka türlü yönlendirebileceğini ifade etmektedir. (Muş ve Eker, 2011:149).

Yaşam eğrisi ve dönüşümler, yaşam döngüsü teorisinde önemli yer tutmaktadır. Yaşam eğrisinde meydana gelen olaylar, olayların sırası ve bunlara verilen tepkiler, bireyde suç eğilimini önemli ölçüde artırabilecektir.

Muş ve Eker (2011), yaşam boyu suçluluk teorilerini üç bölüme ayırarak incelemektedirler. Bunlar, suçluluk davranışında sadece devamlılığın asıl olduğunu öne süren Hirschi'nin Genel Teorisi, suçluluk davranışının devam edebileceğini ya da durabileceğini ifade eden teoriler (Thornberr ve Moffitt) ve suçluluk davranışının devam edebileceğini ve değişebileceğini ifade eden (Sampson ve Laub) teoridir.

Bir yaşam boyu suçluluk teorisi olarak Suçluluğun Genel Teorisinde, “düşük öz kontrolü” olan bireyin, kendisi gibi olan birey ve gruplarla birlikte olma eğilimi ifade edilmektedir. Bu eğilim, bireyin yaşamı boyunca kalıcı olarak taşıyacağı bir ayırıcı özellik olarak, bireyin yaşam boyu suçluluk davranışına devam etmesine neden olacaktır. Gottfredson ve Hirschi, bu teoride, yaşamın ilk dönemlerinde edinilen düşük kontrol özelliğinin birey tarafından yaşamı boyunca taşınacağı ve bu durumun bireyin suç işlemeye devam etmesine neden olacağını ifade etmektedirler. Bu durum, teoride, “istikrar” (stability) ve “devamlılık” (contunity) unsurlarıyla açıklanmaktadır. Buna göre, istikrar, düşük öz kontrolün bireyin değişmeyen bir bireysel özelliği olarak kalması (persistent heterogeinity) durumunu ifade etmektedir. Bireyler, küçükken edindikleri farklılığı yaşam döngüleri boyunca, girdikleri her ortamda, karşılaştıkları her koşulda sürdürmektedirler, düşük öz kontrol hiçbir dışsal koşuldaki etkilenmemektedir. (Muş ve Eker, 2011:151).

Yaşam boyu suçluluk teoreminde diğer bir yaklaşım, suç davranışının devam edeceğini ve değişeceğini öngören Laub ve Sampson'a aittir. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu teorinin en önemli isimleri arasında yer alan Laub ve Sampson, bireyin yaşamının herhangi bir döneminde bir şekilde toplumla bir bağ kurmasının bireyin suç davranışının azalmasında etkili olduğunu ifade etmektedirler. Erken çocukluk döneminde ebeveynle kurulan bağın yetersiz olmasının ergenlik döneminde suç davranışına yönelimdeki pozitif etkisinin, birey yetişkin olduktan sonra diğer kurumlara (evlilik, askerlik, iş... gibi) olan bağlılık sayesinde azalabileceğini, böylece yaşamın her döneminde bireyin sahip olduğu bağların bireyin suç davranışını azaltıcı yönde etki edeceğini ifade etmekteydiler. Bu çerçevede kontrol teorisi perspektifine de gönderme yapan Sampson ve Laub, sadece çocukluk döneminde değil, yetişkinlik döneminde de “yetişkin” kurumlarıyla kurulan güçlü bağların ve böylece maruz kalınan “informal kontrol”ün düzeyinin bireyin yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimini etkileyeceğini ifade etmektedirler. Üstelik bu etki, yaş, etnik köken, sosyo ekonomik statü gibi geleneksel sosyolojik değişkenlerden bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır. (Sampson ve Laub, 1990:625). Sampson ve Laub, özellikle evlilik ve iş kurumlarıyla tesis edilecek bağların bireyin suçluluk kariyerinin seyrini etkileyeceğini ifade etmektedirler. Sampson ve Laub'un (2005) Sheldon ve Eleanor Glueck tarafından 1930'larda başlatılan veri çalışmalarını

analiz ederek ulaştıkları sonuçlar, teorilerini destekler niteliktedir. Bu çalışmanın ileriki bölümlerinde bu konuya değinilecektir.

Yaşam boyu suçluluk teorisi, özellikle yetişkin suçluluğunu anlamada yardımcı olan bir kavramsal çerçeve sunmakla birlikte, bu teorinin uygulanabilmesi, suç işlemiş çocuklara ilişkin olarak, yaşamlarının sonraki dönemlerde suç eğilimlerinin nasıl seyrettiği, yaşamlarındaki önemli olaylar, adaptasyonları ve bu süreçlerin suç eğilimlerine etkilerini içeren uzatılmış veri setlerinin varlığını gerektirmektedir.

Yaşam boyu suçluluk teorisi, özellikle çocuk ve genç suçluluğuna ilişkin çalışmalarda etkili olmuştur. Bu çalışmada yaşam boyu suçluluk teorisi kullanılmayacaktır. Çünkü bu teorinin gerçekliğinin analizi, bireylerin uzun bir dönem boyunca hayatlarını takip etmeyi gerektirmektedir. Bu teorinin analizinde veri tabanı yaşamsak öneme sahiptir.

2.1.9. Etiketleme Teorileri (Labelling Theories)

1960'lı yıllarda ortaya çıkan Etiketleme (damgalama) Teorileri, bireylerin “suçlu” olarak etiketlenmelerinin onların suç davranışına eğilimini artırdığını ifade etmektedir.

Öncülüğünü Becker'in yaptığı bu kurama göre, suç, egemen sınıfın çıkarlarını korumak için tespit ettiği davranışlardır. “Becker'in bu bakış açısından hareket edildiğinde, suçlu bireylerden çok, kural koyucuların suçlu görülmesi gerekmektedir” (Kızmaz 2005b:168).

“Damgalama kuramı özellikle, davranışların illegal ve legal sınırlarını belirleyen kuralları ve hukuk sistemini sorgulamaktadır. Bu sebeple kuram, suç işleyen birey üzerinde değil, kuralları koyanlar üzerinde odaklanmaktadır” (Kızmaz 2005b:167). Bu çerçevede bireylerin “suçlu” olarak nitelenmesi, bireyin yaşadığı ülkenin ceza rejiminin sonucudur. Nitekim özellikle 1980 sonrası dönemde ceza rejimlerinin daha sert bir veçheye bürünmesi, önceki dönemlerde daha hafif cezalara çarptırılan suçlara daha şiddetli yaptırımların öngörülmesine, yaratılan suç korkusu nedeniyle suça ve suçluya olan tavrın giderek marjinalleştirme yönünde seyretmesine yol açmıştır. Bu durum giderek daha fazla insanın “suçlu” olarak nitelenip dışlanmasına, tekrar suç işleme eğiliminin artmasına neden olmaktadır. Sapkın davranışta bulunan bireyin dışlanması/yakınlarından yardım alamaması neticesinde sapkın davranış eğiliminin arttığına yönelik çalışmalar mevcuttur.¹³

¹³ Bu konuda daha fazla bilgi için, Burke, 2009

2.1.9.1.Damgalama Teorisine Yönelik Eleştiriler

Burke (2009), etiketleme teorilerinin son dönemde yeniden gündeme getirildiğini, özellikle arkadaşlar, ebeveynler ve öğretmenler tarafından yapılan “informal etiketleme” (informal labelling) üzerinde durulduğunu ifade etmektedir. Herhangi bir suç işlemediği halde, toplum içindeki statüsü nedeniyle informal olarak etiketlenen bireylerin, diğerlerinin kendisini başbelası, sorunlu olarak gördüğünü bilmesi durumunda suç eğilimlerinin artacağı ifade edilmektedir.

“... damgalama kuramcılarının, suç olgusunu sadece bireyin etiketlenmesi ve hukuksal tanımlama biçimi ile açıklamaya çalışmaları, suçun sosyal, kültürel, ekonomik gibi kaynaklarını görmezlikten gelmeleri, suçlulukta bireysel sorumluluğu yadsımları, cinayet, gasp, tecavüz gibi bazı davranışların çoğu kültürde suç olarak görülmesi ve bireyin damgalama öncesi nasıl suç işler hale geldiğini açıklayamamaları, bu kuramcılara yöneltebilecek bazı eleştirileri oluşturmaktadır.” (Kızmaz, 2005:169)

2.1.10.Caydırıcılık (Deterrence) Teorisi

Temelleri Hobbes, Beccaria ve Bentham gibi klasik düşünürlerin çalışmalarıyla 18. yüzyılda atılan caydırıcılık teorisi, aslında çok basit ve ceza rejimlerinin temel dayanağını oluşturan bir mantığa dayanmaktadır: yakalanma ve ceza alma korkusu bireylerin suç işlemekten korkmasına neden olur, böylece bireylerin suç işleme eğilimi azalır.

Klasik caydırıcılık teorisinin temel varsayımı, bireylerin sahip oldukları koşullar çerçevesinde seçimlerinde özgür olduğu ve hazza yönelen, faydalarını ençoklaştırmaya yönelik bir yapıları olduğunu yönündedir.

Klasik okul mensubu ve aydınlanmacı bir düşünür olan Beccaria, her suç için cezaların açık bir şekilde yazılı olduğu, suçla orantılı ve işkence türü fiziksel cezaların olmadığı bir ceza rejimi önermiştir. Bu çerçevede, sosyal kontrat düşüncesini de yansıtır biçimde, içinde bulunduğu topluma en fazla zararı veren bireyin en ağır şekilde cezalandırılması, verdiği ceza az olan bireyin ise daha hafif bir cezaya çarptırıldığı bir ceza sistemini öngörmüştür. Bu çerçevede genel olarak Beccaria, suçla orantılı, kesin ve yeterince hızlı cezanın caydırıcı olduğunu ifade etmiştir (Paternoster (2010:769).

Faydacı yaklaşımın öncülerinden Bentham, Beccaria'nın ceza rejimine ilişkin görüşlerini desteklemiştir. İnsan davranışlarının temelde acı (pain) ve haz (pleasure) olmak üzere iki güdü tarafından yönlendirildiğini, insanların hazza (pleasure) yönelip acıdan kaçan bir yapıya sahip

olduğunu ifade eden Bentham, suç işlemenin bireye haz vereceğini, bu yüzden bu hazdan daha fazla acı (ceza) söz konusu olursa, bireyin suç işlemekten kaçınacağını belirtir.

Yukarıda kısaca ifade edilen teorik çerçevede şekillenen klasik caydırıcılık teorisinde, cezaya, daha önceki dönemlerden farklı olarak bireyden işlediği suç için intikam alma işlevi değil, bireyin suç işlemekten alıkonmasına yönelik olarak caydırıcı bir işlev yüklenmektedir. Bu çerçevede, bireye işlediği suç için verilecek ceza, bireyin suç işlemekle elde ettiği faydayı ortadan kaldıracak düzeyde olmalıdır, bu düzeyin üzerinde bir ceza verilmesi adaletsizlik olacak, bu düzeyin altında verilmesi ise bireyin suç işleme eğilimini azaltmayacaktır. Dönemin ceza rejiminin genel görünümü ve çok hafif suçlara dahi işkence türü fiziksel cezalar verildiği düşünüldüğünde, caydırıcılık teorisinin ortaya çıkış koşulları ve dayanakları daha iyi anlaşılabilir.

Klasik caydırıcılık teorisi, 19. yüzyıl süresince ceza rejimleri üzerinde etkili olurken, 20. yüzyılda caydırıcılık teorisine olan ilgi azalmıştır.¹⁴ Bununla birlikte 1970’li yıllara doğru yaklaşıldıkça, caydırıcılık teorisine ilginin yeniden arttığı görülmektedir.

İngiltere ve ABD’de 1970’li yıllarda “yeni sağ” (new right) akımıyla canlanan “rasyonel birey” anlayışı, modern caydırıcılık teorisinin temellerinin atılmasını beraberinde getirmiştir. 1970’li yıllarda modern caydırıcılık teorisinin temelleri, suç ekonomisi alanının öncülerinden olan Becker’in 1968 yılında yayınladığı “Crime and Punishment: An Economic Approach” isimli öncü suç ekonomisi çalışması ile atılmıştır. Söz konusu çalışmada rasyonel seçim teorisini (rational choice theory) kriminoloji alanına entegre eden Becker, o döneme kadar kriminolojide yaygın olan, bireyin sosyal, zihinsel ya da psikolojik bir problem nedeniyle suç işlediği düşüncesine karşıt olarak, bireylerin suç işlemesinde bireye özgü bir anormalliğin değil, bireyin rasyonel seçimlerinin etkili olduğunu öne sürmüştür.

Rasyonel seçim teorisi, faydacılık teorisi paralelinde şekillenen bir teoridir. Bu teori, bireyin faydasını ençoklaştırmak eğiliminde olduğunu, içinde bulunduğu çevresel koşullar dahilinde bu güdülerini gerçekleştirmek üzere hareket ettiğini, suç davranışında bulunurken, bu davranışta bulunmakla elde edeceği tüm faydaları ve katlanabileceği tüm maliyetleri gözönüne alarak karar verdiğini varsayar. Bu çerçevede suç davranışının bireyin diğer herhangi bir davranışından farklı olmadığını öne süren rasyonel seçim teorisi, özellikle 1980’li yıllarda sosyoloji, psikoloji ve

¹⁴ İlginin azalmasının önemli bir nedeni, doğal bilimlerin ve pozitivist yaklaşımın bilim dünyasında etkili olması, böylece suç davranışı oluşumunda biyolojik faktörlerin etkili olduğu inancının yaygınlaşmasıdır. (Paternoster, 2010:772).

kriminoloji gibi disiplinlerde yaygın bir teorik çerçeve sunmuştur. Böylece yirminci yüzyılın genelinde kriminolojide suç davranışının temel nedenleri olarak sosyal, biyolojik ve fiziksel faktörlerin etkili olduğu görüşü hakimken, 1970’li yıllardan itibaren “rasyonel seçim” teorisi kriminolojik literatürde kendisini göstermiştir. Bu çerçevede ortak faydacı geçmişleri nedeniye aralarındaki tarihi bağlantıya rağmen, rasyonel seçim teorisinin kriminolojiye girişi için suçun ekonomik analizi çalışmalarını beklemek gerekmiştir (Aker, 1990:654).

Aslen Becker tarafından kurulduğu haliyle rasyonel seçim teorisine dayanan caydırıcılık teorisinin suç teorileri arasında en anlaşılması kolay teori olduğu söylenebilir (Pratt, 2001:90). Bu teori, aynı zamanda pratik yönü de güçlü olan bir teoridir: suçu azaltmak için yapılması gereken tek şeyin kesinlik ve şiddet unsurlarını artırmak olduğu ifade edilmektedir.

Rasyonel seçim teorisinin, suç davranışı analizinde, suçlu bireyin karar verme sürecinin oluşumuna yönelik bir kavramsal çerçeve sunduğu, böylece suç tiplerinin, suç işleme nedenlerinin, suç eğilimini etkileyen unsurların ekonometrik analizine fırsat verdiği ve politika oluşturmada da olumlu katkısı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, makro değişkenler üzerinden yapılan ekonometrik analizlerin güvenilirliği, makro analizler ve mikro analizlerin farklı sonuçlar vermesi gibi hususlar, bu tür çalışmalara yönelik eleştirileri de gündeme getirmektedir.

Caydırıcılık teorisinin üç temel dayanağı bulunmaktadır. Bunlar, cezanın şiddeti (severity), hızı (celerity) ve kesinliği (certainty) üzerinden şekillenmektedir. İnsanın rasyonel olduğu temel varsayımından hareketle, cezanın şiddeti arttıkça, kesinliği arttıkça ve de hızı arttıkça “rasyonel” bireylerin suç eğiliminin azalması ve kanunlara uyma eğiliminin artması beklenir. Çünkü “rasyonel” bir karar alıcı olarak birey, eğer yakalanma ve ceza çekme olasılığı yüksekse ve çekeceği ceza elde edeceği faydadan fazlaysa, yani ceza caydırıcı olacak kadar şiddetliyse, suç işlemek yerine kurallara uymayı tercih edebilir. Bu çerçevede caydırıcılık teorisi son derece açık ve mantıklıdır: devlet, cezaları sertleştirerek ya da bireyin ceza alma ihtimalini artırarak bireyin suç işleme eğilimini kontrol edebilir. Bireyin her davranışını fayda ve maliyet analizi yaparak belirlediği düşüncesinden hareketle, devlet, cezaları ve suç işleyen bireyin yakalanma ihtimalini artırırsa, birey suç işleme fikrinden cayacaktır. Klasik düşüncenin ve suç ekonomistlerince de benimsenen caydırıcılık teorisinin işleyişi bu şekildedir. Bununla birlikte, insanlar, tarih boyunca cezanın şiddeti ve yakalanma hızı/kesinliği her ne olursa olsun, suç işlemeye devam etmişlerdir. Bu durum, sosyologların yanısıra diğer disiplinlerden gelen araştırmacıların da ceza rejimlerinin caydırıcılığı üzerine çalışmalarına sebep olmuştur ve olmaktadır.

Ekonomik literatürde sadece caydırıcılık kavramından bahsedilirken, suç sosyolojisi literatüründe iki türlü caydırıcılıktan bahsedilmektedir. Bunlar, tekrar suç işlemiş olan bireye yönelik olarak, “spesifik caydırma” (specific/individual deterrence) ve daha önce suç işlemeyen, potansiyel suçlulara yönelik olarak “genel caydırma” (general deterrence) olarak ifade edilebilir.¹⁵ “Kriminolojide, “genel caydırıcılık”, cezalandırma tehdidine karşı olan davranışsal tepkiyi ifade ederken, “spesifik caydırıcılık”, cezalandırılma deneyimine olan davranışsal tepkiyi ifade etmektedir” (Durlauf ve Nagin, 2011:21).

Caydırıcılık literatürü ağırlıklı olarak kesinlik ve cezanın şiddeti hususlarından hangisinin daha etkili olduğu tartışmaları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Mendes (2004:2), literatürde şiddetlilik ve kesinlik unsurlarından hangisinin daha önemli olduğuna dair bir tartışmanın araştırmacıları üç gruba böldüğünden bahsetmektedir. Bunlar, cezanın şiddetinin caydırıcılıkta arzettiği önemin ihmal edilebilir olduğunu düşünenler, yakalanmanın kesinliğiyle karşılaştırıldığında cezanın şiddetinin caydırıcılığının görece daha az olduğunu düşünenler ve cezanın kesinliğiyle şiddetinin aynı derecede etkili olduğunu düşünenler olarak ayrılabilir. Caydırıcılık literatüründe ekonomistlerin çalışmalarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni şüphesiz modern caydırıcılık teorisinin Becker’in öncülüğünde, suç ekonomistlerince geliştirilmesi ve caydırıcılık teorisinin temelinde yer alan varsayımların suç ekonomistlerinin çıkış noktası olan rasyonel seçim teorisi olmasıdır. Literatürde ağırlıklı olarak cezanın şiddetinden ziyade yakalanma kesinliğindeki artışın suç oranını negatif yönde etkilediği görüşü hakimdir.

Suç sosyolojisine ekonominin ilgisi, özellikle Becker’in (1968) yaptığı çalışma ile başlamış ve günümüze değin devam etmiştir. Suç ekonomisi çalışmaları, bu çalışmanın ileriki bölümlerinde de değinileceği gibi, literatürde önemli yer tutmakta, makro verilerin ekonometrik yöntemlerle analiz edildiği, değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü ve büyüklüğünün matematiksel olarak ifade edildiği bu çalışmalar, politika belirlemede de yardımcı olabilmektedir. Bununla birlikte, sosyal bilimlerin tüm alanlarında olduğu gibi suç sosyolojisi alanında da toplam veriler üzerinden yapılan analizlerle mikro veriler üzerinden yapılan analizlerin sonuçları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Ekonomistlerin aksine anket ve görüşme benzeri yöntemlerle mikro düzeyde araştırma yapan sosyologlar arasında, gerek varsayımlar açısından, gerek yöntemler açısından çeşitli tartışmalar olduğu da gözlenmektedir.

¹⁵ The Purpose of Criminal Punishment, 107

Ekonomistler, toplam veriler üzerinden çalışmalarını yürütürken bireysel tercihleri ve bireysel özellikleri gözönüne alamamaktadırlar, zaten toplam veriler üzerinden yapılan çalışmalarda bireysel farklılıkları gözönünde bulundurmak mümkün değildir. Sosyologlar ve psikologlar ise, ağırlıklı olarak bireysel tercihler üzerinden analiz yapmakta ve bireysel tercihler kaybedilmediği için daha farklı sonuçlara ulaşabilmektedir. Tonry (2008), toplam veriler üzerinden makro analizler yapan ekonomik ve ekonometrik çalışmaların cezaların caydırıcı etkileri üzerine doğru sonuçlar veremeyeceğini ifade etmektedir. Bireysel düzeyde araştırmaların, bireylerin tercihleri, koşulları, eğilimleri, seçimleri gibi detayları takip edebilme, bireyin zaman içerisindeki gelişimini izleyebilme açısından makro veriler üzerinden yapılan çalışmalara göre daha bilgilendirici olduğunu ifade eden görüşlerin yanısıra, toplam verilerin analizine dayanan çalışmaların daha doğru bir sonuç verdiğini düşünen araştırmacılar da mevcuttur. Toplam veriler üzerinden analiz yapmanın daha gerçekçi olduğunu savunan araştırmacılar, politika belirleyicilerin tek tek bireysel farklılıklar yerine toplam büyüklüklere bakarak karar vereceklerini, bu çerçevede politik düzeyde mikro değil makro değerler üzerinden yapılan çalışmaların önem arzettiğini ifade etmektedirler.¹⁶

Ekonomistlerin analiz ve modellerine temel teşkil eden varsayımların doğruluğuna ilişkin eleştirilerin yanısıra, metodolojik yaklaşımlarına ilişkin eleştiriler de mevcuttur. Makro analizlerde kullanılan tekniklerin sonuç üzerinde önemli etkisi olduğu bilinen bir gerçektir. Ekonometrik yöntemlerin kullanıldığı çalışmaların sonuçları, kullanılan ekonometrik tekniklere, modellere katılan değişkenlere karşı oldukça hassastır.

Ekonomistlere yönelik en önemli eleştiri, caydırıcılık teorisinin bel kemiğini oluşturan “rasyonellik” varsayımına yapılmaktadır. Caydırıcılık teorisini de doğrudan ilgilendiren bu eleştirilere, bölümün sonunda yer verilecektir.

2.1.10.1.Şiddetlilik-Hapishane Cezalarının Caydırıcı Etkisi

Faydacı yaklaşım, yukarıda da ifade edildiği gibi, suç işleyen bireye verilecek ceza bireye zarar verse de, bireyi tekrar suç işlemekten caydırarak toplumun diğer üyelerine, yani daha fazla insana fayda sağlayacağından hareketle, cezalandırmanın faydalı olduğu görüşünü benimsemektedir. Bu çerçevede cezalandırma ve fayda yaklaşımını sosyal kontrata dayandırmak ve gelecekte olabilecek tehlikelere karşı toplum bireylerini korumak için sosyal kontratın topluma “cezalandırma hakkı” verdiğini ifade etmek mümkündür (Pollock; 4).

¹⁶ Bireysel ve toplam verilerle yapılan çalışmalara yönelik tartışmalar için, Mendes (2004:7), ekonomistlere yönelik eleştiriler için Tonry (2008) incelenebilir.

21. yüzyılın önemli bir bölümünde hapisane cezası yaygınlık kazanmıştır, bu çerçevede cezalandırma denilince ağırlıklı olarak hapisane cezası anlaşılmaktadır. Literatürde de, cezanın şiddetine ilişkin araştırmaların hapisane cezası konusuna yoğunlaştıkları görülmektedir. Literatürde park cezası, vergi cezası gibi cezaların caydırıcı etkisini inceleyen az sayıda çalışma da mevcuttur. Bununla birlikte, mevcut çalışmada hapis cezası üzerinde durulacağından, sadece hapis cezasının caydırıcılığına ilişkin literatür hakkında bilgi verilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

Hapis cezasının bireyi suç işlemekten alıkoyabileceği görüşü, klasik döneme özgü, muhafazakar bir yaklaşımın ürünüdür. Bu yaklaşıma göre, hapisane yaşamı zor olmalı, böylece birey bir daha suç işlememelidir. Eğer birey suç işlemeye devam ediyorsa hapisane koşulları daha da zorlaştırılmalı, hapisanede kalma süresi daha da uzatılmalıdır. Böylece bireyin suç işlemesi sonucunda yaşadığı ceza deneyimi, bireyin gelecekte suç işlemesini engelleyecek, bireyde caydırıcı bir etki oluşturacaktır. Bu çerçevede, özellikle son 30 yıldır dünya genelinde sıklıkla olduğu gibi, hapis cezasının yaygınlaşmasına, sıkılaştırılmasına, sürenin uzamasına, bireyin hapis cezası deneyiminin onun bir daha suç işlememesini sağlamak üzere daha da zor geçmesine yönelik politik düzenlemeler yapılmaktadır. Özellikle 1980'li yıllardan başlayarak alternatif cezalar yerine hafif suçlara dahi hapis cezasının verilmesi, hapisanelerde rehabilitasyon hizmetlerinin azaltılarak hapisanede yaşam koşullarının zorlaştırılması şeklinde uygulamalar mevcuttur. Bu çerçevede cezanın şiddeti artırılarak bireyin suç işleme eğiliminin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte ceza rejiminin sıkılaştırılmasına, hapis cezalarının yaygınlaştırılmasına ve hapisane hayatının zorlaştırılmasına yönelik tüm bu uygulamaların caydırıcı olmadığı görülmektedir, aksine, daha caydırıcı olması için süresi uzatılan hapis cezalarının suç eğilimi üzerindeki etkisini araştıran ampirik çalışmalar, hapis cezasının caydırıcı olmak bir yana bireyde suç işleme eğilimini artırdığını, bu çerçevede hapisanelerin aslında suça itici (crimiogenic) bir yapı gösterdiği, bireyin suç davranışını öğrendiği bir “okul” olabildiğini göstermektedir. Literatürde hapis cezasının caydırıcılığı üzerine yapılan hemen tüm çalışmalarda böyle bir caydırıcı etkinin gözlenmediği ifade edilmektedir.

Hapis cezasının ve hapis cezalarının uzatılmasının suç eğilimine etkilerine ilişkin literatür oldukça geniştir ve bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada literatürde elde edilen sonuçlar hakkında kısa bilgi vermekle yetinilecektir. Hapis cezasının caydırıcılığına ilişkin ampirik çalışmalar üzerine özellikle Nagin (2010, 2011, 2013), Tonry (2008) ve Paternoster (2010) tarafından yapılan gözden geçirme çalışmaları bilgi vericidir.

Doob ve Webster (2003) tarafından yapılan, cezanın şiddetinin artırılmasının, örneğin hapis cezalarının artırılmasının caydırıcı etkisine ilişkin literatürün incelendiği çalışmada, cezaların artırılmasının caydırıcılığının ampirik olarak doğrulanmadığı ifade edilmiştir.

ABD için yapılan araştırmalarda genel olarak ölüm cezasının da adam öldürme eğilimi üzerinde caydırıcı bir etkisinin olmadığı görülmüş, hatta bazı çalışmalarda ölüm cezasının gaddarlık (brutalization) etkisi kanalıyla suç eğilimini artırıcı yönde etki ettiği tespit edilmiştir. (Tonry, 2008) Aslen ABD’de 1990’lı yıllarda politik nedenlerle suç eğilimini azaltacağı umuduyla uygulanan sıkı ceza politikalarının (tough on crime) suç oranları üzerinde etkisi olmadığı görülmüştür (Tonry, 2008). Hapishanelerin beklenen caydırıcı etkiyi yapmadığına ilişkin benzer sonuçları veren çalışmalar arasında Gendreau ve diğerleri (1999), Gottfredson ve diğerleri (1977) tarafından yapılan çalışmalar da sayılabilir.

Literatürde genel caydırıcılık kavramının yanısıra, spesifik caydırıcılık kavramına ilişkin de oldukça fazla çalışma vardır. Spesifik caydırıcılığa ilişkin çalışmalarda temel olarak daha önceden suç işlemiş olan bireyler üzerindeki caydırıcılığın analiz edildiği görülmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar, suç işleyen bireylerin de ceza sisteminin sıkılaştırılmasından etkilenmediğini göstermektedir.

Mears ve Bales (2009) tarafından maksimum güvenli (supermax) bir hapishanedeki hükümlüler üzerinde yapılan bir çalışmada, diğer herşey sabitken, hükümlülerin suç işleme eğiliminin maksimum güvenli olmayan bir hapishanedeki hükümlü ile aynı olduğu, hatta cezasını maksimum güvenli hapishanede çekmiş bireyin daha fazla şiddet içeren suçlara yönelimi olduğu tespit edilmiştir. Böylece ağır cezaların da suç eğilimini engellemediği, bireylerin suç işlemeye devam ettiği görülmüştür.

Weatherburn ve diğerleri (2009) tarafından yapılan, 152 tanesi hapis cezası, 243 tanesi hapis dışı başka bir ceza alan iki grup çocuk suçlu üzerinde yapılan çalışmada, diğer herşey sabitken, hapis cezası alan çocuk suçlu grubunun diğer gruba göre yeniden suç işleme oranının daha az olmadığı, yani hapis cezasının çocuk suçlular üzerinde caydırıcı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Spesifik caydırıcılık üzerinde durulan bu çalışmada, özellikle uzun dönemde ortaya çıkan, iş bulma imkanları üzerindeki olumsuz etkileri gözönüne alındığında, çocuk suçlular için hapishane cezasından ziyade alternatif ceza yöntemlerine başvurmanın daha doğru olacağı ifade edilmektedir.

Cezaların şiddetinin artmasının bireyin suçluluk eğilimine etkisi(zliği)nin en önemli göstergesi, hapis cezaları uzamasına, yani cezanın şiddetinin artmasına karşın, hapishanelere geri dönme oranının (recidivism) yüksek olması, hapishane popülasyonundaki artış eğiliminin azalmamasıdır. Langan ve Levin (2002) tarafından yapılan bir çalışmada, ABD’de 1994 yılında salıverilen hükümlülerin yüzde 67.5’inin üç yıl içerisinde geri döndüğü tespit edilmiştir. Ülkemizde de cezaevine geri dönme oranının yüksek olduğu ifade edilmektedir. Cezaların artmasına rağmen suçlu sayısının artıyor oluşu, cezaların şiddetinin artırılmasının suçla mücadelede en etkin yol olmadığını göstermektedir.

Hapis cezasının suç oranı üzerinde caydırıcı bir etkisi olduğunu tespit eden çalışmalara da rastlamak mümkündür ancak bu tür çalışmaların sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Levitt (1996) tarafından yapılan çalışmada, hapis cezasına eklenen her bir yılın suç sayısını onbeş adet indirdiği tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Spelman (2000) tarafından yapılan çalışmada, hapis cezasının suç oranının hapis cezasına esnekliğinin yüzde 2 ile 4 arasında değiştiği ifade edilmektedir.

Günümüz en popüler ceza türü olan hapis cezasının, cezalandırma işlevinin yanısıra, “etkisizleştirme” (incapacitation) etkisi de bulunmaktadır. “Etkisizleştirme”, suç işleyen ve gelecekte de suç işleme ihtimali olan bireyin etkisiz hale getirilerek suç işlemekten alıkonulması, böylece toplumun diğer bireylerinin korunması amacını taşımaktadır. Örneğin cinsel suç işleyen ve işleme ihtimali bulunan bireyin kimyasal bir müdahale ile kısırlaştırılması ya da ev hapsi türü uygulamalar, etkisizleştirme örnekleridir. Hapishane cezası da bir çeşit etkisizleştirmedir; bireyin hapishanede olduğu süre boyunca toplumdaki bireyler kurban olmaktan kurtulmakta, korunmaktadır (Cullen ve diğerleri, 2011). Etkisizleştirme, caydırıcılıktan farklıdır, ilkinde suç işleyen bireyin suç işleme imkanı elinden alınmak suretiyle suç eğiliminin önüne geçilirken, ikincisinde bireyin tehdit edilmek suretiyle karar alma sürecini etkileyerek suç işleme eğiliminin azaltılması hedeflenmektedir.

Etkisizleştirme, faydacılar tarafından olumlu bulunmaktadır, çünkü bu sayede birey suçunun cezasını çekerken toplumdaki bireyler kurban olmaktan kurtulmakta, böylece gelecekte işlenecek suçlar engellenmiş olmaktadır. Ancak bu yaklaşımdaki problem, bireylerin tekrar suç işleyecekleri ihtimaliyle etkisiz

hale getirilmesidir, oysa bireylerin gelecekte suç işleyip işlemeyeceklerini bilmek mümkün değildir, bu nedenle bu yaklaşımın etik olmadığı tartışmaları da mevcuttur.¹⁷

Hapis cezasının suç oranıyla ilişkisinde bu iki etkiden (caydırıcılık ve etkisizleştirme) hangisinin daha baskın olduğunu tespit etme konusu, özellikle ekonomistlerin gündeminde olan bir konudur. Abrams (2011), hapsedilmenin caydırıcı ve etkisizleştirme etkisini ayrıştırarak incelediği çalışmasında, hapis cezasının net bir caydırıcı etkisi olduğunu tespit etmiştir. Cullen ve diğerleri (2011) tarafından yapılan çalışmada ise, hapishanelerin tekrar suç işleme eğiliminin önüne geçemediğini, yani caydırıcı olmadığını, sadece “etkisizleştirme” işlevini yerine getirdiğini, caydırıcı olmadığı gibi bireylerin suçu öğrenmeleri anlamında suçu artırıcı/suç öğretici bir özellik gösterdiği ifade edilmektedir. Weatherburn ve diğerleri (2006) tarafından yapılan çalışmada, belli bir suçlu insan sayısı olduğu ve bu insanların belirli bir süre içerisinde ve belli bir oranda suç işlediği varsayılarak, cezaevinde olmasalardı ne kadar suç işleyecekleri tahmin edilmiş, böylece etkisizleştirmenin suç üzerindeki etkisi ortaya çıkarılmıştır.

Hapishanelerin bireyin suç eğilimi üzerinde caydırıcı bir etkisi bulunmadığı literatürde genel kabul gören bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta, hafif bir suç nedeniyle hapishanede olan bireyler, hapishanenin suça itici etkisi nedeniyle daha fazla suça eğilim gösterebilmektedirler (Cullen ve diğerleri, 2011). Bu durum, hapishanelerle ilgili olarak istenmeyen bir sonuçtur.

Hapis cezası, özellikle uzun süreli hapis cezaları, bireyin marjinalleşmesine neden olarak suç eğilimini artırabilir. Hapis cezası, daha önce suç işlememiş bir bireyi suç işlemekten alıkoyabilir ancak hapishane deneyimi olan bir birey, toplumdaki geleneksel başarı şansını zaten büyük ölçüde yitirdiği için, tekrar suç işlemekte bir sakınca görmeyebilir (Durlauf ve Nagin, 2011:22, Bratton, 2011:64).

Wright (2010:7), cezanın şiddetinin artmasının caydırıcı etkide bulunmamasının bir nedeni olarak, hapis cezaları kısa olduğunda insanların sosyal yaşamları, aileleri, çevreleriyle bağlarının sürdürülebildiğini, bu durumun bireyin hapis cezası sonra erdiğinde normal hayatına daha kolay entegre olmasını sağladığı, uzun hapis cezalarının ise bireyde normal hayatından kopuşa neden olmasını ve tekrar suç işleyip hapse geri dönmesine neden olduğu şeklinde yorumlamaktadır.

Tonry (2008:286), cezaların caydırıcı etkisinin beklenenden az olmasının nedenleri arasında, vatandaşların çoğunun cezalar hakkında bilgisinin olmamasını göstermektedir. Nitekim

¹⁷ The Purpose of Criminal Punishment, 7

hükümlülere eğer cezasını bilselerdi yine de suçu işlerler miydi sorusu sorulmuş ve bireylerin bilseler suçu işlemeyecekleri cevabı alınmıştır. (Pogarsky ve diğerleri (2004); Matsueda ve diğerleri (2006)). Bu çerçevede bireylerin cezalardan haberdar edilmesine yönelik çalışmalar önem taşımaktadır.

Durlauf ve Nagin (2011:17), ampirik çalışmalarda suç davranışının cayırılmasında suçun şiddetinin kesinliğine göre daha az tespit edilmesinin bir nedeninin cezanın suçun işlenmesinden bir süre geçtikten sonra gerçekleşmesi olduğunu, suç işleyen bireylerin gelecekteki maliyetleri/kazanımlarına bugünkü maliyet/kazanımlarına göre diğer bireylere nazaran daha düşük indirgeme oranları (discount rate) tayin edebilecekleri olduğunu ifade etmektedirler. Suç ekonomistlerince ortaya atılan bu görüş, bugün bazı kriminolog ve psikologlarca da paylaşılmaktadır. Bu durum, McClelland ve Alpert (1985) tarafından yapılan bir çalışmayla da tespit edilmiştir. Bu çalışmada, 152 hükümlünün aldıkları cezaya ilişkin algıları üzerinde çalışılmış ve genel olarak hükümlülerin cezalarını olduklarından daha hafif algıladıkları görülmüştür. Benzer şekilde, hapis cezaların teorik olarak öngörüldüğü gibi bireyde caydırıcı bir etki yaratmamasının bir nedeni, bireyin hapis cezası deneyimini yaşadktan sonra bu deneyimin beklediğinden daha hafif olduğunu düşünmesi olabilir; böylece birey açısından hapis cezası caydırıcı bir unsur olmayacaktır (Durlauf ve Nagin 2011a:22).

Literatürde fazlaca yer edinmeyen “hız” hususu da caydırıcılık mekanizmasının işleminde önemlidir. McGuire (2004), cezalandırmanın caydırıcı olabilmesi için, kesin, yeterince şiddetli ve çabuk olması gerektiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, suç işleyen birey yakalansa dahi yargılanması ve cezaya çarptırılması süreçleri hızlı işlememekte ve bu durum cezaların caydırıcılığını azaltmaktadır.

Tonry (2008:285), cezaların caydırıcı bir etkide bulunmamasının diğer bir nedeninin cezaların uygulama tarafındaki farklılıklar olduğunu ifade etmektedir. Cezalar kanunen artırılrsa bile mahkemelerde kimi öznel koşullar neticesinde öngörülen cezanın verilmediği olmaktadır, cezalar hukuki metninden farklılıklar gösterebilmektedir.¹⁸

Durlauf ve Nagin (2011a:31), hapis cezasındaki artışın suç oranında azalmayı sağlamamasına bir başka sebep olarak, zaten uzun olan hapis cezalarının daha da uzatılmasının bireye etki etmemesi olabileceğini ifade etmektedirler. Bunun yanısıra, potansiyel suçlular, cezaların örneğin 10 yıldan

¹⁸ Bu konudaki literatür için, Fain ve Turner (2006)

15 yıla çıkmasından çok etkilenmeyip, yakalanma ihtimallerindeki düşük bir artıştan bile etkileniyor olabilirler (Danlaug ve Nagin 2011a:18).

Suç eğilimi olan bireylerin, madde bağımlılığı ya da sağlıklı düşünmemelerine neden olabilecek herhangi bir akıl sağlığı problemleri varsa, ceza artışları bu bireyler tarafından algılanamayacak, ceza artışlarından istenilen sonuç elde edilemeyecektir. Kızmaz (2013:914) tarafından yapılan, Türkiye’de bireylerin tekrar suç işleme nedenlerinin irdelendiği çalışmada, uyuşturucu madde kullanımı alışkanlığı yeniden suç işleme nedenlerinden bir tanesi olarak ifade edilmektedir. Altuner ve diğerleri (2009) tarafından yapılan, madde kullanımı ve suç arasındaki ilişkinin analiz edildiği çalışmada, madde kullanımı ile suç ve madde kullanımı ile şiddet arasında güçlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir sonuç, Ögel ve Aksoy (2007) tarafından yapılan çalışmada da karşımıza çıkmaktadır. Bu bilgiler ışığında, madde kullanımının bireyin rasyonel düşünme yeteneğini azaltması çerçevesinde suç işleme eğilimini artırdığı söylenebilir.

Hapis cezalarının beklenen caydırıcı etkiyi yapmaması, suç oranının düşmesinde alternatif uygulamaları gündeme getirmiştir. Hapis cezasına gerek olmadan suç oranının düşürülebileceğine ilişkin olarak Bratton (2011:66), North Carolina, Cincinnati ve Ohio’daki uygulamalardan örnekler vermektedir. Bu bölgelerde, genç, uyuşturucuyla yeni tanışan bireyler ve aileleri, uyuşturucu pazarına ilişkin aktivitelerin suç teşkil ettiği ve tutuklanmayı getireceği konusunda net bir şekilde uyarılmıştır. Bu uygulama, gençler arasındaki uyuşturucu suçlarında keskin ve çabuk bir düşüşe net olmuştur. Bazı çocukluk dönemine ilişkin programların suçluluğu azalttığına ilişkin çalışmalar mevcuttur. (Gottschalk (2011), Durlauf ve Nagin (2010)).

Suç işleyenlerle yapılan anketler, bu bireylerin toplum tabanlı (community-based) cezalar yerine hapis cezalarını tercih ettiklerini göstermektedir (Cullen ve diğerleri (2011)). Bu çerçevede, aslında hapis cezası dışındaki alternatifler hapis cezasına göre daha caydırıcı olabilecektir. ABD’de hafif suç işleyenler için hapis cezası süresinin kısaltılması ve bu tür suçlular için hapis cezası dışında alternatif ceza yöntemlerinin tespit edilmesi, kamuoyunun da artık desteklediği bir konu olarak göze çarpmaktadır (Robinson, 2011:85).

Hapishanelerin caydırıcılığını sorgulayan çalışmaların kanımızca gözönünde bulundurması gereken en önemli husus, 1980 dönemi sonrası globalleşen neoliberal düzenin getirdiği sıkı ceza rejimleri, buna paralel olarak gelişmiş ülkeler başta olmak üzere ve takiben Türkiye’nin de dahil olduğu gelişmekte olan ülkelerde varolan hapsetme eğilimidir. “1970’li yıllarda, başta ABD’de ve sonra İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde, refah devleti sisteminin çöküşü ve globalleşme sürecinin hız

kazanmasıyla liberal dönemin kurumları ve fonksiyonlarında ciddi bir dönüşüm olmuş, bu dönüşümden ceza rejimleri de fazlasıyla etkilemiştir” (Demirel, 2005:13). “Neolibreal düzende, suçlu bireyler, ekonominin işleyişine engel olan unsurlar olarak görülür ve ortadan kaldırılmaları gerekir. Bu toplumlarda katmanlaşma ve gelir farklılıkları, dolayısıyla ekonomik eşitsizlik yüksektir ve neoliberalizm düzeyi arttıkça, gelir düzeyleri arasındaki fark açılmakta, böylece ceza kanunları katılaşmakta ve hapsedilen kişi sayısı daha da fazlalaşmaktadır” (Demirel, 2005:16). Hapishane popülasyonu artışı nedeniyle hükümlülere yönelik rehabilitasyon türü hizmetlerin de kalitesi düşmekte ve hükümlülerin bu hizmetlerden yararlanma yoğunluğu azalmaktadır. Böylece, “Hapishanelerin “iyileştirici” olmaktan ziyade “kontrol” amacına yöneldiği bu dönemde, hapishanede olduğu süre boyunca sosyal ve ekonomik olarak kendilerini idame ettirme becerilerini edinemeyen bireyler, dış dünyaya çıktığında başarılı olamamakta ve yeniden illegal aktivitelere yönelmektedir. Bu durumda, tekrar hapsedilme oranı artış göstermektedir” (Demirel, 2015:22).

“1970 sonrası dönemde cezaevi nüfusu artışının nedeni, suç artışından ziyade siyasi temellere dayanmaktadır. Özellikle medyanın manipülasyonu ile, suç oranları durağan seyretse dahi halk nezdinde yaratılan korku, fiziksel/sosyal/entelektüel olarak sistemin dayattığı şartları taşımayan dezavantajlı grupların dışlanmasına, suça itilmesine neden olmaktadır. Yeterli donanımına sahip olamadıkları için işgücü piyasasına girme konusunda dezavantajlı olan bu bireyler, özellikle uyuşturucu madde ile ilintili suçlara itilmekte, böylece hapishane nüfusunun önemli bir bölümünü bu gruplar oluşturmaktadır” (Demirel, 2015:32). ABD ve İngiltere’de yapılan çalışmalar, hapishane nüfusunun önemli bir bölümünün Afrika kökenliler ve göçmenlerden oluştuğunu göstermektedir. Yeni ekonomik düzenin gerektirdiği niteliklere sahip olmadığı için işgücü piyasasına girme şansı olmayan, sosyal olarak dışlanan ve yaşayabilmek için illegal aktivitelere katılmak mecburiyetinde olan böyle bir nüfus veri iken, cezaların caydırıcılığına ilişkin düzenlemelerin toplumda suç oranının azaltılmasına ilişkin katkısının zorunlu olarak sınırlı olacağı düşünülmektedir.

2.1.10.2.Kesinlik

Caydırıcılık üzerine yapılan çalışmalarda, ceza rejimlerinde caydırıcı olan unsurun “şiddetlilik”ten ziyade “kesinlik” olduğu ifade edilmektedir. Yakalanma konusundaki kesinliğin suç oranı üzerindeki caydırıcı etkisi tartışmasında en önemli aktör şüphesiz polistir. Bu çerçevede, caydırıcılık üzerine yapılan çalışmalarda, ceza politikalarının caydırıcı özelliği daha fazla olduğu tespit edilen yakalanma riskine dair analizler, kaçınılmaz olarak polis faktöründen bahsetmek zorundadır.

Polis, caydırıcı etkisini ağırlıklı olarak tutuklayarak göstermektedir, bununla birlikte polis tutuklamasa dahi varlığı da aslında, tutuklamaya yönelik bir tehdit olarak caydırıcı bir unsurdur (Durlauf ve Nagin, 2011:20).

Weisburd (2011:153), Hirschi ve Gottfredson (1990) tarafından ortaya atılan ünlü Suçun Genel Teorisi (General Theory of Crime) isimli çalışmada, “kolluk güçlerinin artırılmasının, değişik kolluk stratejilerinin ve değişik gözetim tekniklerinin suç oranları üzerinde etkili olduğuna dair hiçbir kanıt mevcut değildir” dediğini ifade etmekte, bu çerçevede polisin rolündeki ya da rolüne atfedilen önemdeki yıllar içinde gerçekleşen değişimini gözler önüne sermektedir.

Polis sayısı artışının suç eğilimini azaltması, caydırma ve etkisiz hale getirme suretiyle olur. Polis sayısındaki artış sonucu bireylerin yakalanma ihtimalinin yükseldiğini algılaması ve bu durumu bir risk olarak görmesi durumunda, polisin caydırıcı etkisi ortaya çıkar. Polisin diğer bir caydırıcı etkisi de, daha fazla suçluyu yakalayıp suç işlemekten alıkoymak suretiyle suç sayısını azaltması şeklinde gerçekleşir.

Durlauf ve Nagin (2010:64) tarafından yapılan çalışmada, polisin suç oranı üzerinde caydırıcı bir etkisi olup olmadığına ilişkin literatür hakkında bilgi verilmektedir. Toplu verilerle yapılan çalışmaların gözden geçirildiği bu çalışmada, genel olarak, 1990’lı yılların ortalarından beri polis varlığının daha fazla polis istihdam ederek ya da başka yerlerdeki polisleri getirerek artırılmasının suç oranını azalttığı sonucuna varıldığı ifade edilmektedir. Bu durumun polisin suç üzerindeki caydırıcı etkisi olduğunu gösterdiği belirtilmektedir. Yine Nagin (2013) tarafından yapılan kapsamlı literatür taramasında, incelenen çalışmalarda polis sayısındaki artışın caydırıcı bir etkide bulunduğunu işaret ettiği ifade edilmektedir.

Nagin (2013:88), polisin varlığı ve suç oranı arasındaki ilişkiye dair en çarpıcı örneğin Danimarka’da gerçekleştiğini ifade etmektedir. 1944 yılı Eylül ayında Danimarka’yı işgal eden Alman askerlerinin tüm Danimarka polis teşkilatını tutuklaması sonucunda suç oranlarının hemen akabinde artmasının polisin caydırıcı etkisine dair önemli bir örnek olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte suç artış oranının suçlar arasında eşit dağılmadığı, örneğin rüşvet suçunun görece daha az, ama sokaklarda işlenen, polisin varlığını daha çok hissettirebileceği soygun türü suçlarda daha fazla artış olduğu ifade edilmektedir. Bu durum caydırıcılığın tüm suçlar için aynı ölçüde seyretmediğini, değişkenlik gösterdiğini işaret etmektedir.

Vollaard (2005) Hollanda’da 1996-2003 yılları arasında polis sayısı artışı ile suç oranları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, polis sayısı artışıyla suç oranı arasında negatif bir ilişki olduğu, polis sayısındaki artış neticesinde toplumda suç ve olay sayısının yüzde 10 oranında azaldığı tespit edilmiştir.

Kelagher and Sarafidis (2011) tarafından yapılan çalışmada, yakalanma ve tutuklanma riskindeki değişimin suç eğilimini cezanın şiddetindeki değişimden daha fazla etkilediği tespit edilmiştir.

Bratton (2011) tarafından yapılan çalışmada, polisin gücü ve etkinliğindeki artışın suçu azaltmada cezaların şiddetinin artmasından daha etkili olduğu gözlenmiştir. Bratton (2011), “öngörülü denetleme” (predictive policing) kavramını desteklemektedir. Bu kavram, analizler yaparak nerede sorun çıkabileceğini tespit edip oradaki polis sayısını artırmak ve polisin varlığını daha çok hissettirmek olarak ifade edilebilir.

Wilson ve Boland (1978) tarafından yapılan kapsamlı çalışmada, 35 Amerikan şehrinde polis devriye sayısındaki artışın hırsızlık suçlarına etkisi incelenmiştir. Polis sayısının fazla olduğu ve hırsızlıktan tutuklanma oranının yüksek olduğu bölgelerde hırsızlık suçunun azaldığı gözlenmiş, böylece caydırıcılık teorisinin “kesinlik” ilkesinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Sampson ve Cohen (1980) tarafından Wilson ve Boland (1978) tarafından yapılan çalışmanın tekrarı şeklinde yapılan çalışmada, aynı şekilde, polis sayısı ile suç oranı arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Her iki çalışmada da kişi başına polis sayısı ile suç oranı arasındaki ilişki incelenmiştir. Böylece, caydırıcılık teorisinin “kesinlik” unsurunun etkili olduğu doğrulanmıştır (Paternoster 2010:790).

Polis gücünün suçun azaltılması üzerindeki etkisinin anlaşılması ile birlikte, polis gücünün etkinliğinin nasıl artırılacağı üzerinde tartışılmaya ve cezanın şiddetinin yakalanma riskinden daha az etkili olduğunun kabulüyle hapisaneler aktarılan kaynakların polis etkinliğinin artırılmasına yönlendirilmesine ilişkin olarak görüşler ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede Weisburd (2011), suçla mücadelede ilginin polisten alana (place) kaydırılmasının daha doğru olacağını ifade etmekte, verimli olabilecek polislik stratejilerine değinmektedir.¹⁹ Suç oranının yüksek olduğu bölgelerdeki polis sayısının ve etkinliğinin artırılmasına ilişkin bu görüşler çerçevesinde, suçun kim

¹⁹ Bu kapsamda polisin bireyler üzerine değil riskli olduğu tespit edilen coğrafi bölgelere odaklanmasının etkinliğini artırmada daha yerinde olacağı şeklinde görüşler mevcuttur. Bu yaklaşım değişikliğinin hem hapisane nüfusunun azaltılmasını hem de suç oranının düşmesini sağlayacağı ifade edilmektedir. Bu görüşün arkasında, ampirik çalışmalar sonucunda tespit edilen, suç eyleminin coğrafi bölgeler arasındaki dağılımının tesadüfi olmadığı, bazı bölgelerde daha fazla suça rastlandığı (concentration of crime) ve bu durumun uzun bir süre boyunca devam edebildiği görüşü yatmaktadır. Geleneksel kriminolojinin gözardı ettiği bu tespit çerçevesinde, suç oranının yüksek olduğu yerlerde polisin varlığını artırmak, suçla mücadelede caydırıcı bir etken olabilir. Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi için, Weisburd, (2011).

tarafından işlendiği değil, nerede işlendiğine odaklı güvenlik ve denetim yapılmasının, hem suç oranını düşüreceği, hem de hapishanelerdeki suçlu sayısını azaltacağı ifade edilmektedir. Kesinlik unsurunun caydırıcı etkisinden hareketle, caydırıcı bir etkisi olmadığı tespit edilen ve de maliyeti yüksek olan hapishanelere ayrılan kaynakların polis gücüne aktarılmasını önerisinde bulunan Durlauf ve Nagin (2011) de, polis sayısının artışıyla bireylerin polisin varlığını daha çok hissetmeleri, böylece yakalanacakları ve hüküm giyeceklerine ilişkin algılarının değişeceği ve suç davranışının önüne geçileceğini öne sürmektedirler. Böylece hem toplam suç sayısı ve hem de hapishanedeki suçlu sayısı azaltılabilecektir. Bu öneri, hapishane maliyetlerinin yüksekliği gözönüne alınarak, ilgi görmüştür. Durlauf ve Nagin (2011) tarafından yapılan bu öneriye ilişkin olarak Neyroud (2011:79), suçla mücadelede sözü edilen önerinin olumlu sonuç getirebilmesi için, polis gücüne aktarılan kaynakların kullanımında maliyet etkinliğinin sağlanması ve ciddi suçlar ve ciddi suçlulardan kaynaklanabilecek risklere dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Öte yandan, suçla mücadele ve kaynak yönetiminde bu şekilde bir finansal kompozisyon ve politika önceliği değişikliğini sağlamak için halkın desteğini almanın da önem arzettiğini ifade etmektedir. Özellikle halk nezdinde suç korkusunun yaygınlaştığı ve daha şiddetli cezaların halk tarafından talep edildiği, suçla mücadele politikalarının politize olduğu yeni dönemde ceza politikalarında böyle bir değişiklik kolay kabul görmeyebilir.²⁰

Polisin pozisyonu ve görevleriyle ilgili tartışmalar arasında, polislerin eğitimi konusu da yer almaktadır. Polislerin eğitimi ve nasıl eğitilmesi gerektiğine ilişkin bir literatür olduğu görülmektedir. Polislerin eğitiminde radikal değişiklikler yapılması gerektiği görüşleri mevcuttur. Öte yandan, polisin performansının doğru şekilde ölçülebilmesi için ne tür stratejiler uygulanması gerektiğine dair görüşler mevcuttur. Bratton (2011:64), gerekli yasal değişiklikler ve polis teşkilatında yapısal değişiklikler yapılmadan, sadece polisin sayısının artırılması suretiyle gerçekleştirilecek bir dönüşümün hapishane nüfusunun artmasına neden olabileceğini ifade etmektedir. New York Polis Departmanında aktif görevde bulunmuş Bratton (2011:65), New York City’de ve Los Angeles’ta uyguladıkları “öngörülü güvenlik” (predictive policing) yöntemi sonucunda suç işlemeye eğilimli (would be offenders) bireylerin yakalanma riski algısındaki artış nedeniyle suç oranında azalma olduğunu, bu azalmanın hapishane nüfusuna da yansıdığını ifade etmektedir. Bu durum, polis gücündeki artış ve stratejik yeniden yapılanmanın suç eğilimi üzerinde caydırıcı/değiştirici etkide bulunabildiğini göstermektedir.

²⁰ Suçla mücadele politikalarının politik malzeme haline getirilmesi, özellikle ABD’de neredeyse 1980’lerden beri bir gelenek haline gelmiştir. Seçim zamanlarında adaylar, seçildiklerinde suçla nasıl mücadele edeceklerini, nasıl ağır cezalar uygulayacaklarını ifade ederek oy oranlarını artırmaya çalışmaktadırlar.

Durlauf ve Nagin (2010), polislerin stratejilerinin etkinliğine ilişkin olarak, literatürde polisin hızı, sorunlu bölge (hot-spot) ve sorun odaklı (problem-oriented) gibi çeşitli polislik stratejilerinin suçu engellemedeki etkisi üzerine bilgi verilmektedir. Buna göre, önleyici devriye ekiplerinin (preventive patrol), çağrılara cevap verme hızının ve ileri sorgu tekniklerinin suç eğilimi üzerinde caydırıcı bir etkisinin olmadığı, bununla birlikte polis gücünün etkin kullanımını sağlayan sorunlu bölge stratejisi türü uygulamaların etkin olduğunun gözlemlendiği, bunun yanısıra sorun odaklı bazı stratejilerin de caydırıcılık anlamında ümit vadettiği ifade edilmektedir.

Literatür genelinde polis sayısı artışının suçu engellediği görüşü hakim olmakla birlikte, bu etkinin ne kadar olduğu, kesinliği hakkında net bir şey söylemek mümkün görünmemektedir. Paternoster (2010), ABD’de 1990 yılı sonrasında suç oranlarındaki düşüşün en azından bir kısmında polis sayısı artışının etkisinin olduğunu, ancak etkinin büyüklüğünü tespit etmenin zor olduğunu ifade etmektedir. Paternoster (2010:797), bu konuda ilginç bir tespiti yer vermektedir. ABD’de 1990-2000 yılları arasında suç oranında düşüş yaşandığı, bunun polis sayısında artış yapılan döneme denk geldiği, böylece polis sayısındaki artışın ABD’de suç oranında azalmaya neden olduğu ifade edilmektedir. Ancak 1990-2000 döneminde, Kanada’da da suç oranlarında neredeyse ABD ile aynı miktarlarda düşüş yaşandığı, ancak Kanada’da aynı dönemde polis sayısında da düşüş yaşandığı ifade edilmektedir. Bu durumda, Paternoster, ABD’de suç oranındaki düşüşün sadece polis sayısındaki artışla açıklanmasının mümkün olamayacağını, ancak polisin caydırıcı etkisinin ne kadar olduğunu tespit etmenin de mümkün olmadığını ifade etmektedir.

Mendes (2004) tarafından yapılan ekonometrik çalışmada, suç eğiliminde kesinlik ilkesinin literatürde yaygın olduğu kadar belirleyici olmadığı, caydırıcılık teorisi unsurlarının ağırlıklarına ilişkin ekonometrik çalışmaların, toplam veriler üzerinden ve Becker’in modeli esas alınarak yapıldığı için yanıltıcı olabileceğini, bireylerin sadece kesinlik değil cezanın şiddeti hususunu da gözönüne aldığını tespit etmiştir. Bu çerçevede Mendes (2004), kaynakların polis teşkilatı gibi kesinlik unsuruna ilişkin alanlara aktarılmasının, hapisanelere ayrılacak kaynakların azalmasına, cezanın etkinliğinin yıpranmasına neden olacağını ifade etmektedir. Bu yüzden Mendes, caydırıcılığın bir bütün olarak korunması için ceza rejiminin unsurları arasında denge gözetilmesinin yerinde olacağını ifade etmektedir.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, ekonomistler tarafından ekonometrik yöntemler kullanılarak yapılan analizlerde kesinlik unsurunun cezanın şiddetinden daha fazla caydırıcı etkiye sahip olduğu

tespit edilmiştir.²¹ Bu tespite göre, yakalanma ihtimalindeki değişim, bireyin suç işleme eğilimini cezanın şiddetindeki değişim ihtimalinden daha fazla etkileyecektir. Kesinlik ve cezanın şiddetinin caydırıcı etkilerinin farklı olması, kesinliğin caydırıcı etkisinin daha fazla olması, suçun ekonomik modeliyle de tutarlıdır (Mendes (2004), Levitt and Miles (2007), Lee (2009)).

Caydırıcılığın üç temel unsurunun, yani hız, kesinlik ve şiddet unsurlarının yeterince caydırıcı olmasının en önemi koşulu, bireylerin ceza rejimince öngörülen cezaların miktarını/şiddetini bilmesidir. Kanun koyucuların ceza rejiminin bu üç unsurunu güçlendirerek bireylerin suç davranışından caymalarını sağlamaları ancak, bireylerin bu unsurlara ilişkin algısının (perception) da etkilenmesi yoluyla olacaktır. Bu çerçevede caydırıcılık teorisinin unsurları, bireylerin bildiği ve farkında olduğu kadar etkili olacaktır. Literatürde genel olarak, cezaların şiddetindeki artışın caydırıcı olmamasında, bireylerin risk algısının değişmemesinin etkili olduğu ifade edilmektedir. Bireyler, ceza düzenlemelerindeki değişikliklerden, örneğin hapis ve para cezasının artırılması, polis sayısının artırılması gibi değişikliklerden haberdar değilse, yakalanma ve tutuklanma/ceza alma risklerine ilişkin algılarını revize etmemekte ve bu da caydırıcılık mekanizmasının tıkanmasına neden olmaktadır. Nitekim Kleck ve diğerleri (2005) tarafından yapılan çalışmada, genel itibariyle bireyin ceza düzeyine ilişkin algısı ve cezanın gerçek düzeyi arasında anlamlı bir bağlantı olmadığı tespit edilmiştir. Bu çerçevede, ceza rejiminin genel caydırıcılık etkisinin zayıf olduğu, cezaların şiddetinin artırılarak bireylerin caydırılmasına ilişkin mekanizmanın sağlıklı çalışmadığı görülmüştür.

2.1.10.3. Algısal Caydırıcılık (Perceptual Deterrence) Ve Suç

Caydırıcılık teorisinin gizli varsayımlarından bir tanesi, bireylerin suçların cezaları hakkında bilgi sahibi olduğu, cezaların şiddetini, yakalanma ihtimalini ya da yargının hızını artıran düzenlemelerden haberdar oldukları yönündedir. Bu çerçevede, cezanın şiddeti ya da yakalanma riski arttıkça, bireylerin ceza işlemekten cayacakları varsayılır. Ancak, yukarıda da ifade edildiği gibi, bireyler ceza rejimiyle ilgili düzenlemeler hakkında mükemmel bilgiye sahip olmadıkları gibi, bu tür bir bilgiyi umursamıyor ya da inandırıcı bulmuyor olabilirler, ya da, bazı bireylerin gelecekteki tutuklanma/ceza alma riskini bugüne indirme oranları öylesine yüksektir ki birey suç işlemekte sakınca görmez.

²¹ Caydırıcılık üzerine ekonomik literatüre ilişkin olarak, Tonry (2008), Durlauf, S. N., Nagin, D. S. (2011).

Rasyonel davranış teorisiyle tutarlı olarak, literatürde algı ve suç arasındaki ilişkinin negatif olduğu sonucu hakimdir: bireylerin yakalanma riski algısı arttığında, suç davranışına katılma eğilimi düşmektedir. (Paternoster 2010:811-812). Bunun yanısıra, bireylerin, kendileri ve çevresindekilerin deneyimlerinden etkilendikleri, daha önce hapis cezası çeken ya da yakınlarından birisi böyle bir deneyim yaşayan bireylerin caydırıcılık algısının deneyimi olmayanlara göre daha güçlü olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, suç işleyip ceza almayanlar ya da çevresinde böyle bir deneyimi olanların yakalanma ve hüküm giyme algısı daha düşük olmaktadır (Paternoster 2010:810). Bu durum, rasyonellik varsayımının doğal sonucudur. Örneğin, suçun ekonomik teorisine göre, daha önce suç işlemiş ve yakalanmamış bireyin caydırıcılık algısı, diğerlerine göre daha düşük olacaktır, böyle bir deneyim sonrasında birey suç işleme kararını daha rahat alabilecektir, çünkü yakalanma riskini düşük olarak algılamaktadır. Nitekim Matsueda ve diğerleri (2006) tarafından yapılan çalışmada, bireylerin risk algılarının Bayesyen bir yol izlediği, yani geçmiş deneyimlerine göre mevcut risk algılarını revize ettikleri ifade edilmektedir. Buna göre bireylerin mevcut risk algısı, geçmiş dönemdeki risk algısı ve mevcut dönemdeki kendi deneyimi ve yakın çevresindekilerin deneyimlerine dayanan yeni bilginin toplamının bir fonksiyonudur. Literatürün geneline hakim olan tüm bu tespitler, caydırıcılık teorisinin temel varsayımlarını doğrular niteliktedir. Aynı zamanda klasik kriminolojinin ve bugün Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkenin ceza rejiminin temel varsayımlarıdır.

Lochner (2003) tarafından yapılan çalışmada, ortalama olarak bireylerin yakalanma olasılığına ilişkin algısının, resmi istatistiklerden daha fazla olduğu, hapse girme olasılığına ilişkin algısının ise, caydırıcılık teorisi ile tutarlı olacak şekilde, resmi istatistiklerden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada, bireylerin caydırıcılık algısının da kendileri ve aile bireylerinin deneyimlerine göre aşağı ya da yukarı yönde revize edildiği görülmüştür. Böylece söz konusu çalışma, caydırıcılık teorisini doğrulamış, suçun ekonomik teorisi ile tutarlı sonuçlar vermiştir.

Bununla birlikte, Pogarsky ve Piquero (2003) tarafından, “ceza almanın pozitif etkisi”nin incelendiği çalışma ise daha farklı sonuçlar vermiştir. Bu çalışmaya göre, suç işleme deneyimi olan bireyler, ceza almış olsalar dahi, yakalanacaklarına ilişkin beklentileri, yani “kesinlik” algıları aşağı yönlü revize edilmektedir. Yani bireylerin suç işleme yatkınlığı/sayısı arttıkça, caydırıcılık algıları azalmaktadır. Söz konusu araştırmacılar yakalanıp ceza çekmenin bireyin algısını sıfırladığını ifade etmekte ve ceza ve suç arasındaki söz konusu pozitif ilişkiyi “sıfırlama etkisi” (resetting effect) ile açıklamaktadırlar. Modern ceza rejimlerinin temel amacına ters düşen bu durumu, karar verme sürecinde bir hata olan (decision-making bias) “kumarbazın yanılgısı” (gambler’s fallacy)

durumuyla ilişkilendirmektedirler. Buna göre, bir kumarbazın defalarca kaybettikten sonra artık kaybetmeyeceğini düşünmesinde olduğu gibi, birey de ceza aldıktan sonra bir daha ceza almayacağını, bir kez daha ceza alacak kadar şanssız olmadığını düşünerek hareket edebilir.

Loughran ve diğerleri (2012) tarafından yapılan, genç suçlular arasında caydırıcılık algısının incelendiği çalışmada, caydırıcılık algısının hükümlüler arasında önemli ölçüde farklılık gösterdiği, bazı hükümlülerin algısının çok yüksek, bazılarının çok düşük olduğu gözlenmiştir. “Ayrık caydırıcılık” (differential deterrence) olarak adlandırılan bu durum, bireylerin yakalanma ve ceza alma tehdidinde olan tepkilerinin, bu tehdide ilişkin hesaplamalarının ve beklentilerinin oldukça heterojen bir görünüme sahip olduğunu işaret etmektedir. Söz konusu çalışmanın sonuçları, bireylerin algılarının varsayıldığı gibi homojen olmadığı ve bireylerin suç işleme deneyimleri ve algıları arasındaki ilişkinin her zaman negatif olmadığı, deneyimi fazla olan bireylerde caydırıcılık algısının daha düşük, deneyimi az olan bireylerde ise caydırıcılık algısının daha fazla olduğu yönündedir. Böylece Pogarsky ve Piquero (2003) tarafından yapılan çalışmaya benzer bir sonuç gözlenmiştir.²²

Caydırıcılık literatürünün önemli konu başlıklarından bir tanesi olan “algısal caydırıcılık” konusuna ilişkin araştırmaların sonuçları farklılık göstermektedir. Yapılan araştırmalar, bireylerin algılarını revize etme sürecinin rasyonel bir yol izlemeyebileceğini göstermekte, bunun yanısıra algının suç türlerine ve bireylere göre farklılık arzedeabileceği görülmektedir. Bu durum ceza rejimlerinin neden beklendiği kadar caydırıcı olmayabileceğini açıklayabilir. Öte yandan Gabor ve Cretcher (2002), caydırıcı politikaların başarısını değerlendirirken suçlu grubunun yapısını da gözönünde bulundurmaya gerektiğine dikkat çekmektedir: suçlular homojen bir grup değildir ve sürekli suç işleyen ile şans eseri suç işleyen bireylerin politikalara vereceği tepkiler de farklı olacaktır.

Bu çalışmada, bireyin suç anında akılcı karar alabilme yetisi, alacağı ceza hakkında bilgisi olup olmadığı gibi caydırıcılık teorisinin temel varsayımlarını yansıtan değişkenlerle suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilecektir.

2.1.10.4.Caydırıcılık Teorisine İlişkin Eleştiriler

Caydırıcılık teorisine yöneltilen en önemli eleştirilerden biri, teorisinin temel dayanağı olan, rasyonel seçim teorisine yöneliktir. Rasyonel seçim teorisi, daha önce de ifade edildiği gibi, bireylerin suç

²² Cezanın suçu artırma etkisine ilişkin daha fazla bilgi için, Piquero ve Paternoster (1998); Piquero ve Pogarsky (2002); Sherman (1993), Matsueda ve diğerleri (2006).

dahil olmak üzere tüm kararlarını maliyet ve fayda analizi yaparak vereceğini ifade etmektedir. Suç ekonomisi çalışmalarına da temel teşkil eden bu varsayıma göre birey, suç işlerken yakalanma ihtimalini ve çekeceği cezanın şiddetini düşünerek suç işleme kararını verecektir. Bir bireyin psikolojik yapısı, aile-okul-çevre üçleminde gerçekleşen sosyalleşme süreci, içinde bulunduğu sosyal ağlar aracılığıyla üzerinde bulunan legal/illegal kontrol ağları gözardı edilerek, salt rasyonelliğine dayandırılan analizlerin sonuçlarına sosyologların birçoğu tarafından şüpheyle yaklaşılmaktadır. Caydırıcılık teorisi ekseninde bu eleştiri aslen suç ekonomistlerine de yöneltilmektedir. Torny (2008:280), Ronald Coase (1960:210)'dan yaptığı bir alıntıyla, suç ekonomisi çalışmalarına yönelik bu eleştiri şu şekilde ifade etmektedir. “Bir ekonomist, artırılan cezaların suç oranını düşürüp düşürmeyeceğini tartışmaz, sadece ne kadar düşüreceğini tartışır.”

Wright (2010:2), rasyonellik varsayımının pratikte her zaman mümkün olmadığını, zira cezaevi popülasyonunun neredeyse yarısının sarhoş ya da uyuşturucu madde etkisi altındayken suç işlediğini ifade etmektedir. Dolayısıyla bir birey suç işleme anında çoğunlukla cezanın kesinliği ve şiddetini gözönüne almadan hareket etmektedir. Genel olarak park etme, vergi borcu gibi görece küçük suçlarda cezai müeyyidelerin artırılmasının caydırıcı bir etkisi olduğu görülürken, özellikle şiddet suçlarında net bir caydırıcı etkiden söz etmenin mümkün olmadığı görülmektedir. Çünkü yaralama, adam öldürme gibi suçlar, insanların rasyonel düşünemediği cinnet durumlarında, ya da alkol ve uyuşturucu etkisi altındayken işledikleri suçlar olduğundan, bireylerin şiddet suçu işlerken cezasını düşünmedikleri söylenebilir. Bu çerçevede, suçları genelleyerek bir saptama yapmaktan kaçınmak gerekir, her suça ilişkin caydırıcı etki farklı olabilir. (“The Purpose of Criminal Punishment”, 108).

Rasyonel seçim teorisinin varsaydığı “rasyonel birey”in gerçek hayatta mümkün olmadığı, bireylerin suç da dahil olmak üzere karar alırken tüm bilgilere sahip olmalarının mümkün olmadığı, böylece fayda ve maliyet analizini en mükemmel şekilde gerçekleştiremeyecekleri aşikardır. Bu yüzden kriminolojik araştırmalarda bireylerin “kısmen” rasyonel olduğu varsayımı yapılmaktadır.²³ Wright (2010:3) da bireylerin suç eylemi öncesinde o suça ilişkin olarak ne kadar ceza alacaklarını bilmesi varsayımının da çok gerçekçi olmadığını ifade etmektedir. Gabor ve Cretcher (2002:7), yapılan çalışmalara göre hükümlülerin çok azının kaç yıl ceza alacağını araştırmış olduğunu, hükümlülerin çoğunluğunun hapis cezasının kaç yıl olduğunu umursamadığını ifade etmektedirler.

²³ Rasyonel seçim teorisinde esas alınan rasyonel bireyin rasyonellik derecesine ilişkin tartışmalar için, Akers (1990).

Wright (2010:2), caydırıcılık teorisiyle ilgili diğer bir problemin, suç işleyenlerin önemli bir bölümünün yakalanmadığı ya da ceza almadığı gerçeğinden hareketle, cezanın kesinliği ilkesinin gerçekçi olmadığını, bu çerçevede ne kesinlik ilkesinin, ne de kesinlik ilkesi gerçekçi olmadığı için cezanın şiddeti ilkesinin birey üzerinde caydırıcı olmaması olarak ifade etmektedir. Benzer bir eleştiri Torny (2008:281) tarafından da dile getirilmektedir.

Caydırıcılık üzerine yapılan çalışmalar, cezanın kesinliği ve cezanın şiddetinin caydırıcılığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Cezanın hızına ilişkin olarak literatürde fazla çalışma bulunmamaktadır. Literatürde genel olarak cezaların şiddetinin artırılmasının ceza eğilimi üzerinde ya etkili olmadığı ya da kısa dönemli etkilediği ancak uzun dönemde etkilerinin kaybolduğu, böylece cezanın şiddetinin caydırıcı etkisinin olmadığı, cezanın kesinliğinin ise caydırıcı olabildiği konusunda genel bir görüş birliği olduğu söylenebilir. Torny (2008:280) de ceza rejiminin pratik taraflarındaki değişikliklerin caydırıcı etkinin derecesini etkileyebileceğini ifade etmektedir. Torny'e göre, cezai müeyyideler veri iken, polis sayısı, güvenlik güçlerinin ve yargının kapasitesi hukuki düzenlemelerin caydırıcı etkisini eşit derecede etkisizleştirecek bir yapı içerisinde bulunabilir. Ceza rejiminin en önemli bileşenlerinden olan yargının gerçekten de caydırıcılık literatüründe görece az incelendiği görülmektedir. Goldkamp (2011), birey yakalanmış olsa dahi, mahkemeye çıkışı ve ceza almasına karar verilmesi gibi hususların, "kesinlik" ilkesinin caydırıcılığını etkileyebileceğini ifade etmektedir. Bu çerçevede, caydırıcılık unsurunun en önemli belirleyicisi olarak polisleri almak da doğru değildir, çünkü yargı da bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Goldkamp (2011), ayrıca, firar eden, duruşmalara katılmayan fakat belli bir süre geçtikten sonra kendi eski yaşamlarına geri dönen firarilerin, caydırma teorisyenleri tarafından gözardı edilen, yine yargı sürecine dair, caydırıcılığa ilişkin negatif bir unsur olduğunu ifade etmektedir. Bu tespitleri ABD için yapan Goldkamp, yargı sürecinden kaçan suçluların sayısının hiç de azımsanmayacak ve yakalanmanın caydırıcı etkisini tersine çevirecek derecede güçlü olduğunu ifade etmektedir.

Akers (1990), ne rasyonel seçim teorisinin ne de caydırma teorisinin kriminolojide bir genel ya da toplam model olmadığını, her ikisinin de temelinde yer alan varsayımların Sosyal Öğrenme Teorisi kapsamındaki genel ayrıştırılmış pekiştirme (differential reinforcement) yaklaşımı kapsamında yer aldığını, çünkü ayrıştırılmış pekiştirme kavramına göre birey davranışının oluşumunda tüm ceza ve ödüllerin gözönünde bulundurulduğunu ifade etmektedir. Akers (1990), ayrıştırılmış pekiştirme kavramının bireyin sosyalleşme sürecinde aldığı pekiştirici ya da negatif tepkiler, yaptırımlar/ödülleri çerçevesinde davranışlarını oluşturduğunu, böylece aslında caydırıcı unsurların birey davranışları oluşumunda temel teşkil ettiğini ifade etmekte, bu nedenle rasyonel seçim teorisi

ve caydırıcılık teorisinin sosyal öğrenme teorisine bağlantılı olduğunu ifade etmektedir. Hirschi de sosyal kontrol teorisi ile rasyonel seçim teorisinin aslında değişik disiplinlerden gelen aynı teoriler olduğunu ifade etmektedir (Akers 1990:664).

Özetlemek gerekirse, caydırıcılık literatüründe suç ekonomisi çalışmaları hakimdir ve bu çalışmalar makro değişkenler kullanılarak, ekonometrik yöntemlerle yapılan analizleri içermektedir. Bu alanda birebir görüşmeleri konu edinen sosyolojik ve psikolojik çalışmalarının sayısının az olduğu gözlenmiştir.

Literatürde çalışmaların “şiddetlilik” ve “kesinlik” unsurlarının caydırıcılığı üzerine yoğunlaştığı, “hızlılık” unsurunun fazlaca tartışılmadığı görülmektedir.

“Şiddetlilik” unsurunun caydırıcı olmadığı, “kesinlik” unsurunun ise caydırıcı olduğu, bu çerçevede yaygın bir ceza türü olan hapis cezasının süresi artsa dahi caydırıcı olmadığı, ancak polis sayısı ve etkinliğindeki artışın caydırıcı olabildiğine dair analizler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, hapis cezalarının maliyeti ve etkisizliği gözönüne alınarak alternatif ceza yöntemlerinin daha caydırıcı olabileceği görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır.

Caydırıcılık hususunun beklendiği kadar güçlü olmamasının nedenleri arasında, bu teorisinin altyapısını teşkil eden rasyonel seçim teorisinin varsayımlarının gerçekçi olmaması gösterilmektedir. Öte yandan caydırıcılık teorisinin aktarım mekanizması olan “algısal caydırıcılık” faktörünün de, varsayıldığı gibi ceza rejimlerindeki değişikliklerle aynı ölçüde ve hızda revize edilmediğine dair çalışmalar bulunmaktadır. Bu durum, ceza rejimlerinin caydırıcılığının azalmasına neden olmaktadır.

Ülkemizde ceza sisteminin caydırıcılığına ilişkin olarak Dolu ve diğerleri (2012) tarafından yapılan çalışmada, klasik anlayışa dayalı bir ceza rejiminin yürütüldüğü ülkemizde, kesinlik, hızlılık ve kaçınılmazlık mekanizmalarının düzgün çalışmadığı, bu çerçevede ceza rejiminin caydırıcı olmadığı ifade edilmektedir. Söz konusu çalışmada, yargının iş yükünün fazla olması nedeniyle ceza rejiminin hızlılık ilkesinin yerine getirilemediği, bireylerin hem aşırı uzun tutukluluk süreleri ve hem de suçun kesinleşmesi akabinde tutukluluk sürelerinin misliyle cezadan düşülmesi nedeniyle adalet kurumlarına inancını kaybettiği ve cezaların şiddetinin yeterli olmadığına inandıkları, sıkça çıkarılan af nedeniyle ceza rejimlerinin caydırıcılığını büyük ölçüde yitirdiği, tüm bunların yanı sıra, polislerin görev ve yetki kullanımındaki kimi sıkıntılar nedeniyle polise güven duygusunun azaldığı gibi hususlara yer verilmektedir.

Bireylerin suç eğiliminde kesinlik ve cezanın şiddeti hususlarından hangisinin daha etkili olduğunu tespit etmek önemlidir. Bu araştırmalardaki hatalar, araştırma sonuçlarına göre şekillenecek olan politikalarda hataya ve ekonomik kaynakların israfına neden olabilir. Çünkü eğer cezanın kesinliği daha etkiliyse, ekonomik kaynaklar emniyet güçleri ve mahkemelerin güçlendirilmesine aktarılacaktır. Eğer cezanın şiddetinin daha etkili olduğu tespit edilmişse, kaynaklar hapisanelere aktarılacaktır. Bu çerçevede, aynılış analizler yanıltıcı ve masraflı olabilecektir. (Mendes, 2004)

Dünya genelinde suç oranının azalmamasının ceza rejimlerinin caydırıcı olmamasıyla açıklanması gibi bir durum elbette söz konusu olamaz. Suçun bireysel ve sosyal süreçler olan ilintisini gözardı ederek sadece ceza rejimlerini sıkılaştırmak suretiyle suç oranının düşmesini beklemek mantıklı değildir. Suçun nedenlerinin araştırılmasını hedefleyen bu çalışmada da, caydırıcılık hususu ve Türkiye’de ceza rejiminin ve ceza rejimine ilişkin algının suç eğilimiyle ilişkisini değerlendirilecektir. Bu çerçevede, hükümlülerle yapılacak anket aracılığıyla hükümlülerin ceza rejimlerine ilişkin algısının gözlenmesi hedeflenmektedir.

3.BÖLÜM: YETİŞKİN SUÇLULUĞUNA NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Yüzyıllar boyu sosyal bilimciler bireylerin suç işleme nedenlerini araştırmışlardır. Suç işleme sürecine ilişkin modeller kurulmuş, çeşitli değişkenlerle suç davranışı arasındaki ilişki anlaşılmaya çalışılmıştır. Suç davranışının ve insan doğasının karmaşık yapısı, suç işlemenin tek bir nedeni olamayacağı, değişik süreç ve nedenlerin bir araya gelmesiyle suç davranışının ortaya çıkacağını işaret etmektedir. Bu çerçevede suç davranışını anlamaya çalışırken birçok değişkeni gözden geçirmek gerekmektedir.

Toplumsal değişime koşut olarak gerek suç tanımı gerekse suç davranışı da nitelik ve nicelik olarak değişim göstermektedir. Dinamik bir kavram olan suç davranışını anlamak için kullanılan yöntemler ve kavramsal çerçeve de geliştirilmekte, suç davranışını anlamak üzere bir tek teoriye bağlı kalmak yerine bütünleşik (integrated) teoriler kullanılmakta, öte yandan suç davranışının analizinde matematiksel yöntemlere daha fazla başvurulmaktadır. Başvurulan yöntem her ne olursa olsun, suç davranışının oluşumu ve seyrini analiz etmede, hem makro hem mikro düzeyde veri olması önem arz etmektedir. Literatür taraması, özellikle uzun dönemli veri tabanlarının kriminoloji çalışmaları açısından aydınlatıcı olduğunu göstermektedir. Bu açıdan hem cezaevlerinde sosyal araştırmacıların çalışma yapmalarının teşviki, hem de adalet kurumları istatistiklerinin araştırmacıların ihtiyaçlarına göre revize edilmesi, ülkemizde kriminoloji çalışmalarının geliştirilmesi için yaşamsal önem arz etmektedir.

Suç davranışının nedenleri, daha doğru bir ifadeyle, suç işleme riskini artıran faktörler²⁴, literatürde genel olarak, bireysel, ailevi, okulla ilintili, arkadaş grubuyla ilintili ve muhitle ilintili olarak sınıflandırılmaktadır ((Shader (2002), Muchinguri, T., Risk and Proctive Factors (2005), Gael ve diğerleri (2003)).

Bu çalışmada, suç davranışının oluşmasında ailenin, ekonomik değişkenlerin, ve çevrenin suç eğilimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

²⁴ Risk faktörü, bireyin suç davranışına girme eğilimini artıracak her türlü koşulu ifade etmektedir. Literatürde risk faktörlerinin yanısıra bireyi suç davranışından uzak tutacak “koruyucu faktörler” (protective factors) konusu da ele alınmaktadır.

3.1.SUÇ DAVRANIŞININ OLUŞMASINDA AİLENİN ETKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde, suç davranışının oluşmasına neden olduğu düşünülen faktörlerden bir tanesi olarak “aile” kavramı ve aile yapısına ilişkin olarak, ebeveynlik tutumları, çocukla olan ilişkiler, ebeveynlerin özellikleri gibi konuların suç eğilimine etkilerine ilişkin literatür hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Ailenin yetişkin suçluluğundaki rolünü analize yönelik çalışmaların ağırlıklı olarak ergen suçluluğuna odaklanması nedeniyle, yetişkin suçlularda suçluluk eğilimine ailenin etkisini araştırmak için ailenin ergen suçluluğuna etkisini incelemek bu çalışma açısından zorunluluk arzemiştir. Zira ailenin yetişkin suçluluğuna etkisine ilişkin olarak literatürde çok az çalışma olmakla birlikte, ergen suçluluğu ile yetişkin suçluluğu arasındaki ilişkiyi analiz eden (az sayıdaki) çalışmalar, bu iki dönem suçluluğu arasında güçlü bir açıklayıcılık ilişkisi olduğunu göstermektedir. Aşağıda bahsedilecek olan, ergenlik-yetişkinlik dönemi suçluluğu arasındaki ilişkiyi doğrulayan çalışmalar çerçevesinde, aile yapısının ergenlerde suç eğilimine olan etkisi üzerinden yetişkin suçluluğu için çıkarsama yapma yönteminin doğrudan olmasa da dolaylı olarak bilgi verebileceği düşünülmektedir. Öte yandan, çocukluk dönemini etkileyen en önemli değişken olan aile yapısının suçluluğuna etkisinin incelenmesinin ülkemiz suç sosyolojisi literatürüne de katkı yapacağı düşünülmektedir.

Ailenin suç davranışına olan etkisine yönelik çalışmalar, aileye ilişkin olarak aşağıda kısaca değinilecek olan risk faktörlerinin bireyde suç davranışına neden olması için diğer risk faktörlerinin mevcut olması gerektiğini göstermektedir (Petrosino ve diğerleri, 2009:125). Aslında bu, bu çalışmada ifade edilecek olan tüm risk faktörleri için geçerlidir: tek bir unsur bir başına suçun nedeni olamaz, suç davranışının oluşması için diğer koşulların da bir araya gelmesi gerekmektedir.

3.1.1.Ergenlik Dönemi Suçluluğu ve Yetişkinlik Dönemi Suçluluğu

Suç eğiliminin en fazla olduğu dönemin ergenlik dönemine denk gelmesi nedeniyle, kriminoloji literatüründe ağırlıklı olarak ergenlik dönemi suçluluk davranışıyla ilgilendiği, özellikle ailenin suç eğilimine etkisine ilişkin çalışmaların ergen suçluluğunu konu aldığı görülmektedir. Bu eğilimin nedenleri arasında, ergen suçluluğu ile yetişkin suçluluğu arasında açıklayıcı bir ilişki olduğunun tespit edilmesi ve bu döneme ilişkin verilerin bulunma şansının daha fazla olması gibi hususlar sayılabilir. Öte yandan, ABD’de ve Batı ülkelerinde özellikle ergen suçluların yaşamlarının ileriki dönemlerinde de takip edilmesi sayesinde son dönemde oluşturulan veri setleri, bu alan

araştırmacılarının ergen suçluların yaşamlarının ilerki dönem davranışlarını ve yetişkin suçluluğunun nedenlerini sorgulamalarına yardımcı olmaktadır. (Ganem ve Agnew, 2007:630)

Ergenlik-ilk gençlik dönemi suçluluğu ile yetişkinlik dönemi suçluluğu arasındaki ilişkiyi test eden çalışmalara göre, bu iki değişken arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Çocukluk döneminde, agresiflik-diğer çocuklara ve hayvanlara zarar verme; ergenlik döneminde, sapmış davranışta bulunma, okuldan kaçma, okul başarısının düşük olması, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı gibi durumlar, erken suçluluk göstergeleri arasında sayılabilir. O'Campo (2013:5471), genel olarak, kişilik tipi ile çocukluk dönemi koşullarının yetişkinlik dönemi suçluluğuna katkıda bulunduğu görüşünün son dönemde literatüre hakim olduğunu ifade etmektedir.

Yetişkin suçluluğu analizine ilişkin literatürde, tanım gereği, bir önceki bölümde kısaca anlatılan yaşam boyu suçluluk teorisinin kullanılması yaygındır. Bireyin yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimine ilişkin çalışmaların ağırlıklı olarak ABD kökenli olduğu görülmektedir.

Yetişkinlerdeki suç eğilimine ilişkin çalışmaların, suç işleme nedenlerini belli değişkenler üzerinden analiz ettikleri görülmektedir. Literatürde suça neden olan değişkenler, çocukluk ve ergenlik döneminde aile, okul, çevre gibi değişkenler olurken, yetişkinlik dönemi değişkenleri evlilik, istihdam, arkadaş çevresi olarak alınmaktadır.

Sampson ve Laub (1990:609), suç sosyolojisi literatürünün ergenlik/ilk gençlik dönemine odaklanması nedeniyle, yetişkinlik dönemi suç eğilimiyle çocukluk dönemi bağlantısının analiz edilemediğini ve suç olgusuna sosyolojik yaklaşımın yetersiz kaldığını ifade etmektedirler. Onlara göre, sapmış davranış eğilimi veri iken, yetişkinlik döneminde kurulan “sosyal bağ”lar, bireyin yaşam boyu suçluluk eğilimini belirleyen unsurlardır. Sampson ve Laub, sosyal bilimler alanında çok önemli bir girişim olarak, Glueck²⁵’lerin veri setini ilerleterek yaptıkları çalışmada, 2009 yılı itibarıyla 70 yaşında ulaşmış olan, hem kontrol grubundaki ve hem de rehabilite edilen bireylerin, yetişkinlik döneminde kurdukları evlilik, istihdam gibi “kurumlara” bağlılıkları arttıkça suçtan da o kadar uzaklaştıklarını tespit etmişlerdir. Aynı çalışmada, Glueck kapsamındaki suçluların genel

²⁵ Sheldon ve Eleanor Glueck’in 1950 yılında yayınladıkları Unraveling Juvenile Delinquency (UJD) isimli çalışma, kriminoloji alanında yapılan önemli çalışmalardan bir tanesidir. Yapıldığı dönemin koşulları itibarıyla önemli ölçüde emek verilen çalışmada, ıslah okulları ve normal okullarda okuyan, 500’er kişilik suçlu ve suçsuz çocuk ile görüşülmüştür. Çalışmanın en önemli özelliklerinden bir tanesi, kontrol grubu ile hedef grubundaki çocukların yaş, ekonomik durum, etnik köken, aile yapısı gibi, suçluluk eğilimini etkilediği düşünülen tüm değişkenlerin denk olmasına dikkat edilmesidir. Bu çalışma, kriminoloji alanında araştırmacılara önemli bir veri seti sunmuştur. Çalışma, analiz yöntemleri açısından eleştiriler almıştır. Laub ve Sampson, ham veri setini kullanarak çalışmayı yeniden değerlendirmişlerdir.

olarak yaşlandıkça suç davranışından uzaklaştıkları tespit edilmiştir. Ancak burada Sampson and Laub, bireysel farklılıklara dikkat çekmektedir: her bireyin suç kariyeri ve kariyerini sonlandırma yaşı birbirinden farklılık arz etmektedir.

O'Campo (2013) tarafından yaşam boyu suçluluk teorisi perspektifinde yapılan ve 41 kadınla yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla yürütülen çalışmada, çocukluk döneminde yaşanan yoksulluğun, ihmal edilmişliğin ve barınma konusunda yaşanan istikrarsızlığın yetişkinlik dönemi suçluluk davranışı eğilimini artırdığı görülmüştür. Bu çalışmada, yaşam boyu suçluluk teorisinin öngördüğü gibi, yetişkinlik döneminde toplumsal kurumlarla sağlıklı bağlar kuramayan kadınların suç eğiliminin arttığı gözlenmiştir. Çocuğa karşı ihmalkarlığın da yetişkinlik döneminde kendi çocuğuna ihmalkarlık olarak, nesiller arasında aktarıldığı tespit edilmiştir. Sözü edilen çalışma, aslında, şiddet, tahammülsüzlük gibi negatif ebeveynlik tutumlarının nesiller arası aktarımını göstermesi açısından da önem taşımaktadır. "Şiddetin nesiller arası aktarımı" (intergenerational transmission of violence) olarak tabir edilen bu durum, ailesinde duygusal ve fiziksel şiddet gören bireyin yetişkinlik döneminde kendi çocuğuna da şiddet uygulayacağını ifade etmektedir.

Kalb ve Williams (2001) tarafından yapılan çalışmada, ergenlik dönemi hapis deneyiminin yetişkinlik dönemi hapis deneyimini açıklamada anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, ergen suçluluğunun yetişkin suçluluğuna pozitif etkisinin, eğitim süresi uzadıkça azaldığı tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada, babasız bir ailede büyümenin, çocukken fiziksel ya da cinsel istismara maruz kalmanın, çalışan bir anneye sahip olmanın yetişkinlik döneminde hapis deneyimi yaşamak üzerinde etkisi olmadığı, ancak kalabalık bir ailede büyümenin yetişkinlik döneminde hapis deneyimi yaşama olasılığını artırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca, evli olmanın, yetişkinlerde hapse girme olasılığını azalttığı görülmüştür.

Olweus (1979) tarafından yapılan çalışmaya göre, çocukluk dönemindeki agresif yapı ile yetişkinlik dönemi suçluluğu arasında güçlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Loeber (1982), çocukluk döneminde antisosyal tavırlar sergileyen çocuklarda, antisosyal olmayan çocuklara göre, bu tavırların kalıcı olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. (Aktaran, Sampson ve Laub 1997:14 ve 3).

Loeber ve Farrington (2013) tarafından hazırlanan, 15-29 yaş dönemi suçluluk davranışının seyrine ilişkin olarak yapılan literatür araştırmalarını analiz eden bir Rapora göre, bireyler ağırlıklı olarak yetişkinlik döneminin ik yıllarında suç davranışını bırakırken, diğerlerine göre daha erken yaşta (12

yaşından önce) suç işlemeye başlayan, kronik suçluluk geçmişi olan ve şiddet suçu işleyen ergenlerde suçluluk eğilimi yetişkinlik döneminde de devam etmektedir.

Suç sosyolojisi literatüründe uzun dönemli önemli bir çalışma olarak dikkat çeken, 8-18 yaş arasında bulunan 400 erkeğin uzun bir süre boyunca (1961-2001 dönemi itibarıyla) takibi yoluyla yapılan Cambridge çalışmasına göre, ebeveyn ve/veya kardeşlerin suçluluğu, bireyin ileriki dönem suçluluk eğilimini etkilemektedir (Farrington 2010:204).

Yetişkin suçluluğu ile ergen ve çocuk suçluluğu arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmaların yanısıra, ergenlik ve çocukluk döneminde sapmış/antisosyal davranış sergileyen her bireyin yetişkinlik döneminde bu davranışı sürdürmediğine yönelik çalışmalar da mevcuttur. Bu çerçevede, ergenlik döneminde suç işleyen bireylerin yetişkinlik dönemine geçişte suç eğilimini devam ettirme veya suç eğilimini sona erdirmeye kararını belirleyen unsurlar da, özellikle yaşam boyu suçluluk teorisi perspektifinde ele alınan konular arasındadır. Ergenlik dönemi sonrasında suç eğiliminin seyri ve yetişkinlik dönemi suçluluğu konuları literatürde boşluk olan ve araştırma yapılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu tür bir analiz, daha önce de belirtildiği gibi, uzun süreli bir data seti gerektirmektedir.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde, bireylerde suç davranışının oluşmasında en önemli etkenlerden bir tanesi olan ailenin suç eğilimi üzerindeki etkileri hakkında kısaca bilgi verilecektir.

3.1.2. Ailenin Suç İşleme Eğilimi Üzerindeki Etkisi

Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere Batı ülkelerinde özellikle 1950'li yıllardan itibaren aile yapısının geleneksel formlar dışında şekillenme süreci, aile yapısındaki bozulma ile suçluluk eğilimi arasındaki ilişkinin sorgulanmasına ve bu konunun kriminoloji literatüründe önemli bir yer tutmasına neden olmuştur.

Türkiye de dahil olmak üzere günümüz toplumlarında, tek ebeveynli ailelerin sayısındaki artış, literatürde ebeveynlik tarzı ve aile yapısının suçluluk eğilimine etkisi konusunun dikkat çekmesine neden olmaktadır.²⁶

²⁶ Amerikan ailelerinde, çocukların üçte biri evlenmemiş anneler tarafından dünyaya getirilmektedir. Çocukların yarısından fazlası hayatlarının bir döneminde tek ebeveynli ailelerde yaşamaktadırlar. Sadece babanın olduğu aile türleri hızlı bir şekilde artış göstermektedir. (Demuth ve Brown 2004:1). TÜİK tarafından yayınlanan istatistikler, Türkiye'de de boşanma olgusunun görülme sıklığının her sene bir önceki seneye göre arttığını göstermektedir. Ülkemizde 2015 yılında 131 bin çift boşanma kararı vermiştir.

Suçluluğun nedenlerini araştırmaya yönelik çalışmalar arasında, aileye ilişkin değişkenlere özel önem verilmiştir. İlk sosyolojik suç teorilerinden olan sosyal kontrol ve sosyal öğrenme teorilerinden, son dönem suçun genel teorisi ve yaşam döngüsü teorisine kadar, hemen tüm teoriler, aile içi etkileşim ve çocuktaki suç davranışı arasındaki ilişkinin dinamiklerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadırlar.

Çocuğa sunulan aile ortamının çocuğun ileriki dönem suçluluk eğilimini artırdığı görüşünün literatürde 1930'lu yıllardan beri tartışılan bir husus olduğu görülmektedir. Juby (2001), 1960'li yıllara kadar olan dönemde, aile yapısındaki bozulma ile suçluluk eğilimi arasındaki ilişkiyi doğrulayan çalışmalar yapıldığını ifade etmektedir. Örneğin 1932 yılında Shaw ve McKay tarafından yapılan bir çalışmada, dağılmış ailelerde yetişen çocukların suçluluk eğiliminin diğer çocuklara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ebeveyn çocuk ilişkisinin çocuğun yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimine etkisine ilişkin 1930'lu yıllarda yapılan çalışmalar sıklıkla anne-oğul ilişkisi üzerinde durarak suçluluğu homojen bir bakış açısı altında incelemiştir. Yine aynı dönemde yapılan çalışmalar, suçlu bireylerin ailelerinin çatışmacı ve reddedici özellikler taşıyan, agresif ve baskın anneler tarafından yönetilen, babaların pasif ve yetersiz olduğu aileler olduğunu tespit etmişlerdir (Duncan 1971:1751).

Literatürde, babanın da rolünün incelendiği çalışmaların 1950'li yıllarda ağırlık kazandığı görülmektedir. Bununla birlikte babaların rolüne ilişkin çalışmaların tespitleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bazı çalışmalar, suçlu çocukların yetiştiği ailelerde babaların pasif, otorite iddiası olmayan, çocuklarıyla iletişimi zayıf olan, çocukları için yetersiz bir model teşkil eden bir profil ortaya çıkarırken, bazı çalışmalarda ise sözkonusu ailelerde babanın aşırı sert, ceza veren, reddedici, baskıcı ve aşırı kontrolcü olduğu tespit edilmiştir (Duncan 1971:2).

Genellemek gerekirse, 1970 öncesi dönemde literatüre hakim görüş, suçlu bireylerin yetiştikleri ailelerde genel olarak ebeveynlerin, özellikle de annelerin reddedici, baskıcı, aşırı kontrolcü, tutarsız oldukları ve anne ve baba arasında sıkça çatışma yaşandığı şeklindedir.

Teorilerin ebeveyn tavırları ve suç eğilimi arasındaki ilişkiyi açıklamada öne sürdükleri değişkenler farklılık gösterse de, yıllar içinde değişmeyen tek husus varsa, o da aile ortamı ve ebeveynlerin çocuğun ergenlik ve yetişkinlik dönemi suçluluk davranışı üzerinde etkili olduğudur (Wilkins 2006:1).

Ailenin bireyin suçluluk eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalar, aileye ilişkin faktörlerden bazılarının suçluluk davranışının oluşmasında daha az etkili olurken, bazılarının daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Literatürde ebeveyn yoksunluğu, çocuğun suçlu ebeveynlere sahip olma durumu, çocuğa uygulanan disiplinin şiddeti, ailenin çocuğa karşı ilgisiz ve kötü davranması, ebeveyn denetiminin yetersizliği, aile içi şiddetin varlığı, ebeveynlerin çocuk doğduğundaki yaşları, ebeveynlerin şiddet içeren davranışları, ebeveynlerin uyuşturucu kullanması, ebeveynlerin akıl sağlığı geçmişi, kaçınıcı doğum olduğu, ailenin büyüklüğü, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve sosyoekonomik statüsü ve ebeveyn-çocuk ayrılığı gibi faktörlerin suçluluk eğilimini artırıcı olduğu üzerinde durulmaktadır (Petrosino ve diğerleri 2009:109).

Farrington (2010:204), ailenin suçluluk eğilimine etkilerini analiz ettiği çalışmasında, aileye ilişkin olarak çocukta suç eğilimini artırması beklenen, yukarıda sıralanan faktörleri gruplar halinde sıralamıştır. Bu gruplar, i) Suçlu ve antisosyal ebeveyn ya da kardeşlerin varlığı, ii) Aile genişliği, iii) Çocuk yetiştirme metodları (düşük denetim, düşük disiplin, çocuğa karşı soğuk ve reddedici tutum, ebeveynin çocukla etkileşiminin zayıf olması), iv) Fiziksel ya da cinsel istismar ve çocuğun ihmal edilmesi, v) Ebeveynler arasında çatışma ve aile düzenin bozulması, vi) Ebeveynlere ilişkin diğer faktörler (yaşın genç olması, stres veya depresyon, annenin çalışıyor olması.. gibi).

Ailenin suçluluk eğilimine ilişkin etkisi, ağırlıklı olarak ebeveyn aracılığıyla olduğu söylenebilir. De Kemp ve diğerleri (2006:2), ebeveynliğin evrensel ve görece bağımsız üç boyutu olduğunu ifade etmektedirler. Bunlar, davranışsal kontrol, psikolojik kontrol ve destek olarak sıralanabilir. Aile yapısı düzgün olmayan ailelerde bu sayılan temel ebeveynlik fonksiyonları yerine getirilememekte, böylece yetersiz ebeveynlik ve düzen eksikliği nedeniyle çocuk üzerindeki kontrolün az olması bireyi suçluluğa itmektedir. Çünkü düzeni olmayan (non-intact) ailelerde, çocukla ebeveyn arasında güçlü bir bağ oluşamamakta, bu durum çocuğun ihtiyaçları ve gözetimi için zaman ayırlamamasına neden olmaktadır.

Moitra ve Mukherjee (2010:275), ebeveynliğe ilişkin literatürün ebeveyn davranışları ve ebeveynlik tipleri olmak üzere iki ayrı perspektif üzerinde şekillendiğini ifade etmektedirler. Ebeveyn davranışları, şefkat, ceza, ödül gibi davranışları içerir. Kontrol ve destek, ebeveynlik davranışının temel öğeleridir. Ebeveynlik türleri ise, psikolojide, ebeveynin çocuğa verdiği destek ve çocuk üzerindeki kontrolü çerçevesinde çeşitli kategorilere ayrılarak incelenmektedir. Ebeveynlik türüne göre aile türleri, otoriter, demokratik, aşırı hoşgörülü ve ilgisiz olarak sıralanabilir. Otoriter

ebeveynlikte yüksek kontrol ve düşük destek, aşırı hoşgörölü ebeveynlikte düşük kontrol yüksek destek, ilgisiz ebeveynlikte ise düşük kontrol ve düşük destek sözkonusudur.

Ebeveyn yetersizliği ve çocuk yetiştirme şekillerinin ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde suçluluk eğilimini artıran bir unsur olduğu literatürde uzun zamandır kabul edilen bir husus olmakla birlikte, son dönemde literatürde, “kötü” ebeveynliğin net bir şekilde tanımlanması ve yetersiz ebeveynliğin olumsuz sosyo-psikolojik sonuçları ve bu sonuçların suçlu davranışı ile ilişkisinin açıklanması yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır (Unnever ve diğerleri 1999:3).

Avcı ve diğerleri (2010) tarafından yapılan, Adana’da seçilmiş liselerde şiddet davranışı gösteren 14-18 yaş arası 47 erkek ve 7 kız öğrenciyi kapsayan çalışmada, şiddet eğilimi gösteren ve göstermeyen ergenlerin aileleri incelenmiş ve şiddet gösteren ergenlerin ailelelerinde, şiddet göstermeyen ergenlerin aileleriyle karşılaştırıldığında, iletişim sorunları olduğu, aile içinde bireylerin duygu ve düşüncelerini birbirlerine ifade edemedikleri, aile içinde rol karmaşası olduğu, birbirlerine karşı ilgi, bakım ve sevgi göstermede yetersiz oldukları, ebeveyn tutumlarının ya ilgisiz ya da çok katı olarak şekillendiği, ebeveynlerin daha fazla alkol kullandıkları ve daha fazla suç işleme davranışı gösterdikleri görülmüştür. Bulut (2010) tarafından yapılan 695 ergenin konu edildiği çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, yapısı bozulan, çatışmanın hakim olduğu ve ebeveyn desteğinin mevcut olmadığı ailelerde yetişen çocukların suç eğiliminin daha fazla görüldüğu söylenebilir. Düşük ebeveyn kontrolü, cezalandırma sisteminin yanlış ya da yetersiz tesis edilmesi, düşük öz kontrol gibi hususların bireyde suçluluk eğilimini artırdığı gözlenmiştir. Bu çerçevede, ailenin suçluluk eğilimine etkisine ilişkin çalışmaların ağırlıklı olarak kontrol teorisi ekseninde şekillendiği söylenebilir.

Bu çalışmada, ailenin bireyin suç eğilimine etkisi, Farrington’un yukarıda ifade edilen gruplaması çerçevesinde yapılacaktır.

3.1.2.1.Suçlu / Antisosyal Ebeveyn / Kardeşlerin Varlığı

Farrington (2010:205), suçlu ve antisosyal ebeveyne sahip olmanın suçluluk davranışını belirlemede en önemli etkenlerden olduğunu, özellikle babanın suçlu olmasının çocuğun ileriki dönem suçluluk eğilimini belirlemede önemli bir faktör olduğunu ifade etmektedir. Yapılan çalışmalar, ebeveyn ya da kardeş suçluluğunun, bireyin suçluluk eğiliminde etkili olan en önemli faktörlerden bir tanesi olduğunu göstermektedir.

Loeber ve diğeri (2011) tarafından yapılan Pittsburg Gençlik Çalışması'nda, baba başta olmak aile bireylerinin yanısıra amca, teyze gibi ikincil yakınlıktaki akrabaların hüküm giymesinin 7-30 yaş grubu erkekler arasında suç eğilimini işaret eden en önemli erken göstergelerden olduğu tespit edilmiştir.

Nijhof ve diğeri (2009) tarafından yapılan çalışmada, 8-14 yaş arası çocuk suçluların yüzde 34'ünün bir, yüzde 17'sinin iki ebeveyninin de sabıkalı olduğu, sabıkalı ebeveyni olan çocukların olmayan çocuklara göre suç işleme eğiliminin daha fazla olduğu, her iki ebeveyni de sabıkalı olan çocukların ise tek ebeveyni sabıkalı olan ya da sabıkalı ebeveyni olmayan çocuklara göre suç işleme risk ve sıklığının anlamlı olarak daha da yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Literatürde kardeşin sabıkalı olmasının, özellikle aynı cinsiyetteki kardeşler arsında suç eğilimini pozitif yönde etkilediğine ilişkin çalışmalar mevcuttur. Rakt ve diğeri (2009) tarafından yapılan, geniş kapsamlı ulusal tabanlı bir veri setinin kullanıldığı çalışmada, suç işleme eğilimi en düşük olan grubun babası sabıkalı olmayan grup olduğu ve babanın suç işleme sayısı arttıkça bireyin suç işleme riskinin fazlaştığı görülmüştür. Genel olarak anne ve babanın sabıkalı olması durumun bireyin suç eğilimi üzerindeki etkisinin benzer olduğu tespit edilen çalışmada, kardeşin sabıkalı olmasının bireyde suçluluk eğilimi ile yüksek bir korelasyon ilişkisi gösterdiği, ebeveyn sabıkalılığından daha etkili olduğu gözlenmiştir.

Goodwin ve Davis tarafından yapılan çalışmada (2011), ebeveyni suç işleyen çocukların suç işleme ihtimalinin ebeveyni suç işlemeyen çocuklara göre daha yüksek olduğu, her iki ebeveyni de sabıkalı olan çocukların suç işleme eğiliminin ise tek ebeveyni sabıkalı olan bireylere nazaran çok daha yüksek olduğu görülmüştür. Böylece literatürle uyumlu sonuçlara ulaşılmıştır.

“1972-1977 yılları arasında, İzmir, Ankara, Elazığ çocuk ıslahevlerinde toplam 214 erkek hükümlü ile yapılmış olan araştırmada, çocuk suçluluğunda, ailenin diğer bireylerinde görülen suçluluğun etkisi araştırılmış ve hükümlü çocukların %54 ü gibi büyük bir bölümünün ailesinde çeşitli suçlardan hüküm giymiş bireylere rastlanılmıştır” (Aktaran, Gökpinar 2007:219).

McCord (1991) tarafından sabıkalı ebeveynlerin çocuklarının suç eğiliminin incelendiği çalışmada, suç davranışının nesiller arasında aktarılabildiği, ancak bazı koruyucu mekanizmaların bu aktarımı önleyebildiği, örneğin babanın sabıkalı olduğu bir ailede, cezacı olmayan tutarlı bir disiplin anlayışının, kendine güvenli ve ilgili bir annenin varlığının çocuğun sapkın davranışta bulunmasının önüne geçebileceği belirtilmektedir. Böylece suç davranışının nesiller arası aktarımında biyolojik unsurların değil, sosyalleşme sürecinin belirleyici olduğu ifade edilmektedir.

Bu çalışmada ebeveyn/kardeş suçluluğu ile suç davranışındaki ilişkinin analizi yapılacaktır. Bununla birlikte, kardeş suçluluğu bildiren katılımcı sayısı çok sınırlı olduğundan, bu çalışmada ebeveyn suçluluğu ile suç davranışı arasındaki ilişkiye verilecektir.

3.1.2.2.Ailenin Kalabalık Olması

Ailede çocuk sayısının fazla olmasının, dolayısıyla aile genişliğinin suçluluk üzerinde etkileri olduğu yönünde analizler içeren çalışmalar bulunmaktadır. Kalabalık ailelerde ebeveynler daha stresli ve tahammülsüz olabilmekte, çocuk başına ayırdıkları zaman, çocuklarını gözetebilme ve denetleyebilme kabiliyetleri düşmektedir.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından yaptırılan bir araştırmada, Türkiye’de de ailenin kalabalıklığı arttıkça aile içi şiddetin de artış gösterdiği görülmüştür.

Literatürde aile genişliğinin suçluluk eğilimini artırdığı ancak gelir durumu ve sosyal statüsü yüksek olan ailelerde bu durumun söz konusu olmadığı şeklinde görüşler de mevcuttur.

New York’ta aile genişliğinin erkek çocuklarında suç eğilimine etkisine yönelik olarak aile genişliğine etkide bulunabileceği düşünülen çevre, sosya statü, yabancı evleri ve nüfus yoğunluğu unsurları kontrol edilerek Slawson (1925) tarafından yapılan çalışmada, aile genişliğinin tek başına suçluluk eğilimine etki etmediği, ancak kontrol edilen değişkenler de analize katıldığında etki ettiği tespit edilmiştir. Bu çerçevede aile genişliğinin çocuğun ileriki dönem suçluluk eğilimine, ancak diğer faktörlerle etkileşime girmek suretiyle etkide bulunabileceği görüşü ifade edilmiştir.

Farrington (2010), Cambridge çalışmasında, ailenin sosyo ekonomik statüsünden bağımsız olarak, eğer bir çocuk dört veya daha fazla kardeşe sahipse, bir suçtan hüküm giyme riskinin diğer çocukların iki katı olduğu tespit edildiğini ifade etmektedir. Ailede çocuk sayısındaki artışın çocuğun yetişkinlik döneminde suçluluk eğiliminde artışa neden olması, kalabalık ailelerde çocuğa birebir gösterilen ilginin ve denetimin yetersizliği ve kalabalıklık nedeniyle aile içerisinde çatışmaların fazla olması gibi geniş ailelerin daha fazla antisosyal nedenlerle açıklanabilir. Farrington (2010), sosyal öğrenme teorisiyle tutarlı olarak, geniş ailelerin daha fazla antisosyal model içerdiğini ifade etmektedir.

Tibbetts, S. G. and Gilbert, T. D (2006) tarafından, Filedelfiya’da doğan ve yetişkinlik dönemine kadar takip edilen 987 bireyi kapsayan çalışmada, literatüre hakim olan kanının aksine, sosyal statüsü ve ekonomik durumu her ne olursa olsun, geniş ailelerde yetişen çocukların suç işleme

sıklığı ve suç sayısının geniş aileden gelmeyen çocuklara göre dört kat daha fazla olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada kardeş sayısı ile suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilecektir. Çalışmaya katılan hükümlülerin üçte ikisinin kardeş sayısı 3 ve üzeridir.

3.1.2.3.Çocuk Yetiştirme Yöntemi

Çocuk yetiştirme sürecinin, duygusal destek, doğru ödül-ceza sistemi yoluyla denetim ve disiplin, bunların yanısıra ebeveyn ve çocuk arasında güçlü bir bağ oluşturulmasını içeren önemli adımları bulunmaktadır.

Literatürde, ebeveynlik türleri ile çocuğun yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasındaki ilişkiye yönelik olarak birbirinden farklı sonuçlara rastlamak mümkündür. Farrington (2010:207), ailenin genişliği gibi unsurların aksine, çocuk yetiştirme şekline ilişkin ölçüm yapmanın daha zor olduğu ve bu çerçevede literatürde yöntemlerin farklılığı nedeniyle farklı sonuçlara ulaşıldığı ifade edilmektedir.

Otoriter türde ailelerde ve iyi tanımlanmış kuralların konulmadığı aşırı serbest ailelerde yetişen çocukların gençlik döneminde suça daha eğilimli olduğu yönünde çalışmalar bulunmaktadır. “Pozitif ebeveynlik” uygulanan ailelerde yetişen çocukların ergenlik döneminde suça eğiliminin az olduğu ve akademik olarak daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Pozitif ebeveynlik, Odebunmi (2007) ve Okapko (2006) tarafından, çocuğun, nitelikli gıda, barınma, su, sevgi, sıcaklık, bağlılık, eğitim, kontrol, gözlemlene, dialog ve rehberlik olarak tanımlanmaktadır. Negatif ebeveynlik ise, ebeveynlerin şiddet uygulaması, sevgi ve şefkat eksikliği, bağlanma eksikliği, gözlem ve rehberlikte yetersizlik olarak tanımlanabilir. Pozitif ebeveynlik deneyimi olan Amerikan gençlerinin akademik anlamda başarılı oldukları ve suça eğilim göstermedikleri görülmüştür (Okorodudu, 2010:64).

Okorodudu (2010) tarafından yapılan çalışmada, otoriter aile içerisinde büyümenin suçluluğu artırdığı yönünde bir sonuca rastlanmamıştır. Aşırı serbest ailelerde yetişmenin ergenlik döneminde suçluluğu belirleyen önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçeve, ailenin çocukla zaman geçirmesi, ihtiyaçlarına önem vermesi ve çocuğu yeterince gözlemlenmesi ve rehberlik yapmasının çocuğun suçluluk eğilimini azaltmada önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Yine bu çalışmada, okulun bulunduğu yerin, yaşın ve cinsiyetin suçluluk eğilimini etkilemediği tespit edilmiştir.

Farrington (2010), istikrarsız bir disiplin anlayışının olduğu ya da ebeveynler arasında disiplin yöntemlerinin farklı olduğu ailelerde yetişmenin de ileriki dönemde suçluluk eğilimini açıklayan en önemli değişkenlerden bir tanesi olduğunu ifade etmektedir. Çocuk yetiştirme yöntemiyle suçluluk arasındaki ilişkiye yönelik olarak genetik faktörler de incelenmiş ancak bu faktörün sadece kısmen açıklayıcı olduğu görülmüştür.

Moitra, T. ve Mukherjee, I (2010) tarafından yapılan çalışmada, farklı ebeveynlik tarzına maruz kalan 100'er kişilik iki gruptan oluşan 200 Hintli ergene yönelik çalışmada, anne ve babaların ebeveynlik şekillerinin bireyin suçluluk eğilimini etkilediğini gözlemlemişlerdir. Söz konusu çalışmada, demokrat ebeveynliğin suç eğiliminin engellenmesinde en olumlu ebeveynlik türü olduğu tespit edilirken, ihmal eden ve otoriter ebeveynlere sahip ergenlerin suçluluk eğilimlerinin en fazla olduğu görülmüştür. Yine aynı çalışmada, özellikle annenin ihmal ettiği çocukların suç eğiliminin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Sözer (2004) tarafından Ankara, İzmir ve Elazığ İslahevlerinde bulunan 197 çocuğun dahil edildiği çalışmada, suç işleyen çocukların ya çok serbest/ilgilenilmeyen/sınır konulmayan çocuklar olduğu ya da çok katı bir disipline maruz kalan, sert cezalara çarptırılan çocuklar olduğu gözlenmiştir.

Ailenin, özellikle ergenlik döneminde çocuklarıyla olan ilişkisinin bireyin suça eğiliminde etkili olduğuna ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Ergenlik döneminde çocuklar, kendilerini keşfettikleri bu önemli döneme uyum sağlayabilmek için ebeveynlerinin sevgisine, bakımına, sıcaklığına ve ilgisine ihtiyaç duyarlar. Okorodudu (2010:60), ebeveynlerin bireyin ergenlik sürecine uyumunda en önemli role sahip olduklarını ifade etmektedir. Ona göre, ergenlik döneminde ihmal edilen çocuklar, zamanla uyuşturucu müptelası, suça eğilimli, agresif, hırsız, sapmış eğilimler gösterebilirler.

John Bowlby (1951:3), travma teorisini ortaya attığı çalışmasında, çocukluk döneminin ilk beş yılında annesinden ilgi ve şefkat görmeyen çocukların yaşamlarının ileriki dönemlerinde suç işleme eğiliminin daha fazla olacağını ifade etmektedir (Aktaran, Farrington 2010:211). Wadsworth (1979) tarafından yapılan çalışmada bu çıkarıma benzer şekilde, çocuğun sapmış davranışta bulunma riskinin, annenin vefatı durumunda babanın vefatından daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Aktaran, Juby ve Farrington 2001:3).

Bu çalışmada anne ve babanın ilgi düzeyi ve çocuğa yaklaşımı ile suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilecektir.

3.1.2.4.Çocuğun İstismarı ve İhmal Edilmesi

Çocukluk döneminde ihmal edilme ya da istismar edilme durumunun birey üzerinde uzun dönemde etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler, şiddet döngüsü (cycle of violence) ya da şiddetin nesiller arası aktarımı (intergenerational transmission of violence) adıyla ifade edilen, istismar edilen ya da ihmal edilen çocukların yetişkinlik dönemlerinde kendi ailelerinde benzer davranışlar sergilemelerini, şiddet eğilimlerinin yüksek olmasını ifade eden kavramlarla açıklanmaktadır.

İstismara uğrayan veya ihmal edilen çocukların ileride sapkın davranış eğilimi gösterme ihtimali literatürde genel kabul görmektedir. Başta ABD olmak üzere kimi Batı ülkelerinde ebeveynlere ve çocuklara yönelik programlar hazırlanarak (family based prevention) çocuğun bu tür yanlış ebeveynliğe maruz kalmasının ve kendisi ebeveyn olduğunda bu tutumu devam ettirmesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Literatürde bu tür programların çocuğun yetişkinlik dönemi sapkın davranış eğilimini azalttığına yönelik çalışmalar mevcuttur.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından aile içi şiddetin yaygınlığını ölçmek üzere yaptırılan bir araştırmada da, şiddetin nesiller arasında geçişken olabileceği, şiddet gören bireyin yetişkinlikte şiddet gösterebileceği tespit edilmiştir.

Çocuk istismarına ilişkin olarak önemli çalışmalardan bir tanesi, Cathy Widom (1989) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, çocukların küçükken uğradıkları istismarın sonuçlarının kısa vadede ortaya çıktığını ancak uzun döneme uzanan kriminolojik etkileri olduğu ifade edilmektedir. Fiziksel istismara uğrayan çocukların önemli bir bölümü elbette ki yetişkinlik döneminde suç eğilimi göstermemektedir. Bununla birlikte, söz konusu çalışmada, şiddet gören ve ihmal eden çocukların yetişkinlik döneminde suç işleme ve şiddet davranışında bulunma ihtimalinin, böyle bir geçmişi olmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada, çocukluk döneminde şiddet görmenin aslen yetişkinlik döneminde suçluluk eğilimini etkileyebileceği, böylece uzun dönemli etkileri olduğu ifade edilmektedir.

Çocuğa uygulanan fiziksel şiddetin çocuk üzerindeki etkilerine ilişkin olarak Farrington (2010:210), çocuğu sarsmanın, çocuğun beyinde hasar yaratabileceğini, şiddet uygulanmasının çocuğun acıya olan duyarlılığını azaltarak ileride suç işleme potansiyelini artırabileceğini, çocuğun tepkiselliğini artırarak problem çözme becerilerini ve okul performansını düşürebileceğini, çocuğun kendine güvenini ve sosyalleşme sürecini olumsuz etkileyerek ilerki dönemde şiddete başvurma eğilimini artırabileceğini ifade etmektedir.

Ebeveynin çocuğa vakit ayırdığı, çocukla ebeveynin birlikte vakit geçirdiği ailelerde çocuğun sapkın davranışta bulunma riskinin daha az olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Keijsers ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmada, ergenin ailesiyle geçirdiği zaman arttıkça, bağlanmanın yanısıra gözetim de artacağından, sapkın davranışta bulunma eğiliminin azaldığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde, ebeveynleriyle sıcak bir ilişkisi olan, ebeveynleri tarafından yakın gözetim ve denetime tabi olan çocukların suç eğiliminin daha az olduğu tespit edilmiştir (McCord 1991).

Currie ve Tekin (2012:28) tarafından yapılan çalışmada, çocuklukta maruz kalınan kötü muamelenin (maltreatment) çocuğun ileriki dönemde suç işleme olasılığını yaklaşık iki kat artırdığı tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada, suç davranışına neden olan diğer faktörlerin etkisi ile karşılaştırıldığında bunun oldukça büyük bir etki olduğu, örneğin asgari ücretlerdeki yüzde onluk bir artışın hırsızlık oranını sadece yüzde 3.5 oranında düşürdüğü gözönüne alındığında, çocukluk dönemi olumsuz deneyiminin suç eğilimi üzerindeki etkisinin oldukça yüksek olduğu ifade edilmektedir. (Diğer karşılaştırmalar için ilgili çalışmaya bakılabilir).

Topses (2013) tarafından Çanakkale E Tipi kapalı cezaevinde bulunan hükümlüler üzerine yapılan çalışmada, ebeveyn ilgisizliğinin suç işlemede belirgin bir neden olmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada, cezaevi mensuplarının üçte ikisinden fazlasının çocukluklarında ebeveynleri tarafından sevilip kollandıkları belirtilmiş, sadece yaklaşık yüzde sekizi kendisine ilgi gösterilmediği şeklinde bir yorum yapılmıştır. Bununla birlikte ebeveynin cezalandırıcı tutumunun (bağırma, dövme gibi) suç eğiliminde daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Widom (1995) tarafından yapılan çalışmada, cinsel istismara maruz kalan çocukların ise, ileride suç işleme eğilimi yüksek olmakla birlikte, önemli bir bölümünün suç davranışında bulunmadığı, daha ziyade depresyon, anksiyete, kendine güvenin düşük olması, kendini sabote edici davranışlarda buldukları görülmüştür. Söz konusu çalışmada ayrıca, küçüklüğünde cinsel istismara uğrayan çocukların fuhuş suçu işleme ihtimalinin çocukluğunda fiziksel istismara uğrayan çocuklardan daha fazla olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada, katılımcıların ailelerinde gördükleri şiddetin derecesi ve sıklığı ile suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilecektir.

3.1.2.5.Ebeveynler Arasında Çatışma Ve Geleneksel Aile Yapısının Bozulması

3.1.2.5.1.Ebeveynler Arasında Çatışma

Aile içi şiddete şahit olan çocuğun ileride suçluluk eğilimini artırdığına yönelik çalışmalar mevcuttur. Bireyin ebeveynleri arasındaki şiddete şahit olması, bir sorun çözme yöntemi olarak şiddeti benimsemesine ve aktarım mekanizması aracılığıyla yetişkinlik döneminde ailesinde şiddet uygulamasına neden olabilir.

Ferguson ve Horwood (1998) tarafından, 1300 çocuğun takip edilmesi suretiyle yapılan çalışmada, ebeveynleri arasında şiddete tanıklık etmenin çocuklarda hem şiddet suçu ve hem de mala karşı suç işleme eğilimini artırdığı tespit edilmiştir.

Ebeveynler arası çatışmanın suç eğilimini açıklayıcılığına ilişkin çarpıcı bir örneğe, Fergusson (1992) tarafından yapılan çalışmada rastlanmaktadır. Aile bütünlüğü bozulan çocuklar arasında yapılan bu çalışmada, aile dağılma nedeninin ebeveynler arası çatışma olmadığı çocuklarda suç eğiliminin gelişmediği gözlenmiştir (Aktaran, Farrington 2010:212).

Okorodudu (2010) tarafından, ailelerle anket yapılması suretiyle yapılan çalışmada, ergenlik çağında olan ve suçluluk eğilimi göstermeyen bireylerin ebeveynlerinin suçluluk eğilimi gösteren bireylerin ebeveynlerine göre daha uyumlu, daha az çatışma yaşayan, reddedici olmayan, hislerinde tutarlı, çocuğun kontrolü konusunda daha esnek, evde eşit sözhakkına sahip bireyler olduğu tespit edilmiştir.

Span (1971) tarafından yapılan çalışmada, suçluluk eğilimi göstermeyen yetişkinlerin ailelerinde babanın ve annenin farklı roller oynadığı, baba otorite figürü olurken annenin şefkatli ve sıcak olduğu tespit edilmiştir.

Bayındır (2010) tarafından, Kütahya'da yapılan bir proje kapsamında yapılan çalışmada, aile içi şiddetten çocukların etkilenme oranının yüzde 62 düzeyinde olduğu ve aile içi şiddete maruz kalan/tanıklık eden çocukların uzun vadede ağlama, insanlardan kaçma ve güvensizlik, dikkat ve yoğunlaşmada düşüş, okul başarısında düşüş ve saldırganlık arasında değişen tepkiler gösterdikleri tespit edilmiştir. Çalışmada, aile içi şiddetin hakim olduğu ortamlarda yetişen çocukların koruma ve korunma dürtülerinin görece fazla olduğu ifade edilmektedir.

Juby ve Farrington (2001) tarafından yapılan bir çalışmada, dağılmamış ancak ebeveyn çatışmasının fazla olduğu ailelerdeki çocukların suçluluk eğiliminin ailesi dağılmış olan çocuklarla aynı olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan, aynı çalışmada, boşanma sonrası annesiyle kalan çocukların suçluluk eğiliminde önemli bir artış gözlenmezken, babası veya başka akrabalarıyla kalan çocukların suçluluk eğiliminin arttığı gözlenmiştir, bu çerçevede yaşam döngüsü teorisinin aile yapısındaki dönüşüm ile suçluluk eğilimi arasındaki ilişkiyi açıklamada daha anlamlı olduğu belirtilmiştir.

Bu çalışmada, ebeveynlerin sorun çözme yöntemlerinin ve ebeveynler arasındaki iletişimin bireyin suç eğilimi üzerindeki etkisine yönelik analizlere yer verilmektedir.

3.1.2.5.2. Geleneksel Aile Yapısının Bozulması

Geleneksel ebeveyn rollerinin ve geleneksel aile yapısının değişmesi sürecinin suç eğilimine etkisi, literatürde son dönemde ilgi çeken bir konudur.

Literatürde genel olarak iki biyolojik ebeveynin de mevcut olduğu ailelerde denetim, gözetim, bağlılık gibi ebeveynlik davranışlarının daha yeterli olduğu yönünde çalışmalar mevcuttur. Fisher ve diğerleri (2003) tarafından yapılan çalışmada da, iki biyolojik ebeveynin birlikte olduğu ailelerde ebeveyn gözetimin daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Jermaine (2005) tarafından yapılan çalışmada, Afrika kökenli ergen kızlar arasında, aile bütünlüğü bozulan ve bozulmayanlar arasında suçluluk eğilimi açısından benzerlikler olduğu, çünkü ebeveynlik tarzının her iki aile yapısında da benzer olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu çalışmada, Afrika kökenli Amerikalı ailelerde, boşanma gibi aile bütünlüğünün bozulduğu durumlarda akraba yardımına başvurmanın yaygın olduğu, bu çerçevede ergende anne babadan başka akrabalara bağlanmanın gerçekleşebildiği, böylece Afrika kökenli Amerikalı ailelerde aile yapısının ergenlerin suçluluk eğilimini açıklayıcı bir gösterge olmadığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, bireyde küçük yaşta tesis edilen “öz kontrolün” ve bağlanmanın, aile yapısından bağımsız olarak, suçluluk eğiliminin en önemli belirleyicilerinden olduğunu göstermektedir.

Akduman ve diğerleri (2007:159) tarafından, suç işlemiş 114 ergen üzerinde yapılan çalışmada, ergenlerin çoğunun ailelerinin ölüm ya da boşanma nedeniyle parçalanmış olduğu, bu durumun çocukların sosyalleşme düzeyini kesintiye uğratarak iletişim sorunları yaşamalarına neden olabileceği ifade edilmektedir. Bu çalışmada, anne yoksunluğunun ilişki kurduğu insanları

kaybetme korkusu ve engellemelere karşı hassasiyete neden olduğu, baba yoksunluğunun ise ergende kendine güven eksikliğine yol açtığı ifade edilmektedir.

Ngnintedem (2010) tarafından yapılan çalışmada, Camerun'da Avrupa ülkelerinin istilası ve eğitim sistemi, din yapısı ve sosyal düzene ilişkin müdahalelerin ailede anne ve babanın rollerini değiştirdiği, eskiden birincil görevi çocuk bakımı olan kadınların sosyal ve ekonomik hayatta yer almasıyla bu görevin ikincil plana düştüğü, babaların eski otorite rollerinin azaldığı, aile içindeki geleneksel rollerdeki bu değişimin çocuklarda suçluluk eğilimini artırdığı gözlenmiştir.

Dünyada yaklaşık son 10 yılda hakim olan, ebeveynlerin standart dışı saatlerde çalışması durumu da, aile yapısının değişmesi kapsamında ele alınabilir. Bu konuda yapılmış çalışma sayısı oldukça azdır ancak standart dışı saatlerde çalışma türünün yaygınlaşmasıyla kriminoloji literatüründe önümüzdeki dönemde bu konuya ilişkin çalışmaların artacağı düşünülmektedir. Bu alandaki sayılı çalışmalardan bir tanesi Han ve Waldfogel (2010) tarafından yapılmıştır. Standart dışı çalışma saatlerinin çocuk suçluluğuna etkisi inceleyen, 10-14 yaş arası 12 bin 207 gençle ilişkin kamu verisini kapsayan bu çalışmaya göre, çalışma saatlerinin standart dışı olması, ebeveynin çocukla daha fazla (örneğin okul çıkışı evde olması nedeniyle) vakit geçirmesine olanak verdiği için çocuğun gözetimini artırdığını, ancak çocuk için önemli anlarda (örneğin yıl sonu gösterisi gibi) bulunamama nedeniyle çocuk-ebeveyn bağının zayıflamasına neden olduğu, bu çerçevede bu tür çalışma şeklinin dengeleme etkisi olduğu ve suçluluk eğilimi üzerinde doğrudan bir ilgisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda tek istisna, ebeveynin sadece anne olduğu ailelerde, annenin değişken vardiyalı (rotating shift) çalıştığı durumlarda, çocuğun suçluluk eğiliminin arttığı gözlenmiştir.

3.1.2.5.3.Boşanma, Tek Ebeveynli Aileler ve Türkiye'de Durum

Boşanma olgusu, daha önce de belirtildiği gibi, Batıda ve son dönemlerde ülkemizde hızla artmakta, bu durum tek ebeveynli çocukların sayısının artmasına neden olmaktadır. Yapılan çalışmalarda genel olarak, dağılmış/yapısı bozulmuş ailelerin çocuklarının yetişkinlik döneminde diğer çocuklara nazaran suça eğiliminin daha fazla olduğu gözlenmiştir. Literatürde, tek ebeveynli çocuklar arasında suçluluğun daha fazla olduğu, özellikle tek ebeveynin baba olduğu çocuklarda suçluluk eğiliminin tek ebeveynin anne olduğu çocuklara göre daha yüksek olduğu yönünde çalışmalar

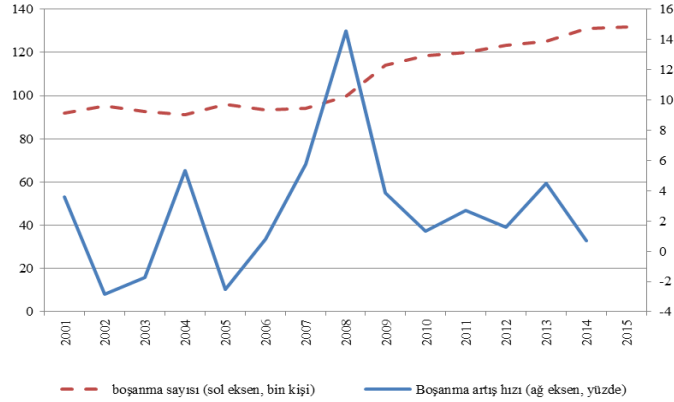
bulunmaktadır. Karma ailelerde yetişen çocukların ve birlikte yaşayan ailelerin yanında yetişen çocukların suçluluk eğiliminin daha fazla olduğu yönünde çalışmalar bulunmaktadır.²⁷

Demuth ve diğerleri (2004) tarafından yapılan, biyolojik annesi ve babasıyla yaşayan ve aile düzeni bozulmuş 16 bin ergeni kapsayan çalışmada, ergen suçluluk oranının tek ebeveynli ve sadece babasıyla yaşayan ergenlerde en fazla, her iki ebeveyniyle yaşayan ergenlerde ise en az olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, suçluluk eğiliminin ebeveyn kontrolünden etkilendiği tespit edilmiş, nitekim tek ebeveynin baba olduğu ailede yetişen çocuğun, babanın doğrudan ve dolaylı kontrol kurmadaki yetersizlikleri nedeniyle, ergenlik döneminde suçluluk eğiliminin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla söz konusu çalışmada, ebeveyn eksikliğinin kontrol eksikliğine ve bu çerçevede suçluluk oranının artmasına neden olduğu ifade edilmektedir. Çalışmanın sonuçları, Hirschi'nin ebeveyne bağlılığın suçluluk eğilimini azaltmada en önemli faktör (ve kontrol çeşidi) olduğu görüşünü de desteklemiştir.

Batı ülkeleri ve ABD gibi, Türkiye'de kaba boşanma oranları her geçen yıl artış göstermektedir. TÜİK rakamlarına göre, Türkiye'de 2007 yılından beri boşanan aile sayısı bir önceki yıla göre artmakta olup, 2015 yılı itibariyle boşanan aile sayısı 131.800 aile olarak gerçekleşmiştir. Boşanma nedeni olarak geçimsizlik nedenini ifade edenlerin oranı da aynı şekilde artış eğilimi göstermektedir. 2015 yılı itibariyle toplam boşanma nedenleri arasında "geçimsizlik" nedeni, yüzde 97 olarak gerçekleşmiştir. Aşağıdaki grafikte, özellikle 1984 yılından sonra, boşanma sayısı ve boşanma nedeni olarak "geçimsizlik" değişkeninin artış oranının paralel seyrettiği görülmektedir.

²⁷ Bu tür çalışmalara örnekler için, Schroeder ve arkadaşları (2010) tarafından yapılan çalışma incelenebilir.

Şekil 1: Türkiye'de 2001-2015 döneminde boşanma sayısı ve boşanma oranı

Kaynak: TÜİK

Türkiye’de, ABD ve kimi Batı ülkelerinde mevcut bulunan, boşanmış bireylerle anket yapma yoluyla ailenin durumunun takibine ilişkin uygulamanın mevcut olmaması nedeniyle, boşanma durumunun bu ailelerde yetişen çocukların suçluluk eğilimine etkisine ilişkin bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle boşanma oranındaki artış ile suçluluk arasında bir ilişki olup olmadığını şu anda net bir şekilde rakamsal olarak ifade edememekteyiz. Bununla birlikte, boşanma başta olmak üzere aile yapısındaki değişimin, özellikle boşanma nedeninin geçimsizlik olduğu durumlarda, bu tür ailelerde yetişen çocukların suçluluk eğilimini artırıcı yönde etki ettiği söylenebilir. Şahin (2013) tarafından yapılan, Türkiye’de ergen suçluluğunun temel nedenlerinin araştırıldığı, 277 ergeni kapsayan çalışmada, cinsiyet, suçlu arkadaş, birçok sorunu olmak ve eğitimin yanısıra, boşanma olgusunun da suç işlemenin temel nedenlerinden bir tanesi olduğu tespit edilmiştir.

3.1.2.5.3.1.Boşanma Olgusu ve Tek Ebeveynli Ailelerin Suçluluk Eğilimine Etkisi

Boşanmanın bireyin ergenlik dönemi suçluluk eğilimine etki ettiği literatürde genel kabul gören bir husustur. Ailenin yaşadığı yer, etnik köken, yaş gibi diğer değişkenlerin çocuğun sapmış davranış eğilimine olası etkisini arındırarak, boşanmanın ya da ebeveyn kaybının tüm diğer değişkenlerden bağımsız olarak muhakkak çocuğun suçluluk eğilimini artırıp artırmayacağını irdeleyen çalışmalara da rastlamak mümkündür. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerde tek ebeveynliliğe doğru olan bir değişimin, bu ailede yetişen çocuk için suçluluk eğilimini, maddi nedenlerden dolayı, diğer tek ebeveynli çocuklara göre daha fazla artırdığı gözlenmiştir. Bazı çalışmalarda, kızların erkeklere göre negatif yönde daha fazla etkilendiği görülmüştür, çünkü kızlar erkeklere göre ailelerine daha

fazla düşkünlüdürler. Erkeklerin kızlara göre daha fazla etkilendiği, daha fazla suç eğilimi gösterdiği yönünde çalışmalar da mevcuttur.

Anderson (2002) tarafından kamu verileri kullanılarak yapılan çalışmada, aile yapısındaki değişimlerin suç eğilimini, sosyo ekonomik statü, cinsiyet, yaşanan yer ve etnik kökenden bağımsız olarak etkilediği gözlenmiştir. Yaşı büyük olan çocukların ise aile yapısındaki değişimlerden, tek ebeveynle ya da üvey ebeveynle yaşamaktan, yaşı küçük olan çocuklara göre daha fazla etkilendiği ifade edilmektedir.

Boşanmanın çocuğun suçluluk davranışına etkisine ilişkin araştırma sonuçları farklılık göstermekle birlikte, genel olarak boşanmış aile çocuklarının suç işlemeye daha meyilli olduğu şeklinde bir görüşün hakim olduğu söylenebilir. Özellikle ailenin dağılmasından sonraki sürecin çocuğun ilerideki suçluluk eğilimini etkilediği görülmektedir. Bu husus, aslında yaşam boyu suçluluk teorisinin öngörüsüne uymaktadır: çocuğun boşanma sonrası yaşadığı adaptasyon sürecinin nitelik ve süresi, çocuğun yaşamının sonraki bölümünü etkilemektedir.

Boşanma, kaynakların (ekonomik ve zaman) azalması ile sınırı olmayıp, bunun yanısıra ebeveyn rollerindeki değişimi ve aile rutinlerinde, ebeveynlik pratiğini bozacak değişiklikleri de beraberinde getirir (Schroeder ve diğerleri 2010:584). Fry (2010), tek ebeveyn tarafından yetiştirilen çocuklarda, sadece bir ebeveynin çocukla zaman geçirme, çocuğu denetleme gibi temel ebeveynlik görevlerini yerine getirmede sıkıntı yaşaması nedeniyle, yetişkinlik döneminde diğer çocuklara göre daha fazla suç eğilimi gösterebileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, çocukla ebeveyn arasında özellikle çocukluğun ilk yıllarında kurulan güçlü bağın, aile yapısında dönüşümler olsa dahi, çocuğun suç eğilimini kontrol altında tuttuğu yönünde çalışmalar da mevcuttur.

Tek ebeveynliliğe dönüşümün çocuğun suçlu davranışı eğilimine etkisini ölçen çalışmalar, ağırlıklı olarak sosyal kontrol teorisini referans almaktadırlar. Kontrol teorisi perspektifinden bakıldığında, bir ebeveynin sağlayacağı kontrol ve gözetimin iki ebeveynin sağlayacağından daha düşük olması ve bu çerçevede çocukta hem doğrudan (öz kontrol) ve hem de dolaylı kontrol gelişiminde aksaklıklara, hem de çocukla ebeveyn arasında güçlü bir bağ kurulamamasına neden olmaktadır. Nitekim yapılan çalışmalar, tek ebeveynli ailelerde ebeveynin çocukla arasındaki bağın düşük olduğunu göstermektedir (Fry 2010:20). Benzer şekilde, çocukların ebeveynleriyle kurdukları güçlü bağın onları suç işlemekten alıkoyduğuna yönelik çalışmalar mevcuttur (Demuth ve Brown, 2004:4, Schroeder, ve diğerleri 2010:585).

Sosyal kontrol teorisi temsilcilerinden Nye (1958) tarafından yapılan çalışmada, boşanmanın çocuklarda yetişkin dönemi suçluluğuna doğrudan etkisi olmadığı, aile ilişkileri ekseninde kurulan sosyal kontrol mekanizması aracılığıyla, dolaylı yoldan etkide bulunduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmaya göre, tek ebeveynli ailelerde yetişen çocukların suçluluk eğiliminin yüksek olmasının nedeni, bu çocukların yeterli düzeyde ebeveyn kontrolünde tutulamamasıdır. Buna benzer bir görüş, Van Voorhis (1988) tarafından da dile getirilmiştir. Bu çalışmada, aile yapısındaki değişiklikten ziyade, aile yapısındaki değişim nedeniyle ebeveyn kontrol ve gözetiminin azalması nedeniyle tek ebeveynli ailelerde yetişen çocukların suç eğiliminin daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Demuth ve Brown, 2004:4).

Sosyal kontrol teorisi öngörülerini doğrular şekilde, Rankin and Kern (1994), iki ebeveynle birden oluşan güçlü bağın suçluluk eğilimi üzerinde daha fazla kontrol getirdiğini ifade etmektedirler (Aktaran, Schroeder ve diğerleri, 2010:585). Aynı şekilde, Laub ve Sampson (1988) ailelerde ayrılığın ebeveyn ve çocuk arasındaki bağı zedelediği ve bu durumun suç eğilimini artırıcı yönde etkide bulunduğunu ifade etmiştir. Anderson (2002) tarafından yapılan çalışmada, tek ebeveynli ailelerde yetişen, özellikle erkek çocukların, yetişkinlik döneminde şiddet suçu ve suç davranışının tekrarı hususlarında risk altında oldukları tespit edilmiştir.

Kolvin ve diğerleri tarafından yapılan (1988) çalışmada, hayatlarının ilk beş yıllık döneminde ebeveynleri boşanan çocukların 32 yaşına kadar cezaevine girme risklerinin diğer çocukların iki katı olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, Wadsworth (1979) tarafından 5000 çocuk üzerinde yapılan çalışmada, özellikle 0-4 yaş döneminde aile yapısında bozulma yaşayan çocukların 21 yaşına kadar bir suçtan hüküm giyme riskinin arttığı, böylece boşanma olayının suçluluğu tahmin etmede önemli bir değişken olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada, ebeveynin yeniden evlenmesinin de suçluluk eğilimiyle ilişkili olduğu gözlenmiştir (Aktaran Farrington 2010:211).

Sosyal kontrol teorisine göre, aile yapısındaki dönüşüm nedeniyle tek ebeveynli olan ailede ebeveyn başka biri ile hayatını birleştirirse, ebeveyn çocuk bağlılığı ve çocuk üzerindeki kontrol artmakta ve çocuğun yetişkinlik döneminde suç işleme eğilimini azaltmaktadır. Bu teoriye göre, boşanma sonrası annenin başka bir erkekle evlenmesi, böylece kontrolü sağlayacak olan aile yapısının üvey babayla birlikte yeniden kurulmasının suçluluk eğilimini azaltacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte, tek ebeveynli aileden çift ebeveynli aileye dönüşümün çocuğun ileriki dönem suç eğilimine etkilerine ilişkin olarak literatürde birbirinden farklı görüşlere rastlamak mümkündür. Örneğin Wadsworth (1986), suçluluk eğiliminin, 4 yaş ve üzerindeki ebeveynleri

boşanan ve üvey ebeveynleriyle yaşayan çocuklarda en yüksek olduğunu ifade etmektedir. Yine kontrol teorisinin bu öngörüsüne zıt olarak, Schroeder ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmada, annenin tek ebeveyn olduğu aile yapısının annenin evlenmesi ya da birlikte yaşaması sonucu değişmesinin suç oranını artırdığı, ancak iki biyolojik ebeveynin bir arada olduğu aile yapısının annenin tek ebeveyn olduğu aile yapısına dönüşümünün suç oranıyla ilişkisinin olmadığı ifade edilmektedir.

Literatürde, suçluluk eğilimi artışında, boşanma olgusundan ziyade, boşanma öncesi ve sonrası ebeveyn tutumunun belirleyici olduğu yönünde çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Jian McCord (1982) tarafından yapılan çalışmada, ailenin dağılmasından ziyade ebeveyn çatışmalarının suçluluğu artırıcı etkisinin daha fazla olduğu ifade edilmiştir. Benzer şekilde, Schroeder ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları, ailede yaşanan her ne sorun olursa olsun çocuğu suç davranışından ve diğer sapmış davranışlardan korumak adına evliliği sürdürmek görüşünün aksi yönünde bir görüşü ifade etmektedir. Bu çalışmaya göre, boşanma sonrası ortaya çıkan sorunlar, boşanma süreciyle değil, boşanma öncesinde ailede yaşanan sorunlarla ilintilidir. Nitekim yine uzun bir döneme ilişkin verilerin analiz edildiği bu çalışmada, ailelerin tek ebeveynliğe dönüşümü sonrasında çocuklarda suç eğilimini artırıcı etkinin, bu dönüşüm nedeniyle değil, ailede dönüşüm gerçekleşmeden önce yaşanan sorunlarla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada da, yine, sosyal kontrol teorisinin öngörüsünün aksine, tek ebeveynlikten çift ebeveynliğe doğru bir dönüşümün çocukta ergenlik döneminde suçluluğu artırıcı etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, aile yapısındaki dönüşüm öncesinde kurulan güçlü ebeveyn bağının çocuğun yetişkinlik dönemi sapmış davranışlarını azaltıcı yönde etki ettiğini saptamıştır. Söz konusu çalışmanın temel bulgusu, boşanmadan ziyade, boşanma öncesi aile ilişkilerinin çocuğun ileride suç davranışına yönelmesinde en önemli unsur olduğu yönündedir.

Boşanma sonrası tek ebeveynli ailelerde ebeveynin anne/baba olmasının da suçluluk eğilimini artırdığı gözlenmiştir. Juby ve Farrington (2001) tarafından yapılan çalışmada, aile dağıldıktan sonra annesiyle olan çocukların suçluluk eğiliminde önemli bir artış gözlenmezken, babası ve/veya akrabaları/başka bakıcılarla kalan çocukların yetişkinlik döneminde suçluluk eğilimlerinde artış olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada, bölünmüş ailelerde yetişen çocukların suçluluk eğilimlerinin daha fazla olduğu ve bu ikisi arasındaki ilişkinin açıklanmasında “yaşam boyu suçluluk” teorilerinin daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Travma teorisinin aksine, uyumsuzluk nedeniyle bölünmüş ailelerde büyüyen çocukların, ölüm nedeniyle bölünen ailelerde yetişen çocuklara göre daha fazla suçluluk eğilimine sahip olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmanın sonuçları, yaşam boyu

suçluluk teorisinde öngörüldüğü gibi, ailenin çözülmesi sonrasındaki gelişmelerin çocuğun suçluluk eğiliminde etkili olduğunu göstermiştir. Ailenin çözülmesi sonrasında annesiyle yaşayan erkek çocuklarının, babasıyla yaşayanlara göre çok daha az suçluluk eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir. Çocuk beş yaşından küçükken ve ergenlik döneminde (10-14 yaş dönemi) ailenin çözülmesinin, çocukluk döneminde (5-9 yaş) gerçekleşen çözümlere nazaran bireye daha çok zarar verdiği tespit gözlenmiştir.

ABD’de Anderson (2002) tarafından 6000’e yakın sekizinci sınıf öğrencisini kapsayan bir veri tabanı kullanarak yapılan çalışmada, salt tek ebeveynle sahip olmanın değil, aynı zamanda tek ebeveynli çocuklarla bir arada olmanın suç eğilimine etkisi incelenmiştir. Boşanma sonrası dönemde çocukların okulda geçirdikleri sürenin ve arkadaşlarının hayatlarındaki öneminin artmasından hareketle, okul ve çevre değişkeninin de analizlere eklendiği bu çalışmaya göre, tek ebeveynle sahip olmak ve tek ebeveynli çocukların olduğu çevrede olmak ayrı ayrı hem bağımsız olarak, hem de toplulaştırılmış biçimde suçluluk eğilimini artırmaktadır. Bu araştırma, tek ebeveynli ergenin sosyalleştiği tek ebeveynli çocuk sayısının suçluluk eğilimi artışında önemli olduğunu ifade etmekte, böylece çevresel unsurlara vurgu yapmaktadır.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, suç eğiliminde etkili olan unsur, boşanma olgusunun kendisi değil, boşanma öncesi çatışma sıklığı ve şiddeti, boşanma sonrası gözetim eksikliği ve ebeveynle çocuk bağının zayıflaması durumudur. Yukarıda ifade edilen, Jermaine (2005) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynleri boşanan çocuklar büyükanne-büyükbaba, hala teyze gibi diğer akrabalarla bağ kurduklarında ve gözetim ve denetim altında tutulduklarında suç eğilimlerinin artmadığı şeklindeki gözlem, bu tespiti doğrular niteliktedir.

Bu çalışmada, katılımcılar arasında ebeveynleri boşananların sayısının az olması nedeniyle, ebeveyn vefatı ve boşanma nedeniyle aile bütünlüğü bozulması toplulaştırılarak analiz edilmiştir. Ülkemizde boşanma sayısı artış göstermekle birlikte, boşanma hala kültürel olarak olarak hoş karşılanmayan bir durum olduğundan, özellikle katılımcıların çocuklukları döneminde boşanma olgusuna bakış açısının daha da olumsuz olmasından hareketle, boşanma eğilimi düşüktür.

3.1.2.5.2. Annenin Çalışıyor Olması

Aile yapısındaki değişiklikler, ebeveynlerin çocuğun gözetim ve denetimine ilişkin etkinliklerinin azalması, bu çerçevede çocukta öz kontrol gelişiminin azalması ve sapkın davranışta bulunma eğilimini artırması kanalıyla suçluluk davranışını etkilemektedir (Fry 2010:20).

Dünya genelinde ve ülkemizde kadınların işgücü piyasasına katılımı her geçen gün artmaktadır. Türkiye açısından, çocuk yetiştirme görevinin annede olduğu yaklaşık 30 yıl öncesine göre köklü bir değişimi ifade eden bu durum, dünyada da suç literatüründe son dönemde etkisi araştırılan bir konu durumundadır. Kadının eşine ekonomik bağımlılığının sona ermesi anlamında çok önemli bir adım olan bu durumun aile açısından diğer önemli bir etkisi, geleneksel olarak çocukları gözetmek görevini üstlenen kadının artık bu görevinden feragat etmesi ve çocukların kreş benzeri kurumlara ya da bakıcılara, akrabalara teslim edilmesi, böylece annenin çocuğuyla geçirdiği zamanın ve çocuğu üzerindeki denetiminin giderek azalmasıdır. Çocukların kimi zaman bir yaşına gelmeden anneden ayrılp kreş türü bakım yerlerine teslim edilmesinin çocukların ileriki dönem suçluluk eğilimlerine etkisi de suç literatüründe yeni bir araştırma konusu olarak göze çarpmaktadır.

Kriminolojik literatürde ise annenin iş hayatında giderek daha fazla yer almasının çocuklar üzerindeki gözetim ve denetimin azalması ve çocuk-anne arasındaki bağın zedelenmesi sonucunu doğuracağı, bu çerçevede suçluluk eğiliminin artmasına neden olacağı şeklinde görüşlere rastlamak mümkündür. Annenin çalışıyor olmasının, çocukla annenin birlikte vakit geçirmesini ve annesine bağlanmasını olumsuz yönde etkileyeceği, annesiyle arasında bağ kuramayan çocuğun da, kontrol teorisinin öngördüğü dolaylı ve doğrudan kontrol mekanizmalarından yoksun kalarak suç işleme eğiliminin arttığı yönünde görüşler bulunmaktadır. Annesi çalışan çocukların, arkadaşlarıyla daha çok vakit geçirdiği ve arkadaşlarla fazla birlikte olmanın suçluluk eğilimini artıracığı yönünde görüşler mevcuttur (Fry, 2010:14).

Lee ve diğerleri (2013) tarafından yapılan çalışmada, çalışan annelerin çocuklarının suç işleme eğiliminin arttığı, öte yandan, eğitimi fazla olan çalışan annelerin çocuklarının suç eğiliminin daha fazla olduğu gözlenmiştir.

Ven ve Cullen (2004:273), annenin çalışıyor olmasının çocuk suç eğilimini artıracığı yönündeki kanının (ABD’de) halk arasında da karşılık bulduğunu ifade etmekte, yapılan bazı anket çalışmalarıyla çalışan annenin suç oranının artmasına neden olacağı görüşünün yaygın olduğunun görüldüğünü, bunun bir sebebinin de politikacı ve “uzman”ların çalışan annenin çocuğa ihtiyaç duyduğu destek ve disiplini veremeyeceği ve bunun da ileride sapkın davranışa neden olacağı yönündeki açıklamalarıyla alevlendiğini ifade etmektedirler.

Bununla birlikte, annenin çalışıyor olmasının çocuğun yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimiyle ilgisi olmadığı yönünde çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Fry (2010) tarafından, 1985-2006 dönemi kamu suçluluk ve boşanma istatistikleri baz alınarak yapılan çalışmada, annenin çalışmasının ve

kadının aile reisi olmasının, ergenlik dönemi suçluluğunu açıklamada anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, boşanma ve ergen suçluluğu arasında oldukça anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Bu sonuç, Hirschi'nin öz kontrol teorisiyle de uyumludur. Böylece bu çalışmada, öz kontrol teorisinin çocukta öz kontrolün tesisinde aileye ve ebeveyn çocuk arasındaki bağlanmaya atfettiği önem doğrulanmıştır. Bu bağların boşanma gibi bir nedenle zedelenmesi, ergenlik dönemi suçluluk eğilimini artıran bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

Ven ve Culler (2004) tarafından yapılan çalışmada, annenin çalışıyor olmasının çocuğun davranışsal problemleri üzerindeki etkisinin çok az olduğu, bununla birlikte, çocuğun büyüdüğü ortamın “sosyal düzensiz” olmasının çocuğun davranışlarını olumsuz etkilediği görülmüştür. Sözü edilen çalışmanın diğer önemli bir sonucu, zorlayıcı, düzensiz, yabancılaştıran, düşük ödeme yapan, düşük tatmin sağlayan işlerin annenin aile ilişkilerini negatif etkilediği ve annenin çalışmasının değil, böyle işlerde çalışmasının çocukta suç davranışı oluşturma olasılığının olduğu yönündedir.

Annenin çalışıyor olması ve çocukların küçük yaşta kreş benzeri yerlere verilmesi görece yeni bir eğilim olduğundan, bu durumun yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimine etkisi konusunda net bir görüş bulunmamaktadır. Öte yandan, ekonometrik yöntemlerle açıklanan, kadının istihdamı ve suçluluk arasındaki ilişki, kullanılan yöntemler ve değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Daha önce de ifade edildiği, bu tür analizler kullanılan yöntemlere karşı çok hassastır. Dolayısıyla literatürde fazlaca çalışmanın yapılmadığı bu konudaki değerlendirmelere temkinli yaklaşmakta fayda olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada annenin çalışması, işten memnuniyeti ve çalışmanın annenin çocuğuyla olan ilişkisini nasıl etkilediğine ilişkin sorular yer almaktadır.

3.1.2.6.Ebeveynlere ve Aileye İlişkin Diğer Özellikler

Ebeveynlerin kimi özellikleri, çocukların yetişkinlik döneminde suça eğilim göstermesinde etkili olabilmektedir.

Farrington (2010:213), Cambridge ve Pittsburgh çalışmalarının sonuçlarına göre, annenin genç yaşta çocuk sahibi olmasının, çocuklarda yetişkinlik döneminde suçluluğu artıran faktörlerden bir tanesi olduğunun görüldüğünü ifade etmektedir.

Madde kullanımının çocuğun suçluluk eğilimini artırdığı tespit edilmiştir. Annenin hamileyken sigara içmesi, Northern Finland Birth Cohort çalışmasında çok güçlü bir etken olarak gözlenmiştir.

5600 erkegi kapsayan bu çalışmada, annesi hamileyken sigara içen bireylerin ileride suçlu olma eğiliminin iki kat daha fazla olduğu görülmüştür (Aktaran, Farrington, 2010:213).

Laub ve Sampson (1988) tarafından, 1950 tarihli Glueck çalışmasının modern kriminolojik perspektif ve yöntemlerle yeniden analiz edildiği çalışmada, hem anne ve hem babanın alkol kullandığı ve suç davranışı sergilediği ailelerde yetişen çocuklara yönelik gözetim ve denetimin en düşük olduğu, bu ailelerde ebeveyn tarafından çocuğun reddinin en fazla olduğu, babanın sapkın davrandığı ve Hirschi'nin teorisini doğrular şekilde, dağılan ailelerde yetişen çocukların ebeveynle bağlarının zayıf olduğu, sayılan tüm bu unsurların çocuğun suçluluk eğiliminde doğrudan etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin tutarsız disiplin anlayışının çocuğun suçluluk eğilimini doğrudan ve bağımsız olarak etkilediği tespit edilmiştir. Çocuğun ebeveyne bağlılığının suçluluk eğilimi üzerinde doğrudan azaltıcı yönde etkide bulunduğu görülmüştür. Elde edilen tüm bu sonuçlar, Hirschi'nin kontrol teorisini doğrular niteliktedir.

İçli ve Burcu (1993) tarafından, ailenin informal sosyal kontroldeki yerine ilişkin olarak yapılan, Ankara'da üç farklı sosyo-ekonomik düzeydeki bölgede yaşayan 300 ailenin kapsandığı çalışmada, ailenin sahip olduğu sosyoekonomik ve kültürel özelliklerin çocuğun informal kontrolünü sağlamada etkili olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları sosyal kontrolün tipi ve etkinliği üzerinde anne ve babanın eğitim ve gelir düzeylerinin en önemli belirleyici değişkenler olduğu görülmüştür: eğitim ve gelir düzeyi düştükçe, birey üzerinde fiziksel güce dayalı kontrolün arttığı gözlenmiştir.

Aileye ilişkin unsurların suçluluğu artırıcı etkisinin yanısıra, suçtan koruyucu etkilerinden de söz etmek mümkündür. Örneğin Laub ve Sampson (1988) tarafından yapılan çalışmada, çocuklarını denetleyen ve rehberlik eden ailelerin çocuklarını ileriki dönem suç davranışından korudukları tespit edilmiştir.

3.1.2.7.Aileye İlişkin Faktörler ve Çevresel Faktörlerin Etkileşimi

Çeşitli çalışmalarda, aileye ilişkin etkilerin analizinde yaşanan yere ilişkin faktörler, biyolojik faktörler gibi diğer kimi değişkenlerle etkileşimin bireyin suçluluk eğilimini etkilediği ifade edilmektedir. Petrosino ve diğerleri (2009) tarafından yapılan çalışmada, ailenin suçluluğa etkilerine ilişkin çalışmalar toparlanarak istatistiksel olarak suçluluğu açıklama yetenekleri tartışılmıştır. Bu çalışmaya göre, aileye dayalı faktörlerin suçluluğu açıklamada en büyük paya sahip olmadığı, ailenin etkisinin diğer faktörlerle ilişkisinin üzerinde durulması gerektiği ifade edilmektedir.

Örneğin negatif bir aile ortamında büyüyen bir çocuğun suçluluğa itici diğer faktörlerle karşılaşması durumunda aile yapısı ve bu diğer faktörlerin etkileşimiyle suç işleme eğilimi ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla ailenin suçluluk eğilimindeki etkisinin diğer suça itici faktörlerle etkileşimi çerçevesinde değerlendirmek gerektiği, birden fazla faktörün toplu etkisinin gözönüne alınmasının daha doğru olacağı ifade edilmektedir.

Rebellion (2002), aile yapısı ile suçluluk arasındaki ilişkiyle etkileşimde bulunan diğer faktörler arasında sosyal kontrol, doğrudan kontrol, sosyal öğrenme ve gerilim faktörlerinden sosyal öğrenme faktörünün aile yapısı ve suçluluk davranışını ilişkilendiren en önemli faktör olduğunu ifade etmektedir.

Raine ve diğerleri (1997) tarafından yapılan çalışmada, çocuğun ailesi tarafından dışlanması ve doğum sırasında komplikasyonlar yaşaması durumunda şiddet eğiliminin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Aktaran, Farrington 2010:214).

Thomas (2011) tarafından 290 ergenle bir yıllık süreç boyunca sürdürülen çalışmada, aile bireylerinin ve arkadaş çevresinin ergen suçluluğunda önem arzettiği tespit edilmiştir. Ahlak ile suçluluk ilişkisinin incelendiği bu çalışmada, ergenlerde ahlak yapısının suç davranışında etkili olduğu, arkadaşlar ve ebeveynlerle kurulan güvenli bağın suç eğilimini azalttığı, ergenlerde arkadaş grupları önemli rol oynasa da ebeveynlerin ergenin ahlaki değerlerini şekillendirmede ve suç eğilimini azaltmada hala etkili olabildiği tespit edilmiştir.

Loeber ve Dishion (1985) tarafından yapılan, 136 ailenin katılımıyla sağlanan çalışmada, sapkın arkadaş ve düşük ebeveyn denetiminin maruana ve alkol kullanımında en önemli etkenler olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada, suç davranışı gösteren ve madde kullanan ergenlerin, suçsuz- madde kullanan ya da suçsuz-madde kullanmayan ergenlere göre ebeveyn gözetiminin daha az olduğu ailelerde yetiştiği ve ve sapkın arkadaş sayısının daha fazla olduğu görülmüştür.

3.2.SUÇ EĞİLİMİNE ETKİDE BULUNAN EKONOMİK FAKTÖRLER

Çok yönlü ve karmaşık bir kavram olarak suç kavramı, salt sosyoloji değil, psikoloji, ekonomi gibi diğer sosyal bilimlerin de ilgi alanına girmektedir. Zira, suç olgusunun ortaya çıkışında, bireyin suç eylemini gerçekleştirme sürecinde, bireyin psikolojik altyapısının yanısıra, içinde bulunduğu çevresel, kültürel ve ekonomik değişkenler önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla suç kavramını doğru analiz edebilmek için birçok faktörün ve bu faktörlerin birbirleriyle etkileşiminin gözönünde bulundurulması gerekmektedir.

Çalışmanın bir önceki bölümünde, suç davranışının oluşmasında aile yapısının rolü üzerinde durulmuştur. Aile yapısına ilişkin değişkenler, ağırlıklı olarak sosyal kontrol teorisi kapsamında değerlendirilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde ise, suç eğiliminde ekonomik değişkenlerin etkisinin yönelik literatür hakkında kısaca bilgi verilmesi hedeflenmektedir.

Suç, uluslararası nitelikler gösteren, her ülkede ve her kültürde görülebilen bir sapkın davranıştır. Bununla birlikte sebepleri ve çeşitleri ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir. World Youth Report (2003) isimli çalışmanın genç suçluluğuna ayrılan bölümünde, suç olgusunun ülkelerin gelişmişlik düzeyine ve kültürel yapısına göre farklılık gösterebileceği ifade edilmektedir. Aynı çalışmada, özellikle gelişmiş ülkelerde, ülke yönetimlerine 1970 sonrası hakim olan neoliberal anlayış nedeniyle işsizlik yardımı, ücretsiz hizmetler gibi sosyal harcamaların kısılması ya da tamamen kaldırılması sonucu yoksulluk sorunun arttığı, böylece bu ülkelerde özellikle görece yoksunluk nedeniyle suç oranının artış gösterdiği ifade edilmektedir (World Youth Report, 2003).

Başta gelir eşitsizliği olmak üzere ekonomik faktörler, suç eğilimini etkileyen unsurlar arasında en fazla incelenen değişkenler arasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (United Nations Office on Drugs and Crime-UNODC) tarafından ekonomik faktörler ve suç arasındaki ilişkinin analiz edildiği 15 üye ülkeyi kapsayan çalışmada, ülkelerin 11 tanesinde ekonomik değişkenler ile en az bir suç türü arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik kriz ile suç oranı arasındaki ilişkinin analiz edildiği söz konusu çalışmada, ekonomik göstergelerin krizden en fazla etkilenen 11 ülkeden 8 tanesinde suç oranlarının önemli ölçüde arttığı, ekonomik kriz döneminde en çok soygun türü suçların arttığı ifade edilmektedir ((UNODC), 2009:4).

Ekonomik göstergelerle suç davranışı arasındaki nedensellik ilişkisine yönelik akademik çalışmalar, bu ilişkiyi ekonomik ve sosyolojik yönden inceleyen çalışmalar olarak ayrıştırmaktadır ; «.. sosyologlar temel olarak suçu “sapkın davranış” olarak açıklarken, iktisatçılar “akılcı bir seçim olarak” tanımlamışlardır. Sosyologların “motivasyon” kavramı yerine iktisatçılar “fırsatlar” kavramı üzerinde yoğunlaşmışlardır” (Akdeniz ve Üzümcü 2013:119).

3.2.1. Ekonomik Göstergelerle Suç Davranışı Arasındaki İlişkiye Ekonomik Açıdan Bakış

Suç oranlarının artış eğilimi, suç olgusuna olan akademik ilginin giderek artmasına neden olmuştur. Suç ile ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi modellemeye yönelik çalışmaları içeren « suç ekonomisi », 1970’li yıllarda geliştirilmiştir. Suç ve ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi

modellemeye yönelik çalışmalarda Becker (1968) ve Ehrlich (1973) önemli yer tutmaktadır. “..Becker – Ehrlich Modeli, suç işleyenlerin bir fayda ve maliyet analizi sonucu (eğer fayda maliyetten büyük ise) suç işlemeye karar verdiklerini ifade etmektedir” (Ata, 2011:120). Becker, bireyin karşı karşıya bulunduğu legal gelir ve suça motivasyonunu artıran illegal gelir arasındaki farklılıkla suç arasındaki ilişkiyi göstermek üzere gelir eşitsizliğini değişkenini vekil değişken (proxy) olarak kullanmıştır. (Izadi, ve Pirae, 2012:281). Bireyin suç işlemekle elde edeceği illegal gelir, bireyin suçtan elde edeceği faydayı ifade etmektedir. Bu çerçevede legal geliri düşük olan bireyin, suç işlemesi durumunda elde edeceği illegal geliri yüksek ise, bu bireyin suç işleme motivasyonunun yüksek olacağı ifade edilmektedir. Bireyin suç işleme maliyeti ise, yakalanma olasılığı, yakalandığı zaman kaybedeceği legal geliri ve alacağı cezanın şiddetidir. Bu çerçevede, açıktır ki bireyin suç işleme eğilimi, yakalanma olasılığı ve cezanın şiddeti ile ve legal gelirinin seviyesi ile ters, elde edeceği illegal gelir ile doğru orantılı olacaktır. Bu çerçevede “.. suçun ekonomik teorisinde ana fikir, insanların “akılcı” bir şekilde davrandığı, başka bir ifadeyle; ekonomik refahlarını maksimum yapmak için çalıştıklarıdır” (Yıldız ve diğerleri, 2011:17).

Suçun ekonomik teorisine ilişkin olarak yukarıda kısaca ifade edilen çerçeve, aslında, “.. kazançların yapısındaki, istihdam olanaklarındaki ve işgücüne katılma yeteneklerindeki değişimin, suçla ilgili eylemlerin seviyesinde değişiklik yapmasının olanaklı olduğunu ifade etmektedir” (Cömertler ve Kar, 2007:3).

“Suçun ekonomik teorilerinde, suçun “iş gibi zaman alan ve getirisi olan” bir eylem olarak tanımlanması, bu yaklaşımların “rasyonel tercih teorisi (ekonomik akılcılık teorisi)”ne dayandığını göstermektedir” (Akdeniz ve Üzümcü 2013:120). Bu model, suç davranışında bulunmanın temel belirleyicileri arasında « alternatif maliyet » (opportunity cost) kavramını ele almaktadır. Alternatif maliyet, bireyin suç davranışında bulunduğu kaybedeceği geliri ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre, alt gelir grubunda olan bireylerin suç işleme eğilimi daha yüksek olacaktır, çünkü suç işlemek suretiyle göze aldıkları yasal gelir kaybı, yani suç işlemenin maliyeti, bu gelir grubundaki bireyler için daha düşüktür. Yüksek gelir grubundaki bireyler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir, çünkü yüksek gelir grubundaki bireylerin suç işleme maliyeti yüksektir, bu durum, yüksek gelir grubundaki bireylerin suç eğilimini azaltıcı yönde etki etmektedir (Thorbecke 2002:1491).

Suç ekonomisi yaklaşımına göre, işsizlik, yoksulluk gibi durumlarla yüzleşen birey, içinde bulunduğu kaynak sıkıntısını aşabilmek için hırsızlık, dolandırıcılık gibi, kendisine parasal kaynak

yaratacak suçlara yönelmektedir. Nitekim ekonomik değişkenler ve suç arasındaki ilişkiye yönelik analizlerde mala karşı suç oranı ele alınmaktadır.

Ehrlich (1973), ABD’de ortalama gelir düzeyinin yarsının altında gelir elde eden bireylerin toplam içindeki payı ile suç oranı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gözlemiş, böylece gelir eşitsizliği ile suç oranı arasındaki ilişkinin varlığını tespit etmiştir (Bourguignon ve diğerleri 2003:1).

3.2.2.Ekonomik Göstergelerle Suç Davranışı Arasındaki İlişkiye Sosyolojik Açıdan Bakış

Ekonomik göstergelerle suç arasındaki ilişkiyi sosyolojik açıdan inceleyen çalışmalarda ağırlıklı olarak suç davranışı eğiliminin sosyoekonomik statü ekseninde incelendiği görülmektedir; sosyolojik çalışmalar, suç davranışında ekonomik sıkıntılar içerisinde bulunan bireyin karşı karşıya bulunduğu fırsat eşitsizliği nedeniyle yaşadığı gerilime odaklanmışlardır. Bu çalışmalar, gelir düzeyi eşitsizliğinin bireyin kendisini üst gelir gruplarına mensup bireylerle karşılaştırarak suç davranışına yönelmesine neden olduğu düşüncesinden hareketle, ağırlıklı olarak Merton’un gerilim teorisi ve Shaw ve McKay’in sosyal düzensizlik teorisi ekseninde şekillenmektedir.

Kriminoloji literatüründe, sosyoekonomik statü ve suç arasındaki ilişkiye özel bir önem verilmekte, suçun ekonomik nedenlerine ilişkin analizin de sosyoekonomik statüye vurgu yaptığı görülmektedir.

Ekonomik nedenlerle suç arasındaki ilişkiye yönelik temel suç sosyolojisi kuramları arasında Gerilim Teorisi, Sosyal Düzensizlik Teorisi ve Gerilim Teorisi’nin bir uzantısı olarak Görelî Yoksunluk Yaklaşımı sayılabilir.

Gerilim Teorisine göre, düşük sosyoekonomik statüye sahip insanlar, ekonomik başarı ya da orta sınıfa özgü hedeflere ulaşmada diğer bireylere nazaran daha fazla sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu insanlar, yaşadıkları hayalkırıklığı nedeniyle, ekonomik başarı kazanmak için (örneğin hırsızlık, uyuşturucu satıcılığı gibi), kendilerini daha iyi hissetmek için (uyuşturucu kullanımı) kendilerini hayalkırıklığına uğratanlardan intikam almak için (saldırı, vandalizm) veya akranları arasında statü elde etmek için suç davranışına yönelebilirler (Agnew ve diğerleri 2008:160).

Shaw ve McKay (1942) tarafından 21 ABD kentinin benzer sosyoekonomik dezavantaja sahip bölgelerinin incelendiği önemli çalışmada ortaya atılan Sosyal Düzensizlik Teorisi, nüfusun sürekli değişmesine karşın suç oranının incelenen bölgelerde yüksek seyirini koruması gözlemine

dayanmaktadır. Suç oranlarının incelenen bölgelerdeki insanlar değişse dahi yüksek seyirini koruması, düşük sosyoekonomik statüye sahip toplulukların suç oranları üzerindeki kalıcı (persistent) etkisini göstermiş ve bu çalışma sonrasında akademik ilgi, suç davranışında bireysel farklılıklardan ziyade, suç davranışının nesiller arası geçişkenliğine (transgenerational transmission) neden olan topluluksal (community) özelliklerine yönelmiştir (Kawachi ve diğerleri 1999:721). “Sosyal düzensizlik”, toplumsal yapının (community structure) toplumun üyelerinin (residents) genel değerlerini (values) gerçekleştirme (realize) ve etkin sosyal kontrol yürütme konusundaki zaafiyeti” olarak tanımlanmaktadır” (Kawachi ve diğerleri 1999:721). Bu teori, daha önce de ifade edildiği gibi, etnik ve kültürel heterojenliğinin artması, aile yapısında istikrarsızlık, nüfus hareketliliğinin fazla olması gibi nedenlerle sosyal kontrolün azaldığı dönemlerde suç işleme eğiliminin artacağını ifade etmektedir. Özellikle iş saikiyle sıklıkla yer değiştiren yoksul ailelerin bulunduğu bölgelerde sosyal kontrol kurumunun daha zayıf ve suç işleme eğiliminin daha fazla olduğu, böylece ekonomik dezavantajlı grupların suç işleme eğiliminin daha fazla olduğu ifade edilmektedir. Shaw ve McKay, araştırmalarına konu olan bölgelerde suç olgusunun kişiler değişmesine karşın halen devam etmesinin üç temel nedeni olduğunu ifade etmektedirler. Bunlar, yoksulluk, heterojen yapı ve nüfus hareketliliği olarak sıralanmaktadır ki yoksulluk bu üç neden arasında en önemli neden olarak ifade edilmektedir (Blau ve Blau 1982:116).

Gerek gerilim teorisi ve gerekse sosyal düzensizlik teorisi, suç olgusunun ağırlıklı olarak yoksulluk ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Ancak bilindiği gibi, suç olgusu salt yoksullara özgü bir husus değildir. Bu açığı, gerilim teorisinin bir uzantısı olarak düşünülebilecek olan “görelî yoksunluk” yaklaşımı kapatmaktadır. Görelî yoksunluk teorisi, bireylerin suç davranışını analizde daha kapsamlı bir altyapı sunmaktadır.

Görelî yoksunluk teorisinin sapkın davranışla ilişkisi, görelî yoksunluk hissinin bireyde/grupta yarattığı hayalkırıklığı kanalıyla oluşmaktadır. Toplumsal olarak başarı sayılan hedeflere ulaşmada, birey/grup, referans aldığı kesimin sahip oldukları neticesinde başarılı olduğunu ancak bu olanaklara sahip olmayan kendisinin başarılı olamadığını, böylece kısıtlandığını düşünerek hayalkırıklığı ve öfkeye kapılarak sapkın davranışa yönelebilir. Oluşan öfke hissinin bireysel ya da kolektif bir şekilde ortaya konması neticesinde sapkın davranışa katılım ve davranışın yönü farklılaşabilir.²⁸ Bununla birlikte, bireyin görelî yoksunluk sonucu muhakkak öfke yaşayacağını ifade etmek doğru değildir. Bireyin yaşayacağı öfkenin şiddeti, yaşadığı kültürün yanısıra, öfkesini

²⁸ Bireyde durulan yoksunluk hissinin yönü sapkın davranış şeklinde olabileceği gibi, bireyin politize olmasına ve toplumsal hareketliliğin artmasına da neden olabilir.

engelleyecek bazı mekanizmaların da varolup olmamasıyla bağlantılıdır. Görelî yoksunluk teorisinin sapkın davranışa yolaçabileceği görüşü literatürde özellikle Merton'dan sonra öne çıkmıştır (Bernburg ve diğerleri, 2009:1224). Bazı araştırmacılar, görelî yoksunluk sonucu ortaya çıkan sapkın davranışların maddî kazanım elde etmeye yönelik, yoksunluğu azaltıcı akılcı (rational) davranışlar olarak düşünölebileceğini ifade ederken, söz konusu davranışlar, yaşanan yoksunluk nedeniyle duyulan nefret, hüsrân gibi hislerle gerçekleştirilen akılcı olmayan (non-rational) tepkiler olarak da değerlendirilebilir (Seepersad 2009:1).

Gerek sosyolojik gerekse ekonomik teorilerin sosyekonomik statüsü düşük olan bireylerin suç işleme eğiliminin fazla olacağı varsayımından hareketle, kriminoloji literatüründe ekonomik durum ile suç davranışı arasındaki ilişkinin analizine yönelik çalışmalar ağırlıktadır. Ancak sosyoekonomik statü ile suç davranışı arasında teorik olarak olması beklenen ilişkiye yönelik olarak, daha sonraki bölümlerde de görölebileceği gibi, genel bir sonuç bulunmamaktadır. Çalışmaların sonuçları arasındaki farklılıkta, veri çeşidinin, veri analizinde kullanılan istatistik yöntemlerinin yanısıra, toplam veriler ve mikro verilerin farklılık göstermesinin de etkisi olmaktadır.

Düşük sosyoekonomik statü ile suç davranışı arasında olması beklenen ilişkinin araştırmalarda gözlemlenememesi ile birlikte, gerilim teorisini geliştiren Agnew, aslında suç davranışına neden olan hususun bireyin sosyo ekonomik statüsünün düşük olması değil, bireyin bu statüsünden kaynaklanan, faturalarını ödeyememek, yaşamsal edimlerini gerçekleştirememek türü ekonomik sorunlar/gerilimler olduğunu ifade etmektedir (Agnew ve diğerleri, 2008:160). Yani düşük sosyoekonomik statüye sahip birey, orta sınıfa özgü hedeflerini gerçekleştirme sürecinde yaşadığı sıkıntılardan dolayı değil, günlük yaşamsal aktivitelerini sürdürmeye yetecek geliri olmadığı için, yani güncel ekonomik sıkıntılarında dolayı suç eğilimine sahip olabilir. Agnew ve diğerleri (2008), aslen, kontrol teorisi, görelî yoksunluk teorisi ve sosyal düzensizlik teorisinin de bireyin statüsünden ziyade yaşadığı ekonomik sıkıntılara vurgu yaptığını ifade etmektedir. Bu çerçevede, suç davranışı eğilimi analizinde statüden ziyade yaşamsal ekonomik sıkıntıları incelemek daha doğru sonuç verecektir. Bu tür sıkıntılar, bireylerin stres yaşamasına, olumsuz duygular içine girmesine, öfke duymasına ve eğer sorunlarına çözüm bulamıyorsa ve kişisel ve sosyoekonomik ve kültürel faktörler de elverişli ise, suç işlemesine neden olabilir. Agnew ve diğerleri (2008:164), sözü edilen güncel ekonomik sorunlarla suç davranışı arasındaki ilişkinin ise lineer olmadığını ifade etmektedirler: ekonomik problemler arttıkça suç eğilimine etkisi giderek daha fazla olacaktır. Nitekim söz konusu araştırmacılar tarafından ABD'de ulusal temsil yeteneği olan bir veri seti

üzerinden ergenler üzerine yapılan çalışmada, sosyoekonomik statüye ilişkin değişkenlerin suç davranışı ile ilişkisinin ya olmadığı ya da çok zayıf olduğu gözlemlenirken, ekonomik sorunların suç ile ilişkisinin güçlü olduğu ve lineer seyretmediği tespit edilmiştir. Suç davranışının, düşük düzeyde ekonomik problemi olan bireylerden ziyade, birden fazla ciddi ekonomik problemleri olan bireylerde görüldüğü gözlenmiştir.

Suç oranları artışında ekonomik faktörlerin önemli yer tutması, son dönemde ekonomistlerin suç olgusuna olan ilgisini artırmıştır. Literatürde, suç ile ekonomik kriz, gelir düzeyi, yoksulluk, iç göç gibi ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçen ve modelleyen çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu tür çalışmalarda genel olarak işsizlik oranı, gelir eşitsizliği göstergeleri, göreceli yoksulluk, mutlak yoksulluk gibi değişkenler kullanılmaktadır.

Ekonomik duruma ilişkin değişkenler ile suç arasındaki ilişkinin analizinde suç türü önem taşımaktadır. Kriminoloji literatüründe mala karşı suçlardan ziyade şiddet suçlarının nedenleri hususunda muğlaklık olduğu görülmektedir. Mala karşı suçları yoksulluk, göreceli yoksulluk, gelir eşitsizliği gibi değişkenlerle açıklamak daha mümkünken, şiddet suçlarında daha farklı sosyal psikolojik kavramlara ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla genel olarak mala karşı suçların analizinde ekonomik teorinin, şiddet suçlarında ise sosyolojik kuramların, özellikle gerilim teorisi, göreceli yoksulluk teorisi ve sosyal düzensizlik teorilerinin açıklayıcı olduğu görülmektedir. Suç kavramının kapsamı ve suçun nedenleri gözönüne alındığında, suç olgusunu açıklamaya çalışan tüm disiplinlerin rekabet halinde olmaktan ziyade tamamlayıcı oldukları, her birinin suç olgusunun belli bir bölümünü açıkladığını ifade etmek doğru olacaktır.

Akdeniz ve Üzümcü (2013) tarafından Kars'ta cezaevinde 63 hükümlü ile yapılan çalışmada, gelir düzeyi ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada, hükümlülerin işledikleri suçlar ve ekonomik durumları arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre, örneğin hırsızlık suçu gelir düzeyi yükseldikçe azalmakta, uyuşturucu suçunda ise gelir düzeyi yükseldikçe suç oranı yükselmektedir.

Cömertler ve Kar (2007) tarafından, bağımlı değişkenin kişi başına mala karşı suç; yoksulluk, iç göç, işsizlik, kentleşme, eğitim düzeyi, kişi başına kamu yatırımı gibi ekonomik değişkenlerin de açıklayıcı değişken olarak tayin edildiği çalışmada, işsizlik, kişi başına GSYİH artışı, iç göç, kentleşme değişkenleri ile suç arasında pozitif bir ilişki tespit edilirken, eğitim düzeyi ile suç arasında, beklenen negatif ilişki tespit edilmemiş, aslında suç ile eğitim düzeyi arasında bir ilişki olmadığı gözlenmiştir. Aynı çalışmada, nüfus yoğunluğu ve doğum hızının da suç ile pozitif bir

ilişkisi olduğu görülmüştür. Gelişmişlik endeksi ile suç arasında da pozitif bir ilişki görülmüştür. Bir yoksulluk göstergesi olarak modele dahil edilen yeşil kart kullanımının suç ile ilişkisinin (pozitif olması beklenirken) negatif olduğu görülmüştür.

Raja ve Ullah (2013) tarafından yapılan, Pakistan’da ekonomik koşullar ve suç ilişkisinin analiz edildiği çalışmada, ekonomik koşulları temsil etmek üzere üç veri alınmıştır. Bu veriler, kadınlarda işgücüne katılım oranı, enflasyon oranı ve gelir eşitsizliği verileridir. Her üç değişkenin de suç oranını etkilediği tespit edilen çalışmada, gelir eşitsizliğinin diğer iki veriye göre suç oranlarını daha fazla etkilediği görülmüştür. Diğer verilerden enflasyon oranı ile suç oranı arasında, satın alma gücü paritesine ve dolayısıyla gelir dağılımına olumsuz etkisi nedeniyle negatif ilişki görülmüştür. İşgücü piyasası koşullarında bir iyileşme olarak değerlendirilebilecek kadın işgücüne katılım oranı ile suç oranı arasında ise beklenenin aksine pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Raja ve Ullah, bu durumu piyasasının kusurlu çalışmasına bağlamaktadırlar. Bununla birlikte, kriminoloji araştırmalarında genel olarak rastlanan genç erkek işsiz sayısı ile suç oranı arasındaki pozitif ilişki gözönüne alındığında, bu sonucun kısıtlı işlerin kadınlar tarafından iştilgal edilmesi sonucunda işsiz kalan erkekler nedeniyle ortaya çıktığı düşünülebilir. Literatürde kadınların işgücü piyasasındaki varlığının artış seyrinin suç oranını pozitif etkilemesinin diğer bir nedeninin de, özellikle gelişmekte olan ülkelerde deneyimi az kadınların daha düşük ücretle çalışması ve bu durumun genel olarak ücretleri aşağı çekmesi ve böylece gelir dağılımını bozması olduğu ifade edilmiştir.

Pazarlıoğlu ve Turgutlu (2007) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de kişi başına gayrisafi yurt içi hasıla ile işlenen suçlar arasında uzun dönemli anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Tüzüntürk (2009) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’de suçların il bazında ve suç bazında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. İl bazında Ankara ve İstanbul illerinin, suç bazında asayiş ve kaçakçılık suçlarının eğilimlerinin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Böylece suçla mücadele politikalarının suç ve coğrafi bölge ayrımında da farklılaştırılmasının yerinde olacağı ifade edilmektedir.

Suç davranışında ekonomik nedenlerin arzettiği önem çerçevesinde, suç davranışını azaltmaya yönelik politikaların tesisinde mutlak ya da göreceli yoksulluk kavramlarının ülke nezdindeki yaygınlığını analiz etmek gerekmektedir. Aslında sadece suç davranışının önlenmesinde değil, diğer ekonomi politikalarının tesisinde de hangi tür yoksulluk kavramının ele alındığı önem taşımaktadır. Nitekim, Bourignon (1999), az gelişmiş ülkelerin genelinde olduğu gibi, eğer mutlak yoksulluk ülke genelinde yaygın, büyüme odaklı ekonomi politikalarına öncelik verilmesinin

muhtemel olduğunu, eğer görelî yoksulluk yaygınsa geliri yeniden dağıtan politikaları ön sıraya koymanın daha iyi olabileceğini ifade etmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde suç eğiliminde işsizlik, gelir düzeyi, yoksulluk, kentleşme ve iç göç değişkenlerinin suç eğilimine etkisine ilişkin literatür hakkında bilgi verilecektir.

3.2.3.Suç Eğilimi Üzerinde Etkili Olan Ekonomik Değişkenler

3.2.3.1.İşsizlik

Suç eyleminin belirleyicilerinden olduğu genel kabul gören faktörlerden bir tanesi olarak işsizlik, kriminoloji literatüründe suç olgusu ile ilişkisi en çok incelenen değişkenler arasında yer almaktadır. Aslında sadece işsizlik değil, bu çalışmanın ileriki bölümlerinde de görülebileceği gibi, işgücü piyasasına ilişkin olarak özellikle reel ücretler başta olmak üzere diğer değişkenler de analizlere katılmakla birlikte, literatürde en çok kullanılan değişkenin işsizlik değişkeni olması nedeniyle çalışmanın genelinde işsizlik değişkenine vurgu yapılmaktadır. UNODC tarafından yapılan çalışmada, işsizlik oranı verisi ücretsiz aile işçileri, informal sektör çalışanları gibi verileri dışarıda bıraktığı için ekonomik durumu temsil etme yeteneği düşük olan bir gösterge olmakla birlikte, verisi kolay temin edilen bir gösterge olduğu için bu tür analizlerde tercih edildiği ifade edilmektedir.²⁹

İşsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi sorgulamadan önce, böyle bir ilişkinin mükemmel bir ilişki olmayacağını kabul etmek gerekir. Zira, işsizlik sorunu yaşamayan bireyler de suça iştirak etmekte, öte yandan işsiz olan her birey de suç işlememektedir. Bireyin legal gelir kaynağının ortadan kalkması anlamına gelen işsizlik olgusu, bireyin daha önce ifade edilen gerilim teorisi, görelî yoksunluk teorisi ve suçluluğun ekonomik teorisi çerçevesinde suç davranışına motive edici bir unsur olabilir. Bu çerçevede işsizlik ve suç arasındaki ilişki, işsiz olan her bireyin muhakkak suç işleyeceği şeklinde algılanmamalıdır. Aslında bu çalışmada ifade edilen her unsurda olduğu gibi, işsizlik unsurunun da, suça eğilimi artırabilecek bir “risk faktörü” olduğunun tekrar ifade edilmesinde yarar görülmektedir.

Literatürde, işsizlik ile suç arasındaki ilişkinin varlığı ve yönüne ilişkin net bir uzlaşma olduğu söylenemez. Bazı çalışmalar işsizlik ile suç davranışı arasında pozitif bir ilişki bulunduğu sonucuna

²⁹ İşsizlik verisinin suç ile ilişkisinin analizinde kullanımına ilişkin olarak dikkat edilmesi gereken hususlar için, “Monitoring the Impact of Economic Crisis on Crime”, 9

varılırken, bazı araştırmalarda bazı suç türleriyle işsizlik arasında negatif ilişki bulunduğu, bazı suç türleriyle işsizlik oranının ilişkisi olmadığı gözlenmiştir.

İşsizlik ve suç, özellikle mala karşı suç arasındaki pozitif ilişki, suçluluğun ekonomik teorisi perspektifinden ifade edilecek olursa, işsiz kalan rasyonel bireyin gelir yoksunluğu nedeniyle suç davranışına eğiliminin arttığını işaret etmektedir. Bu teoriye göre, işsiz birey, suç işlemesi durumunda katlanacağı maliyet ve elde edeceği kazancı karşılaştırarak suç işleme kararını vermektedir. Maddi sıkıntılarla karşılaşan işsiz bireyin suç eğilimi, benzer sıkıntılarla karşılaşan ancak halihazırda istihdam edilen bireyden daha fazladır. Çünkü işsiz birey zaten mevcut durumda herhangi bir gelir elde edemediğinden, suç işlemesi durumunda kaybedeceği yasal gelir, yani fırsat maliyeti sıfırdır. Dolayısıyla işsiz kalan bireyin hırsızlık ve soygun gibi gelir sağlayabileceği mala karşı suçlara olan eğilimi artacaktır. Bununla birlikte suç işlemesi ve yakalanması durumunda hapis cezası alma maliyeti vardır, bu da içinde yaşadığı ülkenin yargı sisteminin ve emniyet teşkilatının etkinliğiyle ilintilidir ve bireyin suç işleme kararında etkili rol oynamaktadır. Yargı sistemi ve polis gücünün suç oranına etkisine bu çalışmanın ileriki bölümlerinde değinilecektir.

Literatürde işsizlik ve suç arasındaki ilişki hususunda farkı görüşlerin olması, Chapman ve diğerleri (2008) tarafından yöntem problemleriyle açıklanmaktadır. Onlara göre, suç kavramı nasıl ki hepsi işsizlik ile ilintili olmayan birden fazla suçu içine alan geniş bir kavramsa, işsizlik de salt işsiz sayısından ibaret olmayan bir kavramdır. İşsizlik ve suç davranışı ilişkisi incelenirken, yaşa, cinsiyete, işsiz kalınan sürenin uzunluğuna, işsiz kalan bireyin eğitim durumu ve becerilerine dikkat edilmelidir, çünkü suç işlemeye yönelen bireyin içinde bulunduğu durumu açıklayacak olan bu tür değişkenlerdir. Dolayısıyla işsizlik verisi sadece işsizlik oranı kullanılarak, tüm işsiz bireyler homojen bir grup teşkil ediyormuş gibi düşünülerek analize katıldığında, alınan sonuçlar gerçekçi olmayacaktır. Melick (2003) de, toplam veriler üzerinden yapılan analizin bireysel davranışları izleme şansı vermeyeceğini ifade etmektedir.

İşsizlik ile suç arasında negatif ilişki, işsizliğin yüksek olduğu dönemlerde genel ekonomik koşulların da yerinde olmaması nedeniyle işsiz bireylerin çalabileceği mal sayısının sınırlı olması, böylece işsizlik arttıkça mala karşı suç oranının düşmesi durumu nedeniyle gerçekleşmektedir. Melick (2003) tarafından ABD’de on farklı eyaleti içine alan ve geçmişe yönelik yirmi yıllık veriler üzerinde yapılan motorlu araç hırsızlığı ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi yönelik çalışmada, işsizlik oranı ile motorlu taşıt hırsızlığı arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür.

Derdiman (2010:56), Türkiye’de ekonomik kriz zamanları olan 1994-1997 ve 2000-2001 dönemlerinde suç sayısındaki artışa dikkat çekmektedir. Ekonomik sorunlardaki artışın, bireylerin psikolojik sorunlar yaşamasına neden olduğu ve böylece söz konusu dönemlerde şiddet suçlarında da artış olduğu, özellikle gelir eşitsizliğininin şiddet suçu artışında etkili olduğu Bursa ili üzerinden verilen örneklerle ifade edilmektedir.

İşsizlik ve suç arasında literatürde hem negatif, hem pozitif ilişkilerin gözlenmesi ya da ilişki olmadığı sonucunun elde edilmesine yönelik olarak Cantor ve Land’ın (1985) açıklaması, işsiz olmanın suç işleme güdüsünü artırdığı ancak suç işleme olanaklarını azalttığı şeklindedir. Buna göre, işsizlikle birlikte bireyin suç işleme olanakları eş dönemli olarak azalmaktadır. Ancak bireyin işsizlikle ilintili olarak suç işleme motivasyonu, gecikmeli olarak artmaktadır. Çünkü işsizlik yardımı türü kurumsal ve sosyal destek programları bireyin suç işleme eğilimi üzerinde geçici olarak tampon oluşturmaktadır. Bu nedenle bazı çalışmalarda negatif, bazı çalışmalarda pozitif ilişki bulunduğu sonucu, bazı çalışmalarda da ilişki olmadığı sonucu çıkmaktadır (Aktaran, Chapman ve diğerleri 2002:4).

Genel olarak iyi ve istikrarlı bir işe sahip olan bireylerin suç eğiliminin az olacağı yönünde bir kanı mevcuttur. Burada, iş sahibi olmanın salt istikrarlı gelir elde etme anlamında değil, çalışmanın ilk bölümünde ifade edildiği gibi, bir gruba ait olma, bir yere bağlanma şeklinde yetişkin üzerinde sosyal kontrol mekanizmasının da çalışması anlamında suç davranışını birey için daha az çekici kılacağı ifade edilebilir.

Araştırmalara göre, suç davranışının engellenmesinde, işin kendisi değil, istikrarı ve niteliği önem arz etmektedir. İşin niteliği ile ifade edilmek istenen, beklenen beceri düzeyi, maaşın yeterli olması, iş tatmini, çalışma koşulları, çalışma süresi gibi unsurlardır. Bu sayılan unsurların karşılanmadığı işlerin, yani düşük nitelikli işlerin ve “eksik istihdam”³⁰ durumunun, bireyde suça teşvik edici etkisi olduğu ifade edilmektedir (“Crime and unemployment: What’s the link?”, 2).

İşsizlik ile suç ilişkisinin, sarmala evrilen bir boyutu olduğunu da ifade etmek yerinde olacaktır: dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de, suçunun cezasını çekip hapisten çıkan bireyler, iş bulma konusunda zorluk çekmekte, ya da cezaevinde kaldıkları süre boyunca kendilerini geliştiremedikleri/sosyal becerilerini kaybettikleri için istihdam edilebilme yetenekleri

³⁰ Eksik istihdam kısaca, bireyin zaman ve nitelik olarak kapasitesinin altında çalışıyor olmasıdır.

azalmaktadır. Bu durum, bireyin legal gelir yoksunluğunu kapatamama ve diğer olası sosyal nedenlerle tekrar suç işlemeye yönelmesine neden olabilmektedir.

3.2.3.2.İşsizlik Ve Suç Eğilimi Arasındaki Aktarım Mekanizması

İşsizlik ve suç davranışı arasındaki ilişki, öncelikle, legal gelir elde etme imkanından yoksunluk çerçevesinde, ekonomik temelli bir motivasyona dayalı olarak, suç davranışına yönelimi artırmaktadır. Buna göre, kendisinin ve /veya ailesinin yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli maddi imkanları legal yollardan elde edemeyen birey, illegal yollardan gelir elde etmeye yönelebilir.

Literatüre genel olarak bakıldığında, işsizlik ve suç oranı ilişkisi, bireysel düzeyde yapılan çalışmalarda, toplam veriler üzerinden yapılan çalışmalara göre daha güçlü çıkmaktadır.

İşsizlik ve suç davranışı arasındaki mekanizmanın salt ekonomik temeller üzerinden çalıştığı düşünülse de, çalışıyor olmanın bireyin kimliği, benlik algısı üzerinde yarattığı etki önemlidir. Bir çok birey kendisini işi üzerinden tanımlamaktadır. Bu yüzden, özellikle uzun dönem işsiz kalınması durumunda benlik algısı, aidiyet hissi ciddi olarak zarar görebilir (Chapman ve diğerleri, 2002).

İşsiz kalan, özellikle uzun süre işgücü piyasasından ayrı kalan ve böyle istihdam edilme kabiliyeti de azalan bireyin muhakkak suç davranışına yöneleceği söylenemez. Farrington ve diğerleri (1986) tarafından yapılan çalışmada, ailesi ve/veya sosyal durumu itibariyle suça eğilimi olan bireylerin ve okul sonrası hep düşük statüde çalışan bireylerin suç eğiliminin daha fazla olduğu gözlenmiştir. Benzer şekilde, Fagan ve Freeman (1999), insan kaynağına ilişkin değerlerin suç eğiliminde aracı rol oynadığını, yüksek okul mezunu olan ya da daha yüksek bir sosyoekonomik statüye sahip olan bireylerin işsizlik durumunda suç davranışına eğiliminin daha düşük olduğu gözlenmiştir. Bu çerçevede işsiz kalınan süre, eğitim düzeyi ve bu çalışmanın ilk bölümünde yer alan aile yapısının işsizlik sürecinde suç eğilimine etkide bulunduğu ifade edilebilir.

Ata (2011) tarafından Avrupa Birliği ülkeleri için işgücü piyasası göstergeleri ve suç oranı arasındaki ilişkiye yönelik çalışmada, işsizliğin suç oranı üzerinde anlamlı ve pozitif yönde ilişkisi olduğu, ücretlerin ise suç oranı ile beklendiği gibi negatif bir ilişkisi olmasına karşın suç oranı ile ilişkisinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Fougère ve diğerleri (2006) tarafından Fransa'da genç işsizliğinin mala karşı suçlar ve şiddet suçlarına etkisini analiz etmeye yönelik çalışmada, genç işsizliğinin soygun, hırsızlık gibi mala

karşı suçlarla ve uyuşturucu suçuyla güçlü bir ilişkisinin olduğu, bununla birlikte şiddet suçlarıyla işgücü piyasası koşullarının ilişkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Andersen (2012) tarafından Danimarka’da işsizler üzerine yapılan çalışmada, işsiz kalan bireylere maddi yardımları da içeren aktif işgücü piyasası politikalarının (Active Labour Market Policies-ALMP) işsiz kalan bireylerin suç eğilimini azalttığı tespit edilmiştir. Söz konusu çalışma, aslında ekonomik yoksunluğun suç eğilimini artırıcı yönünü ifade etmesi açısından önem arz etmektedir. İşsiz kalan bireylere yapılan devlet yardımlarının suç davranışını azaltıcı etkisi, Melick (2003) tarafından da vurgulanmıştır. Melick, eğer bu tür yardımlar kaldırılacak olsa, legal yollardan istikrarlı bir geliri olmayan bireylerin suç davranışına daha fazla eğimli olacağını ifade etmektedir.

Lee (2009), işsizlik ve suç oranı arasındaki ilişkiye yönelik olarak literatürde birbirinden farklı sonuçlar alınması nedeniyle suç işleyen bireyin yakalanma olasılığını da dahil ettiği bir model kurduğu çalışmada, bireyin suç işlediğinde yakalanma ve cezasını çekme ihtimalinin, yani belli bir ülkedeki güvenlik teşkilatının etkinliğinin ve yargı sisteminin gücünün bireyin suç işleme kararını önemli ölçüde etkilediğini, ülkeler ve kültürler arasında güvenlik teşkilatı ve yargı sistemi farklılık gösterdiği için işsizlik ve suç oranı arasındaki ilişkinin de farklı farklı sonuçlara yol açtığını ifade etmektedir.

Chapman ve diğerleri (2002) tarafından yapılan çalışmada, 15-24 yaş grubu erkeklerde işsiz kalınan süre uzadıkça bu grubun mala karşı suç eğiliminin arttığı, eğitim sisteminde kaldıkları süre arttıkça suçluluk eğilimlerinin azaldığı görülmüştür. Böylece işgücü piyasası politikaları ve eğitim politikalarının mala karşı suçların seyrinde etkili olabileceği tespit edilmiştir.

Maddah (2013) tarafından İran için 1997-2006 dönemi için yapılan çalışmada, işsizlik oranı ile hırsızlık arasında güçlü ve pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İşsizlik ve gelir eşitsizliğinin suç oranı ile uzun dönemli ilişkisinin incelendiği çalışmada, İran’da işsizlik oranının suç oranı üzerindeki etkisinin gelir eşitsizliğine göre daha güçlü olduğu tespit edilmiştir.

Sevim ve Soyaslan (2009) tarafından yapılan çalışmada, Elazığ’da hırsızlık hükümlülerinin çoğunlukla işsiz, düşük seviyeli işlerle uğraşan ve alt sınıfa mensup kişiler olduğu tespit edilmiştir.

İşgücü piyasası göstergeleri ile suç oranı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda, işsizlik verisinin yanısıra, işgücüne katılım oranı, reel ücret verisi, eksik istihdam oranı gibi verilerin de kullanıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada işsiz kalınan süre ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi incelenecektir.

3.2.3.3. Gelir Eşitsizliği

Gelir eşitsizliğinin gerek bir ülke içerisinde gerekse global düzeyde sosyal sorunları beraberinde getirdiği, toplumsal istikrarı tehdit ettiği, çatışmaları artırıcı yönde etkide bulunduğuna yönelik çalışmalar mevcuttur. Gelir eşitsizliğinin sosyal anlamda en önemli sonuçlarından bir tanesi, toplumda suç oranını artırmasıdır.

Gelir eşitsizliği ve suç oranı arasındaki ilişkiye vurgu yapan tüm çalışmaların çıkış noktası, düşük gelir düzeyine sahip ya da yoksul bireylerin suç eğiliminin diğer bireylere göre daha fazla olacağı varsayımı üzerinde şekillenmektedir.

Gelir eşitsizliğinin suç eğilimine etkisine ilişkin geleneksel yaklaşım, ekonomik eşitsizliklerin şiddet suçundan ziyade mala karşı suç eğilimini pozitif olarak etkilediği yönündedir.

Gelir dengesizliği ve bir ekonomik yoksunluk olarak yoksulluk, sosyal değerlerin yıpranmasına ve toplumsal kurumlara bağlılığının azalmasına, bireylerin haksızlığa uğradıklarını hissetmelerine, kaynakların adil dağıtılmaması nedeniyle öfkeye ve suç oranının artmasına neden olabilir.

Yoksul ya da düşük gelirli insanların neden suç eğiliminin daha fazla olacağı, gelir eşitsizliğinin suç oranını hangi mekanizmalar aracılığıyla artırdığı hususu, aslında hangi kuramsal çerçevenin esas alındığıyla ilintilidir. Bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde kısaca ifade edilen teorilerin ortak noktası, suçun ağırlıklı olarak « yoksul » lukla ilintili olduğunu kabul etmeleridir. Bu çerçevede literatürde gelir eşitsizliği ve yoksulluk değişkenlerinin suç davranışıyla ilişkisini inceleyen çalışmaların bu ilişkiyi “görelî” ve “mutlak” yoksunluk/yoksulluk kavramları çerçevesinde inceledikleri görülmektedir. Her iki yoksunluk yaklaşımı da ekonomik dezavantajın bireyde suç işleme güdüsünü artırdığını ifade etmekle birlikte yoksulların çoğunluğu suç işlememektedir. Bu durumda söz konusu sosyolojik teorilerin yetersizliği, gerilim teorisinden türeyen « görelî yoksunluk teorisi »ni gündeme getirmiştir.

Aslen görelî yoksunluk teorisi salt ekonomik yoksunluğa işaret etmemektedir. Ancak suç literatüründe görelî yoksunluk genel olarak ekonomik anlamda ele alınmakta ve bu bölümde ifade edilen “gelir eşitsizliği” hususu, bir görelî yoksunluk göstergesi olarak analizlere dahil edilmektedir. Suç davranışında gelir eşitsizliğinin etkisi, görelî yoksunluk teorisi çerçevesinde, gelir

farklılıklarının fazla olduğu toplumlarda/bölgelerde suç oranının daha fazla olacağını ifade etmektedir.

Literatürde gelir eşitsizliğinin genel olarak suç eğilimini artırdığı yönünde bir genel kanı bulunmakla birlikte, gelir eşitsizliği ve suç türü ilişkisi bazında incelendiğinde genel geçer sonuçlara ulaşılamadığı görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, Kelly (2000) tarafından ABD’de suç türlerinin seyrine ilişkin olarak yapılan çalışmada, mala karşı suç ile şiddet suçlarının seyrinin farklı olduğu görülmüştür. Kelly (2000), eşitsizlik göstergesi olarak ortalama hanehalkı gelirinin medyan hanehalkı gelirine oranını kullanmıştır. Söz konusu çalışmada, şiddet suçlarında, yoksulluk, etnik köken ve aile kompozisyonunu kontrol edildikten sonra dahi gelir eşitsizliğinin önemli ölçüde etkili olduğu, suçların genellikle maddi açıdan dezavantajlı olan bireyler tarafından işlenmekle birlikte, eşitsizlik düzeyinin yüksek olduğu bölgelerde bu bireylerin suç işlemek açısından daha büyük baskı ve teşviklerle karşılaştığı ifade edilmektedir. Şiddet suçları üzerinde gelir eşitsizliği bu denli etkiliyken, yoksulluk ve emniyet gücünün şiddet suçları üzerindeki etkisinin çok düşük olduğu görülmüştür. Bununla birlikte mala karşı suçlar üzerinde gelir eşitsizliğinin hiçbir etkisinin olmadığını, yoksulluk ve polis güçlerinin ise etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede söz konusu çalışmada mala karşı suçları ekonomik teorinin, şiddet suçlarını sosyolojik teoriler olan gerilim ve sosyal düzensizlik teorilerinin açıklamada daha başarılı oldukları ifade edilmektedir.

Gelir eşitsizliği ve suç oranı arasındaki ilişkiye yönelik çalışmaların literatürde ülke karşılaştırmaları ya da aynı ülke içinde bölgesel araştırmalar şeklinde yapıldığı görülmektedir. Rufrancos ve diğerleri (2013) tarafından yapılan, zaman serisi yöntemi kullanılan ilgili 17 çalışmanın incelendiği literatür taramasında, gelir eşitsizliğinin, görelî yoksunluk teorisine paralel olarak, genel olarak mala karşı suçlarla ilişkili olduğu, şiddet suçlarıyla gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin ise mala karşı suçlarda olduğu kadar net olmadığı görülmüştür. Söz konusu çalışmada, literatürde ağırlıklı olarak, adam öldürme ve hırsızlık ile gelir eşitsizliği arasında ilişki olduğu tespit edildiği, saldırı ve tecavüz suçları ile gelir eşitsizliği arasında ise ilişki görülmediği ifade edilmektedir. Yine Soares (2004) tarafından yapılan literatür taramasında, konuyla ilgili 16 çalışma gözden geçirilmiş ve gelir eşitsizliği ve suç oranı arasındaki ilişkinin negatif ve pozitif arasında değiştiği görülmüştür.

Doyle ve diğerleri (1999) tarafından yapılan çalışmada, gelir eşitsizliğinin suç eğilimi üzerinde bağımsız (bireysel) etkisinin olmadığı, bununla birlikte olumlu seyreden işgücü piyasası koşullarının hem mala karşı suç ve hem de şiddet suç oranları üzerinde güçlü ve negatif etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Sözü edilen çalışmada, düşük nitelikli işler için ödenen ücretlerle mala

karşı suçlar arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Sözü edilen işlerde ödenen ücrette artış ile mala karşı suç oranı arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, bu çalışmada, gelir eşitsizliği ile suç oranı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Chintrakarn ve Herzer (2012) tarafından yapılan çalışmada, Amerika Birleşik Devletlerinde 1970’li yıllardan beri gelir eşitsizliğinin artmasına karşın tüm suç oranlarının ülke genelinde 1990’lı yıllarda keskin bir şekilde düşmesi durumu incelenmiştir. Literatürde hakim olan görüşün aksi yönünde seyreden bu durumu analiz etmek için 1965-2005 döneminin incelendiği çalışmada gelir eşitsizliği ve suç oranları arasında uzun dönemli negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, korunma ve güvenlik önlemi taleplerinin artması nedeniyle suç oranlarının uzun vadede düştüğü şeklinde açıklanmıştır. Durante (2012) tarafından aynı döneme denk gelen, 1981-1999 dönemine ilişkin olarak ABD için yapılan çalışmada, demografik değişkenler, mutlak yoksunluk göstergeleri ve kentleşme göstergeleri kontrol edildikten sonra gelir eşitsizliği ile suç oranı arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, Durante tarafından ABD’de söz konusu dönemde emniyet teşkilatının kapasitesinin artırılmasından dolayı suç oranında düşüş meydana geldiği şeklinde açıklanmaktadır. Aynı çalışmada, mala karşı suç oranı ile işsizlik oranı arasında güçlü bir pozitif ilişki tespit edilmiş, böylece makro ekonomik koşullarla suç oranı arasında bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, şiddet suçları ile işsizlik oranı arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bir görelî yoksunluk göstergesi olarak gelir eşitsizliğinin suç oranı ile ilişkisi görülmezken, mutlak yoksunluk göstergesi olarak yoksulluk değişkeninin suç oranı ile küçük de olsa ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Fajnzylber ve diğerleri (2002) tarafından, 39 ülkenin incelenmesi suretiyle yapılan çalışmada, gini indeksiyle ölçülen gelir eşitsizliğinin şiddet suçu davranışını ile anlamlı bir ilişkisi olduğu ve suç oranını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Şiddet suçlarının gelir düzeyi yükseldikçe azaldığının tespit edildiği çalışmada, ortalama gelir düzeyi, yetişkinlerde ortalama eğitim süresi ve kentleşme düzeyinin suç oranlarıyla ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Benzer bir sonuç, Lederman ve Loayza (1998) tarafından çalışmada da tespit edilmiştir. Gelir eşitsizliğinin suç oranı üzerinde etkisi olduğu, ancak kişi başına gelir düzeyinin suç işleme davranışında belirleyici olmadığı görülmüştür. Bu sonuç görelî yoksunluk teorisini doğrular niteliktedir (Aktaran, Thorbecke, Charumilind, 2002: 14).

Brush (2007) tarafından 1994-2000 dönemine ilişkin olarak ülkeler bazında yapılan çalışmada, gini katsayısı ve suç oranları arasındaki ilişki kullanılan yöntemle göre farklı sonuçlar vermiştir, böylece

bu çalışmada, analiz yönteminin önemine işaret edilmektedir. Aslen literatüre genel olarak bakıldığında, makro verilerin analiz edildiği çalışmalarda kullanılan istatistiksel yöntemin sonuçları önemli ölçüde değiştirdiği görülmektedir.

Fleisher (1996) tarafından yapılan çalışmada, ortalama gelir ile ikinci en düşük gelir grubunun geliri ve en yüksek gelir grubunun geliri arasındaki fark arttıkça şiddet suçlarının arttığı gözlenmiştir. Kawachi ve diğerleri (1999) tarafından yapılan çalışmada, gelir eşitsizliği ile (tecavüz suçu hariç) şiddet suçları arasında anlamlı ve güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte gelir eşitsizliği ile mala karşı suçlar arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır.

Izadi ve Pirae (2012) tarafından yapılan çalışmada, İran'da gelir eşitsizliğinin mala karşı suç oranını artırdığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Maddah (2013) tarafından işsizlik ve gelir eşitsizliği ile suç oranı arasındaki uzun dönemli ilişkinin incelendiği çalışmada, İran'da gelir eşitsizliği oranının suç oranını etkilediği görülmüştür.

Bourguignon ve diğerleri (2003), gelir eşitsizliği suç oranı ilişkisinin literatürde farklı sonuçlar vermesi nedeniyle, gelir dağılımının suça etkisinin belli bir noktadan sonra başlayacağı hipotezini test ettikleri çalışmalarında, Kolombiya'da yedi kente ilişkin suç oranları ve gelir dağılımı verilerini yapısal bir model ile analiz etmişler ve suç eğiliminin kişi başına gelirin ortalama kişi başına gelirden yüzde seksen daha az olduğu hanehalklarında yaşayanlar arasında yaygın olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu oranın üzerinde gelir elde edilen hanehalklarında ise gelir dağılımının suç eğilimi üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada, gelir dağılımı göstergelerinin doğrudan modellendiği çalışmalara göre daha etkin modelleme yapıldığı ve daha doğru sonuç alındığı ifade edilmektedir.

Kawachi ve diğerleri (1999) tarafından yapılan çalışmada, gelir eşitsizliği ile sosyal bağlılık (cohesion) arasındaki negatif ilişki üzerinde durulmakta, gelir dağılımında eşitsizlik azaldıkça, toplum içindeki bölünme (division) azalacağından sosyal bağlılığın artacağı ve suç oranlarının azalış yönünde seyredeceği ifade edilmektedir. Nitekim sözü edilen çalışmada, Birleşik Krallık'ta iki dünya savaşı süresince ve Japonya'da savaş sonrasında gelir dağılımında sıkılaşıma olduğu ve bu durumun toplumsal bağlılığı ve beklenen yaşam süresini artırdığı ifade edilmektedir. Yine Putnam (1993) tarafından 20 yılı aşkın bir sürede yapılan çalışmada, İtalya'da sosyal sermayenin yüksek olduğu bölgelerde vatandaşların birbirine daha fazla güvendiği ve birbirlerine daha hoşgörülü oldukları tespit edilmiştir (Aktaran, Kawachi ve diğerleri, 1999:722).

Gelir dağılımındaki eşitsizliğin birey tarafından algılanabilmesi için, bireyin muhakkak kendi gelir grubunun çok üstünde gelir grubuna mensup bireylerle bir arada yaşaması gerekmez. Birey, televizyon, internet gibi görsel medya ve yazılı medya araçlarıyla kendi hayatından çok farklı hayatları izlemekte ve bu durum, görel yoksunluk teorisinin de öngördüğü şekilde bireyde adaletsizlik duygusuna ve öfkeye neden olmaktadır.

Gelir eşitsizliğine ilişkin veri seçimi, sonuçları etkilemektedir. Seçilen metod konusunda olduğu gibi, kullanılan verilerin de alınan sonuçları değiştirdiği literatürde izlenmektedir.

Rufrancos ve diğerleri (2013), yaptıkları kapsamlı literatür taramasında gelir dağılımını ölçmede ne tür bir veri seti kullanılacağı konusunun değişiklik arzettiğini ifade etmektedir. Gelir dağılımı verisi olarak literatürde en yaygın kullanılan veri, gini katsayısıdır.³¹ Gelir dağılımını tespit etmek için, hangi birim bazında gelir verisinin analiz edileceği (hanehalkı mı birey mi), hangi gelirlerin analiz edileceği (çalışma karşılığı elde edilen gelir mi, gayrmenkul geliri mi..) gibi konular önem kazanmaktadır.

Fajnzylber ve diğerleri (2002) tarafından yapılan çalışmada, toplam gelirden en düşük payı elde eden gelir grubunun en yüksek payı elde edilen gelir grubunun payına oranlanmıştır. Aynı çalışmada, eşitsizlik göstergesi olarak eğitime katılımın standart sapması da alınmıştır.

Yoksulluk göstergesi olarak ise genellikle yoksul oranı, yoksul sayısı gibi değişkenler kullanılmaktadır.³²

Suç işleme oranı ile ilişkisi araştırılan herhangi bir değişkenin, söz konusu oran üzerindeki etkisini net olarak görebilmek için, suç davranışına neden olan diğer değişkenleri kontrol etmek zorunluluk arz etmektedir. Literatürde, demografik ve sosyal faktörlerin, emniyet teşkilatı kapasitesinin ve yargı hızının/şiddetinin, ekonomik göstergelerin kontrol edildiği görülmektedir. Öte yandan, analizde kullanılan yöntemin de sonuçlar üzerinde etkisi bulunmaktadır.

Ülkemizde gerek mutlak gerekse görel yoksunluğun suç oranı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. TÜİK tarafından yayınlanan gelir dağılımı ve yoksulluk anketleri, bu bölümde belirtilen analiz için yeterli düzeyde veri girişi sağlamamaktadır. Bu çerçevede Türkiye’de gelir eşitsizliğine ilişkin olarak kullanılabilir tek gösterge gini katsayısıdır.

³¹ Gini katsayısı kullanımının dezavantajları için, Rufrancos ve diğerleri (2013:5).

³² Kawachi (1999) tarafından yapılan çalışmada federal yoksulluk sınırı altında kalan aile sayısı alınmıştır.

Yukarıda kısaca tanıtılmaya çalışılan literatür bilgilerinden de izleneceği gibi, işsizlik ve suç arasındaki ilişkinin yönü, işsizliğin mala karşı suçlar ve şiddet suçlarıyla ilişkisinin yönü literatürde net değildir. Bunun bir nedeni, daha önce de değinildiği gibi, ağırlıklı olarak ekonomistler tarafından yapılan, ekonomik değişkenler ve suç arasındaki ilişkiye yönelik analizlerin makro büyüklüklere dayandırılmasıdır. Toplulaştırılmış değişkenlerin birbiriyle ilişkisi, sosyolojik teorilerin öngördüğü biçimde gelişmeyebilir, çünkü toplulaştırma yapılırken bireye özgü diğer süreçlere ilişkin bilgi kaybedilmektedir. Sonuçlar arasındaki farklılıkların diğer bir nedeni, kullanılan ekonometrik yöntemler arasındaki farklılıklardır. Yöntem ve veri seçimi, ekonometrik analizlerde sonucu en çok etkileyen unsurlardır ve bu tür çalışmaların sonucuna etkide bulunmaktadır. Sonuçlar arasındaki farklılıkların diğer ve en önemli nedeni ise, kuşkusuz, ülkeler arasındaki kültürel farklılıklardır. Örnek vermek gerekirse, işsiz kalan bireye sistematik ve yeterli bir devlet yardımı yapılmassa dahi, ülkenin sosyal yapısı itibarıyla bireye sosyal ağlar aracılığıyla destekte bulunuluyorsa, birey suça yönelmeyebilir. Böyle bir ülkede yapılan suç-işsizlik ilişkisi analizinin, sosyal yardımlarının işsizlik ile ilişkisinin olmadığı şeklinde bir çıkarsama yapması doğru olmaz. Benzer şekilde, ABD’de 1950’li yıllardaki bir suç analiziyle 1980’li yıllardaki analizin aynı olması beklenemez, iki dönem arasında, devlete hakim olan ideoloji, ceza rejimlerinin içeriği, kültürel koşullar gibi bir çok alanda farklılıklar vardır ve bu durum suç ile ele alınan diğer bir değişken arasındaki ilişkiyi yakinen etkileyecektir. Benzer şekilde, bir ülkenin iki ayrı bölgesi arasında da analiz sonuçları farklılık gösterebilir, çünkü ele alınan bölgelerin özgün sosyoekonomik koşulları bulunabilir. Bu nedenle, suç ve diğer değişkenler arasındaki analizlerde muhakkak diğer koşulların da dikkatli bir şekilde incelenerek gözönüne alınması gerekmektedir. Ekonometrik analizler elbette ki çok önemli olmakla birlikte, diğer sosyolojik unsurlar gözardı edilerek varılan sonuçlar yanıltıcı olacaktır.

Bu çalışmada düşük gelir elde etme ve yoksulluk göstergeleri ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi incelenecektir.

3.3.KENTLEŞME VE GÖÇ

3.3.1.Kentleşme

1970 sonrası dönemde uygulanagelen neoliberal politikaların ekonomik düzene etkileri, toplum içerisinde katmanlaşmanın artmasına, dezavantajlı grupların gerek ekonomik olarak işgücü piyasasından ve gerekse sosyal olarak toplumun diğer kesimleri tarafından dışlanmasına, yaşam

hakkı kalmayan ve eğitim ve sosyal imkanlar açısından zaten geride olan bu kesimin yaşayabilmek için yasal olmayan aktivitelere yönelmek zorunda kalmasına neden olmuştur.

Türkiye’de terör sorununun yanısıra, ekonomik yapıdaki değişimler da, kırsal kesimin barındırabileceği nüfus miktarının azalmasına yol açmış, bu durum birçok kişinin kentsel alanlara göç etmesine neden olmuştur. Özellikle 1990’lı yıllarda büyük şehirlere doğru artan göç, fiziksel ve sosyal altyapının yetersizliği nedeniyle, göç eden bireylerin sadece barınma gibi fiziksel ihtiyaçlarını değil, eğitim gibi sosyal gereksinimlerinin de yeteri derecede karşılanamamasına yol açmıştır. Yıllar boyu devam eden bu süreç, sosyal haklara erişemeyen bireylerin eğitim imkanlarından yararlanmasına, sağlıklı bir şekilde sosyalleşmemesine, kent yaşamına entegre olamamalarına neden olmuştur. Neoliberal politikaların ayrıştırıcı etkisinin yanısıra, teröre ilişkin politikaların halk nezdinde yarattığı bölüştürücü etki nedeniyle de dışlanan bu kesimler, büyük kentlerin belli yerlerinde toplanıp bir arada yaşamakta, iş bulamamakta, iş bulamadıkları için yasal olmayan aktiviteler yoluyla hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla ABD’de ve Batılı ülkelerde 1970’li yıllarda yaşanan süreç, ülkemizde çok benzer şekilde 1990 sonrasında yaşanan sürece denk düşmektedir.

“Kentleşme ve sanayileşme, özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için her zaman eş zamanlı olarak gerçekleşen bir süreç değildir” (Gökulu 2010:216). Kentleşmenin, özellikle yukarıda belirtilen terör ve ekonomik yapıdaki değişim nedeniyle hız kazandığı ülkemizde, kentleşme süreci sağlıklı bir şekilde işlemiş, dışlanan kesimlerin suç tanımına giren faaliyetlerde daha fazla yer almasına neden olmuştur. Zira yukarıda da belirtildiği gibi, altyapı eksikliği ve sanayileşme sürecine koşut ilerlemeyen kentleşme hızı, işgücü talebi ve iş alanı açacak yatırımların yetersiz olmasına ve bireylerin illegal alanlara yönelmesine neden olmaktadır. Bu durum özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde karşımıza çıkmaktadır. Gökulu, Savrun ve Balcıoğlu (1999)’dan yaptığı alıntıda, kent nüfusunun gelişmiş ülkelere oranla az gelişmiş ülkelerde çok daha hızlı bir biçimde arttığını, örneğin 1940-1980 döneminde gelişmiş ülkelerde kent nüfusunun yüzde 100’e yakın oranda arttığını, ancak az gelişmiş ülkelerde bu oranın yüzde 500’e yaklaştığını ifade etmektedir (Gökulu 2010:216).

Suçun tanımı, zaman içerisinde ve kültürler arasında farklılık göstermektedir. Bununla birlikte sanayileşme dönemi sonrasında suç kavramı evrensel ortaklıklar içermektedir. “Özellikle mala karşı işlenen suçlar, modern kapitalist sistemlerde ciddi yaptırımlara maruz kalan bir suç olarak algılanmaktadır” (Gökulu 2010:210).

Ferdinand (1991), tarihsel karşılaştırma yaparak suç istatistiklerini incelemiş olduğu çalışmasında, sosyal yapı ve suç arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Buna göre hırsızlık suçları tarihi geçmişi olan ve sanayileşmesi ön plana çıkmış olan kentlerde daha çok görülmektedir. Bununla birlikte kırsal, tarımla geçinen bölgelerde ve görece yeni sanayileşen kentlerde şiddet suçları daha sık işlenmektedir (Aktaran, Gökulu, 2010:219).

“..doğaları gereği, kişilerin tanınmadıkları yerlerde daha rahat işleyebilecekleri fuhuş, ırza tecavüz gibi suçların kentlerde daha sık görülmesi ihtimal dahilindedir. Kent-dışı kesimde ise, daha çok, taşınmaz malların sınırlarından ya da paylaşılmasından, komşu çocuklarının birbirleri ile münakaşalarının aileler tarafından büyütülmesinden çıkan suçlarla, töreye bağlı yaralamalar, kan gütmeler veya cinayetler ön sıralarda bulunmaktadır” (Derdiman, 2010:55).

Kentleşme ve bu kavrama paralel bir kavram olan iç göç olgularının suçla ilintisi, sosyal düzensizlik teorisince öngörülen, ekonomik (ve Türkiye koşullarında ayrıca sosyal) nedenlerle şehre gelen/gelmek zorunda kalan, altyapısı yetersiz ve yaşam şartları düşük, popülasyonu dinamik bir yapı gösteren ve komşuluk ilişkilerinin olmadığı yerlerde yaşayan insanların suça eğiliminin artacağı görüşüyle ilintilendirilebilir. Dönmezer tarafından 1964-68 yılları arasında Ereğli’de sanayileşme sürecinin suç oranlarına etkisini analiz etmek üzere yapılan çalışmada, 1965-66 döneminde suç oranlarının yüzde 30 oranında artış gösterdiği tespit edilmiş, bunun nedeninin 1965 yılından itibaren çalışmak üzere bölgeye gelen, düşük nitelikli barınma ve uyum problemi yaşayan bireyler olduğu, söz konusu bireylerin yaşam standartlarındaki iyileşme ve topluma uyum sağlamaları sonucunda suç oranlarının düştüğü gözlenmiştir (Aktaran, İçli ve Özcan 1992:32).

İçli ve Özcan (1992) tarafından, Türkiye’de çeşitli cezaevlerinde bulunan 2934 hükümlü üzerinde yapılan ekolojik çalışmada, dönemin koşulları itibariyle, suç türlerinin kır ve kent arasında farklılık gösterdiği, adam öldürme suçunun kırsal kesimde yaygın bir suç olduğu, hırsızlık türü mala karşı suçların ise, kentsel suçlar olma özelliği gösterdiği ifade edilmektedir. Söz konusu çalışmada, kırsal kesimde çeşitli suçlara dair yargıların daha güçlü ve net olduğu, kırsal kesimde yadigarınmayan kız kaçırma türü suçların yaygın olmasına neden olduğu gözlenmiştir. Böylece kırsal kesimde sosyal kontrol mekanizmasının kentlere göre daha güçlü olduğu ve kültürel değerlerin suç da dahil olmak üzere davranışları şekillendirdiği tespit edilmiştir. Çalışmada hükümlülerin suçu yaşadıkları yerde işledikleri, böylece göç olgusunun suç işlemede etken bir husus olmadığı gözlenmiştir.

Kentleşmeye koşut olarak, TÜİK tarafından yayımlanan verilere göre, ülkemizde en yaygın suç türünü “mala karşı suçlar” teşkil etmektedir. Hırsızlık, yağma, dolandırıcılık suçlarının toplanması suretiyle elde edilen “mala karşı suç” rakamının toplam suç türleri içerisindeki payı, özellikle 2003

yılından beri önemli ölçüde artmaktadır. Uyuşturucuya ilişkin suçların da, özellikle 2000 sonrası itibarıyla arttığı gözlenmektedir.

Aksu (2010) tarafından yapılan, Türkiye’de mala karşı suçların sosyoekonomik belirleyicilerinin analiz edildiği çalışmada, Türkiye’de mala karşı suçlarla enflasyon, işsizlik ve okullaşma değişkenleri arasında pozitif, reel kişi başına gelir değişkeni ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ülkemizde gelir düzeyi arttıkça mala karşı suçların azalacağı tespit edilmiş, suç ekonomisi ile tutarlı bir sonuç elde edilmiştir.

“Yavuzer (1994) tarafından yapılan çalışmada, suç işlemiş 1181 çocuğun 701’inin gecekonduda yaşadığı gözlenmiştir. İstanbul’da yapılan çalışmalarda, davası görülen çocukların neredeyse tümünün ikamet yerlerinin gecekonduda olduğu görülmüştür” (Hancı, 1999). Öğün tarafından hükümlülerle yapılan çalışmada da, sağlıksız kentleşme ve kent yaşamına uyum sağlayamama problemlerinin suç işleme riskini artırdığı ifade edilmektedir.

3.3.2.İç Göç

Dünya üzerinde 1970’li yıllardan sonra küreselleşmeye koşut olarak ortaya çıkan değişimlerden bir tanesi olan göç olgusu, ülkemizde de, özellikle 1980’li yıllardan itibaren göç eden bireyler, göç alan kentler ve göç veren bölgeler bağlamında yaşanan sorunlar çerçevesinde önemli yer tutmaktadır.

Göç olgusuna ilişkin nedenler genel olarak itici, çekici ve iletici nedenler olarak sınıflandırılmaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse, itici nedenler, yaşanan yerin ekonomik ve sosyal olanaklar itibarıyla bireyin/ailenin beklediği yaşam kalitesinin altında bir yaşam sunması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Böylece bireyi/aileyi göç etmeye zorlayan koşullar oluşmaktadır. Çekici nedenler, kent hayatının sunduğu, yaşanan yerden daha iyi olan tüm olanakları içerir. Göç etki eden diğer bir unsur olan iletici nedenler, özellikle küreselleşme sonrasında ortaya çıkan, bireye diğer yaşamları öğrenme ve karşılaştırma imkanı sağlayan etkenlerdir. Türkiye’de iç göçü tetikleyen unsurlar, benzer şekillerde işlemektedir. Yıldırım (2004), Türkiye’ye özgü iç göç nedenlerini “... nüfus artışı, ekonomik nedenler, eğitim, kültür ve sağlık hizmetlerinden faydalanma isteği, ulaşım, haberleşme ve enformasyon ağının gelişmesi ve kültürel sebepler..” olarak sıralanmaktadır. Tüm bu sıralanan nedenlere ek olarak, Türkiye’ye özgü diğer ve çok önemli bir faktör, terör olayları ve zorunlu köy boşaltmalarıdır.^{33 34} Göç etmek zorunda kalan bireyler, aslında

³³Yapılan çalışmalar, zorunlu göç nedeniyle kentlere gelen bireylerin daha zorlu yaşam koşullarıyla mücadele etmek zorunda kaldığını göstermektedir. Gönüllü göç edenlere göre hazırlıksız ve donanımsız olarak şehre gelen bireyler, devlete

kırsal yerleşim yerinde kendini ve ailesini ekonomik olarak idame ettirebilecekken, şehirde sıkıntı çekmekte, şehre uyum sağlayamamakta, psikolojik sıkıntılar çekmekte, dil sorunları yaşamakta, tüm bunlara dışlanmışlık da eklenince bireylerin saldırgan davranışlar göstermesi ve ekonomik nedenlerin de etkisiyle suç işlemesi mümkün olmaktadır.

“Göç, temelde sanayi toplumunun bir niteliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal alanlardan, kentlere doğru olan çağdaş iç göç hareketleri, ilk kez Sanayi Devrimi sırasında büyük bir ivme kazanmış; bunun sonucunda da kırsal alanlardan kentlere doğru büyük göç dalgaları yaşanmıştır. Bu bağlamda göç, geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına doğru yönelen bir süreçtir. Nitekim, tarım toplumlarının temel özelliği toprağa bağlılık olduğundan, göçün yaşanması için topraktan bir kopuşun olması gerekmektedir” (Aktaran, Öztürk, ve Altuntepe 2008:1590).

Ülkemizde nüfus politikası dönemler arasında farklılık göstermekle birlikte, nüfus sürekli artış eğilimi göstermektedir. Türkiye’de nüfus politikaları, planlama dönemine denk gelen 1960’li yıllara kadar nüfus artışını teşvik edici yönde seyrederken, bu dönem sonrasında nüfus artış hızı düşürülmesi yönünde politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde ise, nüfus artışını teşvik edici politikalara dönüş yapıldığı görülmektedir.

Nüfus artışı, ülkelerin kalkınması adına önemli bir adım olmakla birlikte, ülkelerin kalkınmasında salt nüfus artışının etken faktör olduğunu düşünmek doğru değildir. Nüfus artışının ülke kalkınmasına katkıda bulunacak yönde etki etmesi, ülkenin fiziksel altyapısının yanısıra, ekonomik ve sosyal kalkınma stratejilerinin de nüfus gelişimine paralel yönde evrilmesi suretiyle mümkündür.

Türkiye’de 1960’li yıllarda başlayan iç göç, yıllar içerisinde artış göstermiş ve terör ve güvenlik politikalarının kırsal kesimde yaşamı olanaksız hale getirmesinin yanısıra, ekonomideki yapısal değişimlerin tarım kesiminde işgücü fazlası açığa çıkarmasının da etkisiyle, 1990’li yıllarda gittikçe artmıştır. Sözü edilen etkiler, salt köylerden kentlere değil, kentlerden kentlere doğru da bir iç göç yaşanmasına neden olmuştur.

Türkiyede “gönüllü göç” ve “zorunlu göç” akımlarıyla şekillenen kentleşme süreci, yapay olduğu söylenebilecek bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. “Türkiye’de kentleşme, sanayileşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. Aksine, kentlerde, kentin ekonomik ve sosyal faaliyetlerinin

karşı güvenlerini kaybetmenin yanısıra, halk nezdinde de dışlanmakta olduklarından zorlu bir psikolojik süreçten de geçmektedirler.

³⁴ Türkiye genelinde boşaltılan toplam köy sayısı 930, mezra sayısı ise 2018 dir. Toplam 3 000 civarında yerleşim birimi boşaltılmıştır. Devletin elinde 353 000 insanın yerini, köyünü terk ettiği konusunda resmi bir rakam vardır. Bu rakam 12 ile mahsus olarak çıkarılmış bir rakamdır. Sivil toplum örgütleri içerisinde 1 milyon ile 3 milyon arasında değişen rakamlarda söylenebiliyor.” (TBMM, 5045 sayılı dilekçeye ilişkin olarak verilen 8 no’lu karar, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/dilekce/belge/kararlar/karar8.pdf>)

emme kapasitesinin üzerinde nüfusun bu yerleşim alanlarına yığılmasıyla meydana gelen demografik kentleşme şeklinde olmuştur” (Alıntıl原因, Özfinader, 2007:56).

İç göçlerin arttığı 1960-1980 döneminde kentlere ilişkin işgücü talebi, sayı ve nitelik açısından kentlerde bulunan mevcut işgücü arzına karşılık verememiştir. İşgücü arzı işgücü talebinin üzerinde olurken, kentsel işgücü talebinin nitelik gerektiren alanlarda yoğunlaşması, eğitim ve sosyal imkanlardan faydalanamayan ve kent yaşamına katılamayan/katılma imkanları bulamayan göçmenlerin iş bulma sıkıntısı çekmesine yol açmıştır. Bir şekilde “kentlileşme” sürecini gerçekleştirememiş bireyler, işgücü piyasasında kentlilere göre dezavantajlı konumda olmuşlardır. Bu durum marjinal ve enformel sektörlerin kurumsallaşmasına yol açmıştır.

Göç, özellikle gönüllü olarak gerçekleştirilen göç, bireylerin mevcut yaşantılarından daha iyi bir yaşam beklentisiyle yapılmaktadır. Bireylerin çocukları için daha iyi bir eğitim, daha yüksek bir gelir düzeyi, iş imkanı elde etme gibi beklentilerle gerçekleştirdikleri göç eyleminin sonucunda altyapı yetersizlikleri ve sağlıksız kentleşme sonucu kent yaşamına entegre olamayan bireyler, hayalkırıklığı yaşamaktadırlar. Üstelik kent yaşamı içerisinde zengin kesimle karşılaşan ve kendi durumuyla kıyaslayarak “görelî yoksunluk” yaşayan bireylerin hissettikleri hayalkırıklığı ve yoksunluk hisleri saldırganlık şeklinde ifade edilebilmektedir.

Kentsel yaşamın dışında kalmaları, bireylerin yukarıda ifade edilen mekanizmalarla saldırganlık ve suç eylemlerinde bulunmalarına ya da yaşamlarını idame ettirebilmek için yasal olmayan iş alanlarına yönelmelerine neden olmaktadır.

Göç nedeniyle kentsel yerlerde bulunan insanların illegal eylemlerde bulunma nedeni, içinde buldukları ortamdaki suça itici nedenlerdir. “Kırsal alandaki yaşam tarzının kentte imkan bulamaması nedeniyle önceki yerleşim alanındaki yapı özelliklerinin değişmesine, dolayısıyla sosyal kontrolün yaptırım gücünün azalmasının suç işleme eylemine neden olacağı ileri sürülmektedir” (Keskinkılıç, 2008:28). Kentsel yerler, kırsal kesimlere göre sosyal denetimin oldukça az olduğu, homojen bir yapının bulunmadığı, bu çerçevede gelir grupları arasındaki farklılığın ve bu farklılıkların getirdiği gerginliklerin en fazla yaşandığı, kırsal kesimin aksine çekirdek aile türü yaşamların hakim olduğu ve yardımlaşmanın düşük olduğu bölgelerdir. Ayrıca kentsel koşullar, özellikle kentlere özgü bir suç türü olduğu ifade edilen mala karşı suçlar için de kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Öte yandan, sanayileşme sürecine koşut olarak ortaya çıkan kentsel yerleşim, kırsal kesime göre kültürel anlamda da oldukça farklılıklar göstermektedir.

Bireylerin iş sıkıntısı, uyum sorunu, beklentilerine ulaşamamanın verdiği rahatsızlık gibi nedenler, bireylerin suç davranışına itilmesine neden olmaktadır.

Sağlam (2006), göç edenlerin kabile ve cemaat algılamalarının da suç işlemede etken olduğu, kendilerinden olanı “biz”, şehre kendilerinden önce yerleşmiş olanları “öteki” olarak algılamalarının suç işlemeye yönelik kültürel dayanakları sağladığını ifade etmektedir.

Göç ve sağlıksız kentleşme ile ve suç arasındaki ilişki üzerine gerek Türkiye gerekse dünya literatüründe bir çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda göç olgusu kentleşme kavramıyla paralel olarak değerlendirilmekte, Türkiye’de kentleşme sürecinin sağlıksız ve hızlı işlemesinden kaynaklanan sorunlar, göç etmek zorunda kalan bireylerin temel haklardan mahrum kalması ve illegal aktivitelere yönelmesi çerçevesinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Yapılan çalışmalarda, özellikle şehir merkezlerine ve ticari tesislere yakın alanların yüksek suç oranlarına sahip olduğu ifade edilmektedir (Ergun ve diğerleri 2003:2)

Göç olgusuna tam karşılık gelmemekle birlikte, suç işlenen yere ilişkin olarak, TÜİK tarafından açıklanan veriler göç ve suç ilişkisine yönelik olarak fikir verebilir. Suç işlenen yerler içerisinde şehirlerin ağırlığı, istikrarlı bir şekilde kaydadeğer biçimde artış göstermektedir. 1990 yılında şehirlerde işlenen suçların toplam içerisindeki payı yüzde 80 civarındayken, bu oran 2008 yılında yüzde 98’e ulaşmıştır.

Şekil 2: Hükümlülerin yerleşim yerine göre dağılımı (%)

Kaynak: TÜİK

Sağlıksız kentleşmenin olumsuz sonuçlarından bir tanesi olan, kentsel yerlerde suç oranı artışı, yukarıda ifade edilen unsurlar kısaca toparlanacak olursa, görel ve mutlak yoksunluk, işsizlik, sosyal kontrol eksikliği, kültürel uyum sorunu, sosyal dışlanma gibi mekanizmalar aracılığıyla

oluşmaktadır. Bu çerçevede sağlıksız kentleşme ve göçün suç oranlarını pozitif yönde etkilemesi, sosyal düzensizlik teorisi, gerilim ve görelî yoksunluk teorisi, sosyal kontrol teorileri bağlamında incelenebilir. Sözü edilen teoriler de, suç eğiliminin kentleşme ya da göç olguları olduğunu değil, bu olguların yarattığı bireysel ve sosyal ortamların sonucu olduğunu ima etmektedirler.

Ergun ve diğerleri (2003) tarafından İstanbul'un 32 bölgesinde 1994-1998 yılları arasında suç dağılımının analiz edildiği çalışmada, göç eden bireylerin hala geleneksel değerlerine bağlılıklarını sürdürmeleri nedeniyle suç oranının düşük olduğu, ancak bunun uzun süre devam edemeyeceği ifade edilmektedir. Nitekim 2003 yılı sonrasında suç oranındaki artış, geleneksel ilişkilerin artık devam etmediğini göstermektedir. Dolayısıyla özellikle İstanbul gibi göç alan şehirlerde gençlerin entegrasyonunu, kent yaşamına geçişinin kolaylaştırılmasını sağlayacak uygulamalara ihtiyaç duyulduğu, bu uygulamalar arasında kültürel, sanatsal ve boş zaman aktivitelerinin yer alabileceği ifade edilmektedir.

Şen (2012) tarafından İstanbul'da kentsel yapının değişimi üzerine yapılan çalışma bilgi vericidir. Şen, ekonomik aktiviteye göre kentlerin şekillenmesinde orta-üst sınıfın kentin değişik alanlarına göç etmesi, kentlerin çeperlerine doğru büyümesi, merkezdeki iş alanlarının bölgeyi terk etmesi gibi süreçlerin ve banliyöleşme eğiliminin birbirini izlediğini, böylece eski kent merkezlerinin "çöküntü" (deprivation) alanları olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. "Getto" türü yaşam alanlarını ifade eden bu bölgeler, "..büyüyen işsizliğe bağlı olarak yaşanan iş kayıpları, artan sosyal dışlanma, fiziksel çöküntüleşme ve yoksulluk ile kötüleşen yaşam standartları gibi istenmeyen sonuçlar ile kentsel mekânların insansızlaşmaya başlayan alanları olarak ortaya çıkmaktadır..... Göçmen nitelikleri yanında düşük gelirli-tutamaksız kesimlerin yoğun çekim merkezi haline gelen bu kent içi alanlar, zaman içinde yoksulluğun kalıcılık kazanması ve devam etmesini sağlayan özellikleri barındırır hale gelmiştir" (Şen 2012:294).

Şen (2012:320), İstanbul'da kentsel yapının değişmesi nedeniyle kent merkezinde özellikle tekstil türü üretimde yer alan emek gücünün yoğun yaşadığı kent merkezlerinde "çöküntü" mahalle yapısının görüldüğünü ifade etmektedir. Özellikle Eminönü'nün bu karakteri en fazla gösteren yer olduğu ifade edilen çalışmada, bu bölgelerin zaman içinde göç de almaya başladığını, zaman içerisinde bu bölgelerdeki aile sayısının azaldığını ve bu durumun da çöküntüleşme eğilimini daha da arttırdığını ifade etmektedir. Eminönü-Süleymaniye Bölgesi yanında Gedikpaşa-Laleli, Beyoğlu, Tarlabası, Kasımpaşa, Balat-Ayvansaray gibi semtlerde de benzer eğilimlerin gözleendiği, işçiler için oda/han/ucuz otel türü barınma olanaklarının oluşturulduğu ancak bunun karşılığında ailelerin

oluşturduğu toplum olma özelliğini yitirdiği, gelen göçle birlikte yoksulluğun da arttığı, ucuz işgücü/yoksul bireylerin nüfusunu oluşturduğu söz konusu bölgelerde çevresel koşulların ve barınma olanaklarının da bu eğilime paralel olarak yetersiz ve düşük nitelikli olarak şekillendiği ve bu bölgelerde bir tür “gettolaşma” eğilimi ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Son dönemde bu bölgelerin kentsel dönüşüm projelerinin hedefi haline gelmesi de, bu kesim nüfusunun karşı karşıya kaldığı diğer bir tehdit olarak göze çarpmaktadır. Şen tarafından aktarılan bu gözlemler, Sosyal Düzensizlik Teorisi’nin tespit ve öngörülerini akla getirmektedir.

Sanidad-Leones, Filipinler’de kentleşme ve suç arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmasında, kentleşme ve suç arasındaki ilişkinin, yoksulluk, aile değerlerinin yitirilmesi, annelerin çalışması, hem suç işleyenlerin hem de kurbanların hakları ve cezalarına ilişkin bilgisizliği, yargı sistemine ilişkin sorunlar, kanunların yeterince caydırıcı olmaması, yazılı ve görsel medyada ya da internet üzerinde yer alan özendirici programlar/görüntüler mekanizmalarıyla kurulduğunu ifade etmektedir.

Akduman ve diğerleri (2007) tarafından yapılan çalışmada, Ankara’da suç işlemiş ergenlerin çoğunluğunun göçle Ankara’ya geldiği tespit edilmiştir. Akduman ve Baran (2010) tarafından yapılan çalışmada, akranlara karşı işlenen ezicilik (bullying) davranışında göç etmiş olma durumunun farklılık yarattığı gözlenmiştir.

Bu çerçevede genel olarak düzensiz kentleşme ve kentlerin kaldıramayacağı düzeyde göçün suç oranlarını artış yönünde etkileyeceği ifade edilebilir. Türkiye açısından da benzer bir durum olduğu düşünülmektedir.

3.4.SUÇLU ARKADAŞ ETKİSİ

Suç işleme eğilimine arkadaşların etkisi, kriminolojinin psikoloji ve sosyal psikoloji ile etkileşim içerisinde bulunduğu alanlardan bir tanesi olup, bu konuda yapılan çalışmaların ergenler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Ergenler üzerine yapılan çalışmalar, suçlu arkadaşları olanların suçlu arkadaşı çok az olan ya da hiç olmayanlara göre daha fazla suç eğilimleri olduğunu göstermektedir. Sosyal öğrenme, ayırıcı birleşimler gibi sosyalizasyon teorileri, bu durumu arkadaş etkisi (peer effect) olarak değerlendirmektedirler (Haynie 2002:100). Bununla birlikte suçlu arkadaşın suç eğilimini artırmasına ilişkin literatürde temel soru, suçlu arkadaşın mı suç eğilimini artırdığı yoksa zaten suçlu olan bireyin kendisine benzeyen suçlu arkadaşlar mı edinmesi şeklindedir.

3.4.1. Teorik Çerçeve

Kriminolojide suç davranışının oluşmasında etkisi olduğu ampirik olarak en fazla test edilip anlamlı bulunan değişkenlerden bir tanesi suçlu arkadaşların varlığıdır. Bununla birlikte suçlu arkadaşın varlığı, sosyal etkileşimin suç eğilimine etkisi, kriminolojik teorilerin bir çoğunda doğrudan ele alınmasa da, varsayılan ya da öngörülen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Suçlu arkadaş ve suçlu çevreyle etkileşimin suç davranışına olan etkisine ilişkin teorik çerçevenin ağırlıklı olarak sosyal öğrenme teorisi, ayırıcı birleşimler teorisi olmakla birlikte, sosyal düzensizlik teorisi ve altkültür teorilerinin de kimi araştırmacılar tarafından bu kapsamda ele alındığı görülmektedir.

Ackerman (2003:5), bireylerin suç işleme eğiliminde arkadaş etkisine ilişkin açıklamalar arasında sosyal düzensizlik teorisine yer vermektedir. Sosyal düzensizlik teorisi, daha önce de ifade edildiği gibi, Şikago eyaletinin göç alan bölgelerinde, yaşayan popülasyon sürekli değişse dahi suç oranının hiç düşmemesinden hareketle suç eğiliminin sosyal düzensiz bölgelerde yaygınlığı üzerinde durmaktadır. Böylece bu teoride insanlar sürekli değişse dahi sapkın davranışın her yeni gelen gruba bir önceki grup tarafından aktarılması söz konusudur. Bununla birlikte söz konusu teorisinin temel bileşeni bu aktarım mekanizması olmadığından, teori suç davranışında sosyal düzensizliğin etkilerini irdedeleyen bir teori olarak gündeme gelmiştir.

Sapkın davranış eğiliminde arkadaş etkisini en fazla irdedeleyen teori, Sutherland'in ayırıcı birleşimler teorisidir. Bir öğrenme teorisi olarak bu teori, suç davranışının edinilmesinde sosyal etkileşime vurgu yapmaktadır.³⁵ Sutherland, 1947 yılında yayınladığı teoride suç davranışının da diğer davranışlar gibi sosyal etkileşim yoluyla öğrenildiğini, bu etkileşimlerin sonucu olarak sapkın davranışa ilişkin olumlu değerlendirmelerinin (definitions) olumsuz değerlendirmelerinden fazla olması durumunda bireyin suça eğilimli olacağını ifade etmektedir (Ackerman, 2003:5). Burgess ve Akers, 1966 yılında davranışsal psikolojiye ait kimi kavramlarla ayırıcı birleşimler teorisini zenginleştirmişlerdir. Buna göre birey, diğer davranışlarda olduğu gibi, suç davranışını da ödül ve ceza mekanizmalarıyla öğrenmektedir. Ancak birey sadece kendi deneyimlerinden değil, çevresindekilerin deneyimlerinden de öğrenmektedir. Birey ödüllendirilen davranışları tekrarlama eğilimindedir. Buna göre eğer birey (medya organları da dahil olmak üzere) sosyalleştiği ortamda, sapkın davranışların ödüllendirildiğini/takdir edildiğini görüyorsa, sapkın davranışa ilişkin olumlu

³⁵ Suç eğilimi öncesi oluşan sapkın davranışa ilişkin değerlendirmelerin (definitions) ölçülmesindeki zorluklara ilişkin olarak Sutherland'e yönelik eleştiriler olmuştur. Sutherland, "değerlendirmenin" nasıl oluştuğuna dair ayrıntılı bir açıklama getirmemektedir. Bu konudaki eleştiri ve tartışmalar için, Ackerman (2003) incelenebilir.

bir algı geliştirecek ve taklit gibi mekanizmalarla öğrenecek, sosyalleştiği ortamda bir değişiklik olmazsa bu davranışlarını pekiştirecektir (Ackerman, 2003:11).

1950'li yıllarda, o döneme kadar gelinen teorik çerçevenin kapsamadığı suçları açıklamaya yönelik olarak ortaya çıkan karşı kültür ve altkültür teorileri, Şikago Okulu teorisyenlerince ortaya atılan sosyal düzensiz/dezavantajlı bölgelerde yaşayan ve orta sınıfın önemseydiği amaçlara ulaşmaya uygun araçları olmayan bireylerin Merton'un ifade ettiği gerginliği deneyimlediğini ifade ederler. Cohen, bu bireylerin sözkonusu gerginlik nedeniyle orta sınıfça önemsenen tüm değerlerin zıddını içeren bir karşı kültür (counterculture) benimsediklerini, sapkın davranışı onaylayan değerleri içeren bu ortamda yeterince uzun bir süre sosyalleşmeleri durumunda bu kültürü diğer nesillere de aktardıkları ve suç eğilimi gösterdiklerini ifade etmektedir. Miller ise, karşı kültür yerine alt kültür (subculture) ifadesini kullanmanın daha doğru olduğunu, çünkü sözkonusu bölgelerde yaşayan bireylerin orta sınıf değerleri ile mücadele etmek için değil, geçmişten gelen değerler onlara daha çekici geldiği için bu kültürü benimsediklerini ifade etmektedir (Ackerman 2003:8).

Sykes ve Matza, alt kültür ve karşı kültür teorilerine zıt olarak, bireylerin aslında geleneksel değerlere bağlı olduklarını, ama sapkın davranışta bulunan bireylerin bu davranış ile hissettiği suçluluk duygusunu bastırmak üzere bir nötrleştirme (neutrelization) mekanizmasını devreye soktuklarını ifade etmektedirler. Günümüzde hala etkili olan "nötrleştirme" kavramı, bireyin suç davranışında bulunmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmanın ilk bölümünde de ifade edilen bu mekanizma sayesinde birey, farklı koşullarda bu şekilde davranmayacakken, içinde bulunduğu koşullarda yaptığı davranışta haklı olduğunu düşünmektedir. Bu çerçevede Sykes ve Matza, suç davranışının oluşmasında Sutherland'in öğrenme teorisini desteklemekte, ancak suç işleme sürecinde nötrleştirme mekanizmasının da önemli yer tuttuğunu ifade etmektedirler (Ackerman 2003:10).

Arkadaş seçiminin suç eğilimine etkisine yönelik olarak kontrol teorileri, sapkın arkadaş seçiminin aslen bireysel sapkınlıkla ilintili olduğunu öne sürerler. Buna göre, antisosyal arkadaşlar bireysel kontrolün düşüklüğü ile ilişkilendirilir (Schwartz ve Vazsonyi).

Genel gerilim teorisi öncülerinden Agnew, ergenlerin içinde buldukları sosyal ortamın, karşı karşıya geldikleri bir gerilimle (strain) nasıl başedeceklerini belirleyeceğini ifade etmektedir. Agnew'e göre, suçlu arkadaşların olduğu gruplarda yer alan bireylerin bir gerilim ile

karşılaştıklarında suç davranışını içeren bir strateji kullanarak başetme olasılıkları yüksektir, çünkü suçlu çevrelerin suç davranışına ilişkin değerlendirmeleri olumludur (Spohn 2012:16-17).

Mcgloin (2009:441), bireylerin suçlu arkadaşlarla iletişiminin suç eğilimini artırıcı etkisinin yanısıra, bireylerin bu tür çevrelerden uzaklaşmasını sağlayacak kurumların, örneğin evlilik, istihdam edilme gibi yaşam içerisinde önemli rol oynayan olayların bireylerin suç eğilimini azaltacağını da ifade etmektedir. Bu durum, yaşam döngüsü teorisinin de suç eğiliminin seyrinde sosyalleşmeye, etkileşime yer verdiğini göstermektedir.

3.4.2.Ampirik Çalışmaların Sonuçları

Suçlu arkadaşın bireyin suç eğilimine etkisine yönelik çalışmalar, üç temel yönetime başvurmaktadır, bunlar; suç işleyen arkadaş sayısı, arkadaşlarla birlikte yer alınan suç davranışı sayısı ve suç işleyen arkadaş sayısının toplam arkadaş sayısı içerisindeki oranıdır. Bu ölçümlerin tümünün amacı, bireyin ne kadar suçlu arkadaş etkisine maruz kaldığını tespit etmektir ki suçlu arkadaşın bireyin suç eğilimi üzerinde etkisine yönelik en önemli teoriler olan sosyal öğrenme teorileri, bu etkiye birincil önem vermektedirler (Mcgloin 2009:441). Bireyin arkadaş grubunun homojen olup sadece suçlulardan oluşuyor olması ya da hiç suç işlemeyenlerden oluşuyor olması, bireyin sosyalleşme sürecinde sapkın davranışa ilişkin algısının gelişimi bakımından önemlidir: öğrenme teorileri uyarınca, sapkın ortama daha çok maruz kalan bireyin sapkın davranışlara ilişkin değerlendirmesi büyük ihtimalle olumlu olacak ve bireyin suç işleme eğilimini artırıcı etkide bulunacaktır. Eğer bireyin arkadaş çevresinde hem suçlu hem de suçsuz arkadaşları varsa, sapkın davranış ve normlara daha az maruz kalacak ve sapkın normlara ilişkin değerlendirmesi farklılaşabilecektir (Havnie 2002:100). Hatta Havnie (2002:106), sapkın arkadaş sayısının, sapkın normlara ilişkin değerlendirmenin şekillenmesinde (Sutherland'in vurguladığı) sapkın normlara maruz kalma süresi ve sıklığından daha etkili olduğunu ifade etmektedir.

Spohn (2012:18), suçlu arkadaş varlığının suç eğilimi üzerinde doğrudan etkisi olmasının yanısıra, suç davranışını “yumuşatıcı” (conditioning) bir rol oynararak dolaylı etkisinin de olduğunu ifade etmekte, bu çerçevede bu etkiyi de içeren gerilim teorisinin suçlu arkadaş varlığının analizinde başarılı olduğunu öne sürmektedir. Buna göre, suçlu bir çevreye sahip olmak, bireyin bir engelle karşılaştığında yaşanan gerginliğin ve bu gerginlik nedeniyle işlenen suçun şiddetinin azalmasını sağlamakta, gerginliğin etkisini “yumuşatmaktadır.” Böylece, suçlu arkadaş sahibi olmanın suç davranışını azaltacağı şeklinde bir değerlendirmede bulunmaktadır.

Havnie (2002) tarafından, ABD Ulusal Ergen Sağlığı (Longitudinal Study of Adolescent Health) verileri ile yapılan çalışmada, suç davranışında bulunmada sosyal öğrenme ve ayırıcı birleşimler teorilerinin açıklayıcı olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada ayrıca, suç davranışının oluşmasında suçlu arkadaş sayısı değil, arkadaş çevresinin homojenliğinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Ackerman (2003) tarafından, ABD Ulusal Ergen Sağlığı (Longitudinal Study of Adolescent Health) verileri baz alınarak yapılan çalışmada, arkadaşların cinsiyetinin de etkili olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada erkeklerin suç eğiliminin erkek arkadaşlarının suçluluğu ile güçlü bir ilişkisi olduğu ama kız arkadaşlarının suç davranışı ile ilişkisinin zayıf olduğu görülmüştür. Öte yandan, kızların hemcinslerinin suçluluğundan etkilenme oranının erkeklere göre daha az olduğu tespit edilmiştir.

Mears ve Field (2002) tarafından yapılan çalışmada, arkadaş grubunun bireyin suç işleme eğilimi üzerinde etkili olmakla birlikte, bu etkinin bazı suçlar ve bazı yaş dönemlerinde geçerli olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Regerus (2002) tarafından yapılan çalışmada, geç ergenlik çağında arkadaşlarla geçirilen zaman arttıkça hırsızlık ve küçük suçlara olan eğilimin arttığı gözlenmiştir.

Suçlu arkadaşın suç eğilimine etkisine ilişkin literatürde arkadaş etkisi (peer influence) ve seçim etkisi (peer homoly) ³⁶ unsurlarından hangisinin baskın olduğunu yönelik çalışmaların yoğun olduğu görülmektedir.

Knecht ve diğerleri (2010) tarafından Hollanda'da 12-13 yaşlarındaki ergenlerle yapılan çalışmada, suçluluğun ergenlerin arkadaş seçimi üzerindeki etkisi (seçim etkisi-selection effect) ve suçlu arkadaşın ergenin suç eğilimi üzerindeki etkisi (tesir etkisi-influence effect) ayrıştırılarak incelenmiştir. Ergenlerin suçluluk düzeyleri kendilerine benzeyen arkadaşları seçme eğiliminde olduğunun tespit edildiği çalışmada, suçluluğun arkadaş seçiminde etkili bir kriter olduğu ancak arkadaş suçluluğunun bireyin suç eğilimini etkilemediği görülmüştür. Böylece bireylerin arkadaş seçimini kendi suçluluk düzeylerine uygun olarak yaptığını öne süren kontrol teorisi doğrulanırken, öğrenme teorilerinin öngördüğü, suçlu arkadaşın suç eğilimini artırdığı görüşü doğrulanamamıştır. Yani arkadaş seçimi etkisinin arkadaş etkisine baskın olduğu tespit edilmiştir.

³⁶ Ergenlerin kendilerine benzeyen arkadaşları seçme eğilimi olduğunu ifade eden bir kavramdır. Bu durum literatürde akran homofilisi (peer homoly) olarak ifade edilmektedir. Sapkın eğilimi olan ergenlerin kendilerine benzeyen arkadaşlar seçtiklerini ifade eden bu kavram, sosyal öğrenme teorilerinin bireyin suçlu arkadaşları nedeniyle daha önce yapmadığı sapkın davranışları sergilemesi fikrinden farklı bir görüş ortaya koymaktadır (Schwartz ve Vazsonyi).

Spohn (2012) tarafından, 4023 ergeni kapsayan Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Ergen Araştırması (National Survey of Adolescents in the United States) verileri kullanılarak yapılan, ergenlerin sosyal çevrelerinin suç davranışında bulunmalarına etki edip etmediğine ilişkin araştırmanın sonuçları, suç sayısı yüksek arkadaşı olan ya da arkadaşları tarafından sapkın davranışta bulunmaya zorlanan ergenlerin, suçlu arkadaşları olmayan ergenlere göre, karşı karşıya kaldıkları bir gerilimle başetmede suç davranışına bulunma eğiliminin düşük olduğu görülmüştür, yani ergenin içinde bulunduğu gruptaki suçlu sayısı ve grubun suç eğilimi arttıkça, bir engelle karşılaşılan ergenin suç işleme eğilimi azalmaktadır. Bu sonuç Agnew'in yukarıda ifade edilen varsayımına zıt bir sonuçtur. Spohn, bu durumu "önemsizlik hipotezi" (irrelevance hypothesis) olarak açıklamaktadır. Buna göre, bireyin suç oranı fazla arkadaşlara ve suç işleme konusunda arkadaş baskısına maruz kalması durumunda, bireyin karşı karşıya bulunduğu stresin bireyin suç işleme eğilimi üzerindeki etkisi önemsizleşebilir, azalabilir.

Literatürde suç eğiliminde yukarıda ifade edilen iki etkiden hangisinin daha baskın olduğuna ilişkin çalışmaların sonuçları kullanılan yöntem ve verinin çeşidine göre farklılıklar göstermektedir. Öte yandan, bazı suçlar için arkadaş etkisinin, bazı suçlar için ise seçim etkisinin daha baskın olduğuna yönelik çalışmalar mevcuttur. Bu konu bu çalışmanın alanı dışında olduğundan burada değinilmeyecektir.

Mcgloin (2009) tarafından ABD Ulusal Ergen Sağlığı (Longitudinal Study of Adolescent Health) verileri kullanılarak yapılan, ergenlerin suçluluk eğiliminin en yakın arkadaşlarının görelî sapkınlıklarıyla orantılı olarak zaman içerisinde miktar ve yön açısından değişip değişmediğini ölçen çalışma önemlidir. Suçlu arkadaşın suç eğilimine etkisini arkadaşlar arasındaki suç dengesizliği ve dengeye doğru giden bir süreç çerçevesinde açıklayan bu çalışmaya göre, arkadaşlarından suç seviyesi olarak aşağıda olan ergenlerin suç seviyelerini arkadaşlarının seviyesi çekerek revize ettikleri, benzer şekilde, suç seviyesi arkadaşlarından yukarıda olan ergenlerin ise suç seviyelerini arkadaşlarının seviyesine indirdikleri gözlenmiştir. Söz konusu çalışma, özellikle yakın arkadaşların suçluluk düzeyleri arasındaki dengesizliğin ergenin suç seviyesinde dengeye doğru bir harekete yol açacağını, arkadaşı daha çok suç işleyen ergenin suç miktarının zaman içerisinde artış yönünde seyredeceğini (ve tersi) göstermiştir. Böylece söz konusu çalışma, dengeye doğru hareket nedeniyle, daha az suç işleyen arkadaşın her zaman ergenin suç miktarını azaltmayacağını ve daha fazla suç işleyen arkadaşın da her zaman ergenin suç miktarını artırmayacağını göstermiştir.

Suçlu davranışının engellenmesinde aile ile kurulan bağın gücüne göre gelişen öz kontrolün etkili olduğu görüşü, daha önce de ifade edildiği gibi, kontrol teorisinin argümanları arasında yer almaktadır. Yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak aileyle kurulan bağların ergenin suç davranışında bulunmasını engellediğini, ebeveyn gözetiminin suç eğilimi üzerinde önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Örneğin, Gao, Yu ve Ng (2013) tarafından, Çin’de 534 ergen üzerinde yapılan çalışmada, ailesiyle sıcak ilişkiler kuran, aile gözetiminin yüksek olduğu ailelerdeki ergenlerin sapkın arkadaşlardan etkilenme olasılığını büyük oranda azalttığını göstermiştir. Schwartz ve Vazsonyi tarafından yapılan çalışmada da ailenin etkisine ilişkin örneklerden bahsedilmektedir. Aile ile kurulan bağların çocuğun/ergenin suç eğilimine ilişkin etkisine yönelik literature hakkında daha önce bilgi verilmiş olduğundan burada tekrar üzerinde durulmayacaktır. Bununla birlikte, literatürde ailenin etkisinin sınırlı olduğuna dair çalışmalara da rastlamak mümkündür. Agnew, ebeveynlerle kurulan bağın ergenin suçlu arkadaş seçimini etkileyeceğini, ancak suçlu arkadaşla ilişki kurulduktan sonra, ebeveynlere bağlılığın suç davranışı üzerindeki etkisinin son derece sınırlı olduğunu ifade etmektedir (Spohn 2012:18). Ingram ve diğerleri (2007) tarafından yapılan çalışma, Agnew’in bu görüşünü destekler niteliktedir. Regnerus (2002), aile ile kurulan bağların özellikle orta ergenlik çağında suç işleme davranışında düşünüldüğü kadar etkili olmadığını ifade ederken, İçli ve Çoban (2012) tarafından İstanbul ve Ankara’da 1526 suçlu çocuk üzerinde yapılan çalışmada da, ailelerinin çocukları evden ayrıldıktan sonra çocukları üzerindeki kontrollerini yitirdikleri, ailesinden çok arkadaşlarıyla vakit geçiren çocukların suç eğiliminin arttığı ve suç davranışını daha kolay ve hızlı öğrendiği tespit edilmiştir. Bu tespitin de Agnew’in savıyla paralel olduğu söylenebilir.

Akduman ve diğerleri (2007) tarafından yapılan, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’na getirilen 114 ergen üzerinde yapılan çalışmada, çocukların yaşları arttıkça suç oranlarının arttığı, bu durumun ebeveynin çocuk üzerindeki kontrolünün azalması ve arkadaşları ile daha fazla vakit geçiren çocuğun arkadaşlarının suç eğiliminde daha belirleyici olmasıyla açıklanabileceği ifade edilmektedir.

Tuğ ve diğerleri (2002) tarafından yapılan, ıslahevlerindeki 2611 çocuğu kapsayan çalışmada, grup halinde suç işleme eğilimi gözlenmiştir. Bu durum, suçlu arkadaş etkisini ima etmektedir. Altuner ve diğerleri (2009) tarafından yapılan çalışmada, suç işleme ve sapkın davranış ile arkadaş arasında güçlü bir bağ olduğu, madde kullanımında arkadaş faktörünün etkili olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, Özbay ve Özcan (2006) tarafından yapılan, Ankara’da 1700 lise öğrencisini kapsayan, Hirschi’nin sosyal bağ teorisini test eden çalışmada, öğretmene bağlılığın, aile denetiminin,

geleneksel değerlere bağlılığın ve okula bağlılığın suç davranışının azalmasında güçlü değişkenler olduğu ve doğrudan etki ettiği tespit edilmiştir. Suçlu arkadaş değişkeninin bir kontrol değişkeni olarak tayin edildiği çalışmada, sosyal bağ teorisinin, kültürel nedenlerle Türkiye’de ABD’de olduğundan daha geçerli ve açıklayıcı olduğu ifade edilmektedir. Ziyanak (2013) tarafından yapılan çalışmada da, Kürt kökenli gençler arasında Hirschi’nin sosyal bağ teorisinin suç eğiliminin seyrinde açıklayıcı olduğu, aile ve geleneksel kurumların suç davranışının azaltılmasında anlamlı olduğu tespit edilmekte, bu çerçevede söz konusu gençlere sağlanacak boş zaman aktivitelerinin sapkın davranış eğiliminin azaltılmasında önem arzedeceği ifade edilmektedir.

4.BÖLÜM: TÜRKİYE'DE YETİŞKİN SUÇLULUĞU

Kalabalık ve görece genç nüfusu ile gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye, geleneksel değerler ile Batılı değerler, kültürler, etnik kökenler, komşuluklar arası karşıtlıklar gibi bir çok dinamikle karşı karşıya kalmakta, bu durum toplumsal gerginliği ve şiddet suçları başta suç oranını önemli ölçüde artırmaktadır. Toplumun hemen her kesiminde hissedilen birbirine karşı güvensizliğin yanısıra, ceza rejiminin işleyişine ve adalet sisteminin tarafsızlığına olan inancın azalması da bireylerin gerginliğine neden olmaktadır. Tüm bu koşullara ekonomik sorunlar ve göç eğilimi de eklenince, suç eğiliminin artış yönünde seyretmesi sürpriz değildir. Suç eğilimini azaltmak üzere tedbirler almak yerine, cezaevlerinin kapasitesini artırmak bir iyileşme sağlamadığı gibi, hapsedme dışı alternatif cezalandırma yöntemlerine başvurmak da kamuoyundan destek görmemektedir.

Türkiye'de özellikle 1990'lı yıllar itibariyle, iç göç ve neolib

eral politikaların etkisiyle, cezaevi nüfusunda istikrarlı bir artış olduğu görülmektedir. Ülkemizde 1990'lı yıllardan itibaren suç oranı artış eğilimi göstermektedir. Böylece, ABD ve Avrupa ülkelerinde 1970'li yıllara denk gelen cezaevi nüfusu artışı eğiliminin Türkiye'de 1990'lı yıllara denk düştüğü söylenebilir. Hükümlüler içerisinde kadın hükümlülerin payı istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Suç dağılımında şehirlerin payının 1990 yılında yaklaşık yüzde 80 olan seviyesinden 2012 yılında yaklaşık yüzde 98'e yükselmiştir. Böylece suç olgusu, ülkemizde kentsel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de suç oranlarına ilişkin araştırma yapma konusunda verilerle ilgili sıkıntılar bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü İstatistiklerini zaman serisi halinde yeterince veri sağlamamaktadır. Bunun yanısıra, devlet adına istatistik toplamak ve yayınlamakla yükümlü olan TÜİK tarafından yayınlanan Adalet İstatistikleri ve Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü istatistikleri arasında ciddi farklar bulunmaktadır. TÜİK, cezaevine giren kişi sayısını verirken, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan veriler toplam cezaevi nüfusunu verileri olup, suç ayırımında verilememektedir. Suç ayırımında sadece son dönemin verileri yayınlanmakta, bu durum geçmişe yönelik zaman serisi analizi yapmayı ve suçların seyrini görmeyi zorlaştırmaktadır. TÜİK verileri 1990-2012 verilerini kapsarken, Adalet Bakanlığı istatistikleri 1970-2014 dönemini kapsamaktadır. Biri akım biri stok değişken olan bu verileri karşılaştırmak mümkün olmadığından, daha ayrıntılı olması ve zaman serisi analizine fırsat vermesi nedeniyle, veri seti sunması nedeniyle TÜİK tarafından yayınlanan verilerin kullanılmasına

karar verilmiştir. Bu koşullarda, Batı ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de suçun ve suçlunun oluşmasına dair araştırmaların yapıldığı kriminoloji enstitülerinin kurulması yerinde olacaktır. Böylece, Türkiye suç ve suçlu profili tespit edilebilecek ve Türkiye'ye özgü çözüm yolları üretilebilecektir. Zira Batı ülkeleri suç ve suçlu analizinde kullanılan metodolojiler, anketler, analiz yöntemleri ve yorumlar, bu çalışmanın ileriki bölümlerinde de görülebileceği gibi, Türkiye suçluları için geçerli olmayabilir. Aslen Türkiye'de kriminolojiye olan ilginin ve suç olgusuna ilişkin araştırmaların sayısı her geçen gün artmakla birlikte, kriminolojinin bir disiplin olarak kabul edilmesi ve üniversitelerde bu alanda eğitim verilmesi elbette araştırmaların yoğunluğu ve yeterliliklerini artıracaktır. Ülkemizde mevcut durum itibarıyla kriminolojinin hukuk fakülteleri ve kimi üniversitelerin sosyoloji bölümlerinde bir ders olarak okutulduğu görülmekte, bu durum ülkemizde kriminoloji alanında ilerlemenin de sınırlı olmasına neden olmaktadır.

4.1.MEVcut DURUM

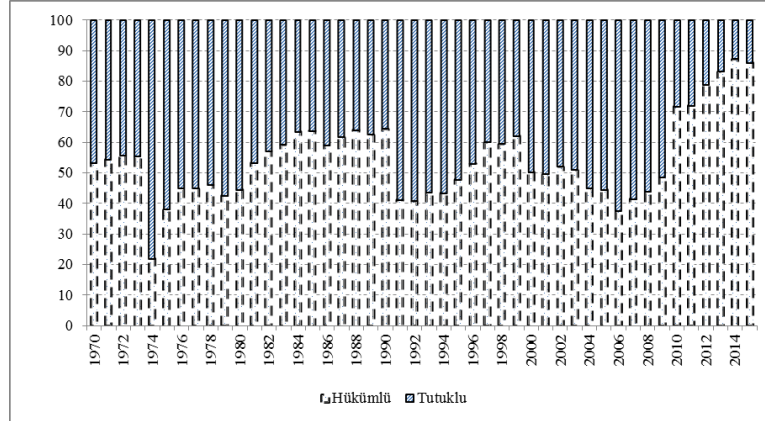
Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü istatistiklerine göre, Türkiye'de 2016 yılı Kasım ayı itibarıyla tutuklu ve hükümlü sayısı toplamı 197 bin 297 kişidir. Bu kişilerin yaklaşık 130 bini hükümlü, 67 bini tutukludur. Tutuklu bulunanlar, toplam cezaevi nüfusunun üçte birini teşkil etmektedir.

Türkiye'de hükümlü ve tutuklu sayısında özellikle 1990 yılından itibaren artış yönünde bir eğilim mevcuttur. Tutuklu sayısında, afları takiben, 1974, 1991 ve 2000 yıllarında düşüş olmuş, ancak sonraki dönemde hapisane nüfusundaki düşüş hızla telafi edilmiştir. Bu durum, cezaevi aflarının işlevselliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Türk yargı sisteminin yapısı gereği, cezaevlerinde tutuklu sayısı, 2016 yılı son aylarına kadar ciddi oranda azalma sağlanmış olmasına karşın, 2016 yılı sonu itibarıyla çok yükselmiştir. Yargı üzerindeki yük nedeniyle davalar geç sonuçlanmakta, bu durum suçlu olup olmadığı ve hakkında ne karara varılacağı belli olmayan bireylerin cezaevlerinde bulunmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte, yargıda yapılan reformlar neticesinde bu durumda görece düzelme sağlanmış, toplam hapisane popülasyonu içerisinde tutuklu sayısının toplam cezaevi popülasyonu içerisindeki oranı, 2016 yılına kadar olan dönem içinde azalma eğilimine girmiştir. Aşağıdaki grafikten de izlenebileceği gibi, toplam hapisane nüfusu içerisinde ortalama oran olarak yüzde 40 civarında seyreden tutuklu oranı, 2009 yılı itibarıyla düşüş eğilimi göstermiştir. 2014 yılı sonu itibarıyla bu oran yüzde 13 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte tutuklu sayısının 2016 yılı Kasım ayında, 20-30 bin civarında seyreden düzeyinden 67 bine çıkışında ülkemizde son dönem terör olaylarının

etkili olduğu düşünülmektedir. 2016 yılı sonunda tutukluların toplam cezaevi nüfusu içindeki oranı yüzde 35 olarak gerçekleşmiştir.³⁷

Şekil 3: Türkiye’de cezaevine giren tutuklu ve hükümlülerin seyri (toplam içerisindeki payı)

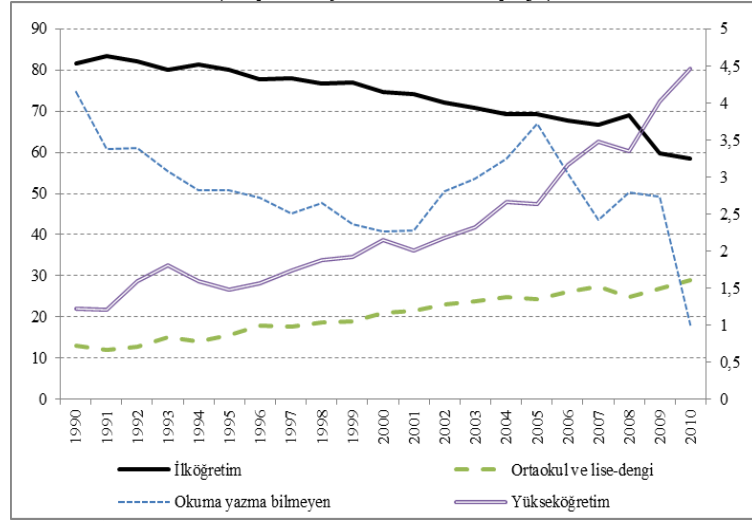
Kaynak: Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü

Ülkemizde cezaevine giren hükümlüler içinde 25-34 ve 35-44 yaş gruplarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Toplam hükümlüler arasında en küçük grubu ise, 12-14 ve 65 üzeri yaş grubu temsil etmektedir.

Hükümlülerin eğitim durumu itibariyle ağırlıklı olarak ilköğretim mezunu ya da ilköğretime devam eden ancak mezun olmayan gruba mensup olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, kısmen eğitim politikalarındaki değişimin de etkisiyle, aşağıdaki grafikten de izlenebileceği gibi, yıllar itibariyle orta öğretim ve yüksek öğretim mezunu olanların toplam hükümlü sayısı içerisindeki payları uzun vadede istikrarlı bir şekilde artmakta, buna paralel olarak ilköğretim mezunu ya da terk olanlar ile okuma yazma bilmeyenlerin uzun vadede payları azalma eğilimi göstermektedir. Yükseköğretim mezunlarının da, hala yüzde 4 civarında olmakla birlikte, yıllar itibariyle toplam hükümlü içerisindeki paylarının arttığı gözlenmektedir.

³⁷ Tutuklu sayısının fazla olması gerek ceza rejimlerinin etkinliği gerekse suçlu bireyin ıslahı anlamında istenmeyen bir durum olup, bu Çalışmanın konusu alanında girmediğinden değinilmeyecektir. Literatürde tutuklu sayısının yüksek olmasının sakıncalarına yönelik çalışmalar mevcuttur.

**Şekil 4: Türkiye’de hükümlülerin eğitim durumu
(Toplam içerisindeki % payı)**

Kaynak: TÜİK

TÜİK tarafından yayınlanan, yıllar itibariyle cezaevine giren hükümlü sayısı verisine göre, ülkemizde en yaygın suç türünü “mala karşı suçlar” teşkil etmektedir. Hırsızlık, yağma ve dolandırıcılık suçlarının toplanması suretiyle elde edilen “mala karşı suç” rakamının toplam suç türleri içerisindeki payı artış trendi göstermektedir. 2014 yılı itibariyle, Türkiye’de cezaevine girenler arasında toplam suçların yüzde 25’ini mala karşı suçlar teşkil etmektedir. 2016 Kasım ayı itibariyle söz konusu suçun cezaevi nüfusu toplam suçlar içindeki payı yüzde 38 olarak gerçekleşmiştir. Bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde yer alan bilgiler çerçevesinde, kentsel bir suç türü olan mala karşı suçların kentleşmeye koşut olarak artış eğilimi gösterdiği ifade edilebilir.

Uyuşturucuya ilişkin suçların da, 1990’lı yılların ortaları itibariyle arttığı gözlenmektedir. 2009 yılında cezaevine girenler içindeki oranı içerisindeki yüzde 3 civarında seyreden uyuşturucu suçunun oranı, 2014 yılında cezaevine girenler arasında yüzde 8 olarak gerçekleşmiştir. Ceza ve Tevkifevleri İstatistiklerine göre, 2016 Kasım ayı itibariyle cezaevi nüfusunun yüzde 16’sı uyuşturucu suçu hükümlüsüdür. Bu artış, üzerinde düşünülmesi ve araştırılması gereken bir eğilim olduğunu işaret etmektedir.

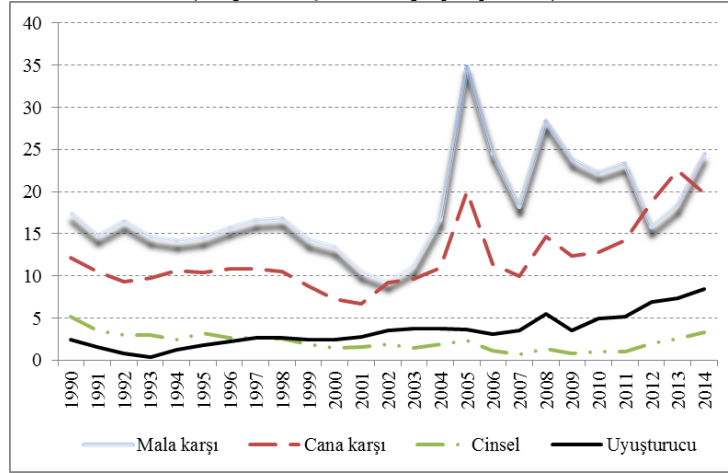
Cinsel suçların artış eğilimi, uyuşturucu suçunda olduğu gibi, dikkat çeken bir husustur. 2009 yılında 0,8 oranında seyreden cinsel suçların toplam suça oranı, 2014 yılında cezaevine girenler arasında yüzde 3 oranına ulaşmıştır. 2016 yılı Kasım ayında toplam cezaevi nüfusu içerisinde cinsel suç işleyenlerin oranı yüzde 8 olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizde cezaevine girenlerin içerisinde “şiddet suçları” adı altında toplulaştırılan cinayet, yaralama ve adam öldürmeye teşebbüs suçlarının toplam suçlar içerisindeki payı mala karşı suçlardan sonra ikinci sıradadır.³⁸ 1990-2012 döneminin genelinde, söz konusu suç oranının mutlak olarak artış eğilimi gösterdiği görülmektedir. Bu eğilim özellikle 2002 yılı sonrasında dikkat çekmektedir. TÜİK tarafından yayınlanan son veriler çerçevesinde, 2014 yılı itibariyle cezaevine girenler arasında şiddet suçları, toplam suçların yüzde 16’sını teşkil etmektedir.

Grafikte, 1990-2014 yılları arasında cezaevine giren hükümlülerin suç ayrımında dağılım verilmektedir. Ülkemizde suç ayrımında hükümlü sayısının dağılımının analizi hususunda, TÜİK tarafından yayınlanan verilerde sıkıntı bulunmaktadır. 1990-2014 yılları arasına ilişkin yıllık verilerde farklı sınıflandırma sistemleri bulunmaktadır. Bu çerçevede, örneğin 2014 ve 2013 yıllarına ilişkin suç detayında yer alan “mala zarar verme” suçu, diğer yıllara ilişkin suç ayrımlarında bulunmamaktadır. Bu durum, suç ayrımında bir zaman serisi oluşturup analiz edilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle mala karşı suç grubuna sadece dolandırıcılık, hırsızlık ve yağma suçları alınmıştır. Çünkü bu suç grupları tüm yıllarda mevcuttur. Böylece zaman serisinde tanım farklılığı ve kopukluk olmasının önüne geçilmiştir. Ancak mala karşı suçlar kapsamında başka suçlar da girmesi ve aşağıdaki Grafik’te yansıtılandan daha farklı bir rakama ulaşması muhtemeldir. Bununla birlikte analizin bu halinin de suçların seyrine ilişkin bilgi verici olduğu düşünülmektedir: uyuşturucu suçu ve cinsel suçlar 2010 yılından beri hızla artmaktadır, mala karşı suçlarda 2012 yılından itibaren hızlı bir artış söz konusudur.

³⁸ Bununla birlikte, TÜİK tarafından açıklanan 2012 yılı verilerine göre cezaevine girenler arasında şiddet suçunun payı, mala karşı suçun payından yüksek olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde “dolandırıcılık” suç kalemindeki büyük düşüş, mala karşı suçların da payının düşük olmasına neden olmuştur. Bu düşüşün nedeni, bu çalışmada “dolandırıcılık” suç kaleminin bileşenlerin den bir tanesi olarak alınan “çek kanunlarına muhalefet” suçunun önceki yıllara göre büyük bir düşüş göstermesidir. Bu durumun dönemsel koşullarla ilintili, istisnai bir durum olduğu, genel bir eğilim olmadığı tahmin edilmektedir.

Şekil 5: Yıllar itibariyle cezaevine giren hükümlülerin suç ayrımında dağılımı (Toplam içindeki payı, yüzde)

Kaynak: TÜİK

Suç işlenen yere ilişkin olarak, TÜİK tarafından açıklanan veriler 2008 yılında bitmekle birlikte, bu çalışma açısından fikir verebilmektedir. Suç işlenen yerler içerisinde şehirlerin ağırlığı, kaydadeğer biçimde artış göstermektedir. 1990 yılında şehirlerde işlenen suçların toplam içerisindeki payı yüzde 80 civarındayken, bu oran 2008 yılında yüzde 98'e ulaşmıştır.

4.2.TÜRKİYE'DE SUÇ İŞLEME NEDENLERİ

Türkiye'de suç sosyolojisi alanında yapılan çalışmalara bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde yer yer değinilmiş olup, bu bölümde kısaca Türkiye'de suç ve suçlulara yönelik çalışmaların genel eğilimleri ifade edilecektir.

Türkiye'de suç işleme nedenleri ve suçlu profiline yönelik önemli çalışmalar mevcuttur. Türkiye'de bu alanda yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak çocuk ve kadın suçluluğuna yönelmiş olduğu gözlenmektedir. Bu araştırmalar çoğunlukla sosyologlar/kriminologlar tarafından yapılmakla birlikte, Adli Tıp doktorları, antropolog gibi diğer bilim dalı mensupları tarafından da çalışma yapıldığı gözlenmektedir. Bu çerçevede Türkiye'de özellikle çocuk suçluluğuna ilişkin çalışmaların interdisipliner bir nitelik gösterdiği söylenebilir. Çocuk/ergen suçluluğu çalışmalarının çoğunluğunun islahatlarında yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda genel olarak tespit edilen bulgular; çocuklar arasında en yaygın suçların hırsızlık ve gasp olduğu, ikinci sırada şiddet suçlarının yer aldığı yönündedir. Çocukların suç işlemelerinde en önemli nedenlerin ailenin ekonomik durumunun bozuk olması olduğu, şahsa karşı suçlarda ise "namus temizleme", "kan gütme" türü ülkemize özgü sebeplerin etkili olduğu görülmüştür. Genel itibariyle çocukların suç

işlemelerinin en önemli nedeninin ekonomik yetersizlikler, eğitim eksikliği ve iç göç olduğu, bulgular arasındadır. Ebeveynler arası geçimsizlik, sıkı ceza yöntemleri ve uygulanan ebeveynlik tarzının yanısıra, ailenin kalabalık olmasının da çocuğun suç eğiliminde etkili olduğu gözlenmiştir. Ebeveynlerin genellikle düşük eğitilmiş olduğu tespit edilmiştir. Aile içi şiddet ve çocuğun bu duruma şahitlik etmesi gibi hususların da çocuk suçluluğunda etkili olduğu görülmüştür. Arkadaş seçiminin ve suçlu arkadaşın suç davranışında tetikleyici olduğu da gözlemler arasındadır. (Sözer (2004), Akduman ve arkadaşları (2007), Kunt (2003)). Suçlu bireylerin yaşadıkları yerin belli bölgelerinde yoğunlaştığını tespit eden ekolojik çalışmalara da rastlamak mümkündür. (Bayındır ve arkadaşları (2007)).

Ülkemizde yetişkin suçlu profiline yönelik çalışmaların sonuçları da, Türkiye’de suç işleme güdüsü ile bazı sosyo ekonomik değişkenler arasında ilişki kurmamıza yardımcı olmaktadır.

Kızmaz (2006) tarafından mükerrer suç işleyen hükümlülerle yapılan bir çalışmaya göre, sıklıkla suç işleyen bireylerin genellikle erkekler olduğu, genellikle düşük eğitilmiş olduğu, nitelik ve süreklilik arzeden bir işe sahip olmadıkları, büyük çoğunluğun bekar olduğu, suçluların yarısının 15 ve daha aşağı yaşlardayken suç işlemeye başladığı, suçluların önemli bir oranının çok erken yaşlarda antisosyal veya suç davranışını sergiledikleri yönünde olmuştur. Söz konusu çalışmada, hükümlülerin çoğunluğunun çocukluk döneminde bazı antisosyal davranış biçimlerini sergiledikleri tespit edilmiştir. Bu çerçevede çocukluk döneminin suçluluk açısından önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Çalışılan hükümlülerin yarısından fazlasının geçmişte ebeveynlerinin sert disiplin anlayışına maruz kaldığı ifade edilmektedir. Hükümlülerin önemli bir bölümü arkadaşlarının da kendileri gibi suç işleyen ve cezaevine giren bireyler olduklarını, işledikleri suç için arkadaşlarından destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma grubunda büyük çoğunluğun alkol ve uyuşturucu kullandığı gözlenmiştir. Araştırma kapsamındaki suçluların sadece yaklaşık yüzde 8’i lise mezunudur, geri kalanı liseden daha düşük eğitim düzeyine sahiptir. Okulla ilişkisi kesilmiş olanların oranı yüzde 57,5’tir. Literatürde, genel olarak okul başarısı düşük seviyede olan ya da okulla ilişkisi kesilen bireylerin suç işleme ihtimalinin diğer bireylere göre daha fazla olduğu görülmüştür (Kızmaz 2006:156-157). Araştırma kapsamındaki hükümlülerin yüzde 60’ı kendileri ve ailelerini “alt sınıf” içerisinde tanımlarken, orta sınıf içerisinde tanımlayanların oranı yüzde 35’tir.

Savcı (2010:239) tarafından açık cezaevlerinde bulunan hükümlülerin çalışmasına ilişkin olarak yürütülen bir çalışmada, bu tür cezaevinde olan hükümlülerin yarısının ilköğretim mezunu

olduğu, çoğunlukla evli ve çoğunlukla çocuksuz oldukları görölmüştür. Suç grupları içinde « can karşı suçlar » grubu öne çıkmaktadır. Büyük kentlerden gelenlerin ekonomik nedenli suç işleme oranlarının da yüksek olduğu gözlenmiştir.

İçli ve diğerleri (2007) tarafından 27 açık ve kapalı cezaevinde yapılan geniş kapsamlı bir çalışmada, suç türleri cana karşı, mala karşı ve cinsel suçlar olarak ayrılmak suretiyle bu suçları işleyen bireylerin profilleri incelenmiştir. Buna göre, her üç suç türünde de erkeklerin çoğunlukta olduğu, eğitim düzeyinin düşük olduğu, mala karşı suç işleyenlerin çoğunlukla mükerrer suçlu oldukları, ağırlıklı olarak alt gelir grubuna mensup oldukları ve genç oldukları, suç eğilimlerinde arkadaş çevresinin olumsuz etkileri olduğu görölmektedir.

Kızmaz (2004) tarafından yapılan, Güneydoğu Anadolu'nun bazı illerindeki cezaevlerinde yer alan hükümlülerle gerçekleştirilen çalışmada, suç oranı ile eğitim seviyesi arasında negatif bir ilişki olduğu gözlenmiş olup, toplam suçların yüzde 73'ü liseden düşük eğitim alanlar tarafından işlenmektedir.

İçli ve diğerleri (2009) tarafından yapılan, Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne intikal eden 1488 hırsızlık olayı şüphelisini kapsayan çalışmada, hırsızlık suçlarını işleyen bireylerin kalabalık bir aileden geldikleri, yarısından fazlasının alkol kullandığı, üçte birinin uyuşturucu madde kullandığı, yaklaşık yüzde 70'inin daha önce de hırsızlık suçunu işlediği, dörtte birinin ailesinde sabıkalı bir üyenin olduğu, genel olarak ifade etmek gerekirse düşük eğitim düzeyinin, medeni durumun, sosyal çevrenin ve düşük gelir düzeyinin hırsızlık suçunun en önemli nedenleri olduğu gözlenmiştir. Bu çalışma, suç işleme sürecinin bir değişkenle ve bir teorik çerçeveye açıklanamayacak kadar karmaşık olduğunu gösteren çalışmalardan bir tanesi olarak dikkat çekmektedir: sosyal çevre, ekonomik nedenler, ailesel nedenler, düşük eğitim gibi, bu çalışmada değinilen neredeyse tüm unsurların suç işlemede etkili olduğu görölmektedir. Görüşülen bireyler, ekonomik koşullarının onları suça ittiğini ifade etmişlerdir, bu durum suç işleyen bireylerde nötrleştirme mekanizmasının da suç işlemede işlevsel olduğunu göstermektedir.

Genel olarak sıralamak gerekirse; suç davranışı kadınlara göre erkeklerde daha yaygındır, en yaygın suç hırsızlık ve gasp olup bu suçu adam öldürme ve cinsel suçlar takip etmektedir, grup halinde suç işleme eğilimi yüksektir, suç eğilimini artıran en önemli unsur ekonomik nedenlerdir, ekonomik nedenler arasında göç ilk sırada yer almaktadır, suç işleyenlerin önemli bir bölümü düşük eğitim seviyesine sahiptir, suç işleyenlerin çoğunluğunun arkadaş çevresi ve veya ailesinde suç işleyenler mevcuttur. Türkiye'de suç ekonomisine ilişkin çalışmalar genel olarak mala karşı suçların

analizine yönelmektedir, çünkü suçun ekonomik kuramı da, suç ve ekonomik koşullar arasındaki ilişkiyi mala karşı suçlar mekanizmasıyla kurmaktadır. Türkiye’de ayrıca gelir düzeyi, yoksulluk ile suç arasındaki ilişkiye yönelik ekonometrik analizler yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi, şiddet suçlarının açıklanmasında suçun ekonomik teorisinin kullanılması literatürde başvurulan bir yöntem değildir. Literatürde şiddet suçlarının ekonometrik analizinde görece yoksunluk teorisinin kullanılması daha sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Türkiye’de şiddet suçlarının ekonometrik belirleyicilerine ilişkin olarak yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Ülkemiz suç sosyolojisi araştırmalarında suç davranışını oluşturmada etkin olup olmadığı analiz edilen temel değişkenlerin aile içi şiddet, ekonomik nedenler, iç göç gibi hususlar olduğu, tek ebeveynli aileler, parçalanmış aileler, boşanma, kreşe gitme, sosyal aktiviteler gibi, uluslararası kriminoloji literatüründe görece yeni olan değişkenlerin suç araştırmalarında henüz yaygın olmadığı görülmektedir.

5.BÖLÜM : ANALİZLER

5.1.BETİMSSEL ANALİZLER

Çalışmanın bu bölümünde, anket yapılan hükümlülerin verdikleri cevaplar çerçevesinde betimleyici bilgiler verilecektir. Çalışmanın bu bölümünde verilecek olan betimleyici bilgiler, çalışmanın ikinci bölümünde irdelenen değişkenler doğrultusunda, bireye ilişkin veriler, aileye ilişkin veriler, ekonomik veriler, görelî yoksunluk, caydırıcılık ve arkadaş çevresi ayırımında aktarılacaktır.

Anket uygulamasına katılmayı kabul eden hükümlülerin sadece bir tanesi bayandır. Bu durum, hükümlüler arasında, gerek Türkiye’de gerek yurtdışında yapılan çeşitli çalışmalarda çeşitli çalışmalarda ortaya konan, erkek hükümlü lehine fazlalığın bu çalışmada da doğrulandığını işaret etmektedir.

Katılımcıların suç ayırımında farklılıklar göstermelerinden hareketle, her gösterge, hem tüm katılımcılara ilişkin olarak hem de suç ayırımında verilmiştir. Bu durum, cezaevinde olan hükümlülerin yukarıda sıralanan değişkenler bağlamında farklılık gösteriyor olmasından kaynaklanmaktadır. Aşağıda da izlenebileceği gibi, suç işleyen bireylerin ortak özellikleri olmakla birlikte, suç ayırımında farklılıklar gösterdikleri alanlar da mevcuttur. Her göstergenin suç ayırımında incelenmesinin, suça iten nedenleri ve olası mücadele yöntemlerinde hangi suç grubunun etkilenebileceği konusunda bilgilendirici olacağı düşünülmektedir. Zira tüm hükümlüler birbirinden farklı, her suç türünün arkasında yatan nedenler ayırdır.

Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistiklere geçmeden önce, ankete katılmayı kabul eden katılımcıların suç ayırımında dağılımını göstermenin yerinde olacağı düşünülmektedir.

Ankete katılan hükümlülerin yaklaşık yüzde 40’ı cana karşı suç ve yaklaşık yüzde 52’si mala karşı suç nedeniyle cezaevinde bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu çerçevede, literatürde hakim olan suç sıralaması, bu alan çalışmasında da kendini göstermiş bulunmaktadır. Katılımcıların yüzde 6’sı ise uyuşturucu suçu işlediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 3, Katılımcıların suç ayrımında dağılımı

	Cevap sayısı	Cevaplar içindeki payı	Katılımcılar içindeki payı
Suç türleri			
Cinayet	23	12,5	14,6
Yaralama	40	21,7	25,5
Tecavüz	1	0,5	0,6
Hırsızlık	51	27,7	33
Kaçırma	2	1,1	1,3
Trafik suçu	2	1,1	1,3
Dolandırıcılık	15	8,2	9,6
Yağma	14	7,6	8,9
Çete	5	2,7	3,2
Uyuşturucu	9	4,9	5,7
Diğer	22	12,2	14
Cana karşı suç	66	35,9	42
Mala karşı suç	80	43,5	51
Diğer	38	20,7	24,2
Toplam ³⁹	184	100	117,2

Ankete katılmayı kabul eden katılımcıların yarısı mala karşı suç, yüzde 40'ı cana karşı suç nedeniyle cezaevindedir. Katılımcıların üçte biri hırsızlık suçu nedeniyle cezaevinde olup, toplam içerisinde en yüksek paya sahiptir. Hırsızlık suçunu yüzde 26 oranı ile yaralama suçu takip etmektedir.

5.1.1.Katılımcılara İlişkin Göstergeler

Katılımcılara ilişkin göstergeler yaş, medeni durum, çocuk sahipliği, madde kullanımı, akıl sağlığı, karakter özellikleri, eğitim durumu, kim tarafından büyütüldüğü olarak ele alınmıştır. Bu bölüme ilişkin verileri gösterir 4 no'lu Tablo, aşağıda verilmektedir.

³⁹ Çalışmada 160 katılımcı olmakla birlikte, 17 katılımcı 2, 5 katılımcı 3 suç işlediğinden toplam 184 cevap alınmıştır.

Tablo 4: Katılımcılara ilişkin göstergeler (N=160)

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Yaş									
18-24	3 (%13)	5 (%13)	14(%27)	0	2 (%14)	1 %20)	1 (%11)	1 (%5)	24(%15)
25-35	9 (%39)	20 (%50)	23(%45)	5 (%33)	10(%71)	1(%20)	7 (%78)	12(%55)	72(%45)
36-45	9 (%39)	9 (%23)	8 (%16)	8 (%53)	2 (%14)	1(%20)	1 (%11)	6 (%27)	37(%23)
46-55	2 (%9)	6 (%15)	3 (%6)	2 (%13)	0	2 (%40)	0	3 (%14)	15 (%9)
56 +	0	0	1 (%2)	0	0	0	0	0	1 (%1)
Medeni durum ve çocuk sahipliği									
Evli	13 (%56)	21 (%55)	22(%43)	12 (%80)	4 (%29)	3 (%60)	4 (%44)	8 (%36)	72(%45)
Bekar	5 (%22)	12 (%30)	12(%41)	1 (%7)	9 (%64)	2 (%40)	5 (%56)	7 (%32)	51(%32)
Boşanmış	5 (%22)	6 (%15)	8 (%16)	2 (%13)	1 (%7)	0	0	1 (%27)	27(%17)
Çocuğu var	16 (%70)	24 (%40)	27(%53)	13 (%87)	4 (%29)	3 (%60)	4 (%44)	12 (%55)	106(66)
Eğitim durumu									
İlköğretim	1 (%4)	2 (%5)	3 (%6)	1 (%7)	0	0	0	1 (%5)	7 (%4)
Ortaöğretim	3 (%13)	7 (%18)	20(%39)	5 (%33)	2 (%14)	0	3 (%33)	3 (%14)	40(%25)
Lise	6 (%26)	15 (%38)	15(%29)	3 (%20)	5 (%36)	1 (%20)	2 (%22)	7 (%32)	44(%28)
Üniversite	8 (%35)	13 (%33)	10(%20)	3 (%20)	4 (%29)	1 (%20)	2 (%22)	6 (%27)	42(%26)
Y. Lisans	4 (%17)	2 (%5)	2 (%20)	3 (%20)	2 (%14)	2 (%40)	1 (%11)	3 (%14)	13 (%8)
Madde kullanımı-akıl sağlığı problemi									
Uyuşturucu	7 (%30)	17 (%43)	26(%51)	0	8 (%57)	1 (%20)	6 (%67)	11 (%50)	62(%39)
Alkol	1 (%4)	4 (%10)	4 (%18)	1 (%7)	1 (%7)	1 (%20)	1 (%11)	2 (%9)	19(%12)
Akıl sağlığı problemi	1 (%4)	5 (%13)	5 (%14)	0	4 (%29)	0	0	0	15 (%9)
Karakter özellikleri									
Sakin	14(%61)	21 (%53)	35(%69)	8 (%53)	9 (%64)	2 (%40)	1 (%11)	15 (%68)	92(%58)
Sinirli	2 (%9)	8 (%20)	6 (%12)	2 (%13)	4 (%29)	1 (%20)	2 (%22)	2 (%9)	23(%14)
Utangaç	1 (%4)	10 (%25)	9 (%18)	2 (%13)	5 (%36)	2 (%40)	1 (%11)	3 (%14)	31(%19)
Girişken ve özgüvenli	20 (%87)	25 (%63)	22(%43)	6 (%40)	7 (%50)	3 (%60)	7 (%78)	14 (%64)	85(%53)
Sorun çözme yöntemi									
Konuşarak	14(%61)	32 (%80)	39(%77)	9 (%60)	12(%86)	4 (%80)	9 (%100)	17 (%77)	112(70)
Sorun yokmuş gibi davranarak	1 (%4)	3 (%8)	5 (%10)	1 (%7)	1 (%7)	0	0	1 (%5)	13 (%8)
Kavga ederek	0	3 (%8)	3 (%6)	1 (%7)	1 (%7)	0	0	2 (%9)	8 (%5)
Kızgınlığını göstermez	13(%57)	6 (%15)	14(%25)	6 (%40)	4 (%43)	2(%40)	2 (%22)	7 (%32)	(%28)

5.1.1.1.Yaş

Çalışmaya katılmayı kabul eden hükümlüler arasında 25-35 yaş arasında olanlar yüzde 45 ile en fazla ağırlığa sahip olan gruptur. Bu grubu 36-45 yaş grubu takip etmektedir. 56 yaş ve üzeri

olanların ise toplam hükümlüler içerisindeki payının en düşük olduğu izlenmektedir. Tablo çerçevesinde suç davranışının yaş ile negatif bir ilişkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çerçevede suç eğilimin en aktif olduğu dönem, 25-35 yaş arası dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suç kariyerinde (ileriki bölümlerde izlenebileceği gibi) hırsızlık suçunun en erken işlenen suç olduğu izlenmektedir: ankete katılan 18-24 yaş grubunun yarısından fazlası hırsızlık suçu nedeniyle cezaevindedir. Yaş grupları ilerledikçe hırsızlık suçunun toplam suç içindeki payı azalmış, dolandırıcılık ve yaralama suçunun payı artmış, 45 yaş sonrasında ise genel olarak suç eğiliminde azalma olmuştur. Cezaevinde olan 46-55 yaş arası olan katılımcıların üçte biri yaralama suçu nedeniyle cezaevindedir.

5.1.1.2.Medeni Durum-Çocuk Sahipliği

Hükümlülerin yüzde 45'i evli, yüzde 17'si duldur. Ankete katılan hükümlülerin yüzde 66'sının çocuk sahibi olduğu izlenmektedir. Evli olanların oransal olarak en düşük olduğu grup hırsızlık, diğer suçlar ve yağma suçlarından hükümlü olanlardır. Bekar olanların uyuşturucu, hırsızlık ve yağma suç gruplarında yüksek oranda olduğu görülmektedir. Bu çerçevede hırsızlık ve yağma suçlarının bekar genç erkekler arasında daha yaygın olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Çocuk sahipliğinin en düşük yağma suçlarında, boşanma oranının ise en yüksek cinayet suçunda olduğu görülmektedir.

5.1.1.3.Madde Kullanımı-Akıl Sağlığı

Çalışmaya katılan hükümlülerin yüzde 40'ı uyuşturucu kullandığını, yüzde 12'si ise tedavi görmeyi gerektirecek kadar alkol kullandığını belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 9'u tedavi görmeyi gerektirecek kadar bir akıl sağlığı problemi yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılara ayrıca hiç cinsel istismarda bulunma ve cinsel istismara maruz kalma durumları olup olmadığı sorulmuş, cevabı tahmin edilen bu iki sorunun ilkinde sadece 3 kişi "evet" cevabını vermiştir. Uyuşturucu kullanım oranının uyuşturucu suç grubu başta olmak üzere hırsızlık ve yağma suçlarında yarıdan fazla olduğu, yaralama suçunda ise yarıya yakın olduğu görülmektedir. Alkol kullanımında yine en yüksek oran hırsızlık suç grubunda gerçekleşirken, alkol kullanımının oransal olarak en düşük olduğu suç grubu cinayet suç grubudur. Akıl sağlığı problemi yaşadığını ifade edenlerin en yüksek olduğu gruplar yaralama, hırsızlık ve yağma suçlarıdır.

5.1.1.4.Karakter Özellikleri

Katılımcıların yarısından fazlası sakin olduklarını ve girişken, kendine güvenli olduklarını ifade ederken, sadece yüzde 14'ü sınırlı bir yapısı olduğunu belirtmiştir. Paralel şekilde, katılımcıların yüzde 70'i sorunlarını konuşarak çözebildiğini ifade etmiştir. Suç ayırımında incelendiğinde, tüm suçlarda sakin ve güvenli olduğunu ifade edenlerin oranı yatay olarak en yüksektir. Utangaç olduğunu ifade edenlerin oranı en yüksek yaralama ve yağma suçlarında gerçekleşirken, girişken ve kendine güvenli olduğunu ifade edenlerin en düşük olduğu suç grubu mala karşı suç grubudur. Sakin olduğunu belirtenlerin oranı en düşük uyuşturucu suçundan hükümlüler arasında izlenmektedir. Katılımcıların genelinin sorunlarını konuşarak çözebildiğini belirttiği görülmektedir. Bununla birlikte kızgınlığını belli etmeme davranışının da yüksek olması, bu soruya verilen cevabın doğruluğu hakkında şüphe uyandırmaktadır.

5.1.1.5.Eğitim durumu

Katılımcıların yaklaşık yüzde 60'ı ortaöğretim ve altı eğitim aldıklarını ifade ederken, yaklaşık yüzde 5'i hiç okula gitmemiştir. Üniversite ve üstü eğitimi olanların oranı yaklaşık yüzde 11'dir. Suç ayırımında bakıldığında eğitim seviyesinin en düşük olduğu suç türü (kaçırma, tecavüz, trafik gibi iki kişiden ibaret suç grupları dışarıda bırakıldığında) hırsızlık suçu olarak karşımıza çıkmaktadır; hırsızlık suçundan hükümlü katılımcıların yüzde 45'i ortaokul ve altı eğitime sahiptir. Cana karşı suçlar eğitim düzeyinin en yüksek olduğu suçlardır; yaralama suçundan hükümlülerin üçte birinden fazlası, cinayet suçundan hükümlü olanların yarısına yakını üniversite ve üzeri eğitime sahiptir. Yağma suç grubunda da eğitim düzeyinin orta ve yüksek eğitimde yoğunlaştığı izlenmektedir.

5.1.2.Aileye İlişkin Göstergeler

Katılımcıların genel olarak anneleri ve babaları tarafından büyütüldükleri, neredeyse tamamı aile üyeleri ya da yakın akrabalar tarafından büyütüldüğünü belirtmiştir. Bu durum, aşağıda da görülebileceği gibi, annelerin düzenli bir işinin olmaması, genelde evhanımı olması ve çocuklarına kendilerinin bakmasının doğal bir sonucudur.

Bu bölümde aileye ilişkin göstergeler olarak anneye ilişkin bilgiler, anneyle ilişki, annenin çalışıp çalışmama durumu, babayla ilişkiler, babayla ilişki, babanın mesleği, kardeş sayısı, aile içi ilişkiler,

aile içi şiddet, aileyle birlikte zaman geçirme gibi hususlara ilişkin bilgiler verilmektedir. Bu göstergelere ilişkin değerleri gösterir 5 no'lu Tablo aşağıda verilmektedir.

5.1.2.1. Anneye İlişkin Bilgiler

Çocuk gelişimi ve karakterinin şekillenmesinde en önemli figür olarak annenin eğitimi, karakteri ve istihdam durumuna ilişki verileri gösterir 5 no'lu Tablo aşağıda verilmektedir.

Tablo 5, Anneye ilişkin göstergeler

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Annenin eğitim durumu									
Okula gitmemiş	7 (%30)	14 (%35)	18(%35)	5 (%33)	1 (%7)	2(%40)	4 (%44)	10 (%45)	54 (%34)
İlkokul	9 (%39)	21 (%53)	22(%43)	5 (%33)	10(%71)	2(%40)	5 (%56)	11 (%50)	71 (%44)
Ortaokul	4 (%17)	3 (%8)	5 (%10)	2 (%13)	2 (%14)	0	0	0	16 (%10)
Lise	1 (%4)	1 (%3)	2 (%4)	1 (%7)	1 (%7)	0	0	1 (%5)	9 (%6)
Üniversite	2 (%9)	0	1 (%2)	0	0	1(%20)	0	0	4 (%3)
Y. lisans	0	0	1 (%2)	0	0	0	0	0	2 (%1)
Annenin karakteri									
Sert/baskıcı	2 (%9)	1 (%3)	9 (%18)	2 (%13)	2 (%14)	0	1 (%11)	3 (%14)	16 (%10)
İlgili	16(%70)	18 (%45)	13(%25)	7 (%47)	8 (%57)	3(%60)	4 (%44)	12 (%55)	69 (%43)
Annemden korkardım	0	1 (%3)	9 (%18)	2 (%13)	2 (%14)	0	0	2 (%9)	16 (%10)
Annenin çalışması									
Annesi çalışan	5 (%22)	11 (%28)	13(%25)	3 (%20)	1 (%7)	0	3 (%33)	8 (%36)	36 (%23)
Çalışmanın çocuklarıyla ilişkisine etkisi olumlu	0	1 (%3)	0	1 (%7)	0	0	1 (%11)	1 (%5)	4 (%3)
Çalışmanın çocuklarıyla ilişkisine etkisi olumsuz	1 (%4)	4 (%10)	5 (%10)	2 (%13)	3 (%21)	0	1 (%11)	3 (%14)	18 (%11)

5.1.2.1.1. Annenin Eğitim Durumu

Katılımcıların üçte birinden fazlasının annesi hiç okula gitmemiştir. Eğitim sıralamasından ikinci sırayı ilköğretim düzeyi almaktadır. Annesi ilköğretim mezunu ya da ilköğretim terk olan katılımcıların oranı yüzde 44'tür. Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyinin oldukça düşük olması, çocuk gelişiminde en önemli role sahip olan annelere ilişkin önemli bir göstergedir. Cinayet suçundan hükümlü katılımcıların annelerinin geri kalan gruba göre daha eğitilmiş oldukları izlenmektedir. Cinayet suçundan hükümlü katılımcılardan annesi orta eğitim ve üzeri olanların

oranı yüzde 30'dur. Sözkonusu oran yaralama suçu için yüzde 11, hırsızlık suçu için yüzde 18, dolandırıcılık suçu için yüzde 20, yağma suçu için yüzde 21 ve uyuşturucu suçu için sıfırdır.

5.1.2.1.2. Annenin Karakteri Ve Anneyle İlişki

Katılımcıların yarısına yakını annelerinin şefkatli bir anne olduğunu, üçte birinden fazlası annelerinin ilgili bir anne olduğunu belirtmiştir. Aslında anneye ilişkin sorulara verilen cevaplar analiz edilirken, katılımcıların biri hariç tümünün erkek olması ve ülkemiz toplumunda anneye atfedilen önem gibi faktörleri gözönünde bulundurmakta fayda vardır. Katılımcıların yüzde 10'u annelerinin sert ve baskıcı olduğunu, yüzde 8'i annelerinin ilgisiz olduğunu belirtmiş, yüzde 10'u ise annesinden korktuğunu ifade etmiştir. Katılımcıların yaklaşık yüzde 11'i annesinin kendisine olan sevgisinden emin olmadığını ya da annesinin kendisini sevmediğini düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcıların ezici çoğunluğu annesinin kendisini sevdiğini belirtmiştir.

Annesinin ilgili olduğu seçeneğine cinayet suçundan hükümlü olanların katılımının yüksekliği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, hırsızlık suçundan hükümlü olanlarda annenin ilgili olduğu algısı düşüktür. Tüm suç grupları arasında annenin ilgili olduğu düşünenlerin oranının en düşük olduğu suç grubu hırsızlık suçudur. Yine annesinden korktuğunu ifade eden katılımcı oranı en yüksek olarak hırsızlık ve yağma suçlarında görülmektedir. Cana karşı suçlarda ise annesinden korktuğunu ifade edenlerin oranı oldukça düşüktür; cinayet suçu hükümlüleri arasında annesinden korkan yoktur, yaralama suçunda ise söz konusu oran yüzde 3'tür.

5.1.2.1.3. Annenin Çalışması

Katılımcıların yüzde 66'sı annelerinin çalışmadığını ifade etmişlerdir. Çalışan annelerin yüzde kırkı işçi, yaklaşık üçte biri gündelikçidir. Annesinin çalıştığını ifade eden katılımcılara, annelerinin çalışmasının ilişkilerini nasıl etkilediği sorulmuştur. Annenin çalışması hususu, bu çalışmanın ilk bölümlerinde ifade edildiği gibi, kontrol teorisi açısından önem arzeden bir konudur. Katılımcıların yaklaşık yüzde 40'ı annelerinin çalışması nedeniyle sınırlı olduğunu, yarısına yakını annelerinin çalışmasının çocuklarına ve çocuklarının sorunlarına ayırdığı vakti olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Yüzde 16'sı ise annelerinin çalışmasının çocuklarıyla ilişkisine olumlu yansıdığını, annelerinin psikolojik olarak daha iyi bir duruma geldiğini belirtmişlerdir. Suç ayırımında incelendiğinde, her suç grubunda annesi çalışanların oranı genel toplama uygun seyretmekte olup, üçte bir ila dörtte bir arasında değişmektedir. Annesi çalışmaktan memnun olanların oranının en

düşük olduğu suç grubu cinayettir. Katılımcıların genel olarak annelerinin çalışıyor olmasının çocuklarıyla ilişkisini olumsuz etkilediğini düşünenlerin olumlu etkilediğini düşünenlere göre daha fazla olduğu görülmekle birlikte, olumsuz olduğunu düşünenlerin oranının en yüksek değeri hırsızlık, uyuşturucu, yaralama ve yağma suçlarında görülmektedir. Hırsızlık, uyuşturucu ve yaralama suçları da, 5 no'lu Tablo'dan izlenebileceği gibi, annesinin çalıştığını ifade edenlerin oransal olarak en yüksek olduğu suç gruplarıdır.

5.1.2.1.4. Anneyle Katılımcı Arasındaki Yaş Farkı

Katılımcıların anneleriyle olan yaş farkı, yine literatürde kimi çalışmalarda konu edilen, aileye ilişkin olarak suç eğilimine etki edeceği düşünülen faktörlerden bir tanesidir. Katılımcılar ile anneleri arasındaki yaş farkı 15-20 ve 20-25 yıl aralığında yoğunlaşmaktadır. 35 yaştan daha fazla yaş farkı olduğunu bildirenlerin oranı en düşüktür. Katılımcılar ile anneleri arasındaki yaş farkının 10-15 olduğu grupta sadece yaralama, hırsızlık, uyuşturucu ve yağma suçlarının olması dikkat çekmektedir. Katılımcıların üçte ikisine yakın kısmını teşkil eden bu suç gruplarının annelerinin çocuk denecek yaşta kendilerini dünyaya getirmesinin doğrudan olmasa da dolaylı olarak suç eğilimini artırıcı etkisi olabilir. Bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi, katılımcının annesi ile arasındaki yaş farkının az olması, kimi çalışmalarda suçluluğa itici bir neden olarak değerlendirilmektedir.

5.1.2.2. Babaya İlişkin Göstergeler

Bu bölümde anneye ilişkin bölümde olduğu gibi, babanın eğitim durumu, mesleği, karakteri, çocuklarıyla ilişkisinin yanısıra, anneden farklı olarak alkol ve uyuşturucu kullanımı göstergelerine yer verilmektedir.⁴⁰ Bu göstergelere ilişkin değerler, Tablo 6'dan izlenebilir.

⁴⁰ Anneye ilişkin bölümde uyuşturucu ve alkol kullanımına yer verilmemiştir, çünkü katılımcıların bu sorulara verdikleri olumlu cevap gözardı edilecek kadar azdır.

Tablo 6, Babaya ilişkin göstergeler

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Babanın eğitim durumu									
Okula gitmemiş	3 (%13)	4 (%10)	9 (%18)	2 (%13)	0	1(%20)	2 (%22)	3 (%14)	22 (%14)
İlkokul	9 (%39)	22 (%55)	22(%43)	9 (%60)	10(%71)	1(%20)	5 (%56)	15 (%68)	76 (%48)
Ortaokul	2 (%9)	7 (%18)	16(%31)	2 (%13)	3 (%21)	1(%20)	1 (%11)	2 (%9)	28 (%18)
Lise	5 (%22)	6 (%15)	0	1 (%7)	1 (%7)	0	0	0	11 (%7)
Üniversite	2 (%9)	0	1 (%2)	1 (%7)	0	0	1 (%11)	1 (%5)	6 (%4)
Y. lisans	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Baba bağımlılık/ Akıl sağlığı									
Alkol kullanan	5 (%22)	11 (%28)	21(%41)	3 (%20)	7 (%50)	1(%20)	2 (%22)	7 (%32)	52 (%33)
Uyuşturucu kullanan	1 (%4)	2 (%5)	4 (%8)	1 (%7)	2 (%14)	0	1 (%11)	1 (%5)	11 (%7)
Akıl sağlığı problemi	0	6 (%15)	3 (%6)	0	1 (%7)	0	1 (%11)	1 (%5)	11 (%7)
Babanın karakteri									
Sert ve şiddet uygulayan	3 (%13)	9 (%23)	6 (%12)	0	5 (%36)	0	1 (%11)	3 (%14)	27 (%17)
İlgisiz	13(%57)	13 (%33)	21(%41)	9 (%60)	3 (%21)	3(%60)	4 (%44)	7 (%32)	60 (%38)
Çok sinirli	2 (%9)	9 (%23)	6 (%12)	2 (%13)	4 (%29)	0	1 (%11)	6 (%27)	27 (%17)
Babamdan korkardım	7 (%30)	11 (%28)	10(%20)	3 (%20)	6 (%43)	0	3 (%33)	9 (%41)	41 (%26)
Babayla ilişki									
Babam beni severdi	18(%78)	23 (%58)	36(%71)	13 (%87)	11(%79)	4(%80)	7 (%78)	15 (%68)	103 (%64)
Babam beni sevmezdi	0	2 (%5)	6 (%12)	1 (%7)	0	0	0	3 (%14)	11 (%7)
Babamın beni sevdiğinden emin değilim	4 (%17)	12 (%30)	6 (%12)	1 (%7)	3 (%21)	0	2 (%22)	4 (%18)	4 (%18)

5.1.2.2.1. Babanın Eğitim Durumu Ve Mesleği

Katılımcıların yarısının babası ortaokul ve altı eğitimne sahiptir. Annelerde olduğu gibi, katılımcıların babalarının yüzde 40'ından fazlası işçidir. Meslek sıralamasında ikinci sırayı yüzde 16 ile esnaflık mesleği almaktadır. Annenin eğitim durumuna ilişkin bölümde rastlanan duruma paralel olarak, babanın eğitim durumunda da ilköğretimin ağırlık gösterdiği izlenmektedir. Cinayet suçu nedeniyle cezaevinde olan katılımcıların üçte birinin babası lise ve üniversite mezunudur.

Böylece anneye ilişkin kısımda olduğu gibi, babasının eğitimi en yüksek olan suç grubu, cinayet suç grubudur.

5.1.2.2.2.Babanın Alkol/Uyuşturucu Kullanması Ve Akıl Sağlığı

Katılımcıların üçte biri, babalarının çocukluk/ergenlik döneminde alkol kullandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılarının tamamına yakınının babalarının akıl sağlığı problemi olmadığı görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık yüzde 8'i, babalarının uyuşturucu problemi olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar arasında babası uyuşturucu ve alkol kullananların en yüksek olduğu grup yağma suçundan hükümlü olanlardır. Hırsızlık suçundan hükümlü katılımcıların yarısına yakını, babasının alkol kullandığını belirtmiştir. Cana karşı suçtan hükümlü katılımcıların görece daha düşük bir kısmı, babasının alkol ve uyuşturucu kullandığını ifade etmiştir.

5.1.2.2.3.Babanın Karakter Özellikleri

Katılımcıların yarısı babalarının sakin bir baba olduğunu, yaklaşık beşte biri babalarının çok sinirli ve şiddet uygulayan bir baba olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların dörtte biri babalarından korktuklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan cana karşı suç işleyenlerin babalarını daha sert, şiddet uygulayan şekilde algıladıkları görülmektedir. Tecavüz suçundan hükümlü bir katılımcınının babasıyla ilgili tüm olumsuz ifadeleri işaretlemesi dikkat çekicidir.

5.1.2.2.4.Babayla Kurulan İlişki

Katılımcıların dörtte biri, babasının kendisini sevmediğini ya da öyle hissettiğini ifade etmiştir. Anneye ilişkin benzer soruya verilen cevap neredeyse yüzde 90 iken, babaya ilişkin olumlu algı yalnızca yüzde 64 olarak gerçekleşmiştir. Katılımcılardan sadece cinayet suçundan hükümlü olanlarda babasının kendisini sevdiğinde emin olanların oranı yüzde 80'e yakındır. Dolandırıcılık suçundan hükümlü olanlarda da, anneye ilişkin benzer soruda olduğu gibi, yüzde 90'a yakın bir oran olduğu görülmektedir. Bununla birlikte hırsızlık ve özellikle diğer suçlar ve yaralama suçlarında bu oranın oldukça düşük olduğu gözlenmektedir. Hırsızlık suçundan hükümlü katılımcıların yüzde 14'ü babasının kendisini sevmediğini ifade etmiştir. Yaralama suçundan hükümlü katılımcılarda da babayla olan ilişkinin zayıf olduğu dikkat çekmektedir.

5.1.2.3.Aile İçi İlişkiler

Bu bölümde katılımcının ebeveynleri arasındaki ilişki, katılımcının ailesiyle arasındaki ilişkinin kalitesi ve katılımcının ebeveynleriyle olan iletişimine ilişkin göstergelere yer verilecektir. Sözkonusu göstergelere ilişkin değerler, Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7, Aile içi iletişime ilişkin göstergeler

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Ebeveynler arası ilişki									
Birbirlerine şiddet uygularlardı	1 (%4)	7 (%18)	9 (%18)	1 (%7)	3 (%21)	0	1 (%11)	4 (%18)	26 (%16)
Sorunlarını konuşarak çözerlerdi	7 (%30)	12 (%30)	17(%33)	7 (%47)	4 (%29)	3(%60)	2 (%22)	5 (%23)	48 (%30)
Pek iletişimleri vaktü	1 (%4)	5 (%13)	5 (%10)	1 (%7)	2 (%14)	1(%20)	0	1 (%5)	14 (%9)
Ebeveynlerle iletişim									
Sorunlarımla ilgili yardım alabilirdim	7 (%30)	15 (%38)	12(%24)	6 (%40)	5 (%36)	2(%40)	2 (%22)	8 (%36)	51(%32)
İletişim kuramazdım	8 (%35)	10 (%25)	21(%41)	4 (%27)	8 (%57)	2(%40)	2 (%22)	5 (%23)	50 (%31)
Okul toplantılarına katılırlardı	9 (%39)	7 (%18)	5 (%10)	4 (%27)	2 (%14)	0	1 (%11)	6 (%27)	30 (%19)
Eğitim hayatımla ilgili değillerdi	3 (%13)	6 (%15)	4 (%8)	0	2 (%14)	1(%20)	1 (%11)	0	17 (%11)
Kiminle buluşup neler yaptığımı merak ederlerdi	16(%70)	16 (%40)	15(%29)	7 (%47)	8 (%57)	2(%40)	4 (%44)	10 (%45)	61 (%38)
Kiminle buluşup neler yaptığımı merak etmezlerdi	2 (%9)	5 (%13)	6 (%12)	1 (%7)	2 (%14)	0	1 (%11)	2 (%9)	16 (%10)
Aileyle ilişkiler									
Birlikte vakit geçireceğimiz aktiviteler organize ederdik	11(%48)	12 (%30)	14(%27)	8 (%53)	5 (%36)	3(%60)	4 (%44)	8 (%36)	56 (%35)
Birlikte vakit geçirdiğimiz olmadı/çok az oldu	4 (%17)	12 (%30)	18(%35)	3 (%20)	7 (%50)	2(%40)	3 (%33)	7 (%32)	46 (%29)
Ailemle vakit geçirmekten keyif alırdım	10(%43)	14 (%35)	14(%33)	7 (%47)	4 (%29)	3(%60)	1 (%11)	6 (%27)	55 (%34)
Ailemle vakit geçirmekten keyif almazdım	2 (%9)	3 (%8)	6 (%12)	2 (%13)	0	0	0	3 (%14)	4 (%9)

5.1.2.3.1.Ebeveynler Arasındaki İlişki

Katılımcıların yaklaşık üçte biri, anne ve babasının birbirine şiddet uyguladığını ifade ederken, üçte biri sorunların konuşularak çözüldüğü sevecen bir aile ortamında büyüdüğünü ifade etmiştir. Sevecen bir aile ortamında büyüdüğünü ifade eden katılımcıların sayısı yaralama, diğer suçlar ve uyuşturucu suç gruplarında daha düşüktür. Ebeveynleri birbirine şiddet uygulayan katılımcıların en fazla olduğu grup yağma suçundan hükümlüler olurken, en düşük olduğu grup cinayet suç grubudur.

5.1.2.3.2.Aileyle Kurulan İlişkinin Kalitesi

Katılımcıların üçte birinden fazlası yakını aile olarak aktivitelerde bulduklarını belirtirken, üçte biri bu tür organizasyonlar yapmadıklarını, onda biri de ailesiyle vakit geçirmekten keyif almadığını ifade etmiştir. Katılımcıların suç ayırımında aileleriyle olan ilişkilerinin niteliğine bakıldığında, cinayet suçundan hükümlü katılımcıların aileleriyle olumlu ilişkilerinin bu soruda da kendisini gösterdiği görülmektedir. Ailece vakit geçirmelerinin çok az olduğunu ifade eden katılımcı oranı yalnızca yüzde 17'dir. Yağma, uyuşturucu ve hırsızlık suçlarında katılımcıların üçte birinden fazlası ailece vakit geçirme imkanlarının çok az olduğunu ya da olmadığını ifade etmişlerdir. Ailesiyle vakit geçirmekten en az keyif alan katılımcılar, hırsızlık ve uyuşturucu suç gruplarındaki katılımcılardır.

5.1.2.3.3.Ebeveynlerle İletişim

Katılımcıların üçte biri çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ebeveynleriyle iletişim kuramadığını ve onlardan yardım alamadığını ifade ederken, beşte biri ebeveynlerinin özel hayatları ve eğitim hayatlarıyla ilgilenmediğini ifade etmiştir. Katılımcıların yalnızca dörtte biri ebeveynlerinin okulda yapılan toplantılara düzenli olarak katıldığını belirtmiştir. Suç ayırımında bakıldığında, katılımcılardan ebeveynleriyle iletişimi en düşük olan grubun uyuşturucu ve hırsızlık suçundan hükümlü katılımcılar olduğu görülmektedir. Cana karşı suçlar ve dolandırıcılık suçundan hükümlü olan grubun ise görece ebeveynleriyle daha sıkı bir ilişkisi olduğu izlenmektedir.

5.1.2.4.Çocukluk Ve Ergenlik Dönemi

Katılımcıların suç grubunda çocukluk dönemi sosyal yaşamlarına ilişkin bilgiler, 8 no'lu Tablo'da verilmektedir.

Tablo 8, Çocukluk/ergenlik dönemine ilişkin göstergeler

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Çocukluk dönemi sosyalleşme olanakları									
Yaşıtlarımla bolca oyun oynama şansım oldu	13(%57)	25 (%63)	21(%41)	9 (%60)	8(%57)	2(%40)	3 (%33)	13(%59)	80(%50)
Oyun oynama şansım olmadı, genelde yalnızdım	4 (%17)	3 (%8)	9 (%18)	6 (%40)	2(%14)	1(%20)	2 (%22)	5 (%23)	29(%18)
Spor/sanat türü sosyal aktivitelere düzenli katılma şansım oldu	5 (%22)	6 (%15)	13(%25)	4 (%27)	4(%29)	1(%20)	1 (%11)	4 (%18)	34(%21)
Ergenlik dönemine ilişkin bilgiler									
Uyuşturucu/tiner kullandım	2 (%9)	6 (%15)	15(%29)	1 (%7)	5(%36)	1(%20)	1 (%11)	4 (%18)	28(%18)
Sorunlarım için ailemden destek göremedim	5 (%22)	9 (%23)	11(%22)	4 (%27)	8(%43)	0	4 (%44)	3 (%33)	37(%23)
Arkadaşlarımla daha fazla vakit geçirmeye başladım	10(%43)	13 (%33)	9 (%18)	0	9(%64)	1(%20)	3 (%33)	9(%100)	41(%26)
Sosyal faaliyetlere katılma şansım	6 (%26)	3 (%8)	5 (%10)	3 (%20)	4(%29)	1(%20)	0	3 (%33)	23(%14)
İşlemediğim suçlar yüzünden ceza aldığım oldu	4 (%17)	6 (%15)	8 (%16)	2 (%13)	2(%14)	0	2 (%22)	3 (%33)	21(%13)

Çocukluk döneminde sosyal aktivitelere katılma şansı en az olan grup cana karşı suç gruplarıdır. Katılımcıların genel olarak çocukluk dönemi sosyal aktivitelerinin sınırlı olduğu görülmektedir. Çocukluk döneminde yalnız olduğunu ifade edenlerin en fazla olduğu gruplar dolandırıcılık ve uyuşturucu suç gruplarıdır.

Katılımcıların beşte biri ergenlik dönemi problemlerine ilişkin olarak ailelerinden destek göremediğini, dörtte biri ergenlik döneminde ailesiyle ilişkilerinin azaldığını ve arkadaşlarıyla daha fazla vakit geçirdiğini, yüzde 13'ü ergenlik döneminde işlemediği suçlar yüzünden ceza aldığını belirtmiştir. Ergenlik döneminde uyuşturucu/tiner kullanımının en yüksek olduğu suç grubunun mala karşı suçlar olduğu, aileden kopup arkadaşlarıyla daha fazla vakit geçirme eğiliminin en çok

cana karşı suçlarda olduğu, işlemediği suçlar yüzünden cezalandırılanların da yine en çok cana karşı suç grubunda olduğu görülmektedir.

5.1.2.5.Aile Bütünlüğünün Bozulması

Aile bütünlüğünün bozulması, literatürde suç davranışının oluşmasına etkisi irdelenen, aileye ilişkin en önemli faktördür. Bu bölümde, aile bütünlüğünün boşanma veya ebeveynlerden birinin vefatı nedeniyle bozulması durumuna ilişkin göstergelere yer verilecektir.

Boşanma, suç literatüründe ergenlik dönemi suç eğiliminde önemli yer tutan faktörlerden bir tanesi olmakla birlikte, Türkiye’de boşanma eğiliminin, yetişkin hükümlülerin çocukluk dönemlerinde düşük olması nedeniyle, bu çalışmada suç işleme eğiliminde boşanma etkili değilmiş gibi görünmektedir. Bu nedenle boşanma ve ebeveyn vefatı konuları birleştirilerek, “aile bütünlüğünün bozulması” başlığı altında suç davranışına etkisi analiz edilmiştir. Bununla birlikte, ebeveynlerinin boşandığını ifade eden katılımcılara yönelik bir kaç analize yer verilmesinin uygun olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların boşanma sonrasında hayatlarına nerede devam ettiği, suç eğilimi açısından önem arz etmektedir: literatürde annesiyle kalanların annenin toparlayıcı rolü nedeniyle ergenlik dönemi suç eğiliminin daha az olduğunu ifade eden çalışmaların yanısıra, babasıyla kalanların babanın maddi imkanlarının görece yüksek olması nedeniyle suç eğiliminin daha az olduğunu gösteren çalışmalara da rastlamak mümkündür. Bu çalışmada, katılımcılar arasında annesiyle kalanların sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen verilere göre, annesiyle kalan çocukların boşanma sonrası daha fazla sıkıntı yaşadığı gözlenmektedir. Ebeveynleri boşandıktan sonra annesiyle kalan katılımcıların sıkıntı yaşadıklarını ifade ettikleri konuların başında maddi nedenler gelmektedir. Bu durumda, boşanma sonrasında annesiyle kalanların babasıyla kalanlara göre daha az destek bulmalarının etkili olduğu görülmektedir. Annesiyle kalanların akraba desteği oldukça sınırlı görülmektedir.

Aile bütünlüğünün bozulması ve katılımcıların sonrasındaki yaşamına ilişkin veriler, Tablo 9’da verilmektedir.

Tablo 9, Aile ortamında istikrar

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Aile bütünlüğünün bozulması									
Bir ebeveynim vefat etti	6 (%26)	7 (%18)	10(%20)	4 (%27)	2(%14)	2(%40)	1 (%11)	6 (%27)	36(%23)
iki ebeveynim vefat etti	2 (%9)	1 (%3)	1 (%2)	0	0	0	0	0	3 (%2)
Ebeveynlerim ayrıldılar	1 (%4)	5 (%13)	4 (%8)	2 (%13)	4(%29)	0	1 (%11)	4 (%18)	17 (%11)
Toplam	9 (%39)	13 (%34)	15(%30)	6 (%40)	6(%43)	2(%40)	2 (%22)	10(%45)	56 (%36)
Aile bütünlüğünün bozulması sonrası kiminle kaldığı									
Babayla	0	1 (%3)	4 (%8)	2 (%13)	0	0	0	3 (%14)	10 (%6)
Anneyle	6 (%26)	4 (%10)	6 (%12)	2 (%13)	2(%14)	0	0	3 (%14)	23 (%14)
Birlikte yaşamaya devam edilen ebeveynle ilişkiler									
Çocuklarına karşı sorumluluk sahibiydi	4 (%17)	6 (%15)	4 (%8)	1 (%7)	1 (%7)	1(%20)	0	1 (%5)	15 (%9)
Maddi olarak yeterliydi	3 (%13)	4 (%10)	0	0	0	0	0	4 (%44)	11 (%7)
Psikolojisi kötüydü, benimle ve kardeşlerimle fazla ilgilenemedi	0	1 (%3)	2 (%4)	2 (%13)	1 (%7)	1(%20)	0	1 (%11)	6 (%4)
Maddi olarak yeterli değildi, çok sıkıntımız oldu	2 (%9)	1 (%3)	5 (%10)	3 (%20)	1 (%7)	1(%20)	0	0	11 (%7)
Benim ve kardeşlerimin arkadaş çevremizi ve eğitim hayatımızı yeteri kadar kontrol edemedi	1 (%4)	1 (%3)	1 (%2)	0	1 (%7)	1(%20)	0	0	4 (%3)
Üvey ebeveynle ilişkiler									
İyi	1 (%4)	0	2 (%4)	1 (%7)	0	0	2 (%22)	2 (%9)	7 (%4)
Kötü	0	7 (%18)	2 (%4)	2 (%13)	2(%14)	1(%20)	0	2 (%9)	15 (%9)

Katılımcıların dörtte biri, çocukluk ve ergenlik döneminde bir ebeveynin vefat ettiğini, yüzde 11'i ise ebeveynlerinin boşandıklarını belirtmiştir. Bu çerçevede katılımcıların üçte birinden fazlasının çocukluk ve ergenlik döneminde aile bütünlüğünün bozulduğu görülmektedir. Suç ayırımında incelendiğinde, aile bütünlüğündeki bozulmanın en fazla cana karşı suçtan ve dolandırıcılık suçundan hükümlü katılımcılar arasında yaygın olduğu izlenmektedir. Uyuşturucu suçundan hükümlü katılımcılar arasında aile bütünlüğündeki bozulma oranının düşük olması dikkat

çekmektedir. Aile bütünlüğünün bozulması sonrasında, katılımcıların ağırlıklı olarak anneleriyle yaşamaya devam ettiği görülmektedir.

5.1.2.5.1.Aile Bütünlüğü Bozulması Sonrası Birlikte Yaşanan Ebeveynle Olan İlişkiler

Aile bütünlüğünün bozulması sonrasında birlikte yaşamaya devam ettiği ebeveynine ilişkin olarak katılımcıların üçte birinden fazlası ebeveynlerinin maddi sıkıntıları olduğunu ifade ederken, yaklaşık yüzde 10'u ebeveynlerinin çocuklarının hayatıyla fazla ilgilenemediğini ifade etmişlerdir.

Suç ayırımında bakıldığında, katılımcılardan birlikte yaşadığı ebeveyninin maddi olarak yeterli olmadığını ifade edenlerin oranı mala karşı suçlar olan hırsızlık, yağma ve dolandırıcılık suçlarından hükümlü katılımcılarda görece yüksektir. Mala karşı suçlardan hükümlü katılımcılardan hiçbiri, ebeveyninin maddi olarak yeterli olduğu görüşüne katılmamıştır. Sözkonusu oran cana karşı suçlarda görece daha yüksektir. Benzer şekilde birlikte yaşanan ebeveynin psikolojisinin kötü olduğu ve ilgisinin yetersiz olduğunu ifade edenlerin oranının da mala karşı suçlarda daha yüksek olduğu izlenmektedir. Cana karşı suçlardan hükümlü katılımcılarda aile düzenin bozulması sonrasında birlikte yaşanan ebeveynle ilişkin daha olumlu görüş bildirilmekle birlikte, “arkadaş çevremizi ve eğitim hayatımızı yeterince kontrol edemedi” seçeneğine katılımı diğer suçlara göre daha yüksektir.

5.1.2.5.2.Ebeveynleri Ayrıldıktan Sonra Hükümlünün Yaşamı

Ebeveynleri boşanan hükümlülerin yarısından fazlası annesiyle kalırken, sadece yüzde 8'i babasıyla kalmaya devam ettiğini belirtmiştir. Aile bütünlüğü bozulan katılımcıların yaklaşık yüzde 90'ının ebeveyni başka birisiyle evlenmiştir.

5.1.2.5.3.Üvey Ebeveynle İlişkiler

Aile bütünlüğünün bozulduğunu ifade eden katılımcılardan 35 tanesi ebeveyninin başka birisiyle evlendiğini belirtmiştir. Yaralama ve yağma suçlarından hükümlü katılımcılardan ebeveyni tekrar evlenen tüm katılımcılar, üvey ebeveynleri hakkında olumsuz görüş bildirirken, cinayet suçundan hükümlü tüm katılımcılar, aksine, üvey ebeveynleri ile ilişki olumsuz bir görüşe katılmamışlardır. Katılımcıların genel olarak üvey ebeveyniyle ilgili olumsuz görüş bildirdikleri gözlenmiştir.

5.1.2.6.Aile Bireylerinde Suç Geçmişi

Katılımcıların aile bireylerinde cezaevi deneyiminin olması, suç eğilimini artıran en önemli unsurlardan bir tanesi olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, aile bireylerinde cezaevi deneyiminin varlığı ve varsa ilgili aile bireyinin hangi suç nedeniyle cezaevi deneyimi yaşadığına dair göstergelere yer verilecektir. Bu göstergelere ilişkin değerler, 10 numaralı Tabloda verilmektedir.

Tablo 10, Aile bireylerinde cezaevi deneyimi

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Aile bireylerinden cezaevine giren									
Evet	4 (%17)	9 (%23)	20(%39)	5 (%33)	4(%29)	2(%40)	6 (%67)	8 (%36)	47 (%29)
Hayır	16(%70)	25 (%63)	26(%51)	9 (%60)	7(%50)	2(%40)	1 (%11)	12(%55)	86 (%54)
Aile bireylerinde cezaevine girmeye neden olan suç									
Cinayet	1 (%4)	2 (%5)	5 (%10)	0	1 (%7)	0	2 (%22)	3 (%14)	12 (%8)
Yaralama	1 (%4)	4 (%10)	3 (%6)	3 (%20)	2(%14)	0	1 (%11)	2 (%9)	12 (%8)
Hırsızlık	1 (%4)	2 (%5)	4 (%8)	0	0	0	1 (%11)	0	7 (%4)
Kaçırma	0	0	2 (%4)	0	0	0	1 (%11)	0	3 (%2)
Trafik suçu	0	0	0	0	0	0	0	1 (%5)	1 (%1)
Diğer	0	0	0	0	1 (%7)	1(%20)	0	0	1 (%1)
Çete	0	0	0	0	0	0	0	1 (%5)	2 (%1)
Uyuşturucu	0	0	2 (%4)	1 (%7)	0	0	0	0	4 (%2)

5.1.2.5.1.Aile Bireylerinde Cezaevi Deneyimi

Katılımcıların üçte biri, çekirdek ailesinden bir ya da daha fazla bireyin cezaevine girdiğini ifade etmiştir. Ailesinde cezaevi deneyimi olduğunu belirtenlerin oransal olarak ortalamanın üstünde olduğu suç grupları uyuşturucu, yağma ve hırsızlık suç gruplarıdır. Cinayet ve yaralama suçlarında söz konusu oran ortalamanın altındadır. Özellikle cinayet suç grubunda bu oran en düşük seviyesindedir.

5.1.2.5.2.Aile Bireylerinde Hangi Suç Nedeniyle Cezaevi Deneyiminin Yaşandığı

Cezaevine giriş nedeni sorusuna katılımcıların 43 tanesi cevap vermiştir. Katılımcıların aile bireylerinin cezaevine girmesine neden olan suçlar içerisinde cinayet ve yaralama ilk iki sıradadır; ailesinden cezaevine girmiş olan katılımcıların yarısı, bu cezaevi deneyiminin cana karşı suçlar

nedeniyle olduğunu ifade etmiştir. Toplam katılımcıların yüzde 16'sının ailesinde, cana karşı suç nedeniyle cezaevine giren birisi mevcuttur. Hırsızlık suçu ise üçüncü sırada yer almaktadır.

Suç ayırımında incelendiğinde, dikey dağılım olarak ailesinde cezaevine girenler arasında en üst sırayı hırsızlık suçundan hükümlü katılımcılar almaktadır. En düşük sırada ise cinayet ve çete suçları almaktadır. Bu çerçevede, ailesinde cezaevi deneyimi olan 51 katılımcının 20 tanesi, yani yüzde 39'u hırsızlık suçundan hükümlüdür. Katılımcıların ailelerinde en çok işlenen suç, cinayet ve yaralama, yani cana karşı suçtur.

5.1.2.7.Şiddet Görme

Katılımcılara çocukluk/ergenlik döneminde şiddet görüp görmedikleri, kimin şiddetine maruz kaldıkları ve gördükleri şiddetin etkilerine yönelik görüşleri sorulmuştur. Alınan cevaplar, 11 numaralı Tabloda gösterilmektedir.

Tablo 11, Çocukluk/ergenlik döneminde şiddet

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Çocukluk/ergenlik döneminde şiddet									
Evet	10(%43)	20 (%50)	21(%41)	2 (%13)	8(%57)	1(%20)	5 (%56)	11(%50)	46(%48)
Hayır	11(%48)	19 (%48)	28(%55)	12 (%80)	6(%43)	4(%80)	4 (%44)	10(%45)	68(%43)
Çocukluk/ergenlik döneminde en çok kimin şiddetine maruz kaldığı									
Anne	1 (%4)	5 (%13)	2 (%4)	0	3(%21)	0	3 (%33)	1 (%5)	13 (%8)
Baba	7 (%30)	16 (%40)	17(%33)	2 (%13)	8(%57)	0	2 (%22)	9 (%41)	53(%33)
Kardeşler	2 (%9)	3 (%8)	5 (%10)	1 (%7)	0	0	2 (%22)	2 (%9)	12 (%8)
Diğer	1 (%4)	5 (%13)	5 (%10)	1 (%7)	0	1(%20)	0	2 (%9)	13 (%8)
Maruz kalınan şiddete ilişkin algı									
Hakediyordum	2 (%9)	8 (%20)	9 (%18)	0	5(%36)	0	3 (%33)	5 (%23)	26(%16)
Şiddet görmem normal, her ailede böyle şeyler olur	4 (%17)	2 (%5)	8 (%16)	0	1 (%7)	0	0	1 (%5)	15 (%9)
Gördüğüm şiddetin benim üzerimde olumsuz bir etkisi olmadı	0	2 (%5)	2 (%4)	3 (%20)	2(%14)	0	0	1 (%5)	8 (%5)
Gördüğüm şiddet aşırıydı ve beni olumsuz etkiledi	7 (%30)	11 (%28)	11(%20)	0	4(%29)	1(%20)	2 (%22)	8 (%36)	39(%24)

5.1.2.7.1.Çocukluk/Ergenlik Döneminde Şiddet Görme

Katılımcıların yüzde 48'i çocukluk/ergenlik döneminde aile bireylerinden şiddet gördüklerini, yüzde 33'ü en fazla şiddeti babalarından gördüklerini ifade etmişlerdir, Burada “diğer” seçeneğinin yüzde 10'a yakın olması dikkat çekicidir: katılımcılar arasında çocukluk döneminde çekirdek aile dışındaki akrabalarından da şiddet görme oranının yüksek olduğunu göstermektedir.

Katılımcılardan çocukluk/ergenlik döneminde şiddet görenler suç ayırımında incelendiğinde, aile içinde şiddet görme oranının en düşük olduğu suç gruplarının mala karşı suçlar olduğu izlenmektedir. Toplam eğilime paralel olarak tüm suç gruplarında olarak baba şiddetinin en yüksek orana sahip oldukları görülmektedir. Dolandırıcılık suçundan hükümlü olanlar genel olarak aile şiddetine en az maruz kalan gruptur. Yaralama, uyuşturucu ve yağma suçu hükümlüleri ise en fazla aile içi şiddete maruz kalan gruplar olarak dikkat çekmektedir. Cinayet suçu hükümlülerinin sadece yüzde 4'ünün annesinden şiddet gördüğünü ifade etmesi dikkat çekmektedir. Babasından en fazla şiddet gören gruplar ise yaralama ve yağma suç gruplarındaki katılımcılardır.

5.1.2.7.2.Çocukluk/Ergenlik Döneminde Maruz Kalınan Şiddete İlişkin Algı

Katılımcıların dörtte biri, ailelerinden gördükleri şiddetin aşırı olduğunu ve kendilerini olumsuz etkilediğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Şiddet gördüğünü ifade eden katılımcıların yaklaşık beşte biri, bunu “hakettiğini” belirtmektedir, bu durum şiddetin içselleştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması açısından önem arzeden bir işarettir.

Katılımcılardan sadece dolandırıcılık suçun hükümlü olanlar gördükleri şiddetin kendileri üzerinde olumsuz etkisinin olmadığı görüşündedirler. Hakettiğini belirtenlerin yaralama, hırsızlık ve yağma suçlarında yüksek olduğu izlenmektedir. Özellikle yaralama ve yağma suçlarından hükümlü katılımcılarda, gördükleri şiddetin kendilerini olumsuz etkilediği görüşü yüksek oranlardadır.

5.1.2.8.Çocukluk/Ergenlik Döneminde Sapkın Davranış

Literatürde bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemi antisosyal davranışlarının gelecek dönem suçluluk eğilimi üzerinde etkili olduğu yönünde görüşler mevcuttur. Çalışmanın bu bölümünde, katılımcıların çocukluk/ergenlik döneminde suç işleme, şiddet eğilimi ve hayvanlara zarar verme davranışlarına ilişkiler bilgileri verilmektedir.

Tablo 12, Çocukluk /Ergenlik Dönemi sapkın davranış

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Çocukluk dönemi sapkın davranış eğilimi									
Şiddet eğilimi	6 (%26)	14 (%35)	13(%25)	0	9(%64)	1(%20)	3 (%33)	5(%23)	41(%26)
Suç işleme	8 (%35)	19 (%48)	23(%45)	0	8(%57)	1(%20)	6 (%66)	8(%36)	56(%35)
Hayvanlara zarar verme	2 (%9)	5 (%13)	12(%24)	1 (%7)	3(%21)	1(%20)	3 (%33)	4(%18)	26(%16)
Sapkın davranışa alınan tepki									
Ailem tarafından cezalandırıldım	2 (%9)	9 (%23)	6 (%12)	1 (%7)	3(%21)	0	2 (%22)	3(%14)	21(%13)
Okul tarafından cezalandırıldım	0	4 (%10)	4 (%8)	0	4(%29)	0	3(%33)	1 (%5)	14(%9)
Devlet tarafından cezalandırıldım	4 (%17)	10 (%25)	15(%29)	2 (%13)	5(%36)	0	5 (%55)	6(%27)	36(%22)
Cezalandırılmadım ama çevremdeki	3(%13)	2 (%5)	9 (%18)	2 (%13)	1 (%7)	0	0	3(%14)	16(%10)
Ailem/çevremdeki insanlar bu konuyu pek önemsemediler	1 (%4)	1 (%3)	0	0	0	1(%20)	0	0	3 (%2)
Çevremde bu tür suçlar normal	1 (%4)	2 (%5)	3 (%6)	0	1 (%7)	0	0	2 (%9)	10 (%6)
Hayvanlara zarar verme davranışına alınan tepki									
Ailemden çok sert tepki gördüm ve bir daha böyle bir davranışta bulunmadım	0	1 (%3)	4 (%8)	0	1 (%7)	0	0	1 (%5)	4 (%4)
Ailemden gördüğüm tepki çok hafifti, üzerimde etkili olmadı	0	0	1 (%2)	0	1 (%7)	0	2 (%22)	1 (%5)	5 (%3)
Ailemden herhangi bir tepki görmedim	0	0	1 (%2)	0	0	0	0	1 (%5)	2 (%1)
Çevremdeki insanlardan çok şiddetli tepki gördüm	4	0	2 (%4)	1 (%7)	0	1(%20)	0	0	4 (%3)
Çevremde bu tür şeyler normal karşılandığı için çevremdeki insanlardan tepki görmedim	0	1 (%3)	6 (%12)	0	3(%14)	1(%20)	0	3(%14)	12 (%8)
Ailem/çevremdeki insanlar bu konuyu pek önemsemediler	0	0	5 (%10)	1 (%7)	1 (%7)	0	1 (%11)	1 (%5)	4 (%4)

5.1.2.8.1.Çocukluk/Ergenlik Döneminde Suç İşleme Ve Şiddet Eğilimi

Katılımcıların dörtte birinden fazlası, çocukluk/ergenlik döneminde şiddete eğilimli olduklarını, üçte birinden fazlası ise suç davranışında bulduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan yaralama, hırsızlık, yağma ve diğer suçlardan hükümlü olanlarda çocukluk ve ergenlik dönemlerinde suç işleme davranışının ortalamanın üzerinde olduğu izlenmektedir. Şiddet eğiliminin en düşük olduğu gruplar ise cinayet ve dolandırıcılık suçlarından hükümlü olanlardır.

5.1.2.8.1.1.Çocukluk Ve Ergenlik Döneminde Şiddet Eğilimine İlişkin Tepki

Katılımcıların yaklaşık yüzde 80'i, çocukluk ve ergenlik döneminde gerçekleştirmiş oldukları suç davranışı nedeniyle ceza ya da tepki gördüklerini belirtmiş, bununla birlikte katılımcıların beşte biri suç davranışı nedeniyle herhangi bir tepki görmediğini ifade etmiştir.

Suç ayırımında incelendiğinde, katılımcılardan sapkın davranışlarına yönelik olarak tepki gördüğünü ifade edenlerin oranının en düşük olduğu grup cana karşı suç grubudur. Çevresindeki insanları bu konuyu önemsemediğini ifade eden iki grup da cana karşı suç nedeniyle cezaevinde bulunmaktadır. Ailesi tarafından cezalandırıldığını belirtenlerin oranının en düşük olduğu grup da yine cinayet suçundan hükümlü olanlardır.

5.1.2.8.1.Çocukluk/Ergenlik Döneminde Hayvanlara Zarar Verme

Katılımcıların yüzde 16'sı çocukluk ve ergenlik döneminde hayvanlara zarar verdiğini ifade etmiştir. Bu soruya ilişkin cevapsız sayı oranı yüzde 13 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, bu soruya verilen pozitif yanıtların sayısının aslında daha fazla olduğunu düşündürmektedir.

5.1.2.8.1.1.Hayvanlara Zarar Verme Davranışına Alınan Tepki

Hayvanlara zarar veren katılımcıların yarısından fazlası hayvanlara zarar verdikleri için ciddi bir tepki görmediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların dörtte biri, çevresinde bu tür şeylerin normal karşılanmasından dolayı tepki görmediğini ifade etmiştir. Suç ayırımında incelendiğinde, katılımcılardan hayvanlara zarar verme oranı en yüksek olan grupların hırsızlık, yağma ve uyuşturucu nedeniyle cezaevinde olan hükümlülerdir. Bununla birlikte katılımcıların bu antisosyal davranışları neticesinde önemli bir tepki görmedikleri izlenmektedir. Hatta katılımcıların bir kısmı, ne tepki gördükleri sorusunu cevapsız bırakmıştır.

5.1.2.8.Ebeveynlik Tarzı

Katılımcıların ebeveynlik tarzlarına yönelik cevapları gösterir Tablo 13 aşağıda verilmektedir.

Tablo 13, Çocuklarla ilişkiler

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Ebeveynlik tarzı									
Sert bir ebeveynim, çocuklarıma sert cezalar verip şiddet uyguladığım olur	0	4 (%10)	1 (%2)	0	0	0	0	0	6 (%4)
Sevecen bir ebeveynim, sorunları çocuklarımla konuşarak çözebilirim	14(%61)	17 (%43)	22(%43)	9 (%60)	3(%21)	3 (%60)	2 (%22)	12(%55)	73(%46)
Çocuk sahibi olmasaydım daha çok suç işleyebilirdim	4 (%17)	7 (%18)	9(%18)	1 (%7)	2 (%14)	1(%20)	2 (%22)	4(%18)	21(%13)
Çocuklarım nedeniyle bu suçu işledim	2 (%9)	1 (%3)	3 (%6)	3 (%20)	0	0	0	1 (%5)	9 (%6)
Sert bir ebeveyn olma nedenleri									
Ailemden öyle öğrenmiş olmam	1 (%4)	5 (%13)	4 (%8)	1 (%7)	0	0	0	2 (%9)	10 (%6)
Ekonomik nedenler beni strese sokuyor	1 (%4)	3 (%8)	7 (%14)	3 (%20)	0	0	0	1 (%5)	15 (%9)
Çocuklarımı sevmiyorum	0	2 (%5)	4 (%8)	3 (%20)	0	0	0	2 (%9)	10 (%6)
Eşimi sevmiyorum	0	2 (%5)	3 (%6)	2 (%13)	1 (%7)	0	1 (%11)	2 (%9)	10 (%6)
Psikolojik rahatsızlıklarım nedeniyle	0	2 (%5)	1 (%2)	0	0	0	0	0	3 (%2)
Diğer	0	2 (%5)	1 (%2)	0	0	0	0	0	3 (%2)

Ebeveyn olan katılımcıların sadece yaklaşık yüzde 6'sı sert bir ebeveyn olduğunu ve şiddet uyguladığını ifade ederken, çocuklarına neden şiddet uyguladıkları sorusuna 54 cevap alınmıştır. Buna göre, sert bir ebeveyn olduğunu ifade eden katılımcıların beşte biri ailelerinden öyle öğrendiklerini, üçte biri ekonomik nedenlerle stresli olduğunu ifade etmiştir.

Suç ayırımında incelendiğinde, katılımcılar arasında sert bir ebeveyn olduğunu söyleyenlerin oranı düşük olmakla birlikte, bu seçeneğin tersi olan “sabırlı bir ebeveynim” seçeneğine yönelen katılımcıların oranı genel olarak yarı yarıyadır. Yaralama suçundan hükümlü katılımcıların yüzde 10’u sert bir ebeveyn olduğu seçeneğine katılırken, sabırlı bir ebeveyn olduğunu belirten katılımcıların oranının en düşük olduğu suç grupları hırsızlık, yaralama ve uyuşturucu suç gruplarıdır. Literatürde suçu engellediği yönünde çalışmalar bulunan, çocuk sahibi olmanın suç eğilimini azalttığı görüşü ise, bu çalışmada doğrulanmamıştır. Genel olarak katılımcıların yarsından daha azının çocuk sahibi olmanın suç eğilimini azalttığı görüşüne katılmıştır. Mala karşı suçlarda ise çocuğu nedeniyle suç işlediğini ifade edenlerin oransal olarak diğer suçlara göre daha yüksek olduğu izlenmektedir.

Çocuğuna şiddet uygulama nedeni olarak, mala karşı suçtan hükümlü katılımcılar ağırlıklı olarak ekonomik nedenlerin kendilerini strese soktuğunu, cana karşı suçtan hükümlü olanlar ise ağırlıklı olara ailesinden öyle öğrenmiş olduğu için böyle davrandığını ifade etmiştir.

5.1.3.Okul Hayatı

Çocukluk ve ergenlik döneminde okul başarısı, öğretmenle ilişkiler ve okul arkadaşlarıyla ilişkiler, literatürde ileriki dönem suç davranışı tayininde gözönünde bukindurulan faktörler arasında yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların okul başarısı, okula ilişkin algısı, öğretmenlerine ilişkin algısı ve okul arkadaşlarıyla ilişkilerine ilişkin göstergeler verilecektir.

Tablo 14, Okul yaşamı

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Okul algısı ve arkadaş ilişkileri									
Okula gitmeyi severdim	14 (%61)	14 (%43)	23 (%45)	10 (%67)	5 (%36)	3 (%60)	3 (%33)	14(%64)	75 (%47)
Okula gitmeyi sevmezdim	4 (%17)	7 (%18)	12 (%24)	3 (%20)	1 (%7)	0	2 (%22)	4 (%18)	30 (%19)
Sürekli kavga çıkarırdım	0	3 (%8)	1 (%2)	0	0	0	2 (%22)	2 (%9)	8 (%5)
Uyuşmaz bir çocuktum	0	3 (%8)	1 (%2)	0	1 (%7)	0	3 (%33)	2 (%9)	9 (%6)
Arkadaşlarımın etkisiyle okulda uyum sorunu yaşamaya başladım	9 (%39)	13 (%33)	15 (%29)	5 (%33)	3 (%21)	2 (%40)	3 (%33)	6 (%27)	49 (%31)
Sorun çıkaran bir çocuk değildim ama herkes öyle olduğumu düşündüğü için yanlış anlaşıldım	5 (%22)	5 (%13)	11 (%22)	0	3 (%21)	1 (%20)	3 (%33)	5 (%23)	23 (%14)
Okul başarısı									
Okulda başarılı bir öğrenciydim	8 (%35)	17 (%43)	17 (%33)	6 (%40)	4 (%29)	2 (%40)	3 (%33)	8 (%36)	57 (%36)
Okulda başarısız bir öğrenciydim	1 (%4)	2 (%5)	6 (%12)	3 (%20)	2 (%14)	0	2 (%22)	3 (%14)	16 (%10)
Okul başarımla orta düzeyde idi	9 (%39)	16 (%40)	20(%39)	5 (%33)	6 (%43)	2 (%40)	3 (%33)	10(%45)	58 (%36)
Okul arkadaşlarının suç eğilimi									
Ailesinden cezaevine girmiş olanlar vardı	4 (%17)	9 (%23)	10 (%20)	0	2 (%14)	0	1 (%11)	5 (%23)	27 (%17)
Suç işlemiş olanlar vardı	5 (%22)	9 (%23)	13 (%25)	4 (%27)	4 (%29)	1 (%20)	4 (%44)	7 (%32)	38 (%24)
Uyuşturucu madde kullananlar vardı	3 (%13)	9 (%23)	9 (%18)	1 (%7)	4 (%29)	0	2 (%22)	5 (%23)	25 (%16)
Şiddet eğilimi yüksek olanlar vardı	5 (%22)	12 (%30)	7 (%14)	1 (%7)	4 (%29)	0	2 (%22)	5 (%23)	31 (%19)
Çoğu sorunluymdu, bu durum benim de davranışlarımı etkiledi	4 (%17)	9 (%23)	6 (%12)	1 (%7)	5 (%36)	0	1 (%11)	4 (%18)	25 (%16)
Çoğu sorunluymdu ama bu durum benim davranışlarımı etkilemedi	2 (%9)	6 (%15)	4 (%8)	4 (%27)	1 (%7)	1 (%20)	2 (%22)	2 (%9)	18 (%11)
Öğretmene ilişkin algı									
Öğretmenlerimin genel olarak bana olumlu etkide bulunduğunu düşünüyorum	9 (%39)	12 (%30)	21 (%41)	8 (%53)	7 (%50)	4 (%80)	5 (%55)	11(%50)	66 (%41)
Öğretmenlere şiddet uyguladığım olurdu	1 (%4)	0	3 (%6)	0	0	0	0	1 (%5)	4 (%3)
Öğretmenlerden şiddet gördüğüm olurdu	6 (%26)	5 (%13)	3 (%6)	1 (%7)	4 (%29)	0	1 (%11)	3 (%14)	20 (%13)
Öğretmenlerimin bana olan tavırları çok rahatsız ediciydi	2 (%9)	4 (%10)	2 (%4)	1 (%7)	2 (%14)	0	0	0	9 (%6)
Öğretmenlerim ile ilişkilerim iyiydi	11 (%48)	19 (%48)	16 (%31)	6 (%40)	6 (%43)	2 (%40)	3 (%33)	9 (%41)	61 (%38)

5.1.3.1.Okul-Öğretmen Algısı Ve Arkadaş İlişkileri

Katılımcıların yarısına yakını okula gitmeyi sevdiğini belirtirken, beşte biri okula gitmeyi sevmediğini belirtmiş, üçte biri arkadaşları nedeniyle okulda sorunlar yaşadığını ve yüzde 14'ü hareketlerinin yanlış anlaşıldığını ifade etmiştir.

Suç ayırımında incelendiğinde, hırsızlık, yaralama, uyuşturucu ve yağma suçlarından hükümlü olan katılımcılarda aslında sorun çıkarmadığı ancak herkes öyle olduğunu düşündüğü için yanlış anlaşıldığı düşüncesi ortalamanın üzerindedir. Yaralama ve uyuşturucu suçlarında okulda sürekli kavga çıkardığını belirtenlerin oranı ortalamanın üzerindedir.

5.1.3.1.1.Okul Başarısı

Katılımcıların yalnızca yüzde 10'u okulda başarısız olduğunu belirtmiştir. Tablo 13'ten izlenebileceği gibi, suç ayırımında katılımcıların okul başarısı hususunda genelden belirgin bir farklılaşma bulunmamaktadır. Genel olarak cana karşı suç hükümlülerinin okul başarısını daha yüksek ifade ettikleri görülmektedir, okulda başarısız olduğunu belirtenlerin oransal olarak en düşük olduğu grup cana karşı suçlardır.

5.1.3.1.2.Okul Arkadaşları

Katılımcıların dörtte biri arkadaşları arasında suç işleyenler olduğunu, yaklaşık beşte biri okul arkadaşları arasında cezaevine girmiş olanların olduğunu, yaklaşık beşte biri arkadaşları arasında uyuşturucu kullanan olduğunu, yine beşte biri şiddet eğilimi yüksek olan arkadaşları olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların beşte birine yakını, okul arkadaşlarının kendilerini olumsuz etkilediğini düşündüğünü belirtmiştir.

Suç ayırımında incelendiğinde, katılımcılardan okul arkadaşları arasında ailesinden cezaevine girmiş olanların oransal olarak en yüksek olduğu gruplar cana karşı suç gruplarıdır. Okul arkadaşları arasında suç işleyenlerin en fazla olduğu gruplar ise yaralama, yağma, uyuşturucu, hırsızlık ve dolandırıcılık olarak görülmektedir.Uyuşturucu madde kullanan arkadaşların hırsızlık, yaralama ve yağma suçlarında yüksek olduğu, okul arkadaşlarından olumsuz etkilendiğini düşünenlerin de yine bu suç gruplarında yüksek olduğu izlenmektedir.

5.1.3.1.3.Öğretmenle İlişkiler

Katılımcıların öğretmenleriyle ilgili olarak yorumlarının genel olarak olumlu olduğu görülmüştür. Katılımcıların yaklaşık beşte biri öğretmenlerinin genel olarak çok sert olduğunu ifade ederken, yüzde yetmişinden fazlası öğretmenleriyle ilgili olumlu yorumlarda bulunmuştur.

5.1.4.Ekonomik Göstergeler

Bu bölümde katılımcıların istihdam durumu, gelir düzeyi, yoksulluk düzeyine ilişkin göstergeler sunulmaktadır.

5.1.4.1.İstihdam durumu ve meslek

Katılımcıların istihdam durumu ve mesleklerine ilişkin sorular çerçevesinde hazırlanan, 14 numaralı Tablo aşağıda verilmektedir.

Tablo 15, İstihdam durumu-meslek

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Cezaevine girmeden önce									
Çalışan	18(%78)	31 (%78)	33(%65)	11 (%73)	9(%64)	3(%60)	6 (%67)	15(%68)	104(%65)
İşsiz	4(%17)	4(%10)	13(%25)	4 (%27)	2(%14)	1(%20)	2 (%22)	5 (%23)	32 (%20)
İşsizse, ne kadar süredir işsiz olduğu									
Yaklaşık 6 ay	4 (%17)	8 (%20)	14(%27)	1 (%7)	1 (%7)	1(%20)	3 (%33)	5 (%23)	31 (%19)
6 ay-1 yıl arası	1 (%4)	0	6 (%12)	1 (%7)	1 (%7)	0	2 (%22)	1 (%5)	9 (%6)
1 yıl-2 yıl arası	0	3 (%8)	3 (%6)	1 (%7)	1 (%7)	0	0	3 (%14)	8 (%5)
2 yıldan fazla	2 (%9)	3 (%8)	10(%20)	2 (%13)	2(%14)	1(%20)	1 (%11)	4 (%18)	20 (%13)
Cezaevine girmeden önce icra edilen son meslek									
Yönetici	4 (%17)	2 (%5)	4 (%8)	2 (%13)	1 (%7)	0	0	2 (%9)	12 (%8)
Büro hizmeti/satış	0	1 (%3)	2 (%4)	0	2(%14)	0	2 (%22)	1 (%5)	7 (%4)
Memur	2 (%9)	1 (%3)	1 (%2)	0	1 (%7)	0	0	1 (%5)	4 (%3)
Günderlik iş	0	1 (%3)	3 (%6)	0	0	1(%20)	0	0	5 (%3)
İşçi	7 (%30)	15 (%38)	16(%31)	2 (%13)	4(%29)	1(%20)	2 (%22)	7 (%32)	42 (%26)
Esnaf	3 (%13)	13 (%33)	13(%25)	9 (%60)	2(%14)	1(%20)	4 (%44)	6 (%27)	47 (%29)
Diğer	7 (%30)	7 (%18)	12(%24)	2 (%13)	4(%29)	2(%40)	1 (%11)	5 (%23)	43 (%27)

Katılımcıların yüzde 65'i cezaevine girmeden önce çalışıyor olduklarını ifade etmiştir. İşsiz olan yaklaşık yüzde 20'lik kesimin ağırlıklı olarak yaklaşık 6 aydır ve 2 yıldan fazladır işsiz olduğu izlenmektedir.

Katılımcıların sadece 29 tanesi cezaevine girmeden önce işsiz olduklarını ifade etmekle birlikte, bir kontrol sorusu niteliği taşıyan, cezaevine girmeden önce işsiz kalınan süreye ilişkin bilgileri isteyen soruya cevap veren katılımcı sayısı 68'dir. Çalışıyor olduğunu belirttiği halde işsiz kaldığı süreyi işaretleyen katılımcıların çoğunluğu 6 ay ve daha kısa süredir ve 2 yıldan fazladır işsiz olduğunu ifade eden katılımcılardan oluşmaktadır. Bu durum, 6 aydan daha kısa süredir işsiz olanlarda katılımcıların kısa bir süredir işsiz olduğu için kendisini çalışıyor olarak ifade ettikleri ya da geçici işlerde çalıştıkları, 2 yıldan daha fazla süredir işsiz olanlarda ise ümidini kaybettiği için artık işgücü piyasasından çekildiği şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcılardan işsiz olduğunu belirtenlerin oransal olarak en yüksek olduğu gruplar hırsızlık, dolandırıcılık ve uyuşturucu suç gruplarıdır. Tüm suç gruplarında, toplam oranlara benzer şekilde, 6 ay ve 2 yıldan fazla süredir işsiz olanların oransal olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Cezaevine girmeden önce çalışıyor olduğunu ifade eden katılımcıların dörtte birinden fazlası işçi olduğunu, yine dörtte birinden fazlası esnaf olduğunu ifade etmiştir.

5.1.4.2.Aylık Kazanç Ve Ekonomik Sıkıntı

Katılımcıların gelir düzeyi ve yoksulluk durumlarına ilişkin göstergeler, 15 numaralı Tablo'da sunulmaktadır.

Tablo 16, Gelir düzeyi ve yoksulluk

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Cezaevine girmeden önceki son işte elde edilen haftalık gelir									
100 TL'den az	1 (%4)	5 (%13)	11(%22)	2 (%13)	1 (%7)	0	2 (%22)	2 (%9)	21(%13)
100-200 TL	2 (%9)	3 (%8)	10(%20)	1 (%7)	4(%29)	1(%20)	1 (%11)	2 (%9)	20(%13)
200-300 TL	2 (%9)	6 (%15)	7 (%14)	1 (%7)	2(%14)	0	3 (%33)	3(%14)	21(%13)
300-400 TL	5 (%22)	8 (%20)	8 (%16)	2 (%13)	4(%29)	0	1 (%11)	6(%27)	25(%16)
400 TL üzeri	9 (%39)	15 (%38)	10(%20)	7 (%47)	2(%14)	3(%33)	0	6(%27)	46(%29)
Cezaevine girmeden önce ekonomik sıkıntı									
Evimin kirasını/faturalarını ödemekte zorlanıyordum	5 (%22)	9 (%23)	21(%41)	7 (%47)	0	1(%20)	5 (%55)	7(%32)	46(%29)
Ailemin gıda masraflarını karşılamakta zorlanıyordum	2 (%9)	4 (%10)	11(%22)	3 (%20)	1 (%7)	1(%20)	2 (%22)	4(%18)	25(%16)
Eve ve aileme ilişkin ödemeleri yapmakta zorlanmak psikolojimi olumsuz etkiliyordu	1 (%4)	9 (%23)	14(%27)	6 (%40)	3(%21)	1(%20)	3 (%33)	9(%41)	38(%24)
Eve ve aileme ilişkin ödemelerle ilgili fazla sıkıntım olmadı	14(%61)	18 (%45)	14(%27)	6 (%40)	9(%64)	3(%60)	1 (%11)	7(%32)	63(%39)

Katılımcıların yarısından fazlasının cezaevine girmeden önceki son işlerinde elde ettikleri aylık gelir asgari ücretin altındadır. Katılımcıların yarısından fazlası ailelerinin barınma, gıda gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığını, dörtte biri bu durumun psikolojilerini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Katılımcılardan cana karşı suç ve dolandırıcılık nedeniyle cezaevinde olan hükümlülerin yarısından fazlası asgari ücret ve üzerini elde ederken, hırsızlık suçundan hükümlü katılımcılarda tam tersi bir tablo söz konusudur. Genel olarak hırsızlık ve uyuşturucu suçundan hükümlü katılımcıların en düşük gelirli katılımcılar olduğu söylenebilir.

Katılımcılardan eve ve aileye ilişkin ödemelerde fazlaca sıkıntı yaşamadığını belirtenlerin oranının en düşük olduğu suç grupları hırsızlık ve uyuşturucu suçlarıdır. Hırsızlık ve dolandırıcılık suçlarında, yani mala karşı suçlarda eve ve aileye ilişkin ödemelerde zorluk çekme oranı en yüksek olarak gerçekleşmiştir. Uyuşturucu suçundan hükümlü katılımcılarda da sözkonusu maddi sıkıntıları yaşayanların yüksek olduğu izlenmektedir.

5.1.4.3.İşe İlişkin Algı

İş, sadece ekonomik bir gelir kaynağı değil, aynı zamanda bireyin aidiyet hissi aracılığıyla kurduğu bağ çerçevesinde birey üzerinde kontrol sağlayan bir kurumdur. Bireyin iş hayatına ilişkin algısı, işiyle olan bağının da derecesini gösterir. Katılımcıların yaptıkları işe yönelik algıları, Tablo 16’da verilmektedir.

Tablo 17, İş hayatına ilişkin göstergeler

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
İşe ilişkin bilgiler									
Çok sık iş değiştirdim	5 (%22)	6 (%15)	7 (%14)	2 (%13)	4(%29)	0	2 (%22)	4(%18)	24(%15)
Sigortalı işleri tercih etme durumum olmadı	4 (%17)	7 (%18)	13(%25)	3 (%20)	2(%14)	0	1 (%11)	5 (%9)	30(%19)
Çalıştığım işlerde bilgi ve becerimi tam olarak kullanamadım	4 (%17)	4 (%10)	3 (%6)	2 (%13)	1 (%7)	0	1 (%11)	3 (%5)	11 (%7)
Çalışmak bana psikolojik olarak iyi geliyordu	12(%52)	16 (%40)	15(%29)	5 (%33)	4(%29)	0	3 (%33)	8(%18)	56(%35)
Kayıtdışı çalışıyordum	3 (%13)	7 (%18)	10(%20)	1 (%7)	3(%21)	2(%40)	3 (%33)	6(%14)	28(%18)

Katılımcıların yarısından azı, uzmanı olduğu işi yapma şansı olduğu ifade etmiştir. Katılımcıların sadece üçte biri çalışmanın kendisini iyi hissettirdiğini ifade ederken, beşte biri kayıtdışı çalıştığını ve yine beşte biri, kayıtdışı çalışma eğilimini doğrular şekilde, çok sık iş değiştirdiğini ifade etmiştir. Bu durum, ekonomik anlamının yanısıra, bu çalışmanın konusu bakımından, iş hayatındaki süresizliğin sosyal bağlardaki zayıflığı teşkil etmesini göstermesi açısından önemlidir.

Suç ayırımında incelendiğinde kayıtdışı çalışmanın en yüksek olduğu suç gruplarının hırsızlık ve yağma suçları olduğu, cana karşı suçlarda sık iş değiştirmenin ve çalıştığı işte bilgi ve becerisini tam olarak kullanmayanların daha yaygın olduğu izlenmektedir. Çalışmanın kendisine iyi hissettirdiğini belirtenlerin en düşük olduğu suç grupları, mala karşı suç gruplarıdır. Bu durum ayrıca, işsiz olmadığını belirttiği halde süre sorulduğunda 6 aydan kısa süredir işsiz olduğu seçeneğinin işaretlenmesinin de bir açıklaması olabilir. Bu katılımcıların, düzensiz, gündelik işler yaptığı için kendilerini “işsiz” olarak tanımlamayıp, işsiz kalınan süre sorulduğunda, son “düzenli” işinden çıkış tarihini gözönüne aldıkları düşünülmektedir.

5.1.5.Göç

Göç olgusunun suç eğilimini artırdığına yönelik çalışmalar mevcuttur. Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların göç edip etmediği, göç edenlerin yeni hayatlarına uyumu konularına ilişkin bilgiler verilecektir.

5.1.5.1.Göçün nedenleri ve ne zaman göç edildiği

Katılımcıların göç sürecine ilişkin bilgiler, Tablo 17’de sunulmaktadır.

Tablo 18, Göç sürecine ilişkin bilgiler

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Göç edenler									
Evet	6 (%26)	13 (%33)	31(%61)	9 (%60)	7(%50)	2(%40)	7 (%77)	12(%55)	76(%48)
Hayır	13(%57)	26 (%65)	16(%31)	6 (%40)	6(%43)	2(%40)	1 (%11)	9 (%41)	65(%41)
Ne kadar süre önce göç									
1 yıldan az	0	1 (%3)	0	0	1 (%7)	0	0	0	1 (%1)
1 yıl-3 yıl arası	1 (%4)	2 (%5)	9 (%18)	2 (%13)	2(%14)	0	3 (%33)	2 (%9)	17(%11)
3 yıl-5 yıl arası	1 (%4)	0	4 (%8)	1 (%7)	0	0	0	0	6 (%4)
5 yıldan fazla	1 (%4)	1 (%3)	2 (%4)	0	1(%7)	1(%20)	0	0	7 (%4)
10 yıldan fazla	3 (%13)	9 (%23)	17(%33)	7 (%47)	3(%21)	1(%20)	4 (%44)	9 (%41)	44(%28)
Göç etme nedeni									
Ekonomik nedenlerle göç	1 (%4)	7 (%18)	12(%24)	3 (%20)	2(%14)	1(%20)	3 (%33)	4 (%18)	28(%18)
İş bulma amacıyla taşınma	1 (%4)	2 (%5)	7 (%14)	2 (%13)	2(%14)	0	1 (%11)	4 (%18)	18(%11)
Diğer	3 (%13)	4 (%10)	11(%22)	1 (%7)	3(%21)	1(%20)	1 (%11)	1 (%5)	21 (%13)
Göç öncesi ve sonrası hayatın karşılaştırılması									
Gelmeden önce yaşadığım yerde daha fazla arkadaşım vardı	2 (%9)	4 (%10)	11(%22)	3 (%20)	3(%21)	2(%40)	3 (%33)	2(%9)	26(%16)
Gelmeden önce yaşadığım yer daha güvenliydi	1 (%4)	2 (%5)	7 (%14)	0	3(%21)	0	1 (%11)	1(%5)	13 (%8)
Gelmeden önce yaşadığım yerde daha iyi besleniyordum	0	3 (%8)	6 (%12)	1 (%7)	4(%29)	2(%40)	0	0	15 (%9)
Daha önce yaşadığım yerde daha mutluydum	2 (%9)	4 (%10)	8 (%16)	1 (%7)	2(%14)	1(%20)	0	1(%5)	15 (%9)
Şimdi olsa gene suçun işlendiği ile gelmeyi tercih ederim	3 (%13)	1 (%3)	6 (%12)	0	1(%7)	0	1 (%11)	1(%5)	11 (%7)

Katılımcıların yarısı, suçun işlendiği ile sonradan geldiklerini ifade etmiştir. Suç işlediği ile sonradan geldiğini ifade eden katılımcıların yaklaşık yüzde altmış on yıldan fazladır bu ilde yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcıların onda biri ise 1-3 yıldır suç işlenen şehirde olduklarını ifade etmiştir.

Katılımcılardan suçun işlendiği ile göç edenlerin oranının en yüksek olduğu suç grupları mala karşı suçlar ve uyuşturucu suç hükümlüleridir. Göç edeli 10 yıldan fazla olanlar, toplama paralel olarak en büyük ağırlığa sahip olmakla birlikte, mala karşı suçlarda ve uyuşturucu suçlarında bu periyodu 1-3 yıl önce göç edenler takip etmektedir.

5.1.5.2.Göç Etme Nedeni

Doğduğu il ile suç işlediği il farklı olan katılımcıların yüzde 60'ı (toplam katılımcıların üçte biri) suç işlenen ile ekonomik nedenlerle göçmüştür. Terör nedeniyle göçenlerin oranı yüzde 6,3'tür.

Suç ayırımında incelendiğinde, mala karşı suçlar ve uyuşturucu suç gruplarında göç etmede temel faktörün ekonomik nedenler olduğu izlenirken, cana karşı suçlarda ekonomik nedenlerle göç etme eğiliminin daha düşük olduğu izlenmektedir.

5.1.5.3.Göç Öncesi Ve Sonrası Hayatın Karşılaştırılması

Doğduğu il ile suç işlediği il farklı olan katılımcıların yarısından fazlası gelmeden önceki hayatlarının beslenme, çevre, güvenlik ve mutluluk düzeyi açısından daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Sadece beşte biri şimdi seçim yapmak durumunda olsa herşeye rağmen gene de göç etme kararı alacağını ifade etmiştir. Bu çerçevede katılımcıların aslında göç etmiş olmaktan çok memnun görünmedikleri söylenebilir.

Suç ayırımında incelendiğinde, gelmeden önce yaşadığı yerin daha güvenli olduğu düşüncesinin mala karşı suçlarda diğer suçlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, gelmeden önce daha sağlıklı beslendiğini ifade edenlerin oranı da mala karşı suçlarda görece daha yüksek görünmektedir.

5.1.5.4.Göç Sonrası Yaşanılan Muhitin Özellikleri

Katılımcıların göç sonrası yaşadıkları muhite ilişkin bilgiler ve uyum sorunları, Tablo 18'de verilmektedir.

Tablo 19, Göç sonrası yaşam

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Göç sonrası yaşanılan muhite ilişkin özellikler									
Çok güvenli olmayan bir muhitte yaşıyordum	0	3 (%8)	9 (%18)	2 (%13)	2(%14)	0	3 (%33)	1 (%5)	16(%10)
Komşularım sürekli değişiyordu	0	2 (%5)	2 (%4)	0	2(%14)	0	0	1 (%5)	7 (%4)
Komşularımın çoğunu tanıımıyordum	1 (%4)	2 (%5)	7 (%14)	1 (%7)	3(%21)	1(%20)	0	1 (%5)	15 (%9)
Komşularım genelde ailelerden oluşuyordu	3 (%13)	2 (%5)	7 (%14)	2 (%13)	2(%14)	1(%20)	1 (%11)	3(%14)	18(%11)
Yaşadığım muhitteki insanların çoğunluğu göç etmişti	1 (%4)	4 (%10)	3 (%6)	1 (%7)	1 (%7)	0	0	4(%18)	10 (%6)
Yaşadığım muhitte çete türü yapılanmalar vardı	0	1 (%3)	6 (%12)	0	2(%14)	0	1 (%11)	0	8 (%5)
Yaşadığım muhitte suç oranı yüksekti	0	1 (%3)	10(%20)	0	3(%21)	0	1 (%11)	1 (%5)	13 (%8)
Yaşadığım muhit çocuklarım için uygun değil, çocuklarımla bu muhitte büyümesini istemezdim	2 (%8)	1 (%3)	6 (%12)	2 (%13)	0	0	0	1 (%5)	11 (%7)
Göç sonrası uyum sıkıntısı									
Ben ve ailem suçun işlendiği ildeki yaşama uyum konusunda zorluk çektik	2 (%9)	4 (%10)	13(%25)	2 (%13)	0	0	2 (%22)	2 (%9)	22(%14)
Ben ve ailem sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımında zorluklar yaşadık	1 (%4)	2 (%5)	2 (%4)	0	2(%14)	0	0	0	6 (%4)

Doğduğu ve suç işlediği il farklı olan katılımcıların beşte biri kalıcı komşuluk ilişkilerini tesis edemediğini ifade ederken, beşte birinden fazlası (toplam katılımcıların onda biri) güvenli olmayan bir muhitte yaşadığını ifade etmiştir. Göç eden katılımcıların onda biri yaşadıkları muhitte komşularının sürekli değiştiğini ifade ederken, yüzde onbeşi yaşadıkları muhitteki insanların da ağırlıklı olarak göç eden insanlardan oluştuğunu belirtmiştir.

Mala karşı suç nedeniyle cezaevinde olan katılımcılar arasında çok güvenli olmayan bir muhitte yaşadıklarını ifade edenlerin oranı, diğer suç gruplarına göre daha yüksektir. Yine mala karşı suç gruplarında ve diğer suçlar grubunda yer alan katılımcılar arasında komşularının çoğunu tanımadığını ifade edenlerin oranı daha yüksektir.

5.1.4.5.Göç Sonrasında Yaşanılan Muhitte Uyum Sıkıntıları

Doğduğu il ve suç işlediği il farklı olan katılımcıların yarısına yakını uyum konusunda zorluk çektiğini, yaklaşık dörtte biri yaşadıkları muhitte suç oranının yüksek olduğunu, beşte birinden fazlası çocuklarının o muhitte büyümesinden rahatsız olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların beşte birinden fazlası, yaşadıkları muhitin çocukları için uygun bulmadığını ifade etmiştir. Katılımcılardan göç sonrası uyum konusunda en büyük sıkıntının hırsızlık ve yağma nedeniyle cezaevinde olan katılımcılar tarafından yaşandığı görülmektedir. Yaşanan muhitte suç oranının yüksek olduğunu belirtenler de yine en fazla mala karşı suç grubundadır. Cana karşı suçlarda ise görece daha olumlu bir tablo olduğu izlenmektedir. Uyuşturucu suçu nedeniyle cezaevinde bulunan katılımcılar da uyum konusunda sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

5.1.6.Görelî Yoksunluk

Görelî yoksunluk bir çok çalışmada suç eğilimini en iyi açıkladığı öne sürülen bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, görelî yoksunluk göstergesi olarak, gelir, eğitim, mutluluk düzeyine yönelik göstergeler verilecektir.

5.1.6.1.Meslek Hayatı Ve Elde Edilen Gelir

Meslek hayatı ve gelir düzeyine ilişkin memnuniyeti gösterir 19 numaralı Tablo aşağıdadır.

Tablo 20, Meslek ve gelirden memnuniyet

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Meslek hayatı ve gelire ilişkin mevcut durumdan tatmin düzeyi									
Çok daha fazla para kazanmayı çok isterdim	8 (%35)	16 (%40)	20(%39)	3 (%20)	8(%57)	1(%20)	3 (%33)	5(%23)	53(%33)
Daha üst düzey bir işte çalışmayı çok isterdim	9 (%39)	13 (%33)	18(%35)	4 (%27)	5(%36)	1(%20)	2 (%22)	8(%36)	53(%33)
Daha fazla para kazanmak türü hırsplarım yoktur	9 (%39)	9 (%23)	9 (%18)	9 (%60)	2(%14)	3(%60)	1 (%11)	9(%41)	41(%26)
Daha üst düzey işlerde çalışmak türü hırsplarım yoktur	4 (%17)	2 (%5)	5 (%10)	1 (%7)	2(%14)	1(%20)	2 (%22)	3(%14)	17(%11)
Bence ben daha iyi bir geliri hak ediyordum	4 (%17)	5 (%13)	12(%24)	2 (%13)	3(%21)	0	2 (%22)	3(%14)	28(%18)
Aldığım ücret ve yaptığım iş eğitim ve niteliklerime uygundu	5 (%22)	11 (%28)	12(%24)	4 (%27)	3(%21)	1(%20)	0	3(%14)	36(%23)

Katılımcıların üçte biri daha fazla para kazanmayı, yine üçte biri daha üst düzey bir işte çalışmayı çok istediğini belirtmiştir. Beşte bir oranında daha iyi bir geliri hak ettiği görüşü ifade edilmiştir. Katılımcıların yalnızca dörtte biri durumunu yeterli görmekte, aldığı ücret ve yaptığı işin kendi özelliklerine uygun olduğunu düşünmektedir.

Suç ayırımında incelendiğinde hırsızlık, yaralama ve yağma suçlarından hükümlü katılımcıların daha çok para kazanmayı ve daha üst düzey işlerde çalışmayı en çok isteyen grup olduğu, buna paralel olarak bu tür hırsplarını olmadığını söyleyenlerin bu suç gruplarında en düşük değerleri aldığı izlenmektedir. Daha iyi bir geliri hak ettiğini düşünenler de, yine mala karşı suç grubundaki katılımcılarda en yüksektir. Cinayet suç grubu, parasal hırspların en düşük, ancak mesleki statü hırsplarının en yüksek grup olması dikkat çekmektedir.

5.1.6.2.Gelir, Eğitim Ve Mutluluk

Katılımcıların yaşadıkları muhitte yaşayan ve gün içinde karşılaştıkları insanlarla gelir, eğitim ve mutluluk karşılaştırmalarına ilişkin Tablo, aşağıda verilmektedir.

Tablo 21, Çevredeki insanlarla gelir/eğitim/mutluluk düzeyi karşılaştırması

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Cezaevine girmeden önce yaşanan muhitteki insanlarla gelir/eğitim/mutluluk düzeyi karşılaştırması									
Gelir düzeyi benim/ailemin düzeyinin üzerinde olan insanlar	6 (%26)	6 (%15)	6 (%12)	4 (%27)	4(%29)	1(%20)	3 (%33)	7(%32)	33(%21)
Eğitim düzeyi benim/ailemin düzeyinin üzerinde olan insanlar	4 (%17)	4 (%10)	5 (%10)	1 (%7)	2(%14)	0	0	2(%9)	16(%10)
Mutluluk düzeyi benim/ailemin düzeyinin üzerinde olan insanlar	4 (%17)	6 (%15)	5 (%10)	1 (%7)	3(%21)	1(%20)	0	1(%5)	17(%11)
Cezaevine girmeden önce karşılaşılan insanlarla gelir/eğitim/mutluluk düzeyi karşılaştırması									
Benden/ailemden daha varlıklı insanlarla sıklıkla karşılaştığım olurdu	12(%52)	15 (%38)	22(%43)	4 (%27)	9(%14)	2(%40)	5 (%55)	7(%32)	64(%40)
Benden/ailemden daha eğitilmiş insanlarla sıklıkla karşılaştığım olurdu	9 (%39)	9 (%23)	12(%24)	2 (%13)	6(%43)	1(%20)	2 (%22)	4(%18)	41(%26)
Benden/ailemden daha mutlu insanlarla sıklıkla karşılaştığım olurdu	6 (%26)	7 (%18)	10(%20)	2 (%13)	6(%43)	0	1 (%11)	3(%14)	33(%21)

5.1.6.2.1.Yaşanılan Muhitte Bulunan İnsanlara İlişkin Gelir, Eğitim Ve Mutluluk

Katılımcıların dörtte biri, cezaevine girmeden önce buldukları muhitte genel gelir düzeyinin kendi gelir düzeylerinin üzerinde olduğunu, yüzde yaklaşık 12'si genel eğitim düzeyinin kendi eğitim düzeylerinin üzerinde olduğunu, yüzde 12,5'i ise genel mutluluk seviyesinin kendi mutluluk seviyelerinin üzerinde olduğunu ifade etmiştir.

5.1.6.2.2.Karşılaşılan İnsanlara İlişkin Gelir, Eğitim Ve Mutluluk

Cezaevine girmeden önce gün içinde katılımcıların yarısından fazlası kendilerinden daha varlıklı kişilerle, üçte biri kendilerinden daha eğitilmiş kişilerle, dörtte biri ise kendilerinden daha mutlu

insanlarla sıklıkla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Suç grupları ayrımında bakıldığında, tüm suç gruplarında daha varlıklı/egitimli ve mutlu insanlarla yaşanan muhtemelen ziyade karşılaşma suretiyle bir araya geldiği görülmektedir. Bu durum katılımcıların kendilerine benzer insanlarla çevrili bir sosyal ortamda yaşadığını göstermektedir. Cana karşı suçlar ve yağma suçlarında daha mutlu insanlarla karşılaşma oranı daha yüksekken, daha varlıklı insanlarla karşılaşma oranının en yüksek olduğu gruplar yağma ve uyuşturucu suç gruplarıdır.

5.1.6.2.3. Karşılaşılan İnsanların Görelî Gelir/Eğitim/Mutluluk Düzeyine İlişkin Hisler

Karşılaşılan insanların görelî üstünlüklerin yönelik olarak katılımcıların hisleri, Tablo 21’de sunulmaktadır.

Tablo 22, Görelî yoksunluk durumuna ilişkin rahatsızlık

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Karşılaşılan insanların görelî gelir/egitim/mutluluk üstünlüğüne ilişkin hisler									
Daha varlıklı insanlarla karşılaşmak beni rahatsız ederdi	3 (%13)	5 (%13)	8 (%16)	2 (%13)	2(%14)	0	0	4(%18)	19(%12)
Daha varlıklı insanları görmek haksızlığa uğradığım duygusu oluştururdu	2 (%9)	4 (%10)	12(%24)	0	2(%14)	1(%20)	1 (%11)	2 (%9)	20(%13)
Daha eğitimli insanlarla karşılaşmak beni rahatsız ederdi	1 (%4)	2 (%5)	5 (%10)	2 (%13)	2(%14)	0	1 (%11)	2 (%9)	12(%8)
Daha eğitimli insanları görmek haksızlığa uğradığım duygusunu oluştururdu	1 (%4)	4 (%10)	3 (%6)	0	2(%14)	0	0	2 (%9)	10(%6)
Daha mutlu insanlarla karşılaşmak beni rahatsız ederdi	0	5 (%13)	4 (%8)	2 (%13)	2(%14)	1(%20)	1 (%11)	2 (%9)	16(%10)
Daha mutlu insanları görmek haksızlığa uğradığım duygusunu oluştururdu	2 (%9)	6 (%15)	7 (%14)	1 (%7)	3(%21)	0	0	3(%14)	17(%11)

Katılımcıların dörtte biri, daha varlıklı insanlarla karşılaşmanın kendilerini rahatsız ettiğini, beşte biri, daha mutlu insanlarla karşılaşmaktan rahatsız olduğunu ifade etmiştir. Suç ayırımında incelendiğinde, cinayet suçundan hükümlü katılımcıların kendilerinden görece mutlu, varlıklı ve eğitilmiş kişileri görmekten fazlaca rahatsız olmadıkları görülmektedir. Daha varlıklı insanlarla karşılaşmanın en çok yaralama, hırsızlık diğer suç grubundan hükümlü katılımcıları etkilediği izlenmektedir. Özellikle hırsızlık suçu hükümlüsü olan katılımcıların dörtte birinin kendilerinden daha varlıklı insanlarla karşılaştıklarında haksızlığa uğramış hissettiğini belirtmesi dikkat çekicidir.

Daha eğitilmiş insanlarla karşılaşmak hırsızlık, dolandırıcılık ve uyuşturucu suçundan hükümlü katılımcılar arasında diğer gruplara göre daha fazla rahatsızlık yaratmaktadır. Yaralama suçundan hükümlü katılımcıların onda biri, kendilerinden daha eğitilmiş kimselerle karşılaştıklarında haksızlığa uğradıklarını hissettiklerini belirtmişlerdir.

Daha mutlu insanlarla karşılaşmak mala karşı suç grupları, yaralama ve uyuşturucu suçu hükümlülerini rahatsız ederken, en çok yaralama, hırsızlık ve yağma suçu hükümlülerinde haksızlığa uğradığı hissini yaratmaktadır. Bu çerçevede yaralama ve hırsızlık hükümlülerinin kendilerinden daha varlıklı/eğitilmiş/mutlu insanları gördüklerinde en çok rahatsız olan gruplar olduğu izlenmektedir.

5.1.7.Caydırıcılık

Katılımcılara ceza sisteminin ve güvenlik güçlerinin caydırıcılığına ilişkin algılarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu çerçevede derlenen, katılımcıların emniyet güçlerinin yeterliliği ve etkinliğine ilişkin algısı, suç işleme anında rasyonel karar alabilme yetisi ve ceza rejiminin caydırıcılığına ilişkin algıları hakkında sorular yöneltilmiştir.

Daha önce cezaevi deneyimi olan katılımcı sayısı 63'tür, yani katılımcıların üçte birinden fazlası, dah önce çeşitli suçlar yüzünden cezaevine girmiştir. Daha önce işlenen suçların yarısı mala karşı suçtur. Hırsızlık suçu hükümlülerinin yarısına yakını, daha önce de hırsızlık suçu yüzünden cezaevine girmişlerdir.⁽⁴¹⁾

⁴¹ Daha önce cezaevi deneyimi olan katılımcı sayısı 63 olmakla birlikte, bazı katılımcıların birden fazla kere değişik suçlar yüzünden cezaevine girmiş olması nedeniyle Tablodaki 79 'dur.

Tablo 23, Cezaevi deneyimi

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Daha önceki cezaevi deneyimi									
Cinayet	4 (%17)	0	3 (%6)	1 (%7)	1 (%7)	0	1 (%11)	1(%5)	9 (%6)
Yaralama	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hırsızlık	10(%43)	0	23(%45)	0	3(%21)	0	3 (%33)	4 %18)	40(%25)
Dolandırıcılık	0	0	0	2 (%13)	1 (%7)	1(%20)	0	1(%5)	4 (%3)
Yağma	0	0	0	0	1 (%7)	0	0	0	2 (%1)
Çete	0	0	0	1 (%7)	0	0	0	1(%5)	1 (%1)
Uyuşturucu	0	0	1 (%2)	0	2(%14)	0	4 (%14)	2 (%9)	9 (%6)
Diğer	0	0	2 (%4)	1 (%7)	1 (%7)	1(%20)	1 (%7)	4 %18)	8 (%5)

5.1.7.1.Emniyet Güçlerinin Etkinliğine/Yeterliliğine İlişkin Algı

Katılımcıların yüzde 16'sı suç işlediği muhitte emniyet güçlerinin etkinliğininin/gücünün diğer bölgelere göre daha az olduğunu düşündüklerini belirtirken, dörtte biri farkında olmadığı seçeneğini işaretlemiştir. Bu soruya katılımcıların yüzde 16'sı cevap vermemiştir. Cevap vermeyen yüzde bu grubun da emniyet güçlerinin etkinliği hakkında fazla bilgisi olmadığı düşünülebilir. Bu çerçevede katılımcıların önemli bir bölümünün emniyet güçlerinin yeterliliği hakkında düşünmediği ya da bu konuda bilgisinin olmadığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu durum caydırıcılık açısından önemli bir göstergedir.

Suç ayırımında incelendiğinde, genel eğilime paralel olarak katılımcıların çoğunluğu suç işlediği muhitte emniyet güçlerinin etkinliğine ilişkin olarak farkında olmadığı seçeneğini işaretlemiştir. Farkında olmadığını belirtenlerin oransal olarak en yüksek olduğu grup, yaralama suç grubu iken, en düşük olduğu grup uyuşturucu suç grubudur. Bu soru için cevapsızlık oranlarının da önem arzettiği düşünülmektedir. Cevapsızlık oranının en yüksek olduğu grup cinayet suç grubudur. (Dolandırıcılık suç grubu cevapsızlık oranının en yüksek olduğu suç grubu olmakla birlikte, bu suç niteliği gereği belli bir muhitte gerçekleştirilmiş olmayabilir.)

Tablo 24, Emniyet güçlerinin caydırıcılığı

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Emniyet güçlerinin etkinliğine ilişkin algı									
Şehrin diğer bölgelerine göre suç işlediğim muhitte polis sayısının/gücünün daha az olduğunu düşünüyorum	4 (%17)	8 (%20)	11(%22)	1 (%7)	2(%14)	0	2 (%22)	2 (%9)	26(%16)
Şehrin diğer bölgelerine göre suç işlediğim muhitte polis sayısının/gücünün daha fazla olduğunu düşünüyorum	3 (%13)	6 (%15)	14(%27)	2 (%13)	5(%36)	1(%11)	3 (%33)	5(%23)	35(%22)
Farkında değilim	5 (%22)	15 (%38)	12(%24)	4 (%27)	4(%29)	2(%22)	1 (%11)	7(%32)	42(%26)
Emniyet güçlerinin yeterliliğine ilişkin algı									
Yeterli olduğunu düşünmüyorum	11(%48)	15 (%38)	14(%27)	5 (%33)	7(%50)	1(%20)	4 (%44)	8(%36)	55(%34)
Yeterli olduğunu düşünüyorum	7 (%30)	14 (%35)	26(%51)	4 (%27)	4(%29)	2(%40)	4 (%44)	10(%45)	59(%37)

Katılımcıların emniyet güçlerinin yeterliliğine ilişkin görüşü, yeterli olmadığı yönündedir. Yeterli olmadığını düşünenlerin ağırlıklı olarak mala karşı suçlarda yoğunlaştığı izlenmektedir. Yine katılımcıların sadece yüzde 40'ı emniyet güçlerinin yeterli olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcıların yüzde 15'inden fazlasının bu soruyu cevapsız bırakması dikkat çekmektedir.

5.1.7.2.Suç Anında Akılcı Düşünme Yetisi

Katılımcılara, caydırıcılık teorisi çerçevesinde, suç işleme anında rasyonel karar alabilme yetenelerinin yerindeliğini sorgulamak üzere, herhangi bir uyarının etkisi altında olup olmadıkları ve alacakları ceza hakkında bilgi/öngörü sahibi olup olmadıkları sorulmuştur. Alınan cevapları gösteren 24 numaralı Tablo, aşağıda verilmektedir.

Tablo 25, Rasyonel karar alabilme yetisi

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Suç anında uyarın etkisinde olma									
Uyuşturucu madde etkisindeydim	2 (%9)	3 (%8)	20(%39)	0	3(%21)	1(%11)	4 (%44)	3(%14)	30(%19)
Alkollüydüm	5 (%22)	4 (%10)	9 (%18)	3 (%20)	2(%14)	0	1 (%11)	5(%23)	24(%15)
Hiçbiri	10(%43)	28(%70)	18(%35)	10 (%67)	7(%50)	3(%33)	3 (%33)	12(%55)	80(%50)
Alınacak ceza/yakalanma hakkında öngörü									
Ne kadar ceza alacağımı tahmin ediyordum	1 (%4)	5 (%13)	13(%25)	3 (%20)	2(%14)	1(%20)	4 (%44)	5(%23)	22(%14)
Ne kadar ceza alacağımı	0	4 (%10)	7 (%14)	0	2(%14)	1(%20)	1 (%11)	3(%14)	16(%10)
Ne kadar ceza alacağım umrunda değildi, suç anında uyuşturucu/alkol etkisindeydim	0	4 (%10)	10(%20)	0	4(%29)	0	2 (%22)	2(%9)	22(%14)
Ne kadar ceza alacağım hakkında en ufak fikrim yoktu	7 (%30)	15 (%38)	17(%33)	8 (%53)	8(%57)	4(%80)	2 (%22)	10(%45)	65(%41)
Ceza almayacağımı düşünüyordum	6 (%26)	11 (%28)	6 (%12)	2 (%13)	4(%29)	1(%20)	1 (%11)	2(%9)	28(%18)
Yakalanmayacağımı düşünüyordum	0	6 (%15)	8 (%16)	1 (%7)	5(%36)	0	2 (%22)	5(%23)	20(%13)
Yakalanacağımı biliyordum	2 (%9)	4 (%10)	4 (%8)	0	1(%7)	0	0	2(%9)	12(%8)
Suç işlediğim an kendimi kaybetmişim, alacağım cezayı düşünmeden suç işledim	7 (%30)	11 (%28)	11(%22)	1 (%7)	7(%50)	1(%20)	2 (%22)	2(%9)	40(%25)
Ceza hakkında öngörünün geçerliliği									
Tahminimden az oldu	0	2 (%5)	3 (%6)	1 (%7)	0	1(%20)	0	2 (%9)	8 (%5)
Tahminimden fazla oldu, bilsem suç işlemezdim	5 (%22)	10 (%25)	20(%39)	3 (%20)	2(%14)	0	5(%55)	7 (%32)	41(%26)
Aldığım ceza tahminimden çok farklı olmadı	0	3 (%8)	2(%4)	0	0	0	1(%11)	1(%5)	6 (%4)
Alınacak cezaya ilişkin bilgi kaynağı									
Suç işlemeyen önce araştırmıştım	0	1 (%3)	3 (%6)	0	0	0	1 (%11)	0	5 (%3)
Benzer suçu işleyen tanıdığımdan	1 (%4)	1 (%3)	4 (%8)	0	0	0	0	1 (%5)	7 (%4)
Bir yerden duymuştum	0	0	1 (%2)	2 (%13)	0	0	0	3 (%14)	5 (%3)

Katılımcıların sadece yarısı herhangi bir uyarının etkisi altında olmadığını ifade ederken, yine yüzde 10'un üzerinde cevapsızlık oranının olması dikkat çekmektedir. Suç anında hiçbir uyarın etkisinde olmadığını belirten katılımcıların oransal olarak en yüksek olduğu grup cana karşı suçlardır. Hırsızlık suçu hükümlülerinin yüzde 40'ı suç anında uyuşturucu madde etkisi altında olduğunu, beşte birine yakını ise alkollü olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede hırsızlık suçu hükümlülerinin yüzde 60'ı suç anında kendinde değildir. Yine uyuşturucu suçu hükümlülerinin yarısının suç anında kendinde olmadığı izlenmektedir.

Katılımcıların yarısına yakını ne kadar ceza alacağı hakkında hiçbir fikri/tahmini olmadığını belirtirken, beşte biri ceza almayacağını düşündüğünü, dörtte biri ise suç anında kendisini kaybettiğini ve alacağı cezayı düşünmeden suç işlediğini ifade etmiştir. Katılımcıların beşte biri ceza almayacağını, yüzde 13'ü yakalanmayacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Yüzde 10'u ise aslında yakalanacağını bildiğini ifade etmiştir. Katılımcıların sadece dörtte birinin alacağı ceza hakkında bir fikri vardır.

Alacağı cezayı tahmin ettiğini belirten kesimin yarısından fazlası aldığı cezanın tahmininden fazla, beşte biri ise tahmininden az olduğunu ifade etmiştir. Alacağı cezayı tahmin eden katılımcıların sadece yüzde 9'u (toplam katılımcıların yüzde 4'ü) aldığı cezanın tahmininden fazla farklı olmadığını belirtmiştir. Bu durum, caydırıcılık teorisinde suç işleme kararı alma anında tam bilgiye sahip olduğu varsayılan bireylerin aslında cezalar, yani suç işleme davranışının maliyeti hakkında eksik bilgi sahibi olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

5.1.7.3.Ceza İnfaz Sisteminin Caydırıcılığı

Katılımcıların bir kısmı ceza almayacağını, bir kısmı yakalanmayacağını ifade ederken, bir kısmı ise ceza alacağını/yakalanacağını bildiği halde suç işlemiştir. Öte yandan, mevcut durumda cezaevinde bulunan katılımcıların bir kısmı yeniden suç işlemeyi düşünmezken, bir kısmı tekrar suç işleyebileceğini ifade etmiştir. Ceza infaz rejiminin caydırıcılığına ilişkin algıya yönelik olarak, katılımcıların yakalanmayacağını ve ceza almayacağını düşünme nedenleri ve cezaevi deneyimlerinin gelecek suç eğilimlerin etkisine yönelik veriler, Tablo 25'te gösterilmektedir.

Tablo 26, Ceza infaz rejiminin caydırıcılığına ilişkin algı

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Ceza almayacağı düşünme nedenleri									
Daha önce suç işlemiş ve ceza almamıştım	1 (%4)	3 (%8)	9 (%18)	0	2 (%14)	1 (%20)	1 (%11)	1 (%5)	16 (%10)
Bir tanıdığım benzer suç işlemiş ve ceza almamıştı	1 (%4)	0	5 (%10)	0	0	0	0	2 (%9)	8 (%5)
Nadiren ceza veriliyor diye düşündüm	1 (%4)	2 (%5)	5 (%10)	4 (%27)	1 (%7)	0	0	4 (%18)	14 (%9)
Yakalanmayacağı düşünme nedenleri									
Daha önce suç işlemiş ve yakalanmamıştım	0	4 (%10)	9 (%18)	0	2 (%14)	0	1 (%11)	2 (%9)	15 (%9)
Bir tanıdığım benzer suç işlemiş, yakalanmamıştı	1 (%4)	2 (%5)	5 (%10)	2 (%13)	1 (%7)	0	0	2 (%9)	12 (%8)
Polis yakalayamaz diye düşündüm	0	2 (%5)	2 (%4)	3 (%20)	2 (%14)	0	0	1 (%5)	8 (%5)
Cezayı bilmeye rağmen suç işleme nedeni									
Bu suçu işlemekten başka şansım yoktu	1 (%4)	6 (%15)	5 (%10)	0	1 (%7)	1 (%20)	3 (%33)	3 (%14)	15 (%9)
Kendimi kaybettim	0	6 (%15)	7 (%14)	0	3 (%21)	1 (%20)	1 (%11)	1 (%5)	17 (%11)
Afla çıkarım/ceza indirimi alırım diye düşündüm	0	2 (%5)	2 (%4)	0	0	0	0	0	4 (%3)
Daha önce ceza almıştım, hapis cezası beni korkutmadı	0	2 (%5)	2 (%4)	1 (%7)	1 (%7)	0	0	0	5 (%3)
Yakalanacağı bilmeye rağmen suç işleme nedenleri									
Salıverilirim diye düşündüm	0	4 (%10)	4 (%8)	2 (%13)	0	0	0	2 (%9)	12 (%8)
Kendimi tutamadım	1 (%4)	4 (%10)	6 (%12)	2 (%13)	1 (%7)	0	0	3 (%14)	14 (%9)
Daha önce yakalanmıştım, yakalanmak beni korkutmadı	1 (%4)	4 (%10)	3 (%6)	0	0	0	0	0	8 (%5)
Cezaevinden çıktıktan sonra suç işleme niyeti									
Kesinlikle işlemem	18 (%78)	33 (%83)	43 (%84)	11 (%93)	11 (%79)	3 (%60)	5 (%55)	18 (%82)	123 (%77)
İşleme ihtimali olabilir	1 (%4)	1 (%3)	5 (%10)	1 (%7)	2 (%14)	0	2 (%22)	2 (%9)	10 (%6)
İşlerim	0	1 (%3)	1 (%2)	1 (%7)	1 (%7)	0	0	1 (%5)	4 (%3)
Cezaevinden çıktıktan sonra suç işleme ihtimali olmasının nedenleri									
Hapishane hayatım beklediğimden rahat geçiyor	0	1 (%3)	2 (%4)	1 (%7)	0	0	1 (%11)	2 (%9)	5 (%3)
İşlerim çünkü madde kullanma alışkanlığım nedeniyle kendimi kaybediyorum	0	0	2 (%4)	0	1 (%7)	0	2 (%22)	0	5 (%3)
İşlerim çünkü maddi olarak gücüm yok, başka şansım yok	0	1 (%3)	2 (%4)	1 (%7)	0	0	1 (%11)	1 (%5)	4 (%3)
Cezaevinden çıktıktan sonra suç işlemeyecek olma nedenleri									
Hapishane hayatım beklediğimden zor geçiyor	9 (%39)	19 (%48)	25 (%49)	5 (%33)	6 (%43)	0	2 (%22)	8 (%36)	67 (%42)
Çevremde saygınlığım azaldı	12 (%52)	21 (%53)	20 (%39)	8 (%53)	6 (%43)	1 (%20)	3 (%33)	14 (%64)	70 (%44)
Yeniden iş bulmakta zorlanıyorum	3 (%13)	9 (%23)	10 (%20)	4 (%27)	6 (%43)	0	3 (%33)	5 (%23)	36 (%23)

Katılımcıların yüzde 10'u, daha önce suç işleyip ceza almadığı için, yüzde 5'i ise yakın çevresinde bazı kimseler benzer suç işleyip ceza almadığı için ceza almayacağını düşünmüştür. Yine üçte biri nadiren ceza verildiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Böylece Tablo 25'ten de izlenebileceği gibi, ceza almayacağını düşünenlerin yaklaşık beşte biri, ne kendisinin ne de yakın çevresindekilerin benzer bir suç için ceza almamış olmalarından dolayı suç işlemiştir. Bu durum da yine, ceza rejiminin caydırıcılığının zayıf olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların yüzde 10'u daha önce suç işleyip yakalanmadığı ve yüzde 8'i bir yakını benzer bir suç işleyip yakalanmadığı için yakalanmayacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Böylece Yakalanmayacağını düşünen grubun yarısından fazlasının bu şekilde düşünmek için kendi ve/veya çevresinden gördüğü, yakalanmayacağı yönünde deneyimleri vardır. Katılımcıların yüzde 5'i ise, güvenlik birimlerinin yakalayamayacağını düşünmüştür. Bu durum, ceza rejiminin “kesinlik” ilkesinin zayıf olduğunu göstermektedir.

Ne kadar ceza alacağını bildiğini ifade edenlerden daha önce cezaevine girip tekrar girmekten çekinmeyen yüzde 10'luk kesim (toplam katılımcıların yüzde 3'ü) ve afla çıkacağını ya da ceza indirimi alacağını düşündüğünü belirkten yüzde 12'lik grup (toplam katılımcıların yüzde 3'ü), ülkemiz ceza infaz rejiminin “kesinlik” ve “şiddetlilik” ilkelerini sağlamadığını göstermektedir. Kendini kaybettiğini ifade eden üçte birlik grup ise suç anında rasyonel olma koşulunu sağlamamakta, yine caydırıcılık teorisine zıt bir durum teşkil etmektedir.

Suç ayırımında incelendiğinde, hırsızlık, uyuşturucu ve yağma suçları nedeniyle cezaevinde olanların yaklaşık beşte biri daha önce suç işledikleri halde yakalanmadıkları/ceza almadıkları için gene aynısı olacağını düşünmüşler ve suç işlemişlerdir. Hırsızlık suçunda, çevredekilerin deneyiminin de bireyi suça teşvik edici olduğu görülmektedir. Yaralama suçlarında da, görece düşük olmakla birlikte, yakalanmama deneyiminin kaydadeğer olduğu görülmektedir. Dolandırıcılık suçundan hükümlü katılımcılarda nadiren ceza verildiğini düşünen ve polisin yakalayamayacağını düşünenlerin oranı diğer suç gruplarına göre hayli yüksektir.

Katılımcıların yüzde 10'u, suç işlemeleri neticesinde yakalanacaklarını bildiklerini ifade etmiştir. Yakalanacaklarını bildikleri halde suç işleme nedenleri arasında, suç işlemekten başka şansının olmadığı görüşü birinci sırada yer almaktadır. Bu seçenek katılımcının kendisini masum gösterme eğilimi için işaretlediği bir seçenek olabileceği itibarıyla, temkinle değerlendirilmesi gereken bir seçenektir. Diğer seçeneklere gözetildiğinde, katılımcıların onda birinin kendini tutamadığını ifade ettiği görülmektedir. Bu durum, katılımcının suç işleme anında bir uyarının etkisi altında olduğuna

ilişkin yukarıdaki veriler ile birlikte değerlendirildiğinde, katılımcının suç anındaki karar alma yetisindeki yetersizliği göstermektedir. Katılımcıların onda biri ise yakalansa bile bırakılacağını düşündüğünü belirtmiştir. Bu durum da ceza rejiminin “kesinlik” ilkesinin algılanmasındaki sorunu ifade etmesi açısından önemlidir.

Katılımcılara cezaevinden çıktıktan sonra suç işleme niyetleri sorulmuştur. Bu soruya verilen cevabın, anketi yapan kişilerin kimliği gözönünde bulundurulduğunda, ağırlıklı olarak “kesinlikle işlemem” yönünde olması normaldir. Buna karşın katılımcıların yaklaşık onda biri tekrar suç işleyebileceğini ifade etmiştir. Katılımcıların yüzde 40’ı hapisane hayatı bekledekinden zor geçtiği için yeniden suç işlemeyeceğini ifade etmekle birlikte, bir önceki soruda olduğu gibi bu soruda da seçeneğin işaretlenme nedenlerine temkinle yaklaşmak gerekmektedir. Yeniden suç işlemeyecek olmanın nedeni olarak “saygınlığın azalması” yönündeki seçeneğe yüzde 44 oranında katılım sağlanması dikkat çekmektedir. Katılımcıların dörtte biri de, ekonomik nedenler yüzünden yeniden suç işlemeyeceğini ifade etmiştir.

Cezaevinden çıktıktan sonra suç işleme ihtimalinin olmasının nedenleri arasında maddi nedenler, hapisane hayatının beklenenden rahat geçmesi ve madde kullanımı nedeniyle kontrolün kaybedilmesi seçeneklerine eşit oranlarda katılım sağlanmıştır.

5.1.8.Sosyal Çevre

Arkadaşlar ağırlıklı olmak üzere sosyal çevrede hakim olan değerlerin (öğrenme teorisi) ve sosyal çevrenin kişiye yaklaşımının (damgalama teorisi) sapkın davranış oluşumunda etkili olduğuna dair bir çok çalışma mevcuttur. Çalışmanın bu bölümünde, katılımcıların sosyal çevresini ve insanların kendilerine bakış açısına ilişkin algıları sorulmuştur. Bu çerçevede sapkın gruplara katılım, sapkın arkadaşların varlığı ve çevrenin katılımcıya yaklaşımına yönelik sorulara alınan cevaplar, 26 numaraları Tablo’da sunulmaktadır.

Tablo 27, Arkadaş çevresi ve çevrenin tutumu

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Arkadaşlara ilişkin bilgi									
Çoğu suç işlemiştir	5 (%22)	7 (%18)	17 (%33)	1 (%7)	6(%43)	1(%20)	2 (%22)	5(%23)	36(%23)
Bir kısmı suç işlemiştir	4 (%17)	7 (%18)	18 (%35)	2 (%13)	4(%29)	0	4 (%44)	4(%18)	36(%23)
Çoğunu beş yıldan fazladır tanıyorum	5 (%22)	11 (%28)	4 (%8)	8 (%53)	5(%36)	1(%20)	1 (%11)	6(%27)	36(%23)
Çoğu madde kullanıyor	2 (%9)	9 (%23)	12 (%24)	0	7(%50)	0	2 (%22)	4(%18)	30(%19)
Çoğu bekar	12 (%4)	8 (%20)	6 (%12)	0	7(%50)	0	0	1(%5)	20(%13)
Tek başıma yapmayacağım şeyleri arkadaşlarımla birlikte yapacağım oluyor	4 (%17)	4 (%10)	9 (%18)	2 (%13)	6(%43)	0	1(%11)	4(%18)	25(%16)
Arkadaş çevrem suç eğilimi artırdığını düşünüyorum	5 (%22)	11 (%28)	14 (%27)	3 (%20)	5(%36)	0	3 (%33)	5(%23)	33(%21)
Arkadaşlarımla suç davranışım üzerine bir etkisi olmadığını düşünüyorum	5 (%22)	10 (%25)	5 (%10)	4 (%27)	4(%29)	0	1(%11)	3(%14)	29(%18)
Sapkın gruplara katılım									
Çete türü gruplara katılım	2 (%9)	3 (%8)	9 (%18)	0	2(%14)	1(%20)	1 (%11)	2 (%9)	16(%10)
Çevrenin katılımcıya yaklaşımı									
Çevremdekilerin bana güvenmemesi ve bana karşı önyargılı olması benim suç eğilimimi artırmaktadır	3 (%13)	8 (%20)	11 (%22)	1 (%7)	2(%14)	0	1 (%11)	5(%23)	25 (%16)
Çevremdekiler her koşulda bana güvenir	13 (%57)	23 (%58)	18 (%35)	8 (%53)	8(%57)	3 (%60)	4 (%44)	11(%50)	74 (%46)
Çevremdekiler benden çekinir ve korkarlar	2 (%9)	2 (%5)	2 (%4)	0	3(%21)	0	1 (%11)	2 (%9)	10 (%6)
İnsanların beni sevmediklerini düşünürüm	2 (%9)	2 (%5)	8 (%16)	0	0	0	2 (%22)	2 (%9)	12 (%8)
Sevilen bir insan olduğumu düşünüyorum	9 (%39)	13 (%33)	16 (%31)	7 (%47)	6(%43)	2 (%40)	4 (%44)	8 (%36)	56 (%35)

Katılımcıların yarısına yakını arkadaşlarının suç işlediğini, beşte biri arkadaşlarının madde kullandığını ifade ederken, yine beşte biri arkadaşlarının suç eğilimi artırdığını düşündüğünü ifade etmiştir. Suç ayırımında incelendiğinde, katılımcılar arasında arkadaşlarının çoğunun ve bir kısmının suç işlediğini ifade edenlerin en fazla olduğu grup, hırsızlık suç grubudur. Kontrol teorisine yönelik

çalışmalarda değerlendirilen bir değişken olarak, arkadaşlarını uzun süredir tanıyor olma durumunun da en düşük olduğu suç grubunun hırsızlık suç grubu olduğu izlenmektedir. Cana karşı suç grubu, arkadaş çevresinde suç işleyenler var olduğunu ifade edenlerin oransal olarak en düşük olduğu grup olarak göze çarpmaktadır. Mala karşı suç grubu ve uyuşturucu suç grubu, arkadaşlarının suç eğilimini artırdığını söyleyenlerin oransal olarak en fazla olduğu gruptur.

Katılımcılardan çete benzeri sapkın gruplara katılımın en fazla olduğu suç grupları hırsızlık ve yağma suç gruplarıdır.

Katılımcıların yaklaşık beşte biri, sosyal çevrelerinin kendilerine ilişkin önyargılarının suç eğilimlerini artırdığını ifade etmiştir. Katılımcıların sadece üçte biri çevresinde sevilen bir insan olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir.

Katılımcının çevresinin kendisine olan davranışlarına ilişkin algısı suç ayırımında incelendiğinde, yaralama ve hırsızlık suçlarında çevredeki insanların önyargılı olmasının suç eğilimine pozitif etkisinin daha fazla olduğu izlenmektedir. Çevredeki insanların her koşulda kendine güvendiği ve yardımcı olduğunu ifade edenlerin en yüksek olduğu suç grubu cana karşı suç grubu olurken, bu oran hırsızlık, dolandırıcılık ve uyuşturucu suçunda en düşük seviyededir. Katılımcılar arasında sevilen bir insan olduğunu düşünenlerin oranı toplam eğilime paralel olarak üçte bir civarında değişmekle birlikte, dolandırıcılık ve yağma suçlarında daha yüksektir.

5.1.9.Suç Nedenlerine İlişkin Katılımcının Görüşü

Katılımcılara, kendilerine göre suç işlemelerine neden olan faktörlerin hangileri olduğu sorulmuştur. Elde edilen veriler, Tablo 27'deki gibidir.

Tablo 28, Suç işleme nedenine ilişkin olarak katılımcının görüşü

	Cinayet (N=23)	Yaralama (N=40)	Hırsızlık (N=51)	Dolandırıcılık (N=15)	Yağma (N=14)	Çete (N=5)	Uyuşturucu (N=9)	Diğer (N=22)	Toplam (N=160)
Ailem	2 (%9)	7 (%18)	10 (%20)	1 (%7)	0	0	0	2 (%9)	22 (%14)
Ekonomik nedenler	5 (%22)	6 (%15)	21 (%41)	7 (%47)	8(%57)	0	4 (%44)	10 (%45)	50 (%31)
Psikolojik sorunlarım	2 (%9)	8 (%20)	11 (%22)	0	4(%29)	0	1 (%11)	3 (%14)	26 (%16)
Arkadaş çevrem	7 (%30)	15 (%38)	21 (%41)	6 (%40)	8(%57)	1(%11)	4 (%44)	9 (%41)	55 (%34)
Diğer	5 (%22)	8 (%20)	7 (%14)	3 (%20)	3(%21)	3(%60)	1 (%11)	3 (%14)	28 (%18)

Katılımcıların suç işlemelerine neden olarak en çok arkadaş çevresi ve ekonomik faktörler seçeneklerini işaretlediği görülmüştür. Aile ve psikolojik sorunlar, daha alt sıralarda yer almaktadır. Katılımcılar arasında suç işlemesine neden olarak ekonomik nedenleri gösterenlerin en fazla olduğu grup mala karşı suç grubu iken, en düşük olduğu grup cana karşı suç grubudur. Mala karşı suç grubu, arkadaş etkisinin de oransal olarak en fazla dile getirildiği gruptur. Cana karşı suçların en önemli bileşeni olan yaralama suç grubunda psikolojik sorunlarının suç nedeni olarak ifade edilme oranı en yüksektir. Bu soruda “diğer” seçeneğinin de yaygın olduğu izlenmektedir.

5.2.HİPOTEZ TESTLERİ

Bu bölümde, çalışmanın üçüncü bölümde ayrıntılı olarak değinilen, literatürde suç davranışıyla ilişkisi test edilen tüm değişkenlerin bu çalışmaya katılan katılımcıların suç davranışıyla anlamlılık ilişkisi test edilmektedir. Bu kapsamda, aile yapısı, sosyal çevre, ekonomik göstergeler, göç olgusu, ceza infaz rejiminin caydırıcılığı ve seçilmiş bireysel göstergeler ile yetişkinlik dönemi suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi, suç ayırımında analiz edilmektedir.

Suç davranışıyla ilişkisi olduğu tespit edilen, aile yapısına ve sosyal çevreye ilişkin kimi değişkenlerin, suç davranışıyla anlamlılık ilişkisi geçmiş dönem ve mevcut dönem ayırımında analiz edilmekte, böylece ilgili değişkenin suç davranışıyla anlamlılık ilişkisinin vadesini görme şansı elde edilmektedir.

Bu bölümde, seçilen değişken ve suç davranışı arasındaki ilişki, seçilmiş suç sosyolojisi teorileri çerçevesinde yapılmakta olup, hipotezler referans alınan suç sosyolojisi kuramında oluşturulmuştur. Bu kapsamda aile yapısına ilişkin değişkenler ile suç davranışı arasındaki ilişki sosyal kontrol teorisi, göç olgusuna ilişkin göstergeler ve suç davranışı arasındaki ilişki sosyal düzensizlik teorisi, ekonomik göstergeler ve suç davranışı arasındaki ilişki suçun ekonomik teorisi, sosyal çevreye ilişkin göstergeler ve suç davranışı arasındaki ilişki sosyal öğrenme teorileri, görelî yoksunluk durumuna yönelik göstergeler ve suç davranışı arasındaki ilişki gerilim ve görelî yoksunluk teorileri ve ceza infaz rejiminin caydırıcılığına ilişkin algı ve suç davranışı arasındaki ilişki caydırıcılık teorisi çerçevesinde test edilmektedir. Değişkenlerin test edildiği kuramsal çerçevenin seçimi, literatür paralelinde yapılmıştır; literatürde, yukarıda ifade edilen değişkenlerle suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisinin testi, ağırlıklı olarak belirtilen teoriler çerçevesinde yapılmaktadır. Bununla birlikte, suç sosyolojisi teorileri birbirlerine rakip olmayıp tamamlayıcı olduğundan ve bu çerçevede teoriler arasında kesin bir sınır çizmek mümkün olmadığından, kimi değişkenler ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi birden fazla suç sosyolojisi teorisi kapsamında

değerlendirilebilmektedir. Örneğin, aşağıda değinilecek olan, ebeveynlerin cezaevi deneyiminin olması, suça itici bir ortamda sosyalleşmesi kapsamında sosyal öğrenme teorileri ile ilişkilendirilebileceği gibi, bireyin ebeveyninin cezaevinde olduğu süre boyunca yeterince denetlenememesi ve çocuğuyla sosyal bağ kuramaması çerçevesinde sosyal kontrol teorisiyle de ilişkilidir. Tespit edilen anlamlılık ilişkisinin birden fazla teori kapsamında değerlendirilebileceği durumlar hakkında bilgilendirme yapılmaktadır.

5.2.1.Aile Yapısı ve Suç İlişkisi

Hipotez 1: Aile yapısının yetişkinlik dönemi suç eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Bu bölümde, aileye ilişkin olarak literatürde suçlu ilgisi olduğu öne tartışılan faktörler olan suçlu ebeveyn/kardeş varlığı, kardeş sayısı, maruz kalınan çocuk yetiştirme yöntemi, anneye ilişkin özellikler, babaya ilişkin özellikler, geleneksel aile yapısındaki bozulma, annenin çalışıyor olması gibi faktörlerin suç davranışına etkisi irdelenecektir.

Aile yapısına ilişkin değişkenler bireyin geçmiş dönem suçluluk eğilimini de etkileyeceğinden, bu bölümde aileye ilişkin bağımsız değişkenin geçmiş dönem suç eğilimiyle ilişkisine de bakılacak, böylece bağımlı değişken ile ilişkinin etkinlik süresi (kısa dönem-uzun dönem) ve zaman içindeki seyri de görülmüş olacaktır.

5.2.1.1.Suçlu Ebeveyn/Kardeşin Varlığı

Hipotez 1.1: Suçlu ebeveyn ve kardeşin varlığı ile bireyin yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.⁴²

Literatürde özellikle ergen suçluluğunu öngörme açısından en önemli ailesel göstergelerden bir tanesi olarak göze çarpan ebeveyn/kardeş suçluluğu faktörünün yetişkin suçluluğunu öngörmede bir gösterge olup olmadığı analiz edilmiştir. Bu hipotez, özellikle öğrenme ve kontrol teorileri kapsamında önem arz etmektedir.

Katılımcılardan 51 tanesinin çekirdek ailesinde cezaevi deneyimi olan vardır. Aile bireylerinin cezaevine girme nedenleri olarak cinayet ve yaralama suçlarının açık farkla önde olduğu görülmektedir: 51 katılımcının 25 tanesi, kardeşinin/ebeveyninin yaralama ve cinayetten, yani cana

⁴² Bu hipotez ile aslında suç davranışının oluşmasında suçun nesiller arası aktarımının sözkonusu olup olmadığı incelenmektedir.

karşı suçlar nedeniyle cezaevine girdiği görülmektedir. Hipoteze konu bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki aşağıda tablolaştırılarak verilmektedir.

Tablo 29, Suçlu ebeveyn/kardeş varlığı ile suç grupları arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	2,381	0,96	1	0,131
Yaralama	1,374	0,17	1	0,100 (negatif)
Hırsızlık	2,038	0,108	1	0,121
Dolandırıcılık	0,001	0,592	1	0,003
Yağma	0,006	0,253	1	0,007
Çete	0,363	0,451	1	0,051
Uyuşturucu	8,224	0,008	1	0,243
Diğer	0,231	0,404	1	0,041
Mala karşı suçlar	1,561	0,143	1	0,108
Cana karşı suçlar	3,333	0,050	1	0,158 (negatif)
Toplam suç	0,500	0,430	1	0,060
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,088	0,463	1	0,029
Geçmiş dönem cana karşı suç	2,577	0,088	1	0,158
Geçmiş dönem toplam suç	3,347	0,052	1	0,179

Uyuşturucu ve cana karşı suç gruplarında suçlu ebeveyn/kardeş varlığının yetişkin suçluluğu ile arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Geçmiş dönem toplam suç eğilimiyle suçlu ebeveyn/kardeş varlığı arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Cana karşı suçlar ile çekirdek aile cezaevi deneyimi arasında ise anlamlılık düzeyi görece düşük olmak üzere negatif bir ilişki bahsetmek mümkündür. Çekirdek ailesinden cezaevine giren bireyin varlığı ve uyuşturucu suçu arasındaki ilişki aşağıdaki gibidir.

Tablo 30, Uyuşturucu suçu ile çekirdek ailede cezaevi deneyimi arasındaki çapraz ilişki

	Uyuşturucu suçu hükümlüsü	Uyuşturucu suçu hükümlüsü değil	Toplam
Çekirdek ailede cezaevi deneyimi olan			
Sayı	6	43	49
Yüzde	12,2	87,8	100
Çekirdek ailede cezaevi deneyimi olmayan			
Sayı	1	89	90
Yüzde	1,1	98,9	100
Toplam			
Sayı	7	132	139
Yüzde	5	95	100

$$\chi^2 = (8,224;sd=1;p=0,008)$$

Uyuşturucu suçundan hükümlü 8 katılımcıdan 7 tanesi bu soruya cevap vermiştir. Cevap veren 7 uyuşturucu hükümlüsünden 6 tanesinin çekirdek ailesinde cezaevi deneyimi olanlar bulunması itibariyle, bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Tablo 31, Cana karşı suç grubu ile çekirdek ailede cezaevi deneyimi arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Çekirdek ailede cezaevi deneyimi olan			
Sayı	12	35	47
Yüzde	25,5	74,5	100
Çekirdek ailede cezaevi deneyimi olmayan			
Sayı	36	51	87
Yüzde	41,4	58,6	100
Toplam			
Sayı	48	86	134
Yüzde	35,8	64,2	100

$$\chi^2 = (3,333;sd=1;p=0,050)$$

Cana karşı suç nedeniyle cezaevinde bulunan, bu soruya cevap veren 48 katılımcıdan sadece 12 tanesinin çekirdek ailesinde cezaevi deneyimi bulunması nedeniyle, bu iki değişken arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 32, Eski dönem toplam suç eğilimi ile çekirdek ailede cezaevi deneyimi arasındaki çapraz ilişki

	Geçmiş dönemde suç işlemiş	Geçmiş dönemde suç işlememiş	Toplam
Çekirdek ailede cezaevi deneyimi olan			
Sayı	32	8	40
Yüzde	80	20	100
Çekirdek ailede cezaevi deneyimi olmayan			
Sayı	41	24	65
Yüzde	63,1	36,9	100
Toplam			
Sayı	73	32	105
Yüzde	100	100	100

$$\chi^2 = (3,347;sd=1;p=0,052)$$

Aile bireylerinden cezaevine girmiş (cevap veren) 40 katılımcıdan 32 tanesi, geçmiş dönemde suç işlemiştir. Ailede cezaevine giren bireylerin varlığı, kısa dönemde de uzun dönemde de etkili olmakla birlikte, çok güçlü bir etkiden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Katılımcıların üçte birinin çekirdek ailesinden cezaevine girenlerin olduğunu belirtmesi, suç davranışı oluşumunda nesiller arası aktarımı doğrulamakla birlikte, tüm suçlar arasında dağılıp, belli bir suça özgü bir nitelik taşımadığından, suç davranışı ve çekirdek ailedeki çocukluk/ergenlik döneminde cezaevi

deneyimi arasında güçlü ilişkiler tespit edilememiştir. Öte yandan, aslen bu çalışmanın aşağıda değinilecek diğer hipotezlerinde de geçerli olmak üzere, sadece ebeveyn/kardeş suçluluğunun bir başına suç davranışı açıklamada yetersiz olacağını göstermektedir. “Risk faktörü” olarak değerlendirilebileceğimiz, sapkın davranışa neden olabilecek ortam (criminoegic environment) suç davranışının oluşmasının asıl nedeni olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, yoksulluk, sosyalleşilen çevre, yaşanan yere ilişkin suça itici nedenlerle birleştiğinde, ebeveyn/kardeş suçluluğu suç davranışını oluşturmada önemli bir faktör olarak karşımıza çıkabilir, ancak bu çalışmada sadece doğrudan etkiler analiz edildiğinden, 1.1 no’lu Hipotezin kısmen doğrulandığını söylemekle yetinilecektir.

5.2.1.2.Kardeş Sayısının Fazla Olması Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 1.2: Kardeş sayısının fazla olmasının bireyin suç işleme eğilimi ile anlamlı ve pozitif bir ilişkisi vardır.

Çalışmanın betimleyici istatistikler bölümünde de değinildiği gibi 160 katılımcının 128 tanesi üç veya daha fazla kardeşi olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan özellikle cinayet, yaralama ve hırsızlık suçlarında üç-dört kardeş sahibi olma kategorisinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası dört kardeş olduğunu ifade ederken, tek çocuk olduğunu belirtenlerin sayısı sadece yedidir. Bununla birlikte aşağıdaki Tablodan da izlenebileceği gibi, suç değişkeni ve kardeş sayısı arasında hiçbir suç grubu arasında ve geçmiş dönem suçları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.⁴³ Böylece 1.2 no’lu hipotez yanlışlanmıştır.⁴⁴

⁴³ Literatürde aile kalabalıklığına ilişkin diğer bir gösterge olarak bazı çalışmalarda oda/kardeş oranı alınmaktadır. Bu oran ev içerisindeki yoğunluğu vermektedir. Bu çalışmada da kardeş sayısı ve oda sayısı birbirine oranlanarak kişi başına özel alan analizi yapılmış, ancak anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır.

⁴⁴Ülkemiz genelinde özellikle katılımcıların yetiştiği aile yapısında çocuk sayısı yüksektir. Bu çerçevede kardeş sayısının suçlu/suçsuz ayrımında ve suç grupları arasında bir farklılaşma göstermesi beklenmemektedir. Kardeş sayısının suç davranışına ilişkisine yönelik çalışmalar, Batı ülkeleri ve ABD için yapılmış olup, söz konusu ülkelerde çocuk sayısı genel olarak diğer ülkelere göre düşüktür ve çocuk sayısının fazla olduğu kesimler ağırlıklı olarak yoksul, suça itici risk bölgelerinde yaşayan ailelerdir. Bu çerçevede sözkonusu ülkelerde kardeş sayısının fazla olması bireyin yaşadığı yer ve aile yapısının da bir yansıması olarak, suç davranışına ilişkin bir gösterge olabilmektedir. Ülkemizde durumun daha farklı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte ülkemizde ailelerin sosyoekonomik statüsüne göre çocuk sayısına ilişkin bir veri bulunamadığından, bu ifade edilenler sadece görüş olarak kabul edilmelidir.

Tablo 33, Kardeş sayısı ile suç grupları arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,284	0,427	1	0,43
Yaralama	0,010	0,547	1	0,008
Hırsızlık	0,016	0,549	1	0,010
Dolandırıcılık	0,023	0,620	1	0,012
Yağma	0,023	0,620	1	0,012
Çete	0,031	0,614	1	0,014 (negatif)
Uyuşturucu	1,843	0,358	1	0,109 (negatif)
Diğer	1,111	0,373	1	0,085
Mala karşı suçlar	0,187	0,829	1	0,036
Cana karşı suçlar	0,088	0,826	1	0,024
Toplam suç	1,067	0,589	1	0,084 (negatif)
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,493	0,315	1	0,067 (negatif)
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,479	0,341	1	0,066
Geçmiş dönem toplam suç	0,062	0,501	1	0,023 (negatif)

Hipotez 1.3: Bireyin maruz kaldığı çocuk yetiştirme yönteminin bireyin yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Katılımcıların doldurulması istenen ankette anne ve baba ile iletişim şekline yönelik sorular eklenmiş, bu şekilde katılımcıların anneleri ve babaları ile ilişkileri ve ebeveynlerini algılayış biçimlerinin suçluluk davranışlarıyla ilişkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Ankette yer alan, bireyin anne ve babasına yönelik olarak işaretlediği şiddete eğilimli davranış biçimleri toplulaştırılarak analiz edilmiştir.

1.3 no'lu hipotez kapsamında, katılımcıların aile içinde şiddete maruz kalması, şiddete ne sıklıkla ve ne ölçüde maruz kaldığı, anne ve babasına ilişkin algıları ve bu değişkenlerin yetişkinlik dönemi suç eğilimiyle ilişkisi irdelenmektedir.

Hipotez 1.3.1: Çocukluk döneminde aşırı şiddet görme ile bireyin yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Mevcut çalışmada katılımcılara çocukluk döneminde aile içinde fiziksel şiddete maruz kalıp kalmadıkları sorulmuş, katılımcıların yaklaşık yarısı olumlu cevap vermiştir. Şiddet gördüğünü ifade eden katılımcıların yarısı, gördüğü şiddetin aşırı olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Aşırı şiddet görme ile suç davranışı arasındaki ilişkiye yönelik analiz sonuçları aşağıda verilmektedir.

Tablo 34, Ailede maruz kalından şiddetin aşırı olduğu algısı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	1,608	0,313	1	0,142
Yaralama	0,035	0,527	1	0,021
Hırsızlık	3,295	0,057	1	0,203 (negatif)
Dolandırıcılık	4,426	0,052	1	0,235 (negatif)
Yağma	0,006	0,615	1	0,008 (negatif)
Çete	0,914	0,526	1	0,108
Uyuşturucu	0,006	0,664	1	0,008
Diğer	0,236	0,771	1	0,054
Mala karşı suçlar	7,389	0,012	1	0,308 (negatif)
Cana karşı suçlar	0,055	0,500	1	0,027
Toplam suç	0,987	0,506	1	0,112 (negatif)
Geçmiş dönem mala karşı suç	1,662	0,156	1	0,168 (negatif)
Geçmiş dönem cana karşı suç	2,186	0,120	1	0,192
Geçmiş dönem toplam suç	0,003	0,584	1	0,007

Tablodan izlenebileceği gibi, hırsızlık ve dolandırıcılık suç gruplarında ailede şiddet görme ve suç davranışı arasında anlamlılık derecesi düşük olmakla birlikte negatif bir ilişki vardır. Nitekim toplam mala karşı suç davranışıyla ailede şiddet görme davranışı arasındaki güçlü negatif ilişki de bu durumu doğrulamaktadır.

Tablo 35, Mala karşı suç grubu ile ailede şiddet görme arasındaki çapraz ilişki

	Mala karşı suç hükümlüsü	Mala karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Gördüğü şiddeti aşırı bulan			
Sayı	14	25	39
Yüzde	35,9	64,1	100
Gördüğü şiddeti aşırı bulmayan			
Sayı	26	13	39
Yüzde	66,7	33,3	100
Toplam			
Sayı	40	38	78
Yüzde	51,3	48,7	100

$$\chi^2 = (7,389;sd=1;p=0,012)$$

Şiddet gördüğünü ifade eden 40 mala karşı suç hükümlüsünün 26 tanesi gördüğü şiddetin aşırı olmadığını düşünmektedir.

Bu anlatılanlar çerçevesinde, 1.3.1 no'lu hipotez reddedilmiştir. Cana karşı suçlarda anlamlı bir ilişki tespit edilememekle birlikte, ilişkinin yönünün pozitif olduğu izlenmektedir.

5.2.1.3. Anneye İlişkin Faktörler

Hipotez 1.3.2: Annenin annelik yöntemi ve suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Literatürde sosyal kontrol teorisi kapsamında suç davranışı ile ilişkisi test edilen, aile yapısına ilişkin en önemli göstergelerden bir tanesi, anneye olan ilişkilere dir. Annenin ebeveynlik yöntemi, hem çocuğuyla kurduğu bağ çerçevesinde şekillenen içsel kontrol, hem de çocuğunun hayatını gözlemlemesi/denetlemesi anlamında dışsal kontrol açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede annenin çocuğuyla ilgili olması, ceza veren/sert bir anne olması ve anne ile olan ilişkilerin yetişkinlik dönemi suç davranışıyla olan anlamlılık ilişkisi incelenmiştir.

Katılımcılardan 73 tanesi annesinin ilgili olduğunu ifade etmiştir. Sosyal kontrol teorisi gereği annenin ilgili olmasının bireyin yetişkinlik dönemi suç eğilimi ile anlamlı bir ilişkisinin olması, annenin ilgili olmasıyla yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasında negatif bir ilişki olması beklenmektedir.

Hipotez 1.3.2.1: Annenin ilgili olması ve suç davranışı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Tablo 36, Annenin ilgili olduğu algısı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	5,618	0,023	1	0,190
Yaralama	0,046	0,489	1	0,017
Hırsızlık	12,781	0,001	1	0,286 (negatif)
Dolandırıcılık	0	0,604	1	0,001 (negatif)
Yağma	0,661	0,297	1	0,065
Çete	0,364	0,665	1	0,049
Uyuşturucu	0,011	0,596	1	0,008 (negatif)
Diğer	1,044	0,216	1	0,082
Mala karşı suçlar	5,915	0,012	1	0,199 (negatif)
Cana karşı suçlar	0,843	0,227	1	0,075
Toplam suç	1,351	0,245	1	0,377
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,061	0,524	1	0,023
Geçmiş dönem cana karşı suç	1,183	0,230	1	0,103
Geçmiş dönem toplam suç	0,156	0,086	1	0,156

Annenin ilgili olmasının cinayet suçu ve mala karşı suçlar ile anlamlı bir ilişkisinin olduğu görülmektedir. Anne ilgisiyle cinayet suçu arasında pozitif, hırsızlık suçu ve mala karşı suçlar toplamı ile negatif bir ilişki vardır.

Tablo 37, Mala karşı suç grubu ile annenin ilgili olduğu algısı arasındaki çapraz ilişki

	Mala karşı suç hükümlüsü	Mala karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Anne ilgili			
Sayı	28	41	69
Yüzde	40,6	59,4	100
Anne ilgili değil			
Sayı	49	32	81
Yüzde	39,5	60,5	100
Toplam			
Sayı	77	73	150
Yüzde	48,7	51,3	100

$$\chi^2 = (5,915;sd=1;p=0,012)$$

Mala karşı suç hükümlüsü 77 katılımcıdan 49 tanesi annesinin ilgili bir anne olmadığını ifade etmiştir. Böylece kontrol teorisi kapsamında, anne ilgisinin azlığı suç davranışında anlamlı bir göstergedir.

Tablo 38, Mala karşı suç grubu ile annenin ilgili olduğu algısı arasındaki çapraz ilişki

	Cinayet suçu hükümlüsü	Cinayet suçu hükümlüsü değil	Toplam
Anne ilgili			
Sayı	16	57	73
Yüzde	78,1	21,9	100
Anne ilgili değil			
Sayı	7	76	83
Yüzde	8,4	91,6	100
Toplam			
Sayı	23	133	156
Yüzde	14,7	85,3	100

$$\chi^2 = (5,915;sd=1;p=0,012)$$

Cinayet hükümlüsü 23 katılımcının 16 tanesi annesinin ilgili olduğunu ifade etmiştir. Böylece annenin ilgi düzeyi ile cinayet suçu arasında, negatif olması beklenirken, pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Geçmiş dönem suç davranışıyla annenin ilgi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Böylece 1.3.2.1 no'lu Hipotez, kısmen doğrulanmıştır.

Hipotez 1.3.2.2: Annenin şiddetli cezalar veren/sert bir anne olması ve suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Annenin şiddeti ile suç davranışı arasında pozitif bir ilişki olması beklenmektedir. Suç bazında anneye olan iletişimin (ya da iletişime ilişkin algının) niteliğine yönelik tablo aşağıda verilmiştir. (45)

Tablo 39, Annenin sert olduğu algısı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,224	0,479	1	0,038 (p değeri negatif negatif)
Yaralama	4,212	0,029	1	0,165 (değeri negatif)
Hırsızlık	7,758	0,007	1	0,224
Dolandırıcılık	0,048	0,544	1	0,018
Yağma	0,107	0,504	1	0,026
Çete	0,689	0,530	1	0,067 (negatif)
Uyuşturucu	0,002	0,719	1	0,004 (negatif)
Diğer	0,169	0,454	1	0,033
Mala karşı suçlar	8,216	0,004	1	0,235
Cana karşı suçlar	1,741	0,144	1	0,108 (negatif)
Toplam suç	0,689	0,530	1	0,067
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,424	0,355	1	0,062
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,258	0,415	1	0,048
Geçmiş dönem toplam	0,723	0,302	1	0,079

Annenin sert olduğu algısı ile anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilen iki suç grubu, bir tanesi mala karşı suç grubunun en önemli bileşeni olan hırsızlık suç grubu, bir diğeri ise cana karşı suç grubunun en önemli bileşeni olan yaralama suç grubudur. İlişkiler anlamlı olmakla birlikte, yönleri farklıdır.

Tablo 40, Hırsızlık suçu ile annenin sert olduğu algısı arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Anne şiddeti var			
Sayı	11	7	18
Yüzde	61,1	38,9	100
Anne şiddeti yok			
Sayı	39	98	137
Yüzde	28,5	71,5	100
Toplam			
Sayı	50	105	155
Yüzde	32,3	67,7	100

$$\chi^2 = (7,758;sd=1;p=0,007)$$

⁴⁵ Annenin şiddetli cezalar verdiği ve annenin aşırı sert olduğu cevapları birleştirilerek elde edilmiştir.

Hırsızlık suçundan hükümlü 50 katılımcıdan 11 tanesi anne şiddetine maruz kalmıştır. Anne şiddetine maruz kaldığını belirten toplam katılımcı sayısının yarısından fazlasının hırsızlık suç hükümlüsü olduğu görülmektedir. Böylece anne şiddeti ile hırsızlık suçu arasında, öngörülen şekilde anlamlı bir ilişki mevcuttur; anne şiddeti ile hırsızlık suçu eğilimi arasında pozitif bir ilişki vardır.

Tablo 41, Yaralama suçu ile annenin sert olduğu algısı arasındaki çapraz ilişki

	Yaralama suçu hükümlüsü	Yaralama suçu hükümlüsü değil	Toplam
Anne şiddeti var			
Sayı	1	17	18
Yüzde	5,6	94,4	100
Anne şiddeti yok			
Sayı	38	98	136
Yüzde	27,9	72,1	100
Toplam			
Sayı	39	115	154
Yüzde	25,3	74,7	100

$$\chi^2 = (4,212;sd=1;p=0,029)$$

Yaralama suçundan hükümlü 39 katılımcıdan sadece 1 tanesi anne şiddetine maruz kaldığını ifade etmiştir. Böylece annenin fiziksel/duygusal şiddetine maruz kalma ve suç arasındaki ilişkiye yönelik analiz, cana karşı suçlar ve mala karşı suçlar için farklı yönde seyretmektedir.

Geçmiş dönem suç davranışıyla anne şiddeti arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. 1.3.2.2 no'lu hipotez, sadece mevcut dönem mala karşı suç davranışı için doğrulanabilmiştir.

Hipotez 1.3.2.3.: Anneden çekinme ve suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Sosyal kontrol teorisi kapsamında, anneye arasında korkuya dayalı bir ilişki kurmanın anne-çocuk arasındaki bağı zayıflatma suretiyle suç davranışını artıracığı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede anneden çekinmenin suç eğilimini artıracığı, yani bu iki değişken arasında pozitif bir ilişki olması beklenmektedir.

Çalışmaya katılmış olan sadece 16 katılımcı, annelerinden korktuklarını ifade etmişlerdir. Anneden korkma ve suç eğilimi arasındaki ilişkiye yönelik Tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 42, Anneden korkma ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	3,083	0,083	1	0,141 (negatif)
Yaralama	3,564	0,047	1	0,152 (negatif)
Hırsızlık	4,794	0,031	1	0,175
Dolandırıcılık	0,171	0,472	1	0,33
Yağma	0,271	0,434	1	0,042
Çete	0,599	0,573	1	0,062 (negatif)
Uyuşturucu	1,092	0,367	1	0,084 (negatif)
Diğer	0,014	0,632	1	0,010 (negatif)
Mala karşı suçlar	6,417	0,010	1	0,207
Cana karşı suçlar	4,504	0,027	1	0,173 (negatif)
Toplam suç	0,599	0,573	1	0,062

Tablodan da izlenebileceği gibi, anneden korkma ile mala karşı ve cana karşı suçlar arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bununla birlikte, ilişkiler tamamen ters yöndedir: anneden korkma/çekinme ve cana karşı suç arasında negatif bir ilişki olduğu gözlenirken, mala karşı suç eğilimi ile anneden korkma arasında pozitif bir ilişki izlenmektedir. Cana karşı suç hükümlüsü 55 katılımcıdan sadece iki tanesi annesinden korktuğunu ifade etmiştir.

Tablo 43, Cana karşı suçlar ile anneden çekinme arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Anneden korkma var			
Sayı	2	14	16
Yüzde	12,5	87,5	100
Anneden korkma yok			
Sayı	53	81	134
Yüzde	39,6	60,4	100
Toplam			
Sayı	55	95	150
Yüzde	36,7	63,3	100

$$\chi^2 = (4,504;sd=1;p=0,027)$$

Mala karşı suç davranışı ile anneden korkma arasında ise, cana karşı suç ile olan ilişkinin tersi yönde, pozitif bir ilişki olduğu gözlenmektedir.

Tablo 44, Mala karşı suçlar ile anneden çekinme arasındaki çapraz ilişki

	Mala karşı suç hükümlüsü	Mala karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Anneden çekinme var			
Sayı	13	3	16
Yüzde	81,3	18,8	100
Anneden çekinme yok			
Sayı	64	70	134
Yüzde	47,8	52,2	100
Toplam			
Sayı	77	73	150
Yüzde	51,3	48,7	100

$$\chi^2 = (6,417; sd=1; p=0,010)$$

Aslında mala karşı suç işleyen 77 hükümlüden yalnızca 13 tanesi annesinden korktuğunu ifade etmekle birlikte, annesinden korkan toplam 16 kişinin 13 tanesinin mala karşı suç grubundan olması dikkat çekmektedir. Mala karşı suç nedeniyle hükümlü katılımcıların arasında annelerinden korkma oranı, diğer suç gruplarına göre daha fazladır.

Böylece 1.3.2.3 no'lu Hipotez, sadece mala karşı suç davranışı için doğrulanmıştır.

5.2.1.4. Babaya İlişkin Faktörler

Hipotez 1.3.3: Babayla kurulan ilişki ile yetişkinlik dönemi suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Suç davranışının nedenlerine ilişkin araştırmalarda, baba ile olan ilişkinin, babanın ebeveynlik şeklinin bireyin suç davranışıyla ilişkisi olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalara üçüncü bölümde değinildiğinden, burada tekrar ele alınmayacaktır. Kısaca ifade etmek gerekirse, literatürde kimi çalışmalarda silik bir babanın, kimi çalışmalarda sert bir babanın suç davranışının artmasına neden olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmaktadır.

Bu çalışmada, katılımcılara babalarını ve babalarıyla olan ilişkilerini nasıl algıladıkları yönünde sorular yöneltilerek, suç davranışı ile baba figürü arasındaki anlamlılık ilişkisi incelenmiştir.

Hipotez 1.3.3.1: Babanın aşırı sert olması ve suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Katılımcıların 8 tanesi, aşırı ceza veren, 27 katılımcı ise çok sert bir babası olduğunu ifade etmiştir. Babanın sert olması ve suç davranışı arasındaki ilişkiye yönelik bilgiler aşağıdaki gibidir. ⁽⁴⁶⁾

Tablo 45, Babanın sert olduğu algısı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,537	0,344	1	0,060 (negatif)
Yaralama	2,512	0,141	1	0,130
Hırsızlık	1,189	0,193	1	0,089 (negatif)
Dolandırıcılık	3,994	0,033	1	0,163 (negatif)
Yağma	2,657	0,148	1	0,133
Çete	0,959	0,428	1	0,081 (negatif)
Uyuşturucu	0,415	0,451	1	0,053 (negatif)
Diğer	,190	0,426	1	0,36
Mala karşı suçlar	1,893	0,121	1	0,115 (negatif)
Cana karşı suçlar	1,636	0,145	1	0,107
Toplam suç	1,261	0,330	1	0,092
Geçmiş dönem cana karşı suç	4,414	0,038	1	0,201
Geçmiş dönem mala karşı suç	3,563	0,048	1	0,181 (negatif)
Geçmiş dönem toplam suç	0,487	0,333	1	0,066

Anne şiddetine ilişkin göstergelerden farklı olarak baba şiddetinin mevcut dönem suç ile ilişkisi güçlü değildir. Suç türleri arasında bir tek dolandırıcılık suçu ile baba şiddeti arasında anlamlı bir ilişki vardır ve bu ilişki negatif yöndedir.

Tablo 46, Dolandırıcılık suçu ile baba şiddeti arasındaki çapraz ilişki

	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Baba şiddeti var			
Sayı	0	29	29
Yüzde	0	100	100
Baba şiddeti yok			
Sayı	15	106	111
Yüzde	12,4	87,6	100
Toplam			
Sayı	15	135	150
Yüzde	10	90	100

$$\chi^2 = (3,994; sd=1; p=0,033)$$

Dolandırıcılık suçu hükümlüsü olan katılımcıların hiçbiri, babasını “sert” olarak algılamamaktadır. Bu çerçevede baba şiddeti ile dolandırıcılık suçu arasında negatif bir ilişki mevcuttur.

⁴⁶ Katılımcıların “çok sert, baskıcı ve aşırı şiddet uygulayan bir baba” ve “aşırı ceza veren baba” cevapları birleştirilmek suretiyle oluşturulmuştur.

Literatüre hakim olan, ergen suçluluğunun sebeplerine ilişkin çalışmaların sonuçlarına benzer olarak, katılımcıların daha önce işledikleri suçlarla babanın şiddet davranışı arasında ise anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 47, Geçmiş dönem mala karşı suç ile baba şiddeti arasındaki çapraz ilişki

	Geçmiş dönem mala karşı suç işleyen	Geçmiş dönem mala karşı suç işlemeyen	Toplam
Baba şiddeti var			
Sayı	5	17	22
Yüzde	22,7	77,3	100
Baba şiddeti yok			
Sayı	39	48	87
Yüzde	44,8	55,2	100
Toplam			
Sayı	44	65	109
Yüzde	40,4	59,6	100

$$\chi^2 = (3,563;sd=1;p=0,048)$$

Katılımcılardan önceki dönemde mala karşı suç işleyen 44 hükümlüden beş tanesi babasını “sert bir baba” olarak algılamaktadır. Bu çerçevede mala karşı suç davranışında bulunanların çoğunluğunda “baba” algısı, sert olmadığı yönündedir.

Tablo 48, Geçmiş dönem cana karşı suç ile baba şiddeti arasındaki çapraz ilişki

	Geçmiş dönem cana karşı suç	Geçmiş dönem cana karşı suç işlemeyen	Toplam
Baba şiddeti var			
Sayı	9	13	22
Yüzde	40,9	59,1	100
Baba şiddeti yok			
Sayı	17	70	87
Yüzde	19,5	80,5	100
Toplam			
Sayı	26	83	109
Yüzde	23,9	76,1	100

$$\chi^2 = (4,414;sd=1;p=0,038)$$

Geçmiş dönemde cana karşı suç işleyen 26 katılımcının 9 tanesi babasını “sert bir baba” olarak algılamaktadır. Böylece baba şiddeti ile cana karşı suç arasında pozitif bir ilişki vardır. Kontrol teorisi gereği baba şiddetiyle suç arasında pozitif bir ilişki olması beklenmektedir. Böylece cana karşı suç ile baba şiddeti arasındaki ilişki, teoriye uygun olup, 1.3.3.1 no’lu hipotez, sadece geçmiş dönem cana karşı suç davranışı için kabul edilmiştir.

Baba şiddetinin suç eğilimine geçmiş dönemde etkide bulunmakta iken mevcut dönemde etki etmemesi çerçevesinde, baba şiddetinin suç eğilimiyle ilişkisinin “kısa dönemli” olduğu

söylenbilir. Anne şiddeti için ise tam tersi geçerlidir, annenin şiddet davranışı kişinin suç eğilimine kısa dönemde etki etmemekte, uzun dönemde etkide bulunmaktadır.

Hipotez 1.3.3.2: Babanın ilgili olması ile suç davranışı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

50 katılımcı babasının sevgisini gösteren ve ilgili bir baba olduğunu ifade etmiştir. Babanın ilgili olmasının suç eğilimi üzerinde negatif bir etki yapması beklenmektedir. Babanın ilgili olmasının suç davranışına etkisine ilişkin Tablo aşağıda verilmektedir.

Tablo 49, Babanın sevecen ve ilgili olduğu algısı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	3,353	0,076	1	0,150
Yaralama	0,458	0,317	1	0,055 (negatif)
Hırsızlık	0,070	0,464	1	0,022
Dolandırıcılık	2,395	0,103	1	0,126
Yağma	2,523	0,094	1	0,130 (negatif)
Çete	2,025	0,182	1	0,117
Uyuşturucu	0,038	0,553	1	0,016
Diğer	0,963	0,229	1	0,080 (negatif)
Mala karşı suçlar	0,204	0,389	1	0,038
Cana karşı suçlar	0,004	0,546	1	0,005
Toplam suç	0,008	0,651	1	0,007
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,431	0,335	1	0,063 (negatif)
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,873	0,231	1	0,090 (negatif)
Geçmiş dönem toplam suç	4,024	0,036	1	0,190 (negatif)

Tablodan izlenebileceği gibi, babanın ilgili olmasının katılımcıların mevcut dönem suç eğilimleriyle anlamlı bir ilişkisi olmamakla beraber, geçmiş dönem toplam suç eğilimi ile, beklendiği üzere anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Tablo 50, Geçmiş dönem toplam suç davranışı ile babanın ilgili olduğu algısı arasındaki çapraz ilişki

	Geçmiş dönem suç işleyen	Geçmiş dönem suç işlemeyen	Toplam
Baba sevecen ve ilgili			
Sayı	29	21	50
Yüzde	58	42	100
Baba sevecen ve ilgili değil			
Sayı	47	15	62
Yüzde	75,8	24,2	100
Toplam			
Sayı	76	36	112
Yüzde	67,9	32,1	100

$\chi^2 = (4,024;sd=1;p=0,036)$

Geçmiş dönem toplam suç davranışı ile babanın ilgili ve sevecen olması arasındaki negatif ilişki, bir önceki bölümde olduğu gibi, babanın bireyin suç eğilimi üzerindeki etkisinin kısa dönemli olduğunu göstermektedir. Daha önceki dönemde suç işleyen katılımcıların yarısından fazlasının baba algısı olumsuzdur. Bu çerçevede 1.3.3.2 no'lu hipotez, sadece geçmiş dönem suç davranışı için doğrulanabilmiştir.

Hipotez 1.3.3.3: Babadan korkma ve suç davranışı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Sosyal kontrol teorisi gereği, babadan korkma, baba ile çocuk arasındaki bağın zayıf olmasına ve bireyin içsel kontrolünün düşük olması neticesinde suç eğiliminin artmasına neden olabilir. Çalışmaya katılan katılımcılardan 45 tanesi babasından korktuğunu belirtmiştir. Baba korkusunun suç davranışı üzerindeki etkisine ilişkin Tablo aşağıda verilmektedir.

Tablo 51, Babadan korkma ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,197	0,417	1	0,037
Yaralama	0,075	0,470	1	0,023
Hırsızlık	2,441	0,084	1	0,129 (negatif)
Dolandırcılık	0,691	0,554	1	0,069
Yağma	1,384	0,190	1	0,097
Çete	1,734	0,241	1	0,109 (negatif)
Uyuşturucu	0,077	0,520	1	0,023
Diğer	2,191	0,113	1	0,122
Mala karşı suçlar	0,970	0,212	1	0,083 (negatif)
Cana karşı suçlar	0,110	0,442	1	0,028
Toplam suç	0,194	0,553	1	0,036
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,362	0,356	1	0,058
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,351	0,354	1	0,058 (negatif)
Geçmiş dönem toplam suç	1,669	0,142	1	0,124

Tablodan izlenebileceği gibi, babadan çekinme/korkmanın katılımcıların gerek mevcut dönemde gerekse önceki dönemde suç eğilimi üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Böylece 1.3.3.3 no'lu hipotez yanlışlanmıştır.

Bu çerçevede baba figürüne ilişkin olarak, baba şiddeti ve baba ilgisizliği katılımcıların erken dönem suç eğilimleri üzerinde etkili olup, bu etki mala karşı ve cana karşı suç grupları arasında farklılaşmaktadır. Baba şiddeti ve baba ilgisizliği ile geçmiş dönem cana karşı suç eğilimi arasındaki ilişki pozitif, geçmiş dönem mala karşı suç eğilimi arasındaki ilişki ise negatiftir.

Katılımcıların hem anne ve hem de babasının sert ve ilgisiz olma durumlarının yetişkinlik dönemi suç davranışına etkisi incelendiğinde, sadece 4 katılımcının her iki ebeveyninin de sert ve sadece 7 katılımcının her iki ebeveyninin de ilgisiz olduğu görülmüştür. Bu durum, katılımcıların ebeveynlerinin birisinin (genellikle babanın) sert olması ancak diğer ebeveynin (genelde annenin) daha yumuşak olarak bu sertliği dengelediği, bu durumun bir ebeveynin çocuğuyla iletişimindeki aksaklıkların diğer ebeveynin sıcak yaklaşımıyla etkisizleştirildiği şeklinde yorumlanabilir. Böylece ebeveynle kurulan ilişkildeki aksaklıklar, suç eğilimi üzerinde etkili olmayabilir, suç davranışını doğrudan etkilemeyebilir. Ebeveyn şiddeti, ebeveynle ilişkinin kopukluğu gibi, literatürde kimi çalışmalarda suçla ilişkisinin güçlü olduğu saptanan değişkenlerin bu çalışmada çok güçlü olmadığını görülmesinin bir nedeni bu olabilir.

5.2.1.5.Ebeveynler Arası İletişim Ve Suç İlişkisi

Hipotez 1.4.: Ebeveynler arasındaki sorun çözme yöntemlerinin çocuğun yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Bireyin büyüdüğü aile ortamının niteliğinin belirleyicisi olan en önemli unsurlardan bir tanesi olarak ebeveynler arası iletişim, suç nedenlerine ilişkin literatürde suç davranışıyla ilişkisi incelenen değişkenlerden bir tanesidir. Ebeveynler arasındaki olumsuz sorun çözme yöntemleri ve ebeveynler arası iletişimsizlik, gerek kontrol teorisi gerekse sosyal öğrenme teorileri kapsamında suç davranışı üzerinde etkili olabilir. Bu kısımda katılımcılara ebeveynleri arasındaki iletişim hakkında sorular sorularak, ebeveyn iletişiminin yetişkinlik dönemi suç davranışı ile ilişkisi analiz edilmiştir.

Hipotez 1.4.1: Çocuklukta ebeveynleri arasındaki çatışmaya şahit olmanın yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi ile anlamlı ve pozitif bir ilişkisi vardır.

Katılımcılardan 40 tanesi, ebeveynlerinin birbirine şiddet uyguladığını ifade etmiştir. Ebeveynler arası çatışma ve suç davranışı arasındaki ilişki aşağıda verilmektedir.

Tablo 52, Ebeveynler arası çatışma ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	2,014	0,122	1	0,117 (negatif)
Yaralama	1,878	0,125	1	0,113
Hırsızlık	1,155	0,191	1	0,088 (negatif)
Dolandırıcılık	1,273	0,213	1	0,093 (negatif)
Yağma	0,592	0,528	1	0,063
Çete	1,887	0,206	1	0,114 (negatif)
Uyuşturucu	1,255	0,242	1	0,092 (negatif)
Diğer	0,301	0,377	1	0,045
Mala karşı suçlar	1,769	0,126	1	0,112 (negatif)
Cana karşı suçlar	0,560	0,288	1	0,063
Toplam suç	1,567	0,271	1	0,104
Geçmiş dönem mala karşı suç	3,010	0,064	1	0,168
Geçmiş dönem cana karşı suç	1,307	0,187	1	0,111
Geçmiş dönem toplam suç	0,063	0,497	1	0,024

Ebeveynler arasındaki olumsuz ilişkiler ile katılımcıların mevcut dönem suç eğilimleri arasında bir anlamlılık ilişkisi olmadığı görülmüştür. Böylece 1.4.1 no'lu Hipotez, sadece geçmiş dönem mala karşı suçlar için, sınırdan anlamlı olarak doğrulanabilmiştir. Ebeveynler arası şiddetin, geçmiş dönem mala karşı suç eğilimiyle pozitif bir ilişkisi vardır.

Hipotez 1.4.2: Ebeveynlerin olumlu bir ilişkiye sahip olduğu bir ailede yetişme ile suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Katılımcıların 50 tanesi, sorunlarını konuşarak çözen sevecen bir aile ortamında büyüdüğünü ifade etmiştir. Ebeveynler arası iletişimin güçlü olmasıyla suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisine yönelik göstergeler aşağıda verilmektedir.

Tablo 53, Ebeveynler arası olumlu ilişki ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,002	0,587	1	0,004 (negatif)
Yaralama	0,055	0,491	1	0,019 (negatif)
Hırsızlık	0,175	0,406	1	0,034
Dolandırıcılık	1,818	0,147	1	0,111
Yağma	0,188	0,457	1	0,036 (negatif)
Çete	1,525	0,220	1	0,102
Uyuşturucu	0,594	0,355	1	0,064 (negatif)
Diğer	1,412	0,173	1	0,098 (negatif)
Mala karşı suçlar	1,811	0,121	1	0,113 (negatif)
Cana karşı suçlar	0,076	0,461	1	0,023
Toplam suç	0,438	0,428	1	0,055 (negatif)
Geçmiş dönem mala karşı suç	0	0,579	1	0,001
Geçmiş dönem cana karşı suç	2,087	0,114	1	0,140 (negatif)
Geçmiş dönem toplam suç	3,933	0,040	1	0,189 (negatif)

Ebeveynler arasındaki olumlu iletişimin mevcut dönem suç eğilimi üzerinde etkisi olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte geçmiş dönem toplam suç eğilimi ile bu değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu ilişki negatif yönlüdür.

Tablo 54, Ebeveynler arası olumlu iletişim ile geçmiş dönem suç eğilimi arasındaki çapraz ilişki

	Geçmiş dönem suç işleyen	Geçmiş dönem suç işlemeyen	Toplam
Ailede olumlu iletişim var			
Sayı	20	16	36
Yüzde	55,6	44,4	100
Ailede olumlu iletişim yok			
Sayı	55	19	75
Yüzde	74,3	25,7	100
Toplam			
Sayı	75	35	110
Yüzde	68,2	31,8	100

$$\chi^2 = (3,933;sd=1;p=0,040)$$

Böylece 1.4.2 no'lu hipotez, sadece geçmiş dönem suç davranışı için kabul edilmiştir.

4.2.1.6.Ebeveynlerin Eğitim Düzeyi, ebeveyn sağlık koşulları, ebeveyn madde kullanımı ve suç ilişkisi

Ebeveynlerin eğitim durumu değişkeni, ebeveyn sağlık koşulları değişkeni ve ebeveyn madde kullanımı değişkeni ile bireyin yetişkinlik dönemi suç davranışı arasındaki ilişki, kimi çalışmalarda test edilmiştir. Literatürde aile yapısına ilişkin diğer değişkenlere göre suç davranışıyla ilişkisi daha az test edilen bu göstergelerin suç davranışıyla ilişkisi de diğer göstergelere göre daha zayıftır ya da bir ilişki bulunamamıştır.

Bu kısımda, ebeveyn tutumu üzerinde etkili olabileceği düşünülen, ebeveyn eğitimi, ebeveyn fiziksel/ruhsal sağlığı ve ebeveyn madde/alkol kullanımı ile bireyin yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasındaki anlamlılık ilişkisi incelenmiştir.

Hipotez 1.5: Ebeveynlerin eğitim düzeyi ile bireyin suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Annenin eğitim düzeyinin ilköğretim ve altı olduğu seçenekleri toplulaştırılarak yapılan bu analizde, katılımcıların 125 tanesinin annesinin ilköğretim mezunu/terk ya da hiç okula gitmediği görülmüştür. Annenin eğitim düzeyinin düşük olmasıyla suç eğilimi arasındaki ilişkiler aşağıda verilmektedir.

Tablo 55, Annenin ilköğretim ve altı eğitimli olması ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,511	0,317	1	0,057 (negatif)
Yaralama	4,310	0,027	1	0,167
Hırsızlık	0,484	0,307	1	0,056 (negatif)
Dolandırıcılık	0,016	0,601	1	0,010
Yağma	0,079	0,536	1	0,023
Çete	0,065	0,636	1	0,021
Uyuşturucu	0,928	0,304	1	0,077
Diğer	3,297	0,053	1	0,146
Mala karşı suçlar	0,020	0,519	1	0,012 (negatif)
Cana karşı suçlar	0,067	0,479	1	0,021
Toplam suç	0,065	0,636	1	0,021 (negatif)
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,022	0,533	1	0,014
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,020	0,558	1	0,013
Geçmiş dönem toplam suç	0,335	0,361	1	0,054

Katılımcılardan sadece yaralama suçu hükümlülerinin annelerinin eğitim düzeyi ile suç eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 56, Annenin eğitim düzeyinin düşük olması ve yaralama suçu arasındaki çapraz ilişki

	Yaralama suçu hükümlüsü	Yaralama suçu hükümlüsü değil	Toplam
Anne ilköğretim ve altı			
Sayı	35	81	116
Yüzde	30,2	69,8	100
Anne ilköğretim ve altı değil			
Sayı	5	33	36
Yüzde	13,2	86,8	100
Toplam			
Sayı	40	114	154
Yüzde	26	74	100

$$\chi^2 = (4,310;sd=1;p=0,027)$$

Yaralama suçundan hükümlü 40 katılımcının 35 tanesinin annesinin eğitim düzeyi ilköğretim ve altıdır. Böylece annenin eğitim düzeyinin uzun dönemde yaralama suçu eğilimiyle pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu çerçevede, 1.5.1 no'lu hipotez, sadece yaralama suçu için doğrulanmıştır.

Babanın eğitim düzeyi ile bireyin suç eğilimi arasında ne kısa ve ne de uzun dönemde anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Hipotez 1.6: Ebeveynlerin sağlık sorunları ile bireyin yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Ebeveyn akıl sağlığı ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Katılımcıların çok düşük bir oranı ebeveynlerin akıl sağlığı problemi olduğu seçeneğini işaretlemiştir. Benzer şekilde, ebeveynlerin fiziksel sağlık problemleri ile suç davranışı arasında da, benzer nedenle, anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bununla birlikte, örneklem boyutunun küçük olması, var olan ilişkilerin tespit edilmesini güçleştiren bir unsurdur. Bu çerçevede 1.6. no'lu hipotez yanlışlanmıştır.

Hipotez 1.7: Ebeveynlerden birisinin ya da her ikisinin uyuşturucu madde/alkol kullanımının bireyin suç davranışı eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Katılımcıların annelerin alkol kullanımı çok sınırlı olup, katılımcılardan annesi uyuşturucu kullanan bulunmamaktadır. Bu çerçevede anne uyuşturucu/alkol kullanımı ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir..

Katılımcılardan 43 tanesi babasının alkol kullandığını belirtmiştir. Babanın alkol kullanımı ile suç eğilimi arasındaki ilişki aşağıda verilmektedir.

Tablo 57, Babanın alkol kullanımı ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	2,476	0,088	1	0,129 (negatif)
Yaralama	0,572	0,292	1	0,062 (negatif)
Hırsızlık	2,550	0,080	1	0,131
Dolandırıcılık	1,904	0,135	1	0,113
Yağma	1,266	0,201	1	0,092
Çete	0,579	0,405	1	0,063 (negatif)
Uyuşturucu	0,482	0,388	1	0,057 (negatif)
Diğer	0,089	0,485	1	0,025
Mala karşı suçlar	1,040	0,199	1	0,085
Cana karşı suçlar	1,100	0,193	1	0,083 (negatif)
Toplam suç	0,299	0,473	1	0,043 (negatif)
Geçmiş dönem mala karşı suç	0	0,572	1	0,001
Geçmiş dönem cana karşı suç	1,591	0,151	1	0,121 (negatif)
Geçmiş dönem toplam suç	3,018	0,062	1	0,164

Katılımcıların dörtte birinden fazlasının babası alkol kullanmakla birlikte, yüzde 5 anlamlılık düzeyinde hiçbir suçla anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu durumda örneklem boyutunun küçük olmasının önemli etkisi olduğu düşünülmektedir. Babaya ilişkin diğer göstergelerde olduğu gibi, baba alkol kullanımının da toplam suç eğilimiyle kısa vadede toplam suç ile sınırlı anlamlı ve öngörülmesi gibi pozitif bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Böylece 1.7 no'lu hipotez, geçmiş dönem suçlar için kabul edilmiştir.

5.2.1.7. Geleneksel Aile Yapısının Bozulması Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 1.8: Geleneksel aile yapısındaki bozulma ile yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Geleneksel aile yapısının bozulması, suç literatüründe aile yapısına ilişkin olarak suç davranışıyla ilişkisi en çok tespit edilen değişkenlerden bir tanesidir. Bu kısımda, katılımcıların vefat ve boşanma nedeniyle aile yapısının bozulması ile suç davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı test edilmektedir.

Katılımcıların yaklaşık yarısının boşanma veya vefat gibi nedenlerle aile bütünlüğünün bozulduğu izlenmektedir. 18 katılımcı ebeveynlerinin ayrıldığını, 42 katılımcı bir ebeveyninin vefat ettiğini

belirtmiştir. Aile bütünlüğündeki bozulmanın suç eğilimine etkisi, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

(⁴⁷)

Tablo 58, Aile bütünlüğündeki bozulma ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,004	0,563	1	0,005
Yaralama	0,609	0,280	1	0,065 (negatif)
Hırsızlık	1,008	0,207	1	0,084 (negatif)
Dolandırıcılık	,001	0,605	1	0,002 (negatif)
Yağma	0,205	0,769	1	0,038
Çete	0,167	0,528	1	0,034
Uyuşturucu	1,395	0,206	1	0,098 (negatif)
Diğer	0,913	0,237	1	0,080
Mala karşı suçlar	0,173	0,404	1	0,035 (negatif)
Cana karşı suçlar	0,016	0,522	1	0,011 (negatif)
Toplam suç	0,393	0,472	1	0,053
Geçmiş dönem cana karşı suç	2,016	0,117	1	0,137 (negatif)
Geçmiş dönem mala karşı suç	2,453	0,086	1	0,151 (negatif)
Geçmiş dönem toplam suç	5,114	0,020	1	0,216

Tablodan izlendiği gibi, aile bütünlüğünün bozulmasının mevcut dönem suç eğilimiyle doğrudan anlamlı bir ilişkisi bulunmamakla birlikte, geçmiş dönem toplam suç eğilimiyle anlamlı bir ilişkisi vardır. Bu ilişki pozitif yöndedir.

Tablo 59, Geçmiş dönem toplam suç davranışı ile aile yapısının bozulması arasındaki çapraz ilişki

	Geçmiş dönem suç işleyen	Geçmiş dönem suç işlemeyen	Toplam
Aile yapısı bozulmuş			
Sayı	48	16	64
Yüzde	25	75	100
Aile yapısı bozulmamış			
Sayı	25	21	46
Yüzde	45,7	54,3	100
Toplam			
Sayı	73	37	110
Yüzde	66,4	33,6	100

$$\chi^2 = (5,114; sd=1; p=0,020)$$

⁴⁷ Boşanma ve vefat cevapları toplulaştırılarak analiz edilmiştir.

Geçmiş dönemde suç işleyen 73 katılımcıdan 48 tanesinin aile yapısı bozulmuştur. Bu durum, 1.8 no'lu hipotezin geçmiş dönem için doğrulandığını göstermektedir. Öte yandan, aile yapısındaki bozulmanın suç ile ilişkisinin kısa dönemli olduğu görülmektedir.

Literatür geneline paralel olarak, aile bütünlüğünün bozulmasının yetişkinlik dönemi suç eğilimine etkisinin belli koşulların varlığına bağlı olduğu görülmektedir: sağ kalan ebeveyniyle yaşamaya devam eden katılımcılar, ebeveynlerinin maddi olarak geçimlerini sağlayacak güce sahip değilse ve eğer birlikte yaşadıkları ebeveynleri psikolojik olarak güçlü olmayıp kontrolü sağlayamıyorsa suç eğiliminin arttığı görülmektedir. Diğer bir faktör, aile yapısındaki bozulma sonrası annesi/babası yeniden evlenen bireylerin üvey ebeveyni ile olan ilişkisinin bozulmasıdır. Yani suç eğilimini artıran aile bütünlüğünün/geleneksel aile yapısının bozulması değil, bireyin bozulma sonrasında maddi sorunlar yaşaması, üvey ebeveyniyle ilişkisinin kötü olması gibi nedenlerle gerekli ilgiyi görüp kontrol mekanizmaları yeterli olmadığında suç eğilimi artmaktadır.

Ankette aile yapısının bozulması sonrası oluşan ortama ilişkin soruların tümüne yer vermekten ziyade, ebeveyni vefat eden ve ebeveynleri ayrılan katılımcıların verdikleri cevaplar toplulaştırılarak yer verilecektir. Bu şekilde topluca izleme şansı edinilecektir.⁴⁸

5.2.1.7.1.Üvey Ebeveyle İlişkiler ve Suç İlişkisi

Hipotez 1.8.1: Aile bütünlüğünün bozulması sonrasında birlikte yaşanan üvey ebeveyn ile ilişkinin kötü olması ile suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcılardan ebeveyni vefat ettikten/boşandıktan sonra birlikte yaşadığı ebeveyni başka birisiyle evlenenlerin sayısı aşağıda verilmektedir. Katılımcıların bazıları her iki koşulu da sağladığından⁴⁹, çift sayımlar çıkarıldığında, 26 katılımcıların üvey ebeveyniyle yaşadığı anlaşılmaktadır. Üvey ebeveyni ile birlikte yaşayan 26 katılımcıdan 17 tanesi, üvey ebeveyni ile ilişkisinin kötü olduğunu belirtmiştir. Üvey ebeveynle olan ilişkilerin suç eğilimine olan etkisi 35 numaralı tabloda verilmektedir.

⁴⁸ 57 ve 64. soruların ilgili seçeneklerine verilen cevaplar toplulaştırılmıştır.

⁴⁹ Ebeveynlerinin boşandığını ifade eden katılımcılardan beşi, her iki ebeveyninin de evlendiğini ifade etmiştir. Toplulaştırma yapıldığından, ebeveyn vefatı ve boşanma verileri birleştirildiğinde bu sayı yedi olmaktadır. Ancak kullanılan istatistik programı kapsamında doğru analiz yapabilmek için bir ebeveynin evlendiği şekilde kodlama yapılmıştır. Sözkonusu yedi cevap, cinayet, yaralama, tecavüz, adam kaçıрма, trafik suçu ve yağma suçları arasında birer, hırsızlık suçunda ise iki tane olmak üzere dağılmıştır. Tecavüz suçu nedeniyle hüküm giyen bir kişinin ebeveynlerinin hem ayrılıp evlenmesi ve hem de vefat etmesi dikkat çekmektedir.

Tablo 60, Üvey ebeveynle ilişkinin kötü olması ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	1,960	0,348	1	0,292 (negatif)
Yaralama	5,367	0,026	1	0,483
Hırsızlık	1,791	0,208	1	0,279 (negatif)
Dolandırıcılık	0,003	0,731	1	0,012
Yağma	1,168	0,415	1	0,225
Çete	0,599	0,636	1	0,165
Uyuşturucu	4,364	0,101	1	0,426 (negatif)
Diğer	0,494	0,435	1	0,147 (negatif)
Mala karşı suçlar	1,059	0,278	1	0,215 (negatif)
Cana karşı suçlar	3,652	0,069	1	0,398
Toplam suç	0,522	0,667	1	0,147 (negatif)
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,873	0,365	1	0,234 (negatif)
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,259	0,516	1	0,127 (negatif)
Geçmiş dönem toplam suç	0,950	0,346	1	0,244 (negatif)

Aile bütünlüğünün bozulması sonrasında birlikte yaşanan üvey ebeveyni ile ilişkinin kötü olmasının cana karşı suçların en önemli unsuru olan yaralama suçu mevcut dönem eğilimi ile pozitif bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Yaralama suçundan hükümlü, aile bütünlüğün bozulduğunu ifade eden 16 katılımcıdan ebeveyninin başka birisiyle evlenen tüm katılımcıların üvey ebeveyniyle ilişkisi kötüdür. Üvey ebeveyniyle ilişkisinin kötü olduğunu belirten katılımcı sayısı 19 olup (bu soruya cevap veren 15), yedi tanesi yaralama suçu nedeniyle hüküm giymiştir. Böylece 1.8.1 no'lu hipotez, sadece yaralama suçu mevcut dönem eğilimi için kabul edilmiştir.

Tablo 61, Mevcut dönem yaralama suçu ile üvey ebeveynle olumsuz ilişki arasındaki çapraz ilişki

	Yaralama suçu işleyen	Yaralama suçu işlemeyen	Toplam
Üvey ebeveynle ilişki kötü			
Sayı	7	8	15
Yüzde	46,7	53,3	100
Üvey ebeveynle ilişki kötü			
Sayı	0	8	8
Yüzde	0	100	100
Toplam			
Sayı	7	16	23
Yüzde	30,4	69,6	100

$$\chi^2 = (5,367;sd=1;p=0,026)$$

5.2.1.7.2. Aile Yapısının Bozulması Sonrası Maddi Sıkıntılar Yaşanması Ve Suç İlişkisi

Hipotez 1.8.2: Aile bütünlüğünün bozulması sonrasında birlikte yaşanan ebeveynin maddi açıdan yetersiz olması ile suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Aile yapısının bozulması sonrası (özellikle annesiyle kalanlar arasında) maddi sıkıntılar çekilmesinin suç davranışına etkisi aşağıda verilmektedir.

Tablo 62, Aile bütünlüğünün bozulması sonrası maddi sıkıntı ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,762	0,343	1	0,113 (negatif)
Yaralama	0,371	0,390	1	0,077
Hırsızlık	2,166	0,130	1	0,187
Dolandırıcılık	2,302	0,150	1	0,193 (negatif)
Yağma	4,356	0,071	1	0,265
Çete	0,303	0,770	1	0,070 (negatif)
Uyuşturucu	0,225	0,536	1	0,060
Diğer	0,045	0,599	1	0,027 (negatif)
Mala karşı suçlar	1,861	0,145	1	0,176
Cana karşı suçlar	0,736	0,297	1	0,111 (negatif)
Toplam suç	0,303	0,770	1	0,70
Geçmiş dönem cana karşı suç	4,344	0,059	1	0,311
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,257	0,440	1	0,076
Geçmiş dönem toplam suç	5,211	0,023	1	0,330

Katılımcıların aile bütünlüğü bozulması sonrası maddi sıkıntı yaşama durumunun sadece geçmiş dönem suç davranışına etkisi olduğu görülmektedir. Mevcut dönemde bu değişkenin hiçbir suç grubuyla anlamlı bir ilişkisi yoktur.

Tablo 63, Aile bütünlüğü bozulması sonrası maddi sıkıntı ve geçmiş dönem suç davranışı arasındaki çapraz ilişki

	Geçmiş dönemde suç işleyen	Geçmiş dönemde suç işlemeyen	Toplam
Maddi sıkıntı var			
Sayı	9	1	10
Yüzde	90	10	100
Maddi sıkıntı yok			
Sayı	19	19	38
Yüzde	50	50	100
Toplam			
Sayı	28	20	48
Yüzde	58,3	41,7	100

$\chi^2 = (5,211;sd=1;p=0,023)$

Geçmiş dönemde suç işleyen 28 katılımcının 9 tanesi aile bütünlüğünün bozulması sonrasında maddi sıkıntı yaşadığını ifade etmiştir. Maddi sıkıntı yaşadığını ifade eden (ve bu soruya cevap veren) 10 katılımcının 9 tanesi, geçmiş dönemde suç işlemiştir. Bu çerçevede aile bütünlüğü bozulması sonrası maddi sıkıntı ve suç eğilimi arasında pozitif ilişki öngören 1.8.2 no'lu hipotez, sadece geçmiş dönem suç davranışı için, yani kısa dönemli suç eğilimi için doğrulanabilmiştir, mevcut dönem için doğrulanamamıştır.

5.2.1.7.3. Aile Yapısının Bozulması Sonrasında Birlikte Yaşanılan Ebeveynin İlgi Yetersizliği Ve Suç İlişkisi

Hipotez 1.8.3: Aile yapısının bozulması sonrasında birlikte yaşanan ebeveynin ilgi yetersizliği ile suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Aile yapısının bozulması sonrasında katılımcıların birlikte yaşadıkları ebeveynlerinin psikolojik problemleri nedeniyle kendisi/kardeşleriyle fazla ilgilenememesi nedeniyle sıkıntı yaşadıkları, bu durumun yetişkinlik dönemi suç eğilimini artırıcı etki yaptığı görülmüştür. Aile yapısı bozulan 60 katılımcıdan 36 tanesi, boşanma/vefat sonrası birlikte yaşadığı ebeveyninin kendisi/kardeşleriyle ve hayatlarıyla fazla ilgilenemediğini ifade etmiştir. Söz konusu değişkenin suç türleriyle anlamlılık ilişkisi aşağıda verilmektedir.

Tablo 64, Aile yapısının bozulması sonrası birlikte yaşanan ebeveynin ilgi yetersizliği ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	4,941	0,025	1	0,300 (negatif)
Yaralama	0,011	0,580	1	0,014
Hırsızlık	0,574	0,328	1	0,102
Dolandırıcılık	0,245	0,459	1	0,067
Yağma	5,026	0,043	1	0,302
Çete	-		1	-
Uyuşturucu	0,001	0,737	1	0,003 (negatif)
Diğer	0,036	0,571	1	0,026
Mala karşı suçlar	4,444	0,034	1	0,290
Cana karşı suçlar	1,203	0,211	1	0,151 (negatif)
Toplam suç	0,553	0,648	1	0,101
Geçmiş dönem cana karşı suç	1,122	0,257	1	0,172
Geçmiş dönem mala karşı suç	1,252	0,223	1	0,182
Geçmiş dönem toplam suç	3,516	0,60	1	0,293

Aile yapısının bozulması sonrasında katılımcıların birlikte yaşadıkları ebeveynlerinin psikolojik problemleri nedeniyle kendisi/kardeşleriyle fazla ilgilenememesi ile özellikle mala karşı suç eğilimi ile güçlü ve pozitif bir ilişkisinin olduğu görülmüştür.

Tablo 65, Aile bütünlüğü bozulması sonrası ebeveyn ilgi yetersizliği ve mala karşı suç davranışı arasındaki çapraz ilişki

	Mala karşı suç işleyen	Mala karşı suç işlemeyen	Toplam
Ebeveyn ilgisiz			
Sayı	13	6	19
Yüzde	68,4	31,6	100
Ebeveyn ilgisiz değil			
Sayı	13	21	34
Yüzde	38,2	61,8	100
Toplam			
Sayı	26	27	53
Yüzde	49,1	50,9	100

$$\chi^2 = (4,444;sd=1;p=0,034)$$

Mala karşı suç nedeniyle cezaevinde bulunan 26 katılımcının yarısı birlikte yaşadığı ebeveyninin ilgisiz olduğunu ifade etmiştir. Aile bütünlüğü bozulan katılımcılar arasında ebeveyninin ilgisiz olduğunu ifade eden 19 katılımcının 13 tanesi mala karşı suç grubundandır. Bu çerçevede kontrol teorisinin aile bütünlüğü bozulması sonrasında tek ebeveynliliğin çocuk üzerindeki denetiminin zayıf olmasına neden olacağı görüşü mala karşı suç grubu için doğrulanmıştır.

Cinayet suç grubunda, birlikte yaşamaya devam edilen ebeveynin ilgi düzeyinin suç eğilimine etkisine yönelik tam tersi bir seyir söz konusudur.

Tablo 66, Aile bütünlüğü bozulması sonrası maddi sıkıntı ve cinayet suçu arasındaki çapraz ilişki

	Cinayet suçu işleyen	Cinayet suçu işlemeyen	Toplam
Ebevyn ilgisiz			
Sayı	0	19	19
Yüzde	0	100	100
Ebeveyn ilgisiz değil			
Sayı	8	28	36
Yüzde	22,2	78,8	100
Toplam			
Sayı	8	47	55
Yüzde	14,5	85,5	100

$$\chi^2 = (4,444;sd=1;p=0,034)$$

Aile bütünlüğü bozulan cinayet suçu hükümlülerinin hiçbirinin ebeveyni ilgisiz değildir. Bu çerçevede ebeveyn ilgisizliği ile cinayet suç eğilimi arasındaki ilişki negatiftir.

Böylece 1.8.3 no'lu hipotez sadece mala karşı suçlar için kabul edilmiştir.

Ebeveyn ilgisizliği ile suç eğilim arasındaki ilişkinin uzun dönemli olduğu görülmüştür. Birlikte yaşanan ebeveynin genel olarak anne olmasından hareketle (aile bütünlüğü bozulan 67 katılımcının 41 tanesi annesiyle kalmıştır), daha önceki bölümlerde değinildiği gibi, anneye ilişkin değişkenlerin çocuk üzerindeki etkisinin uzun dönemli niteliğinin burada da ortaya çıktığı görülmektedir.

5.2.1.8.Ergenlik Dönemi Ebeveynlerle İletişim Ve Suç İlişkisi

İnsan yaşamının ne önemli dönemlerinden bir tanesi olan ergenlik döneminde ebeveynlerle olan iletişimin niteliğinin gerek ergenlik döneminde gerekse yetişkinlik döneminde suç eğilimini artırdığına yönelik çalışmalar hakkında, bu çalışmanın 3. Bölümünde bilgi verilmiştir.

Bu kısımda, katılımcıların ergenlik dönemi süresince ebeveynleriyle olan iletişimine yönelik unsurların yetişkinlik dönemi suç eğilimleriyle olan anlamlılık ilişkisi incelenmektedir.

Hipotez 1.9: Ergenlik döneminde aile ile kurulan olumlu ilişkiler ile yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasında negatif bir ilişki vardır.

Katılımcıların ergenlik döneminde yaşadığı sorunlara yönelik olarak aileleriyle kurduğu iletişimin suç ile anlamlılık ilişkileri 42 numaralı tabloda verilmektedir.

Tablo 67, Ergenlik problemlerinde aileden destek görme ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	1,840	0,143	1	0,117
Yaralama	1,937	0,127	1	0,120
Hırsızlık	4,129	0,031	1	0,175 (negatif)
Dolandırıcılık	0,144	0,461	1	0,033
Yağma	4,654	0,021	1	0,186 (negatif)
Çete	1,402	0,257	1	0,103
Uyuşturucu	0,001	0,626	1	0,003
Diğer	0,392	0,354	1	0,054
Mala karşı suçlar	7,393	0,006	1	0,239 (negatif)
Cana karşı suçlar	4,656	0,028	1	0,190
Toplam suç	0,642	0,363	1	0,069 (negatif)
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,667	0,303	1	0,081 (negatif)
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,003	0,579	1	0,005 (negatif)
Geçmiş dönem toplam suç	1,730	0,143	1	0,129 (negatif)

Katılımcılardan cana karşı suç hükümlüleri ergenlik dönemi problemleri için ailelerinden destek gördüğünü ifade ederken, mala karşı suç hükümlüleri tam tersi yönde, destek görmedikleri yönünde seçim yapmışlardır.

Tablo 68, Ergenlik dönemi süresince aileden destek görme vecana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Ergenlik dönemi sorunlarında aileden destek gören			
Sayı	15	16	31
Yüzde	48,4	51,6	100
Ergenlik dönemi sorunlarında ailemden destek görmeyen			
Sayı	27	71	98
Yüzde	27,6	72,4	100
Toplam			
Sayı	42	87	129
Yüzde	32,6	67,4	100

$$\chi^2 = (4,656;sd=1;p=0,028)$$

Cana karşı suç hükümlüsü 42 katılımcıdan 15 tanesi, ergenlik dönemi süresince yaşadığı sıkıntılarda ailesinden destek gördüğünü ifade etmiştir. Böylece aile desteği ve suç eğilimi arasında pozitif bir ilişki söz konusudur.

Tablo 69, Ergenlik dönemi süresince aileden destek görme ve mala karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Mala karşı suç hükümlüsü	Mala karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Ergenlik dönemi sorunlarında aileden destek gören			
Sayı	10	21	31
Yüzde	32,3	67,7	100
Ergenlik dönemi sorunlarında aileden destek görmeyen			
Sayı	59	39	98
Yüzde	60,2	39,8	100
Toplam			
Sayı	69	60	129
Yüzde	53,5	46,5	100

$$\chi^2 = (7,393;sd=1;p=0,006)$$

Mala karşı suç hükümlüsü 69 katılımcıdan sadece 10 tanesi ergenlik süresince ailesinden destek gördüğünü ifade etmiştir. Ergenlik dönemine ilişkin bir değişkenle analiz yapıldığından, geçmiş dönem suç ile aile desteği arasındaki ilişkiler de incelenmiş ancak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Böylece 1.9 no'lu Hipotez, cana karşı suçlar için reddedilmiş, sadece mala karşı suçlar için kabul edilmiştir.

5.2.1.9. Aileye İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Aile yapısına göstergelerinin suç eğilimiyle ilişkisne yönelik olarak aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

Hipotez 1: Aile yapısının yetişkinlik dönemi suç eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Hipotez 1.1: Suçlu ebeveyn ve kardeşin varlığı ile bireyin yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.2: Kardeş sayısının fazla olmasının bireyin suç işleme eğilimi ile anlamlı ve pozitif bir ilişkisi vardır.

Hipotez 1.3: Bireyin maruz kaldığı çocuk yetiştirme yönteminin bireyin yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır. (Bu kapsamda çocukluk döneminde aşırı şiddet görme, anne ve babanın karakter özellikleri, ebeveynlik tarzı ve çocuğuyla kurduğu iletişim değişkenleri ile suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilmiştir.)

Hipotez 1.4.: Ebeveynler arasındaki sorun çözme yöntemlerinin çocuğun yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır. (Bu kapsamda ebeveynler arasında şiddet ve ebeveynler arasındaki olumlu iletişim ile suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilmiştir.)

Hipotez 1.5: Ebeveynlerin eğitim düzeyi ile bireyin suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 1.6: Ebeveynlerin sağlık sorunları ile bireyin yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 1.7: Ebeveynlerden birisinin ya da her ikisinin uyuşturucu madde/alkol kullanımının bireyin suç davranışı eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Hipotez 1.8: Geleneksel aile yapısındaki bozulma ile yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. (Bu kapsamda üvey ebeveynle ilişkiler, birlikte yaşanan ebeveynin maddi sıkıntıları ve ilgisizliği ile suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilmiştir.)

Hipotez 1.9: Ergenlik döneminde aile ile kurulan olumlu ilişkiler ile yetişkinlik dönemi suç eğilimi arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotezler sosyal control teorisi kapsamında oluşturulmuş ve sonuçlar bu teori kapsamında değerlendirilmiştir. Hipotez testlerinin sonuçları şu şekilde sıralanabilir:

- Aile bireylerinin cezaevi deneyimi olması hem uzun dönem hem de kısa dönem suç eğilimi ile anlamlı bir ilişki içindedir. Kısa dönem toplam suç eğilimi ile ilişkisi pozitifdir, yani ailesinde cezaevi deneyimi olanların suç kariyerine erken başladıkları görülmektedir. Uzun dönemde toplam suç eğilimi ile anlamlı bir ilişki göstermezken, cana karşı suç davranışıyla negatif bir ilişki içerisindedir, bu durum cana karşı suç nedeniyle cezaevinde bulunan katılımcıların suç davranışını ailelerinden öğrenmediğine işaret etmektedir. Diğer suçlara nazaran, cana karşı suç hükümlüleri bu anlamda daha az suça itici (crimionegic) bir aile ortamında büyümüşlerdir. Bu anlamda cana karşı suç hükümlüleri, diğer suç grubu hükümlülerinden farklılaşmaktadır. Uyuşturucu suçu hükümlülerinin ise tamamına yakınının ailesinde cezaevine girmiş olanlar vardır.

- Çocukluk döneminde aşırı şiddete maruz kalma ile yetişkinlik dönemi mala karşı suç eğilimi arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişki vardır. Ancak bu ilişki beklenenin aksine negatif yöndedir. Mala karşı suç hükümlüleri, diğer suç gruplarına göre daha az şiddete maruz kalmıştır.
- Mala karşı suç gruplarında anne daha ilgisiz, şiddet kullanan ve mesafeli bir annedir. Mala karşı suç gruplarında anneye iletişim daha zayıf, annenin kontrolü daha azdır. Cana karşı suç gruplarında ise anne daha sevecen ve ilgilidir. Cana karşı suç hükümlülerinin anneleriyle daha sıcak bir ilişkisi vardır.
- Baba algısı ve anne algısı, suç grupları bazında ve etkin olduğu dönem kapsamında birbirinden tamamen farklıdır. Mala karşı suç hükümlüsü katılımcılara göre baba figürü daha az sert iken, cana karşı suç gruplarında baba algısı sert olduğu yönündedir. Babanın ilgisizliği ve kontrol eksikliği ise sadece kısa dönem suç eğilimiyle anlamlı ve pozitif bir ilişki içindedir.
- Genel olarak babaya ilişkin göstergeler ile suç davranışı arasındaki ilişki kısa dönemli, anneye ilişkin göstergeler ile suç davranışı arasındaki ilişki uzun dönemlidir, uzun dönemde baba faktörüne ilişkin değişkenler ve suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
- Ebeveynler arası iletişimle bireyin suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi kısa dönemlidir. Ebeveynler arasındaki olumlu iletişim ile kısa dönem suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Ülkemiz geleneksel aile yapısı içerisinde otorite figürü olarak “sert” baba algısının, mala karşı suç hükümlülerinde daha düşük olduğu görülmektedir. Cana karşı suç hükümlüleri ise babalarını sert bulmaktadırlar.
- Aile bütünlüğünün bozulması ile suç eğilimi arasında kısa dönemli bir anlamlılık ilişkisi vardır. Aile bütünlüğü bozulan bireylerde kısa vadede suç eğilimi daha fazladır.
- Aile bütünlüğünün bozulması sonrası birlikte yaşanan ebeveynin maddi yetersizlikleri sadece kısa dönemde toplam suç davranışıyla ilişkilidir.

- Bireyin aile bütünlüğünün bozulması sonrasında üvey ebeveyniyle iletişim sorunları ve birlikte yaşanan öz ebeveynin ilgi yetersizliği ile uzun dönem suç eğilimi arasında anlamlı ilişki vardır. Yaralama suçu hükümlülerinin hepsinin üvey ebeveyniyle ilişkileri kötüdür. Mala karşı suç hükümlülerinin birlikte kaldığı öz ebeveynlerinin ilgi ve kontrol düzeyleri yetersizdir.
- Ergenlik dönemi süresince mala karşı suç hükümlülerinin ebeveynlerinde aldıkları destek, cana karşı suç hükümlülerine göre daha sınırlıdır. Ebeveyn desteği ile mala yetişkinlik dönemi mala karşı suç davranışı arasındaki ilişki negatif, cana karşı suç davranışı arasındaki ilişki pozitifdir. Mala karşı suç hükümlüsü katılımcılarının ebeveynleriyle ilişkisinin cana karşı suç hükümlülerine göre daha zayıf olduğu izlenmektedir.

Bu çerçevede;

- Aile bireylerinin cezaevine girmesi, bireyin sapkın değerlerin hakim olduğu bir ortamda sosyalleşmesi anlamında suça itici bir risk faktörüdür. Öte yandan, ebeveynin cezaevine girmesi (katılımcıların sadece beş tanesinin kardeşi cezaevine girmiştir, geri kalan 39 katılımcının ebeveyni cezaevine girmiştir) birey üzerindeki kontrol düzeyini azaltarak suç davranışını artırabilir. Uyuşturucu ve mala karşı suç hükümlülerinin suç davranışı, sosyal öğrenme ve sosyal kontrol teorileri kapsamında değerlendirilebilir.
- Ebeveynle kurulan sağlıklı ilişkiler, kontrol teorisi kapsamında, hem dolaylı olarak bireyde öz kontrol mekanizmasını oluşturan ve suç davranışını engelleyen, hem de doğrudan bireyin daha fazla kontrol altında olmasını sağlayan bir niteliğe sahiptir. Mala karşı suç hükümlülerinin anne algısı daha ilgisiz ve mesafeli olduğundan, yine mala karşı suç davranışının oluşumunda sosyal kontrol teorisinin açıklayıcı olduğu söylenebilir. Mala karşı suç hükümlülerinin ebeveynleriyle olan iletişimi zayıftır. Mala karşı suçlar nedeniyle cezaevinde olan katılımcıların annelerinin cana karşı suç grubuna göre daha sert, ilgisiz ve kontrolü düşük olduğu görülmektedir, bu çerçevede mala karşı suçlar için sosyal kontrol teorisinin anneye biçtiği rolün gerçekleştiği izlenmektedir.
- Ebeveynleri arasında olumlu iletişim olan katılımcıların erken dönem suçluluk davranışının daha az olduğu görülmüştür. Bu durum, sosyal öğrenme teorisiyle açıklanabilir.

- Aile bütünlüğünün bozulması ebeveyn kontrolünü yarı yarıya azalttığından, sosyal kontrol teorisi çerçevesinde bireyin suç eğilimini artıracak bir etki yapabilir. Aile bütünlüğünün bozulması kısa dönemde suç davranışıyla anlamlı bir ilişkidir ve bu ilişkinin yönü pozitifdir. Böylece kısa dönemde aile bütünlüğünün bozulmasının genel olarak suç eğilimine etkisi sosyal kontrol teorisi çerçevesinde açıklanabilir.
- Aile bütünlüğünün bozulması sonrası birlikte yaşanan ebeveynin ilgi ve kontrol yetersizlikleri ile uzun vadede mala karşı suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi, yine sosyal kontrol teorisi kapsamında açıklanabilir. Bu uzun vadeli etki, katılımcıların arasında annesiyle kalanların daha fazla olması ve yukarıda değinildiği gibi, anneye ilişkin faktörlerin suç davranışıyla ilişkisinin uzun dönemde anlamlı ilişki içinde olması gözönünde bulundurulduğunda, hipotezin alt kalemleri arasında tutarlılık olduğunu göstermektedir.
- Genel olarak aile yapısının suç eğilimine etkisinde temel olan sosyal kontrol ve sosyal öğrenme teorilerinden, mna karşı suç davranışının sosyal kontrol teorisiyle açıklamanın mümkün olduğu düşünülmektedir. Uyuşturucu suçunun açıklanmasında ise sosyal öğrenme teorisinin açıklayıcılığının daha yüksek olduğu düşünülmektedir.
- Aileye ilişkin değişkenlerin ve ağırlıklı olarak sosyal kontrol ve sosyal öğrenme teorilerine ilişkin hipotezlerin test edildiği bu bölümde, cana karşı suç davranışının sosyal kontrol ve sosyal öğrenme teorileriyle açıklanamadığı görülmektedir.
- Aileye ilişkin faktörlerin suç davranışıyla ilişkisinin, anne figürü dışarıda bırakıldığında, sadece kısa dönemde anlamlılık gösterdiği izlenmektedir.

5.2.2.Ekonomik Değişkenler: İşsizlik, Gelir Düzeyi Ve Yoksulluk

Hipotez 2: Bireyin sahip olduğu ekonomik koşulların bireyin suç eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Literatürde ekonomik değişkenler ve suç arasındaki ilişki, işsizlik, gelir düşüklüğü, yoksulluk değişkenleri çerçevesinde analiz edilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, sözü edilen ekonomik değişkenler ve suç davranışı arasındaki ilişki, suçun ekonomik teorisi kapsamında geliştirilen hipotezler çerçevesinde yapılmaktadır.

5.2.2.1.İşsizlik Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 2.1: İşsizlik ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Literatürde genelde işsizlik ve suç arasındaki ilişki analiz edilmekle birlikte, aslında her işsiz bireyin suç işlemeyeceği aşıkardır. Bu çerçevede sadece işsizlik değil, işsiz kalınan süre, işsiz olunan süre içerisinde devletten yardım alınması, bireyin yoksulluk derecesi, ekonomik sıkıntıların bireyin psikolojisine olumsuz etkileri çerçevesinde değerlendirme yapıldığı görülmüştür. Bu değişkenlere ilişkin literatür bilgisi, çalışmanın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Bu çalışmada, işsizlik ile suç eğilimi arasında hiçbir suç grubunda anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bununla birlikte, cezaevine girmeden önce 1 yıldan az süredir işsiz olan katılımcılar arasında özellikle hırsızlık suçu eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların yarısı 1 yıldan az süredir işsiz olduğunu ifade etmektedir. 1 yıldan az süredir işsiz olma ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi 45 numaralı tabloda verilmektedir.⁵⁰

Tablo 70, 6 ay-1 yıl arası işsiz kalma ve suç arasındaki ilişki

Bağımlı değişkenler	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Cinayet	0,040	0,541	1	0,016 (negatif)
Yaralama	0,925	0,229	1	0,079 (negatif)
Hırsızlık	7,920	0,005	1	0,231
Dolandırıcılık	1,551	0,176	1	0,102 (negatif)
Yağma	0,953	0,268	1	0,080 (negatif)
Çete	0,005	0,713	1	0,006 (negatif)
Uyuşturucu	4,020	0,059	1	0,164
Diğer	0,037	0,517	1	0,016
Mala karşı suçlar	1,514	0,148	1	0,103
Cana karşı suçlar	4,194	0,030	1	0,171 (negatif)
Toplam suç	1,935	0,199	1	0,115

Katılımcıların işsiz kaldığı süre gözönüne alındığında, 1 yıldan az bir dönemde işsiz kalma durumu ile mala karşı suç eğilimi arasındaki ilişki anlamlı ve pozitif yönde olup, 2.1 no'lu hipotez mala karşı suçlar için doğrulanmıştır.

⁵⁰ 92 numaraları sorunun “a” ve “b” seçeneklerinin toplulaştırılması suretiyle elde edilmiştir.

Tablo 71, 1 yıldan kısa süredir işsiz kalma süresi ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
1 yıldan kısa süredir işsiz			
Sayı	20	20	40
Yüzde	50	50	100
1 yıldan kısa süredir işsiz değil			
Sayı	28	81	109
Yüzde	25,7	74,3	100
Toplam			
Sayı	48	101	149
Yüzde	32,2	67,8	100

$$\chi^2 = (7,920;sd=1;p=0,005)$$

Cana karşı suç davranışı ile 1 yıldan az süredir işsiz olma arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 72, 1 yıldan kısa süredir işsiz kalma süresi ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
1 yıldan az süredir işsiz			
Sayı	9	31	40
Yüzde	22,5	77,5	100
1 yıldan az süredir işsiz değil			
Sayı	42	61	103
Yüzde	40,8	59,2	100
Toplam			
Sayı	51	92	143
Yüzde	35,7	64,3	100

$$\chi^2 = (4,194;sd=1;p=0,030)$$

Cana karşı suç ile 1 yıldan az süredir işsiz kalma arasında, mala karşı suç ile olan ilişkinin aksine negatif bir ilişki vardır. Bu durum, mala karşı suçlarla ilişkili olan ekonomik faktörlerin cana karşı suçlarla ilgisi olmadığını, böylece iki suça ilişkin motivasyonların farklı olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Böylece 2.1 no'lu Hipotez, mala karşı suç için kabul edilmiştir.

5.2.2.2.Düşük Gelir Elde Etme/Yoksulluk Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 2.2: Maddi yetersizlikler ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Bu kapsamda, asgari ücretin altında gelir elde etme ve yoksulluk (mutlak yoksunluk) ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi analiz edilmektedir.

Katılımcılardan 66 tanesi asgari ücretin altında gelir elde etmektedir. Düşük gelir elde etmenin suç davranışına etkisi aşağıdaki Tabloda verilmektedir. (⁵¹)

Tablo 73, Asgari ücretin altında gelir elde etme ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	3,333	0,055	1	0,154 (negatif)
Yaralama	1,140	0,191	1	0,091 (negatif)
Hırsızlık	6,341	0,006	1	0,213
Dolandırıcılık	1,290	0,201	1	0,096 (negatif)
Yağma	0,382	0,371	1	0,052
Çete	0,708	0,378	1	0,072
Uyuşturucu	4,572	0,038	1	0,181
Diğer	0,697	0,280	1	0,071
Mala karşı suçlar	3,789	0,038	1	0,168
Cana karşı suçlar	4,353	0,028	1	0,180 (negatif)
Toplam suç	1,376	0,242	1	0,100

Bir önceki bölümde olduğu gibi, düşük gelir elde etmenin de mala karşı suçlarla pozitif, cana karşı suçlarla negatif bir ilişkisi olduğu izlenmektedir. Dolandırıcılık suçu hükümlülerinin hırsızlık suçu hükümlülerine göre daha yüksek gelir elde ediyor olmalarından dolayı, düşük gelir elde ediyor olmanın mala karşı suç grubuyla, sadece hırsızlık suçunun ilgili değişkenle olandan daha düşük bir anlamlılık ilişkisi gösterdiği izlenmektedir. Nitekim dolandırıcılık suçu ile düşük gelir elde etme arasında negatif bir ilişki olduğu izlenmektedir. Hırsızlık suçu ile düşük gelir elde etme arasındaki ilişki aşağıdaki gibidir.

Tablo 74, Düşük gelir elde etme ile hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Asgari ücretten düşük gelir elde eden			
Sayı	28	36	64
Yüzde	43,8	56,3	100
Asgari ücretten düşük gelir elde etmeyen			
Sayı	18	58	76
Yüzde	23,7	76,3	100
Toplam			
Sayı	46	94	140
Yüzde	32,9	67,1	100

$$\chi^2 = (6,341;sd=1;p=0,006)$$

Böylece düşük gelir elde etme ve hırsızlık suçu arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir: en düşük geliri olanlar arasında hırsızlık suçu işleme güdüsü daha yüksektir.

⁵¹ 87 numaralı sorunun bir, iki ve üçüncü seçeneklerinin toplulaştırılması suretiyle elde edilmiştir.

Tablo 75, Düşük gelir elde etme ile cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Asgari ücretten düşük gelir elde eden			
Sayı	16	46	62
Yüzde	25,8	74,2	100
Asgari ücretten düşük gelir elde etmeyen			
Sayı	31	41	72
Yüzde	43,1	56,9	100
Toplam			
Sayı	47	87	134
Yüzde	35,1	64,9	100

$$\chi^2 = (4,353;sd=1;p=0,028)$$

Cana karşı suç hükümlüsü (cevap veren) 47 katılımcının 31 tanesinin geliri asgari ücretin üzerindedir. Böylece cana karşı suç hükümlülerinin ekonomik nedenlerle suç işlemediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 76, Düşük gelir elde etme ile uyuşturucu suçu arasındaki çapraz ilişki

	Uyuşturucu suçu hükümlüsü	Uyuşturucu suçu hükümlüsü değil	Toplam
Asgari ücretten düşük gelir elde eden			
Sayı	6	59	65
Yüzde	9,2	90,8	100
Asgari ücretten düşük gelir elde etmeyen			
Sayı	1	74	75
Yüzde	1,3	98,7	100
Toplam			
Sayı	7	133	140
Yüzde	5	95	100

$$\chi^2 = (4,572;sd=1;p=0,038)$$

Uyuşturucu suçundan hükümlü (cevap veren) 7 katılımcının 6 tanesinin gelir düzeyi asgari ücretin altındadır, bu çerçevede uyuşturucu suçu hükümlülerinin dar gelirliilerden oluştuğu görülmektedir. Uyuşturucu suçu hükümlüsü katılımcıların, “yaşamsal giderleri karşılama kapasitesi” nin oldukça düşük olduğu ve bu bölümde yer alan “eve ve aileme ilişkin ödemeleri yapmakta zorlanmak benim psikolojimi olumsuz etkiliyordu” seçeneğine olan yoğunluğunun bu ilişkiyi açıklayabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların bu sıkıntıları bir an önce aşabilmek için uyuşturucu suçu işlemiş olabilecekleri yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır.

Yoksulluk düzeyini tespiti ilişkin olarak katılımcılara yaşamsal giderlerin karşılanmasında zorluk yaşanıp yaşanmadığı sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda elde edilen sonuçlar aşağıda verilmektedir.
(52)

Tablo 77, Yoksulluk ve suçlar arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	1,107	0,210	1	0,087 (negatif)
Yaralama	0,848	0,234	1	0,076 (negatif)
Hırsızlık	4,459	0,027	1	0,175
Dolandırıcılık	0,373	0,366	1	0,051
Yağma	5,348	0,019	1	0,191 (negatif)
Çete	0,719	0,375	1	0,071 (negatif)
Uyuşturucu	3,753	0,050	1	0,160
Diğer	0,007	0,563	1	0,007 (negatif)
Mala karşı suçlar	1,529	0,143	1	0,105
Cana karşı suçlar	5,036	0,019	1	0,190 (negatif)
Toplam suç	1,392	0,240	1	0,098

Tablo, 2.2 no'lu hipotez testinde elde edilen sonuçlara paralel olarak, cana karşı suçlar ile mala karşı suçları işleyen bireylerin farklı ekonomik gruplara mensup olduklarını göstermektedir. Cana karşı suç işleyen grubun önemli bir bölümü eve ve aileye ilişkin ödemelerinde fazla sıkıntıları olmadığını ifade ederken, mala karşı grubun, özellikle bu grubun en önemli kesimi olarak hırsızlık suçu işleyenlerin yaşamsal giderlerini karşılamada daha fazla zorlandıkları görülmektedir.

Mala karşı suç kapsamında değerlendirilen dolandırıcılık suçunun ise hırsızlık suçundan farklı bir seyir izlediği görülmektedir.

Tablo 78, Yoksulluk ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Yoksul			
Sayı	28	39	67
Yüzde	41,8	58,2	100
Yoksul değil			
Sayı	20	59	79
Yüzde	25,3	74,7	100
Toplam			
Sayı	48	98	146
Yüzde	32,9	67,1	100

$$\chi^2 = (4,459;sd=1;p=0,027)$$

⁵² 91 numaralı sorunun 1.,2., ve 3. seçenekleri toplulaştırılarak elde edilmiştir. Elde edilen “yoksulluk” verisiyle olan ilişkiler, ilgili sorunun 5. seçeneği olan “eve ve aileme ilişkin ödemelerle ilgili fazla sıkıntım olmadı” seçeneğine verilen cevaplara tamamen paralel olarak gerçekleşmiştir.

Mala karşı suç grubunun en önemli bileşeni olan hırsızlık suç grubundaki 48 katılımcının 28 tanesi yoksuldur. Böylece yoksulluğun hırsızlık suçu davranışında etkili bir faktör olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 79, Yoksulluk ve yağma suçu arasındaki çapraz ilişki

	Yağma suçu hükümlüsü	Yağma suçu hükümlüsü değil	Toplam
Yoksul			
Sayı	2	65	67
Yüzde	8,9	91,2	100
Yoksul değil			
Sayı	11	68	79
Yüzde	13,9	86,1	100
Toplam			
Sayı	13	133	146
Yüzde	91,1	8,9	100

$$\chi^2 = (5,036;sd=1;p=0,019)$$

Mala karşı suç grubunun diğer bir bileşeni olan yağma suçundan hükümlü 13 katılımcının 11 tanesi yoksul değildir. Yoksulluk ve yağma suçu arasında negatif bir ilişki vardır. Yağma suçunun işlenmesinde ekonomik faktörlerin etkili olmadığı görüşü ileri sürülebilir.

Tablo 80, Yoksulluk ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Yoksul			
Sayı	16	49	65
Yüzde	24,6	75,4	100
Yoksul değil			
Sayı	32	43	75
Yüzde	42,7	57,3	100
Toplam			
Sayı	48	92	140
Yüzde	34,3	65,7	100

$$\chi^2 = (5,348;sd=1;p=0,019)$$

Cana karşı suç hükümlüsü (cevap veren) 48 katılımcının 32 tanesi yoksul değildir. Cana karşı suç davranışının ekonomik nedenlerle işlenmediği bir kez daha görülmektedir. Böylece 2.2 no'lu hipotez, sadece hırsızlık ve uyuşturucu suçu için doğrulanmıştır.

5.2.3.3.Ekonomik Değişkenlere İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde yetişkin suçluluğunda ekonomik faktörlerin etkisi ele alınmıştır. Bu bölümde test edilen Hipotezler, Suçun Ekonomik Teorisi kapsamında şekillenmiş olup, aşağıdaki gibidir:

Hipotez 2: Bireyin sahip olduğu ekonomik koşulların bireyin suç eğilimi ile anlamlı bir ilişkisi vardır.

Hipotez 2.1: İşsizlik ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 2.2: Maddi yetersizlikler ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır. (Bu kapsamda düşük gelir elde etme ile suç eğilimi ve ve (mutlak yoksunluk olarak) yoksulluk ile suç eğilimi arasındaki anlamlılık ilişkisi analiz edilmiştir.)

Yapılan Hipotez testleri sonucunda elde edilen bilgiler aşağıdaki gibidir:

- Katılımcılardan cezaevine girmeden önce işsiz olup olmadıklarına verilen cevap ile ne kadar süredir işsiz olduklarına verilen cevaplar farklıdır. Katılımcılardan beşte birinin kayıtdışı çalıştığını ifade etmesi, özellikle hırsızlık suç grubu hükümlülerinde kayıtdışı çalışmanın yaygın oluşunun, iki cevap arasındaki farkın nedenini açıklayabileceği düşünülmektedir: 1 yıldan az süredir işsiz olan katılımcıların geçici “düzensiz” işlerde çalıştıkları için kendilerini işsiz olarak tanımlamazken, ne kadar süredir işsiz oldukları sorulduğunda son “düzenli” işlerinden çıkışlarını gözönüne aldıkları düşünülmektedir.
- İşsizlik tek başına suç davranışı ile anlamlı bir ilişki göstermemektedir. Bununla birlikte, 1 yıldan az süredir işsiz olmak ile hırsızlık suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Bu ilişki negatif yönlüdür, hırsızlık suçu hükümlüsü katılımcıların yarısına yakını 1 yıldan kısa bir süredir işsizdir.
- Cana karşı suçlar ile 1 yıldan kısa süredir işsiz olmak arasında anlamlı bir ilişki vardır, bu ilişki negatif yönlüdür, cana karşı suç hükümlülerinin çoğunluğunun cezaevine girmeden önce işsizlik sıkıntısı olmamıştır.
- 66 katılımcı, asgari ücretin altında gelir elde etmektedir. Dolandırıcılık suçu hariç mala karşı suç hükümlülerinin yüzde 70’ine yakını, asgari ücretin altında gelir elde etmektedir. Gelir düzeyinin düşüklüğü ile suç eğilimi arasındaki en güçlü ilişki, hırsızlık suçu için tespit edilmiştir. Aylık gelirin düşük olmasıyla, mala karşı suç ve uyuşturucu suçu davranışları arasında pozitif, cana karşı suç davranışı arasında negatif bir ilişki vardır.

- Hırsızlık suçu hükümlülerinin yarısından fazlası yoksuldur. Mala karşı suç grubunda olmasına rağmen, dolandırıcılık suçu hükümlüleri ve yağma suçu hükümlülerinin geneli yoksul değildir.
- Cana karşı suç davranışı ile yoksulluk arasındaki ilişki negatiftir. Cana karşı suç hükümlülerinin çoğunluğu yoksul değildir.

Bu çerçevede;

- Bu bölümde test edilen, Suçun Ekonomik Teorisi, hırsızlık suçu için sağlıklı bir kuramsal çerçeve sunabilir. Hırsızlık suçu hükümlülerinin suç işlemede ekonomik faktörler diğer suç gruplarına göre daha etkilidir.
- Mala karşı suç grubunda olmasına karşın dolandırıcılık suçunun Suçun Ekonomik Teorisi çerçevesinde değerlendirmek mümkün görünmemektedir. Yağma suçu hükümlüleri homojen bir yapı sergilememektedirler, grup içerisinde maddi sıkıntısı fazla olmayan katılımcılar da vardır. Suçun Ekonomik Teorisine yönelik hipotez testlerinde, yağma suçları için anlamlı ilişkilere rastlanmamıştır. Bu durum, aynı suç grubunda olan suçların (dolandırıcılık, yağma ve hırsızlık) işleme nedenlerinin farklılaşabileceğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.
- Cana karşı suç grubu hükümlülerinin suç işleme nedeni ekonomik sıkıntılar değildir.
- Uyuşturucu suçu, mala karşı suç olmamasına karşın, hırsızlık suçu davranışına benzer bir seyir göstermiştir. Uyuşturucu suçu hükümlüsü sayısı az olduğundan, Suçun Ekonomik Teorisine ilişkin testlerde sınırda anlamlılık gösterse de, örneklem sayısının artırılmasıyla anlamlılık düzeyinin de artacağı, böylece uyuşturucu suçuna ilişkin faktörler arasında ekonomik nedenlerin de olabileceği düşünülmektedir. Mevcut durumda, anlamlılık düzeylerinin çok yüksek olmaması nedeniyle, kesin bir yorum yapmak doğru olmayacaktır.
- 1 yıldan az süredir işsiz olanların suç eğiliminin yüksek olması, bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde de değinilen, “işsizlik sigortası” türü ödemelerin önemini ortaya çıkarmaktadır. Gerek ülkemizde, gerek başka ülkelerde işsizlik sigortası türü ödemelerin iş bulma süresi olan ve bir geçiş dönemi niteliği taşıyan, işsizlik sonrasındaki ilk 1 yıllık dönemde suç oranını azalttığı yönünde çalışmalar mevcuttur. Bununla birlikte katılımcılar arasında işsizlik ödeneği alan katılımcı sayısı oldukça sınırlıdır: katılımcılardan sadece 1

tanesi işsizlik ödeneği aldığını belirtmiş, 3 tanesi süresi bittiği için kesildiğini ifade etmiştir. Almamalarının nedeni olarak, işsiz katılımcıların üçte biri yasada belirtilen süre kadar çalışmadığı için, yarısı kayıtdışı çalıştığı için, beşte biri ise haberdar olmadığı için almadığını ifade etmiştir.

5.2.3.Göç

Göç etmiş olmak, suçun nedenlerine yönelik literatürde suç davranışıyla ilişkisi en çok analiz edilen değişkenlerden bir tanesidir. Bununla birlikte daha önce de ifade edildiği gibi, göç etmiş olmanın kendisi değil, göç sonrası yaşanan muhitin suça itici oluşu, göç sonrası yaşanan yere sosyal olarak uyum sağlayamama problemleri nedeniyle suç davranışının artacağını gösteren çalışmalar mevcuttur.

Çalışmanın bu kısmında, göç eden bireylerin yaşadıkları muhitin fiziksel/sosyal özellikleri ve göç sonrası uyum problemleri değişkenleri ile suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilmektedir. Bu analizlere ilişkin hipotezler, sosyal düzensizlik teorisi çerçevesinde test edilmektedir.

5.2.3.1.Göç Sonrası Hayat İle Suç Arasındaki İlişki

Çalışmaya katılan hükümlülerin yarısı başka bir şehirden göç ettiğini ifade etmiştir. Göç etme değişkeni ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi tüm suç grupları için pozitif yöndedir, çünkü bir çok kişi doğduğu ilden farklı bir ilde yaşamaktadır. Göçe ilişkin olarak birden fazla suç grubuyla göç etme değişkeni arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, göç etmek doğal bir olgu olduğundan, göç eden herkesin değil, suça itici koşullara maruz kalmanın suç davranışına neden olacağı düşüncesinden hareketle, tek başına göç etmiş olmak değil, göç sonrası koşulların suç davranışına doğrudan etkileri analiz edilmiştir. Göç sonrası yaşanan çevreye ilişkin sorular, aslında katılımcıların, sosyal düzensizlik teorisi çerçevesinde, bir geçiş yeri olarak düşük nitelikli yaşam koşullarının hakim olduğu yerlerde mi yaşadığını sorgulamaktadır.

Hipotez 3: Göç sonrası yaşanan yere ilişkin olumsuz koşullar ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Göç sonrası yaşanan yere ilişkin olumsuz koşulların suç davranışıyla ilişkisini analiz etmek üzere, göç sonrası yaşanan yerin “güvensiz” olması ve göç sonrası yaşanan yerde suç oranının yüksek olması değişkenleri kullanılmıştır.

Katılımcıların göç sonrası yaşantılarına ilişkin olarak “yaşadığım muhit güvenliydi” seçeneğine “hayır” (ya da “güvenli olmayan bir muhitte yaşıyordum” seçeneğine evet) şeklinde verilen cevaplar, göç olgusunun suçla ilişkisinde aracılık (mediate) eden eden faktör olarak ele alınmıştır. Göç eden katılımcılardan göç sonrası yaşadığı yerin güvenli olmadığını ifade eden katılımcı sayısı 46 kişidir. Bu çerçevede göç eden katılımcılardan güvenli olmayan bir muhitte yaşadığını ifade edenlerin cevapları ile suç eğilimi arasındaki ilişki aşağıda verilmektedir.

Tablo 81, Göç sonrası güvensiz bir bölgede yaşamak ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler			1	
Cinayet	4,723	0,049	1	0,264 (negatif)
Yaralama	0,144	0,486	1	0,046
Hırsızlık	3,363	0,056	1	0,222
Dolandırıcılık	0,623	0,355	1	0,096 (negatif)
Yağma	1,000	0,303	1	0,121
Çete	3,609	0,129	1	0,234 (negatif)
Uyuşturucu	0,232	0,540	1	0,058
Diğer	0,144	0,502	1	0,046
Mala karşı suçlar	2,636	0,087	1	0,189
Cana karşı suçlar	1,638	0,162	1	0,156 (negatif)
Toplam suç	1,861	0,353	1	0,145

Hırsızlık suçu ile göç sonrası yaşanan yerin güvenli olmaması arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 82, Yaşanılan yere ilişkin olumsuz koşullar ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Yaşadığım muhit güvenli değildi			
Sayı	23	21	46
Yüzde	52,3	47,7	100
Yaşadığım muhit güvenliydi			
Sayı	7	17	24
Yüzde	29,2	70,8	100
Toplam			
Sayı	30	38	68
Yüzde	44,1	55,9	100

$$\chi^2 = (3,363;sd=1;p=0,056)$$

Göç sonrasında yaşadığı muhitin güvenli olmadığını ifade eden 46 katılımcının yarısı hırsızlık suçu hükümlüsüdür. Göç eden 30 hırsızlık hükümlüsü katılımcının 23 tanesi, cezaevine girmeden önce yaşadığı yeri güvenli bulmadığını ifade etmiştir. Bu çerçevede göçün kendisinden ziyade, göç sonrası yaşanan olumsuz koşulların suç davranışı ile doğrudan anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Böylece 3 no’lu Hipotez hırsızlık suçu için doğrulanmıştır.

Tablo 83, Yaşanılan yere ilişkin olumsuz koşullar ve cinayet suçu arasındaki çapraz ilişki

	Cinayet suçu hükümlüsü	Cinayet suçu hükümlüsü değil	Toplam
Yaşadığım muhit güvenli değildi			
Sayı	1	43	44
Yüzde	2,3	97,7	100
Yaşadığım muhit güvenliydi			
Sayı	4	20	24
Yüzde	16,7	83,3	100
Toplam			
Sayı	5	63	68
Yüzde	7,4	92,6	100

$$\chi^2 = (4,723;sd=1;p=0,049)$$

Göç eden 5 cinayet suçu hükümlüsünün sadece 1 tanesi yaşadığı muhitin güvenli olmadığını belirtmiştir. Böylece cinayet suçu ile göç sonrası yaşanan olumsuz koşullar arasında negatif bir ilişki mevcuttur. Yaralama suçu hükümlüsü göç eden 13 katılımcıdan 9 tanesi de, yaşadığı yerin güvenli olduğunu belirtmekle birlikte, yaşanan yerin güvenli olup olmaması ile suç davranışı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Böylece göç sonrası yaşanan yerin hırsızlık suçu için suça itici etkisi olduğu görülmektedir, hırsızlık suçu hükümlülerinin yüzde 60'ının göç etmiş olması da bu durumu doğrular niteliktedir.

Yağma suçu grubundan göç etmiş olan 6 katılımcının 5 tanesi, uyuşturucu suç grubundan göç etmiş olan 4 katılımcıdan 3 tanesi, göç sonrası olumsuz yaşam koşullarını ifade etse de, istatistiki nedenlerle anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Örneklem boyutunun küçük olması nedeniyle ilişki yok gibi görülse de, göç sonrası suça itici (criminoogic) koşullara maruz kalmanın bu suç gruplarında da etkili olduğu düşünülmektedir.

Göç sonrası yaşanan bölgede suç oranının yüksek olması, göç eden bireyi suça teşvik edebilecek diğer bir çevresel faktördür. Göç sonrası yaşanan yerde suç oranının yüksek olması ve suç arasındaki ilişki, 59 numaralı tabloda verilmektedir.

Tablo 84, Yaşanılan yerde suç oranının yüksek olması ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	1,061	0,414	1	0,143 (negatif)
Yaralama	1,120	0,275	1	0,147 (negatif)
Hırsızlık	3,714	0,052	1	0,267
Dolandırıcılık	2,261	0,160	1	0,209 (negatif)
Yağma	3,614	0,093	1	0,264
Çete	-		1	
Uyuşturucu	0,001	0,688	1	0,003
Diğer	0,074	0,633	1	0,038 (negatif)
Mala karşı suçlar	2,910	0,085	1	0,239
Cana karşı suçlar	1,986	0,154	1	0,197 (negatif)
Toplam suç	0,340	0,750	1	0,081

Göç sonrası yaşanılan bölgede suç oranının yüksek olması ile hırsızlık suçu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu değişken ile cana karşı suçlar arasında ise, anlamlı olmamakla birlikte negatif yönlü bir ilişki olduğu izlenmektedir. Yağma suçlarında da, göç sonrası yaşanan bölgedeki suç oranı ile suç eğilimi arasında sınırda anlamlı pozitif bir ilişki olduğu izlenmektedir.

Tablo 85, Göç sonrası yaşanılan yerde suç oranının yüksek olması ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Yaşadığım muhitte suç oranı yüksekti			
Sayı	18	21	39
Yüzde	46,2	53,8	100
Yaşadığım muhitte suç oranı yüksek değildi			
Sayı	10	3	13
Yüzde	76,9	23,1	100
Toplam			
Sayı	28	24	52
Yüzde	53,8	46,2	100

$$\chi^2 = (3,714; sd=1; p=0,052)$$

Göç etmiş 28 hırsızlık suçu hükümlüsünün 18 tanesi yaşadığı muhitte suç oranının yüksek olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların göç sonrası sosyal bağlarına ilişkin sorular da yöneltilmiş ancak sosyal bağların suç davranışına neden olacak bir zayıflık tespit edilmemiştir. Katılımcıların göç sonrası “çöküntü” semtlerde yaşayıp yaşamadıklarını ölçmeye yönelik sorular, böyle bir durum olmadığını göstermektedir. Hırsızlık suçundan hükümlü katılımcılar arasında daha güvensiz ve suç oranının yüksek olduğu yerlerde yaşayanlar olduğu görülmekle birlikte, bu yaşanılan yerlerde altyapı eksiklikleri, komşuların sürekli değişmesi, göç eden kimselerin yoğunlukta olması gibi, çöküntü

semtlere özgü özellikler olmadığı görülmüştür. Bu durum, ülkemize özgü göç geleneğiyle açıklanabilir. Bilindiği gibi ülkemizde göç eden bireyler birbirine yakın yaşamakta ve birbirlerini desteklemektedirler. Bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde de değinildiği gibi, İstanbul'da çöküntü bölgesi özelliği taşıyan semtler olduğuna dair çalışmalar vardır (örneğin, Şen (2012). Ancak bu çalışmaya katılan hükümlülerin suç işledikleri/yaşadıkları iller İstanbul gibi sanayileşmenin ve yabancılaşmanın yüksek olduğu iller değil, daha geleneksel değerlerin hakim olduğu ve sosyal bağların görece kuvvetli olduğu illerdir. Bu çerçevede literatürde göç ve suç ilişkisine yönelik çalışmalara konu olan, göç sonrası uyumsuzluğun suç davranışına neden olduğu bulgusunun, bu çalışmada sadece hırsızlık suçu için, yaşanan bölgenin görece suça zemin hazırlayan özelliklerinden kaynaklandığı izlenmektedir.

5.2.3.2. Göç Olgusu ve Suç Davranışına İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde, göç olgusunun suç davranışıyla ilişkisi analiz edilmiştir. Bu kapsamda, Sosyal Düzensizlik Teorisi çerçevesinde test edilen Hipotezler aşağıdaki gibidir:

Hipotez 3: Göç sonrası yaşanan yere ilişkin olumsuz koşullar ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır. (Bu kapsamda, göç sonrası yaşanan muhitin özelliklerine ilişkin analizler yapılmıştır.)

- Katılımcıların yarısı başka bir şehirden göç etmiş, 46 tanesi yaşadığı muhitin güvensiz olduğunu ifade etmiştir. Yaşadığı muhitin güvensiz olduğunu ifade eden katılımcıların yarısı, hırsızlık suçu hükümlüsüdür, hırsızlık suçu işleyen göç etmiş katılımcıların yarısı güvenli olmayan bir bölgede yaşamaktadır. Benzer eğilim yağma ve uyuşturucu suçu için de geçerli olmakla birlikte, hırsızlık suçunda görülen anlamlılık ilişkisi bu suç gruplarında görülmektedir. Bu durumun nedeninin bu suç gruplarına ilişkin örneklem büyüklüğünün yetersizliği olduğu düşünülmektedir: örneklem büyüklüğü artırılrsa bu gruplarda da benzer bir anlamlılık ilişkisinin tespit edileceği tahmin edilmektedir.
- Cinayet suçu hükümlülerinden göç etmiş olanların sadece 1 tanesi güvenli olmayan bir muhitte yaşadığını ifade etmiştir. Göç eden yaralama suçu hükümlülerinin de üçte ikisinden fazlası göç sonrası yaşadığı yerin güvenli olduğunu ifade etmiştir.
- Katılımcıların göç sonrası sosyal ilişkilerinin seyri ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Bu çerçevede;

- Katılımcıların bir kısmının göç sonrası yaşadıkları yerin suça itici etkisi olduğu, ancak literatüre konu “çöküntü bölgeleri” yapılanmasının olmadığı görülmüştür. Katılımcıların yaşadıkları yerde bulunan diğer insanların ve yaşadıkları yerde kurdukları ilişkilerin Sosyal Düzensizlik Teorisi’nin öngördüğü şekilde olmadığı, bu durumda ülkemize özgü ekonomik ve kültürel faktörlerin rol oynadığı düşünülmektedir. Yine katılımcıların göç sonrası geldikleri çevreye uyum sorunu olup olmadığı sorgulanmış, ancak katılımcıların yeni sosyal ve kültürel değerlere uyum konusunda istatistiki olarak anlamlı olacak düzeyde sıkıntı belirtmedikleri görülmüştür. Bu durumda da, göç edilen il ve terkedilen il arasında kültürel farklılıkların fazla olmaması ve göç sonrası ülkemize özgü mekanizmalar aracılığıyla olası farklılıkların sorun haline gelmemesinin etkili olduğu düşünülmektedir.
- Sosyal Düzensizlik Teorisi, hırsızlık suçu analizinde kavramsal çerçeve sunabilir, ancak Teori’nin öngördüğü tüm koşullar gerçekleşmediğinden, analiz sınırlı olacaktır. Sosyal Düzensizlik Teorisi’nin, yağma ve uyuşturucu suçlarında da, yine sınırlı şekilde, açıklayıcı olabileceği düşünülmektedir.
- Cana karşı suç davranışının temelindeki faktörleri, Sosyal Düzensizlik Teorisi ile açıklamak, bu çalışma için mümkün görünmemektedir.

5.2.4.Sosyalleşme Süreci-Sosyal Öğrenme

Hipotez 4: Sosyalleşilen ortam ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Suçlu arkadaş/sapkın grupların suç davranışı oluşumuna etkisi, literatürde üzerinde en fazla çalışma yapılan konular arasındadır. Arkadaşların bir kısmının/çoğunluğunun suç işlemiş olması ya da sapkın eğilimler göstermesi, arkadaşlar arasında ailesinden cezaevine girenlerin olması gibi değişkenler, daha önce de ifade edildiği gibi, sosyalleşilen ortamda sapkın değerlere maruz kalma göstergeleri olarak suç oluşumunda etkisi en çok incelenen göstergeler arasında yer almaktadır.

Çalışmanın bu kısmında, sosyalleşme sürecinde ağırlıklı olarak sapkın değerlere maruz kalmanın suç oluşumuna etkisi, sosyal öğrenme teorileri kapsamında değerlendirilmektedir. Katılımcılara arkadaş çevresi, sapkın gruplara katılımları, çevrelerinin kendilerine yaklaşımı kapsamında sorulara verilen cevaplar, sosyal öğrenme teorileri olarak ayırıcı birleşimler teorisi, damgalama teorisi ve nötrleştirme teorileri kapsamında oluşturulan hipotezler çerçevesinde test edilmektedir.

5.2.4.1.Çete Türü Oluşumlara Katılım Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 4.1: Arkadaş çevresinde ağırlıklı olarak sapkın bireylerin olmasının suç eğilimiyle anlamlıve pozitif bir ilişkisi vardır.

Katılımcılara hayatlarının belli bir döneminde çete türü yapılanmalarda olup olmadığı sorulmuştur. Olumlu cevap veren 20 katılımcı vardır. Çete türü sapkın gruplara üyeliğin suç davranışıyla anlamlılık ilişkisi aşağıdaki gibidir.

Tablo 86, Çete üyeliği ve suç arasındaki ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,096	0,551	1	0,025 (negatif)
Yaralama	0,551	0,341	1	0,060 (negatif)
Hırsızlık	5,371	0,024	1	0,188
Dolandırıcılık	1,672	0,221	1	0,105 (negatif)
Yağma	0,356	0,409	1	0,048
Çete	0,483	0,433	1	0,057
Uyuşturucu	0,003	0,643	1	0,005
Diğer	0,056	0,583	1	,019 (negatif)
Mala karşı suçlar	2,715	0,083	1	0,136
Cana karşı suçlar	1,229	0,204	1	0,092 (negatif)
Toplam suç	0,618	0,564	1	0,064
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,222	0,432	1	0,045
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,363	0,425	1	0,057 (negatif)
Geçmiş dönem toplam suç	0,067	0,515	1	0,024 (negatif)

Katılımcılardan sadece hırsızlık suçu nedeniyle hüküm giyenlerin suç eğilimi ile çete türü oluşumlarda bulunma arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 87, Çete üyesi olma ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Sapkın gruplara katılım var			
Sayı	9	7	16
Yüzde	56,3	43,8	100
Sapkın gruplara katılım yok			
Sayı	38	98	136
Yüzde	27,9	72,1	100
Toplam			
Sayı	47	105	152
Yüzde	30,9	69,1	100

$$\chi^2 = (5,371;sd=1;p=0,024)$$

Hayatının bir döneminde çete türü grupların üyesi olan 16 katılımcıdan 9 tanesi hırsızlık suçu hükümlüsüdür. Böylece geçmiş dönemde sosyalleşilen ortamın bir unsuru olarak çete üyeliği, bireyin mevcut (uzun) dönem hırsızlık suç davranışı ile anlamlı bir ilişki içindedir. Bu çerçevede 4.1 no'lu hipotez, sadece hırsızlık suçu için doğrulanabilmiştir. Diğer tür suç grupları ile anlamlı bir ilişki tespit edilememekle birlikte, cana karşı suçlar ve dolandırıcılık suçu ile negatif bir ilişki olması dikkat çekmektedir.

5.2.4.2. Arkadaş Çevresi Ve Suç Arasındaki İlişki

Katılımcılara arkadaş çevreleri ve arkadaş çevrelerinin suç eğilimlerine olası etkilerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların üçte biri arkadaşlarının bir kısmının suç işlediğini ifade etmiştir. Arkadaş suçluğunun suç davranışıyla anlamlılık ilişkisi aşağıdaki gibidir.

Tablo 88, Arkadaş suçluluğu ve suç arasındaki ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,030	0,565	1	0,015 (negatif)
Yaralama	1,259	0,186	1	0,100 (negatif)
Hırsızlık	4,480	0,029	1	0,189
Dolandırıcılık	0,637	0,341	1	0,071
Yağma	0	0,635	1	0
Çete	0,832	0,502	1	0,082 (negatif)
Uyuşturucu	2,965	0,102	1	0,153
Diğer	0,415	0,369	1	0,057
Mala karşı suçlar	0,614	0,280	1	0,070
Cana karşı suçlar	0,538	0,302	1	0,066 (o negatif)
Toplam suç	0,412	0,710	1	0,058

Arkadaş suçluluğu ile anlamlı ilişkisi olan tek suç grubu, hırsızlık suçu olarak görülmektedir. Diğer gruplarla da sınırlı anlamlı bir ilişki tespit edilmiş, genel olarak mala karşı suçlarla pozitif, cana karşı suçlarla negatif bir ilişki gösterdiği görülmüştür.

Tablo 89, Arkadaş suçluluğu ve hırsızlık arasındaki ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Suçlu arkadaşı var			
Sayı	18	18	36
Yüzde	50	50	100
Suçlu arkadaşı yok			
Sayı	27	63	90
Yüzde	70	30	100
Toplam			
Sayı	45	81	126
Yüzde	35,7	64,3	100

$$\chi^2 = (4,480;sd=1;p=0,029)$$

Suçlu arkadaşı olduğunu ifade eden katılımcıların yarısı, hırsızlık suçu hükümlüsüdür. Bu çerçevede suçlu arkadaş ve hırsızlık suç arasındaki ilişki pozitifdir. Suçlu arkadaş varlığı ile cana karşı suçlar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Uyuşturucu suçundan hükümlü cevap veren 7 katılımcıdan 4 tanesi, suçlu arkadaşları olduğunu belirtmiştir. Örnekleme boyutunun küçük olması nedeniyle istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmasa da, uyuşturucu suçu eğiliminde de suçlu arkadaş etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Arkadaşların suç eğilimine etkisini ölçmek üzere kullanılan diğer bir gösterge, “tek başımayken yapmayacağım şeyleri arkadaşlarımla birlikteyken yaptığımı oluyor” seçeneğine verilen cevaplardır.

Tablo 90, Arkadaşların suç motivasyonunu artırması ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,401	0,367	1	0,056 (negatif)
Yaralama	1,675	0,149	1	0,115 (negatif)
Hırsızlık	0,080	0,483	1	0,080
Dolandırıcılık	0,001	0,666	1	0,003 (negatif)
Yağma	4,842	0,039	1	0,195
Çete	0,534	0,626	1	0,065 (negatif)
Uyuşturucu	0,166	0,566	1	0,036 (negatif)
Diğer	0,039	0,528	1	0,018
Mala karşı suçlar	3,247	0,056	1	0,161
Cana karşı suçlar	3,165	0,058	1	0,159 (negatif)
Toplam suç	0,503	0,641	1	0,063

Katılımcıların 25 tanesi, tek başına yapmadığı şeyleri arkadaşlarıyla birlikteyken yaptığını ifade etmiştir. Bu seçenek ile yağma suçu arasında güçlü bir ilişki görülmüştür. Aslen genel olarak mala karşı suçlar ile bu seçenek ile ilişki tespit edilmekle birlikte, genelde grup halinde işlenen bir suç olma özelliği taşıması itibariyle yağma suçu ile anlamlılık ilişkisinin yüksek olması manidardır.

Tablo 91, Arkadaş çevresinin suç motivasyonunu artırması ve yağma suçu arasındaki ilişki

	Yağma suçu hükümlüsü	Yağma suçu hükümlüsü değil	Toplam
Arkadaşlarım olumsuz davranmama neden oluyor			
Sayı	6	20	26
Yüzde	23,1	76,9	100
Arkadaşlarım olumsuz davranmama neden olmuyor			
Sayı	8	93	101
Yüzde	7,9	92,1	100
Toplam			
Sayı	14	113	127
Yüzde	11	89	100

$$\chi^2 = (4,482;sd=1;p=0,039)$$

Yağma suçundan hükümlü 14 katılımcıdan 6 tanesi, tek başınayken yapmayacağı olumsuz davranışları arkadaşlarıyla yaparken yaptığını ifade etmiştir.

Cana karşı suçlarda ise sınırlı anlamlı ve negatif bir ilişki gözlenmektedir. Cana karşı suç hükümlülerinde suç davranışında bulunmada arkadaş etkisi azdır.

Tablo 92, Arkadaş çevresinin suç motivasyonunu artırması ve cana karşı suçlar arasındaki ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Arkadaşlarım olumsuz davranmama neden oluyor			
Sayı	5	20	25
Yüzde	20	80	100
Arkadaşlarım olumsuz davranmama neden olmuyor			
Sayı	39	61	100
Yüzde	39	61	100
Toplam			
Sayı	44	81	125
Yüzde	35,2	64,8	100

$$\chi^2 = (3,165;sd=1;p=0,058)$$

Cana karşı suç hükümlüsü 44 katılımcıdan sadece 5 tanesi arkadaşlarının suç motivasyonunu artırdığını ifade etmiştir.

Arkadaş çevresinin yetişkinlik dönemi suç davranışına etkisini incelemek üzere katılımcıların ergenlik döneminde en fazla katılım sağladıkları sosyal çevre olan okul arkadaşlarına ilişkin bilgi istenmiş ve bu bilgi ile suçluluk eğilimleri arasındaki ilişki analiz edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte ergenlik dönemi arkadaş çevresinin şimdiki dönem suç davranışına etkisi tespit edilememiştir. Bununla birlikte, okul arkadaşlarının sapkın eğilimler göstermesi ile geçmiş dönem kimi suç grupları arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu durum suçlu arkadaş etkisinin kısa dönemli olduğunu işaret etmesi açısından önem arz etmektedir.⁵³ Bu durumda, geçmiş dönem arkadaş çevresine ilişkin soruların, okul kavramıyla sınırlandırılmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, katılımcıların, özellikle 25 yaş üstü olanların, üzerinden yaklaşık 10 sene geçmiş okul hayatları ve arkadaş çevrelerini hatırlayamayabilecekleri düşünülmektedir.

⁵³ “Okul arkadaşlarının çoğunluğu suç eğilimi olmayan, iyi yetişmiş çocuklardı” seçeneği ile geçmiş dönem mala karşı suç davranışı arasında 0,083değerinde anlamlı ve negatif bir ilişki görülmüştür. Bu çerçevede mala karşı suçlar ile suçlu arkadaş arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bir kez daha görülmüştür. Geçmiş dönem yağma suçu ile, “okul arkadaşlarım arasında şiddet eğilimi yüksek olanlar vardı” ve “okul arkadaşlarımın suç işlememde etkisi olabilir” seçenekleri arasında yüzde 0,042 anlamlılık düzeyinde ve pozitif bir ilişki görülmüştür. Bu durum, yağma suçu ile arkadaş etkisi arasındaki ilişkiyi doğrulamaktadır.

Böylece 4.1 no'lu hipotez, mala karşı suç davranışı için kısmen doğrulanmıştır.

5.2.4.3. Bireye İlişkin Olumsuz Önyargı Ve Suç Arasındaki İlişki

Katılımcılara çevrelerinin kendilerine yönelik olumsuz tavırları ve bu tavırların katılımcının suç eğilimine etkisini analiz etmek üzere sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara ilişkin cevaplar, damgalama teorisi kapsamında oluşturulan hipotezler yoluyla test edilmiştir.

Hipotez 4.2: Çevresinin bireye olan olumsuz yargısı ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Katılımcılara çevresindeki insanların kendilerine yönelik tavırları hakkında sorular sorulmuştur. Verilen cevaplar 68 numaralı tabloda gösterilmektedir.

Tablo 93, Çevredeki insanların güvenini sağlamak ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,488	0,329	1	0,061
Yaralama	0,808	0,243	1	0,078
Hırsızlık	6,702	0,008	1	0,224 (negatif)
Dolandırıcılık	1,082	0,238	1	0,090
Yağma	0,416	0,373	1	0,056 (negatif)
Çete	2,222	0,192	1	0,130
Uyuşturucu	0	0,638	1	0,002 (negatif)
Diğer	0,081	0,481	1	0,025 (negatif)
Mala karşı suçlar	3,333	0,050	1	0,161 (negatif)
Cana karşı suçlar	2,507	0,080	1	0,140
Toplam suç	0,006	0,656	1	0,007 (negatif)

Katılımcılardan hırsızlık suçu nedeniyle cezaevinde olanların, çevrelerindeki bireylerin kendilerine güvenmediğini ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 94, Çevredeki insanların güveni ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Çevredeki insanlar güvenir			
Sayı	18	59	77
Yüzde	23,4	76,6	100
Çevredeki insanlar güvenmez			
Sayı	25	31	56
Yüzde	44,6	55,4	100
Toplam			
Sayı	43	90	143
Yüzde	32,3	67,7	100

$$\chi^2 = (3,333; sd=1; p=0,050)$$

Hırsızlık suçu hükümlüsü 43 katılımcının 25 tanesi, çevresindeki insanların kendisine güvendiği görüşüne katılmamıştır. Mala karşı suç grubunda yer alan dolandırıcılık suçu katılımcıların tam ters yönde cevap vermeleri nedeniyle, mala karşı suç grubu ile çevre güveni arasındaki anlamlılık ilişkisi dha düşüktür.

Yağma suçu hükümlülerinin sadece üçte biri çevresinin kendisine güvendiğini ifade etmekle birlikte, istatistiki olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Cana karşı suçlarda ise sınırlı anlamlı ve negatif bir seyir sözkonusudur; cana karşı suç hükümlüsü olan katılımcıların çevresindeki insanların çoğunluğu “her koşulda kendilerine güvenir ve yardımcı olur.”

Bu çerçevede, 4.2 no’lu hipotez hırsızlık suçu için doğrulanmıştır.⁵⁴

5.2.4.4. Bireyin Suç Davranışını Rasyonalize Etmesi Ve Suç Arasındaki İlişki

Suç işleyen bireyin aslen yaptığı davranışın sapkın olduğunun farkında olarak sorumluluk almaktan kaçınması, literatürde diğer değişkenler kadar sık olmasa da araştırılan bir konudur. Bu çalışmada, katılımcıların işlediği suçtan dolayı pişmanlık hissi ve işlediği suçun sorumluluğunu mağdura yükleme eğilimini tespit etmek üzere sorular yöneltmiştir. Bu çerçevede yapılan analizler, nötrleştirme teorisi kapsamında şekillendirilmiştir.

Hipotez 5: Bireyin işlediği suçun sorumluluğunu reddetmesi ile suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 5.1: Bireyin işlediği suçun haklı bir davranış olduğunu düşünmesiyle suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcıların 9 tanesi işlediği suçtan pişmanlık duymadığını, işlemesi gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁵

⁵⁴ Katılımcılara, çevrelerindeki insanların kendisine ilişkin algılarına yönelik seçenekler verilmiştir. 12 katılımcı çevresindeki insanların kendisini sevmediği düşüncesindedir. 12 katılımcının 4 tanesi hırsızlık suçu hükümlüsüdür. Böylece hırsızlık suçu ile sevilmediğini düşünmek arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki mevcuttur. Bu durum da hırsızlık suçu hükümlülerinin çevreden kendilerine yönelik olumsuz algı olduğunu işaret etmektedir. Sevilmediği algısı ile diğer suçlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

⁵⁵ Bu seçeneğin işaretleyenlerin sayısının düşük olmasında anket yapan kişinin kimliğinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 95, Suç işlemekte haklı olduğunu düşünmek ile suç arasındaki ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	1,332	0,300	1	0,100
Yaralama	4,406	0,050	1	0,183
Hırsızlık	0,471	0,390	1	0,060 (negatif)
Dolandırıcılık	1,055	0,381	1	0,089 (negatif)
Yağma	1,146	0,352	1	0,093 (negatif)
Çete	3,361	0,194	1	0,160
Uyuşturucu	0,541	0,603	1	0,064 (negatif)
Diğer	0,123	0,591	1	0,030 (negatif)
Mala karşı suçlar	3,802	0,054	1	0,172 (negatif)
Cana karşı suçlar	1,669	0,175	1	0,114
Toplam suç	0,151	0,866	1	0,034

Katılımcılardan mala karşı suç gruplarının tümünde bireyin işlediği suçu rasyonelleştirme eğilimi ile suç davranışı arasında sınırdan anlamlı negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Cana karşı suç davranışlarında ise tam tersi bir eğilim söz konusudur.

Tablo 96, Suç işlemekte haklı olduğunu düşünme ve yaralama suçu arasındaki çapraz ilişki

	Yaralama suçu hükümlüsü	Yaralama suçu hükümlüsü değil	Toplam
İşlemem gerekiyordu			
Sayı	5	4	9
Yüzde	55,6	44,4	100
Diğer			
Sayı	29	93	122
Yüzde	23,8	76,2	100
Toplam			
Sayı	34	97	131
Yüzde	26	74	100

$\chi^2 = (4,406;sd=1;p=0,050)$

Pişmanlık duymadığını belirten 9 katılımcının 5'i yaralama suçu hükümlüsüdür. Mala karşı suçlarda ise, daha farklı bir görünümle karşılaşılmaktadır.

Tablo 97, Suç işlemekte haklı olduğunu düşünme ve mala karşı suçu arasındaki çapraz ilişki

	Mala karşı suç hükümlüsü	Mala karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
İşlemem gerekiyordu			
Sayı	2	7	9
Yüzde	22,2	77,8	100
Diğer			
Sayı	67	53	120
Yüzde	55,8	44,2	100
Toplam			
Sayı	69	60	129
Yüzde	53,5	46,5	100

$\chi^2 = (3,802;sd=1;p=0,054)$

Pişman olmadığını belirten 9 katılımcıdan sadece 2 tanesi mala karşı suç hükümlüsüdür. Bu çerçevede 5.1 no'lu Hipotez sadece yaralama suçu için doğrulanabilmiştir.⁵⁶

Hipotez 5.2: Bireyin işlediği suçun sorumluluğunu almamasıyla suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcıların 12 tanesi, suç mağdurunun bu davranışı hakettiğini ifade etmiştir.

Tablo 98, Suç davranışının sorumluluğunu mağdura yükleme ve suç arasındaki ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	2,527	0,134	1	0,137
Yaralama	11,075	0,003	1	0,289
Hırsızlık	3,767	0,045	1	0,168 (negatif)
Dolandırıcılık	1,416	0,278	1	0,103 (negatif)
Yağma	0,063	0,636	1	0,022 (negatif)
Çete	0,304	0,751	1	0,048 (negatif)
Uyuşturucu	0,837	0,462	1	0,079 (negatif)
Diğer	2,312	0,131	1	0,131 (negatif)
Mala karşı suçlar	7,177	0,008	1	0,234 (negatif)
Cana karşı suçlar	13,480	0,000	1	0,321
Toplam suç	0,203	0,826	1	0,039

Katılımcılardan suç mağdurunun hakettiğini ifade eden 12 katılımcının 10 tanesi cana karşı suç hükümlüsüdür.

Tablo 99, Suç davranışının sorumluluğunu mağdura yükleme ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
(Mağdur) bunu hakettiği			
Sayı	10	2	12
Yüzde	83,3	16,7	100
Diğer			
Sayı	36	83	119
Yüzde	30,3	69,7	100
Toplam			
Sayı	46	85	131
Yüzde	35,4	64,9	100

$$\chi^2 = (13,480; sd=1; p=0,000)$$

Böylece 5.2 no'lu hipotez, sadece cana karşı suçlar için doğrulanabilmiştir.

⁵⁶ Nötürleştirme teorisine ilişkin 122 numaralı sorunun "c" seçeneğine alınan cevaplarda da aynı eğilim sözkonusudur.

5.2.4.5.Sosyalleşilen Ortam ve Arkadaş Çevresine İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Bu kısımda, sosyalleşme sürecinin suç davranışıyla etkileşimi kapsamında öğrenme teorilerinin suç davranışıyla ilişkisi ele alınmıştır. Bu kapsamda test edilen hipotezler,

Hipotez 4: Sosyalleşilen ortam ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 4.1: Arkadaş çevresinde ağırlıklı olarak sapkın bireylerin olmasının suç eğilimiyle anlamlı bir ilişkisi vardır. (bu kapsamda çete türü suç gruplarına katılım ve suçlu arkadaşların varlığının suç davranışı ile ilişkisi analiz edilmiştir.)

Hipotez 4.2: Çevresinin bireye olan olumsuz yargısı ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 5: Bireyin işlediği suçun sorumluluğunu reddetmesi ile suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 5.1: Bireyin işlediği suçun haklı bir davranış olduğunu düşünmesiyle suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 5.2: Bireyin işlediği suçun sorumluluğunu almamasıyla suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Test edilen hipotezlerden, 4.1 no'lu hipotez, Sosyal Öğrenme Teorisi, ve 4.2 no'lu hipotez Damgalama Teorisi, 5 no'lu hipotez Nötürleştirme Teorisi öngörülerini test etmek üzere oluşturulmuştur.

Yapılan hipotez testleri sonucu elde edilen bilgiler aşağıdaki gibidir:

- Hayatının bir döneminde çete benzeri sapkın gruplara üyelik ile hırsızlık suçu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Çete türü grupların üyesi olduğunu ifade eden 16 katılımcıdan 9 tanesi hırsızlık suçu hükümlüsüdür. Böylece geçmiş dönemde sosyalleşilen ortamın bir unsuru olarak çete üyeliği, hırsızlık suçundan hükümlü bireyin suç davranışı ile ilişkilidir.
- Arkadaşlar arasında suç işlemiş olanların varlığı, hırsızlık suçu ile anlamlı ve pozitif bir ilişki içindedir. Hırsızlık suçu hükümlüsü katılımcıların yarısına yakını, suçlu arkadaşları olduğunu ifade etmiştir. Uyuşturucu suçu hükümlülerinin de yarısı, suçlu arkadaşları

olduğunu belirtmişler, ancak suçlu arkadaş varlığı ile uyuşturucu suçu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

- Arkadaş çevresinin suç motivasyonunu artırması ile suç davranışı arasında, sadece yağma suçları için anlamlı bir ilişki vardır. Bu ilişki pozitif yöndedir. Yağma suçundan hükümlü 14 katılımcının 6 tanesi, tek başına iken suç işleme davranışı olmadığını ancak arkadaşlarıyla birlikte suç işlediğini ifade etmiştir.
- Suç davranışı ve suçlu arkadaş arasındaki ilişki kısa dönemlidir. Okul arkadaşları arasında suç eğilimi olanların varlığı ile geçmiş dönem suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır, ancak mevcut dönem suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- Cana karşı suçlar ile arkadaşların suç motivasyonunu artırıcı etkisi arasında sınırdan anlamlı ve negatif bir ilişki vardır. Cana karşı suç hükümlüleri, suç işleme kararını bireysel olarak almışlardır.
- Çevredeki insanların önyargılı ve olumsuz tavırları ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu ilişki, hırsızlık suçu için pozitif, cana karşı suç için negatif yöndedir. 43 hırsızlık suçu hükümlüsünün 18 tanesi çevresindekilerin kendisine güvenmediğini ifade etmiştir. Cana karşı suç hükümlülerinin ise çevresindeki insanlar genelde kendisine güvenmektedir.
- Cana karşı suç hükümlüleri arasında, işledikleri suç davranışını rasyonalize etme adına suçun sorumluluğunu dış koşullara ve mağdura atma eğilimi diğer suç gruplarına göre daha yüksektir. Mala karşı suç gruplarında ise işlenen suça ilişkin sorumluluk üstlenilmektedir.

Bu çerçevede,

- Sosyal Öğrenme Teorisi, bu çalışmada hırsızlık suçu analizinde açıklayıcı olabilir. Uyuşturucu ve yağma suçları için de sınırlı düzeyde açıklayıcı olabileceği düşünülmektedir.
- Sosyal Öğrenme Teorisi, cana karşı suçlar ve dolandırıcılık suçu için açıklayıcı bir çerçeve sunmayabilir.
- Damgalama Teorisi, hırsızlık suçu davranışını analiz etmede açıklayıcı olabilir, bununla birlikte, cana karşı suçları açıklamada yeterli olmayabilir.

- Nötrleştirme Teorisi, cana karşı suçlar için açıklayıcı bir çerçeve sunabilir, ancak mala karşı suç ve uyuşturucu suç davranışını bu teori ile analiz etmek mümkün olmayabilir.

5.2.5.Bireye İlişkin Göstergeler

Suç sosyolojisi literatüründe bireylerin kimi özelliklerinin suç davranışıyla etkisi incelenmektedir. Bunlar arasında, psikolojik özellikler, çocukluk dönemi şiddet eğilimi, bireyin okul başarısı gibi özelliklerdir. Bu çalışmada bireyin kendine ilişkin algısı, çocukluk dönemi şiddet eğilimi, çocukluk dönemi suç davranışı, bireyin okul başarısı ile suç davranışı arasındaki ilişki incelenmektedir. Bu bireysel özellikler ve suç arasındaki ilişkiye yönelik analizler, literatürde kabul görmüş görüşler çerçevesinde yapılmıştır.

5.2.5.1.Bireyin Kişilik Algısı İle Suç Eğilimi Arasındaki İlişki

Hipotez 6: Bireyin kendine ilişkin gerçekçi olmayan algısı ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 6.1: Bireyin kendine güvenli bir birey olması ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Sosyal psikolojik ve psikolojik çalışmaların daha ağırlıkta olduğu bu hususa ilişkin literatürde net bir görüş yoktur. Suç araştırmalarında suç işleyen bireyin kendine güven eksikliği olduğu, suça da bu yüzden eğilimli olduğuna dair genel geçer bir kabul olmakla birlikte, son dönemde yapılan araştırmalarda suç işleyen bireylerin güven eksikliğinden ziyade kendilerine aşırı güvenli olduğu ve narsizme varacak düzeyde kendileri hakkında olumlu algıları olduğu yönünde görüşler mevcuttur. Bireyin kendine güven duygusu ile suç arasındaki ilişki psikoloji çalışmalarının konusuna girmekle birlikte, katılımcıların büyük çoğunluğunun kendisini bu şekilde olumlu değerlendirmelerinin temelinde bu durumun olduğu düşünülmektedir. Suç işleyen bireylerin, özellikle şiddet suçu işleyenlerin kendilerine ilişkin algılarının (self perception) aşırı (şişirilmiş) derecede olumlu olduğu, bu bireylerin egoist olduğu, kendilerini diğerlerinden üstün gördüğü yönünde çalışmalar mevcuttur. Bu bireylerin kişisel algılarını zedeleyecek olumsuzlukları bertaraf etmek için dış dünyaya öfkeli ve tepkisel davranmaları, suç sürecini oluşturabilir.⁵⁷ Hırsızlık suçları için ise, kendine güven seviyesi ile suç arasındaki ilişki en azından şiddet suçları kadar net değildir. Şiddet suçu hükümlüsü olanların kendileri hakkında olduğu gibi, alacakları ceza hakkında da gerçekçi olmayan fikirleri

⁵⁷ Bu konudaki çalışmalar için, Baumeister, R ve arkadaşları (1996), Scheff ve arkadaşları (1989).

olabileceği, tekrar ceza alma olasılıklarını rasyonel bireylere göre daha düşük hesaplayabileceği yönünde görüşler mevcuttur.⁵⁸

Bireyin aşırı kendine güveni ve suç arasındaki ilişki konusunda literatürde tam bir görüş birliği olmadığı görülmektedir. Bu konuda gelecek dönemde çalışmaların artacağı düşünülmektedir. Karmaşık bir süreç olan suç işleme sürecinin anlaşılmasına ilişkin önemli bilgiler sunabilecek bu husus hakkında bu kadar bilgi vermekle yetinilecektir.

Bu çalışmada katılımcıların 90 tanesi, “kendine güvenli ve girişken” olduğunu ifade etmiştir. Özellikle cana karşı suç gruplarında kendine ilişkin algısı bu şekilde olan katılımcıların yoğun olduğu görülmektedir.

Tablo 100, Aşırı özgüven ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler			1	
Cinayet	9,637	0,001	1	0,249
Yaralama	0,633	0,272	1	0,064
Hırsızlık	5,436	0,016	1	0,187 (negatif)
Dolandırıcılık	0,737	0,284	1	0,069 (negatif)
Yağma	0,047	0,377	1	0,047 (negatif)
Çete	0,013	0,641	1	0,009
Uyuşturucu	1,620	0,179	1	0,102
Diğer	0,405	0,346	1	0,051
Mala karşı suçlar	6,641	0,008	1	0,211 (negatif)
Cana karşı suçlar	6,837	0,007	1	0,214
Toplam suç	0,013	0,641	1	0,009 (negatif)

Aşırı özgüven ve cana karşı suç grupları arasında pozitif, mala karşı suç grupları arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

⁵⁸ Southampton Üniversitesi'nde Profesör olan Constantine Sedikides, hükümlülerin yeniden cezaevine girme olasılıklarını yankış hesapladıklarını, bunun aşırı kendine güven (overconfidence) olduğunu, İngiltere'de cezaevinden çıktıktan sonra bir sene içinde çıkan hükümlülerin yarısının cezaevine girmesinin bu durumu işaret ettiğini ifade etmektedir. Hatta Sedikides, mevcut durumda hükümlülerin kendileri ve işledikleri suçun etkilerine yönelik yanlış algılarının düzeltilmesi için cezaevlerinde hükümlülere yönelik çalışmalar yapıldığını ifade etmektedir.
<http://www.metro.us/news/prisoners-have-higher-self-esteem-than-community-members/tmWnam---5abzqfBTGp2ak/>

Tablo 101, Özgüven ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Özgüvenli değil			
Sayı	16	48	64
Yüzde	25	75	100
Özgüvenli			
Sayı	39	46	85
Yüzde	45,9	54,1	100
Toplam			
Sayı	55	94	149
Yüzde	36,9	63,1	100

$$\chi^2 = (6,387;sd=1;p=0,007)$$

Cana karşı suç hükümlüsü 55 katılımcıdan 39 tanesi kendine güvenli ve girişken bir insan olduğunu belirtmiştir. Özellikle cinayet suç grubundaki 23 katılımcının 20 tanesinin kendine güvenli ve girişken olduğunu ifade etmesi dikkat çekmektedir.⁵⁹

Mala karşı suç gruplarının tümünde sözkonusu değişkenler arasındaki anlamlılık ilişkisinin yönü negatiftir.

Tablo 102, Özgüven ve mala karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Mala karşı suç hükümlüsü	Mala karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Özgüvenli değil			
Sayı	40	24	64
Yüzde	67,5	32,5	100
Özgüvenli			
Sayı	35	50	85
Yüzde	41,2	58,8	100
Toplam			
Sayı	75	74	149
Yüzde	50,3	49,7	100

$$\chi^2 = (6,641;sd=1;p=0,008)$$

Mala karşı suç hükümlüsü 75 katılımcıdan 35 tanesi kendine güvenli olduğunu belirtmiştir. Mala karşı suç ile (aşırı) özgüven arasındaki ilişkiye yönelik olarak literatürde net bir etki görülmediği belirtilirken, bu çalışmada negatif etkili olduğu görülmüştür.

Böylece 6.1 no'lu hipotez her iki suç grubu için de doğrulanabilmiştir. (Çünkü literatürde her iki yönde de görüş bulunmaktadır.)

⁵⁹ Cana karşı suç ile 19 numaralı sorunun "a" seçeneği arasında pozitif, "b" seçeneği arasında negatif ilişki olması da, bu sonuçları destekler niteliktedir. Mala karşı suçlar ile sözkonusu seçenekler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Uyuşturucu suçu hükümlüsü 9 katılımcıdan 7 tanesi, kendine güvenli olduğunu belirtmiş, ancak istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bununla birlikte, uyuşturucu suçlarında da özgüven ilüzyonu olduğundan bahsetmek, sadece 9 uyuşturucu hükümlüsü katılımcı olduğundan, mümkün olamamaktadır.

5.2.5.2.Okul Başarısı Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 7: Okul başarısı ve suç davranışı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 7.1: Eğitim düzeyi ile suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Çalışmaya katılan hükümlülerin eğitim durumu ilkokul, ortaokul ve lise arasında dağılmakta, belli bir eğitim seviyesinde yığılma göze çarpmamaktadır. Hükümlüler arasında üniversite eğitim alanların sayısının düşüklüğü göze çarpmaktadır.

Hiç okula gitmemiş ve ilköğretim eğitimi olanların toplulaştırılmasıyla elde edilen düşük eğitim değişkeninin suç ayırımında anlamlılık ilişkisi aşağıdaki gibidir.

Tablo 103, Düşük eğitim ve suç arasındaki ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	1,898	0,128	1	0,111 (negatif)
Yaralama	1,511	0,152	1	0,100 (negatif)
Hırsızlık	8,149	0,004	1	0,231
Dolandırıcılık	0,673	0,292	1	0,066
Yağma	1,570	0,175	1	0,101 (negatif)
Çete	1,744	0,239	1	0,107 (negatif)
Uyuşturucu	0,182	0,468	1	0,035
Diğer	1,242	0,199	1	,090 (negatif)
Mala karşı suçlar	4,536	0,025	1	0,176
Cana karşı suçlar	3,731	0,039	1	0,159 (negatif)
Toplam suç	2,337	0,150	1	0,124

Mala karşı suç eğilimi ile ilköğretim düzeyinde eğitim arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu pozitif ilişki, esas olarak hırsızlık suçundan kaynaklanmaktadır.

Tablo 104, Düşük eğitim ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Düşük eğitimi			
Sayı	23	24	47
Yüzde	48,9	51,1	100
Düşük eğitimi değil			
Sayı	27	79	106
Yüzde	25,5	74,5	100
Toplam			
Sayı	50	103	153
Yüzde	32,7	67,3	100

$$\chi^2 = (8,149;sd=1;p=0,004)$$

Hırsızlık suçundan hükümlü cevap veren 50 katılımcının 23 tanesi düşük eğitimlidir. Cana karşı suçlarda ise tam tersi bir durum sözkonusudur.

Tablo 105, Düşük eğitim ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Düşük eğitimi			
Sayı	12	35	47
Yüzde	25,5	74,5	100
Düşük eğitimi değil			
Sayı	42	58	100
Yüzde	42	58	100
Toplam			
Sayı	54	93	147
Yüzde	36,7	63,3	100

$$\chi^2 = (3,731;sd=1;p=0,039)$$

Cana karşı suç hükümlüsü 54 katılımcının sadece 12 tanesi düşük eğitimlidir. Böylece düşük eğitimle suç arasındaki ilişkiye yönelik 7.1 no'lu hipotez, sadece hırsızlık suçu için doğrulanabilmiştir.

Hipotez 7.2: Okulda sürekli başarısızlık durumu ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcıların sadece 16 tanesi okulda başarısız olduğunu, 60 tanesi okulda başarılı olduğunu ifade etmiştir. Okul hayatında başarısız olmakla suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bununla birlikte, okuldaki başarı düzeyi ile geçmiş dönem suç davranışı arasında sınırda anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 106, Okul başarısı ve geçmiş dönem suç davranışı arasındaki ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Geçmiş dönem mala karşı suç	2,790	0,071	1	0,164 (negatif)
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,001	0,583	1	0,003 (negatif)
Geçmiş dönem toplam suç	2,448	0,088	1	0,151 (negatif)

Geçmiş dönemde özellikle mala karşı suç eğilimi ile okulda başarılı olma arasında anlamlılık düzeyi düşük, negatif bir ilişki vardır. Toplam suç eğilimi ile okul başarısı arasında da negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu çerçevede okul başarısının, kısa vadede suç davranışı ile doğrudan negatif ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Hipotez 7.3. Okulda öğretmenlerle yaşanan ilişki problemlerinin ve öğretmene ilişkin olumsuz algının yetişkinlik dönemi suçluluğuyla ilişkisi vardır.

Katılımcıların yarısına yakını öğretmenleriyle ve öğretmenleriyle olan ilişkilerine yönelik olarak olumlu yanıt vermiştir. Okul hayatına ilişkin diğer sorularda olduğu gibi, öğretmene ilişkin olumsuz algının da mevcut dönem suç değişkeniyle anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır. ⁽⁶⁰⁾

Tablo 107, Öğretmene ilişkin olumsuz algı ve geçmiş dönem suç davranışı arasındaki ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Geçmiş dönem mala karşı suç	5,655	0,014	1	0,235 (negatif)
Geçmiş dönem cana karşı suç	4,077	0,045	1	0,200
Geçmiş dönem toplam suç	0,078	0,483	1	0,027 (negatif)

Eski dönem cinayet suçu davranışı ile öğretmene ilişkin olumsuz algı arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir.

⁶⁰ 83. sorunun “e” ve “f” seçeneklerinin birleştirilmesiyle elde edilmiştir.

Tablo 108, Öğretmene ilişkin olumsuz algı ve eski dönem cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Eski dönem can karşı suç hükümlüsü	Eski dönem can karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Öğretmen algısı olumsuz			
Sayı	9	13	22
Yüzde	40,9	60,1	100
Öğretmen algısı olumsuz değil			
Sayı	16	64	80
Yüzde	20	80	100
Toplam			
Sayı	25	77	102
Yüzde	24,5	74,5	100

$$\chi^2 = (4,077;sd=1;p=0,045)$$

Eski dönemde cana karşı suç işlemiş olan 25 katılımcıdan 9 tanesinin öğretmene ilişkin olumsuz deneyimleri olmuştur. Öğretmen algısı olumsuz olan 25 katılımcının 9 tanesi, eski dönemde cana karşı suç işlemiştir. Bu çerçevede geçmiş dönemde cana karşı suç işleyen katılımcılarda öğretmene ilişkin olumsuz görüşler vardır.

Mala karşı suçlarda ise tam tersi bir seyir söz konusudur. Eski dönemde mala karşı suç işlemiş 41 katılımcıdan sadece 4 tanesinin öğretmene ilişkin olumsuz deneyimleri olmuştur. Böylece 7.3 no'lu Hipotez, sadece geçmiş dönem cana karşı suç için, ve kısa dönemli olmak üzere, doğrulanabilmiştir.

Tablo 109, Öğretmene ilişkin olumsuz algı ve eski dönem mala karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Eski dönem mala karşı suç hükümlüsü	Eski dönem mala karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Öğretmen algısı olumsuz			
Sayı	4	18	22
Yüzde	18,2	81,8	100
Öğretmen algısı olumsuz değil			
Sayı	37	43	80
Yüzde	46,3	53,8	100
Toplam			
Sayı	41	61	102
Yüzde	40,2	59,8	100

$$\chi^2 = (5,655;sd=1;p=0,014)$$

Genel olarak hırsızlık suçu hükümlülerinin okul hayatlarında sevilen, uyumlu ve öğretmenleriyle olumlu ilişkiler içinde oldukları, cana karşı suç hükümlülerinin ise, anlamlı bir ilişki tespit edilmemekle birlikte, öğretmen ve okul arkadaşlarıyla ilişkisinin hırsızlık suçu hükümlüleriyle ters yönde olduğu görülmüştür.

5.2.5.3. Bireyin Psikolojik Rahatsızlıkları Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 8: Bireyin akıl ve ruh sağlığı problemleri ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Akıl sağlığı olduğunu bildiren katılımcı sayısı sadece 16'dır. 16 katılımcının hırsızlık, yaralama ve yağma arasında dağıldığı görülmektedir. Bununla birlikte akıl sağlığı problem ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu çerçevede 8 no'lu hipotez yanlıştır.

5.2.5.4. Bireyin Uyuşturucu/Alkol Kullanımı İle Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 9: Bireyin uyuşturucu ve/veya alkol bağımlılığı ile suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcıların 64 tanesi uyuşturucu kullanımı, 20 tanesi tedaviyi gerektirecek kadar alkol kullanımı geçmişini bildirmiştir. Uyuşturucu kullanımının suç davranışı ile ilişkisi 85 numaralı tablodaki gibidir.

Tablo 110, Uyuşturucu kullanımı ve suç arasındaki ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	1,191	0,195	1	0,087 (negatif)
Yaralama	0,100	0,446	1	0,025
Hırsızlık	3,265	0,052	1	0,144
Dolandırcılık	11,413	0,000	1	0,270 (negatif)
Yağma	1,708	0,154	1	0,104
Çete	0,913	0,322	1	0,077 (negatif)
Uyuşturucu	2,653	0,101	1	0,130
Diğer	1,355	0,177	1	0,093
Mala karşı suçlar	0,023	0,506	1	0,012
Cana karşı suçlar	1,832	0,118	1	0,110 (negatif)
Toplam suç	0,913	0,322	1	0,077

Hırsızlık suçu ile uyuşturucu kullanımı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki görülmüştür.

Tablo 111, Uyuşturucu kullanımı ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Uyuşturucu kullanan			
Sayı	26	38	64
Yüzde	40,6	59,4	100
Uyuşturucu kullanmayan			
Sayı	25	68	93
Yüzde	40,6	59,4	100
Toplam			
Sayı	51	106	157
Yüzde	32,5	67,5	100

$$\chi^2 = (3,265;sd=1;p=0,052)$$

Hırsızlık suçu hükümlüsü 51 katılımcının 26 tanesi uyuşturucu kullanmaktadır. Böylece uyuşturucu kullanımının suç eğilimini artırdığına yönelik 9 no'lu hipotez, sadece hırsızlık suçu için kabul edilmiştir. Cana karşı suçlar ile uyuşturucu kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olmamakla birlikte, ilişkinin negatif yönde olması dikkat çekmektedir. Öte yandan, bir mala karşı suç grubu olarak dolandırıcılık suçunu işleyen katılımcıların hiçbirinin uyuşturucu kullanmadığı dikkat çekmektedir.

5.2.5.5. Bireyin Çocukluk Dönemi Sapkın Davranışları İle Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 9: Bireyin çocukluk dönemi sapkın davranışları ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 9.1: Çocukluk döneminde şiddet eğilimi ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcılardan 42 tanesi çocukluk/ergenlik döneminde şiddete eğilimli olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 112, Çocukluk/ergenlik dönemi şiddet eğilimi ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,019	0,557	1	0,011 (negatif)
Yaralama	2,210	0,102	1	0,120
Hırsızlık	0,060	0,483	1	0,020 (negatif)
Dolandırıcılık	5,775	0,009	1	0,194 (negatif)
Yağma	10,367	0,003	1	0,263
Çete	0,151	0,577	1	0,031 (negatif)
Uyuşturucu	0,428	0,383	1	0,053
Diğer	0,267	0,409	1	0,042 (negatif)
Mala karşı suçlar	0,121	0,435	1	0,029
Cana karşı suçlar	0,606	0,277	1	0,064
Toplam suç	1,531	0,277	1	0,339
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,525	0,305	1	0,068 (negatif)
Geçmiş dönem cana karşı suç	1,810	0,137	1	0,127
Geçmiş dönem toplam suç	2,791	0,071	1	0,155

Çocukluk dönemi şiddet eğiliminin mevcut dönem yağma suçu ile anlamlı ve pozitif bir ilişkisi olduğu görülmüştür.

Tablo 113, Çocukluk dönemi şiddet eğilimi ve yağma suçu arasındaki çapraz ilişki

	Yağma suçu hükümlüsü	Yağma suçu hükümlüsü değil	Toplam
Çocuklukta şiddete eğilimli			
Sayı	9	33	42
Yüzde	21,4	78,6	100
Çocuklukta şiddete eğilimli			
Sayı	5	107	112
Yüzde	4,5	94,5	100
Toplam			
Sayı	14	140	154
Yüzde	9,1	90,9	100

$$\chi^2 = (10,637;sd=1;p=0,003)$$

Yağma suçundan hükümlü 14 katılımcıdan 9 tanesi çocukluk döneminde şiddete eğilimlidir. Böylece 9.1 no'lu hipotez, yağma suçu için doğrulanmıştır. Dolandırıcılık suçu hükümlülerinde ise tam tersi bir eğilim söz konusudur.

Çocukluk dönemi değişkeni olduğu için geçmiş dönem suç davranışıyla anlamlılık ilişkisi ise, geçmiş dönem toplam suç davranışı ile sınırdan anlamlı ve pozitif, hipotezin öngördüğü bir ilişki içerisindedir. Geçmiş dönemde suç işlemiş 78 katılımcının üçte biri, çocukluk döneminde şiddete eğilimlidir. Bu çerçevede çocukluk dönemi şiddet eğiliminin hem kısa dönemde hem de uzun dönemde suç davranışıyla anlamlı bir ilişkisi olduğu söylenebilir.

Hipotez 9.2: Çocukluk döneminde suç işleme ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcılardan 57 tanesi, çocukluk/ergenlik döneminde suç işlediğini ifade etmiştir.

Tablo 114, Çocukluk/ergenlik dönemi suç davranışı ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,014	0,553	1	0,010 (negatif)
Yaralama	3,049	0,061	1	0,142
Hırsızlık	3,248	0,053	1	0,146
Dolandırıcılık	9,985	0,001	1	0,256 (negatif)
Yağma	2,539	0,098	1	0,129
Çete	0,711	0,369	1	0,069 (negatif)
Uyuşturucu	4,989	0,033	1	0,182
Diğer	0,014	0,553	1	0,010 (negatif)
Mala karşı suçlar	0,060	0,471	1	0,020
Cana karşı suçlar	0,213	0,387	1	0,038
Toplam suç	0,306	0,505	1	0,045
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,029	0,503	1	0,016
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,537	0,305	1	0,069
Geçmiş dönem toplam suç	1,844	0,124	1	0,127

Çocukluk/ergenlik döneminde suç işleme ile mevcut dönem hırsızlık ve uyuşturucu suçları arasında pozitif, dolandırıcılık suçu arasında negatif bir ilişki vardır. Yaralama suçunda, sınırda anlamlı pozitif bir ilişki mevcuttur.

Tablo 115, Çocukluk dönemi suç davranışı ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Çocukluk/ergenlikte suç işlemiş			
Sayı	23	34	58
Yüzde	40,4	59,6	100
Çocuklukta/ergenlikte suç işlememiş			
Sayı	25	70	95
Yüzde	26,3	73,7	100
Toplam			
Sayı	48	104	148
Yüzde	31,6	68,4	100

$$\chi^2 = (3,248;sd=1;p=0,053)$$

Hırsızlık suçundan hükümlü (cevap veren) 48 katılımcıdan 23 tanesi çocukluk/ergenlik döneminde suç davranışında bulunmuştur. Böylece 9.2 no'lu hipotez hırsızlık suçu için kabul edilmiştir.

Tablo 116, Çocukluk dönemi suç davranışı ve uyuşturucu suçu arasındaki çapraz ilişki

	Uyuşturucu suçu hükümlüsü	Uyuşturucu suçu hükümlüsü değil	Toplam
Çocuklukta/ergenlikte suç işlemiş			
Sayı	6	51	57
Yüzde	10,5	89,5	100
Çocuklukta/ergenlikte suç işlememiş			
Sayı	2	92	94
Yüzde	2,1	97,9	100
Toplam			
Sayı	8	143	151
Yüzde	5,3	94,7	100

$$\chi^2 = (4,989;sd=1;p=0,033)$$

Uyuşturucu suçundan hükümlü 8 katılımcıdan sadece 2 tanesi çocukluk/ergenlik döneminde suç işlememiş, geri kalan 6 tanesi işlemiştir.

Tablo 117, Çocukluk dönemi suç davranışı ve dolandırıcılık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Çocuklukta/ergenlikte suç işlemiş			
Sayı	0	57	57
Yüzde	0	100	100
Çocuklukta/ergenlikte suç işlememiş			
Sayı	15	80	95
Yüzde	15,8	84,2	100
Toplam			
Sayı	15	137	152
Yüzde	9,9	90,1	100

$$\chi^2 = (9,985;sd=1;p=0,001)$$

Dolandırıcılık suçu hükümlüsü 15 katılımcının hiçbiri çocukluk/ergenlik döneminde suç işlememiştir. Bir kez daha, aynı suç grubundan olan dolandırıcılık suçu hükümlülerinin hırsızlık suçu hükümlülerinin tamamen farklı yönde geliştiği izlenmektedir. Dolandırıcılık suçu için, 9.2 no'lu hipotez yanlışlanmış, ancak hırsızlık ve uyuşturucu suçları için kabul edilmiştir.

Çocukluk döneminde suç işlediğini belirten 57 katılımcıdan sadece 5 tanesi herhangi bir ceza almadığını ifade etmiştir. Bu çerçevede çocukluk/ergenlik döneminde suç davranışına verilen tepisi ile suç eğilimi arasında hiçbir suç grubu için anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Hipotez 9.3: Çocukluk döneminde hayvanlara zarar verme ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcıların neredeyse altıda biri, çocukluk döneminde hayvanlara zarar verdiğini ifade etmiştir. Katılımcıların bir kısmının bu konuda gerçeği söylemediği, böylece bu sayının aslında daha fazla

olduğu düşünülebilir. Bu antisosyal davranış suçlar arasında dağılmıştır, belirgin bir yığılma göstermemektedir. Hayvanlara zarar verme ile suç arasındaki ilişkiler aşağıdaki gibidir.

Tablo 118, Çocukluk/ergenlik dönemi hayvanlara zarar verme ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	1,395	0,194	1	0,101 (negatif)
Yaralama	0,571	0,315	1	0,065 (negatif)
Hırsızlık	3,007	0,069	1	0,148
Dolandırıcılık	1,075	0,270	1	0,089 (negatif)
Yağma	0,233	0,434	1	0,041
Çete	0	0,739	1	0
Uyuşturucu	1,160	0,246	1	0,092
Diğer	0,025	0,542	1	0,014
Mala karşı suçlar	0,842	0,243	1	0,080
Cana karşı suçlar	3,983	0,035	1	0,173 (negatif)
Toplam suç	0,974	0,423	1	0,085
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,947	0,237	1	0,097
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,084	0,490	1	0,029
Geçmiş dönem toplam suç	4,720	0,024	1	0,214

Hayvanlara zarar verme ile mevcut dönem cana karşı suç davranışı arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 119, Çocukluk dönemi suç davranışı ve dolandırıcılık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Çocuklukta/ergenlikte hayvanlara zarar vermiş			
Sayı	5	21	26
Yüzde	19,2	80,8	100
Çocuklukta/ergenlikte hayvanlara zarar vermemiş			
Sayı	43	64	107
Yüzde	40,2	59,8	100
Toplam			
Sayı	48	85	133
Yüzde	36,1	63,9	100

$$\chi^2 = (3,983; sd=1; p=0,035)$$

Cana karşı suçtan hükümlü 48 katılımcıdan sadece 5 tanesi çocukluk/ergenlik döneminde hayvanlara zarar verdiğini belirtmiştir. Bu beş katılımcı yaralama suçu nedeniyle hüküm giyen katılımcılar arasında yer almakta olup, cinayet suçu nedeniyle hüküm giyen katılımcılar arasında

çocukken hayvanlara zarar veren kimse bulunmamaktadır. Böylece cana karşı suç hükümlüleri için 9.3 no’u hipotez doğrulanamamıştır.

Tablo 120, Hayvanlara zarar verme ve geçmiş dönem toplam suç davranışı arasındaki çapraz ilişki

	Geçmiş dönem suç işlemiş	Geçmiş dönem suç işlememiş	Toplam
Çocuklukta/ergenlikte hayvanlara zarar vermiş			
Sayı	17	3	20
Yüzde	85	15	100
Çocuklukta/ergenlikte hayvanlara zarar vermemiş			
Sayı	49	34	83
Yüzde	59	41	100
Toplam			
Sayı	66	37	103
Yüzde	64,1	35,9	100

$$\chi^2 = (4,720;sd=1;p=0,024)$$

Geçmiş dönemde suç davranışında bulunan (cevap veren) 66 katılımcının 17 tanesi hayvanlara zarar vermiştir. Diğer antisosyal davranış şekillerine göre hayvanlara zarar verme davranışıyla geçmiş dönem toplam suç eğilimi arasında daha güçlü ve pozitif ilişki olması dikkat çekmektedir.

Böylece hayvanlara zarar verme davranışının hem kısa dönem hem de uzun dönemde bazı suç gruplarıyla anlamlı ilişkisi olduğu görülmektedir.

Hayvanlara zarar verme davranışına gösterilen tepki, öğrenme teorisi kapsamında, bireyin suçluluk eğilimi üzerinde etkilidir.

Katılımcılardan hayvanlara zarar veren 20 kişiden 11 tanesi, hayvanlara zarar verme davranışına yeterince ciddi tepki görmemiştir. Bu durumun suç davranışı ile ilişkisi 96 numaralı tabloda verilmektedir.

Tablo 121, Hayvanlara zarar vermeye tepki gösterilmemesi ve suç arasındaki ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	3,097	0,068	1	0,150 (negatif)
Yaralama	3,022	0,069	1	0,149 (negatif)
Hırsızlık	3,188	0,050	1	0,153
Dolandırıcılık	0,143	0,578	1	0,032 (negatif)
Yağma	0,317	0,422	1	0,048
Çete	0,698	0,527	1	0,072 (negatif)
Uyuşturucu	4,439	0,060	1	0,179
Diğer	1,879	0,160	1	0,117
Mala karşı suçlar	1,206	0,203	1	0,095
Cana karşı suçlar	7,002	0,005	1	0,230 (negatif)
Toplam suç	0,549	0,603	1	0,064
Geçmiş dönem mala karşı suç	0,323	0,398	1	0,057
Geçmiş dönem cana karşı suç	0,084	0,512	1	0,029
Geçmiş dönem toplam suç	3,852	0,045	1	0,193

Çocukluk/ergenlik döneminde hayvanlara zarar verme davranışının mevcut dönem suç eğilimiyle anlamlılık ilişkisi sınırlıdır. Buna karşın, hayvanlara zarar verme davranışına yeterince tepki görmemenin hırsızlık ve uyuşturucu suçlarında mevcut dönem suç eğilimini artırdığı izlenmektedir. Böylece hem hayvanlara zarar verme davranışının ve hem de bu davranışa yeterince tepki gösterilmemesinin suç eğilimi ile kısa ve uzun dönemde anlamlı bir ilişkisi olduğu söylenebilir.

5.2.5.6. Bireysel Göstergelere Yönelik Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde katılımcıların bireysel özelliklerine ilişkin değişkenler ile suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bu kapsamda ele alınan hipotezler aşağıdaki gibidir.

Hipotez 6: Bireyin kendine ilişkin gerçekçi olmayan algısı ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Hipotez 6.1: Bireyin kendine güvenli bir birey olması ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 7: Okul başarısı ve suç davranışı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 7.1: Eğitim düzeyi ile suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 7.2: Okulda sürekli başarısızlık durumu ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 7.3. Okulda öğretmenlerle yaşanan ilişki problemlerinin ve öğretmene ilişkin olumsuz algının yetişkinlik dönemi suçluluğuyla ilişkisi vardır.

Hipotez 8: Bireyin akıl ve ruh sağlığı problemleri ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 9: Bireyin çocukluk dönemi sapkın davranışları ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 9.1: Çocukluk döneminde şiddet eğilimi ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 9.2: Çocukluk döneminde suç işleme ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 9.3: Çocukluk döneminde hayvanlara zarar verme ile yetişkinlik dönemi suçluluk eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez testlerinin sonuçları aşağıdaki gibidir.

- Suç literatüründe öngörülenin aksine katılımcıların 90 tanesi kendine güvenli ve girişken olduğunu ifade etmiştir. Özellikle cana karşı suç grubunun üçte ikisinin kendine güveni yüksek ve girişken olduğunu ifade etmesi önemlidir. Mala karşı grubu hükümlülerinin yarısından fazlası özgüveninin düşük olduğunu ifade etmiştir.
- Orta ve altı eğitime sahip hükümlülerin yarısı hırsızlık suçu hükümlüsü, yarısından fazlası mala karşı suç hükümlüsüdür. Cana karşı suç hükümlüsü 54 katılımcının 40 tanesi lise ve üzeri eğitilidir. Düşük eğitim ile mala karşı suç arasında anlamlı ve pozitif, cana karşı suç arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.
- Okul başarısı ile mevcut dönem suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiş, geçmiş dönem suç eğilimi arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir.
- Öğretmenlerle olumsuz ilişkiler mevcut dönemde hiçbir suç grubuyla ilişkili değilken, geçmiş dönem mala karşı suç eğilimiyle negatif, cana karşı suç eğilimiyle pozitif ilişki içindedir.

- Uyuşturucu kullanımı ile hırsızlık suçu arasında pozitif, cana karşı suçlar arasında negatif ilişki vardır.
- Bireyin çocukluk dönemi şiddet eğilimi daha ziyade geçmiş dönem suç davranışıyla ilişkilidir. Çocukluk/ergenlik dönemi suç işleme davranışı ile mevcut dönem suç davranışı arasında ise anlamlı bir ilişki vardır. Geçmiş dönem hayvanlara zarar verme davranışı geçmiş dönem suç eğilimi üzerinde etkiliyken, çocukluk/ergenlik döneminde hayvanlara zarar verme davranışına yeterince tepki gösterilmemesi mevcut dönem (uzun dönem) suç eğilimini görece artırmaktadır.
- Çocukluk/ergenlik dönemi sapkın davranışlarının mala karşı suçlar ve uyuşturucu suçu ile daha fazla anlamlı ilişki gösterdiği tespit edilmiştir.

Bu çerçevede,

- Bu çalışma kapsamında, cana karşı suç eğilimini açıklamada normal olmayan benlik algısının suç sosyolojisi teorilerine göre daha fazla açıklayıcı olduğu söylenebilir.
- Mala karşı suç hükümlülerinin eğitim düzeyi daha düşüktür.
- Çocukluk/ergenlik dönemi suç davranışı yetişkinlik dönemi suç davranışıyla anlamlı bir ilişki içindedir.

5.2.6. Bireyin Sosyal Bağları

Hipotez 10: Bireyin yaşamındaki sosyal bağlarla kurduğu ilişki ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Sosyal kontrol teorisinin ilk versiyonu olan sosyal bağ teorisi, bireyin sosyal çevresindeki kimi kurumlarla kurduğu bağın bireyin sapkın davranış eğilimini azaltacağı öngörülmektedir. Bireyin sosyal bağ kuracağı kurumlar, yaşına göre değişiklik gösterebilir, çocukluk döneminde okul, arkadaşlar, sosyal kulüplerle bağ kurulabilirken, yetişkinlik döneminde bu kurumların yerini evlilik, uzun süreli arkadaşlık, çocuk sahibi olma ve istikrarlı/olumlu iş yaşamı almaktadır.

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde anlatıldığı üzere, literatürde sosyal bağ kuramını test eden çalışmalar arasında evlilik ve çocuk sahipliğinin suç davranışı ile ilişkisini test eden çalışmalar ağırlıkta olup, bu değişkenlerle suç davranışı arasında negative ilişki olduğu sonucu ağır

basılmaktadır. İş yaşamı ve uzun süreli arkadaşlık türü bağlar, görece daha az test edilmiştir ve suç davranışıyla olan ilişkisine ilişkin genel geçer bir sonuç bulunamamıştır, kimi çalışmalarda negatif bir ilişki tespit edilmişken, kimi çalışmalar anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bu kısımda, evlilik, çocuk sahipliği, iş algısı ve uzun süreli arkadaşlıklar ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi test edilmekte, yapılan testler sosyal bağ teorisi çerçevesinde değerlendirilmektedir.

5.2.6.1.Evli Olma İle Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 10.1: Bireyin evli olmasının bireyin suç eğilimi ile anlamlı ve negatif bir ilişkisi vardır.

Katılımcıların 77 tanesi evlidir. Katılımcılar arasında evlenmiş olanların oranı yüksek ve belli bir suç grubuna özgü bir özellik göstermediğinden, bu iki değişken arasında anlamlılık analizi yapmak mümkün olmamıştır. Bununla birlikte katılımcıların eşlerine ilişkin görüşlerinin suç işleme eğilimleriyle ilgisi olup olmadığı iredenelebilir.

Tablo 122, Evliliğin suç işleme nedeni olması ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,956	0,299	1	0,104 (negatif)
Yaralama	1,019	0,259	1	0,108 (negatif)
Hırsızlık	4,409	0,039	1	0,224
Dolandırıcılık	0,596	0,392	1	0,082 (negatif)
Yağma	0,588	0,591	1	0,082
Çete	0,546	0,612	1	0,079 (negatif)
Uyuşturucu	0,793	0,493	1	0,095 (negatif)
Diğer	0,006	0,608	1	0,008
Mala karşı suçlar	1,261	0,204	1	0,123
Cana karşı suçlar	1,580	0,171	1	0,138 (negatif)
Toplam suç	0,804	0,489	1	0,096

Katılımcıların 21 tanesi evliliklerinin suç işlemelerine engel olduğunu ifade ederken, 14 tanesi suç işlemelerine neden olarak evli olmalarını göstermiştir. Suç işlemeye neden olarak evliliklerini gösterenlerin, hırsızlık suç grubunda yoğunlaştığı izlenmektedir.

Tablo 123, Suç işleme nedeni olarak evlilik ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Evlilik suç nedeni			
Sayı	8	6	14
Yüzde	51,7	42,9	100
Evlilik suç nedeni değil			
Sayı	21	53	74
Yüzde	28,4	71,6	100
Toplam			
Sayı	29	59	88
Yüzde	33	67	100

$$\chi^2 = (4,409; sd=1; p=0,039)$$

Evliliklerini bir suç nedeni olarak gösteren 14 katılımcının 8 tanesi hırsızlık suçundan hükümlüdür. Bu çerçevede, 10.1 no'lu hipotez yanlışlanmıştır. Bununla birlikte, cana karşı suç ve dolandırıcılık suçlarıyla anlamlı olmamakla birlikte negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

Hipotez 10.2: Bireyin çocuk sahibi olmasıyla suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Katılımcıların 67 tanesi çocuk sahibidir. Çocuk sahibi olma ve suç davranışı arasındaki ilişki aşağıdaki gibidir.

Tablo 124, Çocuk sahibi olma ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	1,133	0,203	1	0,085
Yaralama	0	0,569	1	0,002
Hırsızlık	1,342	0,162	1	0,092 (negatif)
Dolandırıcılık	5,078	0,020	1	0,179
Yağma	6,095	0,015	1	0,196 (negatif)
Çete	0	0,678	1	0,001
Uyuşturucu	0,897	0,272	1	0,075 (negatif)
Diğer	0,260	0,388	1	0,041 (negatif)
Mala karşı suçlar	1,106	0,188	1	0,85 (negatif)
Cana karşı suçlar	0,243	0,375	1	0,040
Toplam suç	0	0,678	1	0,001 (negatif)

İkisi de mala karşı suç grubu olan yağma suçları ve dolandırıcılık suçları ile çocuk sahibi olma arasında anlamlı ilişki olduğu görülmekle birlikte, ilişkilerin yönü farklıdır.

Tablo 125, Çocuk sahibi olma ve dolandırıcılık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Çocuk sahibi			
Sayı	13	81	94
Yüzde	13,8	86,2	100
Çocuk sahibi değil			
Sayı	2	62	64
Yüzde	3,1	96,9	100
Toplam			
Sayı	15	143	158
Yüzde	9,5	90,5	100

$$\chi^2 = (5,078;sd=1;p=0,020)$$

Dolandırıcılık suçundan hükümlü 15 katılımcının sadece 2 tanesinin çocuğu yoktur, böylece çocuk sahibi olma ve dolandırıcılık suçu arasında, beklenen negatif ilişkinin aksine pozitif bir ilişki vardır.

Tablo 126, Çocuk sahibi olma ve yağma suçu arasındaki çapraz ilişki

	Yağma suçu hükümlüsü	Yağma suçu hükümlüsü değil	Toplam
Çocuk sahibi			
Sayı	4	90	94
Yüzde	4,3	95,7	100
Çocuk sahibi değil			
Sayı	10	54	64
Yüzde	15,6	84,4	100
Toplam			
Sayı	14	144	158
Yüzde	8,9	91,1	100

$$\chi^2 = (6,095;sd=1;p=0,015)$$

Yağma suçundan hükümlü 14 katılımcıdan sadece 4 tanesi çocuk sahibidir. Böylece 10.2 no'lu hipotez, sadece yağma suçu hükümlüleri için doğrulanabilmiştir.

İstatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilemese de, hırsızlık suçu hükümlülerinin de yarısının çocuk sahibi olmadığının altını çizmek gerekmektedir. Nitekim iki değişken arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Hırsızlık ve yağma suçlarının ağırlıklı olarak bekar/çocuk sahibi olmayan genç erkekler tarafından işlendiği söylenebilir.

Hipotez 10.3: Bireyin işine ilişkin algısı ve işinin niteliği/sürekliliği ile suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Bireyin en önemli sosyal bağlarından bir tanesi iş hayatıdır. Bireyin çalıştığı yer sadece para kazandığı yer değil, ait olduğu, parçası olduğu, kuralları ve yaptırımları olan bir sosyal kurumdur. Literatürde bireyin çalışıyor olmasının suç eğilimini azaltacağı yönünde çalışmalar mevcuttur.

Katılımcıların iş hayatlarına ilişkin olumlu algılarını ölçmek üzere “çalışmak bana psikolojik olarak iyi geliyordu” seçeneği ile suç davranışı arasındaki ilişki aşağıdaki gibidir.

Tablo 127, İşe ilişkin olumlu algı ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	4,520	0,031	1	0,178
Yaralama	0,219	0,391	1	0,039
Hırsızlık	1,538	0,145	1	0,104 (negatif)
Dolandırıcılık	0,392	0,369	1	0,053 (negatif)
Yağma	0,306	0,409	1	0,046 (negatif)
Çete	2,828	0,120	1	0,142 (negatif)
Uyuşturucu	0,012	0,602	1	0,009
Diğer	0,007	0,569	1	0,007
Mala karşı suçlar	4,730	0,023	1	0,186 (negatif)
Cana karşı suçlar	5,168	0,018	1	0,195
Toplam suç	0,922	0,321	1	0,081

İşe ilişkin olumlu algı ile suç grupları arasındaki ilişki, hemen tüm hipotezlerde olduğu gibi, cana karşı ve mala karşı suçlarda tamamen farklı yönlerde seyretmektedir.

Tablo 128, İşe ilişkin olumlu algı ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
İş algısı olumlu			
Sayı	26	30	56
Yüzde	46,4	53,6	100
İş algısı olumsuz			
Sayı	22	58	80
Yüzde	27,5	72,5	100
Toplam			
Sayı	48	88	136
Yüzde	35,3	64,7	100

$$\chi^2 = (5,168;sd=1;p=0,018)$$

Cana karşı suç hükümlüsü 48 katılımcının 26 tanesi, çalışmanın kendilerine iyi hissettirdiğini belirtmiştir. Böylece iş memnuniyeti ile cana karşı suç arasında, ilgili hipotez’de öngörülerinin aksine negatif bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 129, İşe ilişkin olumlu algı ve mala karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Mala karşı suç hükümlüsü	Mala karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
İş algısı olumlu			
Sayı	23	33	56
Yüzde	41,1	58,9	100
İş algısı olumsuz			
Sayı	48	32	80
Yüzde	60	4	100
Toplam			
Sayı	71	65	136
Yüzde	47,8	52,2	100

$$\chi^2 = (4,730;sd=1;p=0,023)$$

Mala karşı suç hükümlüsü 71 katılımcıdan sadece 23 tanesinin işe ilişkin algısı olumludur. Böylece 10.3 no'lu hipotez, sadece mala karşı suçlar için doğrulanabilmiştir.

İşe ilişkin diğer bir gösterge olarak, işin niteliği ve sürekliliğinin suç davranışıyla olan ilişkisini analiz etmek üzere kayıtdışı çalışma ile sık iş değiştirme verileri kullanılmıştır.

Katılımcıların 35 tanesi kayıtdışı çalıştığını ifade etmiştir. Kayıtdışı çalışan katılımcıların (10 hırsızlık, 3 yağma, 1 dolandırıcılık suçundan hükümlü olmak üzere) 14 tanesi mala karşı suç hükümlüsüdür.. Bununla birlikte kayıtdışı çalışma ile hiçbir suç türü arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu durumda, kayıtdışı çalışmanın Türkiye genelinde olduğu gibi hükümlüler arasında da suç bağlamında yığılmaksızın yaygın olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Yurtdışında benzer çalışmalar farklı sonuçlar vermektedir. Çünkü söz konusu çalışmalara konu ülkeler genel itibariyle gelişmiş ekonomileri ele almakta, bu ülkelerde kayıtdışı çalışma oranı çok düşük ve belli sektörler/semtler/sosyoekonomik gruplara özgü bir görünüm sergilemektedir.

İşin sürekliliği kapsamında analiz edilen “çok sık iş değiştirdim” seçeneği, 24 katılımcı tarafından işaretlenmiştir. Yine bu katılımcıların da yarısı mala karşı suç hükümlüsü olmakla birlikte, sık iş değiştirmekle suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Hipotez 10.4: Uzun süreli arkadaşlıklar ile suç davranışı arasında anlamlı ve negative bir ilişki vardır.

Uzun süreli arkadaşlıklar ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi, Sosyal Bağ Teorisi'nin bir önermesi olarak, bireyin yer aldığı arkadaşlık, evlilik gibi kimi toplumsal kurumların suçu engelleyeceği önermesinden hareketle analiz edilmiştir. Buna göre, uzun süreli arkadaşlıkların da,

bu toplumsal kurumların en önemlilerinden bir tanesi olarak, bireyin dolaylı (öz kontrol) ve doğrudan kontrolü aracılığıyla, suç davranışını engelleyeceği beklenmektedir.

Uzun süredir devam eden arkadaşlıklar ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi 105 numaralı tabloda verilmektedir.

Tablo 130, Uzun süreli arkadaşlık ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,081	0,493	1	0,025
Yaralama	0,182	0,413	1	0,038
Hırsızlık	15,035	0,000	1	,345 (negatif)
Dolandırıcılık	10,362	0,003	1	0,287
Yağma	0,231	0,420	1	0,043
Çete	0,395	0,509	1	0,056
Uyuşturucu	0,544	0,412	1	0,066 (negatif)
Diğer	0,246	0,406	1	0,044
Mala karşı suçlar	2,010	0,111	1	0,127 (negatif)
Cana karşı suçlar	0,128	0,436	1	0,032
Toplam suç	2,370	0,298	1	0,138 (negatif)

Uzun süreli arkadaşlık ile suç davranışı arasında ikisi de mala karşı suç grubunda olan hırsızlık ve dolandırıcılık suçlarıyla anlamlı bir ilişki tespit edilmekle beraber, ilişkiler ters yönlüdür.

Tablo 131, Uzun süreli arkadaşlık ve hırsızlık arasındaki ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Uzun süreli arkadaşları var			
Sayı	4	34	38
Yüzde	10,5	89,5	100
Uzun süreli arkadaşları yok			
Sayı	41	47	88
Yüzde	46,6	53,4	100
Toplam			
Sayı	45	81	126
Yüzde	35,7	64,3	100

$$\chi^2 = (15,035;sd=1;p=0,00)$$

Hırsızlık suçu hükümlüsü 45 katılımcıdan sadece 4 tanesi uzun süreli arkadaşlıkları olduğunu ifade etmiştir. Kontrol teorisinin öngörülerinden olan, uzun süreli arkadaşlık ilişkisinin bireyin suç eğilimini azaltacağı (ve tersi) yönündeki ilişki, sadece hırsızlık için doğrulanmış olup, bu iki değişken arasındaki ilişki, bu çalışmada şu ana kadar rastlanan en güçlü ilişkidir.

Tablo 132, Uzun süreli arkadaşlık ve dolandırıcılık arasındaki ilişki

	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Uzun süreli arkadaşları var			
Sayı	8	30	38
Yüzde	21,1	78,9	100
Uzun süreli arkadaşları yok			
Sayı	3	85	88
Yüzde	3,4	96,6	100
Toplam			
Sayı	11	115	126
Yüzde	8,7	91,3	100

$$\chi^2 = (10,362;sd=1;p=0,003)$$

Bu soruya cevap veren 11 dolandırıcılık suçu hükümlüsü katılımcıdan sadece 3 tanesi uzun süreli arkadaşlıkları olmadığını ifade etmiştir. İki de aynı suç grubunda olan bu iki suç türünün bu değişkenle farklı yönde ilişki göstermesi, sadece toplam suç davranışında değil, aynı suç grubundaki suç türleri arasında da farklılıklar olduğunu göstermek açısından önemlidir. Dolandırıcılık suçu hükümlülerinde uzun süreli arkadaş sayısının fazla olması, suçun niteliği gereği güçlü sosyal bağlara gereksinim duyulduğu şeklinde yorumlanabilir, ancak genel itibariyle bu sonuç yoruma açık durmaktadır.

Bu soruya cevap veren 6 uyuşturucu suçu hükümlüsü katılımcıdan sadece 1 tanesi uzun süreli arkadaşlıkları olduğunu ifade etmiştir. Daha önce olduğu gibi, örneklem küçüklüğü nedeniyle istatistiki olarak anlamlı sonuçlara ulaşamamakla birlikte, uyuşturucu suçunda da uzun süreli arkadaşlıklar ve suç davranışı arasında negatif bir ilişki olduğu söylenebilir.

Bu anlatılanlar çerçevesinde, uzun süreli arkadaşlıkların varlığının cana karşı suç ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı, buna karşılık hırsızlık suçu ile güçlü ve negatif bir ilişkisi olduğu görülmektedir.⁶¹ Uyuşturucu suçunda da, istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilemese de, arkadaş çevresinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Böylece 10.4 no'lu hipotez, hırsızlık suçu için doğrulanmıştır.

⁶¹ Katılımcılara yöneltilen, arkadaş çevrelerinin suç eğilimlerine etkisine ilişkin soruya verilen cevaplar da bu yöndedir: mala karşı suç grubu hükümlüleri bu soruya olumlu cevap verirken, cana karşı suç hükümlüleri bu görüşe katılmamışlardır.

5.2.6.2. Bireyin Yaşamındaki Sosyal Bağlarla İlişkisinin Suç Davranışına Etkisine Yönelik Hipotez Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bu bölümde, katılımcıların yaşamlarında önemli yer tutan temel sosyal kurumlarla olan ilişkilerinin suç davranışıyla olan anlamlılık ilişkisi test edilmiştir. Sosyal Bağ Teorisi gereği, burada test edilen kurumlarla olan olumlu ilişkiler, bireyin suç davranışından alıkoyabilir. Uzun yıllar takip edilmek suretiyle oluşturulan bir veri tabanı gerektiren Yaşam Döngüsü Teorisi de, bireyin yaşamında evlilik, çocuk sahibi olma gibi, yaşamın yeni bir yöne evrilmesini sağlayan gelişmelerin suç davranışını azaltabileceğini öngörmektedir. Bu çalışmada Yaşam Döngüsü Teorisi test edilememektedir. Bu bölümde Sosyal Bağ Teorisi'ne yönelik hipotezler test edilmiştir.

Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

Hipotez 10: Bireyin yaşamındaki sosyal bağlarla kurduğu ilişki ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 10.1: Bireyin evlilik kurumunda yer almasının bireyin suç eğilimi ile anlamlı ve negatif bir ilişkisi vardır.

Hipotez 10.2: Bireyin çocuk sahibi olmasıyla suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 10.3: Bireyin işine ilişkin algısı ve işinin niteliği/sürekliliği ile suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 10.4: Uzun süreli arkadaşlıklar ile suç davranışı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Katılımcıların 77 tanesi evlidir. Suç işleme nedeni olarak evliliklerini öne süren katılımcı sayısı 14, evliliklerinin suç davranışını engellediğini (evli olmasa daha çok suç işleyebileceğini) belirten katılımcı sayısı 21'dir. 14 katılımcının 8 tanesinin mala karşı suç hükümlüsü olması itibarıyla, mala karşı suç hükümlülerinde evliliğin suç eğilimini azalttığı görüşü doğrulanamamıştır.

- Çocuk sahibi olma ile dolandırıcılık suçu arasında pozitif, yağma suçu arasında negatif bir ilişki vardır. Hırsızlık suçu hükümlülerinin yarısı da çocuk sahibi değildir, ancak hırsızlık suçu ile çocuk sahibi olma arasında beklenen negatif ilişki tespit edilememiştir.
- Mala karşı suç hükümlülerinin çalıştıkları işe ilişkin algıları negatif, cana karşı suç hükümlülerinin pozitifdir: mala karşı suç hükümlülerinin çoğunluğu, çalışmanın kendilerini iyi hissettirmediğini ifade etmişlerdir.
- Anlamlı bir ilişki tespit edilemese de, mala karşı suç hükümlülerinde çok sık iş değiştirme ve kayıtdışı çalışma diğer suç gruplarına göre daha yaygındır.
- Hırsızlık suçundan hükümlü 45 katılımcının sadece 4 tanesinin 5 yıldan fazladır devam eden arkadaşlığı vardır. Bu durum, dolandırıcılık suçu hükümlülerinde ise tam ters yöndedir: cevap veren 11 dolandırıcılık suçu hükümlüsünün sadece 3 tanesinin uzun süredir devam eden arkadaşlığı yoktur.

Bu çerçevede,

- Genel olarak evli olmanın katılımcılar arasında suçu azaltmadığı görülmektedir. Böylece Sosyal Bağ Teorisinin evlilik kurumuyla suç davranışı arasında öngördüğü ilişki, bu çalışmada tespit edilememiştir.
- Mala karşı suç hükümlülerinde, Sosyal Bağ Teorisinde öngörüldüğü gibi, işle bağı zayıf olduğu görülmektedir. Cana karşı suç hükümlülerinde ise tersi yönde bir ilişkinin tespit edilmesi nedeniyle, bu suç grubunun analizinde Sosyal Bağ Teorisi yeterince açıklayıcı olmayabilir.
- Sosyal Bağ Teorisinin, uzun süreli arkadaşlıklara birey üzerindeki kontrolü anlamında biçtiği rol hırsızlık suçu için doğrulanmıştır. Böylece (dolandırıcılık hariç) mala karşı suç grubu, en çok hırsızlık suçu davranışını analizde Sosyal Bağ teorisi yardımcı olabilir.

5.2.7.Caydırıcılık Teorisi

Hipotez 11: Suç işleme anında rasyonel ve tam bilgi sahibi olma ile suç davranışı arasında negatif ilişki vardır.

Caydırıcılık teorisi ve suç rasındaki ilişkiyi test eden çalışmalarda bireyin suç anında rasyonel karar alma yetisine sahip olup olmadığı ve ceza infaz rejiminin caydırıcılığına ilişkin değişkenler ve suç arasındaki ilişki, caydırıcılık teorisi çerçevesinde analiz edilmektedir.

5.2.7.1.Suç İşleme Anında Karar Alma Yetisi Ile Suç Arasındaki İlişki

Suç işleme anında rasyonel (akılcı) karar alma yetisi, suç anında davranışlarının sonuçlarının farkında olma ve suç anında yaptığını davranıştan elde edeceği fayda ve uğrayacağı zararı bilme çerçevesinde, uyarıcı etkisinde olmama ve ceza hakkında bilgi sahibi olma kapsamında değerlendirilmektedir.

Hipotez 11.1: Katılımcıların suç işleme anındaki karar alma yetisi (rasyonellik derecesi) ile suç davranışı arasında negatif bir ilişki vardır.

Suç işleme anında katılımcıların üçte biri uyuşturucu ya da alkol etkisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Bu soruya 33 katılımcı uyuşturucu, 27 katılımcı alkol etkisinde olduğu cevabını vermiştir. Uyuşturucu ve alkol kullanımının etkisini ayrı ayrı analiz etmek yerine, herhangi bir uyarıcının etkisinde olmama durumu ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi incelenmiştir.

Tablo 133, Suç işleme anında herhangi bir uyarıcının etkisinde olmama ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,006	0,578	1	0,006
Yaralama	9,607	0,001	1	0,265
Hırsızlık	11,322	0,001	1	0,286 (negatif)
Dolandırıcılık	2,116	0,122	1	0,124
Yağma	0,001	0,614	1	0,002
Çete	0,445	0,453	1	0,057
Uyuşturucu	1,461	0,200	1	0,103 (negatif)
Diğer	0,040	0,522	1	0,017
Mala karşı suçlar	6,879	0,007	1	0,226 (negatif)
Cana karşı suçlar	14,919	0,000	1	0,332
Toplam suç	2,900	0,168	1	0,146

Suç işleme anında suç davranışı analizi yapabilme yetisinin eksikliğinin en çok hırsızlık suçunda kendini gösterdiği izlenmektedir: hırsızlık nedeniyle cezaevinde olan katılımcıların sadece üçte biri suç işleme anında kendinde olduğunu belirtmişlerdir.⁶²

⁶² Mala karşı suç genelinde de uyarıcı etkisinde olmama ile suç davranışı arasında negatif ilişki olmakla beraber, dolandırıcılık ve yağma suçlarında söz konusu ilişki pozitif olduğundan mala karşı suç ile uyarıcı arasındaki ilişki görece zayıf olmaktadır.

Tablo 134, Suç işleme anında uyarın etkisinde olmama ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Suç anında uyarın etkisinde değil			
Sayı	18	62	80
Yüzde	22,5	77,5	100
Suç anında uyarın etkisinde			
Sayı	29	29	58
Yüzde	50	50	100
Toplam			
Sayı	47	91	138
Yüzde	34,1	65,9	100

$\chi^2 = (11,322;sd=1;p=0,001)$

Hırsızlık suçundan hükümlü olmak ile suç anından uyuşturucu kullanıyor olmak arasında çok güçlü ve pozitif bir ilişki vardır, bu iki değişken arasındaki ilişki, suçla ilişkisi test edilen hipotezler arasındaki en yüksek değere sahiptir. (Uyarın etkisinde olan 29 katılımcıdan 20 tanesi uyuşturucu etkisinde, 9 tanesi alkol etkisindedir. Hırsızlık suçu hükümlülerinde uyuşturucu kullanımı oldukça yaygındır). Cana karşı suçlarda ise tamamen ters yönde bir ilişki mevcuttur.

Tablo 135, Suç işleme anında uyarın etkisinde olmama ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Suç anında uyarın etkisinde			
Sayı	39	41	80
Yüzde	48,8	51,2	100
Suç anında uyarın etkisinde			
Sayı	9	46	55
Yüzde	16,4	83,6	100
Toplam			
Sayı	48	87	135
Yüzde	35,6	64,4	100

$\chi^2 = 14,919;sd=1;p=0,000)$

Cana karşı suç hükümlüsü 48 katılımcıdan sadece 9 tanesi suç işleme anında uyarın etkisinde olup, akılcı karar alma yetisinden yoksundur. Yani birey, suç davranışının sonuçlarını farkında olarak, rasyonel karar alarak bu eylemini gerçekleştirmiştir.

Böylece 11.1 no'lu Hipotez sadece hırsızlık suçu için doğrulanabilmiştir. Cana karşı suçlarda ilgili Hipotezin aksine bir ilişki söz konusudur.

Uyuşturucu kullanımı ile uyuşturucu suçu arasında ilişki bulunamaması dikkat çekmektedir. 8 uyuşturucu suçu hükümlüsü katılımcıdan sadece 3 tanesi suç işleme anında kendinde olmadığını ifade etmiştir.

5.2.7.2.Ceza Rejiminin Caydırıcılığına İlişkin Bilgi/Algı Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 11.2: Bireyin ceza rejiminin caydırıcılığına ilişkin bilgi ve algısının suç eğilimiyle anlamlı bir ilişkisi vardır.

Hipotez 11.2.1: Bireyin alacağı cezaya ilişkin bilgi sahibi olması ile suç davranışı arasında anlamlı ve negaif bir ilişki vardır.

39 katılımcının suç eylemlerinin sonucunda ne kadar ceza alacağı hakkında öngörüsü vardır. Katılımcıların suç işlemleri durumunda alacakları cezayı (karşılaşacakları maliyeti) bilme durumları ile suç davranışı arasındaki ilişki aşağıdadır. ⁽⁶³⁾

Tablo 136, Cezaya dair bilgi sahibi olma ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

Bağımlı değişkenler	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Cinayet	4,314	0,029	1	0,184 (negatif)
Yaralama	0,408	0,341	1	0,057 (negatif)
Hırsızlık	8,780	0,003	1	0,262
Dolandırıcılık	0,139	0,499	1	0,033 (negatif)
Yağma	0,008	0,577	1	0,008
Çete	0,772	0,350	1	0,078
Uyuşturucu	2,730	0,113	1	0,145
Diğer	0,547	0,313	1	0,065
Mala karşı suçlar	3,696	0,041	1	0,171
Cana karşı suçlar	8,036	0,003	1	0,250 (negatif)
Toplam suç	0,402	0,507	1	0,056 (negatif)

Katılımcılardan mala karşı suç hükümlülerinin alacakları ceza hakkında bilgileri vardır. Özellikle hırsızlık suçunda bilgi sahipliği yüksektir.

Tablo 137, Ceza hakkında fikir sahibi olma ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Ceza hakkında fikri var			
Sayı	20	18	38
Yüzde	52,6	47,4	100
Ceza hakkında fikri yok			
Sayı	23	67	90
Yüzde	25,6	74,4	100
Toplam			
Sayı	43	85	128
Yüzde	33,6	66,4	100

$$\chi^2 = (8,036; sd=1; p=0,003)$$

⁶³ 111 numaralı sorunun “a” ve “b” seçeneklerinin toplanmasıyla elde edilmiştir.

Hırsızlık suçu hükümlülerinin yarısı, alacakları ceza hakkında fikir sahibidir. Cana karşı suçlarda ise, yine tersi bir ilişki söz konusudur.

Tablo 138, Ceza hakkında fikir sahibi olma ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Ceza hakkında fikri var			
Sayı	7	31	38
Yüzde	18,4	81,6	100
Ceza hakkında fikri yok			
Sayı	40	49	89
Yüzde	44,9	55,1	100
Toplam			
Sayı	47	80	127
Yüzde	37	63	100

$$\chi^2 = (8,780; sd=1; p=0,003)$$

Cana karşı suç hükümlüsü 47 katılımcının 40 tanesinin alacağı ceza hakkında fikri yoktur. Bu durumda, bu çalışmanın Betimleyici İstatistikler bölümünden de izlenebileceği gibi, hırsızlık suçu hükümlüleri arasında daha önce cezaevi deneyimi olanların fazla olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bir sonraki hipotez’de bu husus incelenecektir.

Katılımcıların bilgi alma yöntemi olarak kendi deneyimleri ve çevresindeki insanların deneyimlerine başvurmaları beklenebilir. Veriler incelendiğinde hırsızlık suçu hükümlülerinin kendi deneyimlerini referans alma olasılığının daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların çok azı daha önce yakınlarının benzer bir deneyimle karşılaştığı ve ceza almadığını/yakalanmadığını ifade ettiğinden, çevredekilerin deneyimi değişkeni ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, 112 ve 113 numaralı soruların, yakının deneyimlerine atıfta bulunan “b” seçenekleri toplulaştırılarak, bireyin yakın çevresinden bilgi edinme durumuna bakıldığında, toplam 13 katılımcının yakın çevresinin deneyimleri neticesinde ceza ve yakalanma ihtimalinden haberdar olduğu görülmektedir. Suç davranışının sonucunu yakın çevresindekilerin deneyimi çerçevesinde kestirebilen bu 13 katılımcının, 8 tanesi hırsızlık suçu hükümlüsüdür. Diğer suç gruplarında ise ilk elden bilgi sahibi olma durumu çok düşüktür. Dolayısıyla, işleyeceği suçun sonucu hakkında bilgi sahipliği açısından en fazla bilgiye sahip olan hırsızlık suç grubunun, suç anındaki karar alma yetersizliği, caydırıcılık teorisinin gerçekleşmesini engellemektedir. Ya da, yakın çevresindeki bireylerin aldığı ceza öylesine hafiftir ki, birey alacağı cezayı önemsememiş, yani birey üzerinde caydırıcı bir etkisi olmamıştır, ki hırsızlık suçu hükümlüleri arasında yeniden cezaevine girmiş olanların sayıca fazla olmaları

nedeniyle, asıl sebebin cezaların caydırıcı olmaması olduğu söylenebilir. Böylece 11.2.1 no’lu Hipotez sadece cana karşı suçlar için kabul edilmiştir.

5.2.7.3.Daha Önce Suç İşlemiş Olma Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 11.2.2: Bireyin önceki suç işleme deneyimleri ile mevcut dönem suç eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Literatürde bireyin suç işleme eğilimini tahmin etmede en önemli unsur olarak bireyin “suç kariyeri” olduğunu öne süren çalışmalar mevcuttur. Bireyin cezaevinden çıktıktan sonra yeniden suç işleme davranışı üzerine gerek ülkemizde gerek dünyada yayınlanan onlarca çalışma mevcuttur. Oysa caydırıcılık teorisi gereği, daha önce cezaevi deneyimi olan rasyonel bireyin, yeniden suç işleme eğiliminin olmaması gerekir. Aksi takdirde, ceza infaz rejiminin caydırıcılığından söz edilemez.

Katılımcıların yaklaşık yüzde 40’ı (63 tanesi) daha önce başka suçtan/suçlardan dolayı hapis cezası aldıklarını ifade etmişlerdir.⁶⁴ Daha önce hapis cezası alınan suçların yarısından fazlası hırsızlık olurken, cinayet, uyuşturucu ve diğer suçlar yüzde 10’ar paya sahiptirler.

Tablo 139, Bireyin daha önce cezaevi deneyimi olması ve suç davranışı arasındaki çapraz ilişki

Bağımlı değişkenler	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Cinayet	5,675	0,013	1	0,190 (negatif)
Yaralama	0,154	0,421	1	0,031 (negatif)
Hırsızlık	7,095	0,007	1	0,212
Dolandırıcılık	0,319	0,382	1	0,045
Yağma	0,111	0,488	1	0,026 (negatif)
Çete	0,892	0,327	1	0,076 (negatif)
Uyuşturucu	2,951	0,087	1	0,137
Diğer	1,093	0,208	1	0,083
Mala karşı suçlar	4,916	0,020	1	0,180
Cana karşı suçlar	4,373	0,027	1	0,170 (negatif)
Toplam suç	2,665	0,132	1	0,131

Özellikle hırsızlık suçu işleyenlerde daha önce hapis deneyimi olanların yaygın olduğu, bu deneyimin de ağırlıklı olarak yine hırsızlık suçu nedeniyle olduğu görülmektedir.

⁶⁴ 11 adet katılımcı daha önce 2, 2 katılımcı ise 3 suç nedeniyle cezaevi deneyimi yaşadığından, bu Tablo’daki toplam rakam fazla görünmektedir.

Tablo 140, Daha önceden cezaevi deneyiminin olması ve mala karşı suçu arasındaki çapraz ilişki

	Mala karşı suç hükümlüsü	Mala karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Cezaevi deneyimi var			
Sayı	38	23	61
Yüzde	62,3	37,7	100
Cezaevi deneyimi yok			
Sayı	40	51	91
Yüzde	44	56	100
Toplam			
Sayı	78	74	152
Yüzde	51,3	48,7	100

$$\chi^2 = 4,916;sd=1;p=0,020$$

78 mala karşı suç hükümlüsünün yarısı, daha önce hırsızlık başta olmak üzere çeşitli suçlardan cezaevi deneyimi yaşamıştır. Böylece mala karşı suçlarda daha önceden cezaevine girmiş olmanın bireyler üzerindeki caydırıcı etkisinin sınırlı olduğu söylenebilir; daha önceden cezaevine girmiş olmak mala karşı suç işleyenler üzerinde caydırıcı bir etki yapmamaktadır. Böylece, hırsızlık suçu için, 11.2.2 no'lu hipotez yanlışlanmıştır.

Tablo 141, Daha önceden cezaevi deneyiminin olması ve cana karşı suçu arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Daha önce cezaevi deneyimi			
Sayı	16	45	61
Yüzde	26,2	73,8	100
Daha önce cezaevi deneyimi			
Sayı	39	52	91
Yüzde	42,9	57,1	100
Toplam			
Sayı	55	97	152
Yüzde	36,2	63,8	100

$$\chi^2 = (4,373;sd=1;p=0,027)$$

Cana karşı suç hükümlüsü 55 katılımcıdan cezaevi deneyimi olanların sayısı 16'dır. Özellikle cinayet suçundan hükümlü 23 katılımcının sadece dört tanesinin daha önce cezaevi deneyimi olduğu görülmektedir, yani cana karşı suç işleyenler ağırlıklı olarak daha önce hapis hane deneyimi olmayan kişiler tarafından işlenmektedir, ya da, daha önceden cezaevine girmiş olmak, cana karşı suç işleyenler üzerinde caydırıcı bir etkide bulunabilmiştir (ve tekrar suç işlememişlerdir). Verilere bakıldığında, cana karşı suç hükümlülerinin de ağırlıklı olarak daha önce hırsızlık suçu nedeniyle ceza almış olduğu görülmektedir. Bu durum, hırsızlık suçuna verilen cezaların caydırıcı olmadığını bir kez daha göstermektedir.

Daha önceden suç işlemiş bireyin suç işleme eğiliminin daha fazla olacağı yönündeki hipotez, sadece cana karşı suçlar için doğrulanmıştır.

İstatistiki olarak anlamlı bir sonuç elde edilemese de, uyuşturucu suçu hükümlüsü 9 katılımcının 6 tanesinin daha önce suç işlemiş olması nedeniyle bu suç grubu için de cezaevi deneyiminin suç artırdığı şeklinde yorum yapılması mümkündür. Bu grup katılımcıların yarısı daha önce uyuşturucu suçu, yarısı da hırsızlık suçu işlemiştir. Böylece mala karşı suçlar ve uyuşturucu suçları için caydırıcılık unsurunun düşük olduğu izlenmektedir.⁶⁵

5.2.7.4. Bireyin Daha Önceki Yakalanama/Ceza Almama Deneyimleri İle Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 11.2.3: Bireyin daha önce suç işleyip yakalanmaması/ceza almaması ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcıların 16 tanesi önce suç işledikleri fakat yakalanmadıklarını ifade etmişlerdir. Böyle düşünen katılımcıların 9 tanesi hırsızlık, 5 tanesi yaralama suçu nedeniyle cezaevindedir. Bununla birlikte, sayının düşük olmasının da nedeniyle⁶⁶, daha önceden suç işleyip yakalanmama ve suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Katılımcıların 16 tanesi daha önce yakalanmış ancak ceza almadığını ifade etmiştir. Bu 16 kişinin 9 tanesi hırsızlık suçu hükümlüsüdür. Bununla birlikte, yukarıda belirtilen nedenlerle, bu değişkenle de suç grupları arasında anlamlı bir ilişki görülemedi.

5.2.7.5. Bireyin Daha Önceki Hapis Deneyimi İle Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 11.2.4: Bireyin daha önce yaşadığı hapis deneyiminin rahat olması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Daha önceki cezaevi deneyimlerinin suça teşvik edici olduğunu ifade eden katılımcı sayısı yalnızca 8'dir. Bu çerçevede daha önceki cezaevi deneyimi ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiş, Hipotez reddedilmiştir.

⁶⁵ 111 numaralı sorunun "ceza almayacağımı düşünüyordum" seçeneği ile hırsızlık suçu arasında negatif bir ilişki olması da bu durumu desteklemektedir.

⁶⁶ Bu soruya verilen cevabın düşük olmasında anketi yapan kişilerin cezaevi görevlisi olmalarının etkisi olduğu düşünülmektedir.

5.2.7.6.Daha Önceden Ceza Almış Bireyin Yakalanma Algısı İle Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 11.2.5: Daha önce yakalanmış ve yargılanmış olan bireyin yeniden yakalanacağına/yargılanacağına ilişkin algısı yakalanmayacağı yönündedir.

Katılımcıların 5 tanesi daha önce ceza aldığı için artık ceza almayacağını düşündüğünü, 10 tanesi daha önce yakalandığı için artık yakalanmayacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Sınırlı sayıda cevap verilmesi nedeniyle suç grupları ve bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiş, böylece ilgili Hipotez reddedilmiştir.

5.2.7.7.Bireyin Yakalanacağına İlişkin İnancı İle Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 11.3: Bireyin yakalanacağına ilişkin inancı ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Katılımcıların onbeş tanesi nadiren ceza verildiği şeklinde, dokuz tanesi polis yakalayamaz şeklinde ve oniki tanesi ise yakalansa bile salıverileceği şeklinde düşündüğünü ifade etmiştir.

Tablo 142, Ceza verilmeyeceğini düşünme ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,031	0,674	1	0,025 (negatif)
Yaralama	0,916	0,287	1	0,134 (negatif)
Hırsızlık	0,234	0,437	1	0,067 (negatif)
Dolandırıcılık	4,727	0,050	1	0,301
Yağma	0,031	0,674	1	0,025 (negatif)
Çete	0,810	0,514	1	0,012 (negatif)
Uyuşturucu	0,402	0,717	1	0,087 (negatif)
Diğer	2,061	0,156	1	0,199
Mala karşı suçlar	1,266	0,211	1	0,158
Cana karşı suçlar	1,679	0,174	1	0,181 (negatif)
Toplam suç	0,376	0,731	1	0,085

Bir mala karşı suç türü olarak dolandırıcılık suçu ile nadiren ceza verildiğine ilişkin algı arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Nadiren ceza verildiğini düşünen katılımcıların üçte biri, dolandırıcılık suçu nedeniyle cezaevinde olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 143, Ceza verilmeyeceğini düşünme ve dolandırıcılık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Ceza alacağımı			
Sayı	2	35	37
Yüzde	5,4	94,6	100
Nadiren ceza veriliyor diye düşündüm			
Sayı	4	11	15
Yüzde	26,7	73,3	100
Toplam			
Sayı	6	46	52
Yüzde	11,5	88,5	100

($\chi^2 = 4,727; sd=1; p=0,050$)

Böylece 11.3 no'lu hipotez, sadece dolandırıcılık suçu için kabul edilmiştir.

5.2.7.8.Suç Anında Kontrolünü Kaybetme Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 11.4: Cınnet türü akılcı düşünme yetisini ortadan kaldıran anlık psikolojik durum bozukluğunun suç eğilimi ile anlamlı ve pozitif ilişkisi vardır.

42 katılımcı, suç işleme anında kendini kaybettiğini ve alacağı cezayı düşünmeden suç işlediğini ifade etmiştir. Bireyin kontrolünü kaybetmesi ve suç arasındaki ilişki aşağıdaki gibidir.

Tablo 144, Bireyin kontrolünü kaybetmesi ve suç davranışı arasındaki çapraz ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,992	0,235	1	0,088
Yaralama	0,001	0,566	1	0,003
Hırsızlık	1,243	0,181	1	0,099 (negatif)
Dolandırıcılık	3,599	0,050	1	0,168 (negatif)
Yağma	2,904	0,085	1	0,151
Çete	0,087	0,621	1	0,026 (negatif)
Uyuşturucu	0,054	0,589	1	0,020 (negatif)
Diğer	5,027	0,019	1	0,198 (negatif)
Mala karşı suçlar	1,752	0,129	1	0,118 (negatif)
Cana karşı suçlar	2,990	0,064	1	0,154
Toplam suç	0,292	0,543	1	0,048 (negatif)

Bireyin suç işleme anında kendini kaybetmesi ile yüzde 5 anlamlılık düzeyinde bir ilişki tespit edilememekle birlikte, cana karşı suç grubu ile sınırda anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Cana karşı suç hükümlüsü 41 katılımcınının 20 tanesi, suç işlediği sırada cezayı düşünecek durumda olmadığını ifade etmiştir. Bu değişken ile cana karşı suç gruplarının pozitif, (dolandırıcılık hariç) diğer tüm suç gruplarının negatif ilişkili olması da dikkat çekmektedir. Bu çerçevede 11.4 no'lu hipotez kısmen, cana karşı suçlar için doğrulanmıştır.

5.2.7.9.Emniyet Güçlerine İlişkin Algı Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 11.5: Bireyin polisin etkinliğine ilişkin olumlu algısı ile suç davranışı arasında negatif bir ilişki vardır.

Katılımcıların 9 tanesi, polisin yakalayamayacağını düşündüğünü belirtmiştir.

Tablo 145, Polisin yakalayamayacağını düşünme ve suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,265	0,795	1	0,082 (negatif)
Yaralama	0,292	0,462	1	0,088
Hırsızlık	2,783	0,101	1	0,267 (negatif)
Dolandırıcılık	5,485	0,049	1	0,375
Yağma	4,246	0,101	1	0,330
Çete	0,240	0,811	1	0,081 (negatif)
Uyuşturucu	0,256	0,800	1	0,080
Diğer	0,064	0,642	1	0,41 (negatif)
Mala karşı suçlar	1,226	0,262	1	0,177
Cana karşı suçlar	0,742	0,329	1	0,138
Toplam suç	0,256	0,800	1	0,080

Dolandırıcılık suçu ile emniyet güçlerinin yakalayamayacağını düşünme arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Tablo 146, Polisin yakalayamayacağını düşünme ve dolandırıcılık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü	Dolandırıcılık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Yakalayamayacağını düşünen			
Sayı	29	2	31
Yüzde	93,5	6,5	100
Yakalayamayacağını düşünmeyen			
Sayı	5	3	8
Yüzde	62,5	37,5	100
Toplam			
Sayı	34	5	39
Yüzde	87,2	12,8	100

(χ^2 5,485;sd=1;p=0,049)

Dolandırıcılık suçu ile, yakalanma ihtimaliyle ilgili diğer bir görüş olarak polisin yakalama ihtimaline ilişkin görüş arasındaki anlamlı bir ilişki vardır. Polisin yakalayamayacağını düşünen sekiz kişinin üç tanesi dolandırıcılık suçu nedeniyle cezaevindedir.

Yakalanmaya ilişkin algının sadece dolandırıcılık suçu ile anlamlı bir ilişki göstermesi çerçevesinde, 11.5 no'lu hipotez kısmen kabul edilmiştir.

Hipotez 11.6: Bireyin emniyet güçlerinin yeterliliğine ilişkin algısı ile suç işleme eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Katılımcılara yaşadıkları muhitteki polis etkinliği sorulmuştur. 20 katılımcı farkında olmadığını 30 katılımcı daha fazla olduğunu, 35 katılımcı daha az olduğunu belirtmiştir. Polis hakkındaki görüşler belli bir suçta üzerinde yığılmamakta, dolayısıyla anlamlı bir ilişki üretmemektedir.

Aslında emniyet güçlerinin caydırıcılığına ilişkin analizler, belli bir bölgedeki emniyet personeli sayısı ve işlenen suç sayısı arasındaki ilişkinin analizi suretiyle yapılmaktadır. Anket sorusu şeklinde sorulması durumunda verilecek cevabın katılımcının gerçek görüşlerini temsil etmemesi beklenmektedir.

5.2.7.10.Caydırıcılık Hipotezleri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde, caydırıcılık teorisi hipotezleri test edilmiştir. Test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

Hipotez 11: Suç işleme anında rasyonel ve tam bilgi sahibi olma ile suç davranışı arasında negatif ilişki vardır.

Hipotez 11.1: Katılımcıların suç işleme anındaki karar alma yetisi (rasyonellik derecesi) ile suç davranışı arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 11.2: Bireyin ceza rejiminin caydırıcılığına ilişkin bilgi ve algısının suç eğilimiyle anlamlı bir ilişkisi vardır. (bu kapsamda bireyin alacağı cezaya ilişkin bilgi sahipliği, daha önceki suç işleme ve cezaevi deneyimleri analiz edilmiştir.)

Hipotez 11.3: Bireyin yakalanacağına ilişkin inancı ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 11.4: Cinnet türü akılcı düşünme yetisini ortadan kaldıran anlık psikolojik durum bozukluğunun suç eğilimi ile anlamlı ve pozitif ilişkisi vardır.

Hipotez 11.5: Bireyin emniyet güçlerinin yeterliliğine ilişkin olumlu algısı ile suç davranışı arasında negatif bir ilişki vardır.

Hipotez 11.6: Bireyin emniyet güçlerinin yeterliliğine ilişkin algısı ile suç işleme eğilimi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

- Katılımcıların üçte biri, suç işleme anında uyarıcı (alkol/uyuşturucu) etkisindedir, dolayısıyla, katılımcıların üçte birinde caydırıcılık teorisinin temel bileşeni olan “akılcı düşünme” yetisi suç anında yoktur. Suç anında davranışının sonuçlarını kestirecek durumda olma ile hırsızlık suçu arasında negatif, cana karşı suçlar arasında pozitif ilişki vardır. Hırsızlık suçundan hükümlü 47 katılımcıdan sadece 17 tanesi suç anında kendinde olduğunu belirtmiştir. Mala karşı suç grubundan sadece hırsızlık suçu için bu durum geçerlidir, yağma ve dolandırıcılık suçlarında bu tür bir ilişki görülmemektedir.
- Cana karşı suç hükümlüsü 48 katılımcıdan sadece 9 tanesi suç anında uyarıcı etkisinde olmadığını ifade etmiştir.
- Suç işlemesi halinde ne kadar ceza alacağını hakkında bilgisi/tahmini olan katılımcı sayısı 39 olup, 20 tanesi hırsızlık suçu hükümlüsüdür. Yani, hırsızlık suçu hükümlülerinin yarısı, ne kadar ceza alacağı hakkında az çok fikir sahibidir. Cana karşı suç hükümlüsü 47 katılımcıdan ise sadece 7 tanesinin alacağı cezaya ilişkin bilgisi/tahmini vardır.
- Hırsızlık suçu hükümlülerinin alacakları ceza hakkında en önemli bilgi kaynağını kendi deneyimleri ve yakın çevresinin deneyimleridir. Kendi deneyimleri yüksek olduğu gibi, yakın çevrelerinde de suçlu bireylerin olduğu anlaşılmaktadır.
- Katılımcıların 63 tanesi daha önce cezaevine girmiş olup, bu grubun 38 tanesi mala karşı suç hükümlüsüdür, 15 tanesi ise cana karşı suç hükümlüsüdür. Böylece, daha önceden cezaevi deneyiminin olması ile mala karşı suç arasındaki ilişki pozitif, cana karşı suç ile ilişkisi ise negatiftir.
- Katılımcıların 15 tanesi, yaptıkları eyleme ceza verilmeyeceğini, nadiren ceza verildiğini düşünmektedir. Böyle düşünen katılımcıların 11 tanesi dolandırıcılık suçu hükümlüsüdür. Böylece dolandırıcılık suçu ile ceza verilmeyeceğini düşünme arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Polisin yakalayamayacağını düşünme ile suç arasındaki ilişki de, sadece dolandırıcılık suçu için mevcuttur ve pozitiftir.
- Cana karşı suç hükümlüsü 41 katılımcının 20 tanesi suç anında kendini kaybettiğini ifade etmiştir. Bu durum, akılcı düşünme yeteneğini ortadan kaldırabilir. Kendini kaybetme ve suç arasındaki ilişki, sadece cana karşı suç için geçerlidir.

Bu çerçevede,

- Hırsızlık suçu başta olmak üzere (dolandırıcılık suçu hariç) mala karşı suç hükümlülerinin yarısı, suç işleme anında bir uyarıcı etkisinde olup, işledikleri suçun cezasını düşünerek karar alma durumunda değildirler. Bu çerçevede caydırıcılık teorisinin suç işleme kararı alma sürecine ilişkin rasyonellik varsayımı ortadan kalkmış bulunmaktadır. Öte yandan, hırsızlık suçu hükümlüleri, alacağı ceza konusunda en fazla bilgi sahibi olan grup olmalarına karşın, yine de bu suçu işlemekten çekinmemişlerdir. Zaten hırsızlık suçu hükümlülerinin yarısı, daha önce de cezaevi deneyimi olan ve cezaevi deneyimi büyük ölçüde gene hırsızlık suçu nedeniyle olan bireylerdir. Böylece caydırıcılık teorisinin diğer bir varsayımı olan, suç anında bilgi sahibi olma varsayımı doğrulanmakta, ancak bu bilgi hükümlüyü suç işlemekten alıkoymamaktadır. Aslında en fazla bilgiye sahip olan hırsızlık suç grubunun katılımcılar arasında suç anında uyarıcı etkisinde olan en kalabalık grup olmasının, teorisinin öngörülerinin gerçekleşmesine egel olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede caydırıcılık teorisi, hırsızlık ve yağma suçlarının analizinde yeterli olmayabilir.
- Cana karşı suç grubundaki katılımcıların yarısı, suç anında kendilerini kaybettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, caydırıcılık teorisinin yukarıda da ifade edilen suç anında akılcı düşünme yetisinin tam olduğu varsayımını ortadan kaldırmaktadır. Öte yandan, cana karşı suç hükümlülerinin alacakları ceza hakkında tam bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Böylece caydırıcılık teorisi, cana karşı suç davranışı analizinde yeterli bir çerçeve sağlayamayabilir. Benzer durum, dolandırıcılık suçu için de geçerlidir. Suç anında büyük çoğunluğu uyarıcı etkisinde olmayan bu grup, yaptığı davranışın ceza getireceğini bilmediğini belirtmiştir. Bu da caydırıcılık teorisinin suç anında tam bilgi sahibi olma varsayımına terstir. Böylece dolandırıcılık suçu da caydırıcılık teorisi çerçevesinde açıklanamamaktadır.
- Katılımcıların üçte birinin daha önceden cezaevi deneyimi vardır, bu deneyim ağırlıklı olarak hırsızlık suçu sebebiyledir. Bu durum, ülkemiz ceza infaz rejiminin “şiddetlilik” ilkesinin eksik olduğunu, yani cezaların caydırıcı olmadığını göstermektedir.

5.2.8.Görelî Yoksunluk Ve Gerilim Teorisine Yönelik Hipotezler

Bu bölümde yer alan Hipotezler, birbirleriyle bağlantılı olan görelî yoksunluk teorisi ve gerilim teorileri çerçevesinde hazırlanmıştır.

Gerilim teorisi kapsamında bireylere ulusal (ve global) düzeyde önem atfedildiği düşünölen daha iyi bir gelir elde etme ve daha yüksek bir statü elde etme konusundaki isteklilikleri sorulmuş, mevcut durumları ve istekleri arasındaki fark çerçevesinde katılımcıların suç davranışları incelenmiştir.

Mutlak yoksunluk olarak “yoksulluk” durumunun suç davranışı oluşumuna etkisi yukarıda 2,2 no’lu Hipotez’de incelenmiştir. Görelî yoksunluk teorisini test etmek üzere katılımcılara mevcut durumlarını çevreleriyle karşılaştırma ve bu karşılaştırma neticesinde memnuniyet düzeylerine ilişkin sorular yöneltmiştir. Görelî yoksunluk göstergeleri olarak, gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve mutluluk düzeyi göstergeleri seçilmiş ve katılımcılardan bu göstergelere ilişkin karşılaştırma ve tatmin durumlarını belirtmeleri istenmiştir.

Görelî yoksunluk teorisinin suç davranışını açıklayıcılığı, bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi, doğrudan ekonomik göstergeler yerine, bireyin belli bir refah seviyesini ima eden göstergeler kapsamında kendisini referans aldığı grupla karşılaştırarak yoksun hissetmesi ve rahatsızlık duyması çerçevesinde şekillenmektedir. Bu çerçevede bireyin mutlak anlamda yoksun olması değil, bireyin kendisini yoksun hissetmesi ve rahatsızlık duyması asıldır. Birey referans gruplarla karşılaştırmayı, doğrudan ekonomik göstergeler yerine, belli bir refah seviyesine dayanan göstergeler çerçevesinde yapabilir. Bu tür göstergelere örnek olarak literatürde daha büyük eve sahip olma, hobi sahibi olma gibi değişkenler kullanılarak analizler yapıldığı görölmektedir. Literatürde görelî yoksunluk ve suç davranışı arasındaki ilişkinin testinde bu tür göstergelerin kullanıldığı görölmektedir.

Bu çalışmada, eğitim seviyesi ve mutluluk seviyesi, belli bir refah düzeyini işaret eden değişkenler olarak ele alınmış ve katılımcıların çevrelerindeki ve sıklıkla karşılaştıkları bireylere ilişkin görelî yoksunluk göstergeleri olarak refah seviyesi, eğitim ve mutluluk seviyesi değişkenleri çerçevesinde karşılaştırma yapmaları istenmiş, bu karşılaştırmadan duydukları rahatsızlık hisleri sorulmuştur.

5.2.8.1.Parasal Hedeflere Ulaşabilme Kapasitesi Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 12: Bireyin toplumca kabul gören hedeflere/değerlere ulaşma isteği ile ulaşanbilem becerisi arasındaki fark ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 12.1: Bireyin elde etmek istediği parasal hedeflerle bu hedeflere ulaşmada sıkıntı yaşaması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcıların sahip olmak istediği parasal değerler ile mevcut durumunun farklı olması, bireyde suç eğiliminin artmasına neden olabilir.

Katılımcıların 28 tanesinin parasal hedeflere ulaşım sıkıntısı yoktur. Parasal hedeflerden uzak olma ve suç davranışı arasındaki ilişki aşağıda verilmektedir. ⁽⁶⁷⁾

Tablo 147, Parasal hedeflere ulaşma sıkıntısının olmaması ile suç davranışı arasındaki ilişki

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	5,414	0,026	1	0,189
Yaralama	0,002	0,568	1	0,004
Hırsızlık	7,409	0,004	1	0,222 (negatif)
Dolandırıcılık	2,412	0,117	1	0,126
Yağma	0,94	0,553	1	0,025 (negatif)
Çete	8,510	0,021	1	0,239
Uyuşturucu	2,179	0,149	1	0,120 (negatif)
Diğer	0,004	0,576	1	0,005
Mala karşı suçlar	2,866	0,069	1	0,141 (negatif)
Cana karşı suçlar	2,177	0,106	1	0,123
Toplam suç	0,005	0,652	1	0,006 (negatif)

Parasal hedeflere ulaşmada sıkıntı yaşanmaması ile mala karşı suç davranışı arasında sınırlı anlamlı ve (beklendiği gibi) negatif bir ilişki vardır. Cana karşı suçlar ve parasal hedeflere ulaşamama arasında anlamlı bir ilişki bulunmama birlikte, ilişkinin yönü beklediği gibi negatiftir. Bununla birlikte, parasal hedeflere ulaşamama ile hırsızlık suçu arasında anlamlı ve negatif, cinayet suçu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki mevcuttur.

Uyuşturucu suçu hükümlülerinin hepsi parasal hedeflere ulaşmada sıkıntı yaşamakla birlikte, istatistiki nedenlerle anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bununla birlikte, uyuşturucu suçu için de parasal hedeflere ulaşmada yaşanan sıkıntının suç eğilimi üzerinde pozitif etkili olduğu söylenebilir.

⁶⁷ 89 numaralı sorunun “a” seçeneği ve 91 numaralı sorunun “e” seçeneklerinin toplulaştırılması suretiyle elde edilmiştir.

Tablo 148, Parasal hedeflere ulaşma sıkıntısının olmaması ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Parasal hedeflere ulaşma sıkıntısı yok			
Sayı	3	25	28
Yüzde	10,7	89,3	100
Parasal hedeflere ulaşma sıkıntısı var			
Sayı	46	77	123
Yüzde	37,4	62,6	100
Toplam			
Sayı	49	102	151
Yüzde	32,5	67,5	100

$$\chi^2 = (7,409;sd=1;p=0,004)$$

Hırsızlık suçu hükümlüsü 49 katılımcıdan sadece 3 tanesi, parasal hedeflere ulaşmada sıkıntı yaşamamaktadır.

Tablo 149, Parasal hedeflere ulaşma sıkıntısının olmaması ve cinayet suçu arasındaki çapraz ilişki

	Cinayet suçu hükümlüsü	Cinayet suçu hükümlüsü değil	Toplam
Parasal hedeflere ulaşma sıkıntısı yok			
Sayı	8	20	28
Yüzde	28,6	71,4	100
Parasal hedeflere ulaşma sıkıntısı var			
Sayı	14	109	123
Yüzde	11,4	88,6	100
Toplam			
Sayı	22	129	138
Yüzde	14,6	85,4	100

$$\chi^2 = (5,414;sd=1;p=0,026)$$

Cinayet suçundan hükümlü 22 katılımcının yarısına yakınının parasal hedeflere ulaşma konusunda sıkıntısı yoktur.

Çete suçundan hükümlü 4 katılımcıdan sadece 1 tanesi parasal hedeflere ulaşmada sıkıntı yaşamaktadır. Çete suçundan hükümlü katılımcı sayısı sadece 4 olduğundan, bu analizin tüm çete suçu hükümlülerini temsil etme yeteneği şüphelidir.

Böylece 12.1 no'lu hipotez, sadece mala karşı suçlar, özellikle hırsızlık suçu için doğrulanmıştır.

5.2.8.2.Statü Hedeflerine Ulaşabilme Kapasitesi Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 12.2: Bireyin elde etmek istediği statü hedeflerine ulaşmada sıkıntı yaşamaması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcıların statü hedefleri ve bu hedefe ulaşma zorlukları ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Literatürde şiddet suçlarının analizinde göreceli yoksunluk teorisinin açıklayıcı olacağı görüşleri vardır. Bununla birlikte bu çalışmaya katılan cana karşı suç hükümlülerinin parasal hedefleriyle mevcut durumları arasında katılımcıyı rahatsız edecek düzeyde bir farklılık olmadığı, yaralama suçu hükümlülerinin statü olarak da hedefleri olmadığı görülmektedir. Aslen cana karşı suç hükümlülerinin yaptıkları iş ve aldıkları ücretten memnun düzeylerinin diğer suç gruplarına göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 150, Yaptığı iş ve gelirinden memnuniyet ve cana karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Cana karşı suç hükümlüsü	Cana karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
İşi ve gelirinden memnun			
Sayı	17	19	36
Yüzde	47,2	52,8	100
İşi ve gelirinden memnun değil			
Sayı	32	69	101
Yüzde	31,7	68,3	100
Toplam			
Sayı	49	88	137
Yüzde	35,8	64,2	100

Cana karşı suç hükümlüsü 49 katılımcıdan 17 tanesi, aldıkları ücret ve yaptıkları işten memnundur. Toplam hükümlüler arasında memnun olduklarını belirtenlerin yarısı, cana karşı suç hükümlüsüdür. Mala karşı suç ile memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

5.2.8.3. Bireyin Çevresine Göre Kendisini Daha Fakir/Eğitimsiz/Mutsuz Algılaması Ve Suç Arasındaki İlişki

Hipotez 13: Bireyin kendisini, sosyal çevresindeki insanlarla karşılaştırarak daha fakir/ eğitimsiz/ mutsuz algılayarak rahatsız olması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 13.1: Bireyin kendisini çevresine göre daha fakir algılayarak rahatsızlık duyması ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Katılımcıların 33 tanesi, kendisinden daha varlıklı insanları görmekten rahatsızlık hissetmektedir.

Tablo 151, Daha varlıklı insanlarla karşılaşmaktan rahatsızlık ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	0,644	0,310	1	0,081 (negatif)
Yaralama	0,650	0,295	1	0,082 (negatif)
Hırsızlık	5,410	0,018	1	0,235
Dolandırıcılık	0,088	0,563	1	0,030 (negatif)
Yağma	0,582	0,360	1	0,077
Çete	0,293	0,544	1	0,055
Uyuşturucu	0,885	0,324	1	0,095 (negatif)
Diğer	0,050	0,534	1	0,023 (negatif)
Mala karşı suçlar	4,214	0,033	1	0,211
Cana karşı suçlar	2,999	0,065	1	0,178 (negatif)
Toplam suç	0	0,704	1	0,001 (negatif)

Mala karşı suç hükümlülerinin kendisinden daha varlıklı bireyleri görmekten rahatsız oldukları izlenmektedir. Mala karşı suç alt grubu olan dolandırıcılık suçu hükümlülerinin, diğer alt gruplar olan yağma ve hırsızlık suç gruplarının aksine, kendisinden daha varlıklı kimseleri görmekten rahatsız olmadığı izlenmektedir. Bu durum, toplam mala karşı suç davranışı ile kendinden daha varlıklı kimselerden rahatsızlık duyma davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisinin azalmasına neden olmaktadır. Bu yüzden sadece hırsızlık suçuyla olan anlamlılık ilişkisini gösterir Tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 152, Kendisinden varlıklı insanlarla karşılaşmaktan rahatsız olma ve hırsızlık suçu arasındaki çapraz ilişki

	Hırsızlık suçu hükümlüsü	Hırsızlık suçu hükümlüsü değil	Toplam
Rahatsız oluyor			
Sayı	17	16	33
Yüzde	51,5	48,5	100
Rahatsız olmuyor			
Sayı	18	47	65
Yüzde	27,7	72,3	100
Toplam			
Sayı	35	63	98
Yüzde	35,7	64,3	100

$$\chi^2 = (5,410; sd=1; p=0,018)$$

Hırsızlık suçu hükümlüsü 35 katılımcının 17 tanesi, daha varlıklı insanları görmekten rahatsız olmaktadır. Cana karşı suç işleyen hükümlülerin ise daha varlıklı insanlarla karşılaşmaktan rahatsızlık duyma derecesinin daha düşük olduğu izlenmektedir. Cana karşı suç hükümlüsü 33 katılımcıdan sadece 7 tanesi kendisinden daha varlıklı insanlarla karşılaşmaktan rahatsızdır. Dolayısıyla cana karşı suç davranışı ile kendisinden daha varlıklı insanları görmekten rahatsızlık duyma arasında sınırda anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Böylece 13.1 no'lu hipotez, sadece mala karşı suçlar için kabul edilmiştir.

Hipotez 13.2: Bireyin kendisinin çevresine göre daha düşük eğitilmiş olmasından rahatsızlık duyması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Katılımcıların 17'si, kendisinden daha eğitilmiş insanları görmekten rahatsız olduğunu bildirmiştir. Katılımcıların kendilerinden daha eğitilmiş bireylerle karşılaşmaktan rahatsız olmaları ile suç davranışları arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Mala karşı suç ile 0,076 değerinde sınırda anlamlı ve pozitif bir ilişki, cana karşı suç eğilimiyle 0,077 değerinde sınırda anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olmakla birlikte, kaydedeğer bir etkiden bahsedilememektedir. Böylece 13.2 no'lu hipotez kısmen doğrulanmıştır.

Hipotez 13.3: Bireyin çevredeki insanların kendisinden daha mutlu olmasından rahatsızlık duyması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki mevcuttur.

Katılımcıların 28 tanesi kendisinden daha mutlu insanlarla karşılaşmaktan rahatsız olduğunu bildirmiştir.

Tablo 153, Daha mutlu insanlarla karşılaşmaktan rahatsızlık duymama ve suç arasındaki anlamlılık ilişkisi

	Kay kare	P değeri	Sd	Cramer değeri
Bağımlı değişkenler				
Cinayet	3,080	0,076	1	0,195
Yaralama	0,780	0,262	1	0,099
Hırsızlık	5,563	0,016	1	0,262 (negatif)
Dolandırıcılık	0,570	0,374	1	0,084 (negatif)
Yağma	0,248	0,458	1	0,055 (negatif)
Çete	0,939	0,519	1	0,109 (negatif)
Uyuşturucu	0,456	0,463	1	0,075
Diğer	0,403	0,399	1	0,071 (negatif)
Mala karşı suçlar	5,571	0,016	1	0,266 (negatif)
Cana karşı suçlar	5,507	0,017	1	0,264
Toplam suç	0,916	0,525	1	0,107

Mala karşı suç grubundaki katılımcıların, kendilerinden daha mutlu insanlarla karşılaşmaktan rahatsız oldukları izlenmektedir.

Tablo 154, Daha mutlu insanlarla karşılaşmaktan rahatsızlık duyma ve mala karşı suç arasındaki çapraz ilişki

	Mala karşı suç hükümlüsü	Mala karşı suç hükümlüsü değil	Toplam
Rahatsız oluyor			
Sayı	26	15	41
Yüzde	63,4	36,6	100
Rahatsız olmuyor			
Sayı	14	24	38
Yüzde	36,8	63,2	100
Toplam			
Sayı	40	39	79
Yüzde	50,6	49,4	100

$\chi^2 = (5,571;sd=1;p=0,017)$

Mala karşı suç nedeniyle hüküm giymiş 40 katılımcıdan sadece 14 tanesi, kendisinden daha mutlu insanları görmekten rahatsız olmadığını belirtmiştir. Kendinden daha mutlu olanları görmekten, tüm mala karşı suç gruplarının rahatsız olduğu dikkat çekmektedir.

Cana karşı suç hükümlülerinin ise daha mutlu insanları görmekten rahatsız olmadığı görülmektedir.

Bu analizler çerçevesinde, 13.3 no'lu hipotez mala karşı suç için kabul edilmiştir.

5.2.8.4.Görelî Yoksunluk Teorisi Ve Gerilim Teorisi Hipotezlerine İlişkin Değerlendirmeler

Gerilim ve görelî yoksunluk teorisine yönelik olarak test edilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

Hipotez 12: Bireyin toplumca kabul gören hedeflere/değerlere ulaşma isteği ile ulaşanbiler becerisi arasındaki fark ile bireyin suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 12.1: Bireyin elde etmek istediği parasal hedeflerle bu hedeflere ulaşmada sıkıntı yaşaması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 12.2: Bireyin elde etmek istediği statü hedeflerine ulaşmada sıkıntı yaşaması ile suç eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 13: Bireyin kendisini, sosyal çevresindeki insanlarla karşılaştırarak daha fakir/ eğitimsiz/ mutsuz algılayarak rahatsız olması ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 13.1: Bireyin kendisini çevresine göre daha fakir algılayarak rahatsızlık duyması ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur

Hipotez 13.2: Bireyin kendisinin çevresine göre daha düşük eğitilmiş olmasından rahatsızlık duyması ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 13.3: Bireyin çevredeki insanların kendisinden daha mutlu olmasından rahatsızlık duyması ile suç eğilimi arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Hipotez testlerinin sonuçları şu şekilde sıralanabilir:

- Toplam katılımcılara arasında 56 katılımcının yüksek parasal hedefleri vardır. Ancak 28 katılımcının yüksek parasal hedefleri ile mevcut durumları birbirinden tamamen farklıdır.
- Dolandırıcılık suçu hariç mala karşı suç hükümlüsü katılımcılar “daha çok para kazanmayı çok istemekte” ancak mevcut durumları ile istekleri birbiriyle tamamen zıt durumda bulunmaktadır. Parasal hedefleri olan katılımcıların 17 tanesi, mala karşı suç hükümlüsüdür.
- Cana karşı suç hükümlülerinin parasal hedefleriyle mevcut durumları arasındaki fark, bu suç grubu hükümlülerini rahatsız etmeyecek boyuttadır.
- Hiçbir suç grubunun (istatistiki olarak anlamlı olacak düzeyde) statü isteği yoktur. Toplam katılımcıların sadece 18 tanesinin “daha üst düzey işlerde çalışmayı istediği” görülmektedir.
- Hırsızlık suçu hükümlüleri, kendisinden daha varlıklı bireyleri görmekten rahatsızlık duymaktadır. Hırsızlık suçu hükümlüsü 35 katılımcıdan 17 tanesi, daha varlıklı insanları görmekten rahatsızdır. Cana karşı suç hükümlüleri ise genel olarak kendilerinden daha varlıklı insanları görmekten rahatsız olmamaktadır.
- Kendisinden daha eğitilmiş bireyleri görmenin hem mala karşı hem de cana karşı suç eğilimiyle sınırdan anlamlı bir ilişkisi vardır. Bununla birlikte, ilişkinin yönü terstir: mala karşı suç hükümlülerinin çoğunluğu kendilerinden daha eğitilmiş kimseleri görmekten rahatsız olurken, cana karşı suç hükümlülerinin çoğunluğu rahatsız olmamaktadır.
- Kendisinden daha mutlu bireyleri görmek ile tüm mala karşı suçlar arasındaki ilişki anlamlıdır ve yönü aynıdır: mala karşı suç grupları, kendilerinden daha mutlu insanları

görmekten rahatsız olmaktadır. Cana karşı suç grubunun geneli ise, kendisinden daha mutlu kişileri görmekten rahatsız olmamaktadır.

Bu çerçevede,

- Mala karşı suç hükümlüsü katılımcıların parasal hedeflerine ulaşmada yaşadıkları gerilime adaptasyon sürecinde suç işleme eğilimi fazladır. Böylece bu çalışmada mala karşı suç davranışı analizinde Gerilim Teorisi açıklayıcı olabilir. Uyuşturucu suçü hükümlülerinin tümünün parasal hedefleri ile mevcut durumlarının çok farklı olması çerçevesinde, Gerilim Teorisinin bu suç davranışını anlamada da açıklayıcı olabileceği düşünülmektedir.
- Cana karşı suç hükümlülerinin parasal hedefleri ile mevcut durumları arasında fark, bir gerilim yaratmayacak ölçüdedir. Cana karşı suç hükümlülerinin yarısına yakını, mevcut gelir ve statürlerinden şikayetçi değildir. Böylece bu suç grubu davranışını anlamada Gerilim Teorisi yeterince açıklayıcı olamayabilir.
- Göreli Yoksunluk Teorisi, hırsızlık suçunu analizde açıklayıcı olabilir. Bununla birlikte bu Teori, cana karşı suç, uyuşturucu suçü ve dolandırıcılık suçunu açıklamakta, bu çalışma çerçevesinde, yetersiz kalabilir.

6.BÖLÜM : SONUÇ VE TARTIŞMA

Dünyada ve artık ülkemizde cezaevleri kapasitesinin üzerinde hükümlü barındırmaktadır. Hükümlülerin önemli bir bölümü, cezaevinden çıktıktan sonra tekrar suç işlemektedir. Cezaevi nüfusundaki artış, ekonomik anlamda insan kaynağının atıl durumda olması, moral anlamda toplum değerlerinde bir bozulma (ve dengeye gelememe durumunu) ifade etmesi, adalet sistemi anlayışı çerçevesinde cezaevindeki birey sayısı kadar dışarıda mağdur insanın/ailenin kendisini korumakla yükümlü gördüğü devlet kavramına ve ceza sistemine inancını yitirmesi, devlet politikası açısından suçu önleyecek sosyal mekanizmaların çökmesi/yeni mekanizmaların üretilmemesi ya da mevcut mekanizmaların revize edilememesi anlamında yetersiz kalınması anlamına gelmektedir. Bu çalışmada, ülkemizde sürekli artış eğiliminde olan suç ve suçlu sayısının temelinde yatan sosyolojik (ve zorunlu olarak kısmen sosyal psikolojik) nedenlerin incelenmesi ve literatüre hakim suç sosyolojisi teorilerinin ülkemizde bireyi suça iten nedenleri açıklayıcılığının sorgulanması amaçlanmıştır.

Ülkemizde yetişkin suçluluğuna neden olan faktörleri tespit etmek üzere, 2015 yılı Aralık ayında Ankara’da bulunan, 1 no’lu F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, 1 no’lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Ankara Sincan Açık Ceza İnfaz Kurumu’nda (bu çalışmanın yöntemine ilişkin bölümünde ayrıntılı olarak ifade edilen nedenlerle cezaevi çalışanları tarafından) yapılan anket çalışması kapsamında (kısmen) rastgele seçilen 160 hükümlüye ilişkin bilgiler toplanmıştır. Katılımcılara 127 sorudan oluşan bir anket verilmiştir. Çoktan seçmeli ve çoğunlukla birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği bu ankette, Sosyal Kontrol Teorisi, Sosyal Düzensizlik Teorisi, Sosyal Öğrenme Teorileri, Suçun Ekonomik Teorisi, Sosyal Bağ Teorisi, Gerilim Teorisi, Görelî Yoksunluk Teorisi ve Caydırıcılık kapsamında hazırlanan sorular yer almaktadır.

Anket aracılığıyla derlenen “kategorik” verilerle, SPSS programı aracılığıyla kay kare anlamlılık testi yapılmıştır. Bu aşamada, yukarıda ifade edilen teoriler çerçevesinde belirlenen değişkenlerle suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Suç davranışının olabildiğinde suç ayırımında analiz edilmesine çalışılmıştır. Mevcut çalışmada 23 cinayet suçu, 40 yaralama suçu, 52 hırsızlık suçu, 15 dolandırıcılık suçu, 1 tecavüz suçu, 2 kaçırma suçu, 9 uyuşturucu suçu, 15 yağma suçu, 2 trafik suçu ve 22 adet bu sıralanan sınıflara girmeyen “diğer” suçlar hükümlüsü yer almıştır. Değişkenin suç davranışıyla anlamlılık düzeyi ölçümünde, katılımcı sayısının yeterli olmaması nedeniyle kimi zaman anlamlı bir ilişkiye rastlanmaması durumunda, suç grupları toplulaştırılarak analiz

yapılmıştır. Bu suç grupları literatür ve mevzuat çerçevesinde oluşturulmuştur. Mala karşı suç grubu, hırsızlık, dolandırıcılık ve yağma suçlarının toplamı, cana karşı suç grubu ise cinayet, yaralama, kaçırma ve tecavüz suçları toplamıyla elde edilmiştir. Böylece, örneğin hırsızlık, yağma ve dolandırıcılık suçlarıyla anlamlı bir ilişkisi olmayan ancak pozitif seyreden bir değişken, daha fazla katılımcı içeren mala karşı suç grubuyla anlamlı bir ilişki gösterebilmiştir. Benzer durum, cana karşı suç grubu için de geçerlidir. Sadece 9 kişiden oluşan uyuşturucu suç grubu, bir çok değişkenle anlamlı bir ilişki göstermese de, örneklem büyüklüğünde ilgili değişkenle ilişkinin anlamlı bir değere ulaşılacağı düşünülüyor durumlara karşılaşılmış, böyle bir durumla karşılaşıldığında belirtilmiştir.

Suç davranışı ile anlamlılık ilişkisi sorgulanan değişkenler, literatürde ilgili suç sosyolojisi teorilerinin testinde kullanılan değişkenler çerçevesinde seçilmiştir. Suçun nedenlerine ilişkin literatürde, aile yapısına ilişkin değişkenler sosyal kontrol teorisi kapsamında, sosyal çevreye yönelik değişkenler sosyal öğrenme teorileri kapsamında, göç sonrası suça itici faktörlere maruz kalmanın suç davranışına etkisi sosyal düzensizlik teorisi kapsamında, ekonomik göstergelere ilişkin değişkenler suçun ekonomik teorisi kapsamında, ceza infaz rejiminin caydırıcılığı caydırıcılık teorisi kapsamında, referans alınan grupla refah düzeyini ima eden göstergeler çerçevesinde yapılan karşılaştırmalar sonucu yoksunluk hissi ve suç arasındaki ilişki görece yoksunluk teorisi kapsamında, toplumca önem atfedilen parasal ve statüye ilişkin göstergelere ulaşabilme kapasitesinden kaynaklı sıkıntılar gerilim teorisi kapsamında değerlendirilmektedir. Bu çalışmada da, yetişkin suçluluğuna neden olan faktörler, literatüre paralel olarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Suç sosyolojisi literatüründe suçla ilişkisi analiz edilen ailesel faktörler, ebeveynlerin karakter yapısı ve ebeveynlik tarzı, ebeveynlerin fiziksel/ruhsal rahatsızlıkları, ebeveynlerde alkol ve madde kullanımı, ebeveyn ve çocuk arasındaki yaş farkı, ebeveynler arası iletişim, kardeş sayısı, çekirdek ailede cezaevi deneyimi, geleneksel aile yapısının boşanma/ebeveyn vefatı/annenin çalışması türü nedenlerle bozulması olarak sıralanabilir. Sıralanan tüm bu değişkenler, bireyin gelişiminde en önemli paya sahip olan ailenin dışsal ve içsel (öz) kontrol mekanizmalarıyla birey üzerindeki denetimini sağlayan unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu unsurlarda oluşan bozulmanın, birey üzerindeki denetimi olumsuz etkilemek suretiyle, başka risk faktörlerine de maruz kalması durumunda, bireyin suç eğilimini artırabildiği, birçok çalışmada gösterilmiştir.

Bu çalışmada da aileye ilişkin değişkenlerin suç davranışıyla anlamlılık ilişkisinin analizi, sosyal kontrol teorisi çerçevesinde yapılmıştır. Çalışmaya katılan 160 hükümlünün üçte birinin çekirdek ailesinde cezaevi deneyimi olan vardır. Bu durum, suçun nesiller arası aktarımını doğrulamaktadır. Bununla birlikte, çekirdek ailedeki cezaevi deneyimi, tek başına mevcut dönem suç eğilimiyle güçlü bir ilişki göstermemekte, geçmiş dönem suç davranışıyla ise pozitif ve anlamlı bir ilişki göstermektedir. Yani ailedeki cezaevi deneyiminin suçla kısa dönemli bir ilişkisi vardır. Bu durum, çekirdek ailedeki cezaevi deneyiminin nesiller arası aktarımının başka bazı koşulları gerektirdiğini, bir başına suç eğilimini açıklamada yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Çalışmada aile yapısına ilişkin olarak yetişkin suçluluğu ile anlamlı bir ilişki gösteren faktörlerin başında “anne” gelmektedir. Annenin ilgi düzeyi, çocuğuyla kurduğu ilişki, sert olması, anneden korkma (ve tersi) bireyin uzun dönem suç eğilimini etkilemektedir. Hırsızlık suçu en fazla olmak üzere mala karşı suç grubundaki bireylerin, annenin ilgi düzeyi, ilişki kalitesi ve sertlik anlamında olumsuz bir tablo çizdikleri görülmektedir. Baba ise mala karşı suç grubunda daha ılımlı görünmekte, ancak bir otorite figürü olmadığı anlaşılmaktadır. Cana karşı suç grubunda ise, anneyle ilişkiler sıcakken, baba sert ve şiddetlidir. Böylece, anne kontrolünün zayıf olması ve mala karşı suç davranışı arasında anlamlı, pozitif ve uzun dönemli bir ilişki vardır. Bu durum, sosyal kontrol teorisinin öngörülerine uygundur. Aslında veriler incelendiğinde, kontrol teorisinin öngördüğü “kontrol” işlevinin ağırlıklı olarak annede olduğu izlenmektedir. Babaya ilişkin tüm değişkenler, suç eğilimiyle kısa dönemde ilişki göstermektedir, uzun dönemde baba faktörü ile suç davranışı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Ebeveynler arasındaki ilişkinin mevcut dönem suç davranışıyla anlamlı bir ilişkisinin olmadığı görülmektedir, bununla birlikte geçmiş dönem suç eğilimiyle anlamlı ilişkiler içerisindedir. Ebeveynler arasındaki olumlu ilişki mevcut dönem suç eğilimi ile, kontrol teorisinin öngörüsüne uygun olarak, negatif yöndedir.

Aile bütünlüğünün bozulmasının ve aile bütünlüğü bozulması sonucunda maddi sıkıntı yaşanmasının suç davranışıyla ilişkisi sadece geçmiş dönem suç davranışıyla ilişkili ve pozitif yöndedir. Bununla birlikte, üvey ebeveynle olumsuz ilişkiler ve birlikte yaşanan ebeveynin ilgisinin yetersiz olması, yani bireye yönelik “kontrol” mekanizmalarındaki aksama, uzun dönemde yetişkin suç davranışıyla anlamlı bir ilişki göstermektedir. Bu durum da sosyal kontrol teorisinin öngörülerine uygundur. Mala karşı suç ve yaralama suçlarında, birlikte kalınan (ağırlıklı olarak anne olan) ebeveynin ilgi yetersizliği, uzun dönemde bireyin suç eğilimiyle anlamlı ve pozitif bir

ilişki içerisindedir. Birlikte kalınan ebeveynin ağırlıklı olarak anne olması, anneye ilişkin uzun dönemli etkinin burada da karşımıza çıktığını göstermektedir. Bu çerçevede bu çalışmada sosyal kontrol teorisinin öne sürdüğü kontrol mekanizmasının anne tarafından üstlenildiği, anne kontrolünün düşüklüğünün mala karşı suç davranışıyla anlamlı ilişkisi olduğu görülmektedir.

Bireylerin suç motivasyonunda ekonomik değişkenleri etkisi, suçun ekonomik teorisi kapsamında değerlendirilmektedir. Bu değişkenlerin ağırlıklı olarak işsizlik, yoksulluk, düşük gelir elde etme türü göstergeler olduğu görülmektedir. Literatürde tek başına işsizlik değişkeninin suç davranışıyla ilişkisine, genellikle makro göstergelerle yapılan çalışmalarda rastlanabilmektedir. Mikro çalışmalarda, işsizlik ve suç arasındaki ilişkinin, işsiz kalınan süre, bu süre içerisinde devletten alınan yardım gibi unsurlar aracılığıyla analiz edildiği izlenmektedir.

Çalışmada katılımcıların ekonomik durumları ve suç davranışı arasındaki ilişki, suçun ekonomik teorisi çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu kapsamda ele alından işsizlik ile suç davranışı arasındaki ilişki anlamlı değildir, ancak 1 yıldan az süredir işsiz olma ve suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Literatürde 1 yıldan az süredir işsiz olanların suç eğilimini azaltmada işsizlik yardımlarının öneminden bahsedilen çalışmalar mevcuttur. 1 yıldan kısa süreli işsizlik dönemi, bireyin yeni durumuna psikolojik ve maddi olarak ayak uydurma dönemidir. Bu dönemde işsizlik ödeneği türü desteklerin, bireyin suç eğilimini azaltmada etkili olduğunda dair hem ülkemizde hem de yurtdışında yapılan çalışmalar vardır. Bu çalışmaya katılanların sadece 3 tanesi işsizlik yardımı almaktadır. İşsizlik ödeneği almama sebebi ağırlıklı olarak kayıtdışı çalışmadır.

Genel olarak suçun ekonomik nedenlerinin, beklenebileceği gibi hırsızlık suçu ile anlamlı ilişkiler gösterdiği izlenmektedir. Dolandırıcılık suçu hükümlüleri ağırlıklı olarak katılımcı ortalamasının üzerinde gelir elde ederken, hırsızlık suçu hükümlülerinin yarısı yoksuldur. Yağma suçu hükümlülerinin suç motivasyonlarında parasal nedenlerin hırsızlık suçu kadar önde olmadığı görülmektedir. Cana karşı suç hükümlülerinin gelir düzeyi ortalamasının üzerindedir ve suç işleme nedenlerinin ekonomik olmadığını söylemek mümkündür. Uyuşturucu suçu hükümlülerinin de, hırsızlık suçuna benzer şekilde tamamına yakınının asgari ücretin altında gelir elde ettiği görülmüştür. Uyuşturucu suçu hükümlülerinin yaşamsal giderlerini karşılamakta zorlandığı, böylece suç işleme nedenleri arasında maddi nedenlerin öne çıktığı düşünülmektedir. Bu çerçevede çalışmanın sonuçlarına göre, suçun ekonomik teorisi, hırsızlık suçunu açıklayabilmekte, cana karşı suç davranışını açıklayamaktadır.

Göç ve suç davranışı arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar, yine makro çalışmalar haricinde, salt göç olgusunun bir başına suç davranışını artırmadığı yönündedir. Göç olgusunun suç davranışıyla ilişkisi, göç sonrası yaşam koşulları ve göç sonrası uyum problemleri aracılığıyla oluşmaktadır. Bu çalışmada da benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Yapılan analizlere göre, göç sonrası yaşanan yerin güvensiz olması ve yaşanan yerde suç oranının yüksek olması ile hırsızlık suçu arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur: göç eden 30 hırsızlık suçu hükümlüsünün 23 tanesi güvenli olmayan bir semtte yaşamaktadır. Cana karşı suç grubu ve dolandırıcılık suçlarında tersi bir durum sözkonusudur. Uyuşturucu ve yağma suçları hükümlülerinde de göç sonrası yaşanan yerin benzer suça itici özellikleri olduğu görülmekle birlikte, bu suç gruplarında sıkıntı bildiren katılımcı sayısı oranı hırsızlık suçu hükümlülerinde olduğu kadar yüksek değildir.

Göç sonrası uyum problemleri, sosyal bağlarla iletişim, yaşanan yerde komşuluk ilişkileri gibi sorulara verilen cevaplar, katılımcıların yaşadıkların yerin çöküntü bölgesi niteliği göstermediği, göç ettikleri yerde istatistiki olarak anlamlı olabilecek düzeyde uyum sıkıntısı yaşamadıkları görülmektedir. Bu durumun, göç edilen yerlerin sanayileşmesi görece az, geleneksel, bireyin geldiği yerden çok farklı değerlere sahip olmayan yerler olması ve ülkemize özgü göç sonrası dayanışma geleneğinin etkili olduğu düşünülmektedir. Böylece sosyal düzensizlik teorisinin, bu çalışmada tüm varsayımları sağlamadığından, hırsızlık suçunu kısmen açıklayabildiği söylenebilir.

Sosyal çevrenin suç eğilimine etkisine ilişkin literatürde, suçlu arkadaş etkisine ilişkin analizler ilk sırada yer almaktadır. Bu analizlerde, arkadaşların çoğunluğunun ya da bir kısmının suç işlemiş olması, arkadaşların madde kullanması, arkadaşlar arasında ailesinden cezaevine girenler olması gibi hususların suç davranışıyla olan ilişkisi analiz edilmektedir. Analizlerin sosyal öğrenme teorileri çerçevesinde yapıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada, arkadaşların bir kısmının/çoğunun suç işlemesi, arkadaşlar arasında ailesinden cezaevine girenlerin olması, sapkın gruplara katılım değişkenleri ile suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilmiş, bu kapsamda geliştirilen hipotezler, ayırıcı birleşimler teorisi çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmada, suçlu arkadaş etkisi ile sadece mala karşı suç davranışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Cana karşı suç davranışıyla çete üyesi olma, suçlu arkadaşlara sahip olma gibi değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Hırsızlık hükümlüsü katılımcıların yarısı, çevresindeki insanların kendilerine güvenmediğini ve bu durumun suç eğilimlerini artırdığını ifade etmiştir. Böylece damgalama teorisi hırsızlık suçu için doğrulanabilmiştir.

Cana karşı suç hükümlülerinin çoğunluğu işledikleri suçu rasyonalize etmektedir. Bu bağlamda pişman olmadıkları, mağdurun bunu hakettiği yönünde cevap vermişlerdir. Diğer suç gruplarında böyle bir eğilime rastlanmamıştır. Mala karşı suç gruplarına sorumluluğu çevreye/mağdura atma eğilimi negatiftir. Bu kapsamda nötürleştirme teorisi, sadece cana karşı suçlar için doğrulanabilmiştir.

Bireysel özelliklere ilişkin hipotezler, literatürde suç eğilimiyle ilişkisi kabul gören değişkenlerden derlenmiştir. Buna göre, eğitim düzeyinin düşük olması ile hırsızlık suçu arasında anlamlı bir ilişki vardır. Okul başarısı, mevcut dönem suç eğilimiyle anlamlı bir ilişki göstermemektedir, geçmiş dönem suç eğilimiyle negatif bir ilişki içindedir, böylece okul başarısı ile suç arasındaki ilişki kısa dönemlidir. Uyuşturucu kullanımı ile hırsızlık suçu arasındaki ilişki pozitifdir. Hırsızlık suçu hükümlülerinin önemli bir bölümünün uyuşturucu alışkanlığı vardır. Çocukluk dönemi suç davranışı ile yetişkinlik dönemi hırsızlık, yaralama ve yağma suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Çocukluk dönemi hayvanlara zarar verme davranışı ile yetişkinlik dönemi suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Bireysel özelliklere ilişkin en önemli ilişki, cana karşı suçlara ilişkin olarak tespit edilmiştir. Cana karşı suç hükümlüsü 55 katılımcıdan 39 tanesi, kendisi “kendine güvenli ve girişken” olarak tanımlamıştır. Aslında suç literatüründe suçun bir nedeni olarak gösterilen kendine güvensizlik, cana karşı suç davranışında tersi yönde karşımıza çıkarken, mala karşı suç davranışı, literatüre uygun biçimde, kendine güven ile negatif bir ilişki içerisindedir. Cana karşı suç davranışında bulunanlara özgü bu durum, literatürde birkaç çalışmada daha tespit edilmiş, sağlıksız bir benlik algısı olarak ifade edilmiştir. Cana karşı suç hükümlülerinin kendileri hakkında gerçekçi olmayacak ölçüde, narsizme varan olumlu algılara sahip olduğuna dair çalışmalara rastlamak mümkündür.

Sosyal kontrol teorisinin ilk versiyonu olan Sosyal Bağ Teorisi, bireyin çocuk yaşlarda ailesi, okulu, arkadaşları, yetişkinlik döneminde iş yaşamı, evlilik kurumu, çocukları ve arkadaşlarıyla kurduğu bağların bireyin suç eğilimini azalttığını öne sürmektedir. Bu kapsamda yapılan, yetişkinlik dönemi suç eğilimi ve sosyal bağlar arasındaki ilişkiyi analize yönelik çalışmalarda, evli olma, çocuk sahibi olma, çalışıyor olma ve işin niteliği/istikrarı değişkenleri analiz edilmektedir. Bu çalışmada da sözü edilen değişkenler ve suç davranışı arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Sosyal bağlarla, yani evlilik, okul, iş gibi kurumlarla olan güçlü bağının bireyi suç davranışından uzak tutacağı görüşünü öne süren Sosyal Bağ Teorisi, bu çalışmada mala karşı suç davranışını kısmen açıklayabilmektedir. Evliliğin suçu azaltıcı bir etkisi olacağını öne süren teorinin aksine,

hırsızlık suçu hükümlüsü evli olan 28 katılımcının üçte biri evli olduğu için suç işlediği seçeneğine katılmıştır. Bununla birlikte, teoride öngörüldüğü gibi, mala karşı suç davranışıyla işe ilişkin olumlu algı arasındaki ilişki negatiftir. Yağma suçu ile çocuk sahipliği arasında ters bir ilişki olduğu görülmüştür. Hırsızlık suçu hükümlülerinden sadece 4 tanesinin uzun süredir devam eden arkadaşlıkları vardır. Hırsızlık suçu başta olmak üzere, mala karşı suç grubunun suç eğiliminde soyal bağ teorisinin kısmen açıklayıcı olabildiği görülmektedir.

Caydırıcılık Teorisi, suçun ekonomik teorisine de esas olan, ve klasik okulun rasyonellik varsayımına dayanmaktadır. Buna göre, rasyonel karar alıcı olarak birey, suç işlerken sağlayacağı faydaları ve karşılaşılabilecek maliyet (alacağı ceza) hakkında tam bilgi sahibi olarak suç davranışında bulunmaktadır. Literatürde caydırıcılık teorisi ve suç ilişkisi, bireyin suç anında rasyonel karar alma yetisi (uyaran etkisinde olmama) ve alacağı ceza hakkında bilgi sahipliği çerçevesinde analiz edilmektedir. Dünyada bir çok ülkede cezaların ağırlaştırılması, cezaevi yaşamının zorlaştırılmasına rağmen suç olgusunun artarak devam etmesi neticesinde, caydırıcılık teorisi, kaçınılmaz olarak ceza infaz rejimlerinin caydırıcılığı hususunu da içermektedir. Zira cezaevine geri dönme oranı birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de yüksektir.

Caydırıcılık teorisinin varsayımları, bu çalışmanın katılımcıları tarafından sağlanamamaktadır: katılımcıların üçte biri, teorisinin öngörüsünün aksine, suç anında uyaran etkisindedir, yani rasyonel karar alma yetisinden yoksundur. Hırsızlık suçu hükümlüleri, daha önce ceza aldıkları ve alacakları ceza hakkında bilgi sahibi oldukları halde, suç işlemektedirler. Yani bilgi sahibi olmaları, suç işlemelerine engel değildir. Bunda hırsızlık suçu hükümlülerinin suç anında uyandırıcı etkisinde olmasının yanısıra, yarısı cezaevi deneyimi olan hırsızlık suçu hükümlülerinin ceza rejiminin caydırıcı olmamasından dolayı yeniden suç işlemiş olmaları da muhtemeldir. Cana karşı suç hükümlüleri ise, suç anında uyaran etkisinde olmasalar da, alacakları ceza hakkında bilgi sahibi değildirlir. Öte yandan, cana karşı suç davranışında bulunanların bir kısmı, suç anında kendilerini kaybettiklerini belirtmişlerdir. Böylece caydırıcılık teorisi, bu çalışmanın sonuçlarına göre, suç analizinde açıklayıcı bir çerçeve sunmamaktadır. Katılımcıların hırsızlık başta olmak üzere tüm suç gruplarında daha önce cezaevi deneyiminin olması ve buna rağmen yeniden suç işlemeleri, ülkemiz ceza rejiminin caydırıcılığının da sorgulanmasını da gündeme getirmektedir.

Suç sosyolojisi teorileri arasında önemli yeri olan Gerilim Teorisi, toplumsal olarak önem atfedilen değerlere ulaşmada fırsat eşitsizliğinin birey üzerinde gerilim yarattığını, bu gerilime kimi bireylerin suç işleyerek adaptasyon sağladığını ileri sürmektedir. Bu çalışmada katılımcıların

parasal hedeflerine ulaşma sıkıntısı ile hırsızlık suçu ve mala karşı suç davranışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Katılımcılar arasında statü hedefleri olanların fazla olmadığı böylece bu konuda istatistiki olarak anlamlı olacak düzeyde bir sıkıntı yaşanmadığı izlenmektedir. Böylece bu çalışmada hırsızlık suçu davranışını açıklamada gerilim teorisi açıklayıcı bir çerçeve sunabildiği görülmektedir.

Kimi çalışmalarda bir yaklaşım olarak da sunulan Görelî Yoksunluk Teorisi, bireyin referans aldığı bir grupta kendisi arasında refah düzeyine göstere olabilecek değişkenler üzerinde karşılaştırma yaparak kendisini yoksun hissetmesi sonucunda, bu yoksunluk hissini verdiği rahatsızlık nedeniyle suç eğiliminin artabileceğini öngörmektedir. Böylece bu teoride bireyin mutlak olarak yoksun olması değil, yoksun hissetmesi esas alınmaktadır. Görelî yoksunluk hissi, sadece ekonomik göstergeler çerçevesinde değil, ekonomik gücü ima eden göstergeler üzerinden de şekillenebilir. Bu çalışmada, görelî yoksunluk hissini oluşmasında maddi güç, (refah seviyesi göstergesi olduğu düşünülen) eğitim ve mutluluk seviyeleri karşılaştırması ile suç davranışı arasındaki anlamlılık ilişkisi analiz edilmiştir.

Mala karşı suç hükümlüsü katılımcılar, kendilerinden daha varlıklı, daha eğitilmiş ve daha mutlu bireyleri görmekten rahatsız olmaktadır. Cana karşı suç grubu ise tamamen tersi bir eğilim içerisindedir. Böylece bu çalışmanın sonuçlarına göre, mala karşı suç davranışı, görelî yoksunluk teorisi kapsamında değerlendirilebilir.

Yapılan analizler neticesinde, hiçbir teoriye ilişkin değişkenin suç davranışıyla çok güçlü bir ilişki göstermediği görülmüştür. Bu durum, suç davranışının karmaşık yapısını doğrulamaktadır. Bu çalışmada değişkenlerin tek tek suç davranışıyla anlamlılık ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak bilindiği gibi suç davranışının oluşması için birden fazla faktöre maruz kalınması gerekebilir. Öte yandan bu yöntem, çalışmanın analiz yeteneğini azaltmakla birlikte, ele alınan değişkenin tek başına bile doğrudan suç davranışı ile anlamlı bir ilişki içinde olmasının tespiti, o değişkenin suç davranışına neden olacak önemli bir risk faktörü olabileceğini vurgulaması açısından önemlidir. Örneğin, bir çok çalışmada suç davranışıyla ilişkisi tespit edilen kardeş sayısı fazlalığı, bu çalışmada suç ile anlamlı bir ilişki göstermemiştir. Bu durum, sadece kardeş sayısı fazlalığının suç davranışına neden olmadığı, ek olarak ailenin sosyoekonomik durumu, yaşanan çevrede sapkın değerlerin yaygınlığı gibi risk faktörlerinin de etkisiyle suç üzerinde etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmada ortaya çıkan diğer önemli bir husus, aynı suç grubundaki suç türlerinin açıklayıcı değişkenlerle ilişkisinin farklı olmasıdır. Örneğin dolandırıcılık suçu ile hırsızlık ve yağma suçları, mala karşı suç grubunun ögeleri olmakla birlikte, hemen hemen tüm hipotez testlerinde farklı yönde ilişki göstermiştir. Bu durum, suçla mücadelede suç işleyen bireyleri homojen bir grup olarak ele almanın sakıncalarını göstermektedir: toplam suç davranışı bir yana, aynı grupta yer alan suç türleri dahi farklı yönde seyredebilmektedir.

Çalışmaya katılan hükümlülerin genel olarak ortanın altı gelir seviyesine sahip oldukları ve orta seviye eğitimde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, suç türü ayırımına girmeden, hem dünyada ve hem de ülkemizde gelir ve fırsat eşitsizliğinin sürekli arttığı ancak bir çok kanaldan biz farketmesek bile hayatımıza giren ulaşılması güç yaşam, tüketim formlarının daha da hızlı arttığı mevcut koşullarda bireylerin suç davranışının gerilim teorisi perspektifiyle açıklanabileceği söylenebilir. Erişilmesi güç hedeflere ilişkin algının sürekli canlı tutulması bir yana, özellikle ülkemizde geleneksel ve modern değerler arasındaki çatışma da tutundukları geleneksel değerlerin zedelenmesine neden olarak bireylerin sıkışmış ve çaresiz hissetmelerine neden olabilir. Bu açıdan bakıldığında, gerilim teorisinin genel itibarıyla bu çalışma için suç davranışını açıklayabileceği düşünülmektedir.

Hemen hemen tüm suç teorilerinin en çok mala karşı suç ve hırsızlık suçunu açıklayabildiği görülmektedir. Cana karşı suç davranışının nedenleri, literatürde sıklıkla tartışılan bir konudur, çünkü cana karşı suçun nedenini tam olarak saptamak mümkün görünmemektedir. Bazı çalışmalarda görece yoksunluk teorisi, bazı çalışmalarda suçun ekonomik teorisi cana karşı suç davranışının oluşumunda anlamlı bulunmakla birlikte, literatürde bu konuda genel geçer bir kabul yoktur. Bu çalışmada da sözü edilen iki teori anlamlı bir çerçeve sunmamaktadır. Bu çalışmada cana karşı suç davranışı ile en yüksek anlamlılık ilişkisi gösteren değişkenin bireyin şişirilmiş benlik algısı, yani bireyin psikolojik özellikleri olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, nötrleştirme teorisinin cana karşı suç davranışını açıklayıcılığı ve cana karşı suç hükümlülerinin suç anında kendilerini kaybettikleri ifadesi ile birlikte düşünüldüğünde, cana karşı suç davranışının oluşmasında psikolojik faktörlerin etkili olduğunu düşündürmektedir.

Mala karşı suç davranışını açıklayan bir çok teori olmakla birlikte, hiçbir değişkenle çok güçlü bir ilişki tespit edilememiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi, tek bir teori çerçevesinde suç davranışını anlamak mümkün değildir. Son dönemde suç davranışı analizinde bütünlük (integrated) bir yaklaşımla, bir kaç teorisinin bir araya gelmesiyle suç davranışının açıklanmaya

çalışıldığı görülmektedir. Suç teorileri birbirini tamamlayan teorilerdir. Birlikte analiz edildiğinde suç davranışını açıklayıcılığının yüksek olacağı muhtemeldir. Böyle bir yaklaşım, cana karşı suç davranışının açıklanmasında da etkili olabilir.

Çalışmanın anketin yapılış sürecinden ve örneklem boyutunun küçük olmasından kaynaklanan sınırlılıkları mevcuttur. Anketin doğrudan yapılamamasının, kimi soruların doğru anlaşılmasına neden olduğu görülmektedir. Örneğin bazı katılımcılar birden fazla seçeneği işaretleyebileceklerini bilemediğinden tek seçenek işaretlemeye çalışmışlar, bazıları ise tüm sorularda birden fazla seçenek işaretlemişlerdir. Öte yandan, anketin cezaevi çalışanları tarafından yapılmasının, özellikle “caydırıcılık” bölümüne ilişkin soruların tarafsız bir şekilde cevaplanmasına engel teşkil ettiği düşünülmektedir. Katılımcıların cevaplarını kontrol sorularıyla doğrulamak mümkün olduğundan, mümkün olduğunca düzeltmeler yapılmaya çalışılmakla birlikte, hatasız olması elbette mümkün olamamıştır.

Örneklem boyutunun yetersiz olması, kimi suç türlerine ilişkin analizlerin yapılmasını güçleştirmiştir. Örneğin, çalışmada yer alan, 5 kişilik çete suçu grubu ve çeşitli bir çok suçu içeren 22 kişilik “diğer” suçlar grubu, analizlere dahil edilememiştir. Bu çalışmada söz konusu grupların suç motivasyonu hakkında bir çıkarım yapmak mümkün olamamaktadır.

Çalışmada cezaevinde anket yapılan katılımcılara benzer, hükümlü olmayan bir kontrol grubunun olmaması, suç davranışının oluşmasına neden olan faktörlerin analizinin sınırlı olmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, suç grupları ayrımında analiz yapılmasının, suç ayrımında suça iten süreçlerin farklılığını göstermesi açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

Suçun karmaşık yapısı veri iken, bir değişkenin bağımsız olarak suç davranışıyla etkisinin analizi, suç davranışına neden olan sürecin takibini zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda, suç davranışına neden olan sürecin analizinde, daha geniş bir örneklem grubuyla, birden fazla risk faktörünün, bütünlük bir teorik çerçeve içerisinde analizine ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abrams, D. S., (2011), Estimating the deterrent effect of incarceration using sentencing enhancements. *Faculty Scholarship, Paper* 361. http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1360&context=faculty_scholarship.
- Ackerman, J. M. (2003). *Delinquents and their friends: the role of peer effects and self selection*. Doktora tezi, Pensilvanya Üniversitesi.
- Agnew, R., Matthews, S. K., Bucher, J., Welcher, A.N., Keyes, C. (2008). Socioeconomic status, economic problems, and delinquency. *Youth&Society*, 40 (2), 159-181.
- Agnew, R., Brezina, T., Wright, J. P., Cullen, F. T. (2002). Strain, personality traits and delinquency: extending general strain theory. *Criminology*, 40 (1), 43-72.
- Akdeniz, S., Üzümcü A. (2013). Suç ve sosyoekonomik değişkenler arasındaki bağımlılık ilişkisi: Kars Cezaevi üzerine bir inceleme. *KAU IIBF Dergisi*, 4 (6), 115-138.
- Akers, R. L. (1990). Rational choice, deterrence, and social learning theory in criminology: the path not taken. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 81 (3), 653-676.
- Akers, R. L., Jennings, W. G. (2009). Social Learning Theory. J. M. Miller (Ed.). *21. Century Criminology: A Referance Handbook* içinde, (323-332). Thousands Oaks, CA Sage.
- Akduman, G. G., Akduman, B., Cantürk, G. (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Ped Arş*, 42: 156-61.
- Akduman, G. G., Baran, G. (2010). Suça karışan çocuklarda akran istismarının işlediği suçun özellikleri, göç ve okul durumu değişkenleri açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (14), 33-41.
- Aksu, Hayati; Akkuş, Yakup (2010). Türkiye’de mala karşı suçların sosyoekonomik belirleyicileri üzerine bir deneme: sınır testi yaklaşımı (1970-2007). *Sosyo Ekonomi*, 6, 191-214.
- Altay, Ali (2007). *Türkiye’de mala karşı suçlar ve bu suçları işleyenlerin sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri*, Yüksek lisans tezi, Polis Akademisi Başkanlığı.
- Altuner, D., Engin, N., Gürer, C., Akyay, İ., Akgül, A. (2009). Madde kullanımı ve suç ilişkisi: kesitsel bir araştırma. *Tıp Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 87 -94.

- Avcı, M. (2008). Tutuklu çocuklar üzerine bir araştırma: çocukların suça yönelmesinde etkili olan toplumsal nedenler ve çözüm önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 49-73.
- Avcı, R., Güçray, S. S. (2010). Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, aile bireylerine ilişkin problemler, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10 (1), 45-76.
- Altun, N., Hira, İ. (2011). Suçu önlemede sosyal sermaye olarak sosyal kontrolden yararlanmak. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6 (1), 112-124.
- Andersen, S. H. (2012). Unemployment and crime: experimental evidence of the causal effects of intensified ALMPs on crime rates among unemployed individuals. *University Press of Southern Denmark*.
- Anderson, A. L. (2002). Individual and contextual influences on delinquency: the role of the single-parent family. *Journal of Criminal Justice*, 30, 575– 587.
- Ata, A. Y. (2011). Ücretler, işsizlik ve suç arasındaki ilişki: yatay-kesit analizi. *Çalışma ve Toplum*, 4, 113-134.
- Balsa, A. I., Gandelman, N. (2010). Relative deprivation and violence among Uruguayan adolescents. <http://www.bcu.gub.uy/Comunicaciones/Jornadas%20de%20Economia/iees03j3481010.pdf>.
- Baron, S. W. (2006). Street youth, strain theory and crime. *Journal of Criminal Justice*, 34 (2), 209-223
- Baumeister, R. F., Smart, L., Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: the dark side of high-self esteem. *Psychological Review*, 103 (1), 5-33.
- Bayındır, N., Özel, A., Köksal, E. (2007). Çocuk suçluluğu demografisi, Kütahya şehri örneği. *Polis Bilimleri Dergisi*, 9, 1-4.
- Bayındır, N. (2010). Aile içinde yaşanan şiddete karşı çocuğun gösterdiği tepkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 1-9.
- Becker, G. S. (1974). Crime and punishment: an economic approach, essays in the economics of crime and punishment. *Journal of Political Economy*, 76, 169-217.
- Bernburg, J. G., Thorlindsson, T., Sigfusdottir, I. D. (2009). Relative deprivation and adolescent outcomes in Iceland: a multilevel test. *Social Forces*, 87 (3), 1223-1250.<http://www.gdsnet.org/BourgignonRelativeDeprivation.pdf>.

- Bernburg, J. G., Thorlindsson, T., Sigfusdottir, I. D. (2009). Relative deprivation and adolescent outcomes in Iceland: a multilevel test. *Social Forces*, 87 (3), 1223-1251.
- Beşe, E. (2006). Kırık pencereler teorisi bağlamında kentsel yaşamda suç ve güvenlik, *Polis Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 1-24.
- Blau, J. R., Blau, P. M. (1982). The cost of inequality: metropolitan structure and violent crime. *American Sociological Review*, 47 (1), 114-129.
- Bourgignon, F. (1999). Absolute poverty, relative deprivation and social exclusion, (Ed.) Kochendorfer, G. L. ve Boris Pleskovic, *Villa Borsing Workshop Series Inclusion, Justice, and Poverty Reduction içinde. Berlin, DSE*.
- Bourguignon, F., Nunez, J., Sanchez, F. (2003). What Part of the Income Distribution Matters For Explaining property Crime? The Case of Colombia. *CEDE Working Paper*, 2003-07, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=393881
- Bratton, W. J. (2011). Reducing crime through prevention not incarceration. *American Society of Criminology, Criminology & Public Policy*, 10 (1), 63-68.
- Brush, J. (2007). Does income inequality lead to more crime? A comparison of cross-sectional and time-series analyses of United States counties. *Economics Letters*, 96, 264–268.
- Bulut, F. (2010). *Ergenlerde görülen kuraldışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörü ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Burkay, S. (2008). Teorik çerçevede suç. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 2 (4), 1-15.
- Burke, R. H. (2009). *An introduction to criminal theory* (4. baskı). Willian Publishing.
- Chapman, B., Kapuscinski, C. A., Roussel, S., Weatherburn, D., Chilvers, M. (2002). Unemployment duration, schooling and property crime. *Contemporary Issues in Crime and Justice*, 74,1-16.
- Chintrakarn, P., Herzer, D. (2012). More inequality, more crime? A panel cointegration analysis for the United States. *Economics Letters*, 116, 389–391.
- Crime and unemployment: What's the link?* 2009, Fact Sheet, John Howard Society of Ontario. <http://johnhoward.on.ca/wp-content/uploads/2014/09/facts-24-crime-and-unemployment-whats-the-link-march-2009.pdf>.

- Comanor, W. S.; Phillips, L. (2002). The impact of family income and family structure on delinquency. *Journal of Applied Economics*, 5 (2), 209-232.
- Cömertler, N., Kar, M. (2007). Türkiye’de suç oranının sosyo-ekonomik belirleyicileri: yatay kesit analizi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62(2), 37-57.
- Cullen, F. T., Jonson, C. L., Nagin, D. S. (2011). Prisons do not reduce recidivism: the high cost of ignoring science. *The Prison Journal*, 91 (3), 485-655.
- Currie, J., Tekin, E. (2012). Understanding the cycle childhood maltreatment and future crime. *The Journal of Human Resources*, 47 (2), 509-549.
- Çıplak, B. (2012). *The relationship between crime and migration in Istanbul, Turkey, social disorganization and social support in practice*. <http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20130201-bc.pdf>.
- De Kemp, Raymond A. T.; Scholte, Ron H.J.; Overbeek, G.; Engels, R. C. M. E. (2006). Early adolescent delinquency, the role of parents and best friends. *Criminal Justice and Behavior*. 33 (4), 488-510.
- Demuth, S., Brown, Susan L. (2004). Family structure, family processes, and adolescent delinquency: The significance of parental absence versus parental gender. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 41 (1), 58-81.
- Derdiman, R. C. (2010). Kentleşmenin suça etkisi ve kentlilerin suçla mücadelesinin sosyal ve hukuki boyutları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 19 (3), 49-73.
- Dolu, O., Büker, H., Uludağ, Ş. (2012). Türk ceza adalet sisteminin caydırıcılık kapasitesine ilişkin eleştirel bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61 (1), 69-106.
- Doob, A. N., Webster, C. M. (2003). Sentence severity and crime: accepting the null hypothesis from crime and justice: A review of research. *Crime and Justice*, 30, 143-195.
- Doyle, J. M., Ahmed, E., Horn, R. N. (1999). The effects of labor markets and income inequality on crime: evidence from panel data. *Southern Economic Journal*, 65-4, 717-738.
- Duncan, P. (1971). Parental attitudes and interactions in delinquency. *Child Development*, 42 (6), 1751-1765.
- Durante, A. (2012). *Examining the relationship between income inequality and varieties of crime in the United States*. Uzmanlık tezi. <http://business.tcnj.edu/files/2013/07/Durante-thesis-2012.pdf>.

- Durlauf, S. N., Nagin, D. S. (2011). Imprisonment and crime, can both be reduced?. *American Society of Criminology. Criminology & Public Policy*, 10 (1), 13-54.
- Durlauf, S. N., Nagin, D. S. (2011). *The deterrent effect of imprisonment*, www.nber.org/books/cook10-1.
- Eitle, D. (2006). Parental gender, single – parent families, and delinquency: Exploring the moderating influence of race /ethnicity. *Social Science Research*, 35, 727-748.
- Ergun, N., Giritlioğlu, C., Yirmibeşoğlu, F. (2003). *Social change and criminality in İstanbul*. file:///C:/Users/Salon/Downloads/Social_Change_and_Criminality_in_Istanbul.pdf.
- AB Komisyonu, JRC Scientific and Policy Reports. (2012). *Literature review on income inequality and the effects on social outcomes..* Lüksemburg. d’Hombres B., Weber, A., Elia, L.
- Fagan, J., Freeman, R. B. (1999). Crime and work. *Crime and Justice*, 25, 225-290.
- Fajnzylber, P., Lederman D., Loayza N. (2002). Inequality and violent crime. *Journal of Law and Economics*, XLV, 1-40.
- Farrington, D. P., Gallagher, B., Morley, L., Ledger R. J., West, D. J. (1986). Unemployment, school leaving and crime. *The British Journal of Criminology*, 26 (4), 335-356.
- Farrington, D. P., Coid, J. W., Harnett, L. M., Jolliffe, D., Soteriou, N., Turner, R. E., West, D. J. (2006). *Criminal careers up to age 50 and life success up to age 48: new findings from the Cambridge Study in Delinquent Development*. Home Office Research Study 299. http://www.crim.cam.ac.uk/people/academic_research/david_farrington/hors299.pdf.
- Farrington, D. P. (2010). Family influences on delinquency. Springer, D. W. and Roberts, A. R. (Ed.) *Juvenile Justice and Delinquency* içinde, 203-222. Jones and Bartlett Publishers.
- Fergusson, D. M., Horwood, L. J. (1998). Exposure to interparental violence in childhood and psychosocial adjustment in young adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 22 (5), 339–357.
- Fisher, P.A., Leve, L.D., O’Leary, C.C., & Leve, C. (2003). Parental monitoring of children’s behavior: Variation across stepmother, stepfather, and two-parent biological families. *Family Relations*, 52(1), 45-52.
- Flesicher, D. (1996). Political corruption in Brazil. *Crime, Law and Social Change*, 25 (4), 297-321.
- Fougère, D., Kramarz, F., Pouget, J. (2006). Youth unemployment and crime in France. *Journal of the European Economic Association*, 7(5),909–938

- Fry, J. A. (2010). *Change in family structure and rates of violent juvenile delinquency*. Yüksek lisans tezi, Virjinya Üniversitesi.
- Gao, Y., Yu, Y., Ng, Ting Kin (2013). A study on the moderating effect of family functioning on the relationship between deviant peer affiliation and delinquency among Chinese adolescents. *Advances in Applied Sociology*, 3(3), 178-185.
- Gabor, T., Crutcher, N. (2002). *Mandatory minimum penalties: Their effects on crime, sentencing disparities, and justice system expenditures*.
<http://donaldmacpherson.ca/wp-content/uploads/2011/06/Mandatory-Minimum-Penalties-Gov-of-Canada.pdf>.
- Ganem, N., M., Agnew, R. (2007). Parenthood and adult criminal offending: The importance of relationship quality. *Journal of Criminal Justice*, 35, 630–643.
- Gendreau, P., Little, T., Goggin, C. (1996). A meta-analysis of the predictors of adult offender recidivism: what works. *Criminology*, 34 (4), 575-607.
- Gendreau, P., Goggin, C., Cullen, F. (1999). *The effects of prison sentences on recidivism*.
<https://www.securitepublique.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/ffcts-prsn-sntncs-rcdvsm/ffcts-prsn-sntncs-rcdvsm-eng.pdf>.
- Gökpınar, M. (2007). Sosyal ve kriminal boyutlarıyla çocuk suçluluğu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 72, 206-233.
- Gökulu, G. (2010). Kent güvenliği, kentleşme ve suç ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24, 209.
- Goldkamp, J. S. (2011). Optimistic deterrence theorizing the role of timeliness, court dysfunction, and community alienation. *American Society of Criminology, Criminology & Public Policy*, 10 (1), 115-122.
- Gorman, D., Smith, Tolani P. (1998). The role of exposure to community violence and developmental problems among inner-city youth. *Development and Psychopathology*, 10, 101–116.
- Grönqvist, H. (2012). Youth unemployment and crime: Lessons from longitudinal population records. *Swedish Institute for Social Research (SOFI)*, 7,1-37.
- Goodwin, V., Davis, B. (2011). Crime families: gender and the intergenerational transfer of criminal tendencies. *Australian Institute of Criminology*, 414, 1-6

- Gottfredson, D. M., Gottfredson, M. R., Garofalo, J. (1977). Time served in prison and parole outcomes among parolee risk categories. *Journal of Criminal Justice*, 5, 1-12.
- Gottschalk, M. (2011). Extraordinary sentences and the proposed police surge. *American Society of Criminology, Criminology & Public Policy*, 10(1), 123-136.
- Hall, A. (2007). *Socioeconomic theories of crime- understanding criminology*. Capella Üniversitesi.
- Han, W. J., Waldfogel, J. (2007). Parental work schedules, family process, and early adolescents' risky behavior. *Children and Youth Services Review*, 29 (9), 1249–1266.
- Hancı, İ. H. (1999). Çocuk suçluluğuna yol açan sosyal bir yara iç göçler ve çarpık kentleşme. *Hekim ve Yaşam İzmir Tabip Odası Bülteni*, 6, 24-28.
- Haynie, D. L. (2002). Friendship networks and delinquency: The relative nature of peer delinquency. *Journal of Quantitative Criminology*, 18 (2), 99-134.
- Heidt, J. M. (2011). *The evaluation of criminological theories. Doktora tezi*, Simon Fraser Üniversitesi.
- Heimer, K. (1997). Socioeconomic status, subcultural definitions, and violent delinquency. *Social Forces*, 3, 799-833.
- Hetherington, E.M. (1989). Coping with family transitions: Winners, losers and survivors. *Child Development*, 60, 1–14.
- Hirschi, T. (1995). The family. J. Q. Wilson & J. Petersila (Eds) içinde. *Crime*, 121-140. San Francisco. ICS press.
- Horne, A. D. (2007). *The effect of relative deprivation on delinquency: An assessment of juveniles*. Yüksek lisans tezi, Central Florida Üniversitesi.
- H. J. J. (2005). *Examining family structure and parenting processes as predictors of delinquency in African American adolescent families*, Yüksek lisan tezi, Virjinya State Üniversitesi.
- İçli, T., Özcan, N. (1992). Türkiye’de ekoloji suç ilişkisi üzerine sosyolojik bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (1-2), 27-52.
- İçli, T., Burcu, E. (1993). İnfomal sosyal kontrolün sağlanmasında ailelerin gelir ve eğitim düzeylerinin önemi: Ankara’da uygulamaları bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 43 -56.

- İçli, T., Arslan, Z., Başpınar, T., Bahtiyar, M., Dinler, V., Altay, A. (2007). Türkiye'nin suçlu profili: Cezaevlerinde bulunan hükümlülerin sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri. http://veyseldinler.com/YuklenenDosyalar/Yayinlar/uvt_101123.pdf.
- İçli, T., Seydioğulları, İ., Tatlidil, H., Çoban, S., Sever, H., Süeroğlu, Ü. (2010). Profiling property criminals in Turkey. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54(4), 640-655.
- İçli, T., Çoban, S. (2012). A study on the effects of family and delinquent peers on juvenile delinquency in Turkey. *Advances in Applied Sociology*, 2 (1), 66-72.
- Ingram, J. R., Patchin, J. W., Huebner, B. M., McCluskey, J. D., Bynum, T. S. (2007). Parents, friends, and serious delinquency. *Criminal Justice Review*, 32 (4).
- İtashiki, M. R. (2011). *Explaining everyday crime: A test of anomie and relative deprivation theory*. Doktora tezi. North Texas Üniversitesi.
- Izadi, N., Pirae, K. (2012). Income inequality and property crime: Evidence from Iran. *World Applied Sciences Journal*, 19 (2), 281-286.
- Jensen, Gary F. (2003), *Social control theories in encyclopedia of criminology*. Wright, R. A. (Ed.). Fitzroy Dearborn Publishers.
- Juby, H., Farrington, D. P. (2001). Disentangling the link between disrupted families and delinquency. *British Journal of Criminology*, 41, 22-40.
- Justin, P., Forehand, R., Merchant, M., Mark, E., Burrow, N., Long, N., and Jones, D. (2011). The relation of harsh and permissive discipline with child disruptive behaviors: Does child gender make a difference in an at-risk sample? *Journal of Family Violence*, 26, 527-533.
- Kalb, G., Williams, J. (2001). *From juvenile to adult offender: An investigation into the determinants of juvenile arrests and the relationship between juvenile and adult arrests*. Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research, University of Melbourne. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.124.5029&rep=rep1&type=pdf>.
- Kaner, S. (1978). Suçluluğu açıklayan yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 25 (2), 473-496.
- Kawachi, I., Kennedy, B. P., Wilkinson, R. G. (1999). Crime: social disorganization and relative deprivation. *Social Science & Medicine*, 48, 719-731.

- Kaya, M. V., Bozkurt, İ. (2011). İşsizlik, kişi başına milli gelir (yoksulluk), suç oranı ve yeşil kart: 1993-2009 Türkiye örneği, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 133-140.
- Keijsers, L., Branje, S. J. T., VanderValk, İ. E., Meeus, W, (2010). Reciprocal effects between parental solicitation, parental control, adolescent disclosure, and adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), 88-113.
- Kelaher, R., Sarafidis, V. (2011). Crime and punishment revisited. MPRA Paper, University Library of Munich, <https://core.ac.uk/download/pdf/6726637.pdf>.
- Kelly, M. (2000). Inequality and crime. *The Review of Economics and Statistics*, 82(4), 530–539.
- Keskinkılıç, Ö. M. (2008). *Türkiye’de kentleşme ve organize suç ilişkisi*. www.muratkeskinkilic.com/belge.doc
- Kızmaz, Z. (2003). Ekonomik yapı ve suç: Bazı araştırma bulguları üzerine genel bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), 279-304.
- Kızmaz, Z. (2004). Öğrenim düzeyi ve suç: Suç-okul ilişkisi üzerine sosyolojik bir araştırma, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 291-319.
- Kızmaz, Z. (2005a), Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 210-231.
- Kızmaz, Z. (2005b). Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyellerine ilişkin bir değerlendirme. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 (2), 149-174.
- Kızmaz, Z. (2006). Kriminolojide yeni yönelimler: Bütünleşik suç kuramları-II. *Fırat University Journal of Social Science*, 16 (1), 305-335.
- Kızmaz, Z. (2006). *Cezaevi Müdavimleri*, Orion Yayınevi.
- Kızmaz, Z. (2012). Gelişmekte olan ülkelerde suç: Suç oranlarının artışı üzerine sosyolojik bir çözümleme. *Mukaddime*, 5, 51-74.
- Kızmaz, Z. (2013). Cezaevinden çıkan bazı suçlular niçin yeniden suç işlemektedir? Elazığ E tipi Cezaevi örneği. Çakar, E. (Ed.). (2013). *Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu* içinde, 909-921.
- Kierkus, C. A., Hewitt, J. D. (2009). The contextual nature of the family structure/delinquency relationship. *Journal of Criminal Justice*, 37, 123–132.

- Kleck, G., B. Sever, S. Li, M. Gertz (2005). The missing link in general deterrence research. *Criminology*, 43(3): 6.
- Klein K, Forehand R. (1997). Delinquency during the transition to early adulthood: Family and parenting predictors from early adolescence. *Adolescence*, 332, 61-81.
- Knecht, A., Snijders, T. A. B., Baerveldt, C., Steglich, C. E. G., Raub, W. (2010). *Friendship and delinquency: Selection and influence processes in early adolescence*, Blackwell Publishing Ltd., Oxford.
- Kolvin, I., Miller, F. J. W., Fleeting, M., Kolvin, P. A. (1988). Social and parenting factors affecting criminal-offence rates findings from the Newcastle Thousand Family Study (1947-1980). *British Journal of Psychiatry*, 152, 80-90.
- Kunt, V. (2003). *Çocuk ve suç*, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.
- Laub, J. H., Sampson R.J. (1988). Unraveling families and delinquency: A reanalysis of the Glueck's data. *Criminology*, 26 (3), 355-380.
- Lee, K. (2009). *Unemployment and Crime*. <http://www.economics.uci.edu/files/docs/thdworkshop/w10/klee.pdf>.
- Lee, D. S. (2009). *The deterrence effect of prison: Dynamic theory and evidence*, CEPS Working Paper, 189. http://eml.berkeley.edu/~jmccrary/lee_and_mccrary2009.pdf.
- Lee, J., Jang, H., Bouffard, L. A. (2013). Maternal employment and juvenile delinquency: A longitudinal study of Korean adolescents. *Crime & Delinquency*, 59 (7), 1064-1084.
- Lewis, D.O., Mallouh, C., and Webb, J. (1989). Child abuse, delinquency, and violent criminality. D. Cicchetti (Ed.) V. Carlson (ed.) *Child Maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect* içinde, 707-721. New York, NY: Cambridge University Press.
- Levitt, S. D. (1998). Why do increased arrest rates appear to reduce crime? Deterrence, incapacitation or measurement error? *Economic Inquiry*, 36 (3), 353-372.
- Levitt, S. D. (1996). The effect of prison population size on crime rates: Evidence from prison overcrowding litigation. *The Quarterly Journal of Economics*, 111(2), 319-51.
- Lochner, L. (2003). *Individual perceptions of criminal justice system*, Working Paper, 9474 www.nber.org/papers/w9474.

- Loeber, R., Dishion, T. (1985). Adolescent marijuana and alcohol use: The role of parents and peers revisited. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 11(1-2), 11-25.
- Loeber, R. and M. Stouthamer-Loeber (1986). Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. M. Tonry (Ed.) ve N. Morris (Ed.). *Crime and Justice* içinde, 7, 29-149. Chicago. University of Chicago Press.
- Loeber, R., Farrington, D. P. (2008). Series: Study group on the transitions between juvenile delinquency and adult crime, ABD Adalet Bakanlığı'na sunulan bir araştırma raporu.
- Loeber, R., Farrington, D. P., Stallings, R. (2011). The Pittsburgh Youth Study. *Young Homicide Offenders and Victims* içinde, 19-36. Springer.
- Loughran, T. A., Piquero, A. R., Fagan, J., Mulvey, E. P. (2012). Differential deterrence: Studying heterogeneity and changes in perceptual deterrence among serious youthful offenders. *Crime & Delinquency*, 58 (1), 3-27.
- Maddah, M. (2013). The effect of unemployment and income inequality on crimes, a time series analysis, *Journal of Economics and Research*, 42, 37-42.
- Maddah, M. (2013). An empirical analysis of the relationship between unemployment and theft crimes. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3 (1), 50-53.
- Matalaka, Faisal (1994). *A sociological study of Male juvenile delinquency in Jordan*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Rajasthan Jaipur – India.
- Matalaka, Faisal, I. M., Hussainat, M. M. (2012). Juvenile delinquency and family environment in Jordan. *Journal of Sociological Research*, 3 (2), 599-617.
- Matsueda, R., Heimer, K. (1987). Race, family structure, and delinquency: A test of differential a association and social control theories. *American Sociological Review*, 52, 826-840.
- Matsueda, R. L., Huizinga, D., Kreager, D. A. (2006). Deterring delinquents: A rational choice model of theft and violence. *American Sociological Review*, 71, 95-122.
- McClelland, K., A., Geoffrey, P. A. (1985). Factor analysis applied to magnitude estimates of punishment seriousness: Patterns of individual differences. *Journal of Quantitative Criminology*, 1 (3), 307-318.
- McCord, J. (1982). A longitudinal view of the relationship between paternal absence and crime. J. Gunn (Ed.), D. P. Farrington (Ed.), *Abnormal offenders, delinquency and the criminal justice system* içinde, 113-128. Chichester, UK: Wiley.

- McCord, J. (1991). Family relationships, juvenile delinquency, and adult criminality. *Criminology*, 29, 397-417.
- McCord, J. (1991). The cycle of crime and socialization practices. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 82 (1), 210-228.
- McGloin, J. M. (2009). Delinquency balance: Revisiting peer influence. *American Society of Criminology*, 47 (2), 439-477.
- McGuire, J. (2004). *Understanding psychology and crime: Perspectives on theory and action*. Maidenhead, Berkshire: Open University Press.
- McLanahan, S., and Booth, K. (1989). Mother-only families: problems, prospects, and politics. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 557-580.
- Mears, D. P., Field, S. H. (2002). A closer look at the age, peers, and delinquency relationship. *Western Criminology Review*, 4 (1), 20-29.
- Mears, D. P., Bales, W. D. (2009). Supermax incarceration and recidivism. *Criminology*, 47 (4), 1131-1166.
- Melick, M. D. (2003). The Relationship between Crime and Unemployment. *The Park Place Economist*, 11, 29-36.
- Mendes, S. M. (2004). Certainty, severity, and their relative deterrent effects: Questioning the implications of the role of risk in criminal deterrence policy. *Policy Studies Journal*, 32 (1), 59-74.
- Messner, S. F., Baumer, E. P., Rosenfeld, R. (2004). Dimensions of social capital and rates of criminal homicide. *American Sociological Review*, 69, 882.
- Metzler CW, Noell J, Biglan A, Ary D, Smolkowski K. (1994). The social context for risky sexual behavior among adolescents. *Journal of Behavioral Medicine*, 17, 419-438.
- Minh, A., Matheson, F. I., Daoud, N., Hamilton-Wright, S., Pedersen, C., Borenstein, H., O'Campo, P. (2013). Linking childhood and adult criminality: Using a life course framework to examine childhood abuse and neglect, substance use and adult partner violence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 10, 5470-5489.
- Moitra, T., Mukherjee, I. (2010). Does parenting behavior impacts delinquency? A comparative study of delinquents and nondelinquents. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 5 (2), 274 - 285.

- Muchinguri, T.. *Crime&Risk Factors*. (b.t.) www.unicef.org/tdad/malawiriskfactorsforcrime.ppt.
- Muş, E., Eker, A. (2011). An analysis of life course theories. *Polis Bilimleri Dergisi*, 13 (3), 147-166.
- Nagin, D. S. (2013). Deterrence: A review of the evidence by a criminologist for economists. *Annual Review of Economics*, 5, 83–105.
- Neyroud, P. M. (2011). More police, less prison, less crime? From peel to popper. *American Society of Criminology, Criminology & Public Policy*, 10 (1), 77-84.
- Ngnintedem, E. L. (2010). *Parents' gender role and its effect on juvenile delinquency*. School of Culture and Society, Kamerun.
- Nijhof, K. S., Kemp R. A.T., Engels R. C.M.E. (2009). Frequency and seriousness of parental offending and their impact on juvenile offending. *Journal of Adolescence*, 32, 893-908.
- Nisar, M., Ullah, S., Ali, M., Alam, S. (2015). Juvenile delinquency: The influence of family, peer and economic factors on juvenile delinquents. *Applied Science Reports*, 9 (1), 37-48.
- Nye, I. F. (1958). *Family relationship and delinquency behavior*: New York. John Wiley and Sons.
- Okorodudu, G. N. (2010). Influence of parenting styles on adolescent delinquency in delta central senatorial district. *Edo Journal of Counselling*, 3 (1), 58-86.
- Ögel, K., Aksoy, A. (2007). Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı. *Journal of Dependence*, 8, 11-17.
- Öğün, A., Türkiye’de adam öldürme suçunda etkili olan bazı sosyal/kültürel özelliklere ilişkin sosyolojik bir araştırma, *Polis Bilimleri Dergisi*, 1 (2), 73-84.
- Öztürk, M., Altuntepe, N. (2008). Türkiye’de kentsel alanlara göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: Bir alan araştırması, *Journal of Yasar University*, 3 (11), 1587-1625.
- Özbay, Ö., Özcan, Y. Z. (2006). A test of Hirschi’s social bonding theory juvenile delinquency in the high schools of Ankara, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50 (6), 711-726.
- Özfadiner, M. (2007). *Kentleşme ve toplumsal değişme: Yatağan örneği*. Yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi.
- Parks, A. B. (2013). *The effects of family structure on juvenile delinquency*. Yüksek lisans tezi, East Tennessee State University.

- Paternoster, R. (2010). How much do we really know about criminal deterrence? *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 100 (3), 765-824.
- Pazarlıoğlu, V. M., Turgutlu, T. (2007). Gelir, işsizlik ve suç: Türkiye üzerine bir inceleme. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44 (513), 63-70.
- Pearson, J.L., Ialongo, H.S., Hunter, A.G., and Kellum, S.G. (1994). Family structure and aggressive behavior in a population of urban elementary school children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 33, 540-548.
- Pettit GS, Bates JE, Dodge KA, Meece DW. (1999). The impact of after school. *Child Development*, 70 (3), 768-778.
- Petrosino, A., Derzon, J., Lavenberg, J. (2009). The role of the family in crime and delinquency: Evidence from prior quantitative reviews. *Southwest Journal of Criminal Justice*, 6(2), 108-132.
- Piliavin, I., Gartner, R., Thornton, C., Matsueda, R. L. (1986). Crime, reterrence and rational choice. *American Sociological Review*, 51, 101-119.
- Piquero, Alex R., Farrington, David P., Welsh, Brandon C., Tremblay, R., Jennings, Wesley G. (2008). *Effects of early family/parent training programs on antisocial behavior & delinquency.* <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/224989.pdf>.
- Pogarsky, G., Piquero, A. R. (2003). Can punishment encourage offending? Investigating the "resetting" effect. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 40, 95.
- Pogarsky, G., Piquero, A. R., Paternoster, R. (2004). Modeling change in perceptions about sanction threats: The neglected linkage in deterrence theory. *Journal of Quantitative Criminology* 20, 343-369.
- Polat, C., Eren, H., Erbakıcı, F. (2013). Hırsızlık suçunu etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi ve geleceğe yönelik yaklaşımlar. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-33.
- Pollock, J. M., *The Philosophy and History of Prisons.* http://www.jblearning.com/samples/0763729043/Chapter_01.pdf.
- Pratt, T. C., 2001, Assessing the Relative Effects of Macro-Level Predictors of Crime: A Meta Analysis, Washington State Üniversitesi Doktora Tezi.
- Pratt, T. C. (2008). Rational choice theory. *Criminology and Public Policy*, 7 (1), 43-52.

- Putnam, F.W. (1997). *Dissociation in children and adolescents: A developmental perspective*. New York: Guildford Press.
- Raja, M. G., Ullah, K. (2013). Relationship between crimes and economic conditions in Pakistan: A time series approach. *Journal of Asian Development Studies*, 2 (1), 62-76.
- Rakt, M. V., Nieuwebeerta, P., Apel, R. (2009), Association of criminal convictions between family members: Effects of siblings, fathers and mothers. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 19, 94–108.
- Rankin , J., Kern , R. (1994). Parental attachment and delinquency. *Criminology*, 32, 495-515.
- Regnerus, M. D. (2002). Friends' influence on adolescent theft and minor delinquency: A developmental test of peer-reported effects. *Social Science Research*, 31 (4). 681–705.
- Robinson, L. O. (2011). Exploring certainty and severity Perspectives from a federal perch, *American Society of Criminology, Criminology & Public Policy*, 10 (1), 85-92.
- Youth Justice Board for England and Wales (2005). *Risk and Proctive Factor*, www.youth-justice-board.gov.uk.
- Rufrancos, H., Power M., Pickett, K. E., Wilkinson, R. (2013). Income inequality and crime: A review and explanation of the time-series evidence. *Social Criminology*, 1 (1), 1-9.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 5, 33-44.
- Sampson, R. J., Laub, J. H. (1990). Crime and deviance over the life course, the salience of adult social bonds. *American Sociological Review*, 55 (5), 609-627.
- Sampson, R.J. (1987). Urban black violence: The effect of male joblessness and family disruption, *American Journal of Sociology*, 93, 348–382.
- Sampson, R. J., John, H. L. (1997). A life-course theory of cumulative disadvantage and the stability of delinquency, in developmental theories of crime and delinquency, Thornberry, T. P. (Ed.). *Advances in criminological theories* içinde, 1-29. N.J.: Transaction Publishers.
- Sampson, R., Laub, J. H. (2005). A life course view of the development of crime, developmental criminology and its discontents: Trajectories of crime from childhood to old age, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 602, 12-45.

- Sanidad-Leones, C. V., *The Current Situation of Crime Associated With Urbanization: Problems Experienced and Countermeasures Initiated in the Philippines*, http://www.unafei.or.jp/ehavio/pdf/RS_No68/No68_13VE_Leones1.pdf.
- Savcı, İ. (2010). Cezaevi işyurtları, Naskali, E. G. (Ed.), Altun, H. O. (Ed.), *Hapishane Kitabı* içinde, 225-243. Kitabevi.
- Scheff, T. J., Retzinger, S. M., Ryan, M. T. (1989). Crime, violence, and self-esteem: Review and proposals. Mecca, A. M. (Ed.), Smelser, N. J. (Ed.), Vasconcellos, J. (Ed.), *The social importance of self-esteem* içinde, 165-199. University of California Press.
- Schwartz, S., Vazsonyi, A. T. *Peers and delinquency*. <http://sethschwartz.info/wp-content/uploads/2013/01/Peers-and-Delinquency-Encyclopedia-Entry.pdf>.
- Schroeder, Ryan D., Osgood, Aurea K., Oghia, Michael J. (2010). Family transitions and juvenile delinquency. *Sociological Inquiry*. 80 (4). 579-604.
- Seepersad, R. (2009). *Mediators and moderators in the relative deprivation-crime/counter-normative actions relationship*. Doktora tezi, Toronto Üniversitesi.
- Sevim, Y., Soyaslan, Y. (2009). Hırsızlık suçu faillerinin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri: Elazığ örneği. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11 (3), 23-41.
- Shader, M. (2002). *Risk factors of delinquency: An overview*. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojjdp/frd030127.pdf?q=risk-and-protective-factors-of-child-delinquency>.
- Slawson, J., Size of family and male juvenile delinquency. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 15 (4), 630-640.
- Smyth, P. (1956), Parental responsibility and juvenile delinquency. *Chicago Kent Law Review*, 34 (3), 222-229.
- Smith C. A., Stern S. B. (1997). Delinquency and antisocial behavior: A review of family processes and intervention research. *Social Services Review*, 71 (3), 382-420.
- Soares, R.R. (2004). Development, crime, and punishment: accounting for the international differences in crime rates. *Journal of Development Economics*, 73, 155–184.
- Sociological explanations of juvenile delinquency*. (b. t.) www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205934889.pdf

- Sözer, M. A. (2004). İslahevlerinde kalan çocukların suç işlemlerinde aile ortamının etkisi, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2-3).
- Spohn, R. E. (2012). Delinquent friends and reactions to strain: An examination of direct and indirect pathways, criminology and criminal justice faculty publications, *Western Criminology Review*, 13 (1), 16-36.
- Stolzenberg, L., Eitle, D., D'Alessio, S. J. (2006). Race, economic inequality, and violent crime. *Journal of Criminal Justice*, 34, 303–316.
- Besemer, S. (2012). The impact of timing and frequency of parental criminal behavior and risk factors on offspring offending. *Psychology, Crime & Law*, 20 (1), 78-99.
- Şahin, F. Y. (2013). Predicting delinquency levels in Turkish adolescents. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 89, 841 – 847.
- Şen, B. (2012). Metropol kent merkezlerinde çöküntüleşme eğilimleri: İstanbul Eminönü-Süleymaniye Bölgesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 293-323.
- T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları (Aralık 1993-Aralık 1994)* (1995). Ankara,
- Tekin, S., Özkeş, S. (2008). Cumhuriyet öncesi Türkiye’de hapisane sorunu. *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 12 (25), 275-300.
- The Purpose of Criminal Punishment*, (b. t.), www.sagepub.com/upm-data/5144_Banks_II_Proof_Chapter_5.pdf.
- The Sentencing Project (2010). *Deterrence in criminal justice evaluating certainty vs. severity of punishment*. Washington. Wright, V.
- Thomas, A. M. (2011). *Parent and peer influences: Their role in predicting adolescent moral values and delinquent behavior*. Yüksek lisans tezi, Colorado State University.
- Thorbecke, E., Charumilind, C. (2002). Economic inequality and its socioeconomic impact. *World Development*, 30 (9), 1477-1495.

- Department of Justice, Washington, DC. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. (1999). *Family disruption and delinquency*. Thornberry, T. P.; Smith, C. A.; Rivera, C.; Huizinga, D.; Stouthamer-Loeber, M.
- Tibbetts, S. G. and Gilbert, T. D. (2006). The effects of family size on the development of delinquency. *American Society of Criminology (ASC) yıllık toplantısında sunulan makale*. Los Angeles Convention Center, Los Angeles.
- Tittle, C. R. (2000). Theoretical developments in criminology. *Criminal Justice*, 1, 55-101.
- Tonry, M. (2008). Learning from the limitations of deterrence research. *Crime and Justice*, 37 (1), 279-311.
- Tonry, M. (2011). Less imprisonment is no doubt a good thing. *American Society of Criminology, Criminology & Public Policy*, 10 (1), 137-152.
- Topses, M. D. (2013). Mükerrer suçluların sosyo-kültürel özellikleri: Çanakkale E tipi kapalı ceza infaz kurumu örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 257-287.
- Tüzüntürk, S. (2009). Çok boyutlu ölçekleme analizi: Suç istatistikleri üzerine bir uygulama. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28 (2), 71-91.
- Tuğ, A., Doğan, Y., Hancı, H. (2002). 1996-1999 Çocuk suçluluğu profili. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 183-188.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2009). *Monitoring the impact of economic crisis on crime*. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf.
- Unnever, James D., Cullen, Frances T., Agnew, R. (2006). Why is bad parenting criminogenic? A test of rival theories. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (1), 3-33.
- Vaden-Kiernan, N., Ialongo, N.S., Pearson, J.L., and Kellam, S.G. (1995). Household family structure and children's aggressive behavior: A longitudinal study of urban elementary school children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 23, 553-568.
- Ven, T. V., Cullen, F. T. (2004). The impact of maternal employment on serious youth crime: Does the quality of working conditions matter? *Crime & Delinquency*, 50, 272.
- Vollaard, B. (2005). *Police numbers up, crime rates down, the effect of police on crime in the Netherlands, 1996-2003*. The Hague, the Netherlands: CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.

- Wadsworth, M. E. J., Maclean, M. (1986). Parents' divorce and children's life chances. *Children and Youth Services Review*, 8 (2), 145–159.
- Wasserman, G. A., Keenan, K., Tremblay, R. E., Coie, J. D., Herrenkohl, T. I., Loeber, R., Petechuk, D. (2003), *Risk and Protective Factors of Child Delinquency, Child Delinquency*. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
- Weatherburn, D. (2001). What causes crime? *NSW Bureau of Crime Statistics and Research, Crime and Justice Bulletin*, 54.
- Weatherburn, H. and Moffatt (2006). *How much crime does prison stop? The incapacitation effect of prison in burglary*. Crime and Justice Bulletin, NSW Bureau of Crime Statistics and Research, Sydney.
- Weatherburn, D., Vignaendra, S., McGrath, A. (2009). The specific deterrent effect of custodial penalties on juvenile reoffending. *Australian Institute of Criminology, Technical and background paper series*, 33.
- Webber, C., 2008, Revaluating relative deprivation theory. *Theoretical Criminology*, 11 (1), 97-120.
- Weisburd, D. (2011). Shifting crime and justice resources from prisons to police. *American Society of Criminology & Public Policy*, 10 (1), 153-164.
- Widom, C. Z. (1989). The cycle of violence. *Science*, 160–166.
- Widom, C. S. (1995). *Victims of childhood sexual abuse – later criminal consequences*. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- Wilkins, L. M. (2006). *Parenting and delinquency: An exploration of gender effects*. Yüksek lisans tezi, Maryland Üniversitesi.
- World Youth Report (2003) içinde *Juvenile Delinquency*, (b. y.), 189-211. <http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ch07.pdf>.
- Yeni Zelanda Adalet Bakanlığı (2009). *Social risk factors for involvement in crime*. <https://www.beehive.govt.nz/sites/all/files/Social%20Risk%20Factors.pdf>.
- Yıldırım, A. (2004). *Kentleşme ve kentleşme sürecinde göçün suç olgusu üzerine etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.
- Yıldız, R., Öcal, O., Yıldırım, E. (2011). Suçun sosyoekonomik belirleyicileri: Kayseri üzerine bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36, 15-31.

Zembroski, D. (2011). Sociological theories of crime and delinquency. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21:3, 240-254.

Ziyanak, S. (2013). Analyzing delinquency among Kurdish adolescents: A test of Hirschi's social bonding theory. Doktora Tezi, North Texas Üniversitesi.

EK-1: HİPOTEZ TESTLERİNİN SONUÇLARI ÖZET TABLOLARI

Tablo 155, Sosyal Kontrol Teorisi Kapsamında Aile Yapısı ve Suç Arasındaki İlişkiye Yönelik Hipotez Testlerinin Sonuçları

	Beklenen ilişki	Cinayet	Yaralama	Hırsızlık	Dolandırıcılık	Yağma	Uyuşturucu	Mala karşı	Cana karşı	Eski mala karşı	Eski cana karşı	Eski toplam
Bağımsız değişkenler												
Suçlu ebeveyn/kardeş	(+)						(+)		(-)			(+)
Ailede şiddet görme	(+)			(-)	(-)			(-)				(+)
İlgili anne	(-)			(-)	(-)			(-)				
Sert anne	(+)		(-)	(+)				(+)				
Anneden korkma	(+)	(-)	(-)	(+)				(+)	(-)			
Sert baba	(+)				(-)			(-)	(+)			
İlgili baba	(-)											(-)
Babadan korkma	(+)											
Ebeveynler arası şiddet	(+)									(+)		
Ebeveynler arası olumlu ilişki	(-)											(-)
Anne düşük eğitilmiş	(+)		(+)									
Baba düşük eğitilmiş	(+)											
Babamın alkol kullanması	(+)											(+)
Aile yapısının bozulması	(+)											(+)
Üvey ebeveyn	(+)		(+)						(+)			
Aile yapısı bozulması sonrası maddi sıkıntı	(+)										(+)	(+)
Aile yapısı bozulması sonrası ebeveyn ilgi yetersizliği	(+)					(+)		(+)				
Ergenlik dönemi aileyle olumlu iletişim	(-)			(-)		(-)		(-)	(+)			

Tablo 156, Suçun Ekonomik Teorisi Kapsamında Ekonomik Göstergeler ve Suç Arasındaki İlişkiye Yönelik Hipotez Testlerinin Sonuçları

	Beklenen ilişki	Cinayet	Yaralama	Hırsızlık	Dolandırıcılık	Yağma	Uyuşturucu	Mala karşı	Cana karşı
Bağımsız değişkenler									
1 yıldan az süre işsizlik	(+)			(+)			(+)		(-)
Düşük gelir	(+)			(+)				(+)	(-)
Yoksulluk	(+)			(+)		(-)	(+)		(-)

Tablo 157, Sosyal Düzensizlik Teorisi Kapsamında Göç ve Suç Davranışı Arasındaki İlişkiye Yönelik Hipotez Testlerinin Sonuçları

	Teori gereği beklenen ilişki	Cinayet	Yaralama	Hırsızlık	Dolandırıcılık	Yağma	Uyuşturucu	Mala karşı	Cana karşı
Bağımsız değişkenler									
Göç sonrası yaşanan yerin güvensiz olması	(+)	(-)		(+)					
Göç sonrası yaşanan yerde suç oranının	(+)			(+)					

Tablo 158, Sosyal Öğrenme Teorileri Kapsamında Yapılan Hipotez Testlerinin Sonuçları

	Teori gereği beklenen ilişki	Cinayet	Yaralama	Hırsızlık	Dolandırıcılık	Yağma	Uyuşturucu	Mala karşı	Cana karşı
Bağımsız değişkenler									
Sapkın gruplara üyelik	(+)			(+)					
Suçlu arkadaş	(+)			(+)					
Arkadaşların suç motivasyonunu artırması	(+)					(+)		(+)	(-)
Çevredekilerin güvenmeesi	(-)			(-)				(-)	(+)
Suç işlemekte haklı olduğunu düşünmek	(+)		(+)					(-)	
Mağdurun hakettiğini düşünmek	(+)		(+)	(-)				(-)	(+)

Tablo 159, Bireye İlişkin Göstergeler ve Suç Davranışı Arasındaki İlişkiye Yönelik Hipotez Testlerinin Sonuçları

	Beklenen ilişki	Cinayet	Yaralama	Hırsızlık	Dolandırıcılık	Yağma	Uyuşturucu	Mala karşı	Cana karşı	Eski mala karşı	Eski cana karşı	Eski toplam
Bağımsız değişkenler												
Kendine güven	(-)	(+)		(-)				(-)	(+)			
Düşük eğitim	(+)			(+)				(+)	(-)			
Okul başarısı	(-)									(-)		
Öğretmene ilişkin olumsuz algı	(+)									(-)	(+)	(-)
Uyuşturucu kullanımı	(+)			(+)	(-)							
Çocukluk dönemi şiddet eğilimi	(+)				(-)	(+)						(+)
Çocukluk ergenlik döneminde suç işleme	(+)		(+)	(+)	(-)		(+)					
Çocukluk döneminde hayvanlara zarar verme	(+)			(+)					(-)			(+)

Tablo 160, Sosyal Bağ Teorisi Kapsamında Yapılan Hipotez Testlerinin Sonuçları

	Beklenen ilişki	Cinayet	Yaralama	Hırsızlık	Dolandırıcılık	Yağma	Uyuşturucu	Mala karşı	Cana karşı
Bağımsız değişkenler									
Evliliğin suça itici neden olması	(-)			(+)					
Çocuk sahibi olma	(-)		(-)		(+)				
İşe ilişkin olumlu algı	(-)	(+)						(-)	(+)
Uzun süreli arkadaşlık	(-)			(-)	(+)				

Tablo 161, Caydırıcılık Teorisi Kapsamında Yapılan Hipotez Testlerinin Sonuçları

	Beklenen ilişki	Cinayet	Yaralama	Hırsızlık	Dolandırıcılık	Yağma	Uyuşturucu	Mala karşı	Cana karşı
Bağımsız değişkenler									
Suç anında uyaran	(+)		(+)	(-)				(-)	(+)
Alınacak cezanın	(-)	(-)		(+)				(+)	(-)
Geçmiş cezaevi	(+)	(-)		(+)				(+)	(-)
Ceza almayacağını	(+)				(+)				
Kontrolünü kaybetme	(+)								(+)
Polisin etkinliğine ilişkin	(+)				(+)				

Tablo 162, Gerilim Teorisi ve Görelî Yoksunluk Teorisi Kapsamında Yapılan Hipotez Testlerinin Sonuçları

	Beklenen ilişki	Cinayet	Yaralama	Hırsızlık	Dolandırıcılık	Yağma	Uyuşturucu	Mala karşı	Cana karşı
Bağımsız değişkenler									
Parasal hedeflere ulaşmada sıkıntı olmaması	(-)	(+)		(-)				(+)	
Statü hedeflerine ulaşabilmada sıkıntı olmaması	(-)		(+)						(+)
Statü ve gelirden memnuniyet	(-)								
Bireyin kendisinden varlıklı kimseleri görmekten rahatsızlık	(+)			(+)				(+)	(-)
Kendisinden daha eğitilmiş kimseleri görmekten rahatsızlık	(+)							(+)	(-)
Kendisinden daha mutlu kimseleri görmekten rahatsızlık	(+)	(-)						(+)	(-)

EK -2: ANKET

Değerli Katılımcı,

“Yetişkin Suçluluğunun Nedenleri” konulu araştırma için yürütülen bir anket çalışmasına davet edilmektesiniz. Söz konusu araştırma için katılımınıza ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırma için, Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünden gerekli izin alınmıştır. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkında sahipsiz. Çalışmayı istediğiniz anda bırakmak size hiçbir sorumluluk yüklemeyecektir. Cevaplamak istemediğiniz sorular olursa boş bırakabilirsiniz. Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Ankete vereceğiniz yanıtlar araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacak ve gizli tutulacaktır. Araştırma sonuçlarının niteliği, sizin, anketteki

- 1) Cinsiyetiniz Kadın Erkek
- 2) Doğum tarihiniz (gün/ay/yıl olarak)
- 3) Doğum yeriniz:
- 4) Medeni Durumunuz : a) Evli b)Bekar c) Boşanmış d)Dul
- 5) Cezasını çekmekte olduğunuz suçu işlediğinizde evli miydiniz? a) Evet b) Hayır
- 6) Çocuğunuz var mı? a) Evet b) Hayır
- 7) **Çocuğunuz varsa**, lütfen sayısını belirtiniz
- 8) Bugüne kadar uyuşturucu kullandığınız oldu mu? a) Evet b) Hayır
- 9) Hayatınızın bir döneminde **tedavi görmeyi gerektirecek kadar** alkol kullandınız mı? a) Evet b) Hayır
- 10) Hayatınızın bir döneminde akıl sağlığınızla ilgili bir sorun yaşadınız mı? a) Evet b) Hayır
Cevabınız “evet” ise, yaşadığınız problemi ve gördüğünüz tedaviyi lütfen kısaca belirtiniz
- 11) Hiç cinsel istismara uğradığınız oldu mu? a) Evet b) Hayır
Cevabınız “evet” ise, kaç yaşında ve kimin tarafından cinsel olarak istismar edildiniz?.....
- 12) Hiç cinsel istismarda bulunduğunuz oldu mu? a) Evet b) Hayır
Cevabınız “evet” ise, kaç yaşında ve kimi cinsel olarak istismar ettiniz?.....
- 13) Halen hangi suç nedeniyle cezaevinde bulunmaktasınız?
- 14) Daha önce başka bir suçtan dolayı hapisane cezası aldınız mı? a) Evet b) Hayır
Cevabınız « Evet » ise, hangi suç nedeniyle hapis cezası almıştınız?.....
- 15) Daha önce başka bir suçtan dolayı yargılandınız mı ? a) Evet b)Hayır
- 16) Daha önce suç işleyip **yakalanmadığınız** oldu mu? a) Evet b)Hayır
- 17) Daha önce suç işleyip **yakalandığınız halde ceza almadığınız** oldu mu? a) Evet b)Hayır
- 18) Hayatınızın belli bir döneminde çete veya çete benzeri bir grubun içerisinde yer aldınız mı?
a) Evet b) Hayır
Cevabınız « Evet » ise, kaç yaşındayken ve ne kadar süre bu grupta kaldınız?.....
- 19) Aşağıdakilerden hangisi/hangileri sizi en iyi ifade eder? (**birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz**)
a) Sakin bir insanım, kolay kolay sinirlenmem
b) Sinirli bir insanım, kolaylıkla kontrolümü kaybedebilirim
c) Utangaç bir insanım
d) Girişken ve kendine güvenli bir insanım
- 20) İnsanlarla bir sorun yaşadığım zaman, (size en uygun seçeneği/seçenekleri işaretleyiniz)
a) Sorunlarımı konuşarak çözmeyi becerebilirim

- b) Sorunlarımı konuşarak çözemem, sorun yokmuş gibi davranırım
c) Sorunlarımı konuşarak çözemem, sorunumu kavga ederek ya da tartışarak halletmeye çalışırım
d) Sorunun çözülmesi için haklı olsam bile alttan alırım, kızgınlığımı belli etmemeyi tercih ederim
- 21) Cezaevine girmeden önce herhangi bir sosyal gruba/organizasyona üyeliğiniz var mıydı?
a) Evet b) Hayır c) Eskiden vardı ancak daha sonra ayrılmıştım d) diğer
- 22) Kaç kardeşiniz?
- 23) Kaç odalı bir evde büyüdünüz?
- 24) Sizi kim/kimler büyüttü? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
a) Annem
b) Babam
c) Anneanne veya babaanne
d) Büyük kardeşim
e) Hala veya teyze
f) Diğer (lütfen belirtiniz).....
- 25) Annenizin öğrenim düzeyi nedir?
a) Hiç okula gitmemiş
b) İlköğretim terk veya ilköğretim mezunu
c) Ortaokul terk veya ortaokul mezunu
d) Lise terk veya lise mezunu
e) Üniversite terk veya üniversite mezunu
f) Yüksek lisans
g) Diğer
- 26) Annenizin sizin çocukluk ve/veya ergenlik döneminizde akıl sağlığı problemi var mıydı? a) Evet b) Hayır
27) Annenizin sizin çocukluk ve/veya ergenlik döneminizde fiziksel bir sağlık sorunu var mıydı? a) Evet b) Hayır
28) Anneniz sizin çocukluk ve/veya ergenlik döneminizde alkol kullanır mıydı? a) Evet b) Hayır
29) Anneniz sizin çocukluk ve/veya ergenlik döneminizde uyuşturucu kullanır mıydı? a) Evet b) Hayır
30) Annenizle ilgili olarak, aşağıdakilerden hangisi/hangileri doğrudur: **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
a) Sevgisini gösteren, şefkatli bir anne
b) Sert ve baskıcı bir anne
c) Şiddetli cezalar veren bir anne
d) Silik, çekingen, ezilen bir anne
e) Psikolojik problemleri olan, dengesiz davranabilen bir anne
f) İlgisiz bir anne
g) İlgili bir anne
h) Herşeyi kontrol etmeye çalışan bunaltıcı bir anne
i) Annemden korkardım
- 31) Annenizle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi size uymaktadır:
a) Annem beni severdi
b) Annem beni sevmezdi
c) Annemin beni sevip sevmediğinden emin değilim
- 32) Anneniz sizin çocukluk ve/veya ergenlik döneminizde çalışıyor muydu?
a) Evet b) Hayır c) Bazen
- 33) **32. soruya cevabınız « a) » veya « c) » ise, annenizin mesleği neydi ?**
a) Yönetici
b) Büro hizmetleri/Satış elemanı
c) Memur
d) Temizlik türü gündelik iş

- e) İşçi
f) Diğer (lütfen belirtiniz).....
- 34) **32. soruya "a)" veya "c)" cevabı verdiyseniz**, anneniz genel olarak işinden memnun muydu?
a) Evet kesinlikle memnundu
b) Hayır kesinlikle memnun değildi
c) Memnuniyet derecesi orta düzeydeydi
d) Bilmiyorum
- 35) **32. soruya cevabınız "a)" veya "c)" ise**, aşağıdakilerden **hangisi** size daha uygundur: **(lütfen a, b, ya da c şıklarından bir tanesini seçiniz)**
- a. Annemin çalışmasının benimle (ve kardeşlerimle) ilişkisini **olumsuz yönde** etkilediğini düşünüyorum, çünkü: (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
i. Çalıştığı için yoruluyor ve sinirli oluyordu
ii. Çalıştığı için çocuklarına yeterince zaman ayıramıyordu
iii. Çalıştığı için benim okul sorunlarımla ve arkadaşlarımla olan sorunlarımla ilgilenecek vakti olmuyordu
iv. Diğer (lütfen belirtiniz).....
- b. Annemin çalışmasının benimle (ve kardeşlerimle) ilişkisini **olumlu yönde** etkilediğini düşünüyorum, çünkü: (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
i. Çocuklarıyla ilişkisi daha sağlıklı olmuştu
ii. Psikolojik olarak daha iyi olmuştu ve bu ailemize de yansiyordu
iii. Çalışması çocuklarına ayırdığı vakti ve çocuklarına olan ilgisini olumsuz etkilememişti
iv. Diğer (lütfen belirtiniz).....
- c. Annemin çalışmasının benimle (ve kardeşlerimle) ilişkisine **herhangi bir etkisi olmadı**
- 36) Babanızın öğrenim düzeyi nedir?
a) Hiç okula gitmemiş
b) İlköğretim terk veya ilköğretim mezunu
c) Ortaokul terk veya ortaokul mezunu
d) Lise terk veya lise mezunu
e) Üniversite terk veya üniversite mezunu
f) Yüksek lisans
- 37) Babanızın **sizin çocukluk ve/veya ergenlik döneminizde** akıl sağlığı problemi var mıydı? a) Evet b) Hayır
- 38) Babanızın **sizin çocukluk ve/veya ergenlik döneminizde** fiziksel bir sağlık sorunu var mıydı? a) Evet b) Hayır
- 39) Babanız **sizin çocukluk ve/veya ergenlik döneminizde** alkol kullanır mıydı? a) Evet b) Hayır
- 40) Babanız sizin **çocukluk ve/veya ergenlik döneminizde** uyuşturucu kullanır mıydı? a) Evet b) Hayır
- 41) Babanızın mesleği nedir?
a) Yönetici
b) Büro hizmetleri/Satış elemanı
c) Memur
d) Gündelik iş
e) İşçi
f) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 42) Babanızla ilgili olarak, aşağıdakilerden hangisi/hangileri doğrudur: **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
a) Çok sert, baskıcı ve aşırı şiddet uygulayan bir baba
b) Silik bir baba
c) Gerektiğinde sert olan, genellikle ölçülü, sakin bir baba
d) İlgisiz bir baba
e) Sevgisini gösteren, ilgili bir baba
f) Ceza veren bir baba
g) Aşırı ceza veren bir baba
h) Çok sinirli bir baba

- i) Babamdan korkardım
- 43) Babanızla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi size uymaktadır?
 a) Babam beni severdi
 b) Babam beni sevmezdi
 c) Babamın beni sevip sevmediğinden emin değilim
- 44) Ebeveynlerinizin birbirleriyle ilişkisi nasıldı? (aşağıda sıralananlardan uygun olanı/olanları seçiniz)
 a) Çok sık kavga ederlerdi, birbirlerine şiddet uygularlardı
 b) Arada bir kavga ederlerdi, birbirlerine şiddet uygularlardı
 c) Çok sık tartışırlardı, birbirlerine şiddet uygulamazlardı
 d) Arada bir tartışırlardı, birbirlerine şiddet uygulamazlardı
 e) Sorunlarını konuşarak çözen, sevecen bir aile ortamında büyüdüm
 f) Pek iletişimleri yoktu, birbirleriyle fazlaca konuşmazlardı
- 45) Annenizle aranızdaki yaş farkı kaçtır:
 a)10-15 yıl b) 15-20 yıl c)20-25 yıl d)25-30 yıl e)30-35 yıl f) daha fazla
- 46) Babanızla aranızdaki yaş farkı kaçtır:
 a)15-20 yıl b)20-25 yıl c)25-30 yıl d)30-35 yıl e) daha fazla
- 47) Çocukluk ve gençlik döneminde, aile bireylerinden şiddet gördünüz mü? (**Cevabınız “hayır” ise, 48-49-50. sorulara cevap vermeyiniz.**)
 a) Evet b) Hayır
- 48) **Eğer şiddet gördüyseniz**, evde daha çok hangi aile bireyinin/bireylerinin şiddetine maruz kaldınız? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
 a) Annem b) Babam c) Kardeşlerim d) Diğer
- 49) **Eğer şiddet gördüyseniz**, ne sıklıkla şiddet gördünüz?
 a) Her gün b) Ayda birkaç kere c) Çok nadir şiddet gördüm d) Diğer
- 50) **Eğer şiddet gördüyseniz**, aşağıdakilerden hangi görüş size uygundur? (**birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz**)
 a) Ailemden şiddet gördüm ama hakediyordum
 b) Ailemden şiddet görmem normal, her ailede böyle şeyler olur
 c) Ailemden gördüğüm şiddetin benim üzerimde olumsuz bir etkisi olmadığını düşünüyorum
 d) Ailemden gördüğüm şiddet aşırıydı ve beni olumsuz etkilediğini düşünüyorum
- 51) Çocukluk ve ergenlik döneminde suç davranışında bulundunuz mu? a) Evet b) Hayır
- 52) Çocukluk ve ergenlik döneminizde suç davranışında bulundunuz mu? a) Evet b) Hayır
 Cevabınız “evet” ise, hangi suçu/suçları işlediniz? Lütfen belirtiniz.....
- 53) **52. soruya “evet” cevabı verdiyseniz**, işlediğiniz suç/suçlar nedeniyle; (**birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz**)
 a) Ailem tarafından cezalandırıldım
 b) Okul tarafından cezalandırıldım
 c) Devlet tarafından cezalandırıldım
 d) Cezalandırılmadım ama çevremdeki (aile, komşu, akraba, öğretmen... gibi) insanlardan tepki aldım
 e) Ailem/çevremdeki insanlar bu konuyu pek önemsemедiler
 f) Çevremde bu tür suçlar normal sayıldığı için herhangi bir tepki görmedim
- 54) **Çocukluk döneminizde** hayvanlara zarar verdiğiniz oldu mu? a) Evet b) Hayır
 Cevabınız “evet” ise, bu davranışınız sonrasında, (**birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz**)
 a) Ailemden çok sert tepki gördüm ve bir daha böyle bir davranışta bulunmadım
 b) Ailemden gördüğüm tepki çok hafifti, üzerimde etkili olmadı
 c) Ailemden herhangi bir tepki görmedim
 d) Çevremdeki insanlardan çok şiddetli tepki gördüm
 e) Çevremde bu tür şeyler normal karşılandığı için çevremdeki insanlardan tepki görmedim
 f) Ailem/çevremdeki insanlar bu konuyu pek önemsemедiler
- 55) **Çocukluk/ergenlik döneminizde**,
 a) Bir ebeveynim vefat etti

- b) Her iki ebeveynim de vefat etti
- c) Ebeveynlerim ayrıldılar
- d) Ebeveynlerim çocukluk/ergenlik döneminde ayrı değillerdi ancak ben büyüdükten sonra ayrıldılar
- e) Çocukluk/ergenlik döneminde ebeveynlerim ayrılmadılar ve vefat etmediler

55. soruya cevabınız "a" veya "b" ise 56.-60. soruları cevaplayıp 66. soruya geçiniz

55. soruya cevabınız "c" ise 61. sorudan devam ediniz.

55. soruya cevabınız "d" ve "e" ise 66. sorudan devam ediniz.

- 56) Ebeveyniniz vefat ettikten sonra, **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Annemle yaşamaya devam ettim
 - b) Babamla yaşamaya devam ettim
 - c) Akrabalarım ile yaşamaya devam ettim
 - d) Yetiştirme yurdunda büyüdüm
 - e) Genel olarak sokaklarda yaşadım
 - f) Diğer
- 57) Çocukluk/ergenlik döneminde hayatta kalan ebeveyniniz ile ilgili aşağıdakilerden hangisi/hangileri doğrudur ? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Bana (ve kardeşlerime) karşı sorumluluk sahibiydi
 - b) Maddi olarak geçimimizi sağlayabilecek güce sahipti
 - c) Psikolojisi kötüydü, benimle (ve kardeşlerimle) fazla ilgilenemedi
 - d) Maddi olarak yeterli güce sahip değildi, çok maddi sıkıntımız oldu
 - e) Benim (ve kardeşlerimin) arkadaş çevremizi ve eğitim hayatımızı yeteri kadar kontrol edemedi
 - f) Akrabalarım ile büyüdüm, akrabalarımın benimle ilişkisi ve bana ilgileri yeterliydi
 - g) Akrabalarım ile büyüdüm, akrabalarımın benimle ilişkisi ve bana ilgileri yetersizdi
- 58) Çocukluk/ergenlik döneminde ebeveyniniz vefat ettikten sonra,
- a) Akrabalarımız bize çok yardımcı oldu
 - b) Akrabalarımızın bize önemli bir yardımı olmadı
- 59) Çocukluk/ergenlik döneminde hayatta kalan ebeveyniniz;
- a) Başka biriyle evlendi
 - b) Başka biriyle evlenmedi
- 60) Eğer hayatta kalan ebeveyniniz başka birisiyle evlendiyse,
- a) Üvey ebeveynim ile ilişkim iyiydi, bana çok iyiliği dokundu
 - b) Üvey ebeveynim ile ilişkim orta düzeydeydi, ne faydası ne zararı oldu
 - c) Üvey ebeveynim ile ilişkim kötüydü, onu hiç görmek istemezdim, beni çok olumsuz etkiledi
- 61) Siz kaç yaşındayken anneniz ve babanız ayrıldılar?
- 62) Anne ve babanız ayrıldıktan sonra; **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Annem başka biriyle evlendi
 - b) Babam başka biriyle evlendi
 - c) Annemle kalmaya devam ettim
 - d) Babamla kalmaya devam ettim
 - e) Akrabalarım ile kaldım
 - f) Yetiştirme yurduna gittim
 - g) Diğer
- 63) Anne ve babanız ayrıldıktan sonra,
- a) Akrabalarımız bize maddi ve manevi olarak çok destek oldular
 - b) Akrabalarımızın bize önemli bir desteği olmadı
- 64) Anne ve babanızın ayrılması sizce, (sadece "a" veya "b") seçeneğini işaretleyiniz
- a) Ben (ve kardeşlerim) için **olumlu** oldu çünkü; (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
 - i) Ayrılmadan önce çok kavga ediyorlardı, ayrıldıkları zaman ev daha huzurlu oldu

ii) Ayrıldıktan sonra ebeveynlerim benim eğitimim ve sosyal hayatımla daha çok ilgilenmeye başladılar

iii) Ayrıldıktan sonra ebeveynlerimle olan ilişkim düzeldi

v) Diğer (lütfen belirtiniz)

b) Ayrılmaları benim (ve kardeşlerim) için **olumsuz** oldu çünkü:

i) Maddi açıdan zorlandık

ii) Birlikte yaşadığımız ebeveynimiz tek başına bana (ve kardeşlerime) yeteri derecede ilgi ve sevgi gösteremedi

iii) Birlikte yaşadığımız ebeveynimiz benim (ve kardeşlerimin) okulda ve dışarıda yaşadığımız sorunlarla ilgilenemedi

vi) Diğer (lütfen belirtiniz)

65) Eğer birlikte yaşamaya devam ettiğiniz ebeveyniniz **başka birisiyle evlendiyse**,

a) Birlikte yaşadığım **üvey ebeveynim** ile ilişkim iyiydi, bana çok iyiliği dokundu

b) Birlikte yaşadığım **üvey ebeveynim** ile ilişkim orta düzeydeydi, ne faydası ne zararı oldu

c) Birlikte yaşadığım **üvey ebeveynim** ile ilişkim kötüydü, onu hiç görmek istemezdim, beni çok olumsuz etkiledi

66) Ailenizle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi/hangileri size uygundur? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**

a) Aile olarak birlikte vakit geçireceğimiz aktiviteler organize ederdik (piknik, oyun, yemeğe gitmek... gibi)

b) Aile olarak bir araya gelip keyifli zaman geçirdiğimiz olmadı/çok az oldu

c) Ailecek düzenli olarak görüştüğümüz aile dostlarımız vardı

d) Ailemle vakit geçirmekten keyif alırdım

e) Ailemle vakit geçirmekten hiç keyif almazdım

67) **Çocukluk/ergenlik döneminde** ebeveynlerinizle ilişkiniz hakkında aşağıdakilerden hangisi/hangileri size uygundur ? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**

a) Ebeveynlerimle sorunlarımı konuşup yardım alabilirdim

b) Ebeveynlerimle iletişim kuramazdım, sorunlarımı konuşamazdım

c) Ebeveynlerim okulumda yapılan toplantılara düzenli olarak katılırlardı

d) Ebeveynlerim benim eğitim hayatımla ilgili değıllerdi

e) Annem ve/veya babam benim kiminle bulduğumu, neler yaptığımı bilmek isterlerdi

f) Annem ve/veya babam benim kiminle bulduğumu, neler yaptığımı merak etmezdi

68) **Çocukluk** döneminizle ilgili olarak aşağıdakilerden hangileri size uygundur? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**

a) Çocukluk döneminde yaşitlarımla bolca oyun oynama şansım oldu

b) Çocukluk döneminde oyun oynama şansım olmadı, genelde yalnızdım

c) Çocukluk döneminde spor/sanat türü sosyal aktivitelere düzenli olarak devam etme şansım oldu

d) Çocukluk döneminde kütüphane/sosyal gruplar türü organizasyonlara üyelik şansım oldu

e) Çocukluk döneminde spor ve/veya sanat aktivitelerine katılmayı istedim ancak ailem izin vermedi/imkanım olmadı/yaşadığım muhitte bu tür çocuk aktiviteleri yoktu

69) **Ergenlik** döneminizle ilgili olarak aşağıdakilerden hangileri size uymaktadır? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**

a) Ergenlik döneminde sigara ve/veya alkol kullanırdım

b) Ergenlik döneminde uyuşturucu/tiner.. türü maddeler kullanırdım

c) Ergenlik döneminde yaşadığım sorunlarda ailemden yeteri kadar destek görmedim

d) Ergenlik döneminde yaşadığım sorunlar konusunda ailem her zaman beni destekledi

e) Ergenlik döneminde ebeveynlerimle ilişkilerim oldukça azaldı, arkadaşlarımla daha çok vakit geçirmeye başladım

f) Ergenlik döneminde sosyal aktivitelere katılma şansım oldu

g) Ergenlik döneminde işlemediğim suçların benim üstüme kaldığı ve cezalandırıldığım oldu

70) Aile bireylerinizden (anne, baba veya kardeşler) cezaevine giren oldu mu? Lütfen belirtiniz. **(Cevabınız "hayır" ise, 71-72-73. soruları cevaplamayınız)** a) Evet b) Hayır

- 71) **Aile bireylerinizden cezaevine giren olduysa**, hangi suç nedeniyle cezaevine girdi/girdiler? Lütfen belirtiniz.....
- 72) **Aile bireylerinizden cezaevine giren olduysa**, ne kadar süre cezaevinde kaldı/kaldılar....
- 73) **Aile bireylerinizden cezaevine giren olduysa**, aile bireyiniz cezaevine girdiğinde siz kaç yaşındaydınız?
.....
- 74) **Eğer siz bir ebeveynseniz**, aşağıdakilerden hangisi/hangileri size uygundur? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Sert bir ebeveynim, çocuklarıma sert cezalar verdiğim ve şiddet uyguladığım olur
- b) Sert bir ebeveyn değilim, ama ara sıra ceza veririm
- c) Sabırlı, sevecen bir ebeveynim, çocuklarımla konuşarak sorunları çözebilirim
- d) Eğer çocuk sahibi olmasaydım daha fazla suç işleyebilirdim, çocuk sahibi olmak benim suç işlememi engelliyor
- e) Eğer çocuk sahibi olmasaydım bu suçu işlemezdim, çocuklarım nedeniyle bu suçu işledim
- 75) **74. soruya « a) » cevabı verdiyseniz**, sizce sınırlı olmanızın nedeni/nedenleri : **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Ailemden öyle öğrenmiş olmam
- b) Ekonomik nedenler beni strese sokuyor
- c) Çocuklarımı sevmiyorum
- d) Eşimi sevmiyorum
- e) Psikolojik rahatsızlıklarım nedeniyle
- f) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 76) **Eğer siz evliyseniz**, hangisi sizin için daha doğrudur?
- a) Eşimle çözemediğimiz problemlerimiz yok
- b) Eğer evli olmasaydım daha fazla suç işleyebilirdim, evli olmak beni durduruyor
- c) Eğer evli olmasaydım bu suçu işlemezdim, suç işlememde evliliğim etkili oldu
- d) Evliliğimle suç işlemem arasında herhangi bir ilişki olduğunu düşünmüyorum
- 77) Eğitim durumunuz
- a) Hiç okula gitmemiş
- b) İlköğretim terk veya ilköğretim mezunu
- c) Ortaokul terk veya ortaokul mezunu
- d) Lise terk veya lise mezunu
- e) Üniversite terk veya üniversite mezunu
- f) Yüksek lisans
- 78) **Eğer 77. soruya « terk » cevabı verdiyseniz**, aşağıdakilerden hangisi/hangileri size uygundur ? **(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Okulda başarısız olduğum için okula devam etmedim
- b) Ailemin maddi durumu nedeniyle okulu terk etmek zorunda kaldım
- c) Ailem okula devam etmemi istemediği için okulu bırakmak zorunda kaldım
- d) Okuldaki saldırgan davranışlarım nedeniyle okuldan atıldım
- e) Diğer (lütfen belirtiniz).....
- 79) Okul başarınızla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi size en uygun olandır?
- a) Okulda başarılı bir öğrenciydim
- b) Okulda başarısız bir öğrenciydim
- c) Okul başarımla orta düzeyde idi
- d) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 80) Okul yaşamınızla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi doğrudur ? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Okula gitmeyi severdim
- b) Okula gitmeyi sevmezdim

- c) Okulda sürekli kavga çıkarırdım
d) Okulda uyumsuz bir çocuktum
e) Okulda çok sevilen ve uyumlu bir çocuktum
f) Okula ilk başladığımda bir sorunum yoktu ama arkadaşlarımın etkisiyle okulda uyum sorunu yaşamaya başladım
g) Aslında sorun çıkaran bir çocuk değildim ancak herkes öyle olduğumu düşündüğü için normal davranışlarım bile yanlış anlaşılırdı
- 81) Okulda arkadaşlarınızla ilgili olarak aşağıdakilerden hangileri size uygundur ? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
a) Okul arkadaşlarım arasında ailesinden cezaevine girmiş olanlar vardı
b) Okul arkadaşlarım arasında suç işleyenler vardı
c) Okul arkadaşlarım arasında uyuşturucu madde kullananlar vardı
d) Okul arkadaşlarım arasında şiddet eğilimi yüksek olanlar vardı
e) Okul arkadaşlarımın çoğunluğu suça eğilimi olmayan, iyi yetişmiş çocuklardı
f) Okul arkadaşlarımın çoğunluğu sorunlu olanlardı, bu durum benim de davranışlarımı etkiledi
g) Okul arkadaşlarımın çoğunluğu sorunlu olanlardı, ama bu durum benim davranışlarımı etkilemedi
- 82) Okulda arkadaşlarınızla ilişkiniz ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangileri size uygundur ? (**Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz**)
a) Okul arkadaşlarımla ilişkim genel olarak iyiydi
b) Okul arkadaşlarımla ilişkim genel olarak kötüydü
c) Okulda hiç yakın arkadaşım yoktu
d) Okulda yakın arkadaşlarım vardı
e) Okulda saygı görebilmek için kavga etmek zorunda kaldığım oldu
f) Okulda arkadaşlarıma şiddet uyguladığım olurdu
g) Okulda arkadaşlarımdan şiddet gördüğüm olurdu
g) Okul arkadaşlarımın suç işlememde etkisi olmuş olabilir
h) Okul arkadaşlarımın suç davranışında hiçbir etkisinin olduğunu düşünmüyorum
- 83) Öğretmenlerinizle ilişkiniz hakkında aşağıdakilerden hangisi size uyar? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
a) Öğretmenlerimin genel olarak bana olumlu etkide bulunduğunu düşünüyorum
b) Öğretmenlerim genel olarak çok sertti
c) Okulda öğretmenlere şiddet uyguladığım olurdu
d) Okulda öğretmenlere saygısız davrandığım olurdu
e) Okulda öğretmenlerden şiddet gördüğüm olurdu
f) Okulda genel olarak öğretmenlerimin bana olan tavırları çok rahatsız ediciydi
g) Okulda öğretmenlerim ile ilişkilerim iyiydi
h) Sevdiğim öğretmenlerim vardı
- 84) Kaç yaşında çalışmaya başladınız?
- 85) Cezaevine girmeden önce çalışıyor muydunuz? a) Çalışıyordum b) İşsizdim
- 86) **85. soruya "a)" cevabını verdiyseniz**, hangi işte çalışıyordunuz?
a) Yönetici
b) Büro hizmetleri/Satış elemanı
c) Memur
d) Temizlik türü gündelik iş
e) İşçi
f) Esnaf
g) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 87) Cezaevine girmeden önce çalıştığınız son işte **haftalık olarak** ne kadar ücret alıyordunuz?
 Haftalık 100 TL'den az

- Haftalık 100-200 TL arası
- Haftalık 200-300 TL arası
- Haftalık 300-400 TL arası
- Haftalık 400 TL üzeri
- 88) Cezaevine girmeden önce **ailenizin elde ettiği toplam gelir** haftalık olarak ne kadardı?
- Haftalık 100 TL'den az
- Haftalık 100-200 TL arası
- Haftalık 200-300 TL arası
- Haftalık 300-400 TL arası
- Haftalık 400 TL üzeri
- 89) Meslek hayatınız ve gelirinizle ilgili olarak, aşağıdakilerden hangisi/hangileri size uygundur? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Çok daha fazla para kazanmayı çok isterdim
- b) Daha üst düzey bir işte çalışmayı çok isterdim
- c) Çok daha fazla para kazanmak türü hırslarım yoktur
- d) Üst düzey işlerde çalışmak türü hırslarım yoktur
- e) Benden daha az nitelikli ya da benimle aynı olan insanlar benden daha çok kazanıyor, bu durum beni rahatsız ediyordu
- f) Benden daha az çalışan insanlar benden daha çok kazanıyor, bu durum beni rahatsız ediyordu
- g) Bence ben daha iyi bir geliri hak ediyordum
- h) Aldığım ücret ve yaptığım iş, eğitimime ve özelliklerime uygundu
- 90) İş yaşamınız ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi/hangileri size daha uygundur? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) İş yaşamımda genel olarak eğitimimi aldığım/uzmanı olduğum mesleği yapma şansım oldu
- b) Çalıştığım işleri genel olarak çok sevmeden, sadece para kazanmak için yaptım
- c) Çok sık iş değiştirdim
- d) Sigortalı olduğum işlerde çalışmayı tercih ettim
- e) Bir an önce iş bulmak zorunda olduğum için sigortalı olduğum işleri tercih etme durumum olmadı
- f) Çalıştığım işlerde genel olarak becerilerimi ve bilgimi tam olarak kullanamadım
- g) Çalışmak bana psikolojik olarak iyi geliyordu
- h) Çalıştığım zamanı boşa geçmiş gibi hissediyordum, çünkü yaptığım işin birşeye faydası olmadığını düşünüyordum
- 91) Cezaevine girmeden önceki yaşamınızla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi/hangileri size uygundur? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Evimin kirasını/faturalarını ödemekte zorlanıyordum
- b) Ailemin gıda masraflarını karşılamakta zorlanıyordum
- c) Çocuğumun/çocuklarımla masraflarını karşılamakta zorlanıyordum
- d) Eve ve aileme ilişkin ödemeleri yapmakta zorlanmak benim psikolojimi olumsuz etkiliyordu
- e) Eve ve aileme ilişkin ödemelerle ilgili fazla sıkıntım olmadı
- 92) Cezaevine girmeden önce işsizseniz, ne kadar süredir işsizsiniz?
- a) Yaklaşık 6 ay
- b) 6 ay-1 yıl arası
- c) 1 yıl-2 yıl arası
- d) 2 yıldan fazla
- 93) Cezaevine girmeden önce işsizseniz, devletten işsizlik ödeneği alıyor muydunuz?
- a) Almıyordum
- b) Alıyordum
- c) İşsizlik ödeneği aldım ancak süresi bittiği için yardım kesilmişti (Ne kadar süreyle ödenek aldığınızı lütfen belirtiniz)
-

- 94) Eğer 93. soruya “a)” cevabı verdiyseniz,
 a) Yasada belirtilen süre kadar çalışmadığım için ödenek almıyordum
 b) Kayıtdışı çalıştığım için almıyordum
 c) Diğer (lütfen belirtiniz).....
- 95) Eğer 93. soruya “b)” veya “c)” cevabını verdiyseniz, cezasını çekmekte olduğunuz suçlu işsizlik ödeneği almakta iken mi işlediniz?
 a) Evet b)Hayır
- 96) Aşağıdakilerden hangisi sizin ve aileniz için doğrudur? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
 a) Devletten dönem dönem gıda yardımı, eğitim yardımı türü yardımlar aldık
 b) Komşularımızdan/çevremizden destek aldığımız oldu
 c) Aile büyüklerimizden, akrabalarımızdan parasal yardım ve gıda/giyecek yardımı türü yardımlar aldığımız oldu
 d) Çevreden ve devletten aldığımız yardımların aile bütçemize katkısı olmuştur
 e) Çevreden ve devletten aldığımız yardımların aile bütçemize katkısı yok denecek kadar az olmuştur
- 97) Şu anda cezaevinde bulunmanıza neden olan suçun işlendiği il neresidir?
Eğer doğduğunuz il suç işlediğiniz ilden farklı ise, 98. sorudan devam ediniz. Doğduğunuz il ve suçlu işlediğiniz ile aynı ise, 103. sorudan devam ediniz.
- 98) Eğer suç işlediğiniz il, doğduğunuz ilden farklı ise, ne kadar süredir suçun işlendiği ilde yaşamakta idiniz?
 a) 1 yıl-3 yıl arası
 b) 3 yıl-5 yıl arası
 c) 5 yıldan fazla
 d) 10 yıldan fazla
- 99) Eğer suç işlediğiniz il, doğduğunuz ilden farklı ise, suçun işlendiği ile geliş sebebiniz aşağıdakilerden hangisidir?
 a) Ekonomik nedenlerle ailemle birlikte göç
 b) Terör nedeniyle ailemle birlikte göç
 c) İş bulma amacıyla taşınma
 d) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 100) Eğer suç işlediğiniz il, doğduğunuz ilden farklı ise, suçun işlendiği ile gelmeden önceki yaşamınız hakkında aşağıdakilerden hangisi/hangileri doğrudur? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
 a) Gelmeden önce yaşadığım yerde daha fazla arkadaşım ve akrabam vardı
 b) Gelmeden önce yaşadığım yerde daha fazla komşum vardı
 c) Gelmeden önce yaşadığım yer daha güvenliydi
 d) Gelmeden önce yaşadığım yerde daha sağlıklı besleniyordum
 e) Daha önce yaşadığım yerde daha mutluydum
 f) Yukarıda sıralananların hiçbirine katılmıyorum, suçun işlendiği ildeki yaşamım her açıdan daha iyiydi
 g) Gelmeden önce yaşadığım hayatın güzel tarafları vardı ama şimdi olsa gene suçun işlendiği ile gelmeyi tercih ederim
- 101) Eğer suç işlediğiniz il, doğduğunuz ilden farklı ise, suçun işlendiği ilde cezaevine girmeden önceki yaşamınız hakkında aşağıdakilerden hangileri doğrudur? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
 a) Yaşadığım muhit güvenliydi
 b) Çok güvenli olmayan bir muhitte yaşıyordum
 c) Komşularım ile ilişkilerim iyiydi
 d) Komşularım sürekli değişiyordu
 e) Komşularımın bir çoğunu tanı mıyordum
 f) Komşularım genelde ailelerden oluşuyordu
 g) Yaşadığım muhitteki insanlar ağırlıklı olarak başka şehirlerden göç etmişlerdi
- 102) Eğer suç işlediğiniz il, doğduğunuz ilden farklı ise, suçun işlendiği ildeki yaşamınız hakkında aşağıdakilerden hangileri doğrudur? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
 a) Ben ve ailem suçun işlendiği ildeki yaşama uyum konusunda zorluk çektik
 b) Çocuklarımla eğitim hayatlarında ve sosyal hayatlarında dışlanmış hissettikleri oldu
 c) Yaşadığım muhitte su/elektrik/yol gibi temel hizmetlerde sıkıntılarım vardı

- d) Ben ve ailem sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımda zorluklar yaşadık
- e) Yaşadığım muhitte çete türü yapılanmalar vardı
- f) Yaşadığım muhitte suç oranı yüksekti
- g) Yaşadığım muhit çocuklarım için uygun değil, çocuklarımın bu muhitte büyümesini istemezdim
- 103) Cezaevine girmeden önce yaşadığınız muhitte yaşayan insanlar için aşağıdakilerden hangisi/hangileri uygundur? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Gelir düzeyi olarak benim/ailemin gelir düzeyine benzer insanlar
- b) Gelir düzeyi benim/ailemin gelir düzeyinin üzerinde olan insanlar
- c) Gelir düzeyi benim/ailemin gelir düzeyinin altında olan insanlar
- d) Eğitim düzeyi olarak benim/ailemin eğitim düzeyine benzer insanlar
- e) Eğitim düzeyi benim/ailemin eğitim düzeyinin üzerinde olan insanlar
- f) Eğitim düzeyi benim/ailemin eğitim düzeyinin altında olan insanlar
- g) Mutluluk düzeyi benden/ailemden farklı olmayan insanlar
- h) Benden/ailemden daha mutlu insanlar
- i) Benden/ailemden daha mutsuz insanlar
- 104) Cezaevine girmeden önce gün içinde, **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Benden/ailemden daha varlıklı insanlarla gün içinde sıklıkla karşılaştığım olurdu
- b) Benden/ailemden daha varlıklı insanlarla gün içinde fazla karşılaşmazdım
- c) Benden/ailemden daha eğitilmiş insanlarla gün içinde sıklıkla karşılaştığım olurdu
- d) Benden/ailemden daha eğitilmiş insanlarla gün içinde fazla karşılaşmazdım
- e) Benden/ailemden daha mutlu insanlarla gün içinde sıklıkla karşılaştığım olurdu
- f) Benden/ailemden daha mutlu insanlarla gün içinde fazla karşılaşmazdım
- 105) 104. soruya "a" cevabını verdiyseniz, (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
- a) Benden varlıklı insanlarla karşılaşmak beni rahatsız ederdi
- b) Benden varlıklı insanları görmek haksızlığa uğradığım duygusunu oluştururdu
- c) Benden varlıklı insanları görmek beni daha çok çalışmak için motive ederdi
- d) Benden varlıklı insanları görmek beni hiçbir şekilde rahatsız ya da mutsuz etmezdi
- 106) 104. soruya "c" cevabını verdiyseniz, (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
- a) Benden daha eğitilmiş insanlarla karşılaşmak beni rahatsız ederdi
- b) Benden daha fazla eğitilmiş insanları görmek haksızlığa uğradığım duygusunu oluştururdu
- c) Benden daha fazla eğitilmiş insanları görmek beni daha çok çalışmak için motive ederdi
- d) Benden daha fazla eğitilmiş insanları görmek beni hiçbir şekilde rahatsız ya da mutsuz etmezdi
- 107) 104. soruya "e" cevabını verdiyseniz, (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
- a) Benden daha mutlu insanlarla karşılaşmak beni rahatsız ederdi
- b) Benden mutlu insanları görmek haksızlığa uğradığım duygusunu oluştururdu
- c) Benden daha mutlu insanları görmek beni hiçbir şekilde rahatsız ya da mutsuz etmezdi
- d) Benden daha fazla mutlu insanları görmek beni hiçbir şekilde rahatsız ya da mutsuz etmezdi
- 108) Suç işlediğiniz muhitte emniyet güçlerinin (polislerin) varlığı/etkinliği/gücü hakkındaki düşünceniz aşağıdakilerden hangisi olabilir?
- a) Şehrin diğer bölgelerine göre suç işlediğim muhitte polis sayısının/gücünün daha az olduğunu düşünüyorum
- b) Şehrin diğer bölgelerine göre suç işlediğim muhitte polis sayısının/gücünün daha fazla olduğunu düşünüyorum
- c) Şehrin diğer bölgeleri ile suç işlediğim muhitte polis sayısı/gücü açısından bir fark olmadığını düşünüyorum
- d) Suç işlediğim muhitte zaman zaman polis sayısı artmaktadır, daha sonra polis sayısı normal seviyesine dönmektedir
- e) Farkında değilim

- 109) Genel olarak emniyet güçlerinin güvenliği sağlamada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- Yeterli olduğunu düşünmüyorum
 - Yeterli olduğunu düşünüyorum
 - Diğer (lütfen açıklayınız)
- 110) Şu anda cezaevinde olmanıza neden olan suçu işlerken,
- Uyuşturucu madde etkisindeydim
 - Alkollüydüm
 - Hiçbiri
- 111) Şu anda cezaevinde olmanıza neden olan suçu işlemeden önce; **(lütfen size uygun olan seçenekleri işaretleyiniz)**
- Ne kadar ceza alacağımı tahmin ediyordum
 - Ne kadar ceza alacağımı biliyordum
 - Ne kadar ceza alacağım umrumda değildi, suç işlediğimde uyuşturucu/alkol etkisindeydim, kendimde değildim
 - Ne kadar ceza alacağım hakkında en ufak fikrim yoktu
 - Ceza almayacağımı düşünüyordum
 - Yakalanmayacağımı düşünüyordum
 - Yakalanacağımı biliyordum
 - Suç işlediğim an kendimi kaybetmişim, alacağım cezayı düşünmeden suç işledim
- 112) 111. soruya “a” cevabını verdiyseniz, (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)
- Aldığım ceza tahminimden az oldu
 - Aldığım ceza tahminimden fazla oldu, bilseydim bu suçu işlemezdim
 - Aldığım ceza tahminimden fazla oldu, ama gene de o anda bu suçu işlerdim
 - Aldığım ceza tahminimden çok farklı olmadı
- 113) 111. soruya “b” cevabını verdiyseniz, (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)
- Ne kadar ceza alacağımı suç işlemeden önce araştırmıştım
 - Benzer suçu işleyen tanıdığım da cezaevine girmişti, ondan öğrenmişim
 - Ne kadar ceza alacağımı bir yerden duymuştum
 - Ne kadar ceza alacağımı biliyordum ama gene de bu suçu işlemekten başka şansım yoktu
 - Ne kadar ceza alacağımı biliyordum ama kendimi kaybettim
 - Ne kadar ceza alacağımı biliyordum ama afla çıkarım ya da ceza indirimi alırım diye düşündüm
 - Daha önce de ceza almıştım, hapis cezası beni korkutmadı
- 114) 111. soruya “e” cevabını verdiyseniz, (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)
- Daha önce suç işlemiştim ve ceza almamıştım
 - Daha önce bir tanıdığım benzer bir suç işlemişti ve ceza almamıştı
 - Nadiren ceza veriliyor diye düşündüm
 - Daha önce ceza almıştım, artık tekrar ceza almam diye düşündüm
 - Diğer
- 115) 111. soruya “f” cevabını verdiyseniz, (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)
- Daha önce suç işlemiştim ve yakalanmamıştım
 - Daha önce bir tanıdığım benzer bir suç işlemişti ve yakalanmamıştı
 - Polis yakalayamaz diye düşündüm
 - Daha önce suç işleyip yakalanmıştım, artık yakalanmam diye düşündüm
- 116) 111. soruya “g” cevabını verdiyseniz, (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)
- Yakalanacağımı biliyordum ama salıverilirim diye düşündüm
 - Yakalanacağımı biliyordum ama suç işlemekten başka şansım yoktu

- c) Yakalanacağımlı biliyordum ama kendimi tutamadım
d) Daha önce de suç işlemiştim ve yakalanmışım, yakalanmak beni korkutmadı
e) Daha önce de suç işlemiştim ve yakalanmışım, artık bir daha yakalanmam diye düşündüm
- 117) Ülkemizde ceza sistemi ile ilgili olarak sizce hangileri doğrudur? **(birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)**
a) Ülkemizde ceza sisteminin yavaş işlediğini düşünüyorum
b) Ülkemizde verilen cezaların çok düşük olduğunu düşünüyorum
c) Ülkemizde verilen cezaların çok yüksek olduğunu düşünüyorum
d) Ülkemiz ceza sistemine güvenmiyorum
e) Ülkemiz ceza sistemini adil bulmuyorum
f) Ülkemiz ceza sisteminin gayet hızlı çalıştığını düşünüyorum
g) Ülkemiz ceza sisteminin adil olduğunu düşünüyorum
h) Ülkemiz ceza sisteminin güvenilir olduğunu düşünüyorum
- 118) Suçu işledikten sonra ne kadar sürede yakalandınız?
a) Aynı gün
b) Bir hafta içinde
c) Bir ay içinde
d) Birkaç ay içinde
e) Bir yıl içinde
f) Bir yıldan fazla
- 119) Buradan çıktıktan sonra tekrar suç işleme ihtimaliniz hangisidir: **(birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)**
a) Kesinlikle işlemem
b) İşleme ihtimalim olabilir
c) İşlerim
d) Benzer bir durumla karşılaşsam gene işleyebilirim
- 120) 119. soruya “a” cevabını verdiyseniz, aşağıdakilerden hangisi/hangileri size uygundur? **(birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)**
a) İşlemem çünkü hapisane hayatım beklediğimden zor geçiyor
b) İşlemem çünkü çevremde/ailemde/iş hayatımda/okulumda saygınlığım azaldı
c) İşlemem çünkü cezaevinde uzun kalırsam yeniden iş bulmakta zorlanırım
d) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 121) 119. soruya “b) veya “c)” cevabı verdiyseniz, aşağıdakilerden hangisi/hangileri size uygundur?
a) Hapisane hayatım beklediğimden rahat geçiyor
b) Suç işlediğim zaman yakalansam dahi işlediğim suç sayesinde maddi olarak daha iyi durumda olurum
c) Bir kere yakalandım, artık bir daha yakalanmam diye düşünüyorum
d) İşlerim çünkü madde kullanma alışkanlığım/alkol alışkanlığım nedeniyle kendimi kaybediyorum
e) İşlerim çünkü maddi olarak gücüm yok, başka şansım yok
f) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 122) İşlediğiniz suçla ilgili olarak; **(birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)**
a) Pişmanlık duyuyorum, keşke işlemeseydim
b) Pişmanlık duymuyorum, işlemem gerekiyordu
c) Benim yerimde kim olsa bu suçu işlerdi
d) İşlemek zorundaydım, gene olsa gene işlerim
e) (İşlediğiniz suça maruz kalan kişi) bunu hak etmişti
f) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 123) Arkadaş çevreniz ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangileri size uygundur? **(birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)**

- a) Arkadaşlarımın çoğu suç işlemiştir
b) Arkadaşlarımın bir kısmı suç işlemiştir
c) Şimdi gördüğüm arkadaşlarımın çoğu 5 yıl ve daha fazla süredir tanıdığım arkadaşlarım
d) Arkadaşlarımın çoğu madde kullanıyor
e) Arkadaşlarımın çoğu bekar
f) Tek başıma olduğumda yapmayacağım olumsuz hareketleri arkadaşlarımla birlikte yaptığım oluyor
g) Arkadaş çevrem benim suç eğilimimi artırdığını düşünüyorum
h) Arkadaşlarımın benim suç davranışım üzerinde bir etkisi olduğunu düşünmüyorum
- 124) Çevrenizdeki insanların size karşı tavırları ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangileri size uygundur? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Çevremdeki insanların olumlu davrandığımda bile bana güvenmemesinin ve benim hakkımda önyargılı olmasının benim suç eğilimimi artırdığını düşünüyorum
b) Çevremdeki insanlar her ne koşulda olsun bana güvenir ve bana yardımcı olur
c) Çevremdeki insanlar genel olarak bana karşı saygılı ve kibardırlar
d) Çevremdeki insanlar genel olarak benden çekinirler, korkarlar
e) Çevremdeki insanlar genel olarak beni aşağılarlar
f) Çevremdeki insanların aslında beni sevmediklerini düşünüyorum
g) Çevremde sevilen bir insan olduğumu düşünüyorum
- 125) Televizyonda ne tür programlar izlemeyi tercih edersiniz? **(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a) Haberler
b) Macera dizileri
c) Komedi dizileri
d) Belgesel
e) Eğlence programı
f) Korku filmleri
f) Diğer (lütfen belirtiniz)
- 126) Sizin için aşağıdakilerden hangisi doğrudur?
- a) Şiddet içeren dizi, film, haber, program ve gazete yazıları suç davranışını özendirilmekte ve gençleri olumsuz yönde etkilemektedir.
b) Şiddet içeren dizi, film, haber ve program ve gazete yazılarının suç davranışını etkilediğini düşünmüyorum
- 127) Genel olarak ifade etmek isterseniz, suç işlemenize neden olan en önemli etkenler sizce hangisi/hangileridir? **(birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)**
- a. Ailem
b. Ekonomik nedenler
c. Psikolojik sorunlarım
d. Arkadaş çevrem
e. Diğer (lütfen belirtiniz).....

----- BİTTİ -----

EK 3 : ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 1/2/2017</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: Yetişkin Suçluluğuna Neden Olan Sosyoekonomik Faktörler</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 314 sayfalık kısmına ilişkin, 1/2/2017 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %3 'tür.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">1/2/2017 <i>P. Demirel</i></p> <p>Adı Soyadı: Püren Demirel Öğrenci No: 29861535032 Anabilim Dalı: Sosyoloji Programı: Doktora Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p>UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"><i>Tülin İçli</i> Prof. Dr. Tülin İçli</p>

EK 4 : ETİK KURUL ONAYI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 432-2619

28 Ağustos 2015

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 12.08.2015 tarih ve 3726 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencilerinden **Püren DEMİREL**'in **Prof. Dr. Tülin İÇLİ** danışmanlığında hazırladığı, "**Yetişkin Suçluluğuna Neden Olan Sosyoekonomik Faktörler**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Ağustos 2015** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Ömer ÖZGÜR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak